
WEST INDIA
OOST INDIA
EDUWARD MELTONS
ZEE en LAND,
REIZEN.
Door
verscheide Gewesten des Werelds.

EDUWARD MELTONS,

Engelsch Edelmans,

Zeldzaame en Gedenkwaardige ZEE- en LAND-REIZEN;

Door

Egypten, West-Indien, Perzien, Turkyen, Oost-Indien, en d' aangrenzende Gewesten; behelzende een zeer naauwkeurige beschryving der genoemde Landen / benevens der zelver Inwoonderen Godsdienst / Regeering / Zeden en Gewoonten / mitsgaders veele zeer vreemde voorvallen / ongemeene geschiedenissen / en wonderlijke wedervaringen.

Aangevangen in den jaare 1660. en geëindigd in den jaare 1677.

Vertaald uit d' eigene Aanteekeningen en Brieven van den gedagten Heer MELTON, en met verscheidene schoone Kopere Figuuren versierd.

t' AMSTERDAM,

By JAN TEN HOORN, Boek-verkooper over 't Oude Heeren-Logement, Anno 1681.

A A N
D E N
L E E S E R.

ONder zoo veele boeken, als 'er dagelijks door den Druk-pars aan de wereld gemeen worden gemaakt, dunken ons niet van de onnutſten te zijn de geenen, waar in men de Beſchrijving van Landen en Plaatſen vind, die verre van ons af, en gelijk in een anderen Weereld gelegen zijn; dewijl men, behalven het vermaak dat men in het leezen der zelver ſchept, daar ook geen geringe wijsheit uit kan haalen, indien men, verre van daar los over heen te loopen, zijn gedagten ernſtelijk laat gaan over de beſtiering der Landen, Godsdienſt, zeden en gewoonten der Volkeren, die de zelve Landen bewoonen, vreemde wonderheden van de Natuur, en wat diergelijks meer is.

Al voor vele eeuwen hebben treffelijke Mannen zig niet ontzien 't gemak, dat zy in hun Vaderland konden hebben, te verwiſſelen tegen een reeks van moejelijkheden en gevaaren, welke een Reiziger geſtadig boven 't hoofd hangen, en waar onder zoo menig komt te beſwijken, alleenlijk om het vernoegen te hebben van te zien, hoe de Geweſten, die onder andere Hemels-teekenen gelegen waren, beſtierd wierden, wat Godheden men daar aanbad, hoedanig d' Inwoonders zich daar geneerden, welke onbekende vrugten en Planten d' aarde daar voortbragt, en in 't algemeen, alles wat hun oogen ongezien, en hun ooren ongehoord, konde voorkomen. Verſcheidenen heeft men 'er ook onder hen gevonden, die, niet te vreede zijnde met zich zelven dit genoegen bezorgd te hebben, ook anderen, zonder zoo veel ongemaks en gevaars daar om te behoeven uit te ſtaan, de vrugt van hun kommer en arbeid hebben willen deelagtig maaken, met naauwkeuriglijk op 't papier te ſtellen, alles wat zy ondervonden en opgemerkt hadden. 't Is waar dat deeze luiden in hun tijd veel gedaan hebben; maar, wanneer men de Geſchriften,

ſchriften, welke de tijd, noch de woeſtheid van eenige Barbaarſche Volkeren, die zoo veele voortreffelijke dingen door de vlam verdelgd hebben, niet heeft konnen beletten tot onze eeuwe toe in weezen te blijven, met een wakker oog overziet tegen de geenen, die zedert weinige Jaaren in 't ligt zijn gekomen, zal men moeten bekennen, dat alles wat d'Ouden gedaan hebben, in geenen deele vergeleeken kan worden by het geen, dat onze Europiſche Reizigers aan hun Lands-genooten gemeen maaken. Zelfs is het verſchil dikwils zoo groot, en de beſchrijving en aanwijzing der plaatſen, welke d'oude Grieken en Romeinen ons nagelaaten hebben, zoo geweldig duiſter of verkeerd, dat de geleerden dikwils jaren lang twiſten, om te weten, welke plaats *Strabo*, *Plinius*, of eenig ander Schrijver, met dus of dusdanig een woord gemeend heeft. 'kSwijg hier van andere zaken, gelijk van de natuur, gedaante, en eigenſchappen van ettelijke Dieren, Viſſchen, Boomen, Vrugten, en meer diergelijke dingen, waar van men tegenwoordig ruim de helft van valsheid zoude konnen overtuigen. Sedert dat eenigen der Europiſche Volkeren hun zetel zoo vaſt in ver-afgelegene Landen geveſtigd hebben, dat zelfs d' Ingeboorenen onder hun Wetten moeten buigen, heeft men gantſch anderen en veel waaragtiger beſchrijvingen van alle deeze dingen gezien; ja 't is zelfs zoo ver gekomen, dat men deze plaatſen, met alles wat daar aanhangt, zoo naauwkeurig beſchreeven ziet, daar de kennis welke men hedendaags van de taalen der Inboorlingen deezer Landen heeft, niet weinig toe helpt, als de Geweſten ons afgebeeld worden. daar wy Inwoonders van zijn, en daar wy met eigene oogen konnen beſchouwen, wat men voor waar- of valsheid heeft te houden.

Niettemin gelijk een ieder voor zich zelf niet alles kan bezigtigen en opmerken (want in zulk een geval zou een goede beſchrijving by na genoeg zijn) en dat ook de tijd veel veranderingen dagelijks voortbrengt, behalven noch de byzondere gevallen, welke den Reizigers wedervaaren, hebben wy goed gevonden, wanneer ons d' eigene Aanteekeningen en Brieven van den Heer *Melton* ter hand wierden geſteld, de zelve te doen vertaalen, in een behoorlijke order ſtellen, en aldus aan onze Landsgenooten mede te deelen. Zoo wy nu de getuigenis durven gelooven, welke drie of vier Mannen van Letteren daar af gegeeven hebben, durven wy u verzekeren, dat 'er tot noch toe weinig Reis-beſchrijvigen 't licht gezien hebben, die netter en naauwkeuriger van de verhandelde zaaken ſpreeken; dit is altijd zeker, dat men nergens een zoo naauwkeurige beſchrijving van *Egypten* zal vinden, als de geene is

welke

welke wy ú hier aanbieden. Wat belangd zijn Reizen door *West-Indien*, *Persien*, *Turkyen*, en *Oost-Indien*, hoewel deeze Landen overvloedig van anderen beschreeven zijn, zult gy 'er nochtans dingen in vinden, die alle anderen of willens voor by gegaan, of niet onderzogt hebben. 't Is ook om deeze oorzaak, te weeten, om dat 'er zoo menigmaal, en zoo veel van die Gewesten geschreeven is, dat wy op veele plaatsen, inzonderheid daar wy geen merkelijk verschil met andere Reizigers vonden, groote brokken uitgelaaten hebben; te meer, om dat d' ondervinding dagelijks leerd, dat wydloopige beschrijvingen van Steden, Paleizen, Kasteelen, Sloten, en meer diergelijke dingen, niet zeer aangenaam vallen. Wy zouden anders dit Werk meer als eens zoo ruim hebben konnen laaten uitspatten; maar ons oogmerk hier in is nooit geweest veel papiers met onnoodige, of dikwils genoegverhaalde dingen, swart te maaken; en indien dit onze meening was geweest, zouden wy doorgaans wel hebben konnen aantekenen, waar den Schrijver hier en daar gehuisvest is geweest, gelijk veele anderen gedaan hebben; maar weetende dat dusdanige dingen t' eenemaal onnodig en overtollig zijn, en dat ze beter mondeling verhaald als beschreeven willen worden, hebben wy ons daar meest over al afgewagt, en alleenlijk zaaken ter neer gezet, die den Leezer of nut, of vermaak konden aanbrengen.

Wy zouden nu hier een einde van deeze Voor-reden gemaakt hebben (want veel te spreeken tot lof van boeken, dit men zelfs in 't licht brengt kan te recht voor verdagt gehouden worden) maar verstaande, dat eenige waan-wijzen, 't eerste blad van dit Werk gezien hebbende, geweldig veel wisten in te brengen tegen de plaats, daar *Melton* zegt, *dat hy twee jaaren in der Staaten Nederlanden had doorgebracht*, *zoo om Holland en d' andere Vereenigde Provintien te besigtigen*, *als om de taal die een der swaarsten van de gantsche wereld is, te leeren*, vinden wy ons gehouden de dwaasheid van deze luiden te bestraffen, met te zeggen, dat ze de taal, dien ze spreeken, niet veel beter verstaan, als de Papegaayen; want hoe kan 'er een swaarder taal in de weereld gevonden worden, als die, behalven een zeer vreemde schikking van sommige saam-gekoppelde woorden, tusschen welker eerste en laatste deel menigmaal twee of drie andere woorden gevoegd worden, geenige vaste *Conjugationes* heeft? Wy zullen hier alleenlijk een voorbeeld van stellen in de twee woorden *geeven* en *beeven*. Deeze hebben een zelve uitgang, maar scheelen zeer veel in de maaking of vorming van hun Tijden (*in Formatione temporum*) want daar het een zijn Onvolmaakte Tijd (*tempus imperfectum*) maakt

in

in *af*, maakt het ander die in *eeſde*; want men kan niet zeggen ik *baf*, maar men moet zeggen ik *beeſde*; in tegendeel zal men nooit een geboo-ren Hollander hooren zeggen ik *geeſde*, maar altijd ik *gaf*. Wederom maakt het woord *Geeven* zijn Volmaakte Tijd (*Perfectum*) met daar voor te ſtellen *Ge*, ik heb *gegeven*; daar het woord *beeven* zeer veel van verſcheeld; want men zegt niet ik heb *gebeeven*, maar ik heb *gebeefd*. Wy zouden duizend zodanige voorbeelden konnen ophaalen; waar na wy een onzijdige leezer eens laaten oordelen, of 't een Vreemdeling niet moejelijk moet vallen zulk een taal, die noch behalven de genoemde ſwaarigheden zoo geweldig rijk is, te leeren. Ze toonen derhalven, die zig tegen een zoo bekende waarheid ſtellen, dat ze geen Nederduitſch en ſpreeken, als om dat het hen, gelijk den Papegaayen, voor geſpro-ken is, zonder daar wyders eenige reden van te konnen geven. Doch wy zullen deeze luiden, zoo ze niet beter leeren willen, in hun domheid laaten blijven, en den verſtandigen Leezer voor 't laatſt alleenlijk ver-zoeken, een onpartijdig oordeel over dit tegenwoordige werk te vellen; 't geen ons aan zal moedigen om haaſt weer iets anders in 't licht te gee-ven. Vaar ondertuſſen wel en verwacht de nakoming van deeze laatſte woorden.

Zeld-

Zeldzaame en gedenkwaardige ZEE- en LAND-REIZEN van EDUWARD MELTON, Engelſch Edelman, Door de voornaamſte Gedeelten des Wereld,

EERSTE DEEL.

EERSTE HOOFDSTUK.

Des Schrijvers luſt tot reizen; vertrek van Marſeille; aankomſt tot Malta; en des zelfs beſchrijving. Maniere, op welke de Ridders van Malta gemaakt worden, benevens hun Eed. Vertrek van Malta na Lernika, na Nikozia, na Tripoli de Soria, Aleppo, Damaskus, Zeida, en eindelijk zijn aankomſt tot Bogas.

NA dat ik te Oxfort eenige tijd in de Studien doorgebracht / en van mijn jonge jaren af een groote luſt had gehad tot het bezichtigen van vreemde Landen / begaf ik my na Douvres, en van daar na Nederland, daar ik twee jaren verſleeten heb / zoo om het beroemde Holland/ en de andere vereenigde Provintien te bezigtigen / als om de taal / die een der ſwaarſten van de gantſche weereld is / te leeren. Van daar reisde ik vorders na de Provintien / die onder het gebied des Konings van Spanjen ſtaen / en bezag daar alles / 't geen 'er aanmerkelijks is / en

en dat het gezicht van een Vreemdeling/ welke nooit in Landen geweest is/ daar de Roomsche Religie geoeffend word/ verlustigen kan. 'k En zal niet ondernemen een beschrijving deezer plaatsen hier in te voegen / alzoo dat door anderen zoo veel/ en zoo wel/ gedaan is / dat ik een gantsch onnoodige moeite ter hand zoude vatten. Alleenlijk zal ik zeggen / dat ik / na zes maanden in de Spaansche Nederlanden doorgebracht te hebben / my in het gezelschap van vier Hoog-duitsche Heeren na Vrankrijk begaf/ om vervolgens het vermaarde Italien te gaan bezichtigen ; maar dit voornemen volvoerde ik voor die tijd niet ; want hebbende te Marseille, na dat ik ontrent tien maanden door Vrankrijk gereist had / eenen Thomas Brewne , die te Oxfort met my ter studie gelegen had / ontmoet / liet ik my door den zelve zoo ver bepraaten / dat ik voornam een tocht na Egypten te doen / waar toe wy een zeer bekwaame gelegentheid hadden / alzoo den Kapitein Pierre Moran met zijn Schip de Morgen-star gereed lag om na Alexandrette te vertrekken. Thomas Brewne, die al voor mijn komst verding met den voornoemden Kapitein gemaakt had / bracht my by den zelve ; en zijnde van gelijken met hem overeengekomen wegens mijn vracht- en kost-geld / traden wy vier dagen daar na te scheep / en staken onder zeyl den 20 Mey des jaars 1660. Wy deeden in onze reis het Eiland Malta aan / en bleven daar vijf dagen / binnen welke tijd Thomas Brewne en ik / die geen andere oorzaak / als de nieuwsgierigheid derwaarts voerde / gelegentheid hadden om het voornoemde Eiland te bezichtigen / met welkers gelegentheid het aldus geschapen is.

Vertrek van Marseille na Alexandrette.

Beschrijving van Malta.

De Stad is in tweën gedeeld / in het Oude ende Nieuwe Malta, waar van het Eiland haar naam draagt. 't Is een groote en volkrijke plaats / versterkt met onverwinnelijke wallen / ende met twee sterke Kasteelen St. Harmes ende Angelo, zijnde St. Michiel een stuk weegs van beide gelegen. Malta wierd voor deeze Meliten genoemd / gelijk men sien kan Act.28. Dit Eiland mag te recht het Fort van Kristenrijk genoemd worden ; niettemin is 't een onvruchtbaare plaats / en van geen groote bepaalinge ; want haar koorn en wijn word dagelijks in Barken van Sicilien derwaarts gevoerd.

Des zelfs vruchten.

De beste vruchten / welcke men daer vind / zijn Granaat-appelen / Citroenen / Oranje-appelen / Limoenen / Vijgen / Meloenen / en meer diergelijke verversschingen / welcke zeer dienstig zijn voor de geenen / die daar met hun schepen komen te landen.

De Ridders van Malta, die door de gantsche weereld zoo zeer vermaard zijn / hadden hun begin tot Acre in Palæstina ; van daar raakten ze tot Rhodus, en vervolgens op dit steenachtig Eiland. Zy zijn openbaare vyanden van den Turk / gelijk dat de eed van hun Order medbrengt / vallende de zelven na hun uiterste vermogen by alle gelegentheden op 't lijf / waar toe zy altijd zeer wel van Soldaten verzien zijn. Zy en mogen niet trouwen / 't geen geschied / om dat zy met vrouwen en kinderen niet belemmerd zijnde / te kloekmoediger hun leven voor het Kristendom mogen wagen.

Ridders van Malta.

Hoe daar gekomen.

Dit Eiland wierd deeze Ridders te bezitten gegeven van den Keizer Karel de vijfde, zijnde de zelven toenmaels van Soliman de Heerlijke uit Rhodus verdreeven

Manier op welke de Ridders van
Malta gemaekt werden
INRI
J. Luyken. invenit et fecit.

verdreeven in den jaare 1522. De Turken naderhand hier noch niet mede vernoegd zijnde / en hen ook van daar zoekende te verdrijven / kwamen zy met een zeer machtige Armade in den jaare 1565 om Malta te vermeesteren; doch Valetta toenmaals daar Groot-meester van zijnde / wederstond hun furie met zulk een dapperheyd / dat de Turken gedwongen wierden met schande daar van af te wijken.

Het Eiland is ruim tien mijlen lang / en drie breed; doch de grond maar omtrent drie voeten diep zijnde / is de oorzaak / dat het niet zoo vruchtbaar en is / als het klimaat anders wel mede brengt. Het begrijpt in sich / behalven de Stad / zeven-en-veertig Dorpen / en negen Kassales; de Boeren / of natuurlijcke Inwoonders der zelver / zijn van de Afrikaansche Complexie / geelachtig / en verbrand van de Zon; hun taal is de Barbaarische spraak niet zeer ongelijk / zijnde beide de taalen een bedurvene Arabische spraak. Deeze Maltezer Boeren zijn in al hun doen geweldig / of tot het goede / of tot het kwaade genegen / zonder eenigsins de middelmaat te houden. Zy zijn de Roomsche Kerk toegedaan / hoe wel ze in des zelfs punten zeer onkundig zijn. Hun Vrouwen zijn doorgaans schoon / gaan met swarte sluyers bedekt / ende vallen geweldigh dartel en heet / 't geen de oorzaak is / dat ze hun schoonheid wel zoo veel van de kunst / als van de natuur ontleenen. In de Stad zelve worden veel Turksche en Moorsche Slaaven zeer hard gehandeld; echter zoo wreed niet / als de Kristene Slaaven op hun Galeyen in Barbaryen of Turkyen gehandeld worden.

Natuur, Godsdienst, en kleeding der Maltezers.

Eertijds hebben de Malthezers de Godinne Juno aangebeden / welkers Tempel zeer kostelijk met alderlei rijke versierselen bekleed was; tot deezen Tempel kwaamen alle de Inwoonderen van d' omleggende Eilanden / met kostelijke geschenken / om de voornoemde Godin hun eer en godsdienstigheid te bewijzen. Van gelijken beweezen zy hun eer aan den Tempel van Herkules, welkers Ruinen ten huidigen dage noch in weezen zijn.

Wat nu de Order des Ridderschaps belangd; den Eed / welke zy op 't ontfangen van St. Jans Order / ofte van de Religie des H. Hospitaals van Jerusalem / doen / is deeze; Ik protesteer ende beloove aan God, de gebenedijde Maaget Maria de Moeder Gods, ende aan onzen heerlijken Patroon S. Johan den Dooper, dat ik, door de genade ende hulpe Gods, altijd gehoorzaam zal weezen den Opperhoofd, die God en deeze Religie geordonneerd hebben, en dat ik van nu af in kuisheid leeven zal, het Huwelijk en alle andere lusten verzaakende, zonder iets te bezitten, dat my niet in eigendom toebehoord.

Eed der Ridders van Malta.

De Koster van de Kapel (een Priester des Orders) hem hier na met verscheidene Ceremonien aannemende / krijgt hy een swarte mantel in zijn hand / ende hem toonende het witte kruis / 't geen daar op staat / vraagd hy hem / of hy niet geloofd / dat dat het teeken des Kruis is / aan het welke Jesus Kristus om onzer zonden wille gekruisd wierd? Wanneer hy dit nu beleeden heeft / kust hy het kruis; waar na het kruis des mantels gelegt word aan het hert / ende aan de slinker zijde van den nieuw-gemaakten Ridder / en den Koster zeid hem vervolgens deeze woorden; Ontfangt dit tee-

Maniere, op welke de Ridders van Malta gemaakt werden.

ken in de Naame van de Drie-eenigheid, de gebenedijde Moeder Gods de Maaget Maria, ende van S. Johan den Dooper, tot vermeerdering van het Catholische Geloof, verdeediging des Kristelijke naams, en bedieninge der Armen. Wy steeken ook dit Kruis aan uw slinker zijde, op dat gy 't van gantscher herte moogt beminnen, en met uw rechter hand beschermen; ende soo 't gebeurde, dat gy in 't vechten tegens de vyanden Jesu Kristi de vlucht neemt, en dit heilig Teeken achter uw laat, zoo zult gy met recht verstooten worden uit deeze H. religieuse Order, ende uit ons Gezelschap. Dit gedaan zijnde/ knoopt hy hem den mantel om 't lijf/ zeggende; Ontfangt het jok onzes Heere, 't welk zoet is, ende gy zult lichtelijk rust voor uw ziel vinden. Hier op kust hy den knoop/ en zoo doen ook alle de omstaande Ridders; waar na hem verscheidene Oratien en geboden/ welke in het boek hunner Ordonnantien begreepen zijn/ voorgedragen worden. Ook hebben zy een Priesterschap van deeze zelve Order/ zijnde Priesters/ die Misse doen/ welke deeze livrey van het witte Kruis dragen.

Komst te Lernika.

Na dat wy vijf dagen/ gelijk hier voor gezeid is/ te Malta geweest waren/ vervolgden wy onze reis/ en kwamen op den 17 Junij te Lernika, in 't Eiland van Cypren, gelegen aan de zuid kant van dit Eiland.

Den Schrijver word sieck, en trekt na Nikozia.

Zoo haast wy daar gekomen waren/ wierd ik ziek/ 't geen de Reizigers/ die daar te lant gaan/ gemeenlijk gebeurd/ dewijl de lucht van dit Eiland zeer ongezond is. Niettegenstaande deeze tegenspoed/ trokken wy na Nikozia, hoofd-stad van het gedachte Eiland; doch mijn ziekte van dag tot dag verargerende/ en het land daar en boven van de Pest besmet zijnde/ besloten wy onze reis na Tripoli de Soria voort te zetten. Ondertusschen

En van daar na Tripoli de Soria,

was ons Schip/ terwijl ik te Nikozia ziek lag/ na Alexandrette vertrokken/ waar door wy ons genoodzaakt vonden een ander Schip te nemen/ 't geen ons op den 27 van dezelve maand/ tot gedachte plaatze bracht.

Hier nam mijn ziekte/ niettegenstaande de verandering van lucht/ zodanig toe/ dat ik my tot de dood begon te bereiden. Mijn Reis-gezel Thomas Brewne betoonde daar een onuitsprekelijke droefheid over/ en deed my zoo veel dienst in mijn ziekte/ als of hy mijn eigene Broeder was geweest. Vijf weeken lang duurde deze ziekte/ eer mijn krachten weer begonden te wakkeren/ ten einde van welke tijd/ te weten/ op den eersten September/ hoe zwak ik ook noch was/ vertrokken wy na Aleppo, daar wy op den 13 van de zelve maand aankwamen/ en by na vier gantsche maanden stil bleeven/ geduurende de welken ik mijn voorige gezondheid en krachten ten vollen herkreeg.

Komst tot Aleppo, en vertrek van daar na Damaskus, en Zeide.

Omtrent het einde van December vertrokken wy van Aleppo na Damascus, daar wy noch omtrent een maand bleeven; en van daar namen wy onze reis na Zeide, daar wy ook by na twee maanden stil bleeven.

Mijn voornemen is niet hier een beschrijving te doen der gedenkwaardigste zaaken van Lernika, Nikozia, Tripoli, Aleppo, Damascus, en Zeide, vermits deze Steden van al de weereld genoeg bekend zijn/ door de menigte der beschrijvingen/ die 'er van tijd tot tijd van de Levant/ of 't Oosten/ in 't licht gekomen zijn; alleenlijk zal ik hier maar spreeken van 't geen/

1661.

dat

dat ik aanmerkelijks in Egypten gezien heb / daar ik gelegentheid gehad heb om / geduurende den tijd van twintig maanden / alles aen te merken / 't geen daar het aanmerkelijkst is / met alle bedenkelijcke iever en naauwkeurigheid / 't welk men tot noch toe nooit en heeft gedaan van een zoo schoon / en sedert zoo veele eeuwen zoo vermaard Land.

Den 19 Februarij traden wy te Zeide Stad van Phenicien te scheep / om ons na Damiaten in Egypten te doen voeren ; maar een afgrijsselijke storm-wind ons weer op de ree geworpen hebbende / bleeven wy ter zelve plaats tot den 16 van den volgenden maand / wanneer wy ons op nieuw inscheepten / en met een voorspoedige wind den 18 te Bogas aenkwamen / 't geen de mond van de Nijl te Damiaten is.

Aankomst te Bogas.

Niet ongeraden vind ik 't / eer wy verder gaan / een algemeene beschrijving van Egypten te doen / om de zaaken / waar van in 't vervolg gesproken zal worden / te beter te konnen verstaan.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Wie Egypten na de Zond-vloed 't eerst bewoond heeft. Egyptenaers waerom Kopten genoemd. Benaamingen van Egypten ; desselfs gelegentheyd, grenzen, langte, verdeeling, &c. Verscheidene Zetelplaetsen der Egyptische Koningen. Regeerders van Egypten ; Veelderlei Inwoonders. Oude, en Hedensdaagsche Godsdienst der Kopten. Verscheidene taalen van Egypten, &c.

KAM, die een der drie Zoonen Noachs was / liet 'er vier na / welker naamen waren Kus, Misraim, dien de Arabiers anders Beidan noemen / Fut, en Kanaan. Van Kus zijn de Abyssinen gesprooten ; van Misraim de Kopten en de Nubiers ; van Fut de Inwoonders van Afrika ; en van Kanaan de Syriers met de daar omtrent gelegene volkeren.

Wie Egypten na de Zond-vloed eerst bewoond heeft.

Misraim, die na de Zond-vloed / volgens het verhaal van Makrizi Arabisch Histori-schrijver / tot zijn / en tot zijner afkomelingen woonplaats verkoos alle het land / 't geen zich strekt van Egypten tot het uiterste van Afrika / liet van gelijken vier kinderen na / te weten / Ischemun, Atrib, Sa, en Kopt. Hy verdeelde hen Egypten in vier gelijke deelen. Kopt had alle het land / dat 'er is tusschen Isvan tot aan de stad Kopt. Van Ischemun gaf hy alles / 't geen 'er is van de stad Kopt af tot Menuf, Atrib had tot zijn

deel den buik van Egypten/ 't welk het geen is/ dat wy Delta noemen; en Sa had alles/ 't welk sich strekt van de Provintie van Beheire, tot aan Barbaryen toe. En ieder van hen deed een stad in zijn gedeelte bouwen/ aan de welke hy zijn naam gaf; waar van wy in 't gevolg zullen spreeken.

De Zoonen van Misraim strijden om de oppermacht van Egypten.

Maar de vier Broeders/ over hoop geraakt zijnde na de dood van hun Vader Misraim, alzoo een ieder de opper-macht begeerde te hebben en niemand den ander daer in wijken wilde/ beslooten zy hun geschil te beslechten door een strijd/ welke schiften zoude van de opper-macht ten voordeele van den geene die de overwinning behouden zoude hebben.

Kopt, die de jongste was/ bleef overwinnaar van alle zijn Broeders/ en wierd met hun bewilliging voor hun Opper-hoofd erkend. Hy verkoos de Stad Menuf, 't geen Memphis is/ tot zijn residentie-plaats/ na 't voorbeeld zijns Vaders Misraims, die daar zijn Koninglijke Zetel gevestigd had. Van deezen Koning Kopt is 't dat alle de Egyptenaars tot op den huidigen dag Kopten genoemd worden.

Egyptenaars waarom Kopten genoemt.

Om deeze oorzaak is 't ook/ dat de Grieken aan dit land den naam van *Aigyptos* gegeven hebben/ veranderende alleen de K in G/ 't geen zeer gebruikelijk is/ niet alleen in de Grieksche taal; maar zelfs ook in de Arabische/ gelijk men zien kan in deeze twee woorden Nekkade, en Dunkala, welke men in de Arabische taal/ met een K schrijft/ en die men echter uitspreekt Neggade, en Dungala, gelijk of ze met een G geschreven waren. 't Zijn twee naamen van Steden/ waar van d' eene in hoog-Egypten/ en d'ander in Nubien is.

Egyptenaars waar van daan zoo genoemt.

Hoe van de Arabiers, Turken, en Hebreen geheeten.

De Mooren en de Kopten oorspronkelijke Inwoonders deezes lands/ noemen 't Masr, van Misraim, den Zoon van Kam, en Zoons-zoon van Noach, die de eerste geweest is/ welke het zelve met zijn Afkomelingen na de Zond-vloet bewoont heeft. 't Is ook van deezen zelven Misraim, dat de Turken 't Missir, en de Jooden 't Eretz Misraim, of 't land van Misraim, noemen.

Gelegentheid van Egypten.

Egypten is gelegen in Afrika/ volgens het gemeene gevoelen/ niettemin hebben 't eenigen der Ouden in twee deelen des Werelds gesteld/ namentlijk het Oostelijke deel in Asia/ en het Westelijke in Afrika/ maakende de Nijl de scheiding daar van.

Grenzen.

Haer grenzen zijn ten Zuiden Nubien, en de laatste Stad van Egypten/ en die onder de heerschappy des Beys van Girgé aan die kant staat/ is Isvan, welke die van Europa Siene noemen; ten westen zijn haar scheidspaalen de Provintien van Vah en van Barka; ten oosten zijn de woestijnen/ welke Egypten van Palestine/ of 't Heilige Land, scheiden; ten noorden word het bespoelt met de Egyptische Zee/ welk een gedeelte van de Middelantsche maakt.

Langte.

Men neemt haer langte van de Stad Isvan tot aan de mond des Nijls te Rozette/ in een rechte linie/ dat 's te zeggen/ van 't zuiden tot het Noorden. Dit maakt een streek van omtrent vijf-honderd en sestig Italiaansche mijlen. Men kan het echter niet precijs zeggen/ vermits men daer te lande niet by mijlen/ noch by schreeden rekend; maar alleenlijk by dag-reizen van Kemels.

Het

Het word verdeeld in drie deelen. 1 in Zaid, of Hoog-Egypten, 't geen zijn aanvang neemt van Siut, en tot Isvan toe strekt. 2 in Vostani, of Middel-Egypten; ten aanzien van Kairo en van Zaid; en 3 in Bahni, of Leeg-Egypten. Middel-Egypten strekt van Gize, 't geen een dorp is tegen over Boulak gelegen/ tot Momfallot toe; Leeg-Egypten begint van Kairo, en strekt tot Alexandrie, en tot Damiaten.

Verdeeling.

Hoog-Egypten, 'k wil alleenlijk spreken van 't land/ dat bebouwd word/ is zeer eng/ op het wijdst mag het nauwelijks vier uuren wegs te paard haalen/ en zelfs/ op sommige plaatzen geen drie uuren. Al het overige/ 't geen 'er aan d'eene en d'andere kant is/ bestaat in groote en gantsch zandachtige bergen.

Wijdte van Hoog-Egypten.

Van Middel-Egypten zou ik de rechte breete niet wel konnen zeggen; niettemin ben ik wel verzekerd/ dat ze die van Hoog-Egypten niet verre te boven gaat/ want tusschen beiden gelegen zijnde/ en Egypten niet wijder beginnende te worden/ als by Kairo, volgd daar uit/ dat het by na van de zelve breedte is/ uitgenomen echter ter zelve plaatze/ daar den Kascislik van Sium is/ alwaar Middel-Egypten een weinig breeder is/ 't geen ik evenwel tot geen zeker getal van uuren zoude konnen brengen.

Van Middel-Egypten.

Leeg-Egypten is breed genoeg. Men telt seventig Italiaansche mijlen van Damiaten, de oostelijkste Stad van Egypten aan de Middelandsche Zee/ tot Alexandrie, de westelijkste Stad aan de zelve Zee.

Van Leeg-Egypten.

Egypten is altijd geregeerd geweest op de manier van een Koningrijk; maar de Steden/ daar des zelfs Koningen hun Zetels gehouden hebben/ zijn niet altijd de zelven geweest/ hebbende de Overwinnaars die volgens hun zinnelijkheid veranderd.

D' eerste Koninglijke Stad/ volgens 't verhaal van Makrizi, was Amsus; maar de Zond-vloed die onder zijn wateren begraven hebbende/ hebben d' Afkomelingen van Noach Menuf of Memphis gebouwd/ 't geen den Stoel was der Koptische Koningen/ tot dat Nabuchodonozor het zelve verdelgde. Na dat den Grooten Alexander Alexandrie had doen bouwen/ maakte hy 't tot Hoofd-stad; 't is ook in deeze zelve Stad/ dat alle de andere Grieksche Koningen zijn Navolgers hun zit-plaats gehouden hebben/ geduurende den tijd van negen honderd jaaren/ tot dat de Arabiers/ Egypten veroverd hebbende/ Fostat de Hoofd-stad maakten. Giauher, die Generaal was van Meez le Din-alla, hebbende in gevolg Kairo doen bouwen/ gaf het de naam van Dar il Memleke, dat 's te zeggen/ Koninglijke Zetel, welke het tot noch toe behouden heeft.

Verscheidene zetel-plaatsen der Egyptische Koningen.

Egypten is van driederlei slag van Mahometaansche Prinsen geregeerd geweest/ zedert dat de Arabiers het op de Grieken veroverd hebben.

Driederlei Mahometaansche Heeren van Egypten.

De Eersten wierden maar slechts genoemd Omara Massr, of Prinsen van Egypten, zonder eenige andere eernaam. Zy waren altemaal Arabiers/ en navolgers van Amru ibn il Aff, die d' eerste was/ welke het veroverde; en van deezen Prins af tot Abu il Fevares, die de laatste van deeze Linie was/ teld men 'er honderd en twaalf/ binnen den tijd van 337 jaren/ 7 maanen/ en 27 dagen/ dat zy Egypten beheerscht hebben. Zy begonden

Princen van Egypten.

den het te regeeren twintig jaaren na de Hegire / en eindigden het 358 jaar daar na. Altemaal hielden zy hun zetel tot Fostat Masser, of daar ontrent.

Kalyphs. De Tweeden hadden de naam van Kalyphs; welken tijtel zy begonden te neemen toen den Generaal Abuhassein Giauher, door bevel van Meez le Din-alla, die toen ter tijd Heer van Barbaryen was / en die Egypten op d'Arabische Prinsen veroverde / Kairo had doen bouwen. Door deeze Kalyphs wierd het beheerscht den tijd van 108 jaaren / 4 maanen / en 22 dagen / dat 's te zeggen tot de dood van Adet le Din-alla, die de elfde en laatste Kalyph was.

Sultans of Soldans. De Darden / die Sultans of Soldans genoemd wierden / volgden op de Kalyphs; en waaren van vier verscheidene landaarden.

Soldans Kurdes. De Eersten / die afkwaamen van een zekeren genoemd Eijub, wierden genoemd Soldans Kurdes.

Turksche Mamalukken. De Tweeden / welken van over-zee gekomen waren / wierden Turksche Mamelukken geheeten / om dat ze van te vooren Slaven geweest / en door Konstantinopolitaansche Kooplieden aan de Egyptische Koningen verkocht waren / die hen opvoeden en onderwijzen deeden in alderlei oorlogsoeffeningen. Den Koning gestorven zijnde / verkoos men een deezer Slaaven / om hem op den Throon te zetten.

Cirkassische Mamolukken. De Darden wierden genoemd Cirkassische Mamalukken, om dat zy oorspronkelijk waren van Cirkassien, en dat de Kooplieden / welker Slaaven zy waren / hen / gelijk de eersten / aan de Koningen van Egypten verkocht hadden / die ze gelijk de voorgaanden deeden optrekken / zulks dat zy insgelijks na de dood van den Sultan op den Throon gezet wierden.

Ottomannische Sultans. De Vierden / die het bezit daar tegenwoordig van hebben / zijn de Ottomannische Sultans, welke de Cirkassische Sultans daar uit verjaagden in den jaare van de Hegire 922. Sultan Selim was 't / die dit Koningrijk in 't jaar na Kristi geboorte 1517 overweldigde.

Inwoonders van Egypten. Egypten word hedensdaegs bewoond door Kopten / door Mooren / door Arabiers / door Turken / door Grieken / en door Jooden / zonder de andere vreemde volkeren te rekenen; maar / gelijk die daar in een zeer klein getal zijn / is 't de pijn niet waard / dat men 'er hier van spreekt.

Kopten. De Kopten zijn de natuurlijke en oorspronkelijke des lands / alzoo genoemd / gelijk wy hier voor gezeid hebben / van Kopt, den zoone Misraims, die na zijns Vaders dood Koning van Egypten was.

Mooren. De Mooren / welke men in 't Arabisch Auladil Arab, of Kinderen der Arabiers, noemd / trekken ook / zoo wel als de Kopten / daar hun oorspronk van; maar zy zijn Mahometaanen geworden / en mogelijk zijn 'er noch wel eenigen onder / die van de Arabiers afkomen / welke zich daar gevestigd hebben / zedert dat zy Egypten hebben veroverd.

Arabiers. De Arabiers zijn volkeren uit Arabien gesprooten; en / hoewel zy in Egypten leeven / houden zy echter gantsch geen gemeenschap met de natuurlijke Mooren des lands. Zy zijn van verscheidene linien / en worden door verscheidene Hoofden beheerscht / gelijk in 't gevolg gezegt zal worden.

Turken. De Turken zijn de geenen / die zich daar ter neer gezet hebben / zedert dat

dat Sultan Selim Egypten veroberd heeft. Sy regeeren het land / beschermen 't / en bezitten alle de bedieningen van Staat.

De Grieken / die daar tegenwoordig zijn / en die belijdenis van de Griekſche Religie doen / zijn derwaarts gelokt door de groote Koop-handel / die 'er in Egypten omgaat. Wat de oude Grieken belangd / welke zich / toen Alexander de Groot Egypten veroberd had / daar ter neer zetteden / die zijn daar niet meer / of zoo men 'er noch hier en daer een vind / die hebben zich onder de Kopten vermengd / en hun naam verlooren. En / vermits de Griekſche Keizers / die het Kalcedoniſche Concilie volgden / verheugd waren hun party in Egypten te ſterken tegen de Kopten / dood-vyanden van dit Concilie / en om dat de Grieken / die uit Grieken-land gekomen waren / het volgden / hebben de Keisers van Konſtantinopolen hen beſchermd / en middel gegeven om zich daer te veſtigen / en zedert die tijd is 't / dat de Griekſche Religie in Egypten geoeffend is geworden. *Grieken.*

De Jooden zijnder van alle tijden geweeſt / en zy zijn daar noch in een groote menigte / en in een zeer groot aanzien / inzonderheid te Kairo, en in de Zee-ſteden; maar anders en vind men 'er geen; en indien de Koophandel hen ſomtijds verplicht daar te blijven / verbergen en vermommen zy zich; want zoo haaſt de Boeren hen ontdekken / mishandelen zy ze op een breemde maniere. *Jooden.*

't Getal der Kopten in Egypten is tegenwoordig zeer klein / in vergelijking van 't geen / dat 'er wel eer was; want in plaats dat 'er ten tijde van Amru ibn il Aſſ, die het land op de Grieken veroberde / zes honderd duizend van dit volk waren / welke hem ſchatting betaalden / zijn 'er nu / volgens 't geen / dat hun Patriarch zelve my daar van gezeid heeft / nauwlijcks tien / of ten alderhoogſten / vijftien duizend. *Getal der Kopten in Egypten.*

Een der oorzaaken van deeze vermindering is / ten tijde der Romeinen, geweeſt hun volſtandigheid in de Kriſtelijke Godsdienſt / welke de verwoedheid der Heidenſche Gouverneurs ſodanig tegen hun verhit heeft / dat zy 'er duizenden te gelijk van omgebracht hebben. Getuygen daer af zijn hun Hiſtory-ſchrijvers / welke verzekeren / dat / den Landvoogd van den Keiſer Diocletianus op een Kers-nacht vier en twintig duizend deed ombrengen / welke begraven zijn op het gebergte van Achnum in Hoog-Egypten. En op een ander maal deed 'er / 't zy den zelven Landvoogd / of een ander / zoo veel vermoorden / dat men ze niet tellen konde / maar men bevond / dat 24 Fiddans, of Gemeten lands / met de lichamen deezer Martelaren bedekt waren. *Oorzaak van hun vermindering.*

Een andere oorzaak van hun verwoeſting / ten tijde der Kriſtene Keizers, is geweeſt hun hardnekkigheyt in de dwaling van Dioskorus, een hunner Patriarchen / raakende een eenige natuur / eene wil / en een perſoon in Jeſus Kriſtus; welke hen by na de zelve ongelukken veroorzaakt heeft / als zy van te vooren onder de Heidenſche Keizers / ter oorzaak van de Kriſtelijke Godsdienſt / geleeden hadden; want de Griekſche Keizers hen willende dwingen de dwalingen van Dioskorus te verlaaten / en te volgen het geloof in het Kalcedoniſche Concilie vaſt geſteld / en hen altijd even hal-

sterrig en onbuigsaam ziende / hebben zy door het staal tot het einde van hun voorneemen zoeken te geraaken / gelijk onder anderen den Keizer Justiniaan, volgens het verhaal van Makrizi, in zijn Historie der Patriarchen, die om deeze reden alleen op een Zondag twee honderd duizend Kopten in Alexandrie heeft doen ombrengen / zonder te spreeken van de wreedheden der andere Keizers / die na hem geheerscht hebben. Zulks dat die diergelijke elenden overleefden / ziende het gevaar / 't geen 'er stak in dit gevoelen te belijden / en in de Steden te verschijnen / in de Woestijnen vertrokken / daar zy zich uit wanhoop in Kloosters wierpen / en het geestelijck kleed aannamen / alwaar zy het overige hunner dagen doorbrachten / zonder op het huwelijck / of op het vermeerderen van hun Volk / te denken.

Justiniaan doet twee honderd duizend Kopten om het geloof op een dag ombrengen.

Daar na hebben de Mahometaansche Prinsen en Koningen / die sedert de Kristene Keizers de Meesters van Egypten geweest zijn / ziende / dat zy dikwils tegen hun bestiering begonden te muiten / hen niet meer gespaard. Zy brachten de voornaamsten om hals / verkochten de Vrouwen en Kinderen der anderen voor Slaaven / en de swakste wierden gedwongen Mahometaansch te worden; invoegen dat / dit Volk zoo veel rampen geleeden hebbende / men zich niet behoefd te verwonderen / indien het tegenwoordig tot een zoo klein getal gebracht is.

Oude Godsdienst der Kopten.

Van ouds waren zy Afgoden-dienaars / en ieder voorname Stad had haar byzondere Godheid aan de welke zy een godsdienstige eer bewees.

Abuzir, 't geen het oude Busiris is / aanbad een Kalf. Alexandrie, dat het oude Rakote is / aanbad een steene Serapin. Achmim, 't welk het oude Panos is / aanbad Apollo. Bana een Hond. Basta, 't geen het oude Bubastis is / een steene Leeuw. Eida aanbad Serapin. Ischemunein, dat het oude Hermopolis is / aanbad het beeltenis van een steenen Mensch. Isvan, van de Kopten Sovan genoemd / aanbad den boom Lebaka. Kous de Maan en de Sterren. Mindadi den Vijgeboom van Pharao. Memphis een Kalf. Atrib, 't geen het oude Atribis is / aanbad van gelijken een steenen Kalf. Semennut, dat het oude Sebennis is / aanbad een Kalf van Brons. Sá een steenen Varken. Tuba het Water / en al dat daar in gevonden word. Dit heb ik getrokken uit een oud Arabisch Manuscript / 't geen ik in het Klooster S. Antony vond.

Hedensdaagsche Godsdienst der Kopten.

Maar sedert de komst onzes Heere / hebben zy zich van d'aldereersten tot het Kristene Geloof / door de prediking van Markus hun Apostel en Evangelist / bekeerd. Zy hebben zich rechtzinnig gehouden tot de tijd van Dioskorus hun Patriarch / welke gevallen zijnde in de dwaaling / dat 'er in Jesus Kristus niet meer als een natuur / een weezen / een wil / en een werking / was / en deeze dwaaling / met haar Autheur / gelijk Kettersch / gewraakt geworden zijnde in het Kalcedonische Concilie / wierden ook de geenen / die de zelve volgden / gelijk Ketters van de Roomsche Kerk gehouden; en daarom is 't / dat zy in de voorgaande eeuwen door de Kristene Keizers vervolgd zijn geworden.

De Egyptenaars hebben ook verscheidene maalen van taal veranderd.

Verscheide-

De eerste en natuurlijcke taal des Lands was de Koptische / die in gebruik

bruik geweest is/ zoo lang als de Koptische Koningen Meesters van Egypten waren. Maar na dat Alexander de Groot hen onder 't jok had gebracht/ waren zy gehouden de taal van hun Overwinnaar te leeren/ te weten/ de Griecksche/ welke de gemeene taal van Egypten meer als negen honderd jaren lang/ en tot dat de Arabiers/ de Griecken verjaagd hebbende/ de Arabische inboerden/ welke men noch door den bank in Egypten spreekt/ geweest is.

ne taalen van Egypten.

DARDE HOOFDSTUK.

Beschrijving van Said of Hoog-Egypten; des zelfs langte en breedte, grenzen, Hoofd-stad; benevens haar oude en hedensdaagsche Bestiering. Bediening, getal, en verdeeling der Kaciefs van gantsch Egypten.

Betekening des woords Said.

SAid beteekend in 't Arabisch een plaats/ of een Land/ 't geen hooger en verhevener is/ als een ander; waarom het bovenste Egypten, hooger en verhevener zijnde/ als het onderste/ deeze naam draagt. De Arabiers noemen 't ook noch Vogh il ard, of het aangezicht des Lands, zijnde ten opzichte van Kairo Zuidwaarts gelegen/ werwaarts de Hogias, of Mahometaansche Priesters, altijd hun aangezicht wenden/ wanneer zy de anderen tot bidden beginnen te roepen/ om dat Mecha Zuidwaarts legt van alle de Provintien des Ottomannische Rijks.

Haar langte en breedte.

Giafer ibn Daleb Arabisch History-Schrijver zegt/ dat het twaalf dagreizen in de lengte heeft/ volgens de dag-reizen/ welcke men in Egypten met de Kemels doet; doch in de breedte heeft het maar vier uuren wegs/ wel te verstaen/ het Land/ dat bebouwd word; want zoo men daar in wilde begrijpen de zandige bergen/ die aan de Oostkant leggen/ en de geenen/ die in 't Westen zijn/ hoe lang het is/ zou 't noch veel breeder weezen.

Grenzen.

Ten Zuiden eindigd het aan de Stad Isvan, die in de Kasciflik van Ibrim is; ten Oosten strekt het tot aan de Roode Zee; en ten Westen tot aan de Provintie van Vah ingeslooten.

Hoofd-Stad.

Haar Hoofd-Stad was van ouds Hu, daar hier na breeder van gesprooken zal worden; maar tegenwoordig is het Girgé, daar den Sangiak-Bey/ die het bestier daar van heeft/ zijn residentie houd.

Haar oude bestiering.

In voorige tijden waren 't Arabische Prinsen/ in die taal genoemd Omara Said, of Prinsen van Said, die het bestierden. Zy woonden toenmaals tot Hu, 't geen het oude Diospolis is/ gebynaamd het opperste of hooge/

een dag-reizens van Girgé afgelegen / en aan de zelve kant den Nyl opwaarts; maar Girgé in gevolg van tyd grooter geworden / en Hu vervallen zynde / vervoerden de Prinsen van Said hun Zetel tot Girgé, 't geen van die tyd af tot op den huidigen dag altyd de Hoofd-Stad daar van geweest is.

Haar hedendaagse bestiering.

't Is nu omtrent veertig jaaren / of daar omtrent / dat de Turken deeze Arabische Prinsen verjaagden / en in hun plaats stelden Sangiak-Beys / welke natuurlyke Turken waren / wordende den eersten daar van Soliman-Giamballat genoemd.

't Is zeker / dat de Provintie van Said van een zeer groote uitstrekking is / en dat / zoo ze t'eenemaal bewoond wierd / en zoo wel bebouwd was als het Leeg-Egypten, haar Bey den Pacha van Kairo de uitmuntendheid zoude konnen betwisten / gelyk zy menigmaal hebben willen onderneemen zich zyn heerschappy / en zyn gehoorsaamheid / te onttrekken; maar vermits het Land / 't geen men daar bebouwd / zeer eng is / behalven dat haar Steden en Dorpen geweldig verwoest zyn / heeft hun onderneeming nooit willen lukken.

Manier van haar bestiering.

Ondertusschen is de bestiering t'eenemaal die van den Pacha van Kairo gelyk; want hy heeft van gelyken / zoo wel als den Pacha / een Chiaoux-Bachi, of Kapitein der Chiaoux, een Tolk, een Ianitzar Aga, en de andere Agas der Krygs-Orders / in 't Turksch Boulouks genoemd / die uit de Oorlogs-benden van Kairo genomen zyn / en hun betaaling uit de inkomsten van des zelfs Divan hebben; ook heeft hy zyn Divan Katebi of Kancelery; en hy is in der daad Pacha of Koning; maar hy heeft den naam / noch de hoedanigheid / daer niet af / gelyk hy ze ook nooit gehad heeft.

't Woord van Kascief zeer dikwils in deeze Reis-beschryving herhaald wordende / heb ik 't noodzaakelyk geloofd / eer wy met deeze algemeene beschryving van Egypten voort-vaaren / iets te zeggen van des zelfs oorspronk / van 't getal der Kasciefs / en van hun bediening; en door dit middel zal men de verdeeling van Egypten in Provintien of kleine Gouvernementen zien.

Wat een Kascief is.

Het woord van Kascief komt van 't Arabisch woord Iikschif, 't geen zeggen wil / iets ontdekken, vermits van ouds hun bediening was de Provintie / daer zy Kasciefs waren / te bezichtigen / en de Arabiers / de Roovers / Dieven / en alle luiden van een kwaad leven / die de gemeene rust verstoorden / op te speuren / en te straffen / doch naderhand ryk en magtig geworden zynde / hebben zy de Provintien / daar zy Kasciefs waren / verpacht / zonder nochtans deeze naam in een ander te veranderen; zulks dat de Kasciefs hedensdaags Gouverneurs der Provintien zyn.

Hun getal en verdeeling.

In gantsch Egypten zyn zes-en-dartig Kasciefs; waar van 'er vier-en-twintig in Hoog-, zes in Middel-, en ook zes in Leeg-Egypten zyn.

Alle de Kasciefs van Leeg- / en ook eenigen van Middel-Egypten, woonen gemeenlyk in hun residentie-steden niet langer als acht of negen maanden / te weten / van de maand January tot de maand Augustus / wanneer de Nyl begint over te stroomen / en trekken dan na Kairo, 't geen zy ge-

woon

woon geweest zijn altijd te doen / verwachtende tot het water des Nijls weer gevallen zy / op dat hun paarden op hun wederkomst voeragie mogen vinden.

Terwijl de Gouverneurs te Kairo zijn / is 't zeer gevaarlijk ; want de Arabiers en Roovers dan nergens voor te vreezen hebbende / ter oorzaak dat 'er niemand is / die hen op de hielen zit / loopen het gantsche land door / en berooven alle de geene / die zy op de wegen vinden / 't geen de reden is / dat men omtrent die tijd zeer zelden te land reisd.

VIERDE HOOFDSTUK.

Verdeeling des jaars by de Kopten, en andere Egyptenaaren. Kracht der Zuide Winden. Kwade Ziektens by de Zomer. Regen-tijd in Egypten. Dikke en vogtige Misten; benevens de groote menigte van Dauw, die gemeenlijk daar te Lande valt. Voornaamste Winden, en der zelver werkingen. Aard en gedaante der Egyptenaren; mitsgaders hun uitstekendste gebreken, en ongeregeldheden.

De Mahometaanen volgen den Almanak der Kopten.

HOewel de Kopten in gantsch geen achting by de Mahometaanen zijn/zijn zy echter by hen in groot aanzien voor zoo veel de tijd-rekening belangd; vermits de Mahometaanen in alle hun doen / 't zy byzondere / of algemeene zaaken / zich niet van hun eigene tijd-rekening / maar van die der Kopten / gelijk van de beste en de bekwaamste / dienen / zulks dat zy zelfs alle hun Staats-zaaken volgens den Almanak der Kopten / en niet volgen de hunne / regelen.

De getijden des jaars verdeelen de Kopten aldus.

Verdeelinge des jaars by de Kopten, en andere Egyptenaren.

Zy rekenen de Herfst, in 't Arabisch il Charif genoemd / van den 15 des maands Tot of September, tot den 15 van den maand Küahak, of December.

De Winter, in 't Arabisch il Scitte, begind van de andere helft hunnes maands December, en eindigt den 15 van Baramhat of Maart.

De Lente, welke zy il Auvil Rebie noemen / begint van de andere helft van Maart, en eindigd den 15 van Baoni of Junij.

De Zomer begind van de andere helft van Junij, en eindigd den 15 van Tot of September. Aldus rekenen zy net drie maanden voor ieder getijd.

Begin des jaars.

Zy beginnen hun jaar den achtsten des Maands September / volgens

de Gregoriaensche stijl / of den acht-en-twintigsten van Augustus / in den Griekschen Almanak.

Getal der dagen.

Jeder maand heeft even veel dagen / te weeten 30 / 't welk 360 dagen maakt; om dat 'er nu noch vijf dagen aan het Zonne-jaar ontbreeken / voegen zy 'er op 't eind 5 by / welke zy Epagomens, 't geen bygevoegden betekend / noemen / om het jaar van 365 dagen vol te maaken.

't Gematigd Saisoen.

Het gematigde Saisoen / 't geen van de Lente en van de Herfst alle beide heeft / welke twee getijden men in Egypten niet onderscheiden kan / begind in de maand van September / en dan is 't alleenlijk / dat men adem begind te scheppen / ter oorsaak van de koelheid des luchts. Maar vermits het Land in dit Saisoen noch gantsch met water bedekt is / en dat men noch wandelen / noch te lande reisen kan / sonder een uitstekend ongemak en gevaar / heeft men noch geen volkomene vernoeging / maar men moet wachten tot het midden van November / wanneer het Land t' eenemaal droog is. Te deezer tijd begint de Vogel-vangst; de wegen zijn vry en effen / zijnde het water daar gantsch en al afgeloopen; de lucht is zeer aangenaam; de hette des Zons verdragelijk; de velden zijn over al groen. Kort om het Saisoen is dan vol van aangenaamheden / 't geen tot in het midden van April duurt.

Winter.

De winter / of de tijd / welke met onse winter over een komt / begind in 't midden van December. 't Is een zoete en aangenaame tijd / uitgenomen 7 dagen / welke op den 7 Februarij beginnen; geduurende de welke men des morgens een koude gevoeld / die een weinigje hevig is. De lucht valt dan gemeenlijk wolkachtig; het regend 'er dikwils; en de storm-winden regeren daar geweldig geduurende deese tijd.

Hoewel de winter zeer sacht zy / draagen echter de geenen / die wat gemakkelijk zijn / van de maand November af / tot de maand van Maart toe / gevoederde rokken. Niet / dat de koude hen daar toe dringt; want behalven deese 7 dagen / is 't 'er gantsch niet koud; maar om dat / het weer dan seer veranderlijk zijnde / zy vreesen door siekten aangetast te worden / welke deese verandering gemeenlijk veroorsaakt.

Zomer.

De Zomer is de ongemakkelikste tijd van allen / ter oorsaak der uitsteekende hette / der heete winden / en der gevaarlijke ziektens / die daar regeeren; insonderheid / ten tijde / die de Egyptenaars de Camsins noemen / zijnde omtrent onse Paasch. Deese Camsins beginnen 's maandags na de Paasch der Kopten / en duuren tot op maandag naar hun Pinkster. In deese tijd is 't / dat de zuide winden / in 't Arabisch Merissi genoemd / heerschen; zy sijn soo heet en soo lastig / dat ze de ademing t' eenemaal beletten / en voeren met sulk een geweld / en soo groote menigte van kaf en zand in de lucht / dat den Hemel met dikke wolken bedekt schijnt te weesen. Dit zand is soo dun en soo subtiel / dat het niet alleen in de geslootene koffers / maar ook zelfs / 't geen ongeloovelijk schijnt / door de schillen der eyeren / doordringt.

Kracht der zuide winden.

Kwaade ziektens by de Zomer.

In deese tijd heeft men 'er ook veel kwaade koortsen / roode loop / en meer andere ziektens / waar van de minste ongeneeslijk word / indien men niet

niet terstond de noodsaakelijke hulp-middelen daar toe aanwend. Ook zelfs de geenen / die niet ziek en zijn / gevoelen sich t' eenemaal swak en moedeloos / wanneer deese winden blaasen.

Niettemin moet men weten / dat deese zuide winden niet alle dagen by de Zomer / noch alle jaaren even kragtig en even veel / waajen ; want men heeft jaaren / dat ze maar tien of twaalf maal / en zelfs ook wel minder / gehoord worden / 't geen den Inwoonderen een ongeloofelijke blijdschap veroorsaakt / alsoo men dan zoo licht geen nood en heeft van ziek te worden.

Regen-tijd.

De gewoonlijke tijd der regenen en winden / welke men by onse Herfst zoude konnen vergelijken / begind in de maand van December / en duurt tot het einde van Februarij / hoewel 't te Alexandrie en te Rozette ook wel buiten deese tijd regend / door dat deese twee plaatsen zoo dicht aan de zee gelegen zijn. 's Avonds voor Pinkster regende 't zeer sterk te Rozette in den jaare 1662. Den 24 November des zelve jaars regende 't een weinig te Kairo, en de dagen waren 'er duister en windig. Den 10, 11, 14, en 15 van de zelve maand zijn 'er ook verscheidene swaare regenen hier en daar gevallen; 't welk genoegsaam betoond / dat het onwaarachtig is / 't geen men gemeenlijk zegt / dat het in Egypten niet en regend.

Dikke en vochtige Misten.

'k Heb ook dikwils in mijn reisen zoo dikke en vochtige misten gesien / dat ze my de kleederen zoo nat maakten / dat een kleine regen die niet natter gemaakt zoude hebben ; en 't geen noch meer te verwonderen was / is / dat dat in een Saisoen gebeurdde / waar in men niets minder verwachtende was. 't Zelve gebeurde my ook veele morgens achter een / in de maand van April van den jaare 1662, wanneer ik van Damiate na Kairo trok ; 't gebeurde my ook / te Rozette zijnde / in de maand van Junij ; te Benesuef in de maand van September ; en in de maand van October / komende van 't St. Anthonijs Klooster.

Mist-tijd.

Deese Misten heeft men veel meer omtrent Kairo, als ergens anders. Gemeenlijk beginnen ze in de maand van November / voor het opgaan der Zon / en duuren de gantsche winter. Men ziet 'er ook wel in de andere getijden des jaars / en zelfs somtijds in de Zomer / gelijk ik gesien heb in den jaare 1662, in 't begin des maands Augusti / wanneer ik / wederkeerende van Fium na Mohanan , een dorp vier uuren wegs van Kairo gelegen / zulk een dikken mist boven deese Stad zag / dat ik daar alsoo weinig van bekennen konde / als van de Pijramiden / die daar dicht by zijn / hoewel de lucht ter plaatse / daar ik was / helder en geensins mistig was.

Groote menigte van Dauw.

In alle de getijden des jaars / valt 'er des nachts / wanneer het klaar en goed weder is / een zoo groote menigte van dauw / dat het voor een kleine regen zoude konnen gaan ; maar wanneer de lucht betrokken is / valt 'er gantsch niet ; en zonder deese dauw zouden de kruiden niet konnen voortkomen / noch het graan kunnen wassen / de boomen botten / noch de beesten in de wildernissen leeven / vermits daar zeer weinig Fonteinen / en geen Rivieren zijn / en dat 'er zeer zelden eenige regen valt.

Donder.

't Donderd 'er zeer zelden ; en in al de tijd / dat ik daar geweest ben / heb ik 't niet meer als tweemaal hooren donderen / 't geen was op den eersten

Janua-

Januarij/ en den 4 van May des jaars 1663.

Winden Merissi.

De twee voornaamste Winden/ die in Egypten regeren / zijn de Merissi, en de Maltem. De Merissi, daar hier voor van gesprooken is/ moet men dit van weeten/ dat niet alleen de zuide winden zoo genoemd worden; maar ook die uit het oosten waaijen. Zy heerschen twee maal in 't jaar/ te weeten/ in de Paasch-tijd/ Camsin by hen genoemd/ en van de maand November af/ tot het midden van Februarij. Zy zijn den geenen/ die de Nijl af-komen/ gunstig/ gelijk ook de Schepen/ die uit Indien en Arabien door de Roode Zee komende/ na Sues gaan; maar die de Nijl opwaards vaaren/ zijn zy tegen; waar door het komt/ dat men by wijlen dartig dagen besig is met van Kairo na Girgé te vaaren/ 't geen men gemakkelijk in acht of tien dagen doet/ wanneer de Noord-ooste Winden waaijen.

Winden Maltem.

De winden/ welke de Egyptenaars Maltem en ook Teijnb noemen/ zijn de Weste en Noord-ooste Winden. Zy beginnen te regeren in 't begin van de maand Junij/ en duuren tot November toe. Geduurende deese tijd waaid 'er bykans geen andere wind. De Winden Marissi zijn heet/ bederven het graan/ en zijn voor alle dingen schadelijk en gevaarlijk; deese daar en tegen doen de vruchten en graanen niet alleen groeijen; maar verheugen ook menschen en beesten/ vermits zy koel zijn/ en een wakkerheid veroorsaaken.

Zy sluiten ook de monden des Nijls, en drijven de Zee daar sodanig tegen aan/ dat ze den Nijl tot een Sluis verstrekt/ 't geen de zelve doet wassen/ en oorsaak is/ dat ze de velden en heuvels overstroomd/ en de Konst-Riolen met water vervuld. Zy beginnen in hun tijd op den middag/ of daar omtrent te waaijen/ en duuren tot middernacht; maar van middernacht af tot middag toe/ hoord men ze by na nooit/ of ten minsten zeer zelden/ en met weinig krachts.

Koleur der Egyptenaars.

Wat nu de Egyptenaars in 't algemeen belangd/ zy zijn van olijf-koleur/ en hoe hun Land verder van Kairo na 't Zuiden legt/ hoe zy bruinder zijn/ zelfs tot zo ver/ dat de geenen/ die aan Nubien grensen/ 't eenemaal/ gelijk de geboorene Nubiers/ karstanje-bruin zijn.

Hun gebreken.

Hun voornaamste gebreken zijn de luiheid en de blooheid, welke hen zo eigen is/ dat zy daar altemaal me' besmet zijn/ 't zy Kopten of Mooren. Zy doen den gantschen dag by na niet anders/ als/ Kaffé drinken/ Tabak rooken/ slaapen/ ledig zijn/ of op de straat staan labbekakken; 't geene de oorzaak is/ dat sy in alle konsten en wetenschappen zoo dom als beesten zijn. Niettemin zijn sy laatdunkend en roemzuchtig; doch met deese gebreken zijn de Kopten noch meer als de anderen besmet; en/ hoewel sy seer wel weeten/ dat sy t' eenemaal hun Adeldom/ hun Land/ de Wetenschappen/ d' oeffening der Wapenen/ met hun eigene Taal/ hun voornaamste Boeken en algemeene Historien verlooren hebben/ en dat sy van een doorluchtig en dapper Volk/ gelijk sy eertijds waren/ Slaaven/ en een verachte en haatelijke Natie geworden zijn/ gaat echter hun hoogmoed so ver/ dat sy sich inbeelden gantsch niets/ wat het ook zoude mogen

gen weesen/ van nooden te hebben; zelfs worden sy kwaad/ wanneer wy Europeers hen aanmaanen/ hun kinderen na Europa te stuiren/ om Wetenschappen te leeren/ en te sien/ hoe men zich in 't bestieren van Landen te draagen heeft.

De slechte lieden zijn dieven/ leugenaars/ verraders/ en soo begeerig na geld/ dat ze voor een Meidin, of anderhalve Fransche Stuiver/ hun eigene Vader vermoorden souden. In hun handel zijn zy achteloos/ en zeer veranderlijk/ lastig in hun ommegang; soo onstandvastig in hun beloften/ dat men noch aan hun woorden/ noch ook zelfs aan hun eeden/ geloof kan slaan; kort om/ zy zijn zeer bequaam tot alles kwaads te doen; 't geen ik selve in persoon so wel ondervonden heb/ dat niemand daar in 't minst aan behoeft te twijfelen.

Aard en gedaante der Egyptische Vrouwen.

De Vrouwen zijn gemeenlijk klein van gestalte/ en bruin van koleur; alle hun schoonheit bestaat in een wakker en levend oog; hun verkeering valt zeer verdrietig; en de manier/ waar op sy gekleed zijn/ is gantsch niet aangenaam/ en sonder de minste bevalligheid; maar de Vrouwen der lieden van Staat/ welke men daar uit verscheidene plaatsen van Turkyen brengt/ zijn vry wat beter opgebracht/ en vallen in alle manieren veel aangenamer.

VYFDE HOOFDSTUK.

Oorspronk des Nijls; des zelfs takken en monden, en aanmerkelijkste byzonderheden. Werkingen van den Drop of Dauw, die op S. Michiels nacht valt. Groente des Nijls, en oorzaaken van zijn wasdom. Of den Nijl op een gezetten dag begint te wassen, en af te neemen. Bijgeloovige gewoonte by d' Oude Egyptenaars omtrent het wassen des Nijls gebruikt. Sluis in Ethiopien. Rosheid des voornoemde Riviers, en door welke middelen men des zelfs water klaar kan maken. Schade, die den Nijl in zijn overstroomen veroorzaakt. Verandering van sijn loop. Of de Koningen van Ethiopien den loop des Nijls van Egypten konnen afleiden. Eilanden in den Nijl; der zelver oorspronk. Kolommen in Egypten opgerecht om den Nijl te meeten.

De ontdekking der oorspronken des Nijls/ die in de voorgaande eeuwen de Philosoopen zoo veel hoofdbrekens gekost heeft/ en om de

welke de grootsten des Wercelds soo uitsteekende kosten/ sonder eenige vrucht/ gedaan hebben/ schijnt alleenlijk voor de Portugeezen bewaard geweest te zijn/ die de selven in onse eeuw ontdekt hebben.

P. Telles Jesuiet zeid in zijn Historie van Ethiopie, te Lisbon gedrukt/ dat'er in het midden des Koningrijks van Gojam/'t geen op twaalf graden ten westen van de linie Equinoctiael legt, en in de Provintie van Sakahala/ in een matelijk groot veld, omringd met hooge bergen, een klein Meertje is, omtrent een steen-worp in't vierkant wijd, vol van kleine boompjes, welke hun wortels zo door malkander gevlogten hebben, dat men in de Zomer daar over heen kan gaan. In't midden van dit Meer zijn twee groote en diepe Fonteinen, die niet ver van malkander staan, waar uyt een zeer helder water komt, 't geen door twee verscheidene wegen onder deze boompjes door oostwaart loopt, en een musket-schoot van daar, wend het sich nae't noorde; een half mijl van deeze Fonteinen, ziet men een menigte waters, 't geen een maatelijke Rivier maakt, welke verscheidene kleine Riviertjes in zich ontfangt. Na dat deeze Rivier vijftien mijlen ver al swierende geloopen heeft, ontfangt hy een andere grooter Rivier, Gema genoemd, die hem niet alleen zijn wateren geeft, maar oock zelfs zijn naam verliest; een weinigje van daar ten Oosten ontfangt hy de Kelti en Branti/ twee andere Rivieren; noch verder zijn loop oostwaart vervolgende, werpt hy zich in het Meer der Abyssinen, Bar Dembea/ of de Zee van Dembea genoemd, waar uit gekomen zijnde, zonder echter zijn wateren met die des Meers vermengd te hebben, ontfangt hy verscheidene andere Rivieren van een zeer aanzienlijke groote, en zelfs de Tokoze, dicht by Egypten.

Oorspronk des Nijls.

Zoo haast den Nijl uit het Meer Dembea gekomen is, wend hy zich Zuid-oost, laatende ten Oosten de Koningrijken van Beg-a-midr/ van Ambara/ en van Bolcka/ en zich vervolgens ten zuide keerende, laat hy ten Zuid-oosten het Koningrijk van Sauba/ en van nieuws Oost-noord-oost keerende, laat hy ten Zuid-oosten Ganz/ Gafata/ en Bizamo; vervolgens loopt hy door de Landen van Gonga en Gafre/ en verder door dat van Faskalo; daar na komt hy in het Land van Funch/ of in Nubie, en van daar in Egypten. Ziet daar het geen/ dat P. Telles daar van schrijft.

Daarenboven moet men noch weten/ dat de Nijl by Isvan gekomen zijnde/ van het Zuyde na het Noorden loopt met een zeer traage gang/ doch vol van zwieren/ verdeelende zich allengskens beneden Boulak in twee groote takken of armen/ waar van den een zich in zee gaet werpen te Rozette, en den ander te Damiaten; daar deeze laatste noch een ander arm maakt te Sciobret il yemen, een dorp gelegen aan de West kant des Nijls, en by na half wege tusschen Kairo en Damiaten, welke zich te Brullos in zee werpt.

Zijn armen en monden.

Behalven deeze drie armen/ is 'er noch een vierde/ welke door konst gemaakt/ en niet vol waters is/ als omtrent dartig dagen in 't jaar. Deezen arm begind aan het dorp Latf, 't geen/ na Rozette toe gaande/ op de Wester oever des Nijls is/ dartig mijlen van Alexandrie, en loopt tot deeze Stad toe/ daar zijn wateren zich in de zee ontlasten; en om deeze reden is 't dat de Egyptenaars de zelve onder de rechte monden des Nijls rekenen.

'k Weet

'k Weet niet / of 'er boven deeze vier noch anderen zijn / gelijk Herodotus en Strabo zeggen / die 'er tot zeven toe tellen; vermits Egypten hedensdaags zo geweldig veranderd is / dat men by na de naamen / noch plaatzen deezer zeven Steden / daar ze / volgens hun schrijven / geweest zouden zijn / niet meer en weet.

De byzonderheden des Nijls zijn / dat hy op een vasten dag begint te wassen en af te neemen; 2 dat hy in 't begin van zijn wassen groen word; 3 dat hy na de tijd van zijn groente rood word; en ten 4 dat hy zomtijds van loop veranderd.

Zijn byzonderheden.

Den vasten dag / dat hy begint te wassen / is den 12 Junij der Kopten / welke overeenkomt met den zeventiende van de onze. Op deezen dag vieren zy het Feest van den Aardsengel S. Michiel, en dan valt den Drop.

Op wat dag hy begint te wassen.

Den Drop is / volgens 't gevoelen der Egyptenaars / niet anders / als de barmhertigheid en zegen van God / welke bestaat / na hun geloof / in dat God op deezen dag den Aardsengel Michiel stierd / om den Nijl te doen opzwellen; dit is 't gemeen gevoelen des Volks; maar die wat wijzer zijn / zeggen dat den Drop een dauw is / welke in het laatste vierdendeel van de zelve nacht / dat 's te zeggen / omtrent den morgenstond / nedervald; 't geen het zwellen van de Nijl veroorzaakt / de lucht van alle kwade dampen / die de zelve ten tijde der Cambins besmetteden / zuiverd / en eindelijk een wakkerheid geeft aan alle de dingen / daar zy op valt.

Wat den Drop is.

Zy is zekerlijk de eenigste oorzaak van het swellen des Nijls, 't geen men baarblijkelijk bespeurd; want zoo haast als zy gevallen is / begind den Nijl allenskens onsmakelijk te worden / en een groenachtige koleur te krijgen / tot dat hy t' eenemael groen geworden zy / gelijk of hy met kroos bedekt was.

Des zelfs werkingen.

Deeze groente bespeurd men niet alleen in zijn groote Kanaal / maar ook in alle de Monden en Armen / die daar uit spruiten; de bakken alleen behouden hun wateren in hun zuiverheid.

Groente des Nijls.

Zommige jaaren duurd deeze groente twintigh dagen / en anderen langer; maar nooit gaatze boven de veertig. De Egyptenaars noemen deeze tijd / dat de Nijl groen is il chat raviat; en men lyd dan niet weynig / vermits des zelfs water dan zeer onsmakelijk en lelijk valt / en dat het goed water daar zeer weynig te vinden is.

De Drop zuiverd de lucht / en dat ziet men zo baarblijkelijk / dat / zoo haast ze gevallen is / de pest niet meer gevaarlyk en is / en dat 'er niemand van sterft. De ziekten houden terstond op; en zo 'er al iemand komt ziek te worden is 'er gantsch geen gevaar me' gemengd.

Zy geeft een wakkerheid aan alle dingen / en wanneer ze op het Koorn valt / kan men 't niet alleen veele jaaren bewaaren / zonder dat 'er de wurm in komt; maar 't word selfs voedsamer als het geen / daar ze niet op gevallen is; en om deese reden is het / dat men nooit Koorn op de solders van den Grooten Heer stierd / 't en zy den Drop daar op gevallen zy / op dat het te beter bewaard worden / en vry van de wurm mag zijn.

't Wassen des Nijls komt van verscheidene oorsaaken; niettemin de eerste

Oorzaaken van het wassen des Nijls.

en de voornaamste is de rijsing / welke door den Drop veroorsaakt word.

De gestadige regenen van Ethiopien, geduurende de maanden van July/ Augustus / en September / 't geen de Winter-tijd daar te Lande is ; en de ongeloovelijke menigte van water / dat van de Bergen in de Rivieren valt / welke sich vervolgens in den Nijl ontlasten / helpt ook niet weinig / gelijk men gelooft / tot deese groote overvloed van water ; zijnde het na mijn oordeel bykans onmooglijk / dat dit rijsen of swellen honderd dagen zoude konnen duuren / en dat dit alleen den Nijl tot zoodanig een hoogte / als hy gewoon is te komen / zoude konnen doen wassen.

De darde oorsaak / en die / na mijn gevoelen / de geringste is / zijn de Noord-Ooste Winden / door de Egyptenaars Maltem genoemd ; deese beginnen / gelijk wy hier voor geseid hebben / te waaijen omtrent twaalf dagen voor dat den Drop valt / te weeten / op den vijfde van onse Juny / en duuren vier achtereenvolgende maanden / sonder dat 'er in al die tijd eenige andere wind gehoord word ; en / vermits sy vlak tegen de monden des Nijls aanblaasen / en beletten dat des zelfs wateren niet af konnen loopen / zijn sy genootsaakt weer opwaarts te klimmen / 't geen de Nijl een weinigje doet swellen.

Of den Nijl op een gezette dag begint te wassen.

Deese zelve winden hebben aan verscheidene Reisigers voet gegeven om te beweeren / dat den Nijl op geen gezette dag begind te wassen ; maar dat sulks 't een jaar vroeger / en 't ander jaar laater geschied / vermits men somtijds bespeurd heeft / dat hy in schijn voor den zeventiende van Juny gewassen is. Doch dit en is geen rechte wasdom ; maar alleenlijk een opswelling / door de Noord-Ooste winden veroorsaakt.

Bygeloovige gewoonte by d'oude Egyptenaaren omtrent het wassen des Nijls gebruikt.

De oude Egyptenaars schreeven de oorzaak van sijn wassen toe aan een bygeloovige gewoonte / welke zy alle jaaren onderhielden / en die hier in bestond. Zy kochten een jonge Dochter / schikten die zoo cierlijk op / als zy bedenken konden / en wierpen ze vervolgens op den twaalfde van hun Baony of Iuny, gelijk een offerhande / in den Nijl ; maar Amru-ibn il aff, Egypten op de Grieken veroverd hebbende / vernietigde deeze vervloekte gewoonte.

Sluis in Ethiopien.

d' Ingeboorenen / welke de rechte oorzaak van deeze wasdom niet en weeten / schrijven de zelve toe / doch zonder eenige grond / aan een Sluis / welke sy zeggen in Ethiopien in den Nijl zelve te weezen / en dien de Abissinen op den twaalfde van hun Juny beginnen te openen / van dag tot dag een weinigje meer openings daar aan geevende / tot dat het water op een zekere hoogte gekomen is / wanneer zy op den veertiende van hun September die weer allengskens beginnen te sluiten / even op de zelve manier / als zy die voorheen geopend hadden. Maar ik weet niet / dat iemand tot noch toe die Sluis ooit gesien heeft.

Rosheid des Nijls.

De groente vergaan zijnde / begind den Nijl ros en boven maaten slijkachtig te worden ; buiten twijfel is 't dan / dat het swellen gedaan is / en dat de wateren der regenen van Ethiopien in Egypten komen / welke van deeze koleur zijn / ter oorzaak der roode aarde / dien deeze wateren van de bergen daar te Lande met zich in Egypten sleepen / alzoo 't onmooglijk is / dat

dat het land van Egypten, 't geen t' eenemaal swart is/ hem deeze koleur zoude konnen geven.

Niettemin hebben zy een middel om dit drabbig en ros water so helder en klaar als Fontein-water te maaken; ten welken einde/ zoo haast de water-dragers de kruiken gevuld hebben/ zy met een bal van gestampte/ en tot deeg gemaakte Amandelen/ daar wakker in beginnen te schommelen/ waar door het water binnen seer weinig tijds so helder als goed Fontein-water word.

Hoe men 't water van de Nijl klaar maakt.

Op de dorpen daar men dit doen so gemakkelijk niet bekomen kan/ dienen zy sich van Perzik-steenen/ op de selve manier toegemaakt. Ook heb ik my wel laten seggen/ dat het meel van kleine boontjes de zelbe werking doet.

D' Egyptenaars gelooben/ dat den Nijl ook op een gesette dag afneemt/ te weeten op den zeventiende van hun September/ of op den vierentwintigste van d' onse; op welke dag zy het Feest van d' Opheffing des Kruis vieren. Dit geloof staat bij hen so vast/ dat/ die daar tegen wilde spreeken/ voor belachelijk en gek gehouden zoude worden.

Of de Nijl op een gezette dag afneemt.

Ik beeld my in/ dat het geen/ 't welk hen dit gelooven doet/ is/ ten eersten/ dat men daags na dit Feest alle de dijken opend/ welke aan deese zijde van Kairo leggen/ die men tot deesen dag toe geslooten/ en door gewapende lieden bewaard gehouden had/ op dat niemand der geenen/ die water van nooden mochten hebben om hun landeryen te bevogtigen/ die zouden openen; zulks dat/ den Nijl na deesen dag veel meer Lands/ als van te vooren/ overstroomende/ en zijn wateren niet hooger klimmende/ zy zeggen/ dat hy niet meer en wast.

2 Om dat men daags na de opheffing des Kruis zijn wasdom aan de Kolom van Mikias niet meer waar en neemt/ noch door de Stad uitroept/ gelijk men van te vooren deed/ en dat zy sich inbeelden/ dat men dat doet/ om dat hy niet meer en wast.

3 Om dat/ vermits de getijden in Egypten geregeld zijn/ en by na een gesette dag van begin en einde hebben/ de Noord-ooste winden/ welke veel tot des selfs wasdom bybrachten/ na den zeventiende van hun September ophouden/ en dat de Zuide winden sich verheffen/ en het water des Nijls uit de velden drijven.

Hoewel deeze redenen krachtig genoeg schijnen om het gevoelen der Kopten te doen stand grijpen/ kan men echter/ zonder de selve te wederspreeken/ beweeren/ dat den Nijl na deezen dag noch wassen kan; vermits de Noord-Ooste winden/ en de regenen van Ethiopien, sommige jaaren langer kunnen duuren/ als anderen; en alzo kan hy noch wat wassen/ zonder dat men 't gewaar word.

Des Schrijvers gevoelen daar over.

En zeker/ 't is menigmaal gebeurd/ dat deeze winden tot de maand van November geduurd hebben; en men heeft in den jaare 1662 in de Kalits of Riool van Kairo gesien/ dat des nachts na de Opheffing des Kruis het water daar drie vingeren hooger gewassen was/ als daags te vooren. Doch hier tegen zou men konnen inbrengen/ dat dit geen rechte wasdom was; maar

maar eer de uitwerking van eenige verhindering omtrent de val-deuren of bruggen / welke buiten Kairo leggen. Door my / ik geloof 'er van / 't geen my het waarschynelykste dunkt.

Hoe lang het wassen des Nijls duurd.

Uit het geen / dat wy tot hier toe geseid hebben / is het licht te bespeuren / hoe zeer verscheidene Reisigers gedwaald hebben / wanneer zy ons soeken wys te maaken / dat den Nijl niet boven de veertig dagen en wast. Want so men zijn wasdom rekend van den seventienden Juny / 't welk den dag is / dat hy begint te wassen / tot den vierentwintigsten September / op welke dag hy begint af te neemen / siet men / dat hy ten minsten honderd dagen achter een wast.

Men hoefd geen grooter bewys daar van / als de gewoonte der Kopten / die in hun Metten een bysonder gebed doen voor het wassen des Nijls, van den twaalfden van hun Baoni of Junij af / tot den achtste van hun Babe of October, 't geen in 't geheel honderd en twintig dagen uitmaakt; biddende God / dat hy hem tot de noodzakelyke hoogte / om de Landeryen ten vollen t' overstroomen / wil doen wassen.

Gevoelen der Kopten wegens het afneemen des Nijls.

De Kopten / die hedensdaags een zeer onweetend Volk zyn / schryven deese gesette afneeming aan een wonderwerk toe.

Zy vieren dien dag het Feest van d' opheffing des Kruis / en hebben een gewoonte van als dan een Kruis in de Mis te wyen of te zegenen / 't welk zy vervolgens in den Nijl werpen / sich inbeeldende / dat dit het is / 't geen zyn wasdom stut.

Hun Patriarch zelve placht in voorige tyden deese Ceremonie met een groote pracht en heerlykheid te verrichten; maar / vermits de Mahometaanen hen tegenwoordig niet toe en staan openbaare Processien of Ommegangen door de Steden en Dorpen te doen / doen de Priesters 't / ieder in zyn Dorp / in 't geheim.

De werkingen / die het Nyl-water voortbrengt / zyn deese.

Werkingen van des zelfs water.

1. Veroorsaakt het den geenen / die eerst in Egypten komen / wanneer zy daar van drinken / een buik-loop / die hen ten minsten acht dagen byblyft.

2. Baard het een schurfdheid / die alle jaaren de geenen / die daar van drinken / wanneer den Nijl begint te wassen / geweldig hinderlyk en lastig valt.

Deese schurfdheid is zeer dun / en klein / en openbaard sich eerst aan de armen / vervolgens op den maag / en verspreid sich eindelyk over 't gantsche lichaam / 't geen een breemde en onverdraagelyke jeukte veroorsaakt.

Niet alleen worden de geenen / die Nyl-water drinken / daar door aangetast; maar ook die niet anders als water uit de bakken drinken / welke uit de Nijl gevuld worden. Dit duurd omtrent zes weeken / en mag wel voor een der slimste plaagen des wereldts gerekend worden.

3. Doet het in de maanden van Juny / Julij / Augustus / en September / geweldig sweeten; doch de overige tyd van het jaar verneemt men daar deese werking niet van.

4. Maakt het na zyn overstrooming de landen vet / door de slym / welke het daar op laat.

Wan-

Wanneer den Nijl overloopt / doet hy groote schade; want niet alleen neemt hy groote stukken Lands van zijn oever mee; maar hy werpt zelfs vlekken en Dorpen die hy in zijn loop ontmoet / om ver / 't geen men genoegsaem / wanneer men langs de Nijl reisd / aan de puinhoopen / en brokken van huisen / welke men langs den oever siet / bemerken kan.

Schade die den Nijl in zijn overstroomen veroorzaakt.

Ook veranderd hy somtijds zijn loop; want ten tijde / dat de Arabiers / volgens het verhaal van Mekkin Arabisch Historij-Schrijver / Egypten vermeesterden / bespoelde hy de muuren van Caffr issemma, 't geen een gedeelte van het oud Kairo is / en liep dicht door by de Kerk van Muri Monkure, welker straat te dier tijd Haret il Bahr, of de Rivier-straat genoemd wierd; en tegenwoordig is hy daar wel ruim een mijl van daan.

Verandering van zijn loop.

Laat ons nu eens sien / of de Koningen van Ethiopien den loop des Nijls van Egypten konnen af-leiden / en d' Inwoonders door honger doen sterven / gelijk men malkander gemeenlijk wijs maakt.

Of de Koningen van Ethiopien den loop des Nijls van Egypten konnen afleiden.

Van dit gevoelen ben ik / niet tegenstaande de swarigheden / welke Pater Telles in zijn Historie van Ethiopien bybrengt / de redenen / die my dat doen gelooven / zijn;

1. Een Brief van David, Koning van Ethiopien, gebynaamd Konstantijn, aan Abn Seid Barkuk, Koning van Egypten, geschreven in 't jaar der Martelaars 1193. 'k Heb daar een af-schrift van in 't Arabisch / by 't welk hy deesen Koning van Egypten op twee verscheidene plaatsen van zijn Brief dreigd / dat hy den loop des Nijls van Egypten af-leiden; en alle de Inwoonderen door honger zal doen vergaan / zo hy niet af-laat van de Kopten / welke hy zijn Broeders noemd / kwalijk te handelen. Hy beroemd sich / dat hy van God dit voorrecht / 't welk hy aan geen zijner Voorzaaten ontdekt had / verkregen heeft.

2. Dat de Koningen van Ethiopien in der daad den loop des Nijls in Egypten, ten tijde van Mostan Sir, een der Kalijphs van Egypten, belet hebben; 't geen hem den Patriarch der Kopten met zeer rijke geschenken aan den Koning van Ethiopien deed zenden / om hem te bidden / den dijk / welke hy had doen maaken / die den loop des Nijls van Egypten af-leide / te willen wegneemen; 't welk den Koning van Ethiopien, ten gevalle van den Patriarch hem toegestaan hebbende / groeide den Nijl drie elboogen in een nacht / dat genoeg was met de hoogte / daar hy van te vooren toe was gekomen / om het Land te bevochtigen.

't Eerste dat de Vreemdelingen in 't reizen langs den Nijl in acht neemen / is de menigte zijner Eilanden / waar van 'er eenigen zo groot zijn / dat ze twintig Italiaansche mijlen in den omkring hebben; 't geen een groote nieuwsgierigheid baard om te weeten / van waar zy hun oorspronk genomen hebben.

Eilanden in den Nijl.

De meesten dezer Eilanden hebben hun oorspronk genomen uit de stukken en brokken der Barken / welke daar zijn blijven leggen / om dat ze schipbreuk geleden hadden / gelijk daar zulks zeer dikwils gebeurd / ter oorzaak van de onervarendheid en plompheid der Schippers. Den Nijl nu een zeer modderachtige Rivier / en zijn loop zeer traag zijnde / vergaderd 'er terstond

Hun oorspronk.

stond een menigte van slijk en vuiligheid om de minste dingen/ die daar maar in leggen 't geen de zelven met 'er tijd/ door 't aangroeijen van noch meer diergelijke stoffen/ tot Eilanden maakt.

Wien ze toebehooren.

Gelijk men 'er alle dagen nieuwe ontdekt/ en dat den staat der zaaken van Egypten niet meer en veranderd/ zedert dat ze door Sultan Selim zelve/ toen hy daar was/ geregeld wierd/ en dat deeze nieuwe Eilanden niet opgeteekend en zijn in de Boeken des Divans van die tijd/ zijn ze ook aan den Grooten Heer niet cijnsbaar; maar den Pacha, verpacht ze voor zijn profijt/ aan den Kascief van de Provintie/ in de welke ze leggen/ of aan den geen die 't hem belieft.

Kolommen in Egypten opgerecht om den Nijl te meeten.

Men heeft op verscheiden tijden verscheiden Kolommen hier en daar in Egypten opgerecht/ om den Nijl in den tijd van zijn wasdom/ te meeten.

De eerste wierde te Menuf, of Memphis, door bevel van Joseph, Zoon van den Patriarch Jacob, op-gerecht; maar in gevolg van tijd verballen zijnde/ deed 'er een rijke Koptische Juffrouw/ Deluka genoemd/ twee anderen maaken; d'eene t' Insine of Thebe, en de ander te Achmim.

Deezen/ zoo wel als de eerste/ door de langheid van tijd verballen zijnde/ rechten de Grieken een ander op in Cassr isscamma, van welke men seid/ dat 'er noch eenige overblijffelen zijn.

Na dat Amru ibn il ass Egypten veroverd had/ deed hy ten zelven einde een ander te Insine oprechten. Deeze bleef in weezen tot de tijd van Abd il aziz ibn Mervan, Kalijph van Egypten, die een nieuwe Kolom te Helvan, een plaats/ die hem zonderling wel aanstond/ stellen deed.

De laatste van alle deeze Kolommen is de geen/ die in 't Eiland Roude staat/ welke noch in zijn geheel is. Zy wierd opgerecht door bevel van Azamed ibn zid il Nittuchi gelijk men zien kan in Makrizi, in Serrur, en andere Arabische History-Schryvers.

SESDE HOOFDSTUK.

Beschrijving van de Kolom Mikias, en swaarigheid om de zelve te zien te komen. Oude en hedensdaagsche manier van den Nijl te meeten. Op wat dag zy des zelfs wasdom beginnen uit te roepen, en byzondere gewoonte daar omtrent gebruikelijk. Beschrijving des Puts van Argenus, en op wat manier men het wassen van den Nijl daar by weeten kan; mitsgaders de plegtigheden, die daar toe aengewend worden.

Betekening des woords Mikias.

De naam van Mikias wil in zijn rechte betekening niet anders zeggen/ als een plaats/ daar men iets meet. Maar wanneer men te Kairo

enkel

enkel van Mikias spreekt / verstaat men daar alleenlijk by de Kolom / die in 't Paleis van het Eiland Roude staat / om het wassen van den Nijl te meeten.

Wat het Eiland belangd / men noemd het Roude of Hof, ter oorzaak dat het een plaats van vermaak / en vol van schoone hoven is. 't Legt recht tegen over Oud Kairo, daar 't omtrent een musket-schoot van daan is.

Deeze Kolom staat in 't Paleis van 't Eiland Roude, gelijk wy hier voor gezegt hebben ; om daar nu te komen / moet men door een groote en zeer schoone Mosquee passeren; waarom het de Kristenen zeer moeyelijk valt de zelve te zien / vermits de Mahometaanen / inzonderheid in Egypten / hen niet toestaan in hun Mosqueen te komen / geloovende / dat ze verdoemd en onrein zijn / en dat ze die door hun inkomen ontheiligen.

Swarigheid om deeze Kolom te zien.

Niettemin bracht ik en mijn Reis-gezel Thomas Brewne, door middel van geld / zo veel te weeg / dat wy by de gedachte Kolom / geraakten. Hy staat in een affchutsel / in het welke het water des Nijls door een wijde Riool ontfangen word. De stof is wit marmer-steen / en zijn gedaante achtkantig. Aan alle deeze acht kanten of hoeken is hy verdeeld van boven tot beneden in twee-en-twintig elboogen. De eerste elboog / van boven af te rekenen / is gedeeld in vierentwintig deelen of duymen ; de tweede is niet verdeeld ; doch de darde is gelijk d' eerste afgetekend / 't geen aldus beurt om beurt tot de elfde elboog toe gaat.

Deszelfs beschrijving.

D' Eerste elboog van de tweede kant of hoek is niet verdeeld ; maar de tweede al ; de darde weder niet / 't geen ook aldus tot de elfde toe vervolgt / welke / met alle de overigen tot beneden toe / in achtien duimen verdeeld is. Alle de andere kanten zijn ook zodanig verdeeld / als gezegt is ; zulks dat alle d' elboogen / die aan d' eene kant verdeeld zijn / benevens de geenen komen / die aan d' ander kant niet geteekend of verdeeld en zijn. Hier by teld men alle dagen het wassen des Nijls.

De Kopten geven voor / dat Jan Mekarkes, een doorluchtig Man van hun Natie / en Gouverneur van Egypten voor den Keiser Heraklius, dit Paleis met de Kerk / welke tegenwoordig een Mosquee is / heeft doen bouwen.

Ten tijde dat het Kristendom in Egypten bloeide / placht een hunner Priesters den Nijl te meeten ; en dit geschiedde niet / als te drie uuren na den middag / en na de Mis. Den laatsten Priester / die hem mat / wierd Raddat genoemd. Deeze / om dat hy zich had laaten besnijden / kreeg tot vergelding dit voorrecht / dat niemand / als zijn manlijke afkomelingen / den Nijl zoude mogen meeten. Ibn Raddat, die deeze bediening waar nam / terwijl ik in Egypten was / is van deeze linie / en Kade of Rechter van zijn beroep.

Oude manier om den Nijl te meeten.

De Mahometaanen / hoewel anders gezwoorene vyanden der Kopten / houden noch hedensdaags eenige manieren of gebruiken / welke na de geenen / die zy ten tijde / dat hun Priesters den Nijl maten / oeffenden / gelijken ; want zy meeten den Nijl hedensdaags niet / als op den Vesper-tijd /

Hedendaagsche manier.

dat's te zeggen / des na-middags ten drie uuren. Die hem meeten / moesten Kadis of Rechters zijn / 't geen by de Mahometaanen een Kerkelijke bediening is / ook en meeten zy hem niet / voor dat zy zich gereinigd / en hun Vesper-gebeden gezeid hebben / 't geen met de Mis der Kopten vry wel overeenkomt.

Ibn Raddat, of een ander Kadis, aan de Kolom 't getal der duimen / welke den Nijl gewassen is / gemerkt hebbende / neemt driemaal water in het hol van zijn handen / en werpt dat na de lucht. Vervolgens zeid hy het Kapittel van Fatha, of 't eerste Kapittel van den Alkoran. Dit gedaan zijnde / gaat hy weer heen / en brengt de tijding van deezen wasdom aan den Pacha, of Gouverneur van Egypten.

Op wat dag zy zijn wasdom beginnen uit te roepen.

Den 29 Junij / zijnde den dag der Apostelen Petrus en Paulus, beginnen zy zijn wasdom door de Stad van Kairo uit te roepen. Deezen dag is den 26 van Baony, of Junij der Kopten / op welke zy den Feest van den Engel Gabriel vieren. Zy noemen ze in de taal van hun Land / Besciaret innil be Massr, of den dag van d' uitroeping des Nijls te Kairo.

Byzondere gewoonte der uitroepers.

Die deeze wasdom uitroepen / onderhouden een gantsch byzondere gewoonte; te weten / dat zy nooit in 't begin recht uitroepen het getal der duimen / welke den Nijl alle dagen wast / maar zy bewaaren 'er een zeker getal van by zich / tot dat den tijd na by is / dat men den Kalitz moet doorsteeken. By voorbeeld / zo de Nijl den eersten dag tien duimen gewassen is / zullen zy 'er den volgenden dag niet meer als zeven of acht uitroepen / en twee of drie verswijgen; zoo hy op een ander dag twaalf duimen wast / zullen zy 'er niet meer als acht of negen verkondigen. Aldus vervolgen zy tot twintig dagen toe / wanneer men den dijk / die het water des Nijls in de Riool van Kairo belet te komen / moet doorsteeken; en dan ontdekken zy alle dagen een gedeelte deezer duimen / welke zy van te vooren verswegen hadden / en voegen die by de maat / tot de welke den Nijl in der daad gewassen is; 't geen zy aldus vervolgen tot den dag / dat zy roepen auf alla, of dat de Nijl tot zijn noodzaakelijke hoogte gekomen is / om al het Land van Egypten te bevochtigen. Zy doen dit / na zy zeggen / om het Volk meer vreugde te veroorzaken / met het zelve een groote menigte van duimen te verkondigen omtrent den tijd / dat men hen den doortocht moet openen / 't geen hen een gelukkig jaar doet hoopen.

Raakende den Nijl heb ik noch iets aangemerkt / 't geen de nieuwsgierigheid der Geletterden wel waardig is / en daar tot noch toe geen Europisch Reiziger een naauwkeurig verhaal van gedaan heeft.

Put van Argenus.

Tot Argenus of Germis, gelijk het Volk het met een bedurvene naam noemd / een Dorp / dicht by Behneze, Stad in het middelste Egypten gelegen / is een Klooster van Kopten / benevens een Kerk aan de Heilige Maagd toegewijd / daar een Put is / welkers water alle jaaren / op de nacht dat den Drop valt / tot zodanig een hoogte wast / dat men daar uit oordeelen kan / hoe veel elboogen den Nijl dat jaar boven de zestien wassen zal. Om dit nu te weeten / gaat men aldus te werk.

Des

Des avonds voor de nacht / dat den Drop valt / gaat den Kadi met den oudste des Dorps na deese Kerk / by sich hebbende een katoene koord / met acht knoopen getekend / ieder omtrent een duim breed van den ander staande / aan welkers einde een stuk loots gehecht is. Deeze koord hangt men in 't byzijn van een groote menigte volks op den mond van de Put / zulks dat het loot het bovenste des waters raakt. Dit gedaan zijnde / sluiten zy de mond van de Put wel dicht toe / en drukken daar selfs hun zegel op / waar na zy in de Kerk tot den morgen toe wagten / om te sien / hoe veel het water van deezen Put die nacht geresen is.

Hoe men 't wassen des Nijls daar by kan weeten.

Zoo haast den dag begint door te breeken / neemen zy hun zegel daar af / openen de Put / haalen de koord op / en sien uit het wassen des waters / en uit het getal der knoopen / welke nat geworden zijn / hoe veel elboogen den Nijl dat jaar boven de zestien klimmen sal / rekenende voor ieder knoop / die nat geworden is / een elboog ; zulks dat / wanneer 'er vier knoopen nat geworden zijn / den Nijl dat jaar twintig elboogen sal wassen / en aldus gaan zy ook met de overige knoopen te werk.

SEVENDE HOOFDSTUK.

Visschen, die in den Nijl gevonden worden. Beschrijving van de gedaante en eigenschap der Krokodillen. Groote schade, die de zelve te water en te land doen. Hun oprechte lengte, benevens het getal, en grootte hunner eijeren, en manier van uitbroeden. Oorspronk van den Varal of Egdisch. Wat 'er van den Trochilos en Dolphijnen van Plinius te gelooven staat. Hoe lang de Krokodillen zonder eeten konnen leeven. Manier van hun teelen. &c.

De voornaamste Visschen / welke men in den Nijl vind / en daar ik kennis van gehad heb / zijn deeze volgenden.

Den Variole, welke de beste van allen is; men vind 'er / die drie honderd ponden wegen ; na deeze zijn de Buni en den Houd, waar van de laatste zonder schobben / en niet zeer smakelijk is / ter oorsaak van zijn week- en vetheid ; de Keschue; den Abelde ; de Mischt ; de Taaban-me, of Paaling ; de Lebis ; de Schilan ; de Krokodil ; de Kersche ; de Tirse ; de Bure, of den Harder ; de Kel be me, of de Zee-hond ; de Bulti, die na de Variole de beste Visch van den Nijl is, en deeze heeft schobben ; de Feresme, of 't Zee-paard ; de Sebuga ; de Fokaka, of de Zee-weereld, die zoo rond als een

Visschen, welke in den Nijl gevonden worden.

een bal word/ wanneer hy zich opblaasd; de Reade, of de Kramp, of Stomp-vis. Alle deeze Visschen/ uitgenomen de Variole, en de Bulti, zijn van een lelijke smaak/ en geweldig week/ door dat den Nijl een zeer slijk-achtige Rivier is.

De Krokodil/ in 't Arabisch Timzah genoemd/ het wonderlijkste en het aanmerkelijkste dier zijnde/ 't geen men in den Nijl vind/ dunkt het my niet ondienstig/ een byzondere beschrijving daar van te doen; ten welken einde/ om daar te netter en te naauwkeuriger in te gaan/ ik my eerst dienen zal van de geene/ die Plinius daar van doet/ en vervolgens daar by voegen/ 't geen ik zelve daar van aangemerkt heb.

Lib. 8. Cap. 25.

Deezen wijzen Natuur-kender zeid; Dat den Krokodil een viervoetig Dier is, 't geen groote schade, zo wel in 't water, als op 't Land doet; dat hy van alle de Dieren, die op 't Land leeven, de eenigste is, die geen tong en heeft, en die in 't eeten het bovenste kaakebeen verroerd; dat hy twee rijen groote tanden heeft, en dat hy gemeenlijk langer als ..tien elboogen is; dat hy eijeren voort-brengt van groote gelijk als Ganzen eijeren; dat hy die buiten 't water broeid, en dat hy ze net ter zelve plaatze brengt, daar de Nijl dat jaar komen zal, gelijk of hy een voorgevoelen daar van had; dat hy de eenigste van alle Dieren is, die, na in zijn begin zo klein geweest te zijn, tot een zo ongemeene grootte komt; dat hy, om zich te verdedigen, met klaauwen gewapend is, en dat hy den huid op de rug zo hard heeft, dat 'er geen wapen zo scharp is, 't geen daar door kan booren; dat hy den dag op 't land, en de nacht in 't water, doorbrengt; en dat, wanneer hy wel verzadigd is, en dat hy met den muil open, en de tanden noch vol van d'overblijfselen des roofs, welke hy verslonden heeft, op de strand legt te sluimeren, daar een Vogeltje komt, Trochilos genoemd, 't welk zich voed met het geen, dat het daar vind; en hem door het pikken, waar mede het hem kitteld, terwijl 't hem de tanden schoon maakt, in dit postuur in slaap doet vallen. Dat den Ichneumon/ die hem van verre waarneemt, daar op in zijn keel kruipt, en vervolgens in zijn buik dringende, hem 't ingewand stukken bijt, en sterven doet; dat 'er Dolphijnen in den Nijl zijn, welke hy zegt een zeer scharpe graad op den rug te hebben, daar zy den Krokodil, die hen gestadig volgd, me' dooden, dienende zich ten dien einde van een byzondere loosheid; want veinzende bevreesd voor hem te zijn, verbergen zy zich onder 't water, en zich vlak onder zijn buik stellende, doorbooren zy hem die.

Hy eindigd zijn beschrijving met te zeggen/ dat dit beest vervaarlijk is voor de geenen, die het vlugten; maar vreesagtig voor die 't vervolgen; dat het in 't water zijnde, zeer zwak, doch buiten 't zelve, geweldig scharp van gezicht is; dat het, geduurende de winter, zich in eenig hol verbergd, daar het vier gantsche maanden zonder eeten overbrengt; dat het zeer lang leefd, en dat het zo lang groeid, tot het sterft.

Zie daar/ wat Plinius van de Krokodil zeid. Wy zullen dit nu eens onderzoeken/ en daar by voegen/ 't geen wy zelve daar van aangemerkt hebben.

't Is waar / dat de Krokodil een dier is / 't geen zich geweldig in Egypten vreezen doet door de groote schade / welke het te land en in 't water doet; want het eet niet alleen alle de Visschen / die 't in den Nijl betrappen kan / maar 't verslind ook de Kemels / Buffels / Paarden / Schaapen / Honden / kleine Kinderen; kort om alles / 't geen het op 't land achterhaalen kan / trekkende het in deeze Rivier / daar het alles verslind / 't geen het in zijn geweld gekregen heeft.

Groote schade, die de Krokodillen te water en te land doen.

Wat zijn lengte belangd / welke Plinius zeid gemeenlijk boven de achtien elboogen te weezen; 'k weet niet van hoe veel duimen hy den elboog neemt; want verscheidene Krokodil-jaagers hebben my verzekerd / dat hy alle jaaren niet meer als een elboog groeid; en dat / wanneer hy tot twaalf gekomen is / hy gantsch niet meer en wast; zulks dat / volgens deeze lieden / de langste Krokodil niet boven de twaalf elboogen zouden haalen. Zoo dit nu waar is / zou den Arabischen Schrijver / welke Ibn Beitar in zijn Boek van de Dieren en Planten aantrekt / zich ook vergist hebben / wanneer hy zegt / dat men Krokodillen vind / die den staart zes / 't hoofd twee / en 't overige des lichaams acht elboogen / lang hebben.

Hun lengte.

De eyeren / die hy legt / welke somtijds tot het getal van dartig / maar nooit tot dat van honderd komen / gelijk een zeker Reiziger zeid / zijn alzoo groot / als die der Struis-vogels / welke by na drie maal zoo groot zijn als Ganzen eyeren. Zoo haast hy die gelegt heeft / draagt hy ze op 't een of 't ander eyland van den Nijl, en vervolgens met zijn voorste klaauwen een hol gemaakt hebbende / verbergt hy ze daar in / dekt ze met zand toe / en maakt de plaats weer zoo effen / als ze van te vooren geweest is / op dat niemand ze soude konnen vinden. Aldus laat hy ze soo lang leggen / tot hy door sijn natuurlijke ingeeving weet / dat de jongen hun gedaante verkregen hebben; dan gaat hy ze ontdekken / en de doppen met sijn muil gebroken hebbende / komen de jongen daar uit / en loopen terstond na den Nijl. Nu / gelijk 'er altijd eenige bederven / is 't uit deesen / dat den Egdisch / welke d'Arabiers Varal noemen / en waar van wy in 't vervolg de beschrijving zullen doen / voortkomt.

Getal en groote hunner eyeren, en maniere van uitbroeden.

Oorsprong van den Varal, of Haagdisch.

't Geen Plinius zeid van den Trochilos, heeft verligting van nooden; want men sou wel honderd jaar in Egypten mogen vraagen / wat dit voor een Vogel is / sonder dat men daar ooit iets van zoude konnen verneemen. Ziet hier dan / 't geen Beitar daar van zeid; Wanneer den Krokodil verzadigd is van den roof, welke hy verslonden heeft, dit zijn de woorden van deesen Arabischen Schrijver / loopt hy uit het water, en gaat in de Zon leggen slaapen; nu vermits 'er altijd iets van de vuiligheid tusschen de tanden blijft zitten, daar wurmen uit groeijen, komt 'er een klein Vogeltje, den Tettavi niet ongelijk, in zijn muil, 't geen deeze vuiligheid, en ook zelfs de wurmen, zoo 't er eenige vind, op eet. Als den Krokodil nu voeld, dat hy niets meer in zijn muil heeft, doet hy ze toe, om ook dit vogeltje op te eeten; maar de Natuur daar in voorsien hebbende, met het twee sterke pennen op het hoofd te geven, voeld den Krokodil zich daar door niet zoo haast gestooken, of hy doet den muil terstond weer open, daar dit vogeltje dan uitvliegt.

Wat 'er van Plinii Trochilos te gelooven zy.

'k Heb verscheidene Mooren gevraagd / of zy een Vogel kenden / die twee pennen op zyn hoofd had ; doch niemand wist my daar in te recht te helpen ; zy zeiden my wel / dat 'er in Egypten den Saksak was / die ik zelve dikmaals gesien heb / welke altyd omtrent den Krokodil is / om dat hy zich voed met de overblyffelen / die hy tusschen des zelfs tanden vind. 't Kan derhalven wel weezen / dat den Saksak der Mooren / en 't vogeltje / daar Beitar van spreekt / den Trochilos van Plinius zy ; waar van ik het oordeel aan den Leezer laat.

Egyptische Rot bijt den Krokodil 't ingewand in stukken.

Wat aangaat den Ichneumon, welke de Arabiers Nims, en wy den Egyptischen Rot noemen ; 't is waar dat hy den Krokodil door de keel tot in de buik kruipt / en dat hy hem 't ingewand aan stukken byt ; en niet alleen doet hy dat den Krokodil / maar ook de Kemels / Buffels / en andere Dieren / wanneer zy in 't veld leggen te slapen.

Vis, die des zelfs jongen op eet.

't Geen Plinius van de Dolphynen zegt / is niet waarschynelyk ; want men ziet 'er geen in de Nijl ; maar mogelyk is 't den Tirse, vermits dit de eenigste Visch is / die hem den oorlog aandoet ; deezen Tirse is rond gelyk een schild of beukelaar / en eet des zelfs jongen op / wanneer hy ze maar betrappen kan.

Hoe lang zy zonder eeten konnen leeven.

Dat de Krokodillen lang zonder eeten konnen leeven / gelyk Plinius zegt / is een waarheid / waar van ik zelfs de ondervinding gehad heb in twee / welke ik lange tyd in 't leven hield. 'k Had 'er een in myn Kabinet / die ruim een / en een ander / die zes voeten lang was / welke ik in myn Kelder hield ; 'k had hem met een sterk touw den muil doen toebinden / op dat hy de geenen / die hem kwaamen bezien / geen kwaad konde doen. Zy leefden alle beiden by na een maand / zonder iets te eeten ; en de Mooren zeiden my / dat ze veertig dagen konden leeven / zonder eenig voedsel te neemen.

Hoe veel tanden zy hebben.

In 't geheel hebben sy twee-en-seventig groote en seer scherpe tanden ; waar van sy 'er ses en dartig in het bovenste / en ook zoo veel in 't onderste kaakebeen hebben ; invoegen dat Ibn Beitar sich bedriegd / wanneer hy in zyn Historie der Dieren zegt / dat sy 'er sestig in het bovenste kaakebeen / en veertig in het onderste hebben / en dat 'er tusschen ieder twee groote scharpe tanden een vierkante staat ; want ik / die 'er verscheidene / zoo in 't leven als dood gehad heb / heb nooit in eenige deese verscheidenheid ten opsicht der tanden gevonden ; in tegendeel heb ik altyd gesien / dat sy ze scharp en eenparig hadden.

Hun pooten en klaauwen.

Hun vier pooten zyn verzien met groote scharpe klaauwen ; de twee voorste hebben ieder vyf van den ander gescheidene vingers ; doch de twee achterste pooten hebben 'er maar vier / welke aan malkander gehecht zyn door een dun vel / gelyk dat der water-vogels.

Op wat manier zy hun vuiligheid lossen ;

d' Arabische Schryvers seggen / dat den Krokodil zyn vuiligheid door den muil uitwerpt / door dat hy geen uitgang onder de staart heeft ; en dat syn ballen na muskus ruiken ; maar gelyk ik van 't een / noch 't ander / geen ondervinding gehad heb / kan ik daar niet zekers van seggen.

Vermits den Krokodil van zelve / wanneer hy op den rug legt / niet weer op den

op den buik kan komen / en dat het wijfje noodsakelijk met den buik om hoog moet leggen / wanneer het mannetje haar bekennen zal / hebben zy hun dingen niet zoo haast gedaan / of het mannetje helpt haar weer op den buik / op dat de Jaagers haar niet en betrappen.

En ook teelen.

'k Zal by alle deese aanmerkingen noch deese voegen / dat men aan 't hoog einde van Kairo een groote menigte van Krokodillen / en die gruwelijk veel schade doen / in den Nijl vind; daer men 'er in tegendeel aan het laage einde seer weinig vind; zelfs segt men ook / dat de geenen / die daar gevonden worden / niet gevaarlijk zijn.

Redenen, waarom men aan 't hoog einde van Kairo een menigte van Krokodillen, en aan 't laage einde by na geen en vind.

De Mooren geeven daar twee redenen van; d' eerste is / dat een hunner Heiligen / Sidi Ibrahim il Zughi, of Heer Abraham van Zug genoemd / de zelven beswooren heeft / om ze te beletten voor by Kairo te loopen / en de lieden kwaad te doen; d' ander is / dat 'er / volgens hun zeggen / een Talisman onder de kolom van Mikias is / die hen / zo haast zy daar komen / sterven doet.

Maar / gelijk 't seker is / dat men 'er aan deeze zijde van Kairo siet / hoewel selden; dat komt / seggen sy / van dat den Talisman, die onder deese Kolom is / het onderste boven leggende / sijn grootste kracht verliest / en oorsaak is / dat sy op den rug daar voor by kunnen swemmen.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Aanmerkelijkste Boomen in Egypten. Wonderlijke eigenschappen van den Boom Doum. Zeldzaamste Vogelen; en uitsteekende kracht van den Vogel Sciamta. Menigte van Struis-vogels, en der zelver byzonderheden omtrent het uitbroeden van hun Jongen.

Aanmerkelijkste Boomen in Egypten. Lebeka.

IN Egypten siet men veelderhande aanmerkelijke Boomen / welke in Europa niet gevonden en worden. Onder anderen heeft men 'er den Lebeka, waar van de Koptische History-schrijvers verhaalen / dat hy onsen Heer aanbad / toen hy te Ischemunein kwam / Stad in Middel-Egypten, dicht by Melave, na 't Noorden toe. Deesen boom is hedendaags zeer seldsaam; want ik heb 'er in al de tijd / dat ik in Egypten geweest ben / maar een gesien.

Hilelgie, en meer anderen.

Den Hilelgie is een groote doornagtige boom. 'k Heb 'er een gesien in 't Klooster van Abuhemus, in Middel-Egypten, en by na recht over Melave, gelegen. Men zei my / dat hy een vrucht draagt / gelijk de geele Dadels. De Wilde Vijg-boom, in 't Arabisch Gomeize genoemd / is een der gemeenste

meenste Boomen / zoo wel als de andere Vijg-boomen, die vierderlei zijn; 1 de gemeene / 2 van Fium, 3 van Europa, en ten 4 Avodlis. De Palmboomen, in 't Arabisch Temer genoemd / zijn de gemeenste van alle de Boomen / en de vrugt / welke sy dragen / is meer als van vijftigderhande verscheidene soort. Ook heeft men 'er de Nebka, die een slag van de Mikokoulier is; de Zante, die d' Acacie is; den Mastik-boom, waar van ik 'er twee gezien heb in de Hoven van S. Anthonijs Klooster. De Karobis. d' Atles. De Tamrhennes. De Seijals, die / na ik geloof een wilde soort van d' Acacie is. De Kassy, in 't Arabisch Cheijar Scembar genoemd; de Granaat-boomen; de Oranje-; de Citroen-; de Ceder-; de Kwee-appel-boomen. De Seffafs, die de Wilgenboom is; de Perze-boomen; d' Amandel-; de Sypres-boomen; de Mocheits of Sebeste, waar van de vrucht goed om te eeten is / en daar men ook de lijm van maakt; d' Alats; de Mirthen; d' Adams-Vijg-boomen, in 't Arabisch Mouz genoemd; de Kebbads, die Oranje-Boomen zijn / welke Appelen draagen van een uitsteekende groote; de Keffe Mariam, of de Hand van de Heilige Maagd.

Eigenschappen van den Doum.

Den Doum, of Mikokoulier, is ook een zeer zeldzaame Boom in Egypten; want ik heb 'er niet meer als drie in mijn gantsche reis gezien. Deezen Boom heeft twee byzondere eigenschappen / 1 dat zijn bladen niet uit en spruiten / als aan het einde der takken / en met groote bossen; ten 2 dat ze aan de einden zoo gelijk zijn / dat / wanneer men deese Bossen siet / men zeggen zoude / dat ze met een schaar zoo gelijk gesneeden waren; ze zijn dun en lang / en gelijken by na die van den Palmboom. Den Stam van deezen Boom heeft verscheidene zeer dikke takken / die weer andere kleinder takjes hebben / welke t' eenemaal op de manier van een gaffel zijn / en aan welker punten de bladen zoo met bossen uitspruiten / gelijk wy gezegt hebben.

Men heeft 'er ook veelderlei Planten / waar van men 'er eenigen in Europa ziet / en eenigen nergens / als daar te lande / gevonden worden.

De raarste Vogelen / die ik in Egypten gezien / en daar ik byzondere kennis van heb / zijn

Sciamta en zijn kracht.

Den Sciamta, die na den Struis-vogel een der grootsten is / die men zien kan; hy is zoo sterk / dat hy volgens 't bericht / dat men my daar van heeft gedaan / een middelmatig man in de lucht kan opvoeren; na deezen zijn de Arenden, de Gieren, in 't Arabisch Akab genoemd / welke uitsteekende groot zijn; de Haddafs; de Havams; de Baz; de Heddahs; de Sakrs; de Sciahins; de Bascieks; en de Ramhs, welke altemaal Gieren / Kieken-dieven / en Sperwers van verscheiden soorten zijn. Noch heeft men 'er de Mezaz, en de Bogaz, anders genoemd Ge mel il Bahr, of Rivier-Kemel, en in 't Nederduitsch den Pellikaan; de Sakfaks, die een sterke en scharpe pin hebben aan de boeging van jeder vleugel; de Abyssinische Hoenders; de Reigers; en de Wilde Ganzen; behalven noch een menigte van andere Vogels / die ons met hen gemeen zijn.

Menigte van Struis-vogels.

De Struis-vogels zijn daar ook by menigte / en inzonderheid in de Woestijne of Wildernisse / door welke men na S. Anthonijs Klooster gaat / daar ik 'er gantsche troepen gezien heb.

In

In een oud Arabisch Manuscript heb ik een zoo bysonder ding van deesen Vogel geleesen / dat ik niet nalaaten kan het zelve hier in te voegen.

Wanneer deese Vogel / stond 'er geschreben / zijn eyeren wil uitbroeden / gaat hy daar niet op sitten / gelijk andere Vogels doen; maar het mannetje en het wijfje broeden die met hun gezicht alleen uit; en wanneer een van beiden zijn voedsel moet gaan zoeken / verwittigd hy door zijn geschreeuw zijn malkker daar af / die dan zoo lang staan blijft met de oogen op de eyeren gevestigd / tot dat den ander wedergekomen zy. Als deese nu zijn voedsel moet gaan zoeken / verwittigd hy op de zelve manier den ander daar van / om hem daar te doen blijven / en op dat 'er altijd een van beiden op de eyeren mag staroogen / tot dat de Jongen t'eenemaal uitgebroeid zijn; want / zoo zy maar een oogenblik hun oogen daar van af-wendden / zouden de eyeren bederven / en daar zou geen een Jong uit voortkomen.

Der zelver byzonderheden omtrent het uitbroeden van hun Jongen.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Des Schrijvers aankomst tot Damiaten. Kasteelen om den doortocht na de zelve Stad te verhinderen. Beschrijving van Damiaten. Aanmerkingen raakende het ondiep worden des Nijls. Beschrijving van Manzoura, Semennut, Mitgamir, en Sitse. Menigte van Duiven-huisen tusschen Damiaten en Kairo; en op wat manier de zelve gemaakt zijn. Wonderlijke Boeren-Jagt. Komst des Schrijvers te Boulak, en vertrek vandaar na Kairo.

De voornaamste Byzonderheden van Egypten den Leeser nu in 't algemeen voor oogen gesteld hebbende / zullen wy met onse Reis voortvaaren / en vervolgens verhaalen / wat ons het aanmerkelijkst in de selve wedervaaren is / en wat een nieuwsgierigen Reisiger in Egypten te zien kan komen.

Wy kwaamen dan van Bogas te Damiaten, op den 18 van Maart des jaars 1661, daar wy stil bleeven tot den achtsten van de volgende maand / wanneer wy van daar na Boulak gingen / 't geen een Voor-Stad van Kairo is / daar wy aankwaamen op den twaalfden van April. Ondertusschen zagen wy de voornaamste plaatsen / die 'er van de mond des Nijls te Damiaten tot aan Kairo zijn / waar van gy hier vervolgens na de ordre van hun gelegentheid de beschrijving sultsien.

Des Schrijvers komst te Damiaten.

Zoo haast men uit de Zee in den Nijl komt / vind men aan des zelfs mond /

Kasteel van den H. Lodewijk.

ten Oosten/ een oud Kasteel/ 't geen klein en seer vervallen is/ 't welk de Franschen seggen gebouwd te zijn door den Heiligen Lodewijk Koning van Vrankrijk/ wanneer hy den Meester van deese Stad was. 't Is vierkant/ en heeft op ieder hoek een half-vervallen ronde toorn/ op de welken eenige stukken Geschuts leggen/ om den doortocht te verdedigen/ houdende gestadig eenige Mooren de wacht daar op.

Het Dorp Bogas.

Niet ver van dit Kasteel/ en aan de zelve zyde/ den Nijl opwaarts/ is een arm Dorp Bogas of Mond genoemd/ ter oorsaak dat het aan de mond des Nijls legt/ 't geen het Arabische woord Bogas beteekenen wil.

In dit Dorp woonen de Kapiteinen der Germes, die de Saiken en andere vaartuigen/ die door den mond des Nijls in of uit Zee willen/ achter sich voortsleepen/ en den weg wijsen/ die daar seer gevaarlijk is/ door de menigte van Zand-banken/ welke men daar ontmoet.

Deese Germes zijn seer lange Barken/ gemaakt om de Schepen te lossen/ en de selven buiten de Zand-banken te sleepen.

Onvolmaakt Kasteel.

In dit selve Dorp ziet men de beginselen van een ander vierkant Kasteel/ maar waar van de muuren niet hooger als drie of vier vademen opgetrokken zijn/ en sonder schijn van ooit verder opgebouwd te sullen worden. Ook heeft men'er twee Kalitsen of Riolen/ die geduurende het gantsche jaar vol van water uit den Nijl zijn om de Landeryen met gemak te konnen bevochtigen.

Kasteel om de doortocht te beschermen.

Eenige honderd schreeden boven het Dorp Bogas, aan d'andere kant des Nijls, is een ander Kasteel/ om des zelfs mond te verdedigen; invoegen dat de twee Kasteelen/ die den doortocht by Damiaten op deese Rivier beschermen/ niet vlak tegen over malkander leggen.

Beschrijving van Damiaten.

De Stad Damiaten, die hier na volgt/ in 't Arabisch Damiat genoemd/ is een zeer vermaarde Stad/ gelegen aan de Oost kant van den Nijl, acht Italiaansche mijlen van zijn mond. Na Kairo is 't de grootste/ de schoonste/ de rijkste/ de bevolkste/ en de beroemdste Koop-Stad/ die 'er in gantsch Egypten is/ vermits de bequaamheid des handels een onuitsprekelijke menigte van Volk uit alle plaatsen van Turkyen dagelijks derwaarts trekt.

Haar gelegenheid.

Zy is gebouwd op de Nijl, in de gedaante van een halve Maan; de wateren van deese Rivier/ die haar huisen aan die kant bespoelen/ en de menigte der schoone Mosqueen/ maaken het aangenaamste gezicht des weerelds/ de verscheidenheid der Barken en Saiken/ die doorgaans in des zelfs haven leggen/ niet weinig daar toe helpende.

Fortificatien.

Zy heeft noch muuren/ noch eenige Sterkten/ als alleen een hooge ronde Toorn/ welke aan het einde van de Stad staat/ van de zee kant af te rekenen/ daar noch wacht/ noch geschut op is.

Handel.

Men drijft daar grooten handel in Vlas/ Rijst/ Kaffa/ en Linden; ja men heeft my versekerd/ dat 'er alle jaaren wel vijf honderd zeilen na Turkyen trekken/ zoo Saiken/ Galjooten/ als groote Barken/ altemaal met Rijst alleen gelaaden.

Manufacturen.

Men maakt 'er ook een groote menigte van schoone Stoffen van alder-

hande

hande fatsoen en koleur / welke in vreemde Landen verstuurd worden; ook worden 'er veel Barbers gesouten / die door de gantsche Levant in een groote achting zijn.

Regeering. De Stad word bestiert door een Aga, die den Pacha daar zend / welke / boven veele andere profijten / die deese bediening hem aanbrengt / tien Paras alle dagen neemt van ieder Herberg / daar men Brandewijn verkoopt / waar van het getal zeer groot is. Vijf trekt hy 'er van ieder Kraak / en elke Saike / die aankomt / is gehouden hem 'er zes-en-dartig te betaalen / en veertig / wanneer ze uit de haven loopt / zonder de toevallen / welke zy / na de gewoonte der Turken / hoog genoeg doen loopen; want hy nam uit onze Saike alleen zes vaten Cyprische wijn / ieder van zes Metres, en ieder Metre doet twintig potten / hoewel men ze hem niet schuldig en was. En naauwelijks konden mijn Reis-gezel en ik voor zijn roof-zieke klaauwen een Fles-kelder / welke wy vol wijns van het Land van Kesrowan hadden / beschermen.

Bezetting. De Krijgslieden / en inzonderheid de Janitzaren / zijn daar ongemeen baldadig. Men heeft 'er maar twee honderd / en omtrent twintig Spahis.

Grieken. De Kristenen / die daar in 't meeste getal zijn / zijn de Grieken / welke omtrent twee honderd Huisgezinnen kunnen uitmaaken; hun Kerk is een Hoofd-Kerk.

Kopten. Omtrent acht Huisgezinnen zijn 'er maar van Kopten; waar uit men wel bespeuren kan / in welke een getal en achting zy hedendaags onder de Mahometaanen zijn.

Van alle de Koopmanschappen / welke men langs de Zee in de grootste menigte na Damiaten voerd / is het hout; ook is 't daar zeer noodzaakelijk / zoo om te warmen / als tot het bouwen der Huizen en Schepen; want men heeft het zeer weinig in Egypten, en insonderheid in het Laage.

Aanmerkingen raakende het ondiep worden des Nijls. Geduurende mijn verblijf in deese Stad vond ik my zeker dag by geval in 't geselschap van een oud Kapitein van een Saike / een Maroniet van Geloof. Deeze zei my / dat de Nijl tusschen Bogas en de Stad alle jaaren ondieper wierd; en dat hy aangemerkt had / dat 'er van vijftien elboogen waters / welke hy / vijftien jaaren geleeden / daar gevonden had / tegenwoordig naauwelijks vijftien voeten waren; en dat dit kwam van het land / 't geen den Nijl gestadig van zijn oever af-breekt / en met zich sleept / dat zich eindelijk aan des selfs mond vast zet. Hier uit trok hy een gevolg / dat het te vreezen stond / dat deese Rivier t'eeniger tijd van Bogas tot aan de Stad / niet meer te bevaaren zoude weezen / voornamentlijk voor groote Schepen.

Beschrijving van Manzoura. De Stad Manzoura, of d'Overwinnende, residentie plaats des Kasciefs van Dekahbie, is een groote en zeer schoone Stad / gelegen aan de Oost kant des Nijls; doch des zelfs huisen zijn echter niet op den Nijl gebouwd / gelijk die van Damiaten; maar daar is een breede straat tusschen beide / daar men gemeenlijk wandelen gaat. Men heeft 'er veel schoone Mosqueen; maar alzoo wy voor die tijd niet aan land gingen / had ik

geen gelegentheid om deese Stad op 't naauwste te bezichtigen / en een pertinente beschrijving daar van te doen.

Duiven-huizen tusschen Damiaten en Kairo.

Op den weg van Damiaten na Kairo ziet men een ongeloofelijke menigte van Duive-huizen / 't geen zoo veel t' aanmerkelijker is / om dat men 'er in gantsch Egypten noch zoo veel / noch op dat fatsoen gebouwd / vind.

Deeze Duive-huisen beginnen te Mitbedri, een Dorp dicht by Manzoura aan de zelve kant na Kairo toe. Men ziet 'er anderhalf dag-reizen ver zulk een menigte / dat men sich daar niet genoeg over verwonderen kan; want in alle de Dorpen / welke men onder weg ontmoet / is geen een Huis / daar 'er geen een of meer by en is.

Hoedanig de zelven gemaakt zijn.

Zy zijn altemaal op de grond / van aarde alleen / en vierkant / gebouwd / doch boven met een spits toeloopende. Van binnen zijn se zeer wijd / en doorgaans met aarde pannen versien / in de welken de Duiven hun nesten maaken. En op dat se zouden konnen rusten / heeft men van buiten rondom stokken steeken / daar ze op gaan zitten; en daar uit kan men wel oordeelen / of 't gezicht van een zoo groote menigte van diergelijke Duive-huisen aangenaam zy / of niet.

De Mooren / die met ons in de Barken waren / seiden my / dat men 'er in deese Dorpen tot vijftien toe voor een Para gaf / waar van de veertig een Fransche Kroon maaken.

De Stad Semennut.

Semennut is een groote Stad / gelegen ten Westen des Nijls, in de Kasciflik van Garbie, en niet ver van de Stad Mohelle Kebire, of Groot Mohelle. Zy is gebouwd op de manier van een driehoek / welkers voet sich langs den oever des Rivieres uitstrekt. De Barken / die daar voorby vaaren om na Kairo te gaan / zijn gehouden daar aan te leggen / en den tol te betaalen / die daar gestelt is. Niettemin hoefd men sich daar niet langer op te houden / als ten hoogsten een uur.

De Stad Mitgamir.

Half wege tusschen Damiaten en Kairo legt Mitgamir, een seer schoone en matelijk groote Stad / gelegen aan de Oost-kant des Nijls. Hier gingen wy te land / en zagen een menigte van schoone Huisen / en een zeer schoone Bazar of Markt, daar wy alderhande leeftocht in overvloed vonden. Hier heeft men ook een grooten hoop Koptische Kristenen / en veel meer als te Damiaten.

Het Dorp Sitfe.

Recht tegen over Mitgamir, te weeten aan de West-kant des Nijls, legt Sitfe, een groot en schoon Dorp / behoorende onder de Kasciflik van Mohelle Kebire, daar wy aanschouwers waren van een wonderlijke jagt / diergelijke men zeer zelden siet / en welke aldus in 't werk ging.

Wonderlijke Boeren-jagt.

Eenige Boeren waren den Kascief van deese Provincie komen vragen om een zeker recht / 't geen hy gewoon was hen te betaalen. Den Kascief dit geweigerd hebbende / stonden de Boeren tegen hem op; maar de Spahis / welke hy op hen los liet gaan / deeden hen wel haast de vlucht neemen. Deeze rampsaligen / die te voet waaren / sich zoo dapper door een hoop Ruiters ziende vervolgen / wierpen sich / om niet in hun handen te vallen / op 't haastigst in den Nijl, en begaven zich tot swemmen / om aan de andere kant te komen; doch altemaal niet even zeer in deeze kunst ervaren zijnde /

zagen

zagen wy 'er zes elendig voor onze oogen verdrinken.

In Hoog-Egypten is een ander Dorp / ook Sitfe genoemd / waar van ik op een ander plaats spreeken zal.

Den twaalfden April / des namiddags te twee uuren / verlieten wy dee-zen arm des Nijls, welke sich van de groote Rivier afsonderd / en na Damiaten loopt / en traden in den Bogas, of Kanaal van Boulak. 't Weer / dat uitsteekend schoon was / gaf my gelegentheid om de scheiding der twee takken of armen des Nijls te bezigtigen. Ik vond / dat de geen / die na Rozette gaat / na 't Noord-Oosten; en dat die na Damiaten leid / na 't Noorden loopt; en dat ten aansien van deeze / Kairo Zuid-zuid-oost / en haar Kasteel ten Zuiden legt.

Hier ontdekt men voor d' eerste maal de twee grootste Pyramiden / die te deeser plaatse van een hoogte schijnen te weezen / hoewel d' eene ongelijk hooger is / als den ander.

Van deese scheiding des Nijls in twee takken af / tot aan Boulak toe / is maar omtrent anderhalf uur wegs / hoewel andere Schryvers verseekeren / dat het 'er zes mijlen van daan is.

Tegen den avond te Boulak gekomen zijnde / bleef ik daar tot des anderen dags morgens / wanneer ik van daar / met mijn Reis-gesel na Kairo vertrok / daar wy tegen de maaltijd aankwamen / na dat wy alvoorens / voor onse komst / aan het Tol-huis van Boulak ieder omtrent twee Hollandsche guldens betaald hadden / 't geen daar een gezet recht is.

Komst te Boulak en vertrek na Kairo.

TIENDE HOOFDSTUK.

Oorspronk des naams van Kairo. Des zelfs Stigter. Plegtigheden daar omtrent waargenomen, en kwalijk uitgevallen. Kalits of Water-loop van Kairo, en des zelfs verscheidene benaamingen; benevens de manier, op welke de zelve geopend word. Kerken der Kopten te Kairo, en in Chandak. Mosquee van Giama il Assar. Mahometaansche Priesters, en der zelver macht. Vleeschhallen van den Grooten Heer. Verscheidene Orders der Krijgsknegten, en hun betaaling.

Myn voorneeme was eerst een wijdloopige beschrijving te doen van alle de byzonderheden van deeze groote en doorlugtige Stad; maar se-

dert een tijd herwaards gemerkt hebbende / dat de groote werken eer verdriet / als voldoening / aanbrengen / inzonderheid hedensdaags / nu men niet als kleine boekjes leest / zal ik hier maar alleenlijk verhaalen de byzonderheden / welke de andere Reizigers niet aangeraakt hebben / of daar zy / by onkunde in de Arabische taal / geen naauwkeurige beschryving van hebben konnen doen. Die daar meer van weeten wil / kan zich dienen van anderen / die insgelijks van Egypten geschreeven hebben.

Oorspronk des Naams.

De Stad van Kairo neemt zijn naam van de Planeet Mars, in 't Arabisch il Kaher genoemd / welke naam haar gegeeven wierd / volgens 't schrijven van Serrür Arabisch History-Schryver / om dat de Fondamenten van haar muuren gelegt wierden / wanneer deeze Planeet in zijn Ascendent was / 't geen by ongeluk aldus geschiede.

Wie de Stad heeft doen bouwen.

Giauher Krijgsoverste van Meez le din alla, een der Kalijphs van Egypten, voorgenomen hebbende een nieuwe Stad te doen bouwen / tot de Zetel-plaats zijns Meesters / in den jaare 362 van de Hegire / gaf bevel aan de Starrekijkers van een goed Ascendent waar te neemen / om de Fondamenten daar van te leggen / op dat de nieuwe Stad gelukkig / en van een lange duurzaamheid / mocht zijn.

Deeze Starrekijkers deeden met een koord omringen alle de plaats / welke met muuren beslooten zoude worden / en aan deese zelve koord een menigte van klokjes vast maaken / om de Metselaars te waarschouwen de Fondamenten daar van te leggen / wanneer sy hen door 't geluid deezer klokjes / als sy eenig goed Ascendent gewaar wierden / het teeken daar van zouden geeven.

Plechtigheden daar omtrent waargenomen, en kwalijk uitgevallen.

Ondertusschen wilde het ongeluk / dat een Raave op deeze koord kwam rusten / op het zelve oogenblik / dat Mars in sijn Ascendent was / en hebbende door 't gewigt zijns lichaams de koord doen schudden / en de klokjes klinken / begonden de Metselaars / geloovende dat dit het teeken was / gelijkerhand van alle kanten de Fondamenten te leggen; 't geen de Starrekijkers niet zoo haast vernoomen hadden / of zy oordeelden uit dit quaat teeken / dat de Stad t'eeniger tijd ingenomen zoude worden door een Overwinnaar / die uit Romanien, nu Turkyen genoemd / 't geen onder Mars legt / zoude komen. Deeze voorsegging heeft men naderhand waar bevonden / wanneer vijf honderd en sestig jaaren daar na Sultan Selim van Konstantinopolen, Hoofd-Stad van Romanien kwam / en niet alleen de Stad / maar ook het gantsche Land / innam / en den Stam hunner Koningen / met den laatsten op te hangen / verdelgde.

Hoewel zy geloofden / dat dit ascendent de Stad ongelukkig zoude weezen / lieten zy echter niet de zelve Kahera, of Kairo, gelijk wy in Europa zeggen / te noemen; en deeze naam heeft zy ook tot op den huidigen dag behouden. Zy is uitsteekende magtig / rijk / en door haar handel / zoo groot geworden / dat zy alleen onder alle de Steden van de Levant / of 't Oosten / de naam van Groot behouden heeft.

Haar gelegenheid.

Zy is gelegen in de vermaakelijkste vlakte des Weerelds / aan de voet van een zandachtige Berg / welke zy ten Oosten heeft / die haar daar

in

in hinderlijk is / dat hy haar de koelte der winden / welke van die kant komen / beneemt. Noch heeft de Stad een ander ongemak / te weeten / dat ze zoo ver van de Nijl af-gelegen is.

Niets ter wereld is 'er aangenaamer / als de zelve van eenige hoogte te aanschouwen; want in een oogenblik ziet gy een ontallijke menigte van Huizen / die in plaats van daken platten hebben; en een oneindig getal van Mosqueen / by na altemaal van verscheidene gedaanten / en alles met Palm-boomen en Hoven doormengt / 't geen een der aangenaamste voorwerpen maakt / welke men ooit zien kan.

Haar aangenaam gezigt.

Zeven Poorten heeft zy / en acht zeer wijde Meeren / of staande waters. Midden door de Stad van 't Oosten na 't Noord-Oost / loopt een konstiggemaakte Riool / de Kalitz van Kairo genoemd. Deeze Riool is zeer oud; want Ibn abd il Hokm, Arabisch History-Schrijver / zeid / dat Tarsis ibn Malia, die een der Koningen Pharos was / en gelijk deezen vermaarden Autheur geloofd / den geen / die de Vrouw van den Patriarch Abraham nam / wanneer hy in Egypten kwam / de zelve heeft doen uithollen; Sedert dat d' Arabiers Egypten op den Keyzer Heraklius veroverden / wierd hy genoemd / Kalitz emir il Mununin, of den Riool van den Prins der Geloovigen; ter oorzaak van Amru ibn Chottab, tweede Kalijph na Mahomet, en die d' eerste den Prins der Geloovigen genoemd wierd / om dat hy aan Amru ibn Ast beval / de zelve tot Kolzim toe te doen leiden / Stad dicht by de Roode Zee gelegen / om de voorraad van Kairo tot deeze Stad te brengen / en van daar door de Roode Zee tot Mecha, daar toen ter tijd groote hongersnood was. Aldus bleef hy tot het honderd en vijftigste Jaar van de Hegire / wanneer Giafer il Manzur, Kalijph van Egypten, van de Linie der Abbas, de zelve deed toestoppen aan de kant / daar hy op de Zee uitkwam.

Kalitz van Kairo, en deszelfs verscheidene benamingen.

Hedensdaags word hy Kalits il Hakemi, of den Riool of Water-loop van Hakem genoemd; ter oorzaak dat Hakem be amr ille, die een anderen Kalijph van Egypten was / heeft doen verhelpen / 't geen de slofheid zijner Voorzaaten had laaten vervallen. Men noemd hem ook noch il Merachemi, of den met marmer gevloerde Riool, om dat hy op eenige plaatzen met marmer-steenen gevloerd is gelijk men zien kan in Serrur, Arabisch History-Schrijver.

Deezen Kalitz of Water-loop word alle jaaren geopend door den Soubaschi van Kairo, welke de drie of vier eerste slagen op den dijk doet / die d' intreede des Nijls in deeze Riool verhinderd; waar na het een ieder / die maar wil / geoorlofd is het overige voort af te doen.

Opening van deezen Riool, of Graft.

De Kopten hebben niet meer / als twee Kerken / te Kairo, waar van de eene staat in de straat welke men Haret Zueile noemd / en de andere in de Straat der Grieken; d' eerste is gewijd aan de Heilige Maagd / en gebouwd door een vermaard Geneesmeester / Zabulon genoemd / welke leefde tweehonderd-en-seventig Jaaren voor dat de Arabiers zich meesters van Egypten maakten. Hy is beroemd om de ongeloofelijke Schatten / welke hy bezat. Men zeid / dat hy ze verstak in den Put / die in de zelve Kerk is.

Kerken der Kopten.

Het

Het huis van den Patriarch der Kopten staat aan deeze Kerk.

Die in de Straat der Grieken staat / is aan S. Barber gewijd; ze is klein en duister / gelijk ik gezien heb / wanneer ik den 24 November des jaars 1662 daar in was.

Kerken der Kopten in Chandak.

Eertijds hadden de Kopten verscheidene Kerken en Kloosters / en zelfs een Bisschop in Chandak, 't geen een Voor-Stad van Kairo is; maar tegenwoordig gantsch verwoest; en daar zijn 'er niet meer van overig / als twee / waar van de eene aan den Aardsengel Gabriel, en de andere aan den Abt Merkuur, gebynaamd Roës, gewijd is. Hier is ook de plaats / daar de Kopten van Kairo hun Kerkhof of begraaf-plaats hebben.

Mosquee van Giama il Assar.

Onder een oneindige menigte van Mosqueen / die te Kairo zijn / is de geen / welke men Giama il assar noemd / de rijkste en de grootste. Zy wierd gebouwd door den zelven Giauher, die Stichter van de Stad is geweest; en word noch tegenwoordig voor de Hoofd-Kerk gehouden / waarom de vier Moufti of Priesters van de Mahometaansche Wet, daar hun residentie hebben. Ook verstrekt ze den schuldigen tot een vry-plaats. Zy onderhoud uit haar renten omtrent acht honderd Mahometaanen / en ontfangt ten dien einde den inkomst van twee duizend Ardebs Koorn / en andere graanen uit de schuuren van den Grooten Heer / behalven zeven duizend anderen uit de Legaaten der Godvrugtige Mahometaanen.

Moufris, en hun macht.

Vier Moufris of Priesters zijn 'er te Kairo, die hun naamen neemen van de vier voornaamste Secten der Mahometaanen / welke zijn 1 die van Sciafei, 2 die van Maleki; 3 die van Hambali; en 4 die van Hanefi, zy zijn altemaal gelijk in waardigheid / vermits hun Sekten / daar zy de Hoofden van zijn / gelijk zijn.

Zy hebben de macht van de Pachas / wanneer zy iets doen tot nadeel van de Mahometaansche Godsdienst / of van hun Mosqueen / in den ban te doen. In den jaare 1662 deeden zy den Pacha in den ban / om dat hy een gedeelte der Legaaten en der renten van de Mosqueen te Kairo wilde neemen / en verhinderden hem daar door zijn voorneemen te volvoeren; en in geval dat hun ban geen werking voortbrengt / sluiten zy de deuren van deeze Mosquee / 't geen het volk tegen hen doet opstaan / dat deeze Heeren doorgaans het leeven komt te kosten.

Vleesch-hallen van den Grooten Heer.

Te Kairo, en in des zelfs Voor-Steden zijn negen openbaare Vleeschhallen / welke men Vleesch-hallen van den Grooten Heer noemd / waar onder 'er twee te Boulak zijn / waar van de eene geschikt is tot het dooden der Ossen / en de anderen tot het slachten der Schaapen en Geiten.

't Hoofd en de huid van alle de Dieren / welke in deeze Hallen geslacht worden / uitgenomen de hoofden en huiden der Geiten / komen den Grooten Heer toe / daar hy groote inkomsten uit trekt.

Ordere der Krijgs-knechten.

In Kairo zijn zeven verscheidene orders van Krijgsknechten / zonder daar by te rekenen de Busschieters en Wapen-maakers; want men heeft 'er de Metferracas, de drie Benden der Spahis, welke zijn il Giumulli, il Tefakschi, en il Cercassi; de Janitzaren, de Chiaoux, en de Azapen.

Hun betaling.

De Janitzars, de Spahis, de Azapen, en de Gebegis, worden maar om de

de drie maanden betaald; maar de Chiaoux, de Metfarracas, de Getams, of Weezen, de Giavalis, de Kefcie, en de Metkaeds, ontfangen hun foldy alle maanden / zonder eenige uitstel.

ELFDE HOOFDSTUK.

Oud Kairo door wien gesticht, en hoedanig gelegen; wat tijd door de Arabiers ingenomen. Verscheidene vergrootingen. Koorn-schuuren van den Grooten Heer. Officiers van de Leevens-voorraad. Quartier van den Patriarch der Kopten. Eerste Kerk te Kairo. Beroemd Kerkhof der Mahometaanen.

OUd Kairo word in 't Arabisch genoemd Masfr, van Masfr of Misraim, gelijk de Hebreen hem noemen / den Zoon van Kam, en Zoons-zoon van Noach, welke het bouwen deed.

Wie het gebouwt heeft.

't Is na Memphis de oudste Stad van Egypten, na welkers verwoesting het de Hoofd-Stad wierd. De Stad is gelegen aan de Oost kant des Nijls, by na vlak tegen over de plaats daar Memphis stond / en komt aan Nieuw Kairo. Eertijds was ze pragtig en zeer groot; maar hedensdaags is ze by na t'eenemaal verwoest / of daar scheeld altijd zeer weinig aan.

Haar gelegenheid.

In het achtiende jaar van de Hegire / 't geen na onze rekening in den jaare 1033 is / wierd deeze Stad ingenomen door Amru ibn il asf, Krijgs-overste van Amru ibn Chottab, die navolger van Mahomet was. Jan Mekaukes, een doorluchtig Kopt / was voor Heraklius Keizer van Konstantinopolen daar toenmaals Gouverneur van. Amru die ze innam / sloot de vreede met Mekaukes, op voorwaerde / dat ieder Kopt aan hem / en aan zijn navolgers / tot schatting betaalen zoude twee Egyptische penningen; en dat hy huisvesting en voedsel drie dagen lang zoude geeven aan alle de Arabiers / die door Egypten zouden trekken / gelijk men breeder in Makrizi zien kan.

Wat jaar de Arabiers de Stad innamen.

Men heeft de Stad menigmaal vergroot / na dat de Overwinnaars en de Meesters des Lands goed gevonden hebben daar een plaats toe te verkiezen.

Verscheidene vergrootingen.

De vergrootingen zijn geweest Fostat; Casfr Iscemma; 't Quartier van den Patriarch der Kopten; Babylon; Cateia; Caraffe, en anderen.

Fostat is een Grieksche naam / welke beteekend een Tent van Geiten hair.

Oorspronk.

des naams Fostat.

hair. Aldus noemden de Arabiers een oord van Oud Kairo, om dat men daar de Tent van Amru ibn il Aff opgerecht had / welke van een diers gelijke stoffe was / wanneer hy bezig was met het vermeesteren van Egypten.

Word Hoofd-Stad van Egypten.

Den zelven Amru deed het met muuren omringen / en verkoos het / na dat hy de Stad Alexandrie ingenomen had / tot zijn / en zijner nazaaten / woonplaats. Toen was het / dat men Alexandrie verliet / daar den Koninglijken Stoel der Grieken meer als negen honderd jaaren lang geweest was / en dat Fostat de Hoofd-Stad van Egypten wierd / welke rang het ook behouden heeft / tot dat Ahmud ibn Toulon Cateia bouwen deed / zeer dicht by Fostat; want toen verlieten 't de Prinsen van zyn linie / en die navolgers na hem waren / en vestigden hun Stoel te Cateia.

Naderhand Cateia.

Deeze Stam door verloop van tijd te niet geraakt / en de Stad Kairo door Giauher gesticht geworden zijnde / gelijk wy hier voor gezeid hebben / koosen de Kalyphs die tot hun zetel-plaats / verlaatende Cateia, en Fostat in de brand doende steeken / om Kairo sterker en volkrijker te maken.

Fostat word verbrand.

Caffr Ifcemma.

Caffr Ifcemma is een Kasteel of Burgt by Fostat, met muuren omringd / 't geen Artaxerxes, Koning van Persien en Egypten bouwen deed. Tegenwoordig zijn 'er niet als Kristenen / die het bewoonen. Zy hebben daar verscheidene Kerken / waar van wy in 't gevolg de beschrijving zullen doen.

Oorfpronk des Naams.

Twee verscheidene gevoelens zijn 'er raakende den oorspronk van des zelfs naam. Eenigen willen / dat men schrijven moet Caffr Iggiama; of 't Kasteel des vergaderings, geevende daar deeze reden van / dat men van ouds daar een vergadering van geleerde lieden hield / om de wetenschappen voort te zetten; maar deeze meening steund op geen grond. De anderen schrijven Caffr Ifcemma, en deeze benaming is de waarschijnlijkste / vermits ik ze in alle Arabische History-Schrijvers zoo geschreven vind / en nooit Caffr Iggiama.

Koorn-Schuuren van den Grooten Heer.

De Koorn-Schuuren van den Grooten Heer / welke men in 't Arabisch il Scione noemd / zijn niet ver van dit Kasteel. Men bewaard daar een menigte van Koorn en andere Graanen / welke van nooden zijn tot onderhoud niet alleen der Krijgslieden / die in Egypten leggen / maar ook die buiten 't Land zijn / doch die echter van Egypten afhangen.

Officiers van de leevens-voorraad.

En op dat dit Koorn prompt betaald mag worden / zijn 'er vier Agas of Officiers, in 't Arabisch genoemd Agavat bera il ghelal, of Officiers van de Levens-voorraad, in Hoog-Egypten, waar van den een zijn verblijf houd te Benefuef, den ander te Minie, de darde te Momfallot, en de vierde te Girge, welke gesteld zijn om dit Koorn te ontfangen / en 't den Emin il Scione, of Intendant des Grooten Heers Koorn-Schuuren, te doen hebben / die 't daar na op een zekere dag des maands aan de geenen / die door den Divan daar op betekend zijn / uitdeelt.

Maar / vermits den voorraad / welke den Divan betekend heeft aan de geenen / die daar van ontfangen / tot hun onderhoud dikwils niet genoeg en is / staat het een ieder vry daar meer van te koopen / betaalende aan

aan den Intendant der Koorn-Schuuren voor ieder Arbeb duizend Meidins. Wanneer men deeze Som betaald heeft / heeft men naderhand / zoo lang als men leefd / deeze maaten van Koorn / welke men eens gekocht heeft.

Ook is by Caffr Iscemma, na de kant van Kairo, 't Quartier van den Patriarch der Kopten, in 't Arabisch Haret il Batrak genoemd; dit Quartier is van 't Kasteel afgescheiden door een hooge muur / daar het mee omringd is. Den Patriarch heeft daar zijn Cel boven de Kerk van Mari Monkure, daar wy in 't gevolg een naauwkeurige beschryving van zullen doen.

Quartier van den Patriarch der Kopten.

Babylon stond wat verder ten Zuiden van Oud Kairo. Tegenwoordig is daar niets van overig / als hooge bergen van haar puinhoopen / en drie Koptische Kerken / waar van de eene toe-geeigend is aan de Heilige Maagd, de andere aan S. Theodorus, en de darde aan S. Jan Abakir.

Babylon.

Die van de Heilige Maagd is / volgens de overlevering der Kopten / de eerste / die na de komst onzes Heere Jesu Kristi te Kairo gebouwd wierd; ook zeggen zy / dat den Evangelist Markus daar in gepredikt heeft / en dat het van deeze is / daar den Apostel Petrus van spreekt aan het einde van zijn Brief / wanneer hy zegt; U groet de mede-uitverkorene Gemeente, die in Babylon is, ende Markus mijn Zoone.

Eerste Kerk te Kairo.

Cateia wierd by Fostat gebouwd door Ahmet ibn Toulon, Prins van Egypten, gelijk wy hier voor gezegt hebben.

Cateia.

Caraffe is een zeer beroemd Kerkhof der Mahometaanen / om dat 'er verscheidene Maagen van Mahomet, en veel van hun Heiligen begraaven leggen. Ten tijde / dat Egypten bloeide / waren 'er meer als drie honderd en festig verhevene Graf-steden of Tomben / en Mosqueen van doorlugtige Mahometaansche Persoonagien / altemaal voorzien met zeer goede inkomsten / om de armen / en de Mahometaansche Pelgrims / die daar kwamen / te voeden; invoegen dat een Pelgrim / te Kairo komende / daar een jaar bestaan konde / zonder een asper uit te geeven / alleenlijk met alle dagen een Mosquee of Graf-stede van dit Kerkhof te gaan bezoeken; maar in gevolg van tijd de inkomsten door de dwingelandy der Pachas te niet geraakt zijnde / zijn de Graf-steden en de Mosqueen by na altemaal tot de grond toe vervallen.

Caraffe.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Beschrijving der Ovens, in welken de Kuikens uitgebroed worden; Hun getal en order. Manier van Stooken, benevens den tijd, dat men deeze Ovens gebruikt.

DEn 21 van deeze maand, gingen wy de Ovens bezigtigen, daar men de Kuikens in uitbroeid. Deeze Ovens zijn op de zelve manier gemaakt, als die geenen, daar men hier te Lande het brood in bakt; echter met dit onderscheid, dat ze niet zoo groot, noch zoo hoog zijn als de onze, noch ook van gebakkene steenen, maar van steenen, die in de Zon gedroogd zijn. Ook hebben ze boven een ronde opening, omtrent zoo groot als het deksel van een gemeene Ketel, om de hette daar door te doen uitwaasemen, 't geen de brood-ovens niet en hebben.

Gedaante der Ovens.

Hun getal en order was in het huis, daar wy ze bezigtigen gingen, aldus; daar waren 'er in 't geheel vierentwintig, waar van 'er twaalf aan d'eene, en twaalf daar recht tegen over aan d' ander zyde stonden, doch niet meer als zes op een ry, want de andere zes stonden boven deeze eerste. Wanneer men deeze Ovens en hun order ziet, zou men zeggen dat het een Slaap-plaats van een Klooster was; want ze gelyken niet kwalyk na de Cellen der Munniken; maar de gang, die tusschen beide loopt, is zoo eng, dat, wanneer ik daar in trad, om in de Ovens te zien, de hette en den damp, die daar uit kwam, wy by na verstikte.

Hun getal en order.

Om nu de eyeren uit te broeden, leggen zy ze altemaal in de onderste Ovens, en steeken vervolgens in de bovensten een langsaam vyer van stroo aan, 't geen ze acht dagen lang gaande houden, waar na zy de monden toe stoppen, laatende ze aldus zes andere dagen toegestopt blyven. Deeze zes dagen verloopen zijnde, trekken zy de eyeren uit de onderste Ovens, om, met de zelve tegen de Zon aan te zien, de goede uit de kwaden te scheiden. Als zy de vuilen nu altemaal weg geworpen hebben, sluiten zy de geenen, die goed en vol zyn, in de bovenste Ovens, en maaken een klein vyer van stroo twee dagen lang in de ondersten. Aldus laaten zy ze leggen, zonder daar iets meer aan te doen, tot den een-en-twintigsten dag, wanneer de Kuikens den Dop beginnen te breeken, daar zy den volgenden dag al t'eenemaal uitgekomen zyn; zulks dat men twee-en-twintig dagen van nooden heeft, om op deeze wys Kuikens te hebben.

Manier van stooken.

Deeze manier van Kuikens uit te broeden, word maar vier maanden in 't Jaar gebruikt; te weeten, van de maand December af, tot de maand April toe, zijnde het overige des Jaars, ter oorzaak van de hette, die in Egypten uitsteekende is, daar niet bekwaam toe.

DAR-

PIRAMIDEN
in
Egipten

DARTIENDE HOOFDSTUK.

Tocht na de Pyramiden; hun getal. Steen om den ingang van de grootste Pyramide te sluiten. Getal der trappen; hoogte en breedte. Kamertje, daar men in rusten kan ter halve hoogte van de Pyramide. Ingang en gedaante der grootste Pyramide van binnen. Tweede tocht na de Pyramiden, en eenige aanmerkingen aangaande de zelven. Grotten, daar de oude Egyptenaars in plachten te begraaven. Beschrijving van den Sphinx, en des Autheurs gevoelen daar over, &c.

EGypten heeft eertijds zoo magtige Koningen gehad/ en die zoo groote werken ondernomen hebben/ dat men zich niet en behoefd te verwonderen/ dat/ niettegenstaande de tijd/ welke alles vernield/ noch hedendaags daar eenige ken-tekenen van overig zijn; in tegendeel behoorde men zich te verwonderen/ dat 'er zoo weinig overgebleven is van zoo veel heerlijke en pragtige dingen/ welke Egypten wel eer door de gantsche wereld beroemd gemaakt hebben; maar niets is 'er/ 't geen de tijd beter verduurd heeft/ als de Pyramiden/ die men by Kairo ziet/ welke buiten twijfel verdienen bezigtigt te worden/ dewijl men ze waardig geoordeeld heeft om onder het getal der wonderen des wereld gesteld te worden. Maar in deeze kleine tocht van Kairo na de Pyramiden heeft men eenige dingen waar te neemen; waar van het eerste is/ dat men/ voorneemens zijnde deeze wonderlijke gebouwen te gaan bezien/ Mooren en Ezels huuren moet/ om des anderen daags 's morgens vroeg te vertrekken. Dit gebruik van Ezels is zeer gemeen in Egypten; ook zijn ze zeer gemakkelijk te berijden/ als hebbende een zachte gang/ en te gelijk snel genoeg in 't loopen zijnde. Te Kairo vind men ze gantsch klaar/ zoo dat men niet te doen heeft/ als 'er maar op te klimmen/ op de hoeken der meeste straaten te huur. Zoo men wil/ doet men den Moor/ die den Ezel verhuurd/ volgen/ die den zelve voortdrijft/ en men geeft zoo veel aan hem/ als voor het huuren van den Ezel; maar zoo men zoo veel gelds niet wil uitschieten/ is men daar niet toe gehouden; niettemin zijn ze seer noodsakelijk/ zoo om den ingang van de grootste Pyramide te reinigen/ als ons andere diensten daar van te hebben.

Wat men in 't bezichtigen der Pyramiden waar te neemen heeft.

Wy huurden dan daags te vooren Mooren en Ezels/ niet alleen om daar op te rijden; maar ook om onze voorraad te draagen; want men

vind'er niets / als dat men 'er brengt / Ook huurden wy een Janitzar / om ons met zijn Musket te vergeselschappen. Des anderen daags morgens / zijnde den 27 April / onze Snaphaanen met ons genomen hebbende / zoo om onder wege te jaagen / als om ons tegen de Arabiers te verdedigen / vermits 't 'er niet al te veilig is / namen wy den weg na Oud Kairo, daar wy tegen over de Pyramiden ons over deeden zetten / alwaar een Dorp is ; en van daar tot aan de Pyramiden zijn 'er noch eenigen / daar gemeenlijk wel wat te jagen valt. Eindelijk kwamen wy by deese prachtige Graf-Steden / welke tusschen de drie en vier mijlen van Kairo gelegen zijn.

Hun getal. De Pyramiden / welke de Turken Pharaon Daglary, en d'Arabiers Dgebel Pharaon, of Bergen van Pharo noemen / zijn drie voorname / die men alle drie te Kairo, en zelfs veel verder zien kan. Daar zijn 'er meer anderen / gelijk die der Mommien, daar hier na van gesprooken zal worden / en noch verscheidene behalven deese / doch die niet zeer aansienlijk zijn. Van deese drie Pyramiden is de eene / ten opsicht der twee anderen / klein / en geslooten. De twee anderen zijn groot en niet zonder reden twijfelen veele / welke de grootste van beiden is ; niettemin is het zeker / dat die / welke open is / en daar men op / en in klimt / de andere / daar men geen opening aan en ziet / en daar men ook niet op klimmen kan / in grootheid overtreft. Men zeid / dat'er by den ingang van de geen / die open is / eertijds een groote Steen was / expres daar toe gehouwen / om de opening te stoppen / wanneer het Lijk daar in gebracht was / welke steen zoo net daar in gepast zoude hebben / dat men de plaats / die daar mede geslooten was / noch ook zelfs den steen van de andere niet onderscheiden konde ; maar dat een Pacha deesen Steen / die geweldig groot was / van daar deed voeren / op dat men geen gelegentheid hebben mocht / van de Pyramide te sluiten.

Steen om den ingang van de grootste te sluiten.

Wanneer men by deese Pyramide komt / moet men sich van zijn swaarste pakkagie ontslaan / en gereed maaken om na boven te klimmen / terwijl uw Mooren den weg / om daar in te gaan / reinigen ; want de wind voerd daar altijd een menigte van zand / 't geen den ingang t'eenemaal toestopt. De plaats / daar men 't gemakkelijkst op kan klimmen / is den hoek tusschen 't Oosten en 't Noorden ; en 't komt zeer wel / dat men iemand by zich heeft / die daar meer geweest is ; want zoo gy een verkeerde hoek kiest / zult gy u wel haast op plaatsen vinden / daar gy noch op / noch af kunt / ter oorzaak van de gebrookene trappen / zonder gevaar te loopen van van boven neer te vallen. Deeze Pyramide heeft twee-honderd-en-zes trappen van zeer groote steenen / welker dikte de hoogte van eenige trappen twee voet en een half maakt / draagende den een den ander ; want daar zijn 'er / die dikker zijn / gelijk ik 'er eenige gemeeten heb / die meer als drie voeten hoog waren / en daar men met de knien op klimmen moet. De gantsche hoogte van deese Pyramide is vijf honderd en twintig voeten ; en de breedte van ieder hoek / volgens het gemeen gevoelen / zes honderd en twee-en-tachentig ; maar de geenen / die geschreven hebben / dat de

Getal der trappen.

Hoogte en Breedte.

Pyrami-

Pyramiden t'eenemaal vierkant zijn / en derhalven ieder hoek even veel voeten geeven / dwaalen grovelijk; want geen van de drie is recht vierkant; maar hebben altemaal de voorste en achterste zijde breeder / als de twee anderen.

Omtrent ter halve hoogte gekomen zijnde / vind men aan een der hoeken / te weeten tusschen 't Oosten en 't Noorden / 't geen de bekwaamste plaats om op te klimmen is / een klein vierkant kamertje in de Pyramide; doch daar is niets in te sien; alleenlijk kan men daar rusten / zoo men vermoeid is / en zich met een teug wijns / gelijk veele met zich neemen / wat verkwikken. Als men nu om hoog gekomen is / vind men een schoone vlakte / van waar men een zeer aangenaam gezicht heeft. Deeze vlakte / welke / van beneden aan te zien / scherp schijnt toe te loopen / is van twaalf groote steenen / hebbende aan ieder hoek 16 voeten en twee derde. Eenige stukken ontbreeken 'er aan deeze steenen / en 't staat te gelooven / dat sommige die van boven neer gegooid hebben / want 't is niet mogelijk / dat de tijd dat gedaen heeft. Voor 't overige is het waar / dat / een man uit al zijn macht een steen van boven werpende / de zelve niet buiten de trappen van de Pyramide zal vallen / of hy moet een uitsteekende kracht hebben; maar 't is te belachen / gelijk eenige geschreeven hebben / dat men met een pijl niet over de trappen zoude konnen schieten; want het is zeeker / dat een pijl / door een goeden arm geschooten / verder zal gaan als driehonderd en een en veertig voeten / 't geen de helft van de breedste zijden is.

Kamertje ter halve hoogte.

Vlakte op 't hoogste van de Pyramide.

Wanneer men deeze dingen nu gezien heeft / klimt men weer af langs de zelve weg; en een weinigje gerust hebbende / gaat men na de Poort van de Pyramide / welke / van beneden af te rekenen / op de zestiende trap staat / na 't Noorden. Deeze Poort / ofte ingang / staat niet vlak in 't midden van de Pyramide / gelijk eenige geschreeven hebben / want het scheelt wel sestig voeten / dat ze dichter aan de een als aan de andere zijde staat. Om aan deesen ingang te komen / moet men op een heuveltje klimmen / 't geen van deese kant tegen de Pyramide aanstaat / en dat buiten twijfel van het zand / 't welk de wind daar tegen aan voerd / gegroeid is; want het zelve / ter oorzaak van de Pyramide / niet verder konnende komen / heeft het sich hier aldus tot een heuvel geset. De steen / die dwars boven deesen ingang legt / is zeer aanmerkelijk / als hebbende elf voeten in de langte / en acht in de breedte / diergelijken men zeer weinig zoude konnen vinden.

Poort van de Pyramide.

Uitsteekende groote Steen.

Eer wy in de Pyramide gingen / schoot onsen Janitzar drie schooten met zijn Musket in den ingang / 't geen / volgens hun zeggen / geschied om de Serpenten te verjaagen / hoewel men nooit te weeten kan komen / wie 'er Serpenten gevonden heeft; maar Vleer-muizen vind men 'er wel / die de toortsen met hun vlerken uitvliegen / waarom men zich wel van licht voorzien moet. Deezen ingang / die tot in 't midden van de Pyramide strekt / daar de Lichaamen rusten / welke plaats by na gelijk een put is / is niet lootrecht na beneden / maar schuins / en nochtans soo steil / dat men 'er naauwelijks gaan kan. Wat my belangd / ik geloof / dat

Vleer-muizen in de Pyramide.

dit

dit met voordacht alzoo gemaakt is / om de rust der overleedenen niet te stooren. De weg is lijnrecht / en tusschen vier rijgen van steenen uitgehouwen / waar van het eene rijg het gewelffel / de andere de vloer / en de twee anderen de zijden maaken. De hoogte en wijdte is zoodanig / dat 'er een man in gaan kan / doch niet recht over einde / maar nedergebukt / 't geen / geloof ik / geschied is om den ingang moejelijker te maaken. De steenen / die de zelve omringen / zijn zoo groot / dat ze by na altemaal vijf en twintig of dartig palmen lang zijn. Ten einde van deeze weg is een vierkante holte / gelijk een kamertje / daar men rusten kan / 't geen zeer noodzakelijk is; want als men altijd gekromd en geboogen / gelijk gezegt is / en somtijds met de buik by na tegen de aarde / uit oorzaak der steenen die nederzakken / en de doorgang belemmeren / langs een steile weg afgaat /

Gedaante der grootste Pyramide van binnen.

moet men noodzakelijk zeer afgemat zijn; te meer / dewijl men in deeze beslootene plaats geen andere adem intrekt / dan een zekere lucht / die door d' ademing der geener / die hier in en uit gaan / en door het licht der Fakkels / warm is; zulks dat het ons hier zoo benaauwd viel dat ons het sweet uitborst. Toen wy in deeze ruimte een weinigje gerust hadden / sloegen wy een ander weg in / die zeer steil was / en na hoog toe ging / daar wy van nieuws onze handen en voeten te werk moesten stellen. Deeze weg kan ik niet beter gelijken / als by de Italiaansche verwulfde trappen. Echter was het gewelffel niet rond / maar hoekig / en in de dikte van deeze Pyramide gemaakt door middel van zeer groote en gelijke steenen / die verscheidene stapels hoog / volgens de regel van de bouwkunst / boven malkander leggen; invoegen dat de bovenste steenen altijd een weinigje uitsteeken / en die allengskens nader te saamen komende / deeze ruimte maaken / daar hier voor van gesprooken is / en ook den weg / van de welke wy nu spreeken / daar ik u van verzeker / dat den geen / die beide zijn handen niet tot zijn wil had / daar niet op zou kunnen komen. Men klauterd daar op door middel van zekere steenen / die hier en daar uitsteeken / en die echter niet dienstig zouden zijn / zoo men sich niet met de handen kon houden / en zoo men de voeten niet in zekere gaten zettede / die daar van veel nieuwsgierigen gemaakt zijn / om daar op te komen. Daar en boven moet men fris en stark van lichaam zijn / om dat deeze gaten / daar men de voeten in set / wel zes palmen van malkander af zijn / 't geen ons verplichtte wijde stappen / en grooten arbeid te doen. Echter klommen wy daar op / en traden van de hoogte van deeze trap in de kamer van de begraaving / die omtrent veertig voeten lang / en een-en-twintig voeten breed is / en van zeben steenen / die van weerzijden hun steun hebben / en als tot een zoldering verstrekken / overdekt word. De Graf-Stede / die aan 't einde van deeze kamer gebouwd is / staat dwars / en is van 't geheele lichaam afgescheiden. Ook ziet men'er een groote Pylaar / die boven maaten dik / en van eenige Egyptische steen gemaakt is.

Groote Pylaar, en des zelfs hardigheid en klank.

Om de hardigheid daar van te beproeven / nam ik een hamer / welke ik ten dien einde mee genomen had / en sloeg daar op tot verscheidene maalen / zonder dat 'er ooit een splinter afbrak; ja 't geen / dat my noch meer be-

haagde

haagde/ was dat hy klonk gelijk een klok/ maar zoo zoet ende helder/ dat men 't/ zoo zulks in d' opene lucht geschied was/ zonder twijfel zeer verre zoude hebben konnen hooren. Het Graf heeft geen beschutsel/ zonder dat ik weet of het gebrooken zy/ dan of 't 'er geen gehad heeft/ om dat/ gelijk het volk van dit gewest segt/ dat plomp en ongeleerd is/ den Koning/ die deese Pyramide heeft doen bouwen/ nooit daar begraben is geweest; ja men vind 'er ook geen deur/ zonder dat ik ook zeggen kan/ of z' er nooit geweest/ dan of ze gebroken of van daar gevoerd is.

Men zegt/ dat deese Pyramide alleen in de tijd van twintig jaaren door drie honderd en sestig duizend mannen opgeregt is geworden. Onder alle de Schrijvers/ die van deese drie Pyramiden/ welke in het oprechten achten-seventig jaaren en vier maanden van nooden gehad hebben/ in hun Schriften gedenken/ is 'er geen een/ die volkomen bericht kan doen/ wie de zelven heeft doen bouwen. Sommigen hebben geschreeven/ dat omtrent den bouw der zelver/ in Radijs/ Look/ en Ajuin/ duizend-entachentig Talenten/ omtrent zoo veel als 648000. guldens verteerd zijn/ waar by 't wel af te meeten is/ hoe ongeloofelijk een somme gelds deese werelds wonderen gekost hebben.

In hoe veel tijds de Pyramiden voltrokken zijn.

Noch heb ik de Pyramiden na deese tijd eens besocht/ te weeten/ op den 28 van December/ alsoo ik door eenige Vreemdelingen/ die gaarne iemand by zich wilden hebben/ die daar ter plaatse meer geweest was/ zeer ernstig daar toe versocht wierd.

Tweede tocht na de Pyramiden, en eenige aanmerkingen aangaande de zelven.

Onderwege wierden wy zeer gehinderd door een uitsteekende dikke mist/ welke tot des morgens te tien uuren duurde. Ook vonden wy veel slijks in zekere groeven/ welke wy over moesten gaan/ die sedert het overstroomen des Nijls noch niet droog geworden waren/ 't geen ons verplichtte de zelve op de schouders der Mooren/ die wy by ons hadden/ te passeren.

Ik klom weer tot boven op de grootste Pyramide/ om te zien/ of ik de eerste maal ook iets vergeeten mocht hebben. Na dat ik nu van nieuws alle dingen zoo naauwkeurig besigtigd had/ als 't my mogelijk was/ bespeurde ik

1 Dat de plaats/ daar de Pyramiden staan/ een Kerkhof is/ en buiten twijfel dat van Memphis; want alle Arabische History-Schrijvers komen daar in over een/ dat deese Stad ter plaatse/ daar de Pyramiden staan/ en recht tegen over Oud Kairo, gebouwd was.

2 Dat alle de Pyramiden een opening gehad hebben/ door welke men in een diepe en zeer lange gang ging/ die na een kamer geleidde/ daar de oude Egyptenaars de lichaamen der geener/ daar de Pyramiden voor gemaakt waren/ in begroeven; en dat de reden/ waarom men deese openingen in alle de Pyramiden hedendaags niet en ziet/ is/ dat ze toegestopt zijn door het zand/ 't geen de wind daar gevoerd heeft. Tot een zeker bewijs hier van diend/ dat ik noch op eenigen ettelijke Hieroglyfische Karakters gevonden heb/ die ongetwijfeld niet anders beteekenen willen/ als de naamen en staat der geener/ die daar in begraaben leggen.

3 Dat alle de Pyramiden zeer regulier gesteld waren; en dat ieder van de drie Grooten, die noch in weezen zijn, geplaatst was in het hoofd van tien kleinen; maar die men tegenwoordig naauwelijks kennen kan, vermits ze zoo geweldig vervallen zijn: niettemin kan men noch wel oordeelen, dat 'er mogelijk wel een honderd, zoo grooten als kleinen, gestaan hebben.

4 Dat ze altemaal opgerecht zijn op een hoogte, welke een vaste rots is, onder wit zand bedekt leggende, 't geen men baarblijkelijk bespeuren kan aan de groeven en holen, welke omtrent de Pyramiden hier en daar gehouwen zijn; gelijk ook aan een opening, die in den hoek tusschen 't Oosten en 't Noorden by de groote Pyramide is, door welke men de rots gemakkelijk zien kan. Dat 'er ook grooten schijn is, dat de steenen, daar ze van gemaakt zijn, uit deese zelve plaats gehouwen, en niet van verre daar gevoerd zijn geworden, gelijk sommige Reizigers, en eenige Ouden, geschreven hebben.

5 Dat van alle de steenen, daar de groote van gemaakt is, byna geen een meer heel is; maar dat ze altemaal of door den tijd geschonden, of door eenig ander toeval groote brokken hier en daar kwijt geraakt zijn; invoegen dat, hoewel men van alle kanten tot op den top klimmen kan, men echter over al niet even gemakkelijk daar op kan komen.

6 Dat de Pyramiden, gelijk eenige geschreeven hebben, niet van marmer-steen gebouwd zijn; maar van een steen van wit zand, en zeer hard.

7 Dat 'er eertijds op den top van de groote een beeld of Kolossus gestaan heeft; 't geen men daar uit oordeelen kan, om dat ze niet scherp toeloopt, gelijk de anderen; ook ziet men 'er noch de gaten, welke dienden om den voet van het beeld, dat daar opgesteld was, vast te houden.

Tegenwoordig ziet men 'er niet anders, als een menigte van naamen van allerlei volkeren, die de zelve daar op gesneeden hebben, tot een teeken, dat ze daar geweest waren.

8 Dat de steenen, daar de Grootste van gemaakt is, niet altemaal van een grootte zijn; want eenigen der onderften hebben vier voeten in de hoogte, en eenige anderen drie voeten en een half, op vijf voeten langte; omtrent het midden kunnen ze niet veel meer als drie voeten in de hoogte op drie voeten langte haalen, en boven aan hebben zy maar twee voeten in de hoogte op drie voeten en een half langte.

9 Dat 'er in alle de Pyramiden diepe en vierkante putten, altemaal in de rots gehouwen, zijn, gelijk ik gesien heb in meer als tien, daar ik in geweest ben.

Na dat wy in de Pyramiden, met het geen, dat daar omtrent te besien is, naauwkeurig bezigtigd hadden, gingen wy de Grotten, die daar niet ver van daan zijn, bekijken.

Grotten niet ver van de Pyramiden.

Daar zijn 'er verscheiden, altemaal gehouwen in de zijde van een rots, kwalijk in orden gesteld, en kwalijk geproportioneerd, voor soo veel het buitenste belangd; maar seer gelijk en effen van binnen. In altemaal is een vierkante put, van gelijken in de rots gehouwen, daar de Egyptenaars

naars het lichaam van den geen / daar de Grotte voor uitgehold was / in leiden / vermits ze voor Graf-steden dienden. De muuren / van ettelijken zijn vol van Hieroglijfische Figuuren / in den rots gesneeden; in eenigen waren ze zeer klein / en in anderen leevens-groot; onder anderen telde ik'er in een sestien groote Figuuren / welke acht mannen en acht vrouwen verbeeldden / die malkander by de hand hadden / met noch ettelijke kleine Figuuren aan beide de kanten.

Vervolgens gingen wy den Sphinx bezichtigen / die by de Pyramiden aan de Oost kant staat. 't Is het hoofd en de halve boezem van een Vrouw / van een ongeloovelijke grootte en hoogte; want het heeft in de hoogte zes-en-twintig voeten / en vijftien van de kin tot het oor.

Sphinx en des zelfs beschrijving.

Plinius verhaald / dat het den Koning Amasis tot een graf verstrekte. 'k Wil wel grooben / dat het een Graf-stede heeft konnen zijn; maar of 't het graf van Amasis is / daar zou ik niet vast op willen gaan / vermits wy daar geen zekere blijken van hebben / doordien de rechte aanteekeningen deeser oudheden t'eenemaal verloozen zijn.

Anderen zeggen / dat het gemaakt is na een zekere Hoer Rhodope genaamd / die in haar tijd de schoonste van gantsch Thracien was / en die door den Koning met deese Graf-stede vereerd wierd.

Dat het voor een Graf verstrekt heeft / dat bespeurd men eerstelijk daar uit / dat het op een plaats staat / die in voorgaande tijden een Kerkhof geweest is / en by de Pyramiden en Grotten / die niet anders als Graf-steden waren. Ten tweeden blijkt het uit de gedaante; vermits het van achteren een Kelder onder de aarde heeft / welkers wijdte na de hoogte des hoofds geëvenaard is / daar in ik door een opening / welke men aan de zelve bespeurd / gesien heb. Deesen kelder heeft ongetwijfeld nergens anders toe gediend / als om het lichaam van den een of ander doode daar in te leggen.

Door middel van eenige touw-ladders / welke wy met ons genomen hadden / klommen wy tot boven aan 't hoofd / alsoo wy nieuwsgierig waren om te sien of het hol was; 't geen wy alsoo bevonden / doch het was vol van zand / zoo dat ik niet weet tot hoe ver die holte strekt. Ook zaagen wy / dat den hals rondom geweldig beschadigd was; invoegen dat ze oogschijnlijk de swaarte van het hoofd niet lang zal konnen draagen.

Wanneer men een weinigje van dit wonderwerk afstaat / schijnt het van vijf steenen gebouwd te zijn; maar als men 't van dicht by beziet / bespeurd men / dat het geen / 't welk men voor voegen aanzag / de aderen van den steen zijn / daar het af opgerecht is.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Vertrek van de Pyramiden na Sakkara. Put der gebalsemde Vogels. Onverdraagelijke stank in een put, die nooit geopend was geweest. Beschrijving van het Kerkhof of Veld, daar de Mummien gevonden worden. Pyramiden op het zelve, en gedaante van de Pyramide van Rhodope. Grooten hoop van vierkante steenen, op de welke de Koningen Pharaos hun Wetten plachten te geeven. Voorrecht der Munniken van den Berg Sinaï. Schrikkelijke pest binnen Kairo.

NA dat wy dit wonderlijk Hoofd lang genoeg besien hadden, namen wy den weg na Sakkara, een Dorp omtrent vier mylen van de Pyramiden, en acht van Kairo, ten Zuiden, afgelegen, en daar het Kerkhof der Mummien dicht by is. Vermits het nu alreede laat was, en dat men van te vooren verding moet maaken met de Arabiers van dit Dorp, wegens het getal en de hoedanigheid der putten, welke men geopend wil hebben, gelijk ook over den prijs, die men hun voor hun moeite zal geeven, waren wy gehouden dien nacht daar te blijven. Des anderen daags, na dat wy noch twaalf Arabische Ruiters, om ons te geleiden, met ons genomen hadden, reeden wy na de plaats, daar men de Mummien in onderaardsche kelders vind.

Put der gebalsemde Vogels.

De eerste put, welke wy gingen besien, was die der gebalsemde Vogels. Na dat wy 't zand, 't geen de mond van de put, waar door men na de grond daald, en vervolgens in de Kelder komt, hadden aan een kant doen werpen, lieten wy ons nederzakken, den een na den ander, door middel van een dubbeld touw, 't geen ons onder de armen vast was gemaakt. Toen wy op de grond gekomen waren, en dat een ieder zijn fakkel, gelijk ook ettelijke lonten, welke wy met ons genomen hadden, aangestooken had, kwamen wy al kruipende op den buik in de kelder, 't geen een gang is uitgehold in den rots omtrent 300 hoog als een man, een vadem wijd, en van een ongemeene langte. Hier en daar vonden wy noch meer andere gangen, van gelijke in de rots gehouwen, daar verscheidene ruime kamers waren, vol potten van gebakken aarde, en met deksels van de zelve aarde toegestopt, waar in gebalsemde Vogels van alderhande slag bewaard wierden, ieder Vogel in zijn eigen pot. Ook vonden

den wy daar hoender-eyeren gantsch heel; maar ydel, en die derhalven geen kwade lucht hadden.

Deeze kelder tot ons genoegen bezigtigd hebbende, deeden wy ons op de zelve manier, als wy daar in gedaald waren, weer optrekken; en, gelijk wy van te vooren bevel aan d'Arabiers gegeven hadden, dat ze ons een put zouden openen, die noch maagd was, dat's te zeggen, die nooit geopend was geweest, terwijl wy die der gebalsemde Vogels zouden gaan besigtigen, vonden wy, zoo haast wy weer boven gekomen waren, den put al geopend, waar in wy ons op de zelve wijs als in de voorgaande lieten daalen; maar toen wy op de grond gekomen waren, wierden wy zulk een onverdraagelijken stank gewaar, dat wy de neuzen toe moesten houden. Daarenboven doofde een zekere beslootene lucht niet alleen onze fakkels, die wy wel drie maal weer opgestooken hadden, maar ook zelfs onze lonten; invoegen dat wy genoodzaakt waren ons weer te doen optrekken, zonder daar een treede in te hebben konnen voortzetten; dit weet ik maar alleen van deezen put te zeggen, dat ze veel dieper was, als de andere, daar wy eerst in geweest waren.

Onverdraagelijke stank in een put, die nooit geopend was geweest.

Vervolgens deeden wy een andere openen, die echter geen maagd en was, gelijk de voorgaande. Na dat wy ons daar in hadden laaten zakken, vonden wy 'er twee Mummien, een groote, en een kleine van een kind, die beide in dood-kisten lagen, waar van de grootste van marmersteen was, en op zijn deksel gesneeden droeg de gelijkenis van den geen, daar hy voor gemaakt was. Wy deeden deeze dood-kisten openen, en zagen, dat deeze Mummien niet ongemeens en hadden; 't geen oorzaak was, dat wy daar geen werk van maakten, en dat niemand ze hebben wilden.

Uit deezen put gekomen zijnde, daalden wy in een kelder, welke de bynaam van de Kerk droeg, en de ondiepste was van alle de geenen, die wy noch gezien hadden. Zy bestond niet, als uit een lange onderaardsche gang, van binnen wel met pleister bekleed, en over al met Hieroglyfische Figuuren beschilderd. Zy was by na t'eenemaal vol zands, 't geen ons verplichte zoo lang wy daar in waren, op onze knien te kruipen.

Kelder de Kerk genoemd.

Om nu een afbeelding van dit Kerkhof te doen, moet men zich voor oogen stellen, een zeer groot en zeer gelijk veld, t'eenemaal met zand bedekt, daar noch boom noch kruid, noch huis, noch iets diergelijks op staat; en welkers vlakke grond bezaaid is met verdroogde gebeenten, armen, beenen, voeten, hoofden, oude doeken, gebrookene doodkisten, en een menigte van kleine afgodetjes, waar van eenige van houd, en eenige van pleister met groen gevernist, gemaakt, en van voor en achter met Hieroglyfische Figuuren geteekend zijn; welke afgodetjes de Arabiers uit de gebrookene Mummien gekreegen, en naderhand weg geworpen hebben, niet wetende, wat zy daar mee uitrechten zouden.

Gedaante des velds der Mummien.

Men vind 'er ook dikwils groote steene tafelen, verrijkt met Cijfers en raadsel-figuuren, welke de Chymie, en hun andere wetenschappen en verborgenheden, verbeelden, gelijk ook vreemde karakters die geen Hieroglyfische

roglyfische zijn. Terwijl wy daar waren, brachten onze Arabiers my 'er twee, welke ik na Kairo liet brengen.

Dit zijn de overblijfselen des grootheids en ydelheids der oude Egyptenaaren, en de droevige teekenen van der menschen sterflijkheid. Zy veroorzaaken een schrik voor den geenen, die voor d'eerste maal op dit veld komen; en wanneer men de gebeenten aanziet, daar 't mee bezaaid is, zou men zeggen dat het wel eer tot een strijd-veld gediend had.

Pyramiden van dit Kerk-hof.

Men ziet 'er noch bijftien Pyramiden, onder de welken 'er drie zijn van een ongemeene grootte, en die de tijd, na 't schijnt, eerbiedigheid heeft willen bewijzen; want zy zijn by na gantsch geheel en gaaf. Ook is 'er in ieder een opening, welke doorgang geeft na een kamer. De nieuwsgierigheid, die den Reizigers eigen is, deed ons treeden in de geen, die het wijdste van het Dorp af staat, en welke men gemeenlijk de Pyramide van Rhodope noemd. Wy vonden den ingang, na mijn oordeel beter dan d'andere, die wy te vooren gezien hadden, om dat de weg, die na binnen strekt, zijn begin in een hooger plaats heeft, doch hy is wel tweemaal zoo diep, als die van d'andere Pyramide, en niet zoo steil, en by gevolg gemakkelijker om in te gaan; maar zoo diep, dat ik vastelijk geloof, dat men tot op de grondvest nederdaald. Beneden aan deezen afgang vonden wy geen trappen om op te klimmen, gelijk in d'andere Pyramide; maar alleenlijk de kamer van de begraaving, die zeer ruim en hoog was. Het gewelfsel was niet plat en effen, gelijk dat van d'andere Pyramide, maar ging geduriglijk spits op, en scherp toe. Echter en vonden wy in deeze kamer geen graf, mogelijk om dat men daar nooit begraaven heeft, of om dat de graven verdelgd en gebroken zijn.

Gedaante van de Pyramide van Rhodope van-binnen.

Deeze Pyramide is gebouwd op de manier van een pavillioen; en de Kristenen zeggen, dat ze opgerecht is geworden door eenen Rhodope, een vermaarde Hoer, die de zelve bouwen deed van het geld, 't geen zy ten koste van haar eer gewonnen had; maar buiten twijfel is dit een dwaaling, ten minsten zoo 't waar is, 't geen Plinius zegt, te weten, dat de Pyramide van Rhodope klein, hoewel zeer schoon, was; dat op deeze niet gepast kan worden, vermits ze een der grootsten is, die in Egypten zijn.

Wat de anderen kleinder belangd, die op het zelve veld staan, de tijd heeft die by na t'eenemaal vernield; want ze zijn tegenwoordig niet anders, als brokken zands, die niet als de gedaante hebben van het geen, dat ze eertijds geweest zijn.

Grooten hoop van vierkante steenen.

Ook ziet men 'er een vierkante hoop van groote gehouwene steenen, welke hoop de Arabiers Mastabet Faraoun noemen, en daar van zy zeggen, dat de Koningen Pharaos daar op plachten te klimmen, zoo menigmaal als zy hun Volk eenige nieuwe Wet wilden geven. Maar dit zijn maar overleveringen van d'arme Arabiers, die gantsch geen Fondament van waarheid hebben.

Om weder te komen tot de putten der Mummien, zoo haast de Kristenen daar eenige van gezien hebben, vuld de wind, of ook zelfs de Arabiers, die terstond weer met zand, om daar een tweede maal geld van te trekken;

trekken; want hier in bestaat de grootste winst van deeze rampsaligen / en 't minst / dat zy neemen / om een maagdelijke put te openen / is dartig piasters. De reden van deeze duurte is / dat de geenen / die de zelven doen openen / recht hebben om alle de raariteiten en Mummien / welke zy daar in vinden / mede te neemen.

Vervolgens keerden wy weer na de Stad / na dat wy twee dagen uit geweest waren.

Den sesde van May gingen wy den Grieksche Aardsbisschop van den Berg Sinaï bezoeken / die / om eenige zaaken van zijn Klooster / zijn woonplaats toenmaals binnen Kairo hield.

De Munniken van dit Klooster hebben een privilegie of voorrecht van Mahomet, getekend / volgens de gewoonte van die tijd / door d'indrukking van zijn gantsche hand / 't welk hen bevrijd van den tol / die de Mahometaanen gewoon zijn van de Kristenen hun Slaaven te vorderen.

Voorrecht der Munniken van den Berg Sinai.

't Geen Mahomet beweegde hen deeze genade toe te staan / was / na 't zeggen van den Aardsbisschop / om aan deeze Geestelijken zijn erkentenis te bewijzen voor 't goed onthaal / 't welk hy van hen ontfangen had / wanneer hy den bewaarder hunner Kemels was.

Vervolgens raakten wy te praten van de Pest des voorgaande jaars; waar van hy ons zei / dat ze zes - honderd - en - zes - en - negentig duizend menschen weg gehaald had; dat ze echter by na niet anders aangetast had / als de arme lieden / de Slaaven / en de Kinderen. Hier uit kan den Leezer oordeelen / hoe volkrijk Kairo weezen moet / dewijl de Pest / zonder de voornaamste lieden te raaken / zoo veel menschen heeft konnen wegsleepen.

Schrikkelijke Pest binnen Kairo.

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

Vertrek des Schrijvers van Kairo na Gemiane. Onderzoek van de verschijning der Heiligen te Gemiane. Overgeloovige gewoonte der Kopten omtrent deeze verschijning. Maniere, op welke de Arabiers van de Koptische Kristenen onthaald werden, en redenen waarom. Onkunde van een Arabier, die over een geringe dievery gevangen wierd.

Ondertusschen naderde de tijd / dat de Kopten het Feest van de Verschijning der Heiligen te Gemiane vyeren; waar van wy de gelegentheid niet

Vertrek van Kairo na Gemiane.

niet voor by wilden laaten gaan; ten welken einde wy van Kairo vertrokken op den negenden May / benevens verscheidene Kopten / welke den iever tot hun Godsdienstige plegtigheden derwaarts trok. Wy traden te Boulak te scheep / om ons na Manzoura te doen voeren; daar wy op den twaalfden van de zelve maand aankwamen.

Diaſt.

Des anderendaags vertrokken wy van Manzoura met een schip / 't geen wy expres namen / om den Nijl af na Diaſt te vaaren / een klein Dorpje / op de Wester oever van de selve Rivier; want in dit Dorp gaan ze altemaal te land / die van Kairo komen / om na Gemiane te gaan. 't Legt omtrent vier mijlen wegs van Manzoura. Zoo haast wy daar gekomen waren / verlieten wy ons schip / en gingen te voet na Boſſat inoſſara, 't geen een ander Dorp is / een klein eindtje van het eerste gelegen / wat dieper landewaart in. Wy brachten daar de nacht over / en sliepen in de Kerk / die aan S. Joris toe-geëigend is / in geselschap van verscheidene andere Kopten / welke wy daar vonden / en die van gelijken na Gemiane gingen.

Boſſat inoſſara.

Den veertienden des morgens heel vroeg / vervolgden wy onzen weg na den darden arm van den Nijl, welke / gelijk ik in de beschrijving van deeze Rivier gezegt heb / zijn aanvang neemt te Sciobret il yemen, en na by de Stad Mohelle Kebire, of Groot Mohelle, en zelfs by Gemiane, geloopen te hebben / zich te Brullos in de Zee gaat werpen. Wy gingen gestadig al dieper landewaart in / en by deezen arm van den Nijl gekomen zijnde / vonden wy daar verscheidene Barken gereed / om ons met de stroom na Gemiane te voeren / daar wy eindelijk tegen den avond aankwamen; maar niet zonder groote moeite en stribbelingen / vermits den Kapitein van de Bark / die een Arabier was / een grooten Schurk en deugniet was.

Beſchrijving des Kerks Gemiane.

Gemiane is een vermaarde Kerk der Kopten / gebouwd in een zeer groot en effen / maar zeer onvruchtbaar / veld / in de Provintie van Garbie, welke in het Eiland Delta gelegen is. Zy staat dicht by de plaats / daar eertijds de Stad van Degue was / in 't Arabisch Tekebi genaamd / hebbende ten Westen de Stad Groot Mohelle, ten Oosten den arm des Nijls, die zich te Brullos in de zee ontlast / en ten Noorden de Middelandsche Zee. Deeze Kerk heeft vijf-en-twintig Dommen / welke 't gezicht daar van van verre zeer aangenaam maaken / hoewel ze zonder eenige orden geplaatst / en zelfs ook niet van een even-gelijke grootte zijn.

De Kerk is van binnen noch niet volmaakt / en daar is maar een Kapel / welke met kalk gestreeken en gewit is / te weeten de geene / daar de gewaande Verschijning geschied; daar is ook maar een Altaar / volgens de gewoonlijke manier van d' Oostersche Kerken; waarom ook alle deeze Dommen nergens toe dienen / als tot cieraad en om licht in de Kerk te geeven; want altemaal hebben ze een kleine opening / en eenigen twee. De Kapel / waar in de Verschijning geschied / staat na het Noorden / ter rechter hand van den ingang / beneffens de deur.

Onderzoek

Wat deeze gewaande Verschijning belangd / na de zelve / geduurende

die

drie dagen / welke ik ten dien einde daar overbracht / zoo naauwkeurig / als 't my mogelijk was / waargenomen te hebben / heb ik bevonden / dat het niet anders en is / als de reflexie of weder-schijn der voorwerpen / die op een zekere afstand voor by de Kerk gaan / welke door den middel des luchts in de Kapel gebracht zijnde door de twee kleine openingen / daar zy den dag door ontfangt / tegen de overstaande plaatse des muurs een schaduw verbeeld / welke eenige gelijkheid heeft met het voorwerp / dat daar voor by gaat; gelijk by voorbeeld; wanneer 'er een man te paard voor by rijd / ziet men in de Kapel tegen de muur / hoewel wat verwardelijk / de schaduw / die een Ruiter verbeeld; zoo 't een vrouw is / die een kind op haar arm draagt / ziet men daar de schaduw van deeze vrouw en het kind / en zoo gaat het ook met het overige. Het volk nu / dat dom en overgeloovig is / niet weetende hoe dit geschied / beeld zich in / dat het Heiligen zijn / die haar verschijnen.

van deeze Verschijning.

Dat zy ze nu schijnen te kennen en te onderscheiden / dat komt daar van daan / om dat zy daar van oordeelen volgens de Schilderyen / die zy 'er in hun Kerken af zien; by voorbeeld / zoo ze een schaduw zien die een Ruiter verbeeld / zeggen zy / dat het S. Joris is / vermits de Kopten / en alle andere volkeren van 't Oosten / hem altijd in hun Schilderyen af-beelden / gelijk een Ruiter / die een Draak doorsteekt. Zoo zy die van een vrouw zien / welke een kind op den arm heeft / zeggen zy / dat het de Heilige Maagd is; want aldus zien zy ze in hun Kerken geschilderd. Zoo zy de schaduw van een Voet-ganger zien / die wat roodagtig is / zeggen zy dat het den Heiligen Menna is / om dat zy hem met een rood kleed uitbeelden; en aldus oordeelen zy ook van de andere Heiligen. De waarheid van deeze verschijning houden zy zoo zeker / dat / zoo hen iemand dezelve betwisten wilde / hy gevaar zoude loopen van dood geslaagen te worden.

Zoo men hier nu tegen in mocht werpen / dat deeze schaduwen / welke in deeze Kapel verschijnen / niet veroorzaakt kunnen worden / door de reflexie of weder-schijn / dewijl de vensters of openingen / daar dezelven door in komen / aan de Noord-zijde van de Kerk staan / welke nooit door de Zon verlicht word / en dat het by gevolg waarachtige Verschijningen zijn;

Tegenwerping.

Zal ik daar tegen zeggen / dat het niet noodzakelijk is / dat de Kerk van die kant verlicht worde; maar dat het genoeg is / dat het voorwerp / 't geen daar voor by gaat / verlicht word; in tegendeel / indien deeze zijde van de Kerk door de straalen van de Zon verlicht wierd / zou des zelfs licht de schaduwen al te klaar en al te duidelijk doen verschijnen / en derhalven alle oorzaak van verwondering weg neemen.

Antwoord daar op.

Zoo nu een ander zeggen wilde / dat den een of ander van verstand onder hen deeze Kapel had doen bouwen volgens de regelen van de Optika of Gezicht-Kunst / om de onweetenden door deeze Verschijning te bedriegen; zoo bid ik hem / maar te willen overdenken / dat de Kopten zoo groote botterikken en weetnieten zijn / dat ze zelfs niet en weeten / wat dit voor een Wetenschap is. Deeze Kapel is / zoo wel als het overige van de gantsche Kerk / dusdanig gebouwd / zonder toeleg van iemand te bedriegen / en deeze

Andere tegenwerping, en antwoord daar op.

reflexie/ welke zy Verschijning der Heiligen noemen/ is buiten alle twijffel by geval ontdekt. De ondervinding heeft het my doen bespeuren in andere Kerken/ die/ niet meer als deeze/ met voordacht van Figuuren te doen verschijnen gebouwd waren. 'k Heb het ook gezien in de Kerk van Bossat Inossara, alwaar my den dartiende van deeze maand in geselschap van verscheidene Koptische Kristenen/ die na Gemiana gingen/ vindende/ zagen wy de zelve schaduwen/ als de geenen/ welken zy twee dagen daar na de naam van S. Joris, de Heilige Maagd, en S. Menna, gaven; invoegen dat/ wanneer de Kopten deeze schaduwen gewaar wierden/ zy zoo verwonderd waren/ dat ze niet wisten/ wat ze zeggen zouden; 't geen genoegzaam betoond/ gelijk ik zoo even gezeid heb/ dat deeze Kapel volgens de regelen van de Gesicht-kunst niet gemaakt en is/ en dat het geval alleen gelegentheid tot de opmerking van deeze schaduwen gegeeven heeft.

Om het verhaal van deeze Verschijning te eindigen/ zal ik hier noch maar zeggen/ dat ze drie achter een volgende dagen duurd/ geduurende welke tijd zulk een toeloop van Volk in deeze Kapel is/ dat men 'er by na in verstikt word. Zy noemden ze verwardelijk sommigen deezen Heilig/ de anderen weer een ander/ een ieder volgens zijn godvruchtigheid; en wanneer zy eenige schaduw op de muur bespeuren/ welke overeenkomst heeft met de manier/ waar op zy in hun Kerken den Heilig/ daar zy den naam van aangeroepen hebben/ geschilderd zien/ schreeuwen zy van vreugde/ roepende in hun taal/ Selam lak Kaddis Filan, of Ik groet u ô Heilig N. N. zingende zijn Lofsang/ en richtende geloften en gebeden aan hem/ hangende ook daar-en-boven kleine wasse kruisjes aan de muur. Van alle de Heiligen/ welke hun Kerk eerbied/ heb ik maar deeze vier hooren aanroepen/ de Heilige Maagd, S. Joris, S. Menna, en S. Poktor.

Overgeloovige gewoonte der Kopten.

Op den dag van dit Feest vergaderen daar alle de Arabiers van d' omleggende plaatsen/ door een oude gewoonte/ om/ geduurende deeze drie dagen/ uit de inkomsten deezes Kerks onthaald te worden. De geenen/ die daar gekomen waren/ toen ik 'er was/ konden wel vijf-honderd Ruiters/ en ook zoo veel Voet-knechten/ uitmaaken. De Ruiters droegen een Lans in de hand/ en de Voet-knechten een met yzer beslaagene stok op hun schouders.

Wat deel de Arabiers in dit Feest neemen.

Deeze gewoonte van d' Arabiers der omleggende plaatsen te spijzigen/ is zeer oud/ en ingevoerd/ om dat zy voorgeeven meesters van de plaats/ daar deeze Kerk gebouwd is/ te zijn/ en om dat zy de Kristenen/ gelijk zy wel zouden konnen doen/ indien zy wilden/ niet en verhinderen hun Feest daar te komen houden.

Te deeser oorsaak draagt den Koster zorg om hen wel te onthaalen. Toen ik 'er was/ deed hy zeven jonge Koejen medebrengen/ waar van men 'er alle dagen twee slachtte. Wat den rijst/ broot/ en gerst voor hun beesten belangd/ daar deed hy ook soo veel van mede brengen/ als 'er van nooden was/ om ze altemaal te voeden. Ook maakte hy Koks en alle Keukengereedschap te hebben; zulks dat de Arabiers niet anders te doen hadden/ als maar wel te eeten/ en vrolijk te zijn.

De

De Arabiers / om 't gezelschap vermaak aan te doen / en hun vrolijken aard te doen blijken / deeden alle dagen tweemaal hun Krijgs-oeffeningen. De Ruiters speelden met hun werp-spiessen / daar zy malkander in 't voorby rijden mee wierpen / en waar voor zy zich met een wonderlijke behendigheyd wisten te wachten. De Voet-knechten schermden twee tegen twee met hun groote stokken / daar zy zeer geestig en vaardig mee om wisten te gaan.

Den darden dag van dit Feest hebben d' Arabiers niet anders te doen als te eeten / en drinken / 't geen zy niet zoo haast gedaan hebben / of zy moeten vertrekken; zulks dat / zoo men 'er twee uuren daar na een vond / en dat den Lieutenant van den Bey / die daar tegenwoordig is / daar van verwittigd wierd / hy gevaar zoude loopen van / of met een geld-boete / of met stok-slagen gestraft te worden. Dien dag vind men 'er derhalven niet / als Kristenen / welke den Koster op de zelve manier onthaalt / als hy d' Arabiers gedaan heeft.

Onder deeze genoodigden was ik een der voornaamsten / en den Koster onthaalde my zeer heerlijk in zijn Tent / uitgenomen dat 'er geen wijn en was / en dat men zich van lepels / vorken / messen / noch servetten diende; maar dat men de Spijs / volgens de manier des lands / met de vingers van een trok. Vervolgens spreide men buiten de tent / voor het gemeene volk / een lang stuk leers op d' aarde neder / daar alle de geenen / die zich aanbooden / een zeer goed maal voorgezet wierd.

Dit verhaal zal ik eindigen met een onderrechting / welke ik de Kristenen / die genegen zijn na dit Feest te trekken / wil geven.

Onderrechting om deeze Reis te doen.

Zy moeten den zelven weg neemen / die wy naamen / om dat het de lichtste / de gemakkelijkste / en de zekerste is. Men moet zich van een goede Tent voorzien / vermits men 'er geen huizen vind / en dat men de nachten derhalven op het vlakke veld moet overbrengen. Ook moet men zich voorzien van wijn / brandewijn / hoenderen / brood / en rijs / zoo veel als men van nooden heeft / om deeze drie dagen van te konnen leeven. Van gelijken moet men daar eenig keuken-gereedschap met zich voeren / gelijk een tapijt / om op te zitten / kussens / en eenig tafel-goed / zoo tot gemak / als om alle morsigheid te schouwen. Water en hout vind men 'er genoeg; ook ontbreekt 'er geen visch; want de Visschers van den Nijl, die daar dicht by is / brengen ze daar in menigte.

Voor Roovers heeft men 'er gantsch geen gevaar / vermits den Lieutenant van den Bey van Groot Mohelle zich met een goed getal van Spahis op dit Feest laat vinden / om alle ongeregeldheden / geschillen / en dieveryen / welke onder dit boersch en woest volk zoude konnen ontstaan / te verhinderen; invoegen dat men op dit veld alzoo veilig is / als te Kairo in zijn eigen huis.

Niettemin gebeurde 'er / ter zake van dievery / een geestig voorval / terwijl wy daar waren / 't geen aldus in zijn werk ging. Zeker arm Arabier van een Kristen een hand vol garsts genomen hebbende / om dat aan zijn Ezel te geeven / had het ongeluk van op de daad betrapt te worden. De

Kristenen brachten hem terstond / met een groot geschreeuw / na den Lieutenant van den Bey / om hem te doen straffen. Terwijl ze hem aldus voortsleepten / en dat een groote menigte van alderhande volk toeschoot / om deezen ellendigen te zien / waren 'er eenigen onder / die hem zijn onbeschaamdheid verweeten / en de stoutheid / welke hy gehad had van een dievery te begaan / zonder de wraak der Heiligen / die in hun Kerk verscheenen / en die daar groote mirakelen deeden / te vreezen. Een ander vroeg hem / of hy geen vrees had gehad / dat God hem straffen zoude; waar op hy in zijn taal antwoorde / Ken ik God? 'k weet niet wat God voor een ding is. Dit veroorzaakte my een dubbelde verwondering; want aan de eene zijde bespeurde ik hier door / hoe vast de Kopten deeze verschijning der Heiligen gelooven; en aan de andere zijde zag ik de woestheid en onkunde der Arabiers / dewijl deezen armen hals niet en wist / wat God voor een ding was.

Arabier die niet en wist wat God was,

Deezen rampzaligen eindelijk by den Lieutenant van den Bey gekomen zijnde / wierd hy / na dat den zelve de klachten der Kristenen gehoord had / opgesloten; doch hoe 't 'er verder mee afgeloopen is / weet ik niet.

Wy trokken des anderen daags 's morgens / wanneer een ieder weer van daar ging / langs de zelve weg weder na Kairo, daar wy op den twintigste des zelve maands / zijnde toen elf dagen uitgeweest / aankwamen.

Behalven deeze weg / kan men noch twee anderen gebruiken; want van Gemiane kan men te land na Brullos trekken / en van daar na Rozette; en door deezen middel zou men dwars door Deltao reizen / 't geen een zeer vermaakelijke tocht zoude weesen; maar het gevaar doet een ieder daar een afkeer van hebben. Ook kan men van Gemiane na Groot Mohelle gaan / daar men geduurende de gantsche weg groot gezelschap vind; en van daar kan men zijn reis te lande tot aan Kairo vervolgen / en door dit middel alle de oudheden zien / welke langs de weg / en omtrent deeze vermaarde Stad / zijn.

Den zeven-en-twintigsten van Mey gingen wy de Patriarch der Kopten bezoeken / welke wy een Brief van recommandatie verzochten / om de Kloosters der woestijne van S. Makarius te gaan bezichtigen / dien hy ons / als zijnde een zeer beleefd man / zeer gaarne gaf.

SESTIENDE HOOFDSTUK.

Reize van Kairo na Rosette. Mond des Nijls te Rosette, en beschrijving der Kasteelen, welke den doortocht verdedigen. Vertrek van Rosette na Alexandrie. Huis der 70 Oversetters. Zout-putten van den Grooten Heer, en uitsteekend schoon zout van het water des Nijls. Schildery van S. Michiel gemaakt door den Evangelist Lukas. Kolom van Pompejus. Grotten, ofte oude begraafplaatsen van Alexandrie. Beschrijving van Alexandrie; en onderzoek, of de muuren de zelve zijn, welke Alexander de Groot heeft doen bouwen. Wonderlijk loopen van een Moor, &c.

Op den laatsten dag van den zelven maand vertrok ik van Kairo na Rosette, met mijn Reis-gezel Thomas Brewne, en twee Nubische knechten/ welke wy te Kairo in onze dienst aangenomen hadden. Deeze tocht deeden wy om in deeze Stad de groote hette / alsoo 't hier by koelder valt / over te brengen / en vervolgens na Alexandrie te gaan / om de raariteiten/ die daar zijn / te besichtigen.

Vertrek van Kairo na Rosette.

Vier dagen waren wy onder wege/ 't geen een zeer seldsaame saak is / vermits de winden Maltem, welke den geenen / die den Nijl afvaaren / tegen zijn / al sedert eenige tijd hadden begonnen te waayen.

De voornaamste Steden / welke men in deese tocht langs den Nijl ziet / zijn Fuva, Sindiun, Teirut, Motubis, en Tfeni.

Fuva is een seer oude / groote / en aansienlijke Stad / gelegen op den Oosterschen oever van den Nijl, zeven uuren wegs / of daar omtrent / van Rosette. Haar landschap is seer aangenaam / ter oorsaak der wellustige Velden / en schoone Hoven. De vruchten / welke daar omtrent vallen / zijn seer geacht in Egypten.

Fuva.

Geziret Iddahab; of 't Gouden Eiland, legt vlak tegen over deese Stad.

Sindiun en Teirut zijn twee andere Steden / tegen over malkander / even gelijk als Motubis en Tfeni, op den oever des Nijls gelegen. Sindiun legt ten Oosten / en Teirut, ten Westen.

Sindiun en Teirut.

Na dat wy vervolgens te Rosette gekomen waren / ging ik op den 10 Junij na de mond van den Nijl, welke daar maar een uur van daan legt; alwaar ik bespeurde / dat den Nijl twee Takken of Monden heeft / hoewel

Mond des Nijls te Rosette.

wel men ze maar voor een teld. Die ten Oosten van Egypten in de zee loopt/ word de Ooster-mond genoemd/ en die aan de West kant van Egypten in zee loopt/ word de Wester-mond geheeten. Door de eerste gaat men na Brullos, na Damiaten, na Seide, na Konstantinopolen, &c. en door de andere na Alexandrie, en na de andere plaatsen in 't Westen gelegen. Deese scheiding des Nijls in twee takken en monden word veroorzaakt door een klein en zeer laag Eilandje 't geen vlak in het midden legt.

Kasteel om deezen mondte verdedigen.

Deese mond des Nijls word door twee Kasteelen verdedigd/ waar van het een gebouwd is ten Oosten des Riviers/ en het ander ten Westen. Dit laatste/ 't geen voor een voet-ganger maar een half-uurtje van de Stad gelegen is/ is vierkantig/ met sterke muuren omringd/ op de oude manier gebouwd/ en heeft op ieder der vier hoeken een toorn. Daar en boven is 'er in het midden een zeer hoog gebouw/ dienende tot een uiterste wijk-plaats. 't Word bewaard door honderd en vier-en-tachentig Janitzaren/ die alle nachten in het Kasteel slaapen; maar over dag hebben zy de vryheid van in de Stad te gaan/ en te arbeiden/ om hun kost te winnen. 't Is voorzien met vier-en-seventig stukken Kanon/ onder de welken 'er zeven zijn van een ongemeene grootte.

't Ander Kasteel is maar een Mosquee voor de welke ik zeven stukken Kanon op de aarde geplant zag. 't Word van gelijken beheerscht door een Aga/ en bewaard door een bende van Moozen/ welke alle de geenen/ die daar voor by komen/ 't zy dat ze in komen/ of dat ze uitloopen bezoeken.

Vertrek van Rosette na Alexandrie.

Den veertiende van de zelve maand vertrokken wy tegen den avond van Rosette na Alexandrie, en kwamen omtrent middernacht aan den Overvaart/ welke d' Arabiers Maadie noemen; van waar/ na dat wy een weinigje gerust hadden/ in de Han of Herberg/ die daar is/ wy by het licht van de Maan onze weg na Alexandrie vervolgden/ daar wy des anderen dags morgens tusschen acht en negen uuren aankwamen.

Van Rosette tot Alexandrie heeft men ten minsten tien uuren rijdens/ welke weg men voor een goed gedeelte langs de Zee-strand doet; zulks dat de beesten een tijd lang met de voeten in 't water loopen.

Het Land is zoo effen en gelijk dat de Reizigers daar gantsch geen ongemak ontmoeten; doch uitgenomen de Han of Herberg/ welke ter halve weg is/ vind men noch Dorp/ noch boom/ noch kruid; want het is niet anders/ als een groot/ onvruchtbaar/ en zandig Veld.

De Kristenen/ die deeze reis doen/ zijn gehouden aan de poort van Alexandrie, welke men de Poort van Rosette noemd/ drie Paras of Meidins te betaalen/ doende ieder van deeze Paras omtrent anderhalve Hollandsche Stuiver/ de helft aan de Beduins of Boemiers, en de helft aan de Janitzaren/ om dat ze daar de wagt houden.

Huis der 70 Overzetters.

Het Huis der zeventig Overzetters/ welke den Bybel uit de Hebreeusche in de Grieksche Taal brachten/ staat noch in deeze Stadt/ en is noch by na in zijn geheel/ met de Cellen/ die deeze geleerde mannen tot Kantooren dienden. De Turken hebben 'er een Mosquee van gemaakt/ welke

zy de

zy de naam gegeven hebben van Giama il Garbie of de Wester Mosquee.

Op den negentiende van Junij ging ik de Zout-putten van den Grooten Heer bezichtigen / die buiten de Stad zijn / dicht by de Kalitz of Gracht van Kleopatra, welke Alexandrie van zoet water verzorgd / wanneer de Nijl overloopt. Hier bespeurde ik twee dingen / die my aanmerkens waardig dochten; 't eene was / dat het water des Nijls, 't geen het zoetste van alle de wateren des wereldts is / een zout maakt / niet alleen het witste / maar ook het volmaakste / dat ik ooit gezien heb; en het ander / dat dit zout de reuk en smaak van fioolen heeft.

Zout-putten van den Grooten Heer, en schoon zout van het water des Nijls.

Die tot het maaken van dit zout gestelt zijn / laaten / terwijl de Nijl in deeze Gracht loopt / een zekere maat van water in de Zout-putten loopen; en vier of vijf dagen daar na is dit water / gelijk hier voor gezeid is / in het schoonste Zout veranderd / dat men sien kan; waar na zy 't in korven of manden in de Zon zetten / om te droogen / en vervolgens te verkoopen.

Men kan ook het Zout trekken uit het Meer Sebaka, by de oude Latijnsche Schrijver Palus Mareotis genoemd /,'t geen ten Zuyden van deeze Stad legt; maar zijn water is zout / en zijn zout bitter; 't welk de oorzaak is dat men 'er de moeite niet toe doen wil.

Bitter zout.

Dit Meer word gemaakt door het water des Nijls, 't geen derwaarts loopt / wanneer hy overstroomd / en dat / vermits het geen uitgang vind / daar staan blijft. 't Is niet zeer diep / maar geweldig groot en wijd; want naauwelijks kan men van d' eene zijde den tegen-over-leggenden oever met zijn gezicht bereiken.

Palus Mareotis.

De Kopten van Alexandrie bewaaren in hun Kerk van S. Markus een Schildery / van den Aardsengel S. Michiel, volgens hun overlevering / door de hand van den Evangelist Lukas gemaakt.

Schildery van S. Michiel, gemaakt door den Evangelist Lukas.

Sommige Roomsche Kristenen wisten ons te verhaalen / dat de Venetianen / eenige tijd geleden / dit Stuk uit de Kerk genomen hebbende / vijf maal uit de Haven liepen / zonder dat het hen mogelijk was een mijl wegs te vorderen / alzoo zy zich / zoo menigmaal als zy voort meenden te gaan / door een heimelijke kracht voelden wederhouden; tot dat zy de Schildery weer op zijn eerste plaats gebracht hadden.

Belachelijk wonder omtrent deeze Schildery.

't Gerucht van dit wonder zich door de Stad verspreid hebbende / besloten de Beduinen, of Boëmiers, dit gedachte Stuk te steelen / en het aan de Kristenen te verkoopen. Ten deezen einde / zekere nacht de deur van de Kerk opgebrooken / en het Stuk van zijn plaats afgehaald hebbende / meenden zy daar mee heen te gaan; doch het was hen niet mogelijk uit de Kerk te komen; zulks dat zy gehouden waren / gelijk de Venetiaanen / het weer op zijn plaats te stellen; gelijk het ook noch tegenwoordig in deeze Kerk is / daar ik 't eenige maalen gezien heb.

Deeze goede Roomsch-Katholijken verzekerden ons / dat 'er aan dit verhaal gantsch niet te twijfelen viel / en voegden tot een blijkelijk teken van waarheid daar by / dat ze zelfs toenmaals te Alexandrie al gewoond hadden.

In het water der bakken heb ik ook iets gezien / dat vreemd was; te weten /

Waerom het water der bakken te Alexandrie zoutachtig is.

ten / dat het altijd zoutachtig is; zulks dat men geensins zeggen zoude / dat het uit een zoo zoete Rivier kwam / gelijk den Nijl is; doch dit onderscheid komt van de Salpeterachtige grond / 't geen men blijkelijk zien kan / wanneer men maar een klomp aarde in de Zon legt; want terstond zal de zelve / ter plaatse daar de Zon op schijnt / zoo wit als sneeuw werden.

Kolom van Pompejus.

Op den een-en-twintigsten gingen wy de Kolom of Pilaar van Pompejus, en de andere raariteiten / welke daar omtrent zijn / bezichtigen. Wy gingen uit de poort / die men Bab Issidr noemd / buiten welke deeze Kolom op een kleine hoogte / een weinigje na het Zuiden / opgerecht is. Toen ik daar dicht by kwam / zag ik / dat ze na de eene zy een weinigje overhelde / 't geen gekomen is door dat de Arabiers / geloovende dat 'er eenige schat onder begraaven legt / onder des zelfs voet-stal gegraaven / en verscheidene groote stukken van steenen / welke de Kolom ondersteunden / daar uit gehaald hebben; en buiten twijfel zou ze t'eenemaal om ver geraakt zijn / zoo zy dieper na de grond geen steenen gevonden hadden van zulk een uitsteekende grootte / dat noch zy / noch niemand / die ooit daar uit zullen konnen haalen.

Na dat wy deeze Kolom lang genoeg bezien hadden / namen wy den weg na de Grotten / welke in dit zelve Veld zijn / Oost-Zuid-Oost van de Poort / daar wy uitgegaan waren. Om daar in te komen / moet men twaalf of dartien trappen afgaan in een zeer breede gang / welke in den rots uitgehold / doch tegenwoordig van boven ontdekt is / zijnde mogelijk door de langte des tijds het gewelfsel ingevallen. In deeze gang zijn vijftien groote openingen / van gelijken in de rots gehouwen / op de manier van poorten / zeven aan d'eene zy / en acht aan de andere / door de welken men in de voornoemde Grotten gaat.

Beschrijving der oude begraafplaatsen van Alexandrie.

Wy traden / door een Janitzar geleid / welke wy ten dien einde mee genomen hadden / met onze ontsteekene toortsen in vier van deeze Grotten / daar wy van boven tot beneden gaaten in den rots gehouwen vonden / staande even wijd van den ander / en zoo lang en hoog / dat 'er bekwaamelijk een dood-kist in staan konde. Verscheidene van deeze Grotten waren doorgehouwen / om door deeze openingen in de anderen te konnen gaan. Dit ongemak vonden wy hier maar alleen / dat ze by na altemaal vol aarde en zand waren / doch echter verhinderde ons dit niet alles te bezigtigen / 't geen daar aanmerkens-waardig was.

Terwijl wy in een waren / welke ten einde van de gang aan de rechter hand gelegen is / bespeurde een van ons / door het licht der toortsen / dat een dezer gaten doortocht gaf na een andere Grotte / 't geen ons nieuwsgierig maakte / om te weeten / of wy daar niet iets zeldsaams in zouden vinden; en / hoewel dit gat geweldig klein / en ongemakkelijk was / namen wy echter moed / gingen op de buik leggen / en kroopen met onze toortsen in de hand / den een na den ander / tot aan de andere zijde / daar wy een der wonderlijkste en geestigste Grotten zagen / welke wy tot noch toe gevonden hadden.

Zy was grooter / minder geschonden of gebroken / en netter als eenige

der

der geenen / daar wy van te vooren in geweest hadden / van fatsoen langwerpig / vierkant / en van binnen wel met kalk bestreeken. Aan ieder zyde van de muur / welke de rots zelve is / waren drie ryen van gaten / gelijk de geenen / die wy in de anderen gezien hadden. In de lange zijden waren 'er vijftien in elke ry / d'een boven den ander geplaatst / 't geen vijf-en-veertig maakt; de twee zijden / die de kortste waren / hadden van gelijken drie ryen / en in ieder ry drie gaten. Deeze gaten waren altemaal ledig / net / en in de Grotte rook men gantsch geen kwade lucht / uitgenomen in een gat / daar het geraamte van een verdroogd mensch in lag.

Beschrijving van een nette Grotte.

'k Zie wel / dat den nieuwsgierigen terstond mijn gevoelen over deeze Grotten / en over deeze gaten / zullen willen weeten / en tot wat einde ik denke dat ze gemaakt zijn geworden. Hier op zal ik hen antwoorden / dat het zeer moeijelijk valt dat juist ten netsten te zeggen / dewijl Makrizi, die anders zeer naauwkeurig beschreeven heeft alles / dat 'er aanmerkenswaerdig in Egypten te sien is / daar geen gewag van en maakt. Nietteminzietmen wel / dat ze tot geen ander gebruik / als tot begraaf-plaatsen / hebben konnen dienen. Dit bespeurd men uit de gedaante der gaten / die net zoo lang / zoo hoog / en zoo breed zijn / als van nooden is / om daar een dood-kist in te zetten. Daarenboven / alle de andere Grotten / die in Egypten zijn / tot geen ander einde gediend hebbende / is 't waarschijnlijk / dat ook deeze tot het zelve gebruik gemaakt zijn geworden; waar van ik het oordeel aan den Leezer laat.

Gebruik deezer Grotten.

Ondertusschen ontken ik niet / dat ze ook de Kristenen hebben konnen dienen tot plaatsen / om God in 't verborgen te dienen / uit vrees der Romeinen / die hen vervolgden; en zelfs vind ik deeze gedachte bevestigd door Seid ibn Patrik, Melchitische Patriarch van Alexandrie, in zijn Historie / gelijk men zien kan pag. 399.

Die van Alexandrie noemen deeze Grotten den Suk of de Markt; maar daar is gantsch geen schijn / dat ze ooit tot dit gebruik gediend hebben.

Den rots / waar in ze gehouwen zijn / is van binnen t' eenemaal hoekig en kantig / en door den tijd geschilferd; zoo zijn ook de gaten / en inzonderheid de geenen / die 't dichtst aan de deur zijn / en by gevolg meer voor de lucht bloot staan. Ook ontfangen ze eenig licht door zekere vierkante gaten / welke men expres boven in de gewelfsels gemaakt heeft.

Den volgenden dag gingen wy rondom de Stad / om des zelfs Muuren en Toorns te bezigtigen. In zes der voornaamsten traden wy in. De eerste was de geene / welke men ontmoet / eer men aan de poort Bab il achdar of de Groene poort komt. Zy is rond / en van binnen op drie ryen pylaaren van roode steen rustende / waar van 'er ieder ry zeven heeft.

Wandeling rond om de Stad.

Na dat wy uit deezen Toorn gekomen waren / gingen wy aan de poort van de oude Haven / welke tegenwoordig bemuurd is / vermits deeze Haven niet meer gebruikt en word. Van deeze poort gingen wy na de Moskee der Magrabijnen; en van daar voor by het oud Kasteel van Alexandrie, genaamd Borg Mustapha Pacha, of 't Kasteel van Mustapha Pacha, 't geen eertijds diende om de oude Haven te verdedigen / en daar tegen-

woordig noch een bezetting van drie honderd Janitzaren is.

Tot noch toe hadden wy gestadig na't Westen gegaan; maar zoo haast wy dit Kasteel verlaaten hadden/ keerden wy na 't Oosten/ en vonden vervolgens een grooten Toorn/ daar wy boven op klommen/ niet langs een trap/ maar langs een breede weg/ die schuin tot de hoogte van deezen Toorn toe op liep.

Na deezen Toorn kwamen wy aan de poort Bab Issidr genoemd/ buiten welke de Kolom van Pompejus is; van deeze wandelden wy voort na een andere Bab Irrascid, of de poort van Rosette, vervolgende gestadig onzen weg langs des Stads muuren; en van daar gingen wy om de plaats te zien daar de Nijl in de gracht komt/ daar de bakken van Alexandrie uit gevuld worden/ en waar van ik hier na de beschryving zal geven.

Na dat wy gezien hadden/ daar wy zoo zeer begeerig na geweest waren/ gingen wy weer na de Stad/ en vervolgens na den Toorn der Indianen/ welken men deezen naam gegeeven heeft/ ter oorzaak dat 'er sedert ettelyke jaaren eenige Pelgrims van dat Land in huisvesten. Wy traden daar in/ en vonden/ dat ze wonderlyk wel gebouwd was.

Vervolgens begaven wy ons na de Toorn van 't oude Tolhuis/ alzoo genoemd/ om dat/ toen de Zee tegen de muuren van de Stad aan deeze kant aansloeg/ de Pak-huizen van het Tol-huis daar waren; maar sedert dat de Zee geweken is/ heeft men de poort/ welke daar by staat/ geslooten/ en de Pak-huizen ter plaatse gebracht/ daar ze noch tegenwoordig zyn.

Deeze Toorn is zeer groot/ en van binnen ondersteund door vier ryen Kolommen. Men heeft 'er een menigte van vertrekken/ zoo zolders/ als kamers/ en zaalen/ hoewel 'er hedendaags een groot gedeelte van vervallen en gebroken is. Dit was de laatste Toorn/ die wy in onze wandeling bezagen/ waar in wy vier uuren tyds doorbrachten/ daar by gerekend zynde/ 't geen wy besteedden met het bezichtigen der Muuren/ en opklimmen der Toorens.

Gracht, welke de Stad van zoet water voorziet.

Nu kom ik weder tot de Gracht of Riool/ door de welke de Bakken van deeze Stad van water voorzien worden.

Deeze Gracht of Riool is buiten de poort van Rosette/ omtrent van eens mans hoogte/ en van binnen met een gewelfsel gemaakt. Een vierdendeels myls van de Stad komt ze aan de Kalits van Kleopatra, welke daar haar loop heeft/ en de zelve een gedeelte van haar water geeft/ 't geen deeze Kalits uit de Nijl zelve ontfangt/ om dat tot aan de muuren te brengen/ alwaar een andere water-loop ontmoet hebbende/ die niet ver van deeze poort is/ en die door een vernuftige vond gemeenschap met alle de bakken heeft/ vervuld zy de zelven met haar water.

Men moet echter weten/ dat de mond van deeze Gracht/ hoewel ze even hoog als het overige is/ by na de twee derde gedeelten van haar opening van de grond af na boven toe bemuurd heeft; zulks dat 'er maar een kleine opening over blyft/ waar door het water van den Kalits/ gelyk als door een gat of venster/ inkomt; maar/ vermits het de eerste drie dagen

Ian, Luyken invenit et fecit.

gen zeer zout is/ en dat de Bakken wel haast vol vuiligheids zouden wezen/ zoo men 't geduurende deeze tijd daar vrylijk in liet loopen/ doen de geenen/ die daar 't opzicht op hebben/ om dit ongemak voor te komen/ de gantsche opening bemuuren/ of toe stoppen/ en laaten ze deeze drie dagen lang in dien staat; waar na zy/ door een menigte volks vergezelschapt/ de zelve weer gaan openen/ om het water daar zoo lang in te laaten loopen/ tot dat alle de Bakken vol zijn. Den dag van deeze opening is een dag van een groote blijdschap voor de gantsche Stad.

De Stad heeft zes poorten/ waar van 'er drie open zijn/ te weeten/ die na 't Zuiden staat/ en Bab Issidr genoemd word; die ten Oosten is/ en Bab Irrascid, of de poort van Rosette heet; en die ten Noord-Oosten is/ en de Zee-poort genoemd word. De drie geslootene zijn/ die van het oude Tolhuis; de Groene poort, in 't Arabisch Bab il achdar genoemd; en die van de oude haven.

Poorten van Alexandrie.

'k Zou niet vast kunnen zeggen/ of de muuren en de poorten/ welke men daar hedendaags ziet/ de zelve zijn/ die Alexander de Groot heeft doen bouwen/ dan of de Kalyphs naderhand die hebben doen maaken. 'k Geloof echter/ dat het laatste de waarheid is/ hoewel alle de andere Reizigers van een ander gevoelen zijn.

Of de muuren de zelve zijn, die Alexander heeft doen bouwen.

De gronden van mijn gevoelen zijn/ 1. dat men daar gantsch geen Grieksche opschriften op vind; maar wel Arabische/ eenige in Kufische/ en anderen in gemeene Arabische letteren geschreeven/ welke den Kalyph beteekenen/ die de zelve heeft doen bouwen/ of ten minsten herstellen/ en wat jaar dat geschied is; doch de hoogte der poorten/ in de welken deeze opschriften gehouwen zijn/ gevoegd by de kunst/ waar mede de letters door malkanderen zijn gevlogten/ my niet toegelaten hebbende die te konnen onderscheiden/ kan daar ook met geen verder zekerheid van spreeken; 2. de manier/ waar op ze gebouwd zijn/ geeft dat ook duidelijk genoeg te kennen/ vermits het de zelve is/ waar op men de Poorten van Kairo gebouwd heeft/ welke men niet ontkennen kan het werk der Kalyphs te zijn/ die veele eeuwen na Alexander geleefd hebben.

Twee Havens zijn 'er in deeze Stad/ waar van de eene de oude genoemd word/ daar de Schepen met een Weste Wind voor de wind in loopen; maar hedendaags diend ze niet/ als om de vaartuigen/ die van het Oosten na het Westen gaan/ wanneer het kwaade weer hen onder wege overvallende/ daar in doet loopen/ in veiligheid te stellen. De andere word de Nieuwe Haven genoemd; en in deeze komen alle de Schepen tegenwoordig ten anker.

Havens.

Den 23 van deeze maand/ zag ik een Moor wederkomen van een loop/ welke hy gedaan had/ om zijn wakkerheid te betoonen/ en dat hy krachts genoeg had/ om onder het getal der brief-dragers van Alexandrie na Kairo gesteld te worden.

Loop van een Moor.

Deezen loop/ van den geen/ die Bode of Brief-drager van Alexandrie zocht te weezen/ bestaat in dat hy op zijn schouders moet draagen een ontstooken vyer in een yzere korf/ gemaakt op de manier van een

groote vyer-test / welke met het eind vast is aan een stok van een mans hoogte / en waar aan verscheidene prere ringen / ter swaarte van 36 Rotols / maakende omtrent 32 ponden Hollandsch gewicht / hangen. Met dit pak moet hy een loop doen van 27000 schreeden op den weg van Rosette, en den zelven dag weer in de Stad komen voor Zonnen ondergang / 't geen in 't geheel 54000 schreden maakt / gestadig met dit zelve pak belaaden zynde. Zoo hy dit nu volbrengt / word hy niet alleen onder de Booden aangenomen; maar hy wint ook de weddingschappen / die de anderen tegen hem gedaan hebben; en in tegendeel / zoo hem de krachten begeeven / verliest hy zyn wakkerheid / en word onder hun getal niet ingeschreeven.

Den geen / dien ik deezen dag weer in de Stad zag komen / en die zyn loop met glory volbracht had / vermits hem noch twee uuren Zons overschooten / won een weddingschap van 15 Piasters / ieder tot dartig Meidins gerekend / wierd onder de Booden aangenomen / en vergaderde noch over de 8 Piasters van de geenen / die de aanschouwers van zyn loffelyke wederkomst waren; maar hy sweette zoo geweldig / dat hy uit een bad scheen te komen. Hy wierd gevolgd door een zoo groote menigte van menschen te voet en te paard / waar van 'er eenigen hout gedraagen hadden / om zyn vyer te onderhouden / en anderen water / om hem te verfrissen / dat ik / eer ik de oorzaak daar af wist / my inbeeldde / dat 'er een oproer in de Stad was.

Vertrek van Alexandrie na Rosette.

Na dat wy nu zoo lang in Alexandrie geweest waren / als ons noodig gedocht had / om onze nieuwsgierigheid te voldoen / vertrokken wy weer na Rosette op den dag der Apostelen Pieter en Pauwels. Wy wilden deeze weg nu te water doen / en traden ten dien einde in een Germe, welke ons binnen de tyd van vyf uuren te Rosette bracht; maar dit en was niet zonder gevaar van aan de mond des Nijls schipbreuk te lyden; vermits des zelfs water gestadig met zulk een geweld tegen de baaren van de zee aanbost / dat het de ervarendste Schippers van Egypten beeven doet.

SEVEN-

SEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Reize van Rosette na de Woestijne van S. Makarius. Den Schrijver word door eenige Turken groote moeite ter oorzaak van zijn wijn aangedaan. Ander ongeval door een Arabier veroorzaakt, waar door hy in groot gevaar van zijn leeven komt te geraaken. Inkomste des Grooten Heers uit de Salpeter-kuilen. Beschrijving van eenige zeldzaamheden, die in de Woestijne van S. Makarius gevonden worden.

Vertrek van Rosette na de Woestijne van S. Makarius.

Op den dartigste van Junij vertrokken wy weer van Rosette, met een voornemen van na de vier Kloosters der Woestijne van S. Makarius te gaan/ waar toe wy/ gelijk hier voor gezeid is/ een Brief van Recommandatie van den Patriarch der Kopten verkregen hadden. Wy traden te scheep op een Bark van een zekere Turk Reus Ahmed il Kurdi genaamd/ een Janitzar/ en een man/ die onder de Kristenen zeer bekend was/ om daar mede te gaan na Tarane of Terenut, 't welk een klein Dorpje is in de Kasciflik van Beheire/ vier-en-twintig uuren wegs of daar omtrent van Kairo, op de Wester oever des Nijls gelegen/ en de plaats/ daar de geenen/ die na de voornoemde Kloosters gaan/ gemeenlijk te land treeden.

Overlast van eenige Turken.

Maar eer wy aan dit Dorp kwamen/ leeden wy by wat overlasts van eenige jonge Turken/ ter oorzaak van een kelder wijns/ welke wy by ons hadden; vermits een zeker al te ieverigen Kadi/ swaarigheid maakende in by Kristenen te zijn/ die wijn dronken/ hen inblies/ ons daar om te vraagen/ om gelegentheid te hebben/ in geval wy hen daar van gegeven hadden/ van ons in schade te brengen. Deeze beulen niet beter begeerende/ als tot steunsel van hun schelmse daad 't gezag van een Kadi te hebben/ kwamen 'er vier der stoutsten met een groote onbeleefdheid by ons/ en eischten wijn; wy ontschuldigden ons/ zeggende/ dat wy hen geen wijn konden geeven/ om dat ze hen verbooden was; en dat wy zeer wel wisten/ dat het een groote misdaad voor een Kristen was/ wijn aan een Musulman te geeven/ te meer op een plaats/ daar dat aan veele anderen argernis/ en ons mogelijk ongeluk/ veroorzaken zoude. Maar alle deeze redenen mochten niet helpen/ zy wilden ze tegen onze dank hebben/ en dreigden ons zelfs/ zoo wy ze hen langer weigerden/ dat zy ons Fleskelder in de Nijl zouden werpen. Wy dan/ het gevaar ziende/ daar wy door de baldaadigheid deezer Turken in vreesden te vallen/ traden na den Meester van de Bark/ en versochten zijn bescherming/ die eindelijk door

zijn gezag zoo veel te weeg bracht/ dat ze zich voor een tijd lang gerust hielden.

Eindelijk tegen over Tarane gekomen zijnde/ daar wy te land moesten stappen/ en dien dag des morgens vroeg een klein barkjen genomen hebbende/ om ons met onze bagagie en voorraad na dit Dorp te voeren/ (want onze Bark/ die groot en bevracht was/ kon ter oorzaak van de ondiepte zoo ver niet komen) sprongen drie van deeze jonge Turken met geweld daar in/ en onze Fles-kelder neemende/ om ze in goeden ernst in de Nijl te gooijen/ rukte ik ze hen uit de handen/ en nam mijn Snaphaan/ en geliet my vyer te willen geven. Mijn Nubischen Dienaar sprong ook terstond op/ en een deezer drie gasten by 't lijf vattende/ wierp hy hem met een ongemeene kracht wel vijf of zes voeten ver over boord. Mijn Reisbroeder had onderwijl zijn Snaphaan by de tromp gevat/ en meende den tweede met de kolf de kop in te slaan; doch hy/ dit ongeluk in tijds voorziende/ sprong buiten boord/ gelijk ook zijn Makker deed; zulks dat wy in een oogenblik van deeze Schelmen/ die uit al hun macht na de groote Bark toe swommen/ verlost waren.

Tweede storm der zelve Turken.

Na dit voorval/ wedervoer ons noch een ander/ 't geen niet minder kommerlijk voor ons was; want te Tarane aan land tredende/ en volk van doen hebbende om onze bagagie te draagen ter plaatse welke men ons aangewezen had om te huysvesten/ deeden wy eenige Arabiers roepen/ die met Salpeter uit de Woestijne van S. Makarius kwaamen. De geen/ die onze Fles-kelder te beurt viel/ voelende het gewicht/ en niet weetende/ wat 'er in was/ beelde zich in/ dat het een kas vol gelds was; en/ gelijk of hy daar hovaerdig op was geweest/ zei hy tegen alle de geenen/ welke hy op de weg ontmoette/ dat hy een kas vol gelds droeg/ die twee Kristenen toekwam/ welke zoo even te land gekomen waren/ en die na de Kloosters meenden te gaan. Dit valsch gerucht terstond door het gantsche Dorp verspreid/ en geloofd geworden zijnde/ veroorzaakte ons veel gevaars en ongeneuchte; want men hoorde in het Dorp nergens anders van spreeken/ als van de rijcke Kristenen/ die daar gekomen waren/ en van de middelen te vinden om hun geld te hebben. Zy beeldden zich in/ dat een van ons beiden een Consul was/ die incognito reisde/ om het land te bezigtigen; en besloten derhalven ons op den weg waar te neemen/ en zich meester van deeze gewaande schatten te maaken.

Ander ongeval door d' Arabiers.

Met dit goed voorteken kwamen wy binnen Tarane, en namen huisvesting by een arm Koptisch Kristen/ een Timmerman van zijn handwerk/ die de eenigste Kristen in dit gantsche Dorp was. Hy gaf ons tot onze kamer de plaats/ daar hy 't stroo voor zijn beesten lei/ die geen ander dak en had als van bossen van palm-boomen-takken/ den een dwars over den ander gestapeld/ om de hette van de Zon te verhinderen. Wy vonden daar ook noch twee Geestelijken van een deezer Kloosters/ daar wy na toe meenden te gaan; en met deeze brachten wy onze tijd zoo goed door/ als wy konden.

Gelijk wy nu ondertusschen van alle kanten bericht kregen van den aanslag/

slag / dien de Arabiers tegen ons gemaakt hadden / gingen wy / 't gevaar / daar wy ons in vonden / overwegende / des anderen daags na den Kascief van de plaats / om hem te verzoeken ons een geleide te geeven / op dat wy onze voorgenomene reis in veiligheid mochten voortzetten. Om hem te meer daar toe te verplichten / vereerden wy hem eenige ponden Kaffé / benevens ettelyke Zuiker-brooden / welke wy expres mee genomen hadden om ze hem te schenken; want 't is de gewoonte in Turkyen, wanneer men eenige gunst van een Turk verzoekt / door geschenken te beginnen; maar den Kascief 't gerucht daar al van vernomen hebbende / gaf ons ten antwoord / dat een geleide van weinig volks vruchteloos zoude weezen / door dien de Arabiers voorgenomen hadden ons op den weg te verwachten / en den hals af te snijden; dat hy ons derhalven zelve zoude moeten verzellen / 't geen hy beloofde te zullen doen / wanneer hy eenige zaaken van belang / welke hy te verrichten had / ten einde gebracht zoude hebben.

Nooit waren wy meer verwonderd / dan toen wy de gunstige aanbiedingen van den Kascief verstonden. Wy hadden hem goed te zeggen / dat geen van ons beiden een Consul was / gelyk het gerucht ging; maar dat wy in tegendeel arme Kristenen waren / die na de Kloosters gingen / om de Arabische Taal verder te leeren; dat 'er in deeze Fles-Kelder / dien de Arabiers voor een Kasje aangezien hadden / geen geld en was; maar alleenlyk eenige flessen met wijn / welke wy met ons genomen hadden / om dat wy niet gewoon waren water te drinken; wy hadden goed hem dit alles voor te houden; zijn geest was door dit valsch gerucht zodanig voorkomen / dat wy niets op hem winnen konden. Wanneer wy dan zagen / dat hy aan alle onze redenen geen geloof wilde slaan / gingen wy weer na huis / laatende hem in de onzekerheid / of wy zijn aanbiedingen aanneemen zouden / of niet.

Ondertusschen kregen wy bericht / dat Naffralla, Abt van een deezer Kloosters / welken wy wilden gaan bezichtigen / te Tuh Inossara, een Dorp aan d'ander zijde des Nijls, na beneden toe / en niet ver van Tarane gelegen / om eenige zaaken van zijn Klooster was. Wy stierden hem een brief / in 't Arabisch geschreven / door een deezer Geestelyken / welken wy op onze aankomst te Tarane gevonden hadden / waar in wy hem ons voorneemen / en alles / dat 'er tusschen de Arabiers / den Kascief / en ons / voorgevallen was / weeten deeden / hem zeer ernstig verzoekende ons een middel te willen aanwijzen / om ons van dit volk te ontslaan / op dat wy onze reis in veiligheid mochten voortzetten. Wy verzekerden hem / dat wy zonderling daar over in hem gehouden zouden weezen / behalven dat wy verzekerd waren / dat alle de goede diensten / welke hy ons zoude doen / zijn Patriarch zeer aangenaam zouden zijn; maar ver van ons te antwoorden / gelyk wy ons ingebeeld hadden / hield deezen Schurk van een Abt den Geestelyke / met de welke wy hem den brief gezonden hadden / ook noch by zich.

Onbeleefdheid van een Abt.

Ziende dan de onbeleefdheid van deezen Abt / en de begeerte van onze reis te vervolgen / niettegenstaande alle deeze swarigheden / hoe langs

hoe

hoe meer toenemende / besloten wy voor de tweede maal by den Kascief te gaan / om hem nochmaals een geleide te verzoeken / geloovende hem nu in een ander gevoelen te zullen vinden; maar in tegendeel gaf hy ons het zelve antwoord / en zei daar by / dat hy niet en verstond / dat wy ons onder een ander geleide / als het zyne / op weg zouden begeeven; dat hy ons ten koste van zyn hoofd / in geval ons eenig ongeluk op de reis overkwam / aan den Pacha / verantwoorden moest; hy voegde daar by / dat hy zeer wel wist / dat wy by deezen Kristen kwalyk gehuysvest waren / en verzocht ons een kamer in zyn huis te willen neemen.

Lastige beleefdheid van den Kascief.

'k Wil wel bekennen / dat / zoo d'aanbieding / welke hy ons d'eerste maal deed / my bekommerd had / deeze myn geest in een onbegrypelyke ongerustheid wierp; want deezen iever / welke hy betoonde / om zelve ons te geleiden / beloofde my niets goeds / behalven dat hy een zeer kwaade naam in het Dorp had; en al hadden wy zelfs van zyn kant niet te vreezen gehad / zouden de kosten / welke wy gehouden geweest zouden zyn voor hem en zyn gantsch gevolg te doen / benevens de vereeringen voor zyn moeite / vry wat hoog geloopen hebben; want een Kascief begeeft zich niet op reis zonder een groot getal volks te voet en te paard / en zonder hoop van aanzienlyke geschenken.

Ziende dan het gevaar / en de moeite / welke wy hadden / om ten einde van deeze tocht te geraaken / besloten wy 't vervolg daar van te staaken / en op 't spoedigst weer na Kairo te keeren; en in dit voorneemen het overige van den dag in ons huis doorgebracht / en op de middelen gedacht hebbende om het zelve uit te voeren / hoorden wy des nachts te twee uuren zoo sterk aan de deur kloppen / dat wy wel oordeelen konden dat men 'er in wilde weezen. Terstond begonden wy te vermoeden / vermits het zoo laat was / dat men eenig kwaad met ons in den zin had / waarom wy te bed uitsprongen; en ons geweer klaar gemaakt hebbende / om ten minsten niet alleen te sterven / deed myn Dienaar / die een zeer stout en sterk jongman was / de deur open / en kwam ons zeggen / dat 'er den Stal-knecht van den Kascief was / die ons noodzakelyk te spreeken had. Wy deeden hem binnen komen / en zagen dat het den geen was / die ons ter Gehoor gebracht had / daar wy een steekpenninkje aan gegeven hadden. Zoo haast hy ons zag / bad hy ons door zyn / en door onze Godsdienst / volgens de manier des lands / dat wy doch van stonden aan / en zoo heimelyk / als 't mogelyk was / vertrekken wilden; vermits zyn Meester voorgenomen had ons te vermoorden / door dien hy zich inbeeldde / dat wy om geen ander oorzaak daar te Lande gekomen waren / als om de Schatten der oude Egyptenaren te zoeken. En op dat hy zyn aanslag met minder gerucht zoude konnen volvoeren / meende hy ons des anderen daags na de Kloosters te geleiden / en in 't midden der woestyne den hals af te snyden; en vervolgens tegen de geenen / die hem na ons mochten komen te vragen / te zeggen / dat wy langs een andere weg weer na Kairo getrokken waren. Deezen vroomen Stal-knecht voegde daar noch by / dat maar omtrent een maand geleeden / zyn Meester een ander Mahometanisch Reiziger / die uit Barbaryen

Den Schryver in gevaar des levens; doch tydelyk daar van gewaarschouwd.

baryen kwam / om de zelve oorzaak had doen ombrengen / en zijn lichaam in de Nijl werpen.

Zoo haast wy deeze kwaade tijdinge verstaan / en aan deezen eerlijken man een behoorlijke vergelding gegeven hadden / deeden wy terstond een Kemel haalen / welken met onze bagagie belaaden hebbende / vertrokken wy na den Overvaart / dien men passeerd om te Gizey te komen / een Dorp aan de andere kant nederwaards van den Nijl, omtrent anderhalf uur van Taranc gelegen. Naauwelijks waren wy met het krieken van den dag van land afgestooken / of wy ontdekten den Kascief van verre / die met omtrent dartig Ruiters by zich te vier-voet na ons toe kwam; doch eer hy aan den oever kwam / waren wy al 300 ver / dat hy ons niet beroepen kon; zulks dat wy zijn handen aldus gelukkelijk ontkwaamen.

Dien zelven dag vertrokken wy noch weer van Gizey, om na Kairo te keeren / sliepen den volgenden nacht te Verdan, een Dorp ten Westen des Nijls, en niet ver van Boulak, gelegen; en kwamen den negenden Julij weer te Kairo.

Terwijl wy te Tarane waren / kwam ons den Schrijver van den Kascief / die een Koptisch Kristen was / somtijds bezoeken / uit welke wy verstonden / wat de Salpeter-Kuilen alle jaaren aan den Grooten Heer opbrengen. Hy verhaalde ons / dat men 'er dat jaar in de tijd van negen maanden vier-en-twintig duizend Kwintals uitgetrokken had / en dat 'er noch twaalf duizend uit te trekken stonden / tot volmaaking van 't gewoonlijk gewigt / dat men daar uit haald; invoegen dat het Kwintal te Kairo verkocht wordende voor vijf-en-twintig Meidins / zijn inkomst omtrent 50000 Hollandsche guldens beloopt.

Inkomsten des Grooten Heers uit de Salpeter-kuilen.

Als men de Salpeter nu uit de Kuilen gehaald heeft / brengt men ze op Kemels te Taranc, alwaar gewogen zijnde / word ze vervolgens na Kairo of Alexandrie gezonden / om te verkoopen.

Om deeze reden is 't / dat 'er te Tarane een Kascief woond; welke / schoon hy gering zy / en onder den Kascief van Beheire staat / echter deeze bediening niet en laat te koopen voor vier-en-twintig Beurzen; waar van hy de helft aan zijn Overste / en de andere helft aan de Pacha betaald. Hy onderhoud noch daar en boven / tot zijn dienst / en tot bewaaring van zijn Land vier-en-twintig Spahis; en hy is meester der gedachte Kloosters.

Een Beurs doet 25000 Meidins.

Maar eer wy met onze beschrijving verder gaan / zullen wy hier een beschrijving van eenige dingen stellen / welke in deeze Woestijne te vinden zijn / volgens getuigenis van een persoon / die Abt in een deezer Kloosters geweest was.

1. Ziet men daar tusschen de Kloosters van S. Makarius, en dat van Amba Bifcioi, en van daar dieper in de Woestijne een lange reex van kleine aarde-heuveltjes / omtrent een schreede van den ander gelegen / en op de manier van een weg gemaakt / welke / volgens het zeggen der Geestelijken aldaar / door de Engelen alzoo gesteld zijn / op dat de Heremiten des Zondags / als zy Misse wilde gaan hooren / de Kerk zoude konnen vinden. Buiten twijfel moeten deeze verblinde menschen ettelijke maalen verdwaald

Weg der Engelen.

geweest zijn. Om deeze reden is 't/ dat men deeze weg noch tegenwoordig den weg der Engelen noemd.

Kloosters.

2 Dat 'er in deeze Woestijne wel eer zeven aanzienlijke Kloosters geweest zijn; en dat 'er behalven deeze zeven Kloosters noch drie honderd wooningen / of Kluizen van Heremiten waren / die God in deeze Wildernisse dienden.

Maar van alle deeze Kloosters zijn 'er hedensdaags maar twee van aanzien / te weeten / dat der Syriers, en dat van Amba Bisciói. Deeze Kloosters hebben zeer goed water; en het eerste daar van twee Kerken / een voor de Syriers / en een voor de Kopten.

Wonderbaarlijken Boom in 't Klooster der Syriers.

In dat der Syriers ziet men een Boom / welke op een wonderbaarlijke wijs van den stok van S. Ephrem gegroeid is; want deezen Heilig / zeggen zy / de zelve aan de deur hebbende laaten staan / terwijl hy een der Geestelijken bezoeken ging / schoot den stok terstond wortels / en takken/ daar men in min dan een oogenblik bladen en bloemen aan zag.

Boom der gehoorzaamheid.

3 Ziet men in 't Klooster van S. Jan de Jonge, 't geen tegenwoordig in een zeer sobere staat is / een Boom / welke ook wonderbaarlijk van deezen Heilig zijn stok groeide / wanneer hy op bevel van zijn Overste de zelve in de aarde plantte / en met water besprengde. Ter oorzaak van deeze daad van gehoorzaamheid noemen de Geestelijken deezen Boom noch hedendaags Scieigiaret ittáa, of den Boom der Gehoorzaamheid.

4 Ziet men op den weg / welke van het Klooster der Syriers na den Berg der Arends-steenen loopt / de plaats van Bahr bela me, of Rivier zonder water, die / na 't verhaal deezer Geestelijken / opdroogde door de gebeden der oude Heremiten / welke omtrent des zelfs oever woonende / en door de Roovers / die op deeze Rivier kwamen / groote overlast lijdende / van Gode deeze genade verworven.

ACHTIENDE HOOFDSTUK.

Wandeling na Ma-Tarea. Mirakeleuze Put, en des zelfs oorspronk. Mirakeleuze Vijge-boom. Naald van Heliopolis. Kerken der Kopten te Kassr Iscemma. Wonderlijk Beeld van de Heilige Maget. Beschrijving der Kerken en Kloosters in 't Kwartier van den Patriarch. Mirakel van Mari Monkure. Grotte van St. Bersome den Naakte, &c.

Wandeling na Ma-Tarea.

TOen wy nu weer drie dagen te Kairo geweest waren / gingen wy in gezelschap van eenige Kristene Kooplieden na het Dorp Ma-Tarea, ten

Oosten

Oosten van Kairo gelegen / en omtrent twee mijlen van daar / om de plaatsen te zien / welke onzen Zaligmaaker met zijn heilige voeten bewandeld heeft / gelijk ook den Hof daar men eertijds den Balzem in plantte.

Kapel der Kopten in een gebede-huis der Turken verandert.

Wanneer men in de plaats treed / die voor deezen Hof of Tuin komt / ziet men ter rechter hand een klein Gebede-huisje der Turken / 't geen eenen zekeren Ibrahim, die / nu drie jaaren geleeden / Pacha van Egypten wierd / heeft doen bouwen boven op de puinhoopen van een klein Kerkje / 't geen de Kopten toebehoorde / tot een teeken van den haat / welke hy de zelve toedroeg.

Deezen Pacha / dit Kerkje of Kapel / gelijk wy gezegt hebben / in een Turksch gebede-huis verander hebbende / mag 'er tegenwoordig geen Kristen in komen / daar ik zeer moejelijk om was; want men zogt my daar zeer wonderlijke dingen van te doen gelooven.

Mirakuleuze Put.

Hier dicht by staat de Mirakuleuze Put. Hy is wijd / en zeer diep / en zijn water overtreft dat van den Nijl in lichtheid / en in zoetheid. Dit is zoo wel bekend / dat de Pachas zelve daar van drinken.

D' overlevering der Kopten / en zelfs ook eenige Arabische History-Schrijvers / onder de welke Amru ibn il verdi is / melden / dat Kristus zich in deezen Put gewasschen heeft / en dat hy door een mirakel deeze ongemeene zoetheid en lichtheid aan des zelfs water mededeelde.

Zijn oorspronk.

Wat zijn oorspronk belangd / men kan daar de waarheid niet wel van zeggen. Eenige gelooven / dat ze door mirakel gekomen is; anderen daar en tegen zeggen / dat zijn water door een onderaardsche Gracht uit den Nijl komt; maar ik geloof / dat dit onmogelijk is / en mijn gevoelen steund op deeze gronden; 1. om dat de Nijl al te ver van deeze Put af is; 2. om dat / wanneer zelfs den Nijl geweldig ontroerd is / 't water van deezen Put altijd even helder en klaar is / 't geen niet mogelijk zoude zijn / zoo 't van den Nijl kwam; want dan zou het even eens zijn / als het water van die Rivier; 3. om dat het noch wast / noch afneemt / gelijk den Nijl; maar dat het in tegendeel altijd op een zelve hoogte blijft; en eindelijk steun ik ook op de naam / welke Ma-Tarea is / of Versch-water; 't geen te kennen geeft / dat het water van deezen Put een gantsch byzonderen oorspronk en hoedanigheid / en by gevolg niets met den Nijl gemeen / heeft.

De Mahometaanen zeggen / dat zijn water komt van de Put Bir Issim-sim, welke te Mecha, en zeer vermaard by hen lieden is door een fabuleus Mirakel van Mahomet. Maar dat dit een fabel zy / door een hunner Schrijvers uitgevonden / om aan hun Propheet te meer geloofs te geven / ziet men daar uit / dat Mecha acht-en-dartig dag-reizens met de Karavaane van Kairo afgelegen is. 't Is derhalven onmogelijk / dat van een zoo wijd-afgelegene oorspronk een Put in Egypten zoude kunnen komen.

Van deezen Put traden wy in den Hof / daar men wel eer de Boompjes plantte / daar den balzem af droop; deeze Boompjes / wist men my te berichten / gaven geen balzem / wanneer ze niet in deezen Hof geplant / en door het water van deezen mirakuleuzen Put besprengd waren; doch of dit waarheid zy / of niet / laat ik den Leezer oordeelen.

Mirakuleuze Vijgeboom.

Eertijds zag men ook in deezen zelven Hof den Wilden-vijge-boom/ die volgens de overlevering der Kopten/ door een mirakel van een spleet/ om onzen Zalig-maaker en zijn Moeder te beveiligen/ wanneer de Krijgsknechten van Herodes hen vervolgden. Zy verhaalen/ dat deeze twee Heilige Persoonen zich in deeze opening verborgen hebbende/ gantsch niet gezien konden worden/ door middel van een spinne-web/ 't geen hen bedekte/ en dat al vry oud scheen/ hoewel het zoo op staande voet door een Godlijk wonder-werk eerst gemaakt was. Buiten twijfel moet dit spinneweb veel dichter en dikker geweest zijn/ als ze hier te lande gevonden worden.

De Minderbroeders van het Heilige Land, welke te Kairo woonen/ betwisten met de Hoveniers de bezitting van deezen Boom/ zeggende/ dat ze van ouderdom om ver viel in den jaare 1656, en dat zy de laatste stukken daar van vergaderden/ welke zy in hun Heiligdoms-kamer bewaaren/ daar ik de zelve gelijk een zeer kostelijke Reliquie gezien heb. De Hoveniers toonen daar en tegen in deezen Hof een Stam/ dien ik ook gezien heb/ welke zy verzekeren het overblijfsel van deezen ouden Vijge-boom te zijn. Maar aan deezen twist is my gantsch weinig gelegen/ en ik laat een ieder daar van gelooven/ 't geen hem believen zal.

Naald van Heliopolis.

Na dat wy deezen Vijge-boom gezien hadden/ gingen wy uit den Hof/ om den Naald te zien/ die buiten het Dorp in een veld staat/ daar men zegt/ dat het oude Heliopolis geweest is.

Deeze Naald is niet t'eenemaal vierkantig; want twee zijden ziet men 'er/ die breeder zijn/ als de twee anderen. De twee breedste zijn ieder van zes voeten/ en de twee anderen ieder van vijf voeten en een half. Men vind 'er niet zeer veel letters op gesneeden; maar ze zijn altemaal noch vry duidelijk; en de geenen/ die op de eene zijde gesneeden zijn/ zijn 't ook op de drie anderen. Zy is van de zelve steen/ als alle de andere Naalden/ die ik in Egypten gezien heb/ en op het vlakke land opgerecht/ zonder eenige voet.

Dicht by deeze Naald ziet men een vierkantige steen van een ongemeene grootte/ welke gediend schijnt te hebben tot een voet voor eenige groote Kolom; maar de hoeken waren zoo beschadigd/ dat ik de maat daar niet wel van neemen konde.

In dit Veld was het/ dat Sultan Solim zijn Leeger neder sloeg/ wanneer hy slag leverde aan Sultan Kajed Bey, laatsten Koning der Mamalukken; gelijk men ook noch hedensdaags de grachten van de beschansing zijns Legers daar zien kan.

Den 17. van de zelve maand gingen wy na het Klooster van S. Michiel, gelegen buiten Oud Kairo aan de Oost-zijde/ omtrent een half mijl ver/ daar wy den nacht overbrachten/ om de Mis te hooren/ want de Kopten doen die gemeenlijk na middernacht.

Den volgenden dag keerden wy weer na huis/ en bezagen alle de Kerken en Kloosters der Kopten/ die in Oud Kairo zijn/ en aan onze slinker hand laatende leggen de drie Kerken/ die te Babylon Massr zijn/ 't geen eertijds een gedeelte van Oud Kairo maakte/ maar dat tegenwoordig gantsch ver-

verwoest is/ begonden wy met den geenen/ die te Kaffr Iscemma zijn.

D'eerste was die van Maallaka; deeze Kerk is zeer oud/ prachtig/ en zeer licht; en men kan zeggen/ dat het de schoonste is/ die de Kopten in gantsch Egypten hebben. Zy is de Patriarchale Kerk/ vermits den Patriarch/ zijn eerste Mis daar in doet.

Kerken der Kopten te Kaffr Iscemma

Maallaka.

De Kopten hebben ze gekocht van Amru ibn il Aff, gelijk men 't verding daar van zien kan op de muur van de Kerk/ door de eigene hand van deezen Prins geschreeven/ vervloekende alle de Mahometaanen/ die hen de zelve zoude willen beneemen.

Men heeft 'er vijf Heekels, of Kapellen op een ry/ welke door kleine houte tralien van den ander af-gezonderd zijn; zulks dat men 'er vijf Missen te gelijk kan doen/ zonder dat de Priesters malkander in de weg zijn.

In den ingang van de Kerk ziet men op een der pilaaren/ welke aan de rechter hand staan/ een klein Beeldtje van de Heilige Maget/ 't geen de Kopten zeggen gesprooken te hebben tegen Ephrem, een van hun Patriarchen/ vertroostende hem/ wanneer hy zeer bedroefd was/ ter oorzaak dat Mees le din alla, den Kalyph van dien tijd/ hem gebooden had den berg/ Gebel il mokattam genoemd/ welke achter het Kasteel van Kairo legt/ van d'eene plaats na den ander te brengen/ om te beproeven de waarheid van zijn Godsdienst/ steunende op de woorden des Zaligmaakers/ welke in zijn Evangelium zegt; Zoo gy een geloove haddet als een mostaart-zaat, gy zoud tot deezen berg zeggen, gaat heenen van hier derwaarts, ende hy zal heenen gaan; ende niet en zal u onmogelijk zijn; dreigende hem/ zoo hy ze niet en verplaatste/ het gantsche Koptische volk te verwoesten/ gelijk een volk/ die een valsche Godsdienst beleeden/ en die niet en verdienden onder hen/ die Geloovigen waren te leeven; en ter zaake/ dat dit Beeld tegen hun Patriarch gesprooken heeft/ hem vertroostende en verzekerende/ dat hy den Berg verplaatsen zoude/ in spijt der Jooden/ die deezen Kalyph tegen hen opgehitst hadden/ houden zy 't in groote eerbiedigheid.

Mirakuleus Beeld van de H. Maget.

Na deezen Kerk/ gingen wy na die van de Heilige Barber, daar/ volgens het zeggen der Kopten/ het lichaam van deeze Santin ter slinker hand van de Kapel rust. Deeze Kerk is groot/ en zeer licht/ ter welke oorzaak zy my beter aanstond/ als alle de anderen. Men heeft 'er ook drie Kapellen op een ry.

Kerk van S. Barber.

Vervolgens gingen wy in die van S. Serge, welke/ na 't verhaal van Said ibn Patrik, in zijn Historie/ gebouwd wierd door een zeker Kopt/ die Geheimschrijver was van Abd ilaziz ibn Meruan, Kalyph van Egypten.

Kerk van S. Serge.

Onder deeze Kerk ziet men een kleine Grotte/ in de welke/ volgens de overlevering der Kopten/ onzen Zaligmaaker met zijn Moeder een tijd lang gewoond hebben. Zy is onderscheiden in drie gangen/ of gedeeltens/ door kleine pilaartjes. In de eerste ziet men in den ingang den Doop-vond der Kopten; in de middelste is een Nis in de muur/ en in deeze Nis een steen/ die/ na de Kopten gelooven/ geheiligd is door de voetstappen onzes Heilands. De Katholijke Geestelijken doen daar somtijds de

Mis. In de darde gang is ook een steen / die van gelijken door de zelve voeten geheiligd is.

In deeze Grotte ziet men in een der drie Gangen het Graf-schrift van een Europisch Edelman / in Gotsche letteren; maar de steen is door onkunde der Metzelaars / gelijk ik geloof / 't onderst boven gesteld. 't Graf-schrift is aldus:

HIC JACET NOBILIS PETRUS LOUYS IX NEAPOLITANUS, QUI OBIIT MCCCCII DIE XI FEBRUARII.

Hier legt den Edelen Pieter Lodewijk IX van Napels, die gestorven is Anno 1402 op den elfden Februarij.

Kerk van de Heilige Maget.

Na dat wy deeze Kerk bezichtigd hadden / gingen wy in die van Onze Lieve Vrouw in de straat Darb Ittaka genoemd. Zy is zeer klein / en duister. Buiten deeze Kerk zag ik een kleine ronde steen van swart marmer / rondom de welke eenige kleine Hieroglyphische Karakters gesneeden waren.

Overblijfselen van een Persiaansche Kerk.

Een weinigje van deeze Kerk / door een kleine gang gaande / welke ter slinker hand / en zeer vuil is / vind men de overblijfselen van een Kerk der Persiaanen / in 't Arabisch Kobbet il Fors genoemd / welke Artaxerxes Ochus, Koning van Persien, ter eere van het Vyer deed bouwen. En hoewel deeze overblijfselen hedendaags van zeer klein belang zijn / daar ze echter genoegsaam blijken / dat deezen Tempel eertijds zeer heerlijk was. Men ziet 'er van binnen / rondom in de muuren / verscheidene Nissen van een mans hoogte / in de welken zy mogelijk hun Afgoden zetteden.

Kerk van S. Joris.

Vervolgens bezichtigden wy den Kerk van Mari Girges, of van S. Joris, welke in het zelve quartier staat / Darb Ittaka, of de Venster-straat genoemd. Deeze Kerk is zeer oud / en maatelijk schoon. Men ziet 'er ter rechter hand van den ingang het lichaam van Amba Bissura, Bisschop en Martelaar / met zijn Graf-schrift in de Arabische Taal / 't geen ik hier niet by heb konnen voegen / vermits den Drukker de noodzakelijke letters daar niet toe en heeft.

Klooster der Koptische Nonnen.

Uit deeze Kerk gekomen zijnde / gingen wy na 't Klooster van de Koptische Nonnen, Der il Benai, of 't Klooster der Dochters genoemd / 't geen / volgens hun zeggen / gebouwd is door eenen Koning Alexander; maar 't is een zoo onbekwaame / en zoo stinkende plaats / dat wy daar geen oogenblik duuren konden.

Kerk van S. Joris der Grieksche Nonnen.

De laatste Kerk / die wy bezaagen / was die van S. Joris der Griekse Nonnen. In deeze Kerk ziet men een Beeld van deezen Heilig / 't geen zy zeggen de zotten te geneezen. 't Klooster is van gelijken zeer vuil en onbekwaam.

Kerk van Mari Monkure.

In 't Quartier van den Patriarch / in 't Arabisch Haret il Batrak genoemd / 't geen een byzondere plaats is / en aan deeze zijde van Kalir Issemma, is de Kerk van Mari Monkure. Deeze Kerk is groot / hoog / en

en met zeer sterke muuren gebouwd. Men kiest en wijd 'er tegenwoordig de Koptische Patriarchen.

Deeze Kerk is door de Mahometaanen / eens verwoest / en in een Pakhuis van suiker-riet veranderd geweest / en in deezen staat bleef ze tot de tijd van den Patriarch Ephrem, die onder de regeering van den Kalyph Mees le din alla door een Godlijk wonder-werk verplaast hebbende den berg Gebel il Mohattam, welke achter 't Kasteel van Kairo legt / om te betoonen / dat de Kristelijke Godsdienst de waare / en dat die der Turken en Jooden valsch was / van deezen Kalyph in den Kamer van Beit il mal', of Schat-kamer van de goederen der Overleedenen, verkreeg / dat men uit deezen Schat-kamer de voornoemde Kerk / met alle de gebouwen daar rondom / en alle de Kapellen / weer op zoude bouwen / 't geen van stonden aan stiptelijk volbracht wierd / gelijk men in de Historie der Patriarchen van Makrizi zien kan.

Mekkin Arabisch History-Schrijver schrijft deezen Heilig het volgende Mirakel toe / volgens het verhaal / dat hy daar van in zijn Histoty doet.

Mirakel van Mari Mönkure.

Vadeh ibn Regia, een Doorluchtig man onder de Mahometaanen / en die eenige tijd daar na Kristen wierd / te Mecha door een onlijdelijke dorst gepijnigd wordende / beval zich aan deezen Heilig / wenschende in zijn Kerk te zijn / welke de geene is daar wy van spreeken ; vermits de Nijl toenmaal daar dicht vooor by loopende / hy gelegentheid hebben zoude / om zijn dorst te lesschen. Terstond wierd zijn gebed verhoord / en den Heilig voerde hem in een nacht in deeze Kerk / 't geen een weg is / welke de Karavane niet minder als in acht-en-dartig / of veertig dagen doen kan.

Ter slinker hand van den ingang is de Grotte / waar in Amba Bersum il Eriam, of S. Bersome den naakte eertijds gewoond heeft; en welke voorheen de schuil-plaats van een Serpent was / 't geen de Inwoonders daar rondom veel kwaad deed. Men ziet noch in de muuren de gaten / daar het zich in verschool; maar den Heilig was daar niet zoo haast ingekomen / om boete te doen / of 't Serpent wierp zich uit eerbiedigheid voor zijn voeten / en beleedigde niemand meer. In deeze Grotte ziet men ook een klein Altaar / om de Misse op te doen.

Grotte van S. Bersome den naakte.

Boven op deeze zelve Kerk zijn vier of vijf andere kleine Kerkjes / welke ik gelegentheid had te zien des nachts voor der Kopten drie Koningen / in den jaare 1663, wanneer ik daar was om de plechtigheid te zien / welke zy onderhouden / wanneer zy zich ter gedachtenisse van den Doop onzes Heilands in 't water dompelen ; waar van den Lezer de beschrijving zien zal in de maand Januarij van den jaare 1663.

Dicht by deeze Kerk is die van Amba Scinude, of S. Sennodius; maar de Turken de zelve geslooten hebbende / om van de Kopten een somme gelds te trekken / konden wy voor die tijd daar niet inkomen.

Kerk van Amba Scinude.

't Quartier van den Patriarch vervolgens verlaaten hebbende / namen wy onzen weg na Kairo, om d'andere Kerken en Kloosters te bezien / die daar rondom leggen ; en gekomen zijnde aan den Brug Kantaret, of de

Pleister-

Pleister-brug genaamd/ keerden wy om ter rechter hand / en gingen de steen-hoopen/ die men daar vind/ over; waar na wy aan het Klooster van S. Mari Mina, of S. Menna kwaamen/ 't geen echter eer een Gasthuis van arme oude mannen / als een Klooster/ is.

Klooster van S. Menna.

In den omtring der muuren van dit Gasthuis zijn drie Kerken/ waar van d' eene de Kopten/ d' andere d' Armeniers/ en de darde de Spriers toebehoord; maar 't is 'er zeer vuil en morsig/ en de Kerken zijn geweldig duister.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Reize na de Stad Fium. Gevaar des Schrijvers door list van den Kadi. Beschrijving van Fium. Gracht van Joseph, of Menhi. Wijnbergen buiten Fium, en hun maniere van wijn te maaken. Oude en Hedensdaagsche grootte der Provincie. Beeld van een Reus te Büamuh. Naald van Bibig. Oorspronk van de Naalden op voeten te stellen, &c.

De Provintie van Fium van alle tijden gehouden geweest zijnde voor een der vermaardste Provintien van Egypten, niet alleen ter oorzaak van haar Vruchtbare Landerpen/ groote rijkdommen/ en wellustige Hoven/ waar in ze alle de andere van dit Rijk overtreft; maar ook om de wonderen/ die daar te zien zijn/ had ik zulk een begeerte tot dese Reis te doen/ dat ik my inbeelde noch niets aanmerkelijks in Egypten gezien te hebben/ zoo ik ook dit geweest niet ging bezichtigen.

Hoe kommerlijk het in Egypten te reizen valt.

En vermits Egypten een Land is/ daar men niet tot alle tijden van het jaar reizen kan; want dan word gy verhinderd door de onverdragelijke hette van de Zon/ dan door het overloopen des Nijls, die alle de Landerpen onder water zet; dikwils ook/ door dat de Arabiers de wegen onveilig maken; en als men voor alle deeze ongemakken al niet te vreezen heeft/ maaken u de Kasciefs of Gouverneurs bekommerd/ vermits het gemeenlijk kleine Tyrannen zijn/ die niet en leeven/ als van dat zy de geenen/ die by ongeluk in hun handen vallen/ afpersen; was ik gehouden/ om deeze reis in veiligheid te doen/ de Wijn-tijd te Fium af te wachten; door dien/ de wegen dan gestadig gebruikt wordende door lieden/ die de druiven na Kairo brengen/ en van daar weer na Fium gaan/ de Arabiers zich in de wildernissen vertrekken; invoegen dat men dan nergens voor te vreezen heeft.

Vertrek na Fium.

't Was dan omtrent deeze tijd/ dat wy gereedschap begonden te maaken tot een reis/ welke wy al lang in den zin gehad hadden; en op dat ons niet weer

weer een diergelijk ongeval / als te Tarane wedervaaren zoude / namen wy een Janitzar met ons / dien wy bij ftien Piasters ter maand gaven. Wy huurden vijf Mull-Ezels / en vertrokken van Kairo; met onze twee Dienaars / en den voornoemden Janitzar / op den een-en-twintigsten July / voor de middag.

Aen het klooster Adu vie, 't welk omtrent een uur wegs van Oud Kairo op de Ooster-oever des Nijls legt / gekomen zijnde / wierden wy over de Riviere gezet / en vervolgden van daar onze weg door Mokanan, een zeer schoon Dorp / en Residentie-plaats van een zeer Doorlugtig Arabisch Prins / ibn Chabir genoemd / en kwamen des abonds te Kahue Barnalcht, 't geen een Kaffe-huis is / gebouwd aan den ingang van de woestijne / door welke men na Fium gaat.

Mokanan.

Na dat wy daar een weinigje gerust hadden / vervolgden wy onzen weg voor het ondergaan des Zons / en traden in de Woestijne / in geselschap van verscheydene anderen / die zich by ons gevoegd hadden / terwijl wy in 't voornoemde Huis waren geweest / en die de zelve reis deeden.

Negen uuren tijds brachten wy toe met deeze Woestijne door te komen / rijdende den gantschen nacht zonder rusten / door zeer groote / vlakke / en gantsch zandachtige landeryen / en des morgens na het opgaan van de Zon kwamen wy te Tamieh, een goed / en zeer groot Dorp / staande onder den Kascieflik van Fium, aan het uiterste van deeze Woestijne / omtrent vijf mijlen van Fium. Na dat wy daar een weinigje gerust / en wat Kaffé gedronken hadden / volgens de maniere des Lands / trokken wy voort na Fium, daar wy op den middag aankwamen.

Tamieh.

Op onze aankomst in deeze Stad / gingen wy / verwachtende een beter gelegentheid / huisvesting neemen in een openbaare Herberg / op de Markt; doch / na dat wy tien dagen daar geweest waren / vertrokken wy van daar / om dat wy al te veel in 't oog der Turken waren / ('t geen een Kristen zoo veel vermijden moet / als 't hem mogelijk is / om niet kwalijk van hen gehandeld te worden) en huurden een kamer in 't kwartier der Kristenen / by een Turk / Tatar Sciaban genoemd / die niet tegenstaande zijn Godsdienst / een zeer eerlijk man was.

Aankomst tot Fium.

Zoo haast de Turken een Kristen zien / inzonderheid in een Stad / of plaats / daar ze niet zeer gewoon zijn de zelven te zien / beelden zy zich terstond in / dat hy wel van Peerlen en Diamanten voorzien moet zijn / en slaan hem derhalven zeer naauw gade / om eenige gelegentheid te zoeken van hem te berooven / en zoo 'er een Land in Turkyen is / daar dat gebeurd / zoo is 't voornamelijk in Egypten.

Wy waren dan niet zoo draa in deeze Stad gekomen / of 't gerucht ging / dat 'er twee rijke Kristenen met een groote sleep aangekomen waren. Den Kadi zich daar op inbeeldende / dat hy een goede somme gelds van ons zoude konnen trekken / door dien hy geloofde / dat wy Kooplieden / en mogelijk daar gekomen waren / om wijn te koopen / en de zelve na Kairo te voeren / 't geen een koopmanschap is / welke men zeer strengelijk door het gantsche Gebied van den Grooten Heer verbooden heeft /

Gevaar des Schrijvers door list van de Kadi.

ver-

verzocht den Naib Gaibe, of den Soubachi van de plaats / te trachten onze voornemens te ontdekken / en hem bericht daar van te geven / beloovende hem de helft der penningen welken hy van ons trekken zoude / ingeval wy wijn kochten.

Hier op kwam de Naib Gaibe of Soubachi, die een verloochende Nederlander was / en die zijn Moeder-taal volmaaktelijk wel sprak / met twee Stal-knechten in onze nieuwe Herberg / terwyl wy bezig waren met onze goederen te ontpakken / en ging / zonder iemand te groeten / in een hoek van de kamer zitten / 't geen in de Oostersche Landen de plaats van den Huis-waard is. De Stal-knechten bleeven ondertusschen by de deur staan / leunende op hun stokken. Men kan wel denken / welk een verbaasdheid ons zodanig een bezoek veroorzaakte. Wy deeden onzen Janitzar terstond een teken / dat hy hem vragen zoude / wat hy begeerde; waar op den Soubachi antwoordde / dat hy vernomen had / dat wy Kristenen waren / en dat hy gekomen was / om te hooren / of wy wijn koopen wilden / vermits hy zeer goede wijn voor ons te koop wist.

Wy deeden hem zeggen / dat / zoo hy niet anders met ons te doen had / hy die moeite niet eens had behoeven te neemen; dat wy nooit Wijn-koopers geweest waren / en dat wy 't noch niet meenden te worden; behalven dat wy Kristenen ons zeer weinig gelegen lieten zijn aan de arme wijn van zijn Land. Vervolgens vroeg hy ons waar wy van daan waren en of geen van ons beiden ooit in Nederland geweest was. Ik zei hem / dat wy Engelschen waren / en dat ik noch weinig jaaren geleeden / in Nederland had geweest. Hier op vloog hy my om den hals / en zei my / dat hy een Amsterdammer was / gelijk ik lichtelijk glooben konde; want hy sprak die Taal noch zoo wel / als of hy daar eerst even van daan gekomen was geweest. Hy bood my zijn vrienschap aan / en ging met ons aan tafel zitten / daar wy hem den buik zoo vol wijns gaven / dat hy ons het voorneemen van den Kadi, en de oorzaak van zijn bezoek ontdekte. Aldus wierd hy een van onze beste vrienden / en was ons / zoo lang wy te Fium waren / in alle gelegentheden zeer gedienstig.

Beschrijving van Fium.

De Stad Fium, Hooft-stad van de Provintie / daar ze de naam van draagt / is groot en zeer volkrijk. Zy is gebouwd van de Puinhoopen van het oude Arsinoë, 't geen ten Westen daar dicht by is. Hoewel de meeste huizen zeer klein van verdieping / en in de Zon gedroogde steenen gebouwd zijn / zijn ze echter zeer gemakkelijk; doch men heeft 'er ook groote en schoone / inzonderheid in het Kwartier daar de Officiers / en eenige andere Turken van aanzien woonen. Men vind 'er een groote menigte van Koptische Kristenen / en zelfs ook een Bisschop; maar zy hebben 'er geen Kerk / en doen hun dienst te Defie, 't geen een Dorp daar dicht by is.

Gragt van Joseph of Menhi.

Door de Stad loopt een gracht van den Nijl, van het Oosten na het Westen / welke zy nu eens Bahr Jusef, of Josephs-Rivier, om dat ze gelooven / dat Joseph, de Zoon van den Patriarch Jakob, de zelve heeft doen graaven / en dan eens weer Kalits il Menhi, of de Gracht van Menhi, noemen. Deeze Gracht is aanzienlijk / door dat ze 't gantsche jaar door een

weinigje

weinigje zoet waters heeft/ 't geen zijn oorspronk neemt van verscheidene Fonteinen/ die daar omtrent zijn; maar ze draagt geen Schepen/ dan wanneer den Nijl overloopt. Den aanvang van deeze Gracht is drie dagreizens van Fium, Zuidwaarts/ dicht by een Dorp/ Tarut Iſſcerif genoemd; ze ontlast zich/ na dat ze de Stad verlaaten heeft/ in een Meer/ Birket il Kern, of 't Meer van Karon geheeten/ daar haar water zoutachtig word.

Men ziet hier veel overblijffelen van d' Outheid/ gelijk Kapiteelen/ Kornissen/ gebrookene Kolommen van Graniet en van Marmer-steen. Op de Koorn-markt ziet men een groote Kolom/ noch gantsch en geheel/ op d'aarde leggen/ gelijk ook een groote Molen-steen/ alle beide van Graniet. Zelfs zijn 'er weynig huizen/ daar men niet iets aanmerkelijks om zijn oudheid aan en vind.

Men maakt 'er een groote menigte van Huis-doek, en Kanefas, om de koopmanschappen in te pakken. Ook word 'er veel Linden gemaakt/ daar ze een groot voordeel van trekken. De Burdats, of 't gestreept doek/ daar het gemeene volk in Egypten zich mee kleed/ valt daar zeer goed; en 't Leer welk daar bereid word/ is in groote achting; maar inzonderheid zijn de Matten, die daar gewerkt worden/ de fijnste van 't gantsche Oosten/ waarom ze ook door de geheele weereld verzonden worden. Noch maaken ze een zeker slag van Netten, op de manier van groote zakken/ daar men zich in Egypten van diend/ om Stroo/ en gedroogde Mest om te branden/ of steenen/ of andere diergelijke dingen/ op de Kemels te voeren; vermits men daar geen wagens en gebruikt.

Manufacturen.

't Land is zeer vruchtbaar en aangenaam; en al/ dat daar wast/ heeft een veel beter smaak/ als het geen/ dat de andere Provincien voortbrengen. Men vind 'er gantsche Velden beplant met Rooze-boomen/ en kleine Bosschagien van Vijge-boomen/ 't geen men op geen andere plaatsen van Egypten en ziet. De Hoven zijn daar vol van alderhande vrucht-boomen/ gelijk Peeren-/ Oranje-/ Citroen-/ Perzik/ en meer diergelijke Boomen/ waar van zy de vruchten te Kairo te verkoopen zenden/ 't geen hen een groot voordeel aanbrengt.

Vruchtbaarheid des Lands.

Fium is d' eenigste Provintie in gantsch Egypten, daar men Wijnbergen heeft; en dat noch maar alleen in d' uitstrekking van zeven Dorpen/ welke zijn/ Fidimin, Nakalife, Selün, Abukeza, Agiamiin, Gerrado, en Tobhar.

Wijnbergen van Fium.

Men maakt daar de Wijn op deeze volgende manier; eerst parssen zy de Druyven/ 't zy met de voeten/ of anders in een aarde kuip; vervolgens doen zy de zelve in een zak van grof linden/ en parssen ze voor de tweede maal in een andere kuip; uit deeze kuip gieten zy de Wijn in kruiken/ die van binnen wel bepikt zijn/ en zetten die vervolgens met den mond open zeven dagen lang in de Zon/ om te gesten. Daar na stoppen zy de monden toe met proppen van Palmboomen-bladeren/ daar zy klei over heen leggen; en aldus bewaaren zy hun Wijn/ tot dat zy de zelve drinken willen.

Manier van hun Wijn te maaken.

't Is waar/ dat deeze Wijn van de Kristenen niet veel geacht en word/

om dat 'er altijd noch wel een darden deel van den droessem in blijft / 't geen de zelve onklaar maakt / zoo haast als men daar van schenkt; maar zoo men de kunst gebonden had van ze wel te konnen doen gesten / 't zou een zeer heerlijke Wijn weezen; want de Druiven zijn uitsteekend zoet / en aangenaam van smaak.

Menigte van Grachten en Bruggen.

'k Heb geen Provincie in gantsch Egypten gezien / welke zoo doorsneeden is / en zoo veel Grachten heeft / als deeze. Altemaal komen ze uit de Rivier van Joseph, en zijn gemaakt om het Land te gemakkelijker te bevochtigen; doch vermits deeze menigte van Grachten en Water-loopen den middel beneemen zoude van daar te konnen reizen / zoo daar geen Bruggen over lagen / heeft men 'er daar meer / als op eenige andere plaats van Egypten. Alle deeze Bruggen of Sluizen zijn gemaakt van gebakkene steenen; en men wil wel verzekeren / dat ze gebouwd zijn ten tijde der oude Koningen Pharaos; 't is altijd het gevoelen der Kopten / dat deeze Koningen de Kinderen Israels tot het bakken deezer steenen gebruikten; want het is zeker / dat 'er by na een oneindig getal van menschen van nooden is geweest / om zulk een afgrijselijke menigte van steenen te maaken.

Oude en hedendaagsche Grootte der Provincie.

De Provincie van Fium begreep eertijds drie honderd en vijf-en-sestig Gehuchten en Dorpen; maar tegenwoordig vind men 'er niet meer / als twee-en-sestig / zijnde alle de anderen in het Meer Kern verdronken / of door de tyranny der Gouverneurs verwoest.

Schatting van den Kascief.

Den Kascief houd zijn residentie in de Stad. Hy betaald tegenwoordig aan den Pacha vijf-en-twintig Beurzen / en vijf aan zijn Kehaja, of Lieutenant, en Agas. De prijs van zijn Verpachting is twee-honderd Beursen / welke hy in vier paajen betaalen moet. Den Divan van Kairo geeft hem drie Vaandels Spahis, of Ruiters, tot bewaaring van zijn Land / aan de welken hy alle zes maanden vijf-en-twintig Piasters betaald; 't geen een zeer slechte Soldy zijnde / gaan ze zoo jammerlijk gekleed / dat ze beter Bedelaars / als Krijgs-knechten van een zoo machtig Keizer / gelijken.

Arsinoë.

D'oude Stad Arsinoë, aan de Noord-West zijde dicht by Fium gelegen / is tegenwoordig t'eenemaal verwoest / en men ziet 'er niets meer / 't geen de geheugenis daar van bewaard / als een groote menigte van zeer hooge Bergen / gemaakt van des zelfs Puinhoopen / welke genoegsaam doen blijken / dat ze eertijds een der grootste en heerlijkste Steden van Egypten was. Die daar omtrent woonen / noemen ze Medinet Fares, of des Persiaans Stad, doch de reeden van deeze naam heb ik niet te weten konnen komen. Zy zeggen ook / dat ze verdelgd en verbrand is geworden door den middel van een hoop Katten / welke de Vyanden derwaarts joegen / hebbende hen alvoorens toortsen aan de staarten gebonden / 't geen het vyer door de gantsche Stad verspreide / en de zelve tot assche verbrandde; doch of dit zoo even met de waarheid over een komt / kan ik niet voor vast toezeggen.

Fidimin.

Op den Darden van Augustus / gingen wy na Fidimin, een Dorp omtrent twee mijlen van Fium gelegen / na het Westen / om den Bisschop te be-

te begroeten / die zich daar vertrokken had / om niet zoo zeer in 't oog van den Kascief te zijn. Gelijk wy t' eenemaal op zijn Turksch gekleed / wel opgezeten / en wel gewapend waren / verbaasde hem onze komst zodanig / dat hy half dood was / toen men hem zei / dat vijf onbekende Ruiters hem spreeken wilden. Hy geloofde terstond / dat wy van den Kascief uitgezonden / en daar gekomen waren / om hem eenig kwaad te doen; want deeze arme menschen zijn door de gestadige tyrannyen deezer Barbaren zoo vreesachtig / dat ze op het minste gerucht beeven als een blad van een boom. Hy nam meer moed / toen ik hem zei / dat wy Kristenen / en daar gekomen waren / om 't geluk te hebben van hem te kennen. Hy ontfing ons in een zeer arm huis / en hebbende ons in een kamer doen treeden / schonk hy ons oude Wijn / die daar gewassen / en zeer goed was. Na dat wy eenige uuren met hem in de praat geweest waren / gingen wy de Wijnbergen bezichtigen / en keerden met het vallen van den avond weer na de Stad.

Des anderen daags gingen wy na Bijamuh, een Dorp een half mijl ten Noorden van Fium gelegen / om een Oudheid / welke daar is / te zien. 't Is een Beeld van een Reus van Graniet-steen / zonder hoofd / en zonder armen / staande op een zeer groote voet-stal / achter het Dorp / op 't midden van de groote weg.

Beeld van een Reus te Bijamuh.

'k Heb niet te weten konnen komen / na wien dit Beeld gemaakt is / om dat d' Inwoonders daar geen overlevering van hebben; en in de Historien van Egypten vind men 'er gantsch geen gewag van. Alleen verstond ik / dat de geenen / die daar omtrent woonen / het 't Beeld van Pharao noemen; daar ik echter geen geloof aan sla; want deeze naam komt van de gewoonte der Egyptenaaren / die alles / dat van een ongemeene grootte is / de naam van Pharao geeven / zich inbeeldende / dat ze altemaal Reuzen geweest zijn.

De Voet / daar dit Beeld op staat / is langwerpig vierkant / en tien zeer groote gehouwen steenen hoog / waar van ieder twee voeten en een half in de hoogte / en tien voeten in de langte heeft; de langste zijde kan over de dartig voeten haalen.

By deeze Voet ziet men 'er noch vijf anderen / staande in een halve ronde kring / doch kleinder / en zonder Beelden.

Van daar gingen wy weer na de Stad / en klommen over de Puin-hoopen van het oude Arsinoë, daar ik niets aanmerkelijks zag / als eenige oude steenen en puin / welken onzen Leidsman my zeide d' overblijfselen van een bad te zijn.

Dicht by de Stad gekomen zijnde / lieten wy die aan de slinker-hand leggen / en gingen de Naald van Bibig bezien. Deeze Naald staat vlak op de aarde / zonder eenige voet / in 't midden van een bezaaid Veld / daar geen huis / noch eenig teeken is / dat 'er ooit een huis gestaan heeft. Ze staat een groot half-mijl van Fium, dicht by een Dorp / Bibig genoemd / waar van ze de naam voerd. Dit Dorp legt ten Zuid-Westen van Fium, en staat onder des zelfs Heerschappy. Ze is langwerpig vierkant / en geweldig hoog; haar breedste zijden hebben ieder zes voeten / en de smalste

Naald van Bibig.

vier. 't Geen ze byzonders heeft / is / dat ze niet scherp toeloopt / gelijk de anderen / welke men in Egypten, en in Italien, ziet; maar dat haar top gelijk een ezels rug gemaakt is. Aan de Zuider zijde / welke een der breedsten is / heeft men drie ryen van beelden / welke eenige mannen en vrouwen vertoonen / die malkanderen by de hand hebben. Onder deeze drie ryen beginnen veertien ryen van Hieroglyphische Karakters / van grootte gelijk een vinger / welke men van boven na beneden leest; ieder ry is van den ander afgescheiden door een linie / die tusschen beiden getrokken is / zoo lang als de gantsche zijde; invoegen dat deeze Naald zonder tegenspreeken de netste is / die men zoude konnen zien. Op ieder der smalste zijden heeft men maar een ry Karakters van een maatelijke grootte / welke noch zeer schoon en zuiver staan.

Een ding is te beklaagen / dat is / dat de langheid des tijds de beelden / van het middelste des Naalds tot beneden toe / by na uitgewischt heeft / en dat de steen door het zelve voor het bederf niet bevrijd heeft konnen blijven; want ze is op verscheidene plaatsen wat beschadigd; en / vermits den top gelijk den ezels rug / en vry breed is / gaan de Gieren en Sperwers des nachts daar op rusten / welke met hun vuiligheid de Naald zoo wit gemaakt hebben / dat men de beelden van de bovenste ry naauwelijks bekennen kan.

Oorspronk van de Naalden op voeten te stellen.

'k Heb aangemerkt / dat 'er geen Naalden in Egypten zijn / ten minsten die ik gezien heb / welke op een voet staan; 't geen my gelooven doet / dat de manier van de zelven op een voet te stellen / niet van de Egyptenaaren / maar van de Romeinen komt / die gezien hebbende / dat diergelijke Kolommen om hun gebruik zeer aanmerkelijk waren / en groote verborgenheden in hun Karakters besloten / de zelve op voeten hebben willen stellen / om ze te aanzienlijker te maken.

Na dat wy deeze Naald gezien hadden / keerden wy weer na de Stad / daar wy een weinigje na den middag binnen kwamen.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Reize na Sennuris. Wonderlijke Steen in een Kerk der Kopten. Oude Brug. Beschrijving van Birket il Kern, of 't Meer van Karon. Ruinen van Temeh Issebag. Kasteel van den Vizir Karon, gemaakt op de maniere van een Doolhof, &c.

Sennuris.

Op den vijfden van de voornoemde Maand / gingen wy na Sennuris, een Dorp van de Kasciflik van Fium, omtrent vier mijlen ten Noorden

den van de Stad gelegen / om de Oudheden / welke daar / en in de omleggende plaatsen zijn / te bezien.

Na dat wy hier gekomen waren / en ons een weinigje uitgerust hadden ten huise van den Schiech il Beled, of Hoofd des Dorps, een Moor / by wien wy huisvesting verzocht hadden / gingen wy het Dorp bezichtigen / 't geen groot en maatelijk schoon is. Vervolgens brocht men ons in een Kerk der Kopten / die aan den Aardsengel Michiel toegeëigend / doch vry armelijk was. Ondertusschen zag ik daar echter iets byzonders / te weeten / een vierkantige steen / daar drie kleine beeldtjes op gehouwen waaren / waar van het eerste den Aardsengel Michiel, het middelste de Heilige Maaget met haar Kind in haar armen / en het darde den Engel Raphaël verbeelde / staande onder ieder naam in Koptisch-Grieksche letteren geschreven. Deezen steen was anderhalf voet breed aan ieder der vier hoeken. Eertijds / volgens 't geen / dat de Priesters my daar van zeiden / had ze in 't Koor gestaan; maar wanneer zy vernomen hadden / dat het volk een Godlijke eerbiedigheid aan deeze beeldtjes beweezen / hadden zy ze van daar genomen / en in een hoek van de Kerk opgeslooten / om hen alle gelegentheid van Afgodery te benemen. Zy wilden ze my / om dat ik ze zoo naauwkeurig bezag / voor anderhalve Piaster verkoopen; doch ik vond het niet geraaden my met die swaarte te belaaden / alzoo ik niet van voorneemen was noch zoo haast weer na Kairo te keeren; maar verder op te trekken.

Wonderlijke Steen.

Ten Westen / buiten het dorp / omtrent een Musket-schoot ver / ziet men een zeer oude steene Brug / die buiten twijfel gemaakt is geweest om doortocht aan den Nijl te geeven / wanneer hy overloopt. De Inwoonders van het Dorp zeggen / dat Joseph, den Zoone van den Patriarch Jakob, de zelve heeft doen bouwen. Men kan wel zien / dat ze eertijds zeer groot geweest moet zijn; maar tegenwoordigh zijn 'er niet meer / als vier boogen / van overig.

Oude Brugge.

Rondom dit Dorp vind men zeer veel Vlas; maar 't wordt zoo goed niet gehouden / als het geen / dat op andere plaatzen van Egypten wast.

Vlas.

Terwijl wy hier waren was 'er zoo wel als te Fium, een groot gebrek van zoet water; door dat de Boeren gemeenlijk hun Vlas in de gracht leggen / 't geen het waater zoo besmet had / dat het stonk als een kreng; waarom wy genoodzaakt waren zoet water voor ons van Fium, te doen komen / 't geen daar vier mijlen van daan legt.

Des avonds gingen wy na Birket il Kern, of 't Meer van Karon, 't geen ten westen dicht by Sennuris legt. Dit Meer is zeer eng maar geweldig lang; want men verzekerde ons / dat des zelfs lengte twee dag-reizens te paarde uitbrengen konde. Buiten twijfel is dit het Meer Miris, daar Plinius lib. 5. Cap. 9. van spreekt; want daar en is geen andere Meer tusschen Fium, 't geen Arsinoë is / en tusschen de stad Memphis, of ten minsten de plaats / daar de zelve placht te staan.

Birket il Kern.

Aan zijn uiterste ten Oosten legt het Dorp Tamieh, daar hier voor van gesprooken is / en aan zijn uiterste ten Westen staat het vermaard Kasteel van den Vizir Karon, daar hier na van gesprooken zal worden.

Dit

Dit Meer ontfangt alle het water 't geen / geduurende het overloopen des Nijls, van de Landeryen afloopt / gelijk ook dat van de Gracht of Rivier van Joseph; 't geen hier zout word / vermits de grond Salpeteragtig is.

Men heeft 'er een groote menigte van Visschen / en inzonderheid van die geenen / welke men in 't Arabisch Houd noemd / waar van wy de beschryving gegeeven hebben in het Hoofd-stuk van de Visschen des Nijls.

Aan de andere kant van dit Meer ziet men niet / als zandige Woestynen van een geweldige grootte; daar geloof-waardige Lieden / die daar geweest waren / ons verhaalden / veele gedenk-waardige Ruinen van oude Steden gezien te hebben; en onder anderen die van Temeh Issebag, of Temeh der Leeuwen, een Stad alzoo genoemd ter oorzaak van der Leeuwen beeltenissen. Men ziet 'er ook noch de Ruinen van een oud Klooster / genoemd Deir Abulife, of 't Klooster van Abulife.

Temeh Issebag.

Deir Abulife.

Zy verzekerden ons ook / dat zy den Doolhof gezien hadden / die aan het Westersche uiterste van dit Meer gelegen is / en daar Plinius gewag van maakt / wanneer hy zegt / dat hy zonder eenig hout opgerecht was. Deezen Doolhof word tegenwoordig van de Egyptenaars Kaffr Karun, of 't Kasteel van den Vizir Karon genoemd. Deezen Heer is geweldig vermaard in de Arabische Historien / ter oorzaak van de ongeloofelyke schatten / welke men zegt / dat hy begraven / en door afgryselijke Talismans heeft doen bewaren. Zy voegden daar by / dat dit Kasteel drie honderd en vijf-en-festig Kamers heeft / den een zoo door den ander gevlochten en gebouwd / dat men daar niet uit kan raken / zoo men in 't ingaan niet zeer wel acht op den weg geeft.

Kasteel van den Vizir Karon.

Dit verhaal wekte onze nieuwsgierigheid zodanig op / dat wy beslooten / tot wat prijs 't ook weezen mocht / deeze wonderen te gaan bezien; ten welken einde wy ook al verding gemaakt hadden met het Hoofd des Dorps voor een geleide van twaalf persoonen / voor welker getrouwheid hy ons / volgens de gewoonte des Lands / borg wilde staan; maar onzen Janitzar / die een blooden loer was / brak onzen aanslag / met ons voor te houden 't gevaar / 't geen men van de Arabiers te verwachten heeft / en dreigde de twaalf / die men ons tot geleide toegestaan had / dat hy hen aan den Kascief beklaagen zoude; dat ons vry wat moeijelijkheids veroorzaakt zoude hebben.

Wy bleeven te Sennuris twee dagen; want de plaats beviel ons wel / en de Inwoonders beweezen ons alle vriendschap; waar na wy op den zevenden van Augustus weer na Fium keerden / zeer kwalijk vernoegd zijnde over onzen Janitzar; alzoo wy om zijnen wille genoodzaakt geweest waren onzen reis na het Kasteel van den Vizir Karon te staken.

Omtrent deeze tijdt komt het water des Nijls in de Gracht van Joseph, welke / gelijk hier voor gezeid is / midden door de Stad Fium loopt; en als dan word het water gezuiverd van den stank / die het Blas het zelve mede gedeeld had. De Bakken worden ook dan met Nyl-water gevuld / waar van de Inwoonders het gantsche jaar drinken; invoegen dat men 'te deezer tijd een groote blijdschap doorgaans bespeurd.

EEN-

EEN-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Beſchrijving der Pyramide, en Woeſtijne van Havara. Klooſter Kaſciabe. Jakobs Tabernakel. Vertrek des Schrijvers van Fium na Kairo. Wonderlijke wakkerheid van twee Swemmers. Beſchrijving der uitſtekend-groote Water-leiding van Oud Kairo. Kaſteel der zeven Putten. Afbeelding van twee verſcheidene Haagdiſſchen, &c.

TUſſchen de Steden Fium en Beneſuef, welke maar een kleine dag-reis van den ander af leggen / heeft men twee groote Pyramiden / welker eene dicht by Fium, en de andere by Beneſuef ſtaat. Die by Fium word Haram Havara, of de Pyramide van Havara, en de laatſte Haram Ilahun, of de Pyramide van Ilahun, genoemd.

Den volgenden dag / na dat wy weer te Fium gekomen waren / te weeten op den achtſten Auguſti / gingen wy die van Havara bezichtigen / welke alzoo genoemd word ter oorzaak van de naby-gelegenheid des Dorps Havara. Zy ſtaat omtrent anderhalf uur ten Zuiden van den weg van Fium, in een zandige woeſtijne / even eens gelijk de geene / die tegen over Kairo legt / daar de Pyramiden in te zien zijn. In hoogte en breedte komt ze zeer wel over een met de tweede Pyramide / die te Gize ſtaat; maar de langte des tijds de zelve by na tot ſtof gebracht hebbende / gelijkt ze eer een ſcharp-toeloopende berg van zand / als een Pyramide.

Pyramide van Havara.

Wat de Woeſtijne belangd / die is in alles die der Mummien / welke by Sakkara is / gelijk; en men vind daar ook Putten van Mummien / waar van de ſommigen t'eenemaal met zand geſtopt / en anderen noch half open zijn. Hier en daar ziet men ook gebeenten van Mummien / ſtukken van Dood-kleeden / en van gebrookene Kiſten / en meer diergelijke dingen / waar in men zeggen kan / dat ze gantſch niet van de Woeſtijne van Sakkara verſcheeld.

Woeſtijne.

d'Andere Pyramide / de Pyramide van Ilahun genoemd / zeggen de Hiſtory-Schryvers / dat Joſeph, den Zoon van den Aardsvader Jakob, heeft doen oprechten. Zy word alzoo genoemd van het Dorp Ilahun, daar ze dicht by ſtaat / 't geen onder de Kaſciflik van Beneſuef behoord. Maar vermits wy de zelve niet van dicht by bezien konden / kan ik daar geen nette beſchrijving van doen.

Pyramide van Ilahun.

Ettelijke dagen na dat wy deeze Pyramiden bezigtigd hadden / gingen wy na het Klooſter Kaſciabe, 't geen omtrent twee uuren gaans / ten Zuid-

't Klooſter Kaſciabe.

Westen van Fium legt/ in een zekere Woestijne/ welke men in de Arabische boeken Gebel Naklon, of den Berg van Naklon, noemd. Onder wege gingen wy over verscheidene sterke steene bruggen/ die door de oude Egyptenaaren daar gemaakt zijn. In 't begin van de Woestijne lieten wy aan onze rechter hand leggen 't Klooster Deir il Aseb, 't geen half wege is/ en noch wat verder aan onze slinker hand de Puinhoopen van een oude Stad/ die gantsch verwoest is; doch wy konden des selfs naam niet te weeten komen.

't Klooster van Kasciabe is zeer oud/ en by na t'eenemaal verwoest/ behalven de Kerk/ die aan den Aardsengel Gabriel toegeëigend/ noch matelijk fraay/ en van binnen t'eenemaal met Historien uit de Heilige Schrift beschilderd is. 't Portaal van deeze Kerk word door pilaaren/ van verscheidene steenen gemaakt/ ondersteund. Onder deeze Kerk heeft men noch een ander Kerk/ doch wy konden die niet te zien komen/ om dat de voorraad van het Klooster daar in geslooten was.

Deeze Kerk wierd gebouwd door een zekeren Ur genoemd/ die de Zoon was van Ibrascit, een zeer vermaard Toveraar/ welke/ volgens 't verhaal der Arabieren/ deezen Zoon had uit een Dochter eens Konings van Oosten. Deezen Ur eindelijk de Tovery/ welke hy van zijn Vader geleerd had/ verlaatende/ en zich tot de deugd begeevende/ wierd eenige tijd daar na Bisschop van Fium, en deed deeze Kerk bouwen. De Kopten voegen daar noch by/ dat de Heilige Maaget de Fondamenten van de Kerk en van den Altaar gelegt/ en dat den Aardsengel Michiel het Koor/ en de andere plaatsen/ afgeteekend heeft.

Jacobs Tabernakel.

Op den Berg/ die ten Zuiden achter/ en aan/ dit Klooster legt/ ziet men de Vervallen van een kleinen ouden Burg/ welke de Kopten zeggen bewoond geweest te zijn door den Aardvader Jakob, gelijk men ook de overblijfselen daar van om deeze reeden noch tegenwoordig Modsellet Jakub, of Jakobs Tabernakel, noemd.

Deezen zandigen Berg wat hooger opklimmende/ vind men verscheidene Grotten/ daar eertijds Hermijten in woonden. Wy traden in eenigen der zelver/ om onse nieuwsgierigheid te voldoen/ en vonden ze zeer klein/ en zonder iets ongemeens; waar op wy noch/ alzoo wy nu alles/ 't geen daar aanmerklijk was/ bezien hadden/ dien zelven avond weer na Fium keerden.

Vertrek van Fium na Kairo.

Ondertusschen had den Nijl nu eenige dagen 't Land van Fium onder water gezet/ 't geen de Officiers van het Krijgsvolk/ en den Kascief/ volgens de gemeene gewoonte/ na Kairo deed vertrekken; en vermits de Roovers/ geduurende die tijd/ de wegen over al onveilig maaken/ en groote ongeregeldheden aanrechten/ vonden wy 't raadsaam ons insgelijks na de gedachte Stad te begeven; waar in wy op den 16 van Augustus van Fium vertrokken; en de zelve weg genomen hebbende/ dien wy in 't heen gaan gebruikt hadden/ kwamen wy des anderen daags avonds te Kairo.

Twee stoute Swemmers.

Op den 2 September/ zijnde als toen den darden Vrydag na dat den Kalits of Gracht geopend was/ deed zich een gaauw Swemmer door de gantsche

ſche Stad verwonderen. Hy had de armen op de rug / en de voeten aan een yzere keten / die tien Ponden woog gebonden / en ſwom aldus op zijn rug van de mond des Grachts af tot het einde der Stad toe/ 't geen een langte is van drie vierdendeel uurs gaans.

Deeze gewoonte is al een langen tijd te Kairo ingevoerd geweeſt. Een wakker Swemmer doet dit alle jaaren twee Vrydagen achter malkander / na dat men den Kalits geopend heeft / waar voor hem den Pacha / tot een vergelding duizend Meidins geeft.

De Lijf-wachters van den Soubachi voeren voor uit in een ſchuit/ om te beletten/ dat men hem leed deed; en vijf-en-twintig andere ſchuitjes / of daar omtrent / volgden vol van aanſchouwers hem achter na; invoegen dat dit een van de aardigſte ſchouw-ſpelen was / die men zien konde.

Noch heeft men 'er een ander / die van gelijken ſwemt van het begin des Grachts af tot aan het einde van de Stad / die ook de voeten aan een yzere keten gebonden heeft. Deeze heeft een ſchaal met Kaffé of Koffi in de eene / en een pijp / daar hy uit rookt / in de andere hand / zonder dat hy een droppel van de Koffi daar uit laat ſtorten; en krijgt van den Pacha daar de zelve vergelding voor / als den ander / te weeten / duizend Meidins.

Grootte Water-leiding van Oud Kairo.

Op den 12 van de zelve Maand gingen wy de groote Water-leiding bezien welke het water des Nijls na het Kaſteel van den Pacha voerd. Deeze Water-leiding is by den Nijl te Oud Kairo. Hy heeft by zijn begin een zeer hoog zevenhoekig Kaſteel; daar men na toe klimt langs een breede weg/ die allengskens ſchuin in de hoogte opgaat / voor het gemak der Oſſen / welke het water uit de Nijl haalen / en het zelve na boven winden / door middel van zeven raderen / daar zy geſtadig aan arbeiden / tot dat zy aan een Platteform komen / die boven op het Kaſteel is / in welkers midden een groote bak gemaakt is / die dit water ontfangt. Rondom deeze bak zijn zeven groote openingen / op de maniere van putten gemaakt welke de naam van de zeven Putten aan dit Kaſteel gegeven hebben. Uit deeze bak loopt het water in de groote Water-leiding / die open is / en het zelve vervolgens tot Karaffe toe brengt / 't geen daar al vry ver van daan leit / alwaar deeze Water-leiding / de aarde op een evengelijke hoogte ontmoet hebbende / een einde neemt / en zijn water overdoet aan een onderaardſche Gracht / die het zelve wijders tot in de ſtal van den Pacha brengt / daar het zich in een bak werpt / uit de welke men t' elkens zoo veel haald / als men van nooden heeft.

Kaſteel des zeven Putten.

Deeze Water-leiding word onderſteund door drie honderd en zeventien zeer hooge boogen / en niet door drie honderd en vyftig / gelijk een zeker Reiziger ſchrijft; want ik heb ze altemaal zeer naauwkeurig geteld. Ze zijn gelijk als het Kaſteel / van groote gehouwen ſteenen gemaakt / en ieder veertien voeten en een half wijdt; behalven de plaats / die tuſſchen ieder twee boogen is / welke ruim acht voeten uit kan maken ; waar uit de uitſteekende langte van deeze Water-leiding wel af te meeten is.

De Kopten zeggen / dat Mekaukes, een doorluchtig man van hun Volk/

en Vizir van den Keizer Heraklius, deeze Water-leiding heeft doen bouwen; maar zy bedriegen zich in dese meening; want toen deezen Vizir Egypten beheerschte/ was het Kasteel van Kairo noch niet in weezen/ alzoo 't drie honderd en vier-en-veertig jaren daar na eerst gebouwd is geworden/ en by gevolg was deeze water-leiding/ die het zelve van water voorziet/ toen noch niet van nooden; daar en boven betuigen de Arabische Opschriften/ welke men daar op verscheidene Plaatsen ziet/ dat het een werk der Mahometaansche Koningen is; en zoo ik wy niet en bedrieg/ heb ik geleezen/ dat den Sultan Gauri, den laatste op en na van de Mammeluksche Koningen/ dit machtig gevaart heeft doen stichten.

Den Pacha neemt uit de inkomsten van den Grooten Heer zoo veel/ als hy van nooden heeft/ om deeze Water-leiding te onderhouden; waar toe hy ook sestig ossen op stal houd/ en loon geeft aan vijf mannen en een Ciurbachi/ die 't opzicht daar op heeft.

Groote Haagdisch.

Eenige dagen na dat wy deeze Water-leiding bezigtigd en gemeten hadden/ kwam 'er een Arabier by my/ die my een Varal of Haagdisch te koop aanbood/ welke zoo wonderlijk groot was/ dat ik mijn leven nooit een diergelijke gezien had. Hy was noch in het leven; maar ik deed hem dooden/ zoo haast als ik hem gekocht had/ en vervolgens den huid afhaalen/ welke ik noch met my in Engeland gebracht heb. De gedeelten des lichaams waren t' eenemaal die van den Krokodil gelijk/ behalven den huid/ welke hy grijsachtig/ en gespikkeld had/ gelijk een slang/ en zonder schobben.

Hy was drie voeten en twee duimen lang/ en had vijf vingers aan ieder voet/ gelijk ook witte en lange nagelen/ even eens als de Krokodillen hebben. Zijn tong was/ gelijk die der Slangen/ gespleten/ zijn hoofd lang/ zijn muil spits/ zijn tanden sterk en scharp; en zijn beet/ na 't zeggen van den Arabier/ die hem my verkocht/ was fenijnig en doodelijk.

Sederd heb ik 'er noch een gehad van een ander slag/ toen ik in de Woestijne van S. Anthonijs Klooster was. 't Hoofd van deeze was gelijk dat van een Schild-pad; zijn staart was zeer dik/ en minderde allengskens tot aan het einde toe/ daar ze scherp was. Zy was vol knoopen/ die gelijk als schubben rondom gingen. Deezen Haagdisch was niet fenijnig; want ik handelde ze/ zonder daar eenige ongemak van te krijgen; gelijk ook den Hond/ die ik de zelve te eeten gaf/ daar gantsch geen ongezondheid van kreeg.

TWEE-

TWEE-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Beschrijving des Kloosters van St. Anthony. Geweldige strenge Regel der Monniken van het zelve Klooster. Maniere, op welke de Turken, en andere Mahometaanen, te Kairo over de Overwinningen van den Grooten Heer vreugde-vyeren aanrechten. Beschrijving van een gedeelte des Kasteels van Kairo. Straf der Kasciefs, die hun Schatting niet op konnen brenghen. Plegtigheden, welke omtrent de Huwelijken der Kopten gebruykelijk zijn, &c.

> Vertrek van Kairo na 't Klooster van S. Anthony.

TOen wy ons nu te Kairo een tijd lang uitgerust hadden / en dat de meeste hette overgegaan was / besloten wy een tocht te doen na het Klooster van S. Anthony, om in deeze eerwaardige plaats te bezichtigen de voetstappen van den Vader en Stichter van alle de Monniken. Ten deezen einde traden wy op den 26 September na den middag te Oud Kairo te scheep in een Bark / die met eenige lading na Hoog-Egypten geschikt was / welke ons te Benesuëf / een groot Gehucht / onder den Kasciflik van Behneze staande / twee dag-reizen van Kairo te land zettede.

> Onderrechting voor de derwaarts trekken willen.

Die deeze reis zonder ongemak zoekt te doen / moet eerst na Benesuef trekken / en aldaar uit de Kristenen verneemen / of de wegen veilig zijn / of niet. Zoo ze veilig zijn / moet hy van daar na Beiha gaan / 't geen een Dorp is / by na vlak tegen over Benesuëf gelegen / aan de Oost zijde des Nijls, onder de Kasciflik van Atfiek, en daar met de Arabiers / welke daar woonen / verding maken wegens den prijs voor de Kemels / en de Arabiers / welke hy met zich wil neemen. Dit gedaan zijnde / moet hy den koop laten bevestigen in de tegenwoordigheid van eenigen hunner Hoofden / en de zelve voor den Fatha / 't geen het eerste Hoofd-stuk des Alkorans is / daar de Mahometanen een zelve eerbiedigheid voor hebben / als de Kristenen voor het Vader ons, of 't Geloof, doen bekragtigen; anders en hoeft hy daar nooit eenige getrouwheid van te verhoopen; maar zoo hy hen dit Gebed heeft doen zeggen / kan hy zonder eenige vrees / en met de zelve verzekerdheid / als of hy onder zijn eigene Broeders was / met hen gaan; waar uit men vaartblijkelijk zien kan / dat 'er geen volk in de gantsche Weereld is / hoe woest en ongebonden het ook zy / 't welk geen eerbiedigheid en heeft voor de Godsdienst / daar het belijdenis van doet; en zoo men gezien heeft / dat

eenig belang hen somtijds verblind / en eenige trouwloosheid heeft doen begaan / heeft men ook dikwils gezien / dat God hen op staande voet zeer strengelijk gestraft heeft ; invoegen zy wel gewild zouden hebben / dat zy 't nooit bestaan hadden / gelijk men in veel gelegentheden daar voorbeelden van gezien heeft.

Boven het verding van den prijs / moet hy hen noch eenige maten Boonen geeven / om hun Kemels te voeden / benevens ettelijke Meidins / om een zeker soort van muilen te koopen / vermits de wegen doorgaans vol scharpe steenen zijn ; en eindelijk moet hy ook meel / swarte beschuit / gemeene honig / en tabak voor hen koopen / zoo veel als zy op de reis van nooden hebben. Men moet ook niet te gierig zijn om hen des morgens ieder een kopje Kaffé of Koffi te geeven ; want dit maakt hen zoo gedienstig / dat ze naauwelijks weeten / wat vriendschap zy u onder wege bewijzen zullen. Vorders moeten de Arabiers zorg dragen voor ledere zakken / dezelve smeeren / en met goed Nijl-water vullen / om geen dorst te lijden ; want onder wege en vind men geen water ; of zoo men al iets vind / is het stinkend / en van een zeer kwade smaak ; inzonderheid op de Boven-weg.

Tweederlei Wegen.

Twee wegen zijn 'er / die van het Dorp Beiha na dit Klooster leiden ; den een / dien de Arabiers il Tarik il Kibli, of de Boven-weg noemen / en den ander / dien zy il Tarik il Bahri, of den Beneeden-weg heeten.

De Beneden-weg , die de kortste / de gebruikelijkste / en de geene is / langs welke de Karavane trekt / volgd een tijd lang den loop des Nijls ; en wend zich ter rechter hand / wanneer men de zelve verlaat / en dat men in de Woestijne komt / strekkende vorders tot een plaats / welke men Gibei noemd. Hier vind men de eerste Put / dien de Natuur in een diepe rots uitgehold heeft / waar in zich het regen-water vergaderd / 't geen zoo blank als melk / en zoeter als dat van de Nijl zelfs is ; doch men vind 'er tot allen tijde geen water in.

Een dag-reis van deeze Put / ziet men een andere / die ter slinker hand van de groote weg / aan de voet van een hooge Berg / Gebel il Cheleil genoemd staat ; maar zijn water is stinkend en groenachtig / en de Put is vol van biezen / die daar wassen. Een weinigje verder op ziet men een darde / die van de Reizigers zeer bekend is / vermits ze dicht by de wooning van een vermaard Arabier staat / Eid il Beidavi genoemd ; maar de Karavane komt zoo ver niet / dan wanneer haar water ontbreekt / door dien deeze Put te ver van de groote weg af staat.

De Boven-weg gaat van Beiha Zuid-Oostwaart ; doch na anderhalve dag reizens trekt men vlak Oost-waart. Op deeze weg vind men noch water / noch boom / noch kruid / noch huis ; waarom men gehouden is voorraad van water van Beiha mede te neemen.

Gelijk wy hier van onderrecht waren / namen wy te Beiha expres een Kemel om water te dragen / en zes anderen voor ons / en ons gevolg / 't geen bestond in een Abyssinier / een Kopt / en onze twee Dienaars ; behalven deezen / namen wy noch vijf Arabiers met ons / die met Lancien gewapend waren / en te voet gingen / om op de Kemels te passen / en ons te verdedigen /

bedigen/ zoo ons by geval eenige Roovers mochten aangevat hebben; invoegen dat onze Karavane bestond uit elf menschen / en zeven Kemels. Na dat wy dan aldus alles gereed gemaakt hadden / 't geen ons tot de reis van nooden was / vertrokken wy van Beiha op den dartigste van September / na den middag / te drie uuren.

Hoewel de Beneden-weg de kortste / ende gebruikelykste is / wilden wy echter liever de Boven-weg neemen om de ontmoeting der Arabiers / welke tegen de geenen / die ons geleidden / geweldig gekant zyn / te vermyden. Wy reden vier dagen lang door groote zandige velden / welker zand niet opstuivende / maar vast / en met kleine steentjes / die gelyk scheer-messen sneden / doormengd was; en kwamen eindelyk op den derden October aan het Klooster.

'tKlooster van St. Anthony, 't geen noch een ander in zich bevat / is eertyds door Abyssiniers bewoond geweest / maar tegenwoordig gantsch verdelgd / en staat in de Woestyne / Gebel Araba in 't Arabisch / of 't Wagengebergte, genoemd / ter oorzaak dat men van ouds de Voorraad des Kloosters op wagens / en niet op Kemels / gelyk men tegenwoordig doet / derwaarts voerde.

Klooofter van S. Anthony.

't Is gebouw op 't hangen van den berg Kolzim aan 't uiterste van den hoek / die zich van 't Oosten na 't Zuiden strekt. 't Heeft de gedaante van een langwerpig vierkant; en de zyde / die zich van 't Noord-Westen na 't Noorden strekt / en welke men de Voor-gevel des Kloosters kan noemen / ziet op een andere berg / Gebel il Scheleil genoemd / daar zo aanstonds van gesprooken zal worden.

Des zelfs gelegenheid, en uiterlijke gedaante.

Dit Klooster is omringd met een hooge muur / doch die tegenwoordig swak / vervallen / en onbequaam is om eenige wederstand te doen / vermits ze oud / en by na t'eenemaal van in de Zon gedroogde steenen gemaakt is. Men vind 'er geen poort of deur / waarom alles dat men'er in wil hebben / met een katrol daar in geheisd moet worden / ja zelfs ook de menschen / en beesten.

Muuren.

Den Omtrek is zeer groot; want ze beslaat twee duizend en vier honderd gemeten lands.

Omtrek.

De Geestelyken van het Oosten woonen niet by malkander / gelyk de Monniken in Europa doen; maar ieder heeft zyn huisje / of byzondere Cel; en deese Cellen zyn meer of minder fraay en gemakkelyk / na dat het land meer of minder de woestheid der Turken gevoeld heeft; waarom de Kloosters van 't Oosten / en inzonderheid die in Grieken-land, en in de Eilanden van de Archipel, zyn / altemaal groote Burgten of Kasteelen gelyken / ter oorzaak der muuren / toorns / en menigte der Huizen / die daar binnen staan. Maar de Kloosters van Egypten hebben gemeenlyk dit uiterlyk niet / vermits de Mahometanen daar meer wreedheids geoeffend hebben / als op eenige andere plaats van hun Gebied. Niettemin gelykt dit t'eenemaal na de Kloosters van Grieken-land; want het is noch binnen zyn muuren besloten. Ook heeft men in 't midden een hoog gebouw / of uitkyk / en in zyn omring een menigte van kleine huisjes / daar de Geestelyken in woonen;

Maakfel.

nen; maar / gelijk het / eenige tijd geleeden / van de Arabiers verwoest is geweest / en dat het alzoo in dien erbarmelijken staat seventig jaaren gelegen heeft / hebben de Kopten / die eindelijk onder de tiranny van Mahomet alle hun kracht / en alle hun vermogen / verloozen hebben / het zelve niet weer tot zijn eerste staat konnen brengen; waarom de Cellen tegenwoordig zeer klein / en zeer armelijk vallen / als gemaakt zijnde van geele aarde / zonder hout / zonder kalk / zonder order / en zonder eenige gelijkformigheid. Ze zijn altemaal zoo laag / dat een man gemakkelijk met zijn hand aan de top kan reiken; en ter oorzaak van deeze laagheid konnen de Monniken daar niet overeind in gaan. 't Licht / 't geen zy daar in hebben / en dat zeer weinig is / ontfangen zy door kleine venstertjes / die omtrent een voet hoog / en noch nergens na zoo breed zijn. De deuren zijn zoo laag / dat men met het boven-lijf t' eenemaal na de aarde moet bukken / om daar in te gaan. 't Geen zy 't gemakkelijkst hebben / is / dat zy altemaal platten / in plaats van daken hebben / waar op de Monniken des avonds / wanneer de hette des Zons overgegaan is / lucht scheppen / en des nachts / zoo zy willen / slapen kunnen.

Hun Eet-zaal is een zeer slordige en duistere plaats. Alleenlijk heeft men 'er voor de Vreemdelingen een Vertrek / 't geen matelijk groot en zindelijk genoeg is / benevens noch twee kamers ter zijde / om hun goederen te leggen / en een kleine keuken.

Hoven.

De Hoven zijn zeer groot / en gerijfelijk / ter zake der kruiden en vruchten / welke men daar in vind; en men zou 'er de beste Hoven des weerelds van konnen maken / vermits ze op een zeer schoone en voordeelige plaats gelegen / en / in 't hangen van den Berg / met zeer vermakelijke vlaktens doorgaans doorsneeden zijn.

Wijngaarden.

Daar zijn ook twee kleine Wijngaarden / daar de Monniken een witte en zeer lekkere wijn van maaken / waar van zy zich dienen in den Mis / en om de Vreemdelingen van aanzien / die daar somtijds komen / te onthaalen.

Waters.

Men heeft in dit Klooster een groote menigte van water / 't geen koel / en zoo helder als Kristal / maar zeer zout is. Dit water heeft zijn oorsprong in den berg Kolzim, die daar achter legt / en loopt door kleine Sluisjes onder de muuren heen in de Hoven / daar zy 't in bakken vergaderen / en om te drinken / en tot het gebruik des Kloosters / bewaaren. 't Is niet zeer gezond / inzonderheid voor de geenen / die daer niet toe gewend en zijn; want de Salpeter / daar het vol van is / veroorzaakt bobbels tusschen vel en vleesch / en pijnigd de geenen / die daar van drinken / met een afgrijselijke jeukte / waar van ik de werkingen gevoeld heb.

Kerken.

Daar zijn drie Kerken / waar van de voornaamste die van St. Antony is. Zy is klein / maar zeer oud; en volgens 't zeggen der Monniken / is 't de zelve die St. Antony deed bouwen / en 't eenigste des gantsche Kloosters / 't geen de verwoedheid der Arabiers niet beproefd en heeft. Van binnen is ze beschilderd met afbeeldingen van Heiligen; maar op een oude en zeer eenvoudige maniere. Den rook des wierooks / welke men daar dagelijks in

den

den Dienst brand/ heeft dezelve by na zoo swart als een Schoorsteen gemaakt.

Dicht by deze Kerk is die der Apostelen Pieter en Pauwels, met een klok-toorntje/ en een kleine Klok van anderhalf voet Diameters/ welke diend om de Monniken tot den dienst/ en tot hun andere bezigheden/ te roepen. Dit is de eenigste Klok/ die in gantsch Egypten is.

Klooster-klok.

De darde Kerk is in den Hof/ en gewijd aan een hoek van dit Klooster/ Markus genoemd/ die daar met een groote roem van heiligheid stierf/ en welkers lichaam men in deze Kerk bewaard.

In 't midden des Kloosters staat een vierkantige Toorn/ welkers muuren van steen en vry sterk zijn. Van den voet des Toorns tot aan de poort of deur/ 't geen een hoogte van drie ellen maakt/ heeft men maar een stuk; en om op de Val-brug/ welke tot deeze poort leid/ te komen/ moet men op het plat van een huisje klimmen/ 't geen daar tegen over staat. In deze Toorn bewaren de Monniken hun voorraad/ en 't geen zy 't kostelijkst hebben. Zy wijken ook zelve daar in/ wanneer de Arabische Roovers hen zoeken te hinderen; en de Val-brug ophaalende/ verdedigen zy zich met groote steenen/ waar van zy altijd een menigte in voorraad hebben.

Toorn.

Hun Regel verplicht hen/ nimmermeer te trouwen/ en alle vleeschelijke lusten/ en Maagen/ te verzaaken; geenige goederen te hebben; in de Woestijne te woonen; zich niet wel te kleeden; hun lendenen met een Riem te omgorden; geen kost te eeten/ als die men in het Klooster schaft/ en nimmermeer wijn te drinken ten zy in de uiterste noodzakelijkheid; en zelfs hun eeten te minderen/ en zich van alderhande voedsel te onthouden/ zonder de welke het lichaam bestaan kan. Zy gebied hen aan de andere kant/ alle hun tijd te besteeden in vasten/ bidden/ en arbeiden; gestadig op God te denken; zich tot het leezen der Heilige Schrift/ ende tot het leeren der waarheden/ welke zy ons onderwijst/ te begeeven. Zy verplicht hen ook/ op de aarde op een mat te slapen/ uitgezonderd den Overste/ en de zieken; nooit hun kleederen/ noch gordel/ af te leggen; niet met zijn beide op een zelve oor-kussen/ noch dicht by den ander te slapen; de Getijden te leezen/ en zich alle avonden/ eer zy te slapen gaan/ honderd en vijftig maal met het aangezicht en de buik tegen de aarde te werpen/ en de duimen in de handen neemende/ de armen kruis-wijs uit te strekken/ en ieder reis/ wanneer zy weer opgestaan zijn/ het teken des kruis te maken. Behalven deeze honderd en vijftig nederwerpingen/ welke zy Metanoe noemen/ doen zy 'er noch zeven anderen in de Kerk/ een voor yeder Getijde/ 't geen in alles honderd en zeven-en-vijftig nederwerpingen maakt; welke gevoegd zijnde by het kwade voedsel/ 't geen zy dagelijks neemen/ hen zoo mager en ongedaan maakt/ dat zy eer geraamten als menschen gelijken.

Regel der Monniken.

Hun kleederen zijn; eerstelijk/ een hembd van witte wol/ 't geen zy altijd op hun naakte vleesch dragen. 2 Een Rok van groove donkere wol/ en die geen gat van vooren heeft. 3 Een Kleed van swarte Saap of Sergie met twee wijde mouwen/ 't geen hen voor een kap diend. 4 Ook een Kaproen van swarte Saap of Sergie/ die maar even zoo wijd als des Monniks

Hun kleeding.

niks hoofd / en zeer klein is. 5 Den Gordel / die een ledere riem van omtrent drie vingeren breed is. 6 Een groote Mantel van swarte stof met een witte voering / gelijk de Mantels der Jesuiten / behalven dat ze geen bef en heeft; maar zy dienen zich zeer zelden daar af / als in 't reizen. 7 Een Engelachtig Kleed / 't geen zy Askim noemen / 't welk echter weinig Monniken dragen / om dat ze / gelijk zy zeggen / niet altemaal machts genoeg hebben / om de Boete te doen / welke de Regelen daar aan gehegt hebben; want de geenen / die het draagen / zijn gehouden alle avonden / eer zy te bed gaan / zich met het aangezicht en den buik / en de armen kruis-wijs / drie honderd maal tegen de aarde te werpen / behalven het vasten / en andere boetveerdigheden / die daar aan vast zijn. Zy draagen ook altijd een stok in de hand / die gemaakt is op de manier van een Tau T, welke hen tot een steun verstrekt / wanneer zy den dienst leezen / of hun Gebeden doen; want zy doen het een en 't ander over eind staande / en zijn daar zeer lang mee bezig. Ook draagen ze altemaal een zeker soort van Mutzen op hun hoofd / welke men in 't Arabisch Kaük noemd / zijnde de geenen / die de Mahometaanen draagen / niet ongelijk. Rondom deeze Mutzen winden zy een Tulband van blaauw en wit door den ander gemengd / 't geen de koleur der Kopten in Egypten is; en nooit draagen zy kousen / zelfs ook hun Patriarch niet.

Vasten. Op hun Vasten-dagen doen zy nooit meer als een maaltijd; maar des Zaterdags en Zondags / op welke dagen zy niet en vasten / eeten zy twee maalen. Hun eetens-tijd op Vasten-dagen is des namiddags te drie uuren / op welke zy hun Mis eindigen.

Hun Voedsel. Hun gewoonlijke Gerechten zijn alderhande Grutten / en kruiden / met een Saus van stinkende lijn-oly. Tot het na-gerecht krijgen zy vruchten / gelijk als ajuin / gedroogde Dadels / rottige olijven / Meloenen / Komkommers / of Appelen / of andere diergelijke Vruchten / na de tijd van 't jaar. Wat de versche Vis belangd / die eeten zy zeer zelden / vermits den Nijl daar zoo ver afgelegen is; en hoewel de Roode Zee maar een dag reizens van daar legt / kunnen zy evenwel geen visch krijgen / door dien de omleggende plaatsen onbewoond zijn / dat ze geen gereedschap tot visschen hebben / en dat de wegen van alle kanten / ter oorzaak van de Arabische Roovers / zeer onveilig zijn.

In de Paaschen / 't geen den tijd is / dat zy gantsch niet en vasten / eeten zy eyeren / en zuivel / 't geen hun van hun Landerpen gezonden word. Ook worden hen op deeze tijd / en op Kersmis / en Pinkster / eenige glaazen wijns gegeeven / die zy anders nimmermeer mogen proeven.

Manier van slaapen. Zy slaapen altijd in hun klederen / en hebben / in plaats van een Matras / niet als een grove mat / gemaakt van Palm-boomen-bladeren / op de aarde neer gespreid. Zy maaken die zelve / en noemen ze in 't Arabisch Burfok.

Hun bezigheden. Hun bezigheden zijn verscheidene / na de bekwaamheid / welke zy ergens toe hebben. Eenige bouwen den Hof / anderen doen 't Keuken-werk; anderen arbeiden in de molen / sommigen nemen wacht waar / en verwittigen de

Mon-

Monniken / wat Reizigers daar voor by gaan / of aankomen; eenige anderen zijn gesteld / om de geenen / die daar binnen willen zijn / op te heisen / en die uit willen gaan / af te laaten; en die geen bediening in het Klooster hebben / maaken Matten.

Studie. Zy Studeeren gantsch niet / en vernoegen zich met hun getyden- / en gebeden-boeken / en noch eenige diergelijken te leezen. Toen wy daar waren / hadden zy maar twee Priesters / waar van den een den Vikaris des Kloosters was / en den ander / die zijn eerste Mis noch niet gedaan had / de bediening van huis-meester of Dispensier waarnam. Alle de anderen / die een getal van zeventien uitmaakten / waren Leeken / en by na altemaal scheel / doof / verminkt / mank / of kreupel van ouderdom; en zoo 'er eenige jongen onder waren / die zochten maar gelegentheid om te vluchten / ter oorzaak van de al te groote strengheid des Regels.

Bibliotheek. In den Toorn / daar ik hier voor van gesprooken heb / waren drie of vier Kassen vol oude Arabische en Koptische Manuscripten / welke ik altemaal doorbladerd heb; en hoewel het meest Paapsche Grollen waren / vond ik 'er echter eenige onder / die wel verdiend zouden hebben / dat men hen een plaats in de Bibliotheek van een Koning vergunde; maar vermits de Monniken swaarigheid maakten in de zelven te verkoopen / zeggende / dat zy de macht niet en hadden om iets te vervreemde / 't geen het klooster toebehoorde / zonder in den Ban van hun Patriarch te vervallen welke voor aan in ieder boek geschreven is / heb ik 'er geen van met my konnen brengen.

Onder anderen zag ik 'er twee / die zeer raar waren / en daar ik een groote lust toe had; 't Een behelsde de Arabische en Koptische Grammatica en Dictionarium of Woorden-boek, van Ibn il assal, een der wijdloopigsten en der naauwkeurigsten / welken ik ooit gezien heb. Dit durf ik wel zeggen / dat men met dit Woorden-boek, en met deeze Grammatica, de Koptische taal / die tegenwoordig verlooren is / t' eenemaal zoude konnen herstellen. 't Ander was een Vergadering der Ceremonien van hun Kerk, met een zeer goede hand in Folio geschreven.

Gelijk de Arabiers meester van de Woestijne zijn / is het Klooster gehouden alle de geenen / die daar komen / of die daar voorby gaan / 't zy Vrienden of Vyanden / de Kost te geven. De vrienden bewijsen zy deeze gastvrijheid / om zich in hun Vriendschap te behouden; en de Vyanden / om hen niet te vertoonen / of gelegentheid te geven van hen geweld of overlast te doen. Niettemin gaan zy op tweederley wijzen daar in te werk; want de vrienden trekken zy met hun bagagie / zoo 't van nooden is om hoog / en geeven hen de kost zoo lang als zy 'er blijven willen; maar de Vyanden laaten zy 't eeten in een korfje neer / zonder hen op te heizen.

Vertrek na Beiha. Na dat wy nu alles bezigtigd hadden / 't geen 'er in dit Klooster te zien was / namen wy afscheid van den Oversten / en alle de Monniken / welke ons op den zeventienden dag van October uit het venster na beneden lieten daalen / na dat wy daar veertien dagen / zonder een duit behalven de Aalmoessen / van het onze verteerd te hebben / huis gehouden hadden. Wy namen nu den weg welke men die van de Karavane, of de Beneden-weg noemd / en kwamen eindelijk op den 22 van de zelve maand weer in het

Dorp Beiha; daar wy van daan getrokken waren. Terstond deeden wy ons aan de andere zijde van den Nijl na Benesuef overzetten / daar wy de nachten op den oever onder Tenten overbrachten / met eenige Turken / daar wy vriendschap mee gemaakt hadden / tot dat wy den 26. des zelve maands weer te scheep na Kairo trokken / daar wy des anderen daags 's middaags aankwaamen.

Toen wy nu weer hier gekomen waren / maakte men gereedschap tot een Algemeene Vyerdag, ter oorzaak dat den Grooten Heer een overwinning op de Poolen bevogten had. Deeze blijdschap duurde vijf achter-volgende dagen / zonder dat men iemand binnen de gantsche Stad in al die tijd eenig werk zag doen.

Vreugde-vyeren der Turken.

't Is in Kairo de gewoonte / dat een ieder in diergelijke Feesten het buitenste van zijn huis / of winkel / met schoone tapijten en Pavilioenen vercierd / en dat hy des nachts een menigte van Lampen aansteekt / welke gemeenlijk gezet worden op houte Instrumenten / waar van 'er sommige met zeven / andere met acht hoeken / en andere op de manier van starren / na dat een ieder daar vernuftig in is / gemaakt zijn. Deeze houte Instrumenten hangen aan touwen / die dwars over de straaten gespannen zijn / 't geen zeer aangenaam te zien is. De straten / die des nachts op alle andere tijden geslooten zijn / staan dan open; en de Kristenen kunnen / geduurende diergelijke Feesten / des nachts vryer door de Stad gaan / als anders op den klaaren middag; vermits men in deze duistere helderheid niet onderscheiden kan / van wat koleur den Tulband is / dien zy draagen / en of de zelve gestreept of gantsch wit is.

Behalven deeze lampen en tapijten/doen de Beys noch op een schoone order onder aan de hoeken van hun Paleizen een menigte van kostelijke wapens ophangen / gelijk Storm-hoeden / Harnassen / Malp-rokken/Musketten / Sabels / en andere diergelijke Oorlogs-Instrumenten. Den Franschen Consul / die de Turken in geenen deele wijken wilde / deed een Verhemelt van het een einde tot het ander over de straat maken / om de Zon te beletten. Daar benevens liet hy aan den ingang van zijn huis een Stellagie oprechten / die met schoone tapijten en kussens voorzien wierd / om de Luiden van Staat / die hem zouden komen bezoeken / daar op te ontfangen. Rondom deeze Stellagie hing hy het afbeeldsel des Konings / zeer konstig in koper gesneeden / dat van de Koningin / van den Dolphijn / en van de voornaamste Heeren des Rijks / welke afbeeldsels door een menigte van fakkels verlicht wierden / om de Turken zich over het vernuft der Europeërs / die de wetenschap hebben van de luiden na 't leven af te beelden / te doen verwonderen. En in waarheid / men kon aan hun gelaat wel bespeuren / dat zy daar een groot behaagen in schepten; maar een ding docht hen wat vreemd te weezen / dat was / dat zy aan deeze persoonen geen baarden zaagen / waarom zy ons vroegen / of 't altemaal noch kinderen waren; 't geen zy echter ook niet wel gelooven konden; want zy zagen wel / dat 'er tusschen den Dolphijn en de anderen een groot onderscheid was.

Deeze Feesten geeven een groot vermaak; maar ze komen de geenen / die

die ze gehouden zijn te vyeren / een groot geld te kosten / en inzonderheid de Consuls; welke / behalven de Pavelioenen en tapijten / en de andere sieraden / die zy genoodzaakt zijn te huuren / noch door een gewoonte hebben / aan alle de geenen / die hun toestel komen bezigtigen / Koffi en Tabak te geeven; en zoo 't lieden van staat zijn / moeten zy hen ook Konfituuren voorzetten; invoegen dat / hoe weinig een Consul ook doen mag / het hem ten minsten drie of vier honderd Rijksdaalders komt te kosten. Om deeze Sieraaden en Pabiliocnen te bezigtigen / loopt het volk / zoo lang als deeze Feesten duuren / van des morgens vroeg tot des nachts te twee of drie uuren langs de straat / zulks dat men de wegen op de voornaamste plaatsen naauwelijks gebruiken kan.

Kasteel van Kairo.

Op den eerste van November gingen wy met een Chiaoux / die een goed vriend van ons was / 't Kasteel van Kairo bezigtigen. 't Eerst / dat wy daar zagen / was de Koninglijke Zaal, daar den Pacha den Divan of Raad houd. In 't midden van deeze Zaal wees men ons een dik touw / welkers een eind dubbeld aan een der balken van de zolder vast was / aan 't welk men de Kasciefs / die de schatting / van hun Provincie / wanneer het jaar verscheenen is / niet kunnen betaalen / volgens de manier des Lands / met de armen op de rug ophangt / terwijl hen ondertusschen eenige slagen met een geessel van touwetjes / aan welkers einden kleine loode klootjes zijn / op de naakte huid / in den vollen Divan / toegeteld worden.

Straf der Kasciefs, die hun schatting niet op kunnen brengen.

Vervolgens klommen wy op de platten der Brood-ovens / van waar men de plaats ziet Kara, of de Kalbas-plaats genoemd / om dat het volk van den Pacha zich daar te paarde in het schieten met den boog na een groote Kalbas / die aan de top van een zeer hooge boom hangt / oeffend.

Kamers daar het kruid in gemaakt word.

Vorders gingen wy in de Kamers / daar het bus-poeder gemaakt word / welke twee zeer groote Zaalen zijn / recht over de Koninglijke Zaal van den Divan / gebouwd met sterke gewelffsels en Muuren. In ieder heeft men twaalf Mortiers van Latoen / staande in een kring / welke ieder omtrent anderhalf voet in de hoogte / en hun yzere stampers / hebben / die om de stof welke in de Mortieren is / klein te maalen / hun beweeging krijgen door middel van een lange stok / die aan een balk / in het midden van de zaal staande met het eene eind vast is / welke een paard doet omdraaien. Dicht daar by heeft men noch twee of drie andere kaamers / daar men een meenigte van kleine Mortieren ziet / in de welken het vorder fijn gemaakt word.

Ettelijke dagen daar na was ik tegenwoordig by een Koptisch Huwelijk / waar van ik met een byzondere nieuwsgierigheid deze volgende plechtigheden aanmerkte.

Plechtigheden der Koptische Huwelijken,

Na het Midder-nachts-Gebed / of gelijk wy zeggen zouden / na de Metten / brachten de Ouders en Vrienden des Bruydegoms eerst den Bruidegom / en daar na de Bruid / van het huis / daar de Bruiloft gehouden zoude worden / na de Kerk / wordende door een menigte van Fakkels en was-kaarsen gelicht; terwijl 'er eenige Lofsangen in de Koptische taal gezongen wierden; waar onder sommigen met kleine houte

te hamertjes tegen kleine ebbenhoute bordetjes sloegen / 't geen by hen in de plaats van Musijk gehouden word. In de Kerk gekomen zijnde / brachten zy den Bruidegom in het binnenste Koor / daar den Dienst gemeenlijk gezongen word / en de Bruid in 't vertrek der vrouwen. Hier op begonden de priesters en het Volk eenige Gebeden / met Lofzangen doormengd / te leezen / welke / geweldig lang duurden ; waar na den geen / die de Plechtigheid des Huwelyks verrichte / na den Bruidegom toetrad / en drie of vier gebeden las / maakende op het einde van ieder gebed het teeken des Kruis over hem. Dit gedaan zijnde deed hy hem / met het aangezicht na den Heikel gekeerd / ter aarde zitten / houdende een zilver Kruis over einde achter zijn hoofd / en vervolgde alzoo zijn gebeden.

Terwijl dit in het binnenste Koor geschiede / deed den Koster / hebbende een bank buiten de deur van het buitenste Koor gezet / de Bruid met een van haar Maagen daar op neder zitten ; en de Priesters in het binnenste Koor geëindigd hebbende de Knoop-gebeden, gelijk zy die noemen / bekleedde den geen / die de plechtigheid verrichte / den Bruidegom met een Albe / omgorde hem de lendenen met een riem / en zettede / hem een schoon wit servet op 't hoofd. Wanneer hy hem nu aldus by de Bruid gebracht en nevens haar neder had doen zitten / bedekte hy hen alle beide met dit zelve servet / en deed ze de hoofden by malkander boegen ; daar na bestreek hy den Bruidegom 't voorhoofd / en 't buitenst van de hand / met oly van olijven ; en vervolgens ook de Bruid ; waar na hy hen malkander de hand deed geeven / leezende te gelijk overluid de vermaaning / welke de plichten behelsd / die zy den ander onderling schuldig zijn. Aldus eindigde de plegtigheid des Huwelijks / welke zy de Krooning der Getrouwden noemen / met een groot gevolg van gebeden / die met verscheidene Ceremonien doormengd waren ; waar na zy het Lof zongen / en vervolgens den Mis begonden / waar in den Bruidegom en Bruid Communiceerden. Den Dienst geëindigd zijnde / keerden zy met alle den sleep van hun Maagen en Vrienden weer na huis.

DRIE-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Maniere, op welcke de Kopten, in de Kerk van Mari Monkure, zich ter gedagtenisse van den Doop onses Zaligmaakers, in den Water-bak dompelen, en plegtigheden, die daar omtrent gebruikelijk zijn.

1663. Op den nacht van den 16 January des jaars 1663 / op welke de Kopten het Feest van drie Koningen vieren / gingen wy na Oud Kairo, in de

WATER.
Dompelingh.

de Kerk van Mari Monkure, om te zien/ op wat manier de Kopten zich/ ter gedachtenisse van den Doop onzes Zaligmaakers/ welke/ volgens de overleveringen van hun Kerk/ op deeze nacht gedoopt wierd/ in 't water dompelen. Ziet hier/ wat ik daar van aangemerkt heb.

Eerstelijk deeden zy de Middernachts-Dienst ter plaatze/ daar de Water-bak is/ hangende aan 't verwulffel/ 't welke onderstennd wierd door vier geblamde Pplaaren/ verscheidene brandende Lampen/ zijnde de zelve plaats afgeschooten met een kostelijk Kleed/ omtrent een mans lengte hoog/ alwaar zich verscheidene Persoonen ter aarden nederboogen/ in welke Water-bak zy zich dompelen/ en die zy Magtas noemen. Deeze bak is in een kamer/ by de Kerk/ omtrent drie ellen in 't vierkant breed/ en by na een Mans hoogte diep. Den dienst geëindigd zijnde/ ging den Patriarch in de Kollornie, of Sakristie, om zich op zijn Pontifikaal te kleeden. Vervolgens kwam hy weer by den Bak/ met een Diaken en een Priester voor zich. Den Diakon was gekleed met een kap/ en had een yzer kruys in zijn hand/ van langte gelijk een harders-staf; en den Priester had een Albe aan/ om den Patriarch als Medgezel/ of Ceremonie-meester te dienen. In deezen staat by den Bak gekomen zijnde begon men het water dat daar in was/ te wyen; welke wying geschiede met verscheidene Lessen uit de Propheeten/ de Psalmen/ en 't Nieuwe Testament/ nu in 't Koptisch/ en dan in 't Arabisch/ daar over te leezen. Vervolgens wierookte den Patriarch het zelve/ en roerde het ettelijke maalen Kruis-wijs met deeze yzere staf; 't geen de andere Priesters/ ieder op zijn beurt/ ook deeden. Terwijl men aldus het water wijde/ 't welk ten minsten wel twee uuren lang duurde/ stond 'er een yzere kandelaar van een Mans hoogte/ en met drie armen/ in 't midden/ op de welken men drie was-kaarsen ontsteeken had/ die geduurende deeze plegtigheid stonden te branden. Wanneer nu deeze wying geëindigd was/ ontdekte men de Bak/ die van te vooren voor een gedeelte bedekt was geweest/ gantsch en al/ om het volk plaats te geeven van daar in te treeden/ en zich te dompelen. Hier op ontstond 'er zulk een verwerring/ en zulk een gerucht/ dat ik daar verbaasd over was; alzoo een ieder toedrong om een der drie eersten te weezen/ welk den Patriarch daar zelve drie maal in dompeld. Die tot deeze eer niet geraaken konden/ dompelden zich daar na op hun gemak daar zelve in/ springende en dansende gantsch naakt in het water/ in de tegenwoordigheid van hun Patriarch/ en andere kerkelijke persoonen/ zonder het minste te hebben om hun schamelheid te bedekken.

Na dat de mannen zich nu lang genoeg gedompeld hadden/ en vervolgens altemaal in het Koor van de Kerk gegaan waren/ kwaamen de Vrouwen en Dochters/ die even eens deeden/ springende gantsch naakt in het water/ en met malkander speelende/ zonder eenige schaamte daar over te hebben. Niettemin moet men dit weeten/ dat alle deeze Vrouwen en Dochters/ die zich gantsch naakt daar in dompelden/ niet als van slechte staat waren/ want de geenen/ die van eenig aanzien zijn/ wasschen het aangezicht en de handen daar maar in.

Toen nu ook de vrouwen hun baaden geëindigd hadden / gingen zy insgelijks na hun vertrek / om de Mis / die alreeds begonnen was / te hooren.

Ziet daar / hoe deeze plegtigheid / welke wy van den beginne tot het einde toe / bywoonden / verricht wierd.

VIER-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Vertrek des Mahmels na Mecha; des zelfs gedaante, en plegtigheden daer omtrent gebruikelijk. Des Schrijvers Reise van Kairo na Hoog-Egypten. Beschrijving van Momfallot, en Siut. Der Turken Paasch der Slacht-offers, en hoedanig de zelve gevierd word, &c.

Vertrek van den Mahmel na Mecha.

Op den 28 van de zelve maand / deed den Pacha met een groote statie van Kairo vertrekken den Mahmel, of het Dood-kleed, 't geen de Koningen en Pachas van Egypten door een gewoonte hebben alle jaaren na Mecha te stieren / om het Graf van Mahomet mede te bedekken. Onze nieuwsgierigheid / die ons overal voerde / daar wy wisten / dat maar iets te zien was / deed ons daags van te vooren na een bekwaame plaats omzien / om niet van de Mahometaanen / die doorgaans vry wat onbeleefd vallen / verhinderd te worden. Den order / die zy in deeze plegtigheid / welke wy op ons gemak bezichtigden / onderhielden / was dusdanig.

Voor aan droeg men twee Kisves of Dood-kleeden van swart Damast / zeer rijkelijk gewerkt / met groote Arabische Letters daar op / welke eenige Spreuken uit den Alkoran behelsden. Deeze Letteren waren zeer lang / van goud geborduurd / en zeer konstig door malkander gevlochten. De Lakens / welke men ieder op een Dood-baar uit-gestrekt droeg / waren by na op de zelve manier gemaakt / als de geenen / waar van men zich in Europa diend; doch ze waren maar omtrent drie ellen lang. By na een oneindig getal van Schiechs of Mahometaansche Geestelijken, kwamen daar achter / doende een menigte van Vaanen / uit de Mosqueen van Kairo, voor zich dragen. Sommigen van deezen gingen te voet; anderen reeden op Ezels; en altemaal waren ze op een zeer wonderlijke manier gekleed / en met vodden van duizenderhande koleuren / door malkander gemengd / bedekt. Wy konden ons niet genoeg verwonderen over hun schreeuwen / en over hun grimassen; want zy schudden het hoofd / ver-

draaiden

draaiden de oogen/ en vertrokken den mond en vingers op de vreemdste manier des wereldś; andere riepen uit al hun macht het woord Hu, 't geen een der eigenschappen of naamen van God is; en men zag 'er by na niemand onder/ die niet gewapend en was/ of met een knods/ of met een helbaard/ of een houte sabel/ of met eenig ander slag van verroeste wapenen.

Na deeze troep kwam het Kleed of Laken/ daar men het graf van Mahomet mede bedekt/ en 't geen men in 't Arabisch il Mahmel noemd. 't Wierd gedraagen van een Kemel/ die geel geschilderd/ en zeer rijkelijk toegerust was/ hebbende een met goud geborduurd dek-kleed over 't lijf/ een schoone Pluimagie op 't hoofd/ en bellen rondom den hals en beenen.

Dit Kleed was gemaakt op de manier van een bed; maar men kon/ noch de hoedanigheid/ noch de koleur van het stof bekennen; vermits het geheel met bloemen/ en lange Arabische letteren/ die van goud geborduurd en zeer aardig door malkander gevlochten waren/ bedekt was. Aan ieder der vier hoeken hing een groote kwispel/ en vlak in het midden liep het wat scharper toe/ op de manier van een Pyramide.

Gedaante van den Mahmel.

De Kemel/ die met deeze Heilligdom beladen was/ wierd gevolgd van vijf anderen/ op welker eerste een Arabier zat/ die op de trompet blies; op de tweede zat een Moor/ die op twee kleine trommeltjes sloeg/ en op de drie anderen drie aankomende jongelingen. Daar achter volgden acht-en-twintig Metferrakas te paarde/ met het swaard op zijde/ en de tulband op 't hoofd. Deze wierden van zeven andere persoñe gevolgd; en achter de zelven kwam een troep van Scherifs, of Edelingen van Mecha, altemaal te paarde; en na dezen een man/ die bovẽ zijn hooft een klein geborduurd doodkleed droeg/ 't geen vierkantig/en op stokkẽ uitgespreid was. Deze wierd van vier anderen gevolgd/ welke ieder een laken of kleed van het zelve fatsoen op de schouders droegen. Men zeide my/ dat men deeze dood-kleeden ophing ter plaatse/ daar zy de gedachtenis van Abrahams Offerhande vieren. Vervolgens kwamen 'er acht-en-twintig Janitzaren/ paar aan paar/ met hun Muts van Ceremonie op 't hoofd. Zy gingen even voor den Emir hag/ of den Bey, die de karavane geleid. Deezen Bey was gekleed met een Koftan/ en droeg op zijn hoofd den Tulband van Ceremonie der Beys/ welke men in 't Arabisch Emane Bersciàni noemd/ en die zeer wel na een omgekeerde bloem-pot gelijkt. Hy wierd gevolgd van zijn Huisgenoten/ welke bestonden in twaalf wel gewapende boogschutters/ en een troep busschieters altemaal te paarde. Ettelyke Trommelslagers/ Trompetters/ en Pijpers/ quamen agter hem/ zittende insgelijks te paard/ of op Kemels; en eindelijk kwam een Gevaart/ 't geen door ettelijke mannen voortgetrokken wierd/ waar op het afschutsel des Tempels van Mecha lag/ 't welk van groen Satijn was/ met goud geborduurd.

't Geld/ 't geen men tot alle deeze Dood-kleeden van nooden heeft/ neemt men uit de inkomsten der Landeryen/ die de oude Koningen van Egypten tot deeze kosten geschikt hebben/ 't geen door de Ottomannische

Keizers bevestigd is. Ten deezen einde heeft men een Intendent gesteld/ welke men in 't Arabisch Nadir il Kisve, of den Intendent des Kleeds noemd/ die zorg draagt om dezelven te doen bebouwen/ de inkomsten daar van te vergaderen/ en dezelve tot het gebruik/ daar ze toe geschikt zijn/ te besteeden.

't Geen 'er in deeze Pompe 't aanmerkelijkst was/ en dat my 't meest verwonderde/ was de Godvrugtigheid deezer Ongeloobigen omtrent de dingen/ die tot hun Propheet/ en tot hun Godsdienst dienen; want al het volk/ niet tegenstaande 't ongeloofelijk gedrang/ 't geen 'er in de straaten is/ daar deze dood-kleeden door gedraagen worden/ trachte met een onuitspreekelijken iever hun neusdoeken of tulbanden aan deeze dood-kleeden/ welke tot het Graf van hun Propheet geschikt waren/ te doen raaken/ die zy dan vervolgens kusten/ en daar zy zich met een groote devotie de oogen mee vreeven.

Vertrek van Kairo na Hoog-Egypten.

Na dat wy deeze Statie/ gelijk ook acht dagen daar na de Karavane der Pelgrims na Mecha hadden zien vertrekken/ besloten wy een tocht na Hoog-Egypten te doen/ en namen ten dien einde/ behalven onse Dienaars en twee Janitzars/ een Moor/ die onse buurman/ en Hagali genoemd was/ met ons/ vermits hy/ daar meer geweest zijnde/ ons voor een gedeelte tot een Leidsman in deeze reis verstrekken konde.

Wy vertrokken van Kairo op den vier-en-twintigsten February des jaars zestien honderd twee-en-sestig/ met een bark/ die ons voor 25 Paras te Momfallot zoude brengen. Dien nacht kwaamen wy niet verder/ als tot het Eiland Roude, 't geen tegen over Oud Kairo, en omtrent een Musketschoot daar van daan legt/ door dien den Visiteur van het Tol-huis ons tot den abond toe ophield. Des anderen daags morgens al heel vroeg kreegen wy een regen/ die tot den middag toe duurde/ zonder eens op te houden/ en dat met zulk een hevigheid/ dat het scheeps-volk genoodzaakt was het water gestadig uit te hoozen. Toen zou ik wel gewenscht hebben/ dat wy iemand der geener/ die de luiden zoeken wijs te maaken/ dat het in Egypten niet en regend/ by ons hadden gehad; want hy zou het tegendeel wel ondervonden hebben. Dezen regen wierd na den middagh van zoo koude en hevige winden gevolgd/ dat wy al zoo zeer klappertanden/ als of wy in 't midden des winters in Engeland geweest waren. Den volgenden nacht viel 'er weer een al zoo sterke regen/ als des morgens/ welke tot drie uuren toe duurde; waar na wy een Noord-weste wind kregen/ die ons de gantsche reis by bleef.

Op den 27 kwaamen wy te Benesuef, een groot gehucht/ ten Westen des Nijls gelegen/ daar wy te land gingen/ om eenige verversching te koopen/ welke bekomen hebbende/ zetteden wy onze reis voort/ en passeerden met Zonnen-ondergang Heggiar Seláme, 't geen een klip in den Nijl is. Hier ter plaatse begint het land van Egypten, 't geen ten Oosten des Nijls legt/ eerst bebouwelijk te worden; want van Kairo af/ tot daar toe/ is het altemaal met zand bedekt.

Des anderen daags/ na ten Oosten des Nijls twee verwoeste Kasteelen/ die

die dicht by den ander staan / te hebben laaten leggen / passeerden wy 't Gebergte Gebel-geránat, aan de zelve zijde gelegen / daar het land weer onvruchtbaar en zandig begint te worden. Een weinigje voor den middag vonden wy ons vlak tegen over Serarte, 't geen een Dorp ten Oosten des Nijls is / vry diep landewaart in / en aan de voet van 't voornoemde Gebergte gelegen. Hier stiet onze Bark zoo geweldig tegen een zand-bank dat wy daar niet weer af konden raaken; 't geen de twee Janitzars / welke wy met ons genomen hadden / ziende / dwongen zy de andere Kristene Reizigers met stok-slagen / in 't water te springen / en de Bootsgezellen te helpen. Na dat wy van eindelijk met groote moeite weer los geraakt waren / vervolgden wy onzen weg / en begonden de Grotten van het Gebergte / 't geen ten Oosten des Nijls legt / te ontdekken / en een weinigje daar na den Vogel-berg, in 't Arabisch Gebel Teir genoemd / die van boven tot beneden / omtrent de lengte van een half mijl / zoo steil en gelijk is / dat hy eer een muur / door menschen handen gebouwd / als een Rots / door de Natuur gemaakt / schijnt te weezen / 't geen voor de oogen der Reizigers een zeer aangenaam voorwerp is. Den Nijl spoeld een groot einde wegs daar tegen aan; en boven op des zelfs top ziet men een Klooster der Kopten Deir il Bakkar, of 't Katerol-Klooster genoemd; en wat verder verscheidene Grotten / gelijk ook de Puinhoopen van een oud Dorp. Tegen den avond kwamen wy in 't gezicht van Minie; maar onze Bark voor de tweede maal op de zand-banken vast geraakt zijnde / waren wy genoodzaakt tot des anderen daags morgens toe daar te blijven leggen.

Omtrent een mijl van Minie, den Nijl opwaarts vaarende / begonden wy boven aan 't Gebergte / 't geen ten Oosten legt / de Grotten te ontdekken / die / na mijn oordeel / het begin van 't Neder-Thebaïde zijn. Deeze Grotten vervolgen langs den gantschen Berg / tot Momfallot toe; en ik heb 'er vier-en-dartig op een ry geteld; maar den ingang der meesten was toegestopt door de aarde / die van boven na beneden gevallen was. Den zelven dag / omtrent te drie uuren na de middag / passeerden wy de Puinhoopen van de oude Stad Insine, laatende die ter slinker hand / en gingen den volgenden nacht voor Melave ons te slaapen leggen.

Den tweeden Maart / des morgens vroeg / vertrokken wy van daar / en zagen onder wege noch verscheidene andere Grotten in 't Gebergte / 't geen ten Oosten legt. Des Middags verlieten wy den grooten Kanaal des Nijls, vermits 'er zoo weinig waters in was / en traden in een zijner armen / welke zich naderhand weer by den grooten arm voegende / een klein Eilandje maakt. Vervolgens passeerden wy voor by den mond van Josephs Rivier, waar van hier voor in de beschrijving van Fium gesproken is.

Des anderen daags morgens kwamen wy te Momfallot, alwaar wy ter herberg gingen in een zeer oud huis op de Markt; en hoewel men 'er een andere Herberg heeft / die beter en gemakkelijker is / wilden wy daar echter ons verblijf niet in neemen / om de Turken / die daar gemeenlijk huisvesten / geen gelegentheid te geeven van ons leed te doen / indien zy ons voor Kristenen gekend hadden.

 Mom-

Beschrijving van Momfallot.

Momfallot, de Residentie-plaats des Kascief's van deeze Provintie / is een zeer schoon Vlek van het Middel-Egypten, gelegen aan de West-kant des Nijls. Men maakt daar een groote menigte van Linden / en meer andere diergelijke Waaren. De Kopten zijn 'er in een zeer groot getal; doch zy hebben 'er geen Kerk. In de Provintie van Momfallot teld men een-en-vyftig Dorpen / waar van 'er zes-en-dartig ten Westen / en vyftien ten Oosten des Nijls leggen / en een-en-twintig Kerken / of Kloosters / van de welken 'er elf aan de West / en tien aan de Oost zyde van den Nijl gelegen zijn.

Siut.

Na dat wy vier dagen te Momfallot, en in de onderhoorige Dorpen / overgebracht hadden / trokken wy des morgens ten zeven uuren na Siut, daar wy op den middag aankwamen. Deeze Stad legt ten opzichte van Momfallot Zuid-Zuid-Oost. Wy huurden hier twee Kamers in een Herberg / die tegen over het Gemeene Bad gelegen was / en te deezer oorzaak de naam daar van voerde. Niet lang waren wy hier geweest / wanneer wy kennis maakten met den Bisschop / Amba Joannes genaamd / die een beleefd man / en van een onberispelijk leven was. Deeze bracht ons by een zekeren Kopt / Muallim Athanase gcheeten / welke de eenigste in 't gantsch Hoog-Egypten was / die noch de taal van zijn Land-aard / dat 's te zeggen / de Koptische kende; doch wy konden niet veel by hem uitrechten / vermits hy doof / en over de tachtig jaaren oud was.

Siut, in 't Griekisch Lycopolis genaamd / is een der vermaardste Steden van 't Hoog-Egypten, en gelegen aan de voet van een dorre en onvrugtbaare Berg / welke ten Westen / omtrent een half myl / of daar omtrent van den Nijl legt. Deeze Stad is vry groot / en geweldig Volkryk. De Koptische Kristenen / die daar in een zeer groot getal zijn / kunnen vyf-honderd Karaches, of Hoofden, die schatting geeven, uitmaaken. Zy hebben daar een Bisschop / en een klein arm Kerkje / aan den Abt Der geheiligd / welkers lichaam / benevens dat van zijn Zuster Erázi, die zoo wel als haar Broeder voor heilig gehouden word / te Emsciul, dat een Dorp van Ischuminein is / begraaben legt. Hier ter plaatse word het beste Lijnwaat van gantsch Egypten gemaakt; ook is het de Hoofd-Stad van deeze Provintie / en de residentie-plaats van een Kascief.

Op den Berg / welke ten Westen van Siut legt / ziet men onder een menigte van Grotten / die in des zelfs harde steen gehouwen zijn / een / die op de manier van een Paarde-Stal gemaakt is; waarom het Volk den zelve ook il Stabl, of den Stal / noemd. In deeze Grotte / waar in wy door twee Koptische Kristenen gebracht wierden / niettegenstaande het streng verbod van den Kascief / vermits men het gevoelen heeft / dat daar eenige Schatten in verborgen zijn / zagen wy een zoo groote ruimte / dat duizend Ruiters zich gemakkelijk daar in slag-order zoude konnen stellen; doch behalven deeze vlakte / zagen wy niets / 't geen eenige opmerking verdiende; veel minder de plaatsen / daar de Schatten verborgen leggen / voor de welken den Kascief zoo zeer bekommerd is.

Toen wy by na drie weeken te Siut geweest waren / en alles bezigtigs

tigt hadden van Grotten / Kloosters / en Kerken / 't geen maar de minste opmerking waardig was / keerden wy weer na Momfallot, met een voorneemen van daar te scheep te gaan na Girgé, en onze reis vorder voort te zetten; doch op den middag daar gekomen zijnde / wierden wy genoodzaakt van voorneemen te veranderen; want niet zoo haast waren wy in onze eerste Herberg gekomen / of een Kopt / daar wy te deezer plaats kennis mee gemaakt hadden / kwam ons verwittigen / dat men ons by den Kascief geweldig beschuldigd had / zeggende / dat wy rijke Kristenen waren / die om geen andere reden door Egypten reisden / als om de plaatsen te ontdekken / daar de Schatten verborgen waren / om ons naderhand met list of geweld daar meester van te maken. Deezen getrouwen Vriend voegde daar noch by / dat den Kascief last gegeven had / om ons / zoo haast men onze komst verstaan zoude hebben / by de kop te vatten.

Deeze kwaade tijding deed ons op vluchten denken; en gelijk wy zoo terstond geen gelegentheid konden vinden / om na Girgé te geraaken / behalven dat / zoo wy derwaarts getrokken waren / den Kascief ons lichtelijk zoude hebben kunnen doen volgen / vermits zich zijn gebied aan die kant zeer wijd uitstrekt / waren wy genoodzaakt onze reis na Melave te wenden / aan welke kant het gebied van den Kascief gantsch gering is. Ten deezen einde vertrokken wy op den 28 van de zelve maand / na dat wy onzen Wel-daader zeer beleefdelijk bedankt hadden / van Momfallot, en kwamen des anderen daags tegen de middag te Melave, daar wy huisvesting namen in de Herberg / die by de Markt omtrent de groote Mosquee staat.

Vertrek na Melave.

Dien zelfden dag begonden de Turken het Feest / Eid il Dehie, of de Paasch des Slacht-offers genaamd / om dat zy voor een gewoonte hebben op de dagen van dit Feest een menigte van Schaapen te slachten / en het vleesch der zelver / ter liefde Gods / aan den armen te geeven. Dit Feest duurd drie dagen; binnen welke tijd de Kopten geen leevens-middelen / 't zy brood / wijn / spijzen / Koffi / of water / van de Mahometaanen koopen / om daar door te betoonen den afkeer / welke zy van hun Godsdienst hebben / en dat zy gantsch geen gemeenschap met hen houden willen.

Paasch der Slacht-offers.

Te Melave maakten wy kennis met den Aards-Priester deezer plaatse / die een der beleefdste en fraaiste mannen was / die ik van deeze Land-aard in Egypten gekend heb. De Kopten die daar zijn / kunnen een getal uit maaken van zeven honderd Karaches, of Hoofden, die Schatting betaalen. Zy hebben daar een Kerk / aan S. Michiel gewijd / die klein / arm / en zeer duister is.

Den Nijl heeft de oude Stad Melave voortijds eens gantsch en al ingesloten; en men ziet ook noch ter plaatse / daar deeze Stad gestaan heeft / de voornoemde Rivier op zijn grootste diepte. De Stad / welke men tegenwoordig met die naam noemd / is gebouwd op een plaats daar toenmaals een bosch was / 't geen de Roovers tot een schuil-plaats verstrekte.

VYF-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Des Schrijvers Reiſe na Neder-Thebaïde. Grotten der oude Heremijten. Klooſter in een Rots gehouwen. Kolom van Markus Aurelius. Schoone Zegen-boog. Beſchrijving van den Vadi-gamus, en des zelfs hooge en groote Grotten. Kolommen van Abulkerun. Wijnkruiken der oude Heremijten. Hieroglijphiſche Grotte. Vertrek van Melave, en wederkomſt tot Kairo.

OM niet weer na Kairo te keeren / zonder eerſt het Neder-Thebaïde, of ten minſten een gedeelte des zelfs / dewijl wy daar zoo dicht by waren / gezien te hebben / beſlooten wy den raad van onzen Vriend den Aardspriester te volgen / en na het Klooſter van Abuhennis il Keſſir of S. Jan de Jonge, te gaan / daar hy zelve den Overſte van was. Dit Klooſter is gelegen by de oude Stad Inſine, ten Ooſten des Nijls, omtrent een uur weegs van Melave; invoegen dat wy niet zeer veel moeite behoefden te doen / om zoo veel oudheden / als men daar vind / te bezigtigen.

Grotten der Heremijten.

't Was op den tweeden van April / dat wy uit Melave na dit Klooſter gingen / en een Leidsman met ons namen / om de Grotten der oude Heremijten / welke in den Berg zijn / die ten Ooſten daar achter legt / te bezigtigen.

Wy traden in verſcheidene van deeze Grotten / die uitſteekend groot en ruim zijn; doch wy zagen daar niets in / 't geen eenige opmerking waardig was / als alleenlijk in eenigen / groote kruiſen / die in den rots gehouwen waren; en onder anderen op de muur van een der grootſten / twee Engelen / die met hun handen een Kruis ophieften.

Klooſter in een rots gehouwen.

't Eenigſt / dat my in deeze Grotten behaagde / was een Klooſter met zijn Kerk / beide in den rots gehouwen. 't Gewelf des Kerks was zeer effen en gelijk / gelijk ook de vloer. De muuren waren op zijn ouwerwets geſchilderd met Hiſtorien uit het Nieuwe Teſtament / en afbeeldingen van Heremijten en Heiligen / onder de welken hun naamen met Koptiſche Karakters geſchreeven ſtonden. Aan het einde van de Kerk / ten Zuid-Ooſten / zag ik een groot kruis in de rots gehouwen / daar eenige oude Griekſche Letters onder ſtonden / welke ik / vermits de zelve hier en daar gebroken waren / niet wel leezen konde. Op de muuren van een andere Grotte / niet ver van deeze Kerk / doch een weinigje hooger na den top des Bergs / vond ik noch een diergelijk opſchrift / van gelijken in de rots gehouwen / en

niet

niet ver van dit noch twee anderen / welke altemaal / gelijk onzen Leidsman wist te zeggen / Graf-schriften van Abten zijn / die daar begraaven leggen.

Den volgenden dag bracht den zelven Leids-man ons in de oude Stad Insine, van de Kopten Antinoë, en Theben genoemd; daar het eerst / waar op ik / gelijk een zeer aanmerkelijke Oudheid / acht sloeg / de Kolom of Pylaar van den Keizer Markus Aurelius was. Deeze Kolom is van vijf stukken / waar van de vier bovensten effen en glad zijn / en de vijfde / of naaste aan de voet / rondom met Lofwerk en Festonnen uitgehouwen is. Aan de voet zelve ziet men een Grieksch opschrift / dat in dartien regelen bestaat.

Kolom van Markus Aurelius.

By deeze Kolom zag ik de stukken van drie anderen / die gantsch even eens waren / op de aarde leggen; en niets was 'er / 't geen van deeze drie over einde stond / als alleenlijk de voet van de eene.

Van daar gingen wy den Zegen-boog bezigtigen / die noch by na in zijn geheel is / en daar wy boven op klommen langs een kleine trap / die in de muur van deezen Boog gemaakt / en omtrent vijftig treden hoog is. Aan het grootste venster 't geen op het voornaamste Gewelf is / gingen wy wat zitten rusten en bezagen middelerwijl alle de Ruinen en de gelegentheid van deeze wel eer zoo vermaarde Stad.

Zegenboog.

Deeze Zegen-boog staat alleen / en gantsch afgescheiden van de andere Ruinen / dicht by den Nyl; doch by mangel van een opschrift / weet men niet van wie / of voor wien hy opgerecht is geworden. Men ziet 'er geen Beeld-werk aan / gelijk als aan die van Oranje, of Romen; niettemin is hy een der schoonsten / die ik ooit gezien heb; want ieder zijn 'er voorzijden is acht-en-veertig voeten breed / en ieder der andere zijden vier-en-twintig. De groote Poort / die in 't midden / en tusschen twee kleinder in staat / is zestien voeten wijd / en ieder der twee kleinen zeven. De dikte des muurs / die tusschen de groote en de kleine poorten / en nochtans maar van een steen is / is zes voeten en twee duimen.

Ter slinker hand van deeze Zeegen-boog ziet men noch veertien Kolommen van Graniet-steen / op een ry na den Nijl toe / over eind staan; waar van 'er eenigen hun Kapiteelen noch hebben. Sommige van deeze Kolommen staan los / en anderen vast aan de hutten der Arabiers / die daar wonen. Aan de zelve zijde / wanneer men na het Klooster van Abuhennis toe gaat / staan ook noch drie schoone Kolommen van Porphyr-steen over einde / waar van 'er twee zijn / die hun top-stukken noch hebben / en een vierde / die by deeze drie ter aerde legt.

Vervolgens gingen wy de overblijffelen van een zeer heerlijk Paleis bezigtigen / 't geen de Arabiers l'Alburkerun, of 't gehoornde Gebouw, noemen / ter oorzaak / na ik geloof / dat de Kolommen / welke voor dit Paleis opgerecht zijn / Kapiteelen hebben / waar van de kanten zoo groot zijn / dat ze by na hoornen gelijken / 't geen de eigentlijke beteekening van het woord Kern is; maar de menigte en de verscheidenheid van zo veel schoone Oudheden ons voor deeze maal den geest vermoeid hebbende / en de hette zich niet een groote hevigheid doende gevoelen / gingen wy na het Klooster /

Overblijfsels van Abulkerun.

echter

echter met een voornemen / van een andermaal alles naauwkeuriger te komen bezigtigen.

Daags daar aan gingen wy met onzen gewoonlyken Leids-man na den Vadi-gamus, en de Grotten / die daar zyn. Deezen Vadi-gamus is een enge Valey tusschen twee Bergen / die even hoog / en boven op plat zyn; en gelykt wel na een Buffel / waar van ik geloof / dat ze haar naam gekreegen heeft; want het woord van Vadi-gamus betekend niet anders / als de Buffel-Valey. Aan haar begin heeft zy een breede opening / die toegang geeft tot een groote zandige vlakte / welke aan de zyde des Kloosters van Abuhennis is. Ten Zuid-Oosten strekt ze zich omtrent een half uur wegs; vervolgens verheft ze zich allengskens tusschen de voornoemde twee Bergen tot aan hun top toe / daar ze de zelven vereenigd.

Vadi-Gamus.

Aan ieder zyde dezer twee Bergen / welke tegen over den ander leggen / heeft men twee ryen van Grotten / den een boven den ander; ieder ry is van vyftig / of daar omtrent; zulks dat 'er in 't geheel by na twee honderd zyn. Wy traden in ettelyken / en vonden 'er die zoo geweldig hoog waren / dat men met drie pieken aan den ander gebonden 't gewelf niet zoude hebben konnen bereiken. Ook zyn deeze Grotten meestendeel zeer groot; doch niet zeer fraay van binnen / als zynde vol hoeken en kanten / en zelfs niet recht vierkantig.

Hooge en groote Grotten.

Ik kon my niet genoeg verwonderen over de wonderlyke inzichten der oude Egyptenaren / in zoo groote / zoo hooge / en zoo veele Grotten te maken / en die echter voor de geenen / die daar in woonen moesten / zoo ongemakkelyk waren; want ze zyn van het water en Steden af gelegen / en in nare en duistere steenrotzen uitgehold; en zoo ik de Historie van Said ibn Patrik niet geleezen had / welke zegt / dat de Koningen Pharaos de Israëliten gebruikten tot het uitholen der Bergen, en tot het maaken der Spelonken, zou ik by na in het gevoelen der Inboorlingen des Lands vallen / welke gelooven / dat alle deeze Grotten gemaakt zyn geworden door Geesten / die door beswerringen / volgens hun zeggen / daar toe gedwongen wierden. 't Word altyd van veelen geloofd / dat de weetenschap van de zelven te beswceren van allen tyde in Egypten in swang gegaan heeft; want het schynt t'eenemaal onmogelyk / dat ze door menschen handen gemaakt zouden zyn; en ik durf wel zeggen / dat een Reiziger / die deeze Bergen en Grotten van Thebaïde niet gezien heeft / al had hy ook alles bezigtigd / 't geen 'er in Egypten aanmerkens-waardig is / te recht zoude mogen zeggen / dat hy by na niets gezien had.

Zoo haast wy des anderen daags morgens opgestaan waren / gingen wy voor de tweede maal na de Stad Insine, om des zelfs Ruinen met meerder aandacht / en inzonderheid de Kolommen / welke aan de Noord West zyde van Abulkerun staan / te bezigtigen. In 't geheel zyn 'er vier / staande altemaal voor de voor-gevel van dit Paleis / 't geen eertyds zeer heerlyk was; doch tegenwoordig ziet men 'er maar een klein overblyfsel van / rondom met zyn eigene Ruinen omringd. Twee deezer Kolommen staan aan de eene zyde / en twee aan de andere zyde des deurs; doch drie der zelver

Kolommen van Abulkerun.

staan

staan maar over eind / en van de vierde ziet men tegenwoordig niet meer / als een darden deel. Zy zijn van een zekere witte gruizige steen gemaakt / welke men uit den Berg / die by deeze Stadt legt / gehouwen heeft. Van beneden tot het midden toe zijn ze met groeven uitgehold / doch van daar tot aan de Kapiteelen doorgaans effen en gelijk. Jeder deezer Kolommen heeft in den ommetrek dartien voeten. De Kapiteelen zijn van twee stukken / welker Diameter van zeven voeten is; en de lichaamen zelve bestaan uit vijf stukken / waar van ieder zeven voeten hoog is.

Achter dit Paleis / ten Zuyd-Oosten / waren insgelijks vier Kolommen van de zelve groote / gedaante / en stoffe / als de anderen; maar deeze zijn zoodanig onder de anderen Puinhoopen verward / dat wy te naauwer nood de plaats / daar de zelven gestaan hadden / bekennen konden. De Kolom van Markus Aurelius, daar hier voor van gesprooken is / staat ten Noord-Westen der Ruinen van dit Paleis / op een voet-stal van dartien voeten hoogh / en van acht laagen steenen / waar van de onderste halfwege in de aarde legt.

Binnen de Stad van Insine, gelijk ook in de omleggende Grotten / vind men hier en daar Kruiken in de aarde / waar in de oude Inwoonders van Thebaïde hun wijn bewaarden. Deeze Kruiken hebben aan ieder zijde een oor / en loopen na beneden scherp toe om ze in de aarde te konnen zetten. Onzen Leids-man had de kennis om ze te vinden / en bracht 'er ons verscheidenen; maar de wijn was 'er gantsch in verdroogd / en zoo swart als pek geworden.

Kruiken der oude Heremijten.

Op den zevende van de voornoemde Maand / gingen wy met onzen Leids-man / om de Grotten te bezigtigen / welke by het Klooster van Amba Bisciosi zijn / 't geen van het Klooster / daar wy ons verblijf hadden / omtrent duizend schreeden / na het Zuiden toe / af gelegen is.

't Eerste / dat onzen Leids-man ons zien deed / was de Hieroglyphische Grotte, welke de Inwoonders des Lands gemeenlijk de Kerk noemen; zijnde buiten twijfel deeze dwaling gesprooten uit de meenigte der Kruisen / die men daar over al in geschilderd ziet. Om in deeze Grotte te komen / moet men eerst door een andere gaan / die daar voor staat / en die eertijds schoon en groot was; maar ze heeft de onmedoogendheid des tijds geweldig gevoeld; want 't gewelf is ingevallen / en niet meer staat 'er over eind / als twee muuren / welke vol van Hieroglyphische Figuuren / in den rots gehouwen / zijn; waar van 'er eenigen groot / anderen kleinder / en eenige van een matelijke grootte / doch altemaal noch zeer net / en op een goede order / zijn. Vervolgens komt men in de Hieroglyphische Grotte / welke ik geloof eertijds een Tempel der Heidenen geweest te zijn. Zy is by na vierkantig / van binnen zeer effen en gelijk / en in den Rots gehouwen. Vier vademen heeft ze in de langte / drie vademen en een voet in de breedte / en twee vademen in de hoogte. De poort / waar door men ingaat / is vier voeten en een half wijd; en tegen over de zelve ziet men een Nis / of gat / in den muur uitgehold / van een vadem en een voet diep / vier voeten wijd / en een vadem een voet en acht duimen hoog. Deeze Grotte is om hoog / en

Hieroglyphische Grotte.

aan de muuren rondom / met zodanige Figuuren beschilderd / waar door de oude Egyptenaaren hun meeningen op een verborgene manier te kennen gaven. Rondom deeze Figuuren ziet men zeer kleine Karakters van de zelve taal / waar van de koleuren noch zoo schoon en leevendig zyn / dat ik my niet genoeg verwonderen konde / hoe zy na zoo veel eeuwen noch in een zoo goede stant gebleeven zyn.

Behalven dit oneindig getal van Karakters / ziet men ook noch een menigte van kleine regelen der zelve Karakters / die zeer net op de muuren gehouwen zyn / waar van de sommigen van het een einde des muurs tot aan het ander reiken / en anderen van boven na beneden gaan. Deeze Karakters en Figuuren zyn in een zoo groot getal / dat de geen / die daar een afschrift van wilde maken / wel een maand werk zoude hebben.

Onder deeze twee Grotten / heeft men een ry van anderen / insgelyks in den rots gehouwen / en van binnen zeer effen en gelyk / doch zonder eenige Figuuren ; ook zyn ze zoo breed / noch zoo hoog niet / als de geenen / daar hier boven van gesprooken is ; want ze hebben niet meer als zes voeten in de hoogte. Op de vloer van ieder deezer Grotten ziet men een vierkantige en diepe Put / in den rots gehouwen / daar men in kan klimmen door den middel van gaten / die expres aan beide de kanten van den Put gemaakt zyn / om de voeten daar in te zetten. Ook heeft men op de grond van yder Put / een gang / in den Rots gehouwen ; maar vermits ze zeer vuil en donker zyn / dorsten wy 'er niet in klimmen. In de muuren van eenigen deezer Grotten ziet men vierkantige gaten van zes voeten langte / en twee voeten breedte / 't geen even de grootte van een doodkist zynde / my geloove doet / dat de Egyptenaaren van ouds hun dooden in deeze Grotten begroeven.

Eenige treeden verder na het Zuiden / is een andere zeer groote Grotte / waar in wy ter slinker hand van den ingang een Hieroglyphisch Tafereel / met dartien regelen Karakters daar onder / in den muur gehouwen zagen.

Van deeze Grotte hernamen wy den weg na ons Klooster van Abuhennis, en bezagen onder wege alle de andere Grotten / die op deezen Berg zyn / tot aan de plaats / daar den Vadi-gamus . waar van hier voor gesprooken is / zyn aanvang neemt ; doch wy vonden daar niet aanmerkelyks in / behalven eenige Kruizen / welke met een zeker rood dom genoeg op de muuren geschilderd zyn / waar uit wy oordeelden / dat ze eertyds voor Kerken gediend hadden.

Door het verscheidene werk van alle deeze Grotten kon men gemakkelyk onderscheiden / wat de oude Egyptenaaren / of wat de Kristenen en Heremyten / die Thebaïde hebben doen bloeyen / gedaan hadden ; want de eersten hebben alles / dat zy daar in gehouwen hebben / met zulk een iever / en zoo net / uitgevoerd / dat men zich niet genoeg daar over verwonderen kan / daar de anderen in tegendeel hun werken zeer dom / en zonder eenige beschaafdheid / of kennis / gemaakt hebben.

Na dat wy negen dagen in 't Klooster van Abuhennis geweest waren / kee-

keerden wy op den negende van April weer na Melave, van waar wy den 15 van de zelve maand na Minie trokken / welke reis wy eerst te land hadden meenen te doen; doch wy veranderden van voorneemen / vermits wy te veel moeite en gevaars daar in voorzagen.

Vertrek van Melave.

Minie, in de Arabische Boeken Miniet ibn chassie genoemd / is een oude Stad / maatelijk groot en schoon / op de wester oever des Nijls gelegen. Haar oudheid blijkt genoegzaam uit haar oude gebouwen / en enge straaten / daar twee menschen naauwelijks nevens malkander konnen doorgaan. In deeze Stad worden de Bardakes of Water-Potten gemaakt / die te Kairo om hun aardig fatsoen / en om de hoedanigheid / welke zy hebben van het water koel te maaken / zoo zeer geacht worden. Zy maaken ze van een zekere kley / die een dag reizens van daar / aan de Oost zijde des Nijls, op een plaats Schiech Fadl genoemd na een Godvrugtig Mahometaan / die daar begraaven legt / gehaald word.

Minie.

Op den 19 des voornoemde Maand traden wy te scheep / om ons na Benesuëf te doen voeren / in welke tocht wy de wind zoo gunstig hadden / dat wy ons des morgens ten negen uuren onder Gebel Teir, of den Vogel-berg vonden. Terwijl wy langs den voet deezes Bergs zeilden / zag ik op des zelfs top een steen / welke men den Kemel noemd / om dat ze dit dier van verre niet qualijk gelijkt. Een weinigje verder gekomen zijnde / ontdekten wy den Taka of het Venster, 't geen een groot gat is / 't welk de natuur op de manier van een Venster in deze berg of rots gemaakt heeft. Zo haast onze Moorsche Bootsgezellen dit Venster in 't gezigt kreegen / lazen zy den Fatha of 't Eerste Kapittel des Alkorans, 't geen zy gewoon zijn te doen voor de arme Heremijten / welke zy zeggen op deze plaats des Bergs / gelijk als beesten / te leven / niet anders eetende / als raauwe Kruiden. Na den middag passeerden wy Bene Mohammib il Kisur, een Dorp op de Wester oever des Nijls gelegen. Daar schuin tegen over zagen wy een oud verwoest Klooster / en een weinigje verder een menigte van Grotten op het gebergte / 't geen daar by legt; en na vervolgens noch een oud vervallen Kasteel voor by gevaren te hebben / gingen wy slaapen te Benemzar, een groot Dorp op de Wester oever des Nijls gelegen.

Vogel-berg.

Benemzar.

Van daar vertrokken wy des anderen daags 's morgens met een Zuid-Ooste wind / die zeer goed was om ons te Benesuëf te brengen. 't Was noch vroeg / wanneer wy voor by Heggiar Selame zeilden / 't geen een klip in den Nijl is / tegen over de welke men de Ruinen ziet van een oude Stad / en het Graf van een Sciech of Heilig. Op den middag zeilden wy voor by de Ruinen van een andere oude Stad / Medinet Giahel genoemd / welke ten Oosten des Nijls legt / en waar van men noch verscheidene overblijfsels en ettelijke huizen ziet / die van in de Zon gedroogde steenen gemaakt zijn. Na den middag het weer veranderd / en een hevige storm ontstaan zynde / waren wy genoodzaakt te Bebe, een groot dorp / dicht by Benesuëf, de nacht over te brengen.

Medinet Giahel.

Bebe.

Den Volgenden dag / zijnde de 21 van de gedachte Maand / kwamen wy te Benesuëf, daar wy maar een dag stil bleeven; invoegen dat wy ons

op den 24. April weer te Kairo zagen / zonder te hebben konnen volbrengen het voornemen / 't geen wy hadden van na Isne te gaan.

SES-EN-TWINTIGHSTE HOOFD-STUK.

Beschrijving van de Betooverde Water-bak, en Josephs Put. Vertreck van Kairo na Alexandria, en van daer na Venetien. Afgrijselijke Storm, en groote nood van Schipbreuk. Des Schrijvers aankomst tot Venetien, en vertrek van daar na Engeland.

NA dat wy nu omtrent weer acht dagen te Kairo, onze gewoonlijke verblijf-plaats / geweest waren / kreegen wy gelegentheid om den Betooverde Water-Bak, daar tot noch toe geen Reiziger van gesprooken heeft / gelijk ook Josephs Put, te bezigtigen / met welke twee Oudheden het aldus gelegen is.

Betooverde Water-Bak.

De Betooverde Water-Bak, in 't Arabisch Houd il Merasset genaamd / staat onder de Mosquee van het Paleis / Kalet il Kebsch geheeten / en is van een steen / van swart marmer / zeven voeten lang / op de manier van een Water-Bak gemaakt. Omtrent anderhalve voet hoog staat ze uit de aarde; en zijn des zelfs zijden van binnen en van buiten / gelijk ook de boorden of randen / met zeer kleine Hieroglyphische letters / die daar in gehouwen zijn / vercierd. D'Inwoonders van Kairo zeggen / dat / ten tijde der oude Egyptenaaren / de zieken / met het water te drinken / 't geen men daar uit schepte / gezond wierden ; en dat door de kracht van een Rassem of Beleezing, welke de Egyptische Priesters daar over gedaan hadden.

Josephs put.

Wat nu den Put van Joseph belangd / die in het Kasteel staat; des zelfs hals is vierkantig / en zeer wijd / in den rots gehouwen. Zijn diepte is van honderd en vijf-en-twintig vademen / ieder vadem op zes voeten gereekend. Men put 'er het water uit door middel van twee raderen / waar van het een boven de mond des Puts / en het ander vijf-en-seventig vademen laager staat. Van ieder deezer raderen heeft men twee Ossen die de zelven omdraaijen. 't Laagste rad / 't geen echter vijftig vademen hooger staat als het opperste des waters / diend om het water op te trekken tot aan een Bak / die daar dicht by / en expres ten dien einde gemaakt is. Uit deezen Bak word het water vervolgens / door middel van het bovenste rad / tot om hoog getrokken. De beesten / die daar aan werken / kunnen gemakkelijk op en afklimmen langs een breeden weg / die door eenige vensters / welke

welke ten deezen inzichte in den put gemaakt zijn / een weinigje lichts ontfangt.

D' Arabische Schrijvers noemen deezen Put Bir Kaleizun, of den Slak-put, ter oorzaak des wegs / waar langs men afklimt / welke / gelijk een wendel-trap / al rondom loopt; en men zegt gemeenlijk / dat de Geesten de zelve tot zulk een ongeloofelijke diepte uitgehold hebben. 'k Weet niet / wat ik daar van gelooven zal; want het schijnt t'eenemaal onmogelijk / dat zulk een afgrijselijken werk door menschen handen gemaakt zoude zijn.

Zijn water / volgens 't geen / dat men ons daar van zeide / spruit uit den Rots zelve / en wast en daald met den Nijl; maar ik heb van anderen hooren zeggen / dat het door middel des groote Water-leidings / welke te Oud Kairo is / daar in komt / 't geen geloofelijker schijnt; doch / dewijl ik / vermits mijn vertrek / de waarheid daar van niet wel heb konnen verneemen / wenschte ik wel / dat iemand anders de moeite wilde neemen / om zich ter deeg daar van te doen onderrechten.

De geenen / die voorgeeven / dat Joseph, den Zoon des Oudvaders Jakobs, deezen Put heeft doen maaken / dwaalen grovelijk; want / behalven dat het Kasteel van Kairo niet eer als ettelijke eeuwen na Joseph, gebouwd wierd / is het gevoelen van alle de Arabische Schrijvers / dat Joseph te Memphis woonde / 't geen aan de andere zijde des Nijls, dicht by de Pyramiden / en niet aan deeze zijde des Rivi ers / daar Kairo staat / gelegen was.

Ettelijke dagen / na dat wy dit wonderlijk Werk besigtigd hadden / en terwijl wy ons gereed maakten / om na Konstantinopolen te vertrekken / en vervolgens Turkyen te doorreizen / kreeg ik een brief van mijn jongste Broeder / waar in hy my het overlijden van mijn Moeder bekend maakte / en met eenen verzocht / dat ik doch zoo spoedig als 't my moogelijk zoude zijn / na huis wilde keeren / alzoo mijn tegenwoordigheid daar zeer noodzakelijk was. Thomas Browne, mijn getrouwe Reis-Broeder / en welkers gehengenis wy om onze byzondere vriendschap noch altijd zeer lief zal zijn / was over deze tijding niet weinig bedroefd; want niet alleen na Turkyen trekken willende / zag hy zich door dit ongeval genoodzaakt of in Egypten zonder gezelschap te blijven / of met my na Engeland te keeren / waar van ik hem tot het laaste besluiten deed / door belofte / dat ik niet zoo haast onze Huis-zaken geredderd zoude hebben / of dat wy weer op nieuws ons reizen aanvangen zouden. Na dat wy dan na een bekwaame gelegentheid vernomen hadden / om weer na ons Vaderland te keeren / verstonden wy uit eenige Kooplieden te Kairo, dat 'er binnen korte dagen van Alexandria vier scheepen na Venetien stonden te vertrekken. Wy vonden raadsaam deeze gelegentheid niet verlooren te laaten gaan / en vertrokken derhalven op den veertienden May van Kairo na Alexandria, daar wy voor ons / en onze twee Nubische Dienaars / die niet gaarne van ons scheiden wilden / verding maakten met den Patroon of Schipper van het Schip St. Giovanni, om ons met onze goederen binnen Venetien te brengen.

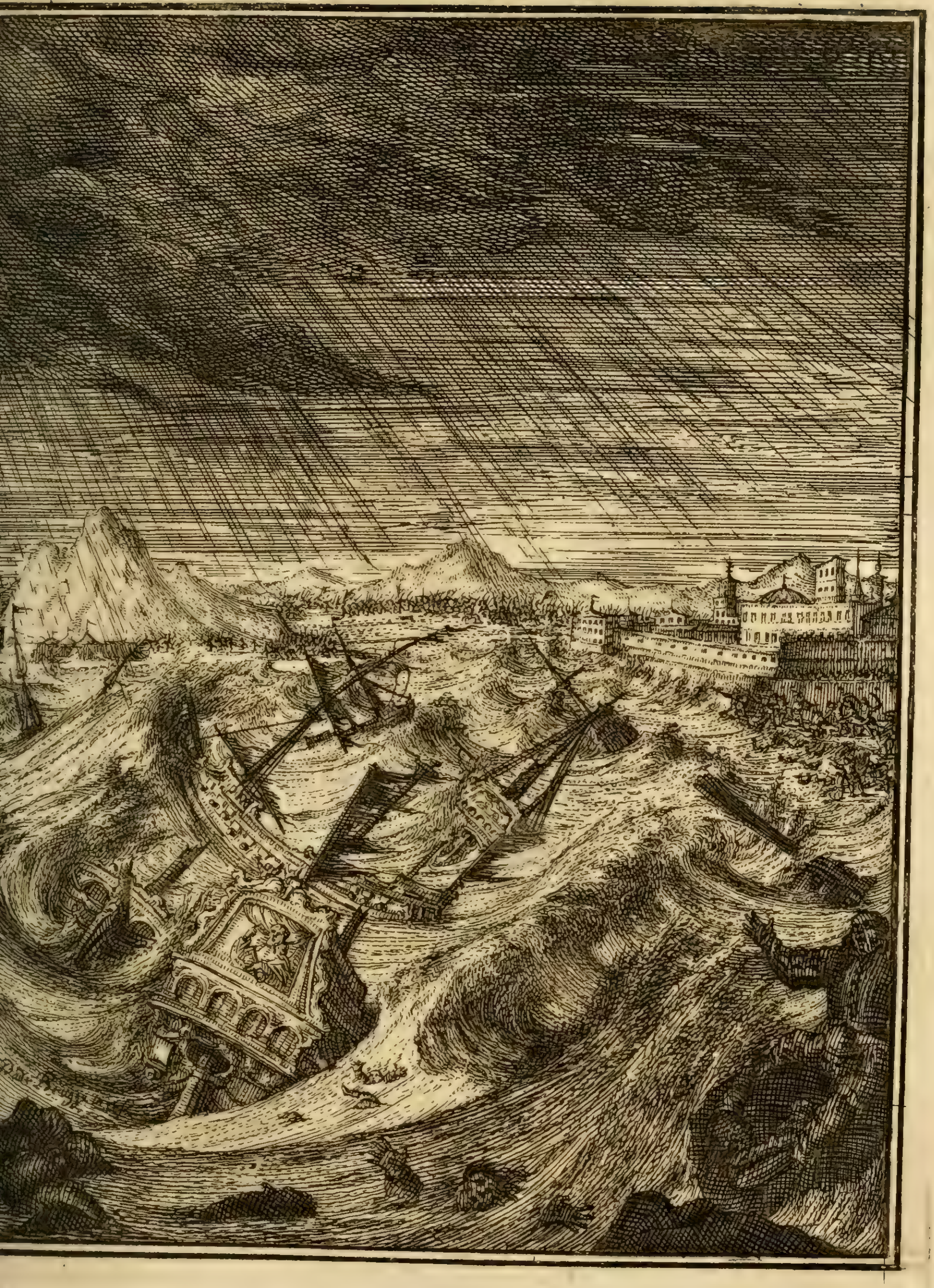
Vertrek van Kairo,

Vertrek van Alexandrie na Venetien.

't Was op den 2 Juny / toen wy met deeze vier Italiaansche Schepen met een zeer voordeelige wind uit de haven liepen / en binnen drie etmaalen tijds over de honderd en zeventig mylen afgelegt hadden; invoegen dat wy ons voor lieten staan een zeer spoedige reis te zullen hebben; doch twee dagen daar na bevonden wy wel / dat wy onze gissing kwalijk gemaakt hadden; want omtrent ten vier uuren na den middag een hevige Storm-wind uit den Noord-Oosten opgereezen zijnde / wierd de lucht in minder als een half uur zoo duister / dat wy onze by hebbende scheepen naauwelijks zien konden. Daar en boven viel 'er zulk een sterke regen / als of den gantschen Hemel te gelijk geopend geworden / en in water veranderd was geweest. Terstond wierden alle de zeilen ingehaald / en de roer-pen vast gebonden; want de wind nam hand over hand zoo geweldig toe / dat het schip nergens na luisteren wilde. Ondertusschen viel de nacht / die zoo geweldig donker was dat de Matroozen op den overloop geen hand voor oogen zien konden / 't geen onze benaaudheid zodanig vermeerderde / dat een ieder zich in den gebede tot God begaf; want wy vreesden gestadig dat de schepen den ander door de geweldige wind en duisternis op 't lijf zouden loopen / waar uit wy het verlies van ons leeven onfeilbaar te gemoed zagen. In deeze afgrijselijke angst en bekommering brachten wy dien gantschen nacht over / om des morgens / wanneer den Hemel weer eenig licht van zich gaf / zonder dat de winden daarom echter leggen gingen / een schouw-spel te zien / 't geen ons altemaal de tranen uit de oogen rukte; want twee der schepen / die met ons uitgeloopen waren / met de boegsprieten in malkander verward geraakt zijnde / wierden des morgens omtrent zeven uuren / na dat ze lange tijd te vergeefs gearbeid hadden / om weer los te raken / door de afgrijselijke winden twee maal zoo geweldig tegen den ander gesmeeten / dat ze in minder als een oogenblik door het water / 't geen de zee door de gebrookene gaten daar gestadig in dreef / beide te gronde gingen. De Matroozen zochten op stukken van planken / masten / en diergelijke dingen / hun leeven te bergen / en riepen ons zeer erbarmelijk toe; doch 't was niet mogelijk hen te hulp te komen; want hoe zouden wy een boot uitgezet hebben / daar ons Schip somtijds door de baren tot aan den Hemel verheft / en terstond daar op zoo zeer vernederd wierd / dat wy na den afgrond scheenen te dalen. Wy zagen hen dan altemaal zeer jammerlijk verdrinken / zonder dat 'er een eenig man afkwam; en verwachten ook een even diergelijk lot / 't geen wy ook ongetwijfeld niet ontkomen zouden hebben / zoo de goede God niet tegen den middag de kracht der woedende winden gebrooken had; want ons Schip was door den storm zoo zeer verswakt / en op zoo veele plaatsen lek geworden / dat wy 't geen zes uuren langer zoude hebben konnen uitstaan. Zoo haast de Zee dan weer wat tot bedaren gekomen was / begon men de schade / welke de uitgelatene winden / en onmedoogende golven ons aangedaan hadden / weer te verhelpen / 't welk met zulk een iever ter hand gevat wierd / dat wy den volgende dag / benevens het Schip / dat ons maar alleen overgebleeven was / de zeilen weer aan de mast sloegen / en onze reis zonder verder tegenspoed tot Venetien toe vervolgden /

Afgrijselijke Storm.

daar

daar wy op den laatsten dag van de voornoemde maand aankwamen / en daar mijn getrouwe Reis-broeder / en beste Vriend / dien ik ooit gehad heb / door een hevige ziekte / die hem zedert dezen Storm aangetast had / na dat wy daar vier dagen geweest waren / tot mijn groote droefheid uit deeze weereld gehaald wierd. Zeker / die ooit vreemde Landen bewandeld heeft / zal zich lichtelijk konnen inbeelden / hoe zeer zoodanig een verlies komt te smarten; doch om den Leezer met deeze byzonderheden / die my alleen betreffen / en die dagelijks voorvallen / niet langer op te houden / zal ik hem zeggen / dat ik na veertien dagen te Venetien geweest te zijn / en mijn Vriend aldaar eerlijk ter aarde te hebben doen bestellen / met het Schip de Koning David na mijn Vaderland vertrok / daar / ik te Gravezande binnen geloopen / en van daar vervolgens na Londen, mijn geboorte-plaats / getrokken zijnde / God dankte / dat hy my met zijn vaderlijke hand voor alle gevaar zoo genadig had believen te beschermen.

Aankomst tot Venetien.

Tot Londen.

EINDE
DES
EERSTE DEELS.

Zeldzaame en gedenkwaardige ZEE- en LAND-REIZEN van EDUWARD MELTON, Engelsch Edelman, Door de voornaamste Gedeelten des Werelds.

TWEEDE DEEL, DOOR WEST-INDIEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Des Schrijvers vertrek uit Portsmuiden. Aankomst tot S. Vincent, en des zelfs beschrijving. Gestalte, Zeeden, Godsdienst, manieren van oorlogen, en onmenschelijke wreedheden der Kannibaalen, of Karaibaanen. Beschrijving van S. Kristoffel, en van S. Martijn. Wonderlijke Vogelen. Vertrek van S. Martijn, en aankomst tot Nieuw-Jork.

HOewel ik voorgenomen had / zoo haast als ik mijn dingen beslecht zoude hebben / het reizen weer aan te vangen / kon ik daar / vermits het verliezen van mijn getrouwe Vriend en Reis-broeder / niet zeer wel toe besluiten; want ik had nu / terwijl wy te samen in Egypten waren geweest / in verscheidene gelegentheden gezien / hoe noodzakelijk het in vreemde Landen is / iemand by zich te hebben / daar men een vast vertrouwen op kan zetten. Dit was dan

de oorzaak (want men vind 'er hedendaags zoo weinig/ daar men zich veilig in alles op verlaten kan) dat ik met een groot ongenoegen by na zes jaren in Engeland overbracht; en buiten twijfel zou ik noch langer daar gebleeven hebben/ zoo my niet drie Edellieden/ welke ik zedert een tijd voor dappere en getrouwe Jongelingen had leeren kennen/ verzocht hadden een tocht met hen na Nieuw-Nederland, 't geen ons volk in den jaare 1664 op de Hollanders veroberd hadden/ te doen. 't Geen/ dat ik van dit Land had hooren zeggen/ en de begeerte/ welke ik van natuure had om vreemde Landen te bezigtigen/ deeden my dit verzoek blymoedig toestaan/ hoewel ik veel liever een reis na Turkyen en Persien had willen doen/ gelijk mijn voornemen was/ wanneer wy uit Egypten vertrokken.

Vertrek van Portsmuiden.

Wanneer wy nu alles vaardig gemaakt hadden/ 't geen ons tot zoodanig een tocht van nooden was/ gingen wy te scheep tot Portsmuiden, alwaar vijf Scheepen gereed lagen/ om den steven na de voornoemde Kust te wenden/ en zetteden 't onder zeil op den 10 April van den jare 1668.

1668.

Op den 27 van de voornoemde maand/ kreegen wy Madera in 't gezicht/ en op den volgenden dag Isle de Palma, zonder dat wy als noch eenige tegenspoedige wind gehad hadden; maar twee dagen daar na kreegen wy een storm uit den Noord-Oosten/ die ons wel vijf dagen lang by bleef/ waar door alle onze Schepen van malkander verstrooid wierden; niettemin leeden wy door dit onweer/ alzoo wy tegen alle ongemakken van de zee zeer wel voorzien waren/ geen byzondere schade; zulks dat wy zoo haast geen verandering van weer gekreegen hadden/ of wy zetteden de voornaamste zeilen weer by/ en spoeiden zoo veel wegs/ als ons mogelijk was/ zulks dat wy op den 18 Mey de Barbados in 't gezicht kregen/ en den volgenden dag voor S. Vincent het anker wierpen/ alwaar wy te land gingen/ om eenige verversching te bekomen.

S. Vincents Beschrijving.

Dit Eiland S. Vincent is op den 5 van Grasmaand gevonden/ en daarom na dien Heilig genoemd. Het heeft in de langte acht/ en in de breedte zes mijlen/ rondom zich met hooge kusten verheffende. Men vind 'er verscheidene bergen/ die zoo geweldig hoog zijn/ dat men van de zelve ettelijke mijlen ver in zee kan zien. De grond/ die buiten gemeen vruchtbaar is/ voed meer Karaibaanen, als eenig Eiland daar omtrent. Aan de West en Zuid kanten leggen bekwame boezemen/ om 't anker te werpen/ en de water-vaten te vullen.

Karaibaanen.

De Karaibaanen, die alhier ettelijke Dorpen bewoonen/ zijn wel-geschapene menschen met breede schouders/ en heupen/ ronde aangezichten/ zonder baard/ wijde mond/ witte tanden/ en kleine oogen/ bereelde voeten tegen alderlei scherpte/ platte neuzen/ door geweld ingedrukt/ en lang-nederhangend swart hair. 't Geen ons hier geweldig verwonderde/ was/ dat wy onder alle deeze lieden geen een en zagen/ die wanschapen was/ of eenig merkelijk mangel van natuure had. Alle gaan zy moedernaakt/ en

Hun cieraden.

beschilderen 't lichaam met roode verwe/ zoo haast zy des morgens uit het water t'huiswaart keeren/ waar toe zy oly en een zeker boom-gewasch/ Rokou genoemd/ gebruiken. Om de oogen trekken zy swarte ringen met

het sap uit zekere appelen / die men Junipa heet. Deeze schildering verstrekt te gelijk tot cieraad en tot sterkte. Wy zagen 'er ook eenigen / die een drabbig kwal over het gantsche lichaam gestreeken hadden / daar alderlei vogel-vederen op geblaazen waren ; welke wonderlijke postuuren ons geweldig tot lachen verwekten. Sommige leggen een gegomde korst op 't lichaam / in de welke zy wel-riekende bloemen kleeven. Voorts gebruiken de Karaibaanen noch andere optooisels. Zy vercieren 't hoofd met veelverwige pluimagien / en de door-boorde ooren met gladde visch-graaten / of schubben van Karet , of kristalijne doppen. Ook hangen ze de zelve pronkeryen aan 't middel-schot der neuze / en aan de lippen. 't Man-volk trekt arm-ringen aan het dikke des arms by de schouder ; doch de Vrouwen dicht by de hand. Rondom de beenen slingeren koraale kousebanden. Anderen dragen ook arm-pypen / en beenderen der verslagene vyanden / en geregene ketenen uit Agouty tanden / van Tygers / of wilde Katten / of Kink-hoorentjes ; maar wanneer zy op 't cierlijkst te voorschijn komen / binden ze / boven de genoemde cieraden / arm-ringen onder de oksels / en slupers en veder-riemen / welke of langs de schouders / of van den navel tot de dyen slingeren.

Tweederlei taal der Karaibaanen.

Onder de Karaibaanen , die met de Europeërs verkeeren / gaat een tweederhande taal in swang / waar van de oudste zacht / aangenaam / en vloeyend is / en by na gantsch tusschen de lippen voortgebracht word. Na verscheidenheid van uitspraak heeft een woord menigmaal verscheidene beteekenissen. Een byzondere afkeer betoonden zy van onze (d' Engelsche) taal te hebben. Niemand willen zy de geheimenis des eerste taals ontdekken. Terwijl wy hier op S. Vincent waren / bespeurden wy iets / 't geen een ongemeene verwondering verdiend ; te weeten / dat de Karaibaansche mannen woorden spreeken / die de vrouwen wel verstaan / doch nooit spreken; van gelyken gebruiken de vrouwen ook eenige woorden / die de mannen nooit en spreeken. Ook gebruiken de ouden manieren van zeggen / welke nooit in de mond der jongelingen komen ; en de jongelingen hebben in tegendeel weer eenige spreek-wijzen / daar zich de ouden nooit van en dienen. Geen minder verwondering verdiend het / dat zy by tyden des oorlogs spreeken / 't geen niemand verstaat / als alleen de Soldaten / 't welk gedaan word om dat hun aanslagen niet uit zouden lekken. De nieuwer of vermengde taal / welke zy gebruiken / wanneer zy met de Europeërs in onderhandeling treeden / heeft veel woorden van verscheidene talen / en inzonderheid van de Spaansche / overgenomen. Voorders / hoewel de Karaibaanen over 't minst belachelijk voorval luidskeels uitschateren / zijn zy echter van een swaarmoedigen geest / en leenig / zulks dat 'er met hardigheid niets op te winnen is. Hun bezigheden in jagen / visschen / landbouwen / huizen stichten / neemen ze voor tijdverdrijf van liever lee op. Dief-stal word hier nooit begaan / en niemand heeft wantrouw tegen zyn naasten / weshalven de hutten dag en nacht ongeslooten staan. Ook rijst 'er zelden onrust tusschen den een en den ander; want een gemeene liefde verbind hen altemaal ; zoo 'er nochtans moeite komt te ontstaan / voerd de beleedig-

Hun inborst.

Bezigheden.

de zijn wraak ten uitersten uit. De kuisheid gaat allenthalven onder hen in swang/ en de Jongelingen draagen een diep ontzag voor de ouden. 't Schiet-geweer/ hoewel zy het menigmaal genoeg hooren/ jaagd hen altemaal een sidderende verbaagdheid aan. Zy gebruiken geen zout/ schoon zy braave Zout-putten hebben/ en eeten ook geen varkens-vleesch/ waar van de Eilanden overvloed verschaffen/ uit vrees voor kleine oogen/ 't welk zy een groote mismaaktheid oordeelen/ daar ze nochtans altemaal met geringe oogen ter wereld komen. Zy nuttigen ook nimmermeer Schild-padden/ om de plompheid van dit Dier niet deelachtig te worden. Eindelijk kennen ze geen hooger getal/ als haar vingeren en teenen uitmaken; invoegen dat het geen/ 't welk boven twintig gaat/ hen ontallijk schijnt. Akambouë zijn goede Geesten/ welker meenigte veel/ en woonplaats den Hemel is; doch zy zeggen/ dat ze zich geensins met ondermaanige zaaken bekommeren. De Offeranden bestaan uit Kassave en eerstelingen der vruchten. Deeze worden gesteld aan 't einde der hutte in vaten op kleine tafelkens/ uit biezen en lataane bladeren gevlochten/ zonder eenig gebed; want de aanroepingen der Goden geschieden niet als door tusschen-komen der Bojes of Priesters/ en zulks alleenlijk/ of om wraak te neemen tegen berongelijkers/ of om genezing uit eenige krankheid te erlangen/ of om d' uitkomst des oorlogs te verstaan/ of om Maboja te verdrijven. Jeder deezer Boyes of Priesters heeft zijn eigene God/ dien hy door een toover-zang/ tusschen de smook van Tabak/ by naare nachten tot zich roept. Uit doods-beenderen met katoen omwonden geeft den Duivel antwoord/ en maakt een geluid van klappende kaake-beenderen/ niet anders of hy d' Anakri (zoo noemen ze 't geen hem geofferd word) op at; doch des daags legt de spijs onaangeraakt/ welke zo heilig word gehouden/ dat niemand de zelve nuttigen durft. Wegens de booze Geest Maboya zijn verscheidene gevoelens. Sommige oordeelen/ dewijl de Karaibaanen van een swaarmoedige inborst en opgeswollene mild zijn/ waar uit verbaarlijke droomen ontstaan/ dat zy een inbeelding voeden/ als of ze door Maboya dapper afgerost waren; doch anderen brengen een kenbaare ervaarendheid by/ waar uit blijkt/ hoe deeze elendige Heidenen waarlijk van Maboya veel lijden; want hy verschijnt hen menigmaal in zulk een vervaarlijke gedaante/ dat ze sidderen en sweeten. Ook betuigen de paarsche nepen en bloedige stremen over 't gantsche lichaam genoegzaam het onthaal/ 't geen hy hen doet; en niettegenstaande dusdanige wreede bejegeningen doen zy niet de minste dienst aan Maboya; alleenlijk vinden ze verligting/ wanneer ze kleine beeldekens om den hals draagen/ geformeerd na de gestalte/ in welke de booze Geest hen verscheenen is. Doch boven al houden ze voor de beste raad hun toevlucht tot een Kristen te nemen. Ook veroorzaaken de Piais of Toovenaars/ welke men onder de Karaibaanen vind/ veel onheils/ inzonderheid by voorval van sterven; want zoo haast iemand den geest geeft/ vraagd de naaste bloedverwant/ wie de oorzaak des doods is; Zoo nu den Piais iemand noemd/ zullen ze niet rusten/ voor zy den zelve van kant geholpen hebben. Belangende de Ziel/ hebben de Karaibaanen een zeer vreemd

Waarom geen Varkens-vleesch of Schilpadden eeten.

Offeranden.

Goede en kwaade Geesten.

Piais of Tovenaars.

Gevoelen

vreemd gevoelen; want ieder meend zoo veel zielen te hebben / als hy hert-kloppingen heeft. Niettemin houden zy het hert voor de voornaamste ziel/'t welk zy zeggen in de dood te verhuizen met Icheir (aldus noemen zy een iegelijks byzondere God) na 't gezelschap der andere Goden / alwaar zy even zodanig als hier beneden gelooven te leeven; waarom ook de knechten gemeenlijk boven de Graf-steeden hunner Heeren geslacht worden / om de zelven in d' andere weereld te dienen. D' Andere zielen / bestaande in hert-kloppingen / neemen tweederhande wooningen; de zielen der Strijdbaare Helden vertrekken na gelukzalige eilanden / alwaar d' Arouages slaafachtig dienen; doch die der bloodhertigen worden op een plaats gevoerd daar zy het jok der Arouages (deeze zijn hun dood-vyanden) achter een hoog gebergte in dorre woestijnen eeuwig zullen draagen. Zy zijn zoo bang voor den Donder / dat ze / zoo haast zy een Donder-buy zien opkomen / na hun Hutten vluchten / zich op kleine stoeltjens by 't vyer plaatsen / 't aangezicht dekken / 't hoofd in de handen leggen / en al schreyende schreeuwen / Maboya is geweldig gram tegen den Karaibaan. Hun Hutten / welke meest altemaal gebouwd worden nevens stroomen en vlieten / zijn langwerpig rond. 't Dak bestaat uit palm-bladeren of zuiker-ried; en de stijlen / daar de gantsche timmering op rust / zijn takken / in d' aarde gepoot / en boven tot malkander gebogen. De vloer word van gestampte aarde gemaakt / en doorgaans zeer zindelijk gehouden. Behalven een klein Vertrek / om te rusten / en vrienden te onthaalen / heeft ieder Hut een Keuken tot bereiding van spijs / en een Pak-huis / daar zy hun pijlen / boogen / en knodzen / in ophangen. 't Huisraad is weinig; de machtigsten gebruiken katoene Amakken in plaats van bedden; doch geringe luiden / welke diergelijke Amakken niet bekomen kunnen / nemen in der zelver plaats Kabanen, 't welk dwars door malkander gestookene stokken zijn / die vol bladeren van Bananie-boomen bestrooid / en by de vier hoeken met dikke touwen geschoort worden. Voor keuken-gereedschap gebruiken zy uitgeholde kowoerden / en 't aard-werk Kanaris. In de kleine Kanaris bereiden ze Taumalis, zijnde een honger-verwekkende spijs / die alzoo genoemd word / en in de grooten den drank Ouicou. Wanneer zy hun geboeg doen / booren ze met een stok een gat in d' aarde / en dekken den drek aanstonds toe. Rondom de Hutten weiden een menigte hoenderen en kalkoenen / doch niet zoo zeer voor hunne eigene tafels / als om met de aldaar-komende Kristenen tegen yzer-werk te verruilen. Deeze woningen verplaatsen zy menigmaal / inzonderheid wanneer daar iemand in komt te overlijden / of dat zy 'er eenige vuiligheid in ontdekken / of dat de Hut door de blixem getroffen word / 't welk zy voor een geweldig kwaad teeken houden. De Vrouwen vinden geduurig werk met het Huisgezin in goede geschiktheid te onderhouden / visch en wild-braad ter tafel te bereiden / katoen te spinnen / hun Mannen te kemmen en rood te smeeren / en meer diergelijke bezigheden. Van gelijken zijn de Mannen ook by na nimmermeer ledig; want zy trekken ten oorlog / of ter jacht / of ten Visch-vangst. Van de Europeërs hebben zy geleerd traan en katoene lemmet des nachts te gebruiken; want zy plachten

van de Zielen.

Van de Donder.

Hun hutten.

Bedden.

Keuken-gereedschap.

Nagt-brand.

ten zich om licht te hebben / gelijk zy ook noch wel somtijds doen / te dienen van takken / die met gom bedroopen waren / welke takken om het flikkerend licht / 't geen zy van zich geeven / van de Hollanders Kaars-houten genoemd worden. Ieder heeft een kleine stoel en tafeltje van het welk hy visch of vleesch / 't geen buiten gemeen langsaam gebraaden word / eet; doch zonder eenige gezette uur voor hun maaltijd te houden. De breede bladeren Bananie verstrekken voor tafel-laakens. De krabben in hun eigen

Lekkernyen. vet geroosterd / en met Citroen-sap en Pyman bedroopen / worden onder d'uitsteekenste lekkernyen gereekend. Wanneer zy groote maaltijden te samen houden / stooven ze de spijs met smeer van de verslagene Arouages, hun dood-vyanden / 't geen ze ten dien einde vergaderen en bewaaren. De

Drank. drank / die zy 't gewoonlijkst drinken / Maby genoemd / word van Pataten in water gekookt / verfrist geweldig / en zet alle slijmigheid af. Ouicou word gezooden uit geweikte Kassave, en sweemd wonderlijk wel na bier / in kracht / smaak / en verwe. Behalven deeze dranken leverd d'insnijding in doornige Palm-boomen / in onderhangende Kalabassen / een vocht niet ongelijk den witten wijn. Weinig gebruik heeft den drank Kouskou, dewijl ze 't lichaam opblaast / hoewel ze anders niet onsmaakelijk is; maar de hoogste achting haald de Zuiker-rieten-wijn, geperst op Moolens / die enkelijk tot dusdanig een gebruik getimmerd zijn / en voorts in groote ketels zorgvuldig geschuimd.

Schepen. Hun groote Pirauges of Schepen / die uit een groote Boom gehold / met planken opgeboeid / en vol snaakeryen beschilderd worden / konnen vijftig gewapende mannen voeren. Een byzonder behaagen scheppen zy in trommels / snaaren over Kalabassen gespannen / en fluiten / die menigmaal van de beenderen hunner vyanden gemaakt worden. Terwijl de Visch een halve dag langsaam bakt / zingen ze liederen op de maat van een kalabas / die vol keizel-steentjes is / en door de minste

Dansen. beweeging een groot geluit veroorzaakt. By dit gezang voegen ze den dans / waar in zy waanen d'ingebeelde gelukzaligheid van 't ander leeven voor een groot gedeelte te bestaan; doch nooit dansen zy uitgelaatener / dan als zy in 't Karbet, 't geen een openbaar Praat-huis is / te saamen komen. De Vrouwen brengen toe een drank uit Kassave, die zoo wel dronkenschap veroorzaakt / als wijn; de mannen visch en haagdisschen / waar mede zy

Vasten-dagen. zich vervolgens tot alle bedenkelijke dartelheid begeeven. Andersins onderhouden zy ook vasten-daagen / te weeten / wanneer zy tot eenig eerampt gevorderd worden / of dat zy hun vyanden verslaagen hebben / of dat zy over de dood eeniger naast-bestaande bloed-verwant treuren. Voor-

Schildwachten. ders zetten zy op hoogten / van waar zy ver in zee konnen zien / schildwagten uit / die zoo haast zy eenig schip gewaar worden / terstond de weet daar van doen / waar op de vaardigsten in hun Kanoën vallen / en na boord vaaren / gelijk'er wel tien of twaalf van diergelijke vaartuigen aan ons Schip kwaamen. Uit de spraak onderkennen ze Spanjaarden, Engelschen,

Manier van Oorlogen. Franschen, en Hollanders. Indien zy vyanden vermerken / die gewapender hand aan land komen / bezetten zy de naauwste toegangen / leggen hinder-laagen / en trommen by afgezonderde wegen te samen. Daar zy

nu

nu maar 't minste voordeel zien / drijven zy den bespringers een jacht pijlen toe / en vliegen voorts met een ongeloofelijke stoutmoedigheid met hun knodsen tegen de Musketten in ; maar zoo zy te kort komen te schieten / verschuilen ze zich achter stekelige Haag-doornen / of klauteren by ontoegankelijke rotzen op ; doch zoo zy de zee gewinnen konnen / dienen zy zich van 't water / en dompelen dervoegen onder / dat zy eerst na tweehonderd schreeden weder boven komen. Zoo daar en tegen die aankomen vrienden zijn / swemmen of vaaren zy de zelve te gemoet / klimmen by de scheepen op / en draagen het volk op hun schouders te land / alwaar zy door de Kacique uit naam des eilands verwelkomd zijnde / na de Karbet geleid worden. In de Karbet verwelkomt een oude man een oude / een jonge een jongman. Vervolgens bieden ze een zuivere katoene Amak aan om te slaapen of te rusten / en smaakelijke vruchten tot verfarsching. Zoo haast de maaltijd bereid is / krijgt ieder een klein tafeltje en een gerecht alleen / van gebakke haagdisschen / gesnerkte krabben / of moes-kruiden. Zy nemen 't kwalijk / wanneer de gasten / niet hertig eeten / of hun kroezen uit drinken / en bewijzen byzondere droefheid op der zelver vertrek / invoegen dat ik in alle mijne reizen geen beleefder Volk / als deeze Heidenen gevonden heb.

Merkwaardige onthaaling van Vrienden.

Wat hun land-bestier aangaat / dat kan drievoudig verdeeld worden. Het laagste gezag staat aan den Tiouboutouli hauthe, welke gesteld is over een Karbet, 't geen een huis is / alwaar den vreemdelingen goed onthaal geschied / d' oorlogs-zaaken verhandeld / en de gemeene vreugde-maaltijden gehouden worden Tiouboutouli Kanoa voerd heerschappy over de schuiten ten dage des strijds / maar staat onder de Nhalene, die de gantsche vloot gebied. Boven allen nochtans is d' Ouboutou, wien de hoogste eer toekomt. Niemand geraakt tot dusdanig een waardigheid / ten zy hy verscheidene Arouages, of ten minsten een Opperhoofd der zelver / gedood heeft. Wanneer de Karaibaanen uit d' eilanden hun krachten ten Strijd te saamen brengen / kiezen ze een uit d' Ouboutons, welke geduurende de tocht 't heir voor Veld-heer bestierd. Na den oorlog eindigd het gezag / en strekt vervolgens niet verder / dan over zijn eigene eiland. De krijgs-beraadslaagingen gaan zeer wonderlijk toe. d' Ouboutou steld een dag / op welke d' eilanders in een Karbet tot een Feestelijke vreugde-maaltijd te saamen zullen komen. Ter gezette tijd maaken zy daar altemaal te weezen. Wanneer nu de hersenen door woelen / dansen / en sterken drank / ontsteld zijn / stapt een oude vrouw met betraande oogen / en droevig gelaat / binnen de Karbet, en verzoekt gehoor. Terstond word het versoek ingewilligd / en ieder luisterd naarstig toe. Hier op begint zy op te halen de schade / welke van oude tijden her d' Arouages aan de Karaibaanen toegebracht hebben ; hoe noch onlangs in deeze of geene Veld-slag zoo veel dappere Helden sneuvelden / en meer diergelijke dingen / daar eindelijk byvoegende / dat het een zeer schandige lafhertigheid zoude weezen / indien men geen wraak daar over trachtte te neemen. Wanneer nu deeze oude vrouw haar redenen geëindigd heeft / verbolgd den Ouboutou de zelve / en boezemd ieder een

Drievoudig Land-bestier.

Krijgs-beraadslagingen.

Krijgs-

krijgsmans hert in. Des anderen daags gaan Booden af na d'andere Eilanden / om bekend te maken / dat de knodsen bereid / de pijlen geslepen en vergiftigd / de boogen gespannen / de leeftogt vervaardigd / en de schuiten toegetakeld worden. 't Vergift / daar zy 't yzer van hunne pijlen mee bestrijken / word gemengd uit zap van Mancenilien, en maakt de minste wonde doodelijk. De wapenen en eet-waren binden ze binnens boord vast / om de zelve niet te verliezen / wanneer de Piraugen (dit zijn schuiten voor vijftig man) of de Kanoos 't onderste boven tuimelen / 't welk lichtelijk geschied / doch zy geraken ook lichtelijk weder onder zeil. Zy varen van 't een Eiland tot het ander; neemen t' elkens niet alleen verversching aan boord; maar vermeerderen ook de vloot met nieuwe hulp-scheepen. Wanneer zy aan de vaste kust genaderd zijn / trekken zy tegen den avond hun schuiten op 't droog / en steeken onder eenig geboomt vier stijlen in de aarde / aan de welken zy d' amakken tot hun nacht-rust binden. By duister en uit hinder-lagen voeren zy oorlog / en neemen de hertred na hun schepen / zoo haast zy ontdekt zijn geworden / varende verbolgens onverrichter zake weer na huis. Andersins vallen zy onvoorziens op de hutten der Arouages, welk zy / indien hen krachtig tegenweer geschied / met pijlen / in brandend katoen gewonden / in brand schieten; zulks dat d' Arouages genoodzaakt zijn een kans op 't vlakke veld te wagen. Als 't schiet-geweer verschooten is / worden ze met boutons hand-gemeen / 't welk knodsen zijn van zulk een uitsteekende swaarte / dat een wel-treffende slag armen en beenen te morzelen slaat. Indien de Karaibaanen de nederlaag krijgen / doen zy zee en land weergalmen door nare rouw-klachten over de gesneuvelden / en vermengen hun tranen in overvloed met het bloed hunner verslagene spitsbroeders / die zy niet zonder duizend gevaarlijkheden uit 't hevigst van den strijd halen / en met zich na de scheepen neemen. Doch wanneer zy d' overwinning behouden / juichen en zingen zy op de vyandlijke stranden / en voeren de gevangenen wel stijf gekneeveld met zich na hun Eilanden. Die een van des vyands volk by de kop vat / of uit de vlucht achterhaald / heeft byzonder recht aan hem; doch de manier / waar op zy met de gevangenen leeven / is t' eenemaal afgrijselijk / en ontaard van alle menschelijkheid; want zy maken ieder gevangen in een byzondere amak / langs 't bovenste der hutten / vast; en hebbende aldaar vier dagen zonder eenig eeten te nuttigen alzoo gehangen / word hy los gelaten / en stapt luchthertig heen / gelijk of hem niet het minst deerde. Zelfs swetst hy al grimlachende / hoe hy hun vaders en naaste bloed-verwanten heeft op-gekloven; en hoe zijn spitsbroeders het verwoed onthaal / 't geen hy nu geniet / dubbeld betaald zullen zetten. Een geruime tijd hooren de Karaibaanen die trotse woorden aan; maar wanneer 't hen nu lang genoeg dunkt / vallen zy gelijkerhand met een afgrijselijke verwoedheid toe; den een brand hem met een vlammend hout gaten in de zijden / een ander kerft wonden tot het been toe / welke een darde vol bijtende Pyman strooid; een ander drijft vergiftige pijlen door armen en beenen; kort om een iegelijk betoond zich vernuftig om wreed te weezen. Eindelijk slaat hem een mededoogende met een

Hun togten.

Hoe zich in nederlaag draagen.

En in zegen.

Schrikkelijk onthaal der gevangenen.

een swaare knods den kop aan flatsen / 't geen niet zoo haast geschied is / of de Jongelingen vliegen toe / wasschen het doode lichaam / en hakken 't in stukken / waar van 'er eenige gezooden en andere gebraaden / tot een vrolyke maaltijd verstrekken. De Vrouwen lekken zelfs de houte roosters / om niet het minste van hun vyanden verloozen te laaten gaan / en hun gruwelijke wraak-lust te voldoen.

Hun Houwelijken.

De Houwelijken der Karaibaanen gaan aldus toe. Veelheid der vrouwen staat vry; Ja d' Opperhoofden stellen een byzonder eer in een groot getal der zelver te hebben. Een neef verkiest zijn nicht / en zoo haast hy haar binnen zijn huis gebracht heeft / is d' echt voltrokken. Echt-scheiding geschied zeer zelden / wanneer de vrouw kinderen heeft gebaard; andersins word de trouw na enkel goedvinden des mans gebrooken. Een vryer die geen bloed-verwantschap heeft / staat het vry een vreemde te zoeken; en wanneer d' Ouders 't versoek inwilligen / is 't houwelijk klaar / zonder dat des dochters toestemming daar toe van nooden zy. Hoe zich een Jongeling manlijker tegen d' Arouages draagt / hoe meer dochters hem van de Vaders ten Houwelijk aangebooden worden / van de welken hy / hoedanig ze ook zijn / niemand af mag slaan. Uit de veelheid der wijven blijkt de helddaadige dapperheid des Mans; en ieder deezer wijven heeft een afgezonderde woon-plaats / om alle jalouzy te vermijden.

Straf over Overspel.

Zoo haast een vrouw beswangerd is / word ze niet meer bekend; en zoo het komt te gebeuren / dat eenig wijf sich in overspel verloopt / slaat haar den Man met een knods den kop aan flarzen / of rijt ze den buik op / welke daad hy van stonden aan den Schoon-vader te kennen geeft / die hem daar over wel hertelijk bedankt.

Over Bloed-schande.

Bloedschendigen worden opentlijk verbrand / of tot hutspot gekapt.

Kinder-baaren.

Met het kinder-baaren gaat het gemakkelijk toe; want niet zoo haast is de kraam-vrouw verlost / of zy gaat het kind in de naaste vloed afwasschen / en keerd vervolgens weer tot haar gewoonlijk huis-werk. De Man daar en tegen houd het bedde en nuttigd niet als een stukje Kassave, 't welk hy uit het midden uit-eet / wordende de randen tot de geboortemaaltijd des kinds gespaard. Vorders speend hy zich een gantsch jaar van alderhande Lekkernyen; doch zulk een onthouding grijpt alleenlijk stand omtrent een eerst-gebooren Zoon / wanneer ook de Vader met een scherpe Agouti-tand, de schouderen opgekrabd worden. Hoe hy zich hier in minder gevoelig toond / hoe zy oordeelen / dat de Zoon meer strijdbaar zal weezen; waar toe zy waanen geweldig te helpen / dat het bloed uit de opgekrabde schouderen / om des kinds aangezicht gewreeven / aldaar opdroogd. 't Zelve geschied insgelijks aan de dochtertjens / op dat zy voor de mannen / wanneer ze op eenige krijgs-tocht zijn / spijze bereiden / en de schepen kloek-moedig bewaaren mogen / terwijl het Manvolk slag leverd. Op den vijftienden dag doorboord een Man en Vrouw 't kind de ooren / d' onderste lip / en de scheiding tusschen de neus-gaten / steekende vorders een draad door d' openingen / om namaals voor 't gewoonelyk hangend cieraad te dienen.

Hun naamen.

Te gelijk met deeze Plegtigheden ontfangt het kind een naam / welke genomen word van voor-ouders / boomen /

Visschen/ of eenige merkwaardige geschiedenis/ geduurende 't swanger-gaan des moeders of 't kraam-bedde des vaders/ voorgevallen; doch deze naam veranderd/ zoo haast zy ten oorlog trekken/ of een Opperhoofd der Arouages verslaan/ want in zoodanig een gelegentheid verwisselen zy des zelfs naam met de hunne. De moeders bekleeden omtrent de zuigelingen 't ampt van teder-gevoelige voesteressen. Op de zes maanden loopen de kinderen zonder steunsel; en wanneer ze tot den ouderdom van twee jaaren gekomen zijn/ word hen 't hair over een feestelyke Maaltijd afgesneeden. Van kinds-been af word de jeugd in 't Boog-schieten geoeffend/ en indien zy d'opgehangene spijs met een pijl niet en treffen/ zijn zy genoodzaakt honger te lijden.

Vreemde manier om iemand Soldaat te maaken.

d'Inhulding tot Krijgs-knecht gaat ook wonderlijk toe. De vader geleid zijn zoon na de Karbet, houd hem voor de plichten van een braaf Soldaat; slaat hem met de roof-vogel Mansfenis, tot dat des vogels hoofd verpletterd is; schrabt het gantsche lichaam vol wonden met een Agouty-tand; bet deeze wonden met pytend nat; hangt den mishandelde in een amak/ en onthoud hem ettelijke dagen alle voedsel. Wanneer hy nu zoo veel ongemakken/ buiten bewijs van smertelijk gevoelen/ uitstaat/ heeft hy de proef van een Krijgs-knecht.

Boyes.

Men vind 'er zeer weinig onder de Karaibaanen, die hun kinderen opvoeden tot Boyes, 't welk de geenen zijn/ die de Duivelen opdaagen. Die nochtans hier toe geschikt word/ moet van de tederste jeugd af zich van zekere spijsen onthouden; ook word hem uit alle leeden bloed getapt/ eer hy onder 't opzicht van een swarte-konstenaar aangenomen kan worden.

Ouderdom.

Eindelijk bereiken de Kannibaalen of Karaibaanen een niet min hooge als vaste ouderdom; want ik heb 'er verscheidene/ terwijl wy op S. Vincent waren/ gesprooken/ die my verzekerden/ dat ze meer als honderd en veertigh jaaren oud waren/ en die echter noch zoo fris en jeugdig gingen/ als of ze honderd jaaren minder geleefd hadden. Ook heb ik 'er een kraam-vrouw gezien/ die dicht by de tachtig jaaren was. Niettemin zijn ze geensins vry van ziekten en krankten; doch deeze ongemakken mogen de lucht/ die daar buiten gemeen gezond vald/ zo zeer niet te last gelegt worden/ als wel het kwaad voedsel/ 't welk zy nuttigen/ want behalven de moeyelijke overvallen van den Pyan, welke het gantsche lichaam met builen doet opswellen/ plaagen hen vuurige bloed-sweeren/ en 't speen/ 't geen veroorzaakt word door het nuttigen van krabben/ karetten/ vergiftige schild-padden/ lamantins/ en haagdisschen; maar tegen deeze ongemakken ontbreeken geen genees-middelen uit kruiden/ wortelen/ gomme/ olien/ &c.

Ziekten.

Genees-middelen.

De bittere schorze van den boom Chipiou in water geweekt/ en met de geraspte pit des Kink-hoorens Lambys gemengt/ heeft heilzaame werkingen. By na de zelve kracht steekt in 't Sap/ gedrucht uit Niby-boomen. Van buiten leggen ze zalven van gebrande riet-asch/ geroerd in water/ vergaderd op de bladen van een Balasie-stronk. Om d'etter af te scheiden is het Sap uit Junipa gebruikelijk. 't Aderlaaten word nooit in 't werk gesteld; maar wel koppen/ en krabben des smartende deels. De wonden

groepen

groepen hier meeſt altemaal zonder eenige litteikenen zeer zindelijk toe; doch zoo het komt te gebeuren / dat de genees-middelen niet en helpen / neemt men toevlucht tot de Boyes, waar van het goochel-werk aldus toegaat. Voor eerſt word de hut / daar de zieke in legt / helder geveegd en gezuiverd; de tafel voorzien van een offer uit Kaſſave, ouicou, en hofvruchten voor den boozen geeſt Maboya; en zoo veel ſtoeltjes gezet / als 'er menſchen zijn / die deezen vervloekten handel zullen by-woonen. Na dat vervolgens alle vuur en licht in de hut uitgebluſcht is / treed de Boye by 't naarſt des nachts daar binnen. Alleenlijk geeft een glimmend einde van een gerold tabaks-blad een flauw ſchijnſel. Hier op mompeld hy eenige woorden; ſtampt verſcheidene malen met de ſlinker voet; blaaſt de Tabak-rook opwaarts / en ſmijt de tabak / aan ſtukkē geſcheurd / over de hut heen. Niet lang daar na begint het dak te waggelen / en een vreſelijk geloep doet alle de hairen te berge rijzen; waar op te gelijk den Duivel en de Boye tot den kranke naderen; de ſmert-lijdende deelē zuigen; de zelve met hun adem bevogtigen, en met Sap uit Junipa, tot verzekering van gezondheid / beſmeeren. Zoo nu de zieke door deeze middelen weder tot zijn gezondheid raakt / bereid hy een groot gaſt-maal en offerhande voor den Duivel; maar indien de krankte doodelijk is / maakt de Boye bekend / hoe de gemeenzaame geeſt van den Bed-legerige met des zelfs lijden deernis heeft / en bereid ſtaat / om hem boven de ſtarren tot het gezelſchap der andere Goden te voeren.

Wonderlijke handel der Boyes met de Zieken.

Dit is het geen / 't welk ik met groote moeite en naarſtigheid wegens de Kannibalen of Karaibaanen heb konnen te weten komen / dat my wonderlijk genoeg gedocht heeft / om den aandacht van een nieuwsgierig en opmerkend Leezer te verdienen.

Na dat wy vijf dagen op S. Vincent overgebracht / en ons van water / benevens eenige verversſchingen / voorzien hadden / gingen wy weer onder zeil op den 24 Mey / zijnde de ſchepen / die door den ſtorm / daar hier voor van geſproken is / van ons afgeraakt waaren / twee dagen te vooren / zonder eenige merkelijke ſchade geleeden te hebben voor S. Vincent ten anker gekomen. Wy hadden een gunſtige wind / en paſſeerden de eilanden van Martinike, Dominike, Guarde-loupe, Moeſſerat, Ledoude, en Neves, en kwamen op den 26 van de voornoemde maand voor S. Kriſtoffel, daar wy 't anker uit wierpen / en te land gingen.

Vertrek van S. Vincent.

Dit Eiland kreeg haar benaaming van Kriſtoffel Kolonus, hier toe genoodigd door de geſtalte van een hooge berg / welke aan 't hangen van zijn top een kleinder torſt / 't geen in zijn zin een afdrukſel gaf van den verzierden Reus Kriſtoffel, die den Zaligmaker / noch een kind zijnde / op zijn ſchouderen door een grondeloze zee droeg. Het is gelegen op zeventien graden benoorden den middag-lijn / teld vijf-en-twintig mijlen in den omtrek / en heeft een grond / die licht en zandig zijnde / geen voortzetting van Europiſche vruchten weigerd. 't Gebergt leverd varſche vlieten / die ſomtijds / by ſwaare regen / zoo ſchielijk ſwellen / dat ze / over de oevers geſtort / de valleyen en 't vlakke land plas zetten. Voorts legt dit Eiland / verdeeld in vier wijken / waar van de Engelſchen en de Franſchen ieder twee bezitten;

Komſt tot S. Kriſtoffel, en des zelfs beſchrijving.

Verdeeling.

doch deeze wijken zijn zeer wonderlijk gescheiden; want d' Engelschen uit d' eene wijk konnen tot die van d' andere wijk niet overkomen / zonder de Franschen te moeyen / gelijk ook de Franschen niet by malkander konnen geraken / zonder d' Engelschen te moeyen. d' Engelschen hebben hier meer stroomen en volk; de Franschen daar en tegen meer vlak-land / bekwaamer bouw-aarde / en vaster sterkten / die van geschut en bezettelingen redelijk wel voorzien zijn. Aan de toepaden der wijken staan Schild-wacht-huizen / waar van de Wachters dagelijks verwisselen. Men heeft hier een zilver-mijn / die den Engelschen en Franschen gemeen is; doch by gebrek van Gravers blijft het onderzoek steeken. De hooge Bergen / die uit het middel-punt des Eilands rijzen / de Born-aderen van ziedende Sulferige wateren / en vol ruigt bewasschen Bosschagien / beletten den doortocht door 't midden. De grond daald meer en meer na de zee-kant / en is gescheiden in gemakkelijke rechte wegen / langs de welken bekwame huizen / met roode of blaauwe pannen gedekt / die in 't geboomt van zeer lustige tuinen schuilen / gebouwd zijn; doch behalven de verspreide wooningen / hebben de Franschen / voor de bekwaamste Reede een Stad gesticht / in de welke de Koopluiden / die de zucht tot groote winsten en rijkdom herwaarts gelokt heeft / huizen bewoonen / welke van tichel-steenen gebouwd / en van binnen met schrijn-werk vercierd zijn. Men ziet hier door alderhande Landaard alderlei waaren ter markt brengen; en by na alles / wat Europa heeft / is hier te vinden voor een redelijke prijs in vermangeling met de Koopmanschappen / die S. Kristoffel leverd. Van ambachts-luiden en konstige hand-werkers / waar van men hier een groot getal heeft / kan een ieder volgens zijn genoegen gediend worden. Alle weeken werd op het Raad-huis vierschaar gespannen / alwaar 't een ieder / die iets met den een of ander te beslechten heeft / geoorlofd is te verschijnen. De Kerk / daar de Kristelijke Godsdienst / na de Roomsche wijze / in gepleegd word / is bedekt met roode pannen / en heeft een verhevene grond-stal uit gehouwene steenen. Verscheidene tralien vervullen de plaats van glazen en vensters / en het dak rust op drie gevels. De bestiering daar van stond eerst aan de Kapucynen; doch deeze in 't jaar zestien honderd zes-en-veertig onderkroopen / is 't bewind den Iesuieten en Karmelieten overgedaan / die zich dagelijks door een merkelijk getal van Slaaven prachtige timmeragien deeden bouwen. Voor de zieken / die niet machtig zijn hunne ziekte zelven uit te voeren / is een bekwaam Gasthuys gestigt / 't geen dagelijks by daar toe gestelde Genees-meesters bezocht word. Ook is 'er een huis / waar in d' arme wees-kinderen hun verblijf-plaas en onderhoud hebben. Maar boven alle gebouwen munt verre uit 't Slot / waar aan den Heer Poinci geen konst noch kosten spaarde. Dit is gelegen een halve Fransche mijl van de zee / aan de voet van een hoogen berg / met dicht geboomt beschaduwd. De wech / die derwaarts leid / vertoond ter zijde de paleizen der voornaamste Ambtenaaten / en gaat langsamer hand na boven. Wanneer men een geruime tijd langs deezen weg gegaan heeft / komt men by een lange en vermaakelijke laan van Oranje- en Citroen-boomen / aan wel-

Kerk.

Gasthuis.

Weeskinderen.

't Slot des Landvoogds.

welkers uitgang 't Slot achter een ruime plaats gebouwd is. 't Is gesticht uit gebakkene en gehouwene steenen / en rijst drie verdiepingen hoog. Aan de zijde / die na 't oosten staat / heeft men een ruime ingang / met een dubbelde ry trappen. Ook legt ten westen diergelijk een deur en stoep / nevens een groote steene vond / welke een water-ader ontfangt / die vorders door onder-aardsche pijpen geleid / aan alle de kamers een byzonder gemak toebrengt. De vertrekken en zaalen zijn luchtig; de zolderingen bestaan uit rood riekend hout; en het dak / 't geen boven plat is / verschaft aan alle kanten de vermaakelijkste uitzicht des wereldts. De vensters van de voor-gevel hebben hun uitzicht op deeze laan van Oranje- en Citroen-boomen / en op vallepen vol zuiker-riet en gengber. Ten westen legt het gebergt met nimmer-dorre bosschagien / en tusschen dit gebergt en 't paleis / een schoonen hof / verdeeld in pronk-bedden / die voorzien zijn van alle Fransche kruiden en planten / behalven allerlei gewasch / 't geen de wereld elders zeldsaam voortbrengt. In 't midden springt een fontein / welkers ader aan den voet des bergs zijn oorspronk heeft. Wanneer de tijding komt van eenig krijgs-voordeel / by de Fransche wapenen bevochten / blaazen de bazuinen en trompetten op 't dak van dit palleis / dat het geluid verre over zee klinkt / en tegen de bergen weergalmd. De standaarden en veld-teikenen welke eertijds by den Land-voogd zeeghaftig uit veld-slagen weg-gesleept zijn / steeken rondom ter vensteren uit / 't geen door de verscheidenheid een aangenaam gezicht veroorzaakt. Aan de zijde des Paleis staat een kapelle voor de bezorgers der armen; en een weinigje verder op een verhevene vlakte / legt de wijk / welke by Moorsche Slaven bewoond word / die de benaming van Angola draagt. Buiten af vertoonen zich de huisvestingen der Huis-genooten / uit tichelsteen gebouwd. Vorders is het Paleis gesterkt met wijk-schansen / die zeer wel van geschut voorzien zijn. Tot drie Suiker-moolens / en tot bebouwing der akkers gebruikt den Land-voogd een getal van negen honderd slavẽ en honderd Franschen tot zijn huis-dienst. Behalven dit paleis / vind men nog verscheidene prachtige gebouwẽ / die hier en daar door Fransche Edellieden gesticht zijn. d'Engelschen hebben insgelijks in hun wijken ook niet stil gezeten; want men ziet 'er vijf Kerken / door hen gesticht; waar van d'eerste staat op 't Punt der Palm-boomen; de tweede by de groote reede beneden 't hof van 't Engelsch Opperhoofd; en de darde aan de Zand-punt. Deeze Kerken zijn van binnen met cierlijke gestoelten / na de schrijn-werkers konst / voorzien / en ruim genoeg voor een aanzienlijk gehoor. De twee anderen vind men binnen de wijk Kayonne, doch deeze konnen geensins by den luister der drie eersten haalen. De Predikanten ontfingen eertijds hun zending van den Kantelbergschen Aardsbisschop; doch in Kromwels tijde van een hooge kerkelijke vergadering; maar tegenwoordig gaat het weer op d' oude voet. De Paleizen / die hier en daar aan 't Eiland een heerlijke luister toebrengen / zijn gesticht door Waarnard, Riche, en Euret, die malkander in de Land-voogdyschap gevolgd zijn.

Kerken der Engelschen.

Verdeeling tusschen de Engelschen en Franschen.

Tusschen d'Engelschen en Franschen/ om alle twist voor te komen/ zijn/ by onderling verdrag/ scheid-paalen wederzijds vast gesteld. De jacht/ reeden/ visschery/ mijnen/ geboomt tot schryn-werk en verwery/ zoude gemeen blijven. Ieder moest den ander by nood de hand bieden; en meer diergelijke punten/ welke noch ten deele onderhouden worden/ doch echter zo stiptelijk niet/ als 't wel behoorde.

Vertrek van S. Kristoffel, en komst tot S. Martijn.

Toen wy 3 dagen voor S. Kristoffel ten anker gelegen hadden/ haalden wy de zeilen weer op/ en lieten 't met een voor-wind afloopen/ tot omtrent vier uuren na den middag/ wanneer de lucht schielijk donker beginnende te worden/ ons met een storm scheen te dreigen/ waarom wy de steven na het Eiland S. Marten stelden/ om/ zoo dit onweer voortgang mocht komen te neemen/ met onze schepen in veiligheid te zijn. Tegen den abond kwamen wy op de reede van het voornoemde Eiland/ daar wy het anker in de grond wierpen/ zonder dat wy echter tot noch toe eenige ongestuimige wind vernomen hadden; want de lucht was weer t' eenemaal opgehelderd/ 't geen ons voorneemen deed des anderen daags morgens weer in zee te steeken/ en onze reis voort te zetten; maar de wind liep ons dien nacht zoo geweldig tegen/ dat wy genoodzaakt waaren acht dagen lang daar op de reede te blijven leggen/ binnen welke tijd wy gelegentheid hadden om het Eiland te bezigtigen/ daar het aldus mede gelegen is.

Des zelfs beschrijving.

S. Martyn maakt zeven mijlen in de langte/ vijf in de breedte/ en is vermaard door schoone Zout-mijnen/ om welker bewaarnis de Spanjaarden aldaar een Stad en sterkte bouwden. Ter rechter zijde van de Stad vloeid een varsche Rivier met veele kromme bogten/ die van het gebergt komende/ zich eindelijk in zee stort. Aan de slinker hand maakt den Oceaan een wijde opening/ die/ allengskens enger geworden/ zich vervolgens tot een binnen-landsch Meir uitbreid. 't Land tegen over de Stad aan d' andre zijde der genoemde inwijk/ loopt heuvelachtig met een scherpe uithoek diep in zee. Op d' uiterste punt legt een vierkantig Water-slot/ beneden aan de voet tegen het slaan der golven van swaare steenen voorzien/ en boven huisgewijs gedekt. Hooger op staat een wacht-huis/ en niet ver van 't zelve een kapelle. Vorders verheft het gebergt/ 't geen de naam van Kalvaria draagt/ ter zijde en achter de Stad hooger en laager toppen. Het groote Slot is met verscheidene bolwerken/ een dikke toorn/ barakken/ en geschut/ voorzien/ en staat niet verre van de mond des versche Riviers. Langs den inwijk ziet men op een kromme bocht lands een ruime Markt/ en in 't midden van de Stad een kerk/ aan Dominikus toegewijd. Voor deeze kerk/ na de zee-kant/ heeft men een prachtig Gasthuis/ en wat dieper in de stad verheft zich de groote Kerk. Aan 't hangen des gebergte ontmoet men een kostelijke kapelle/ en dicht onder de groote sterkte een aanzienlijk Paleis/ in het welk de Stad-voogd zijn verblijf houd. 't Klooster/ 't geen de Franciscaanen hier hebben doen stichten/ behoefd in cierlijkheid en pracht naauwelijks voor eenig gebouw te wijken. Vorders geeven de huizen/ die net genoeg in straaten afgedeeld zijn/ een goede gestalte aan 't Stedeken.

Dit

Dit Eiland wierd van de Spanjaarden op 't jaar zestien honderd acht-en-veertig ten besten gegeven; waar af Michiel Adriaansz. de Ruiter niet zoo haast verwittigd was / of lichte volk van S. Eustathius, en nam bezitting van S. Martijn, in den naam der Staten des Vereenigde Nederlands. Ook sliepen de Franschen niet / die derwaarts gereist waren / om 't recht / 't geen zy op dit Eiland / dat hen door de Spanjaarden volgens hun zeggen ontweldigd is / meinen te hebben / te vernieuwen. Sedert deelden de Franschen en Hollanders in onderling verstand en minzaamheid de nieuwe woonplaats. Ieder heeft zijn eigen kerk / pak-huizen / land / en Mooren. De Hollandsche volk-planting word bekostigd by de Zeeuwsche Heeren Lampsen en van Ree. Men heeft 'er poelen vol zout water / die alderley visch voeden / en byzonder groote Schild-padden. De Bosschagien krielen van wilde verkens / duiven / tortel-duiven / en Perroketten / die in vederen en gestalte even een gelijk de Papegaayen / doch merkelijk kleinder / zijn. Ook kan men ze / gelijk de voornoemde vogels / zeer aardig leeren klappen. Men vind 'er ook in de ziltige poelen een menigte van Flammans, 't welk vogelen zijn / swijmende na lepelaars / behalven alleenlijk dat zy in verwe verscheelen; want hun vederen zijn eerst wit / worden dan rosachtig / en eindelijk inkarnaat-rood. Zelden vliegen of zitten ze alleen; maar meest by gantsche troppen in opene plaatsen en ruime moerasschen. Terwijl d' anderen onder water voedsel zoeken / houd een schildwacht / welke op 't minste gerucht een schreeuw geeft / en weg vliegt; waar op alle de anderen van gelijken geswind de vlucht neemen; zulks dat het zeer moeyelijk valt deeze vogelen te betrappen; waarom ook de geenen / die hen zoeken te schieten / boven wind onder een osse-huid kruipen / tot dat de snap-haan toe kan draagen. Omtrent de zelve poelen zijn ook te vinden d' Amerikaansche Swaluwen, 't geen zoo wonderlijke vogels zijn / als ik noch ooit gezien heb; want zy hebben gekromde bekken / pooten gelijk end-vogels / een pek-swart lijf / witte buik / en lange staart.

De Ruiter neemt bezitting van S. Martijn.

Verdeeld met de Franschen.

Perroketten.

Flammans.

Amerikaansche Swaluwen.

Toen wy acht dagen voor S. Martyn ten anker gelegen / en dat wy nu weer een gunstiger wind gekreegen hadden / vertrokken wy van daar op den negende Juny / en vervolgden onze weg / zonder eenige tegen-spoed te ontmoeten / tot voor de reede van Nieuw Jork, daar wy op den tweeden July des jaars zestien honderd acht-en-sestig / omtrent drie uuren na den middag / 't anker uit wierpen / en noch voor den avond met onze goederen te Land gingen.

Vertrek van S. Martijn, en aankomst tot Nieuw Jork.

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

Komst tot Nieuw-Jork, en des zelfs beschrijving. Paalen van Nieuw-Nederland. Wie 't zelve eerst ontdekt heeft. Gelegentheid van des zelfs Kust, Voor-land, en Zee-havens. Hoedanigheid der voornaamste Rivieren. Droevig ongeluk van twee Wilden in de Noord-Rivier. Voornaamste wateren, en wonderlijke eigenschap van eenige Fonteinen, en Water-wellingen, &c.

Bepaaling van Nieuw Nederland.

Nieuw-Nederland word ten zuid-westen bepaald door Virginia, en stoot ten Noord-Oosten tegen Nieuw-Engeland; in 't Noorden word het bespoeld door de Storm Kanada, en tegen de stranden door den Oceaan, blijvende Noord-westelijk landwaart onbekend.

Wie het zelve eerst ontdekt heeft.

d'Eerste / die dit Gewest aandeed / was Hendrik Hudson, welke by de Hollandsche Oost-Indische Maatschappy gehuurd / om in 't Noorden van Amerika een doorgang te zoeken na China, 't zeil ging met het Jacht de Halve Maan, in 't jaar zestien honderd en negen. Van de Kanarische Eilanden afgesteeken zijnde / stelden zy hun cours West ten Noorden aan; en hebbende zoo by de twintig etmalen met redelijke spoed gezeild / ontmoetten zy land / en bemerkten aan verscheidene teekenen / dat nooit eenig Kristen daar te voore geweest was. Wanneer zy nu nader daar na toe gezeild waren / en de kust en strand bekwaam zagen / namen zy na tijds gelegentheid / zoo zy best konden / 't gezicht en bezit daar van.

Nieuw-Nederland aldus ontdekt / en om d' overeenkomst met Nederland met deeze naam gedoopt / maakte veel Kooplieden gaande / om de voet van een vasten handel hier te vestigen; weshalven zy in den jare 1614 by d' Algemeene Staten in 's Gravenhage een Gunst-brief verzochten en verkregen; ten einde zy met uitsluiting van alle anderen dit nieuw-gevondene Land bevaaren mochten. Deeze vaart wierd terstond ernstig by der hand gevat. Adriaan Blok en Godijn ontdekten hier eerlang verscheidene kusten / Eilanden / Havenen / en Stroomen / daar hier na breeder van gesprooken zal worden. Naderhand is Nieuw-Nederland in den jare 1664, wanneer onzen Koning met de Staten der Vereenigde Provintien in een hevigen oorlog was / den Hollanders ontweldigd / en sedert die tijd in de macht der Engelschen gebleeven.

Nieuw Jork.

Nieuw Amsterdam, 't geen tegenwoordig Nieuw Jork genoemd word / legt

legt op 't Eiland Manhattans, omtrent vijf mijlen van den Oceaan. Met een ty loopen de schepen aldaar uit zee ter reede. De Stad heeft een aarde sterkte / binnen de welke / op 't uiterste bolwerk na de Rivier / een wind-molen staat / benevens een zeer hooge staak / daar een vlag by opgehaald word / wanneer zich eenig vaartuig in Godijns-bay opdoet. De Kerk rijst met een dubbeld verheeven dak / tusschen 't welk een vierkantige Toorn boven uitkijkt. Ter eene kant legt het Gevangen-huys / en aan de andere zijde des Kerks staat des Slotvoogds wooning. Buiten de wallen ziet men ook veel fraaye huizen / die meest door Amsterdammers getimmerd zyn. Aan de water-kant staat galg en wip ; en een prachtige Stads-herberg beslaat d' afgelegenste hoek. Tusschen de sterkte en deeze herberg is een ry van bekwame wooningen / onder welke uitmunten de pak-huizen / die de Hollandsche West-Indische Maatschappy daar heeft doen stichten.

Kust. De Kust van Nieuw-Nederland strekt Zuid-west ende Noord-oost / is zuiver en zandig / zeer natuurlijk droogende ; en alhoewel de zee daar vlak tegen aan stoot / is ze echter meest overal bekwaam om te ankeren ; eensdeels om dat men daar zuiver zand-grond heeft ; en ten anderen om dat 'er uit de zee zeer zelden swaar weer valt / uitgenomen somtijds uit den Zuid-oosten met spring-tijd ; maar als de wind uit den Noorden ende Noord-westen waaid / 't geen daar den meesten tyd gebeurd / is 't een zeer goede Reede / om in alle tijden des Jaars aan te doen.

Voor-land. 't Voor-land is in 't gemeen dubbeld / en op sommige plaatsen in eilanden gebrooken / die zeer bekwaam zijn om varkens / en allerley vee / op te voeden. Door deeze dubbelheid des voor-lands zou men van buiten oordeelen / dat men ten eerste het vaste land ontmoette ; maar wanneer men nader komt / ziet men / dat het maar eilanden zyn / die binnen 's lands weder groote en ruime valeyen / wateren / en kreeken / hebben / welke ook dikwils bevaarbaar / en bequaam zijn om van d' eene plaats tot den ander te komen.

Zee-havens. Zee-havens heeft men hier te lande veel en verscheiden / waar van wy maar iets ter loop zullen zeggen ; want die de zelve altemaal met hunne omstandigheden beschrijven wilde / zou daar alleen een grooter werk van konnen maken / als het gantsche bestek is / 't geen wy ons voorgesteld hebben. Makende dan een aanvang met het Zuiden / en met het Lange Eiland sluitende / komt ons eerstelijk te vooren Godijns-bay, ofte de Zuid-bay, die de eerste in de ontdekking is geweest. Deeze Bay legt op de hoogte van 39 graden / is zes mijlen wijd / en negen mijlen lang / en heeft verscheidene banken ; niettemin blijft ze in zich zelven een goede gelegentheid en veilige haven voor een menigte van schepen / als hebbende ruimte genoeg om die te herbergen. Men heeft hier ook gelegentheid om Walvisschen te vangen / vermits zich de zelve by de winter tegen de droogten en banken van deeze Bay komen schuuren ; doch ze vallen zoo vet niet als in Groenland. Naar negen mijlen loopt de Bay smal toe / en word een rivier / die men de Zuid-Rivier noemd / daar hier na breeder van gesprooken zal worden.

De Bay, daar het Staaten-Eiland in legt / is te beroemder / om dat daar te gelijk in vallen de Oost- en Noord-Rivier, welke twee zeer schoone Rivieren zijn / nevens verscheidene Killen / gaten / en kreeken / waar van 'er eenigen wel Riviertjens gelijken / en ook zelfs bevaarbaar zijn; gelijk ook om dat in de zelve Bay meer als duizend Last-schepen voor alle gevaarlijke winden bevrijd konnen leggen. 't Inkomen van deeze Bay is redelijk ruim / zonder veel gevaars / en wel te vinden voor de geenen / die daar eens geweest / of die daar wel van onderrecht zijn.

Tusschen deeze twee Bayen is meest een doorgaand dubbeld Voor-land / met verscheidene Eilanden / die op sommige plaatsen twee en drie dik leggen. Deeze Voor-landen zijn / zoo wel als d' Eilanden / altemaal zeer wel gelegen ende bekwaam / niet alleen tot zee-dorpen voor alderley soorten van visschers / maar ook om koorn te winnen / wijnen te teelen / oost en tuin-vrugten te kweeken / en vee aan te houden / door dien het land gedrachtig en redelijk vet is. Ook zijn deeze Eilanden altemaal zeer Oester-rijk / door de menigte van Oester-banken / welke daar om en omtrent leggen.

Behalven dat de menigvuldige Eilanden / die sommige ook bay hoog zijn / van natuure verscheidene schoone bayen en zee-havenen uitleveren / zijn 'er ook noch andere bekwaame gaten / hoewel ze weinig bevaaren worden / inzonderheid het Beeren-gat, de groote en kleine Eyer-haven, 't Barne-gat, en meer anderen / waar binnen het zeer veilig en zeker te leggen is.

In het lange Eiland, langs de zee-kant / zijn ook eenige gaten en gelegentheden om vaartuigen te bergen / doch de zelve worden niet zeer dikwils gebruikt. Ook ziet men 'er op eenige plaatsen groote binnen-wateren en valleyen / van waar men over al met de getyen in zee kan komen; doch anders vallen ze te droog.

Tusschen het lange Eiland en het vaste land is doorgaans ook veel goede gelegentheid / om alderlei kleine en groote scheepen te bergen; want / behalven dat die geheele Rivier by veelen zelfs voor een bay word gehouden / zoo zijn 'er / zoo wel in het vaste land / als in het Eiland daar tegen over / zeer veel goede en wel-gelegene bayen / havens en killen / daar de vaartuigen in veiligheid konnen leggen.

Zuid-Rivier. Wat de Zuid-Rivier belangd / wy willen gaarne bekennen / dat wy niet machtig of bekwaam zijn / om de zelve na waardy of rechte gelegentheid te konnen beschrijven: want men ziet in de zelve veertien bevaarbaare zoo killen als rivieren / waar van 'er sommige heel groot zijn / en zoo ver bevaaren konnen worden / dat ze met recht de naam van Rivieren wel mogen draagen / vermits de gemeene vloed de zelve eenige mijlen hoog vervarscht / en beloopt. Ook zijn deeze Rivieren / doch den een meer als den ander / altemaal tamelijk wijd en diep / en met verscheidene toevallende spruiten vercierd; invoegen dat men hier goede gelegentheid zoude hebben / om groote vlekken / dorpen / en plaatsen by en omtrent op te rechten; want men ziet 'er een menigte van vette vruchtbaare langsdouwen daar ze door heen stroomen. De Zuid-Rivier zelve is ruim en breed /

zuiver

zuiver en diep/ en over al bekwaam om te ankeren. Daar gaat een sterke ebbe en vloed/ tot dicht aan den afval/ boven de welke zy in twee vaarbare killen verdeeld word/ die zeer verre/ en tot onbekend toe/ oploopen. Zy heeft ook verscheidene schoone Eilanden/ waarom ze by alle de geenen/ die bereisd zyn/ onder het getal der lustigste Rivieren des wereldts gerekend word.

De Noord-Rivier is tegenwoordig de beroemdste en volk-rijkste van Nieuw-Nederland, alzoo daar op verscheidene kolonien/ of bevolkingen/ gelijk ook de Stad Nieuw-Jork op 't Eiland Manhattans, gelegen zijn. Op deezen Rivier vald den meeste handel; zy draagt in de veertig mijlen vloed op/ en heeft verscheidene schoone killen. Men kan ook uit deeze Rivier/ achter 't Eiland Manhattans om/ binnen door tot in Nieuw-Engeland, door d' Oost-Rivier komen/ zonder Nieuw-Jork te naderen. Zy is zeer Visch-rijk van Steur/ Twaalft/ Dartien/ steenbraasems/ &c; en splijt zich vier-en-veertig mijlen van de zee-kant in tweën/ loopende d' eene helft met vier spruiten tot de groote afval van de Makkwas-kil, welke Chahoos genoemd word/ daar wy terstond nader van spreeken zullen; doch de andere helft/ welke gezegt word de Rivier te blijven/ gelijk 't ook in der daad waar is/ blijft door kleyn vaartuig noch verscheide mijlen hooger bevaarbaar; en na de Wilden berichten/ zou zich de zelve noch zeer wijd uitstrekken/ en haar oorspronk neemen uit een zeer groot Meir/ daar ook de Rivier Kanada uit spruit; doch wat de waarheid daar van zy/ heb ik nooit te recht konnen verneemen. d' Ander arm van de Noord-Rivier loopt/ gelijk gezegt is/ door vier spruiten tot de groote afval van de Makkwas-kil, welke de Wilden Chahoos noemen. Boven deeze afval is de Rivier weder eenige honderd schreeden wijd/ en de water-val is na gissing omtrent twee honderd voeten hoog/ langs welke hoogte het water zoo glad afstort/ als of het langs een effene muur neer viel. Daar het af valt/ daar het langs valt/ en daar het op neer komt/ is niet anders als een vaste blaauwe klip/ by de welke om laag noch eenige ronde klippen zeer geestig in 't water staan/ gelijk groote hoop- of turf-hoopen/ waar van eenige acht/ andere zestien/ en andere wel dartig voeten/ boven 't water uitsteeken/ 't geen niet onvermaakelijk voor het gezicht is. Indien d' oude Poëten omtrent deze plaats verkeerd hadden/ zy zouden daar buiten twijfel meer wonders van geschreven hebben/ als van Scylla en Charybdis; want zoo haast als het water van boven gevallen is/ loopt het al schuimende/ spartelende/ en draayende/ omtrent anderhalf schoot wegs over deezen steenachtigen grond/ eer het tot bedaaren komt/ en met gestadigheid weder begint te vlieten. Boven deezen afval is het water weder zeer wijd en breed/ en ook bekwaam om te bevaaren; want het gaat in breedte den Yssel op de meeste plaatsen van Nederland te boven/ doch het vliet altijd een weg heen; maar alzoo het tamelijk diep is/ loopt het niet schielijk of geweldig. 't Strekt heel tot door het Makkwas, en Scimekas land/ en sterft in een Meer/ wel over de sestig mijlen ver/ blijvende tot daar toe altijd bevaarbaar. 't Besproeid zeer veel schoone landen/ en is geweldig visch-rijk. Wanneer de wilden te water

Noord-Rivier.

reizen / om te handelen / komen ze altijd deeze kil met schuiten / die ze van basten van boomen weeten te maaken / afvaaren; maar aan deezen afval komende / zijn ze genoodzaakt op 't droog te stappen / en hun vaartuigen en goederen een stuk wegs over land te arbeiden / want anders zouden ze met den stroom van boven neer drijven / gelijk ik daar een zeer droevig ongeluk van gezien heb / 't geen aldus in 't werk ging. 't Was in het jaar van 69 omtrent het voor-jaar / wanneer de stroom op sijn sterkste loopt / dat twee Wilden met hun schuitjes / daar zy eenige koopmanschap in hadden / om met ons volk te handelen / de Rivier af kwaamen vaaren; doch niet tijds genoeg oppassende om aan te leggen / en de stroom te weinig / en hun eigene krachten mogelijk te veel betrouwende / raakten zy gaande; en hoewel zy in deeze nood alles deden / dat hen mogelijk was / om zich te redden / rukte hen den stroom van boven neder / zulks dat zy op de onderstaande klippen / daar hier voor van gesproken is / zeer jammerlijk te pletteren vielen; de schuitjes raakten aan duisend stukken; en de goederen / daar ze mede belaaden waren / wierden door het slingeren en draaien des waters te gronde getrokken / invoegen dat 'er nooit eenig stuk van te recht gekomen is.

Droevig ongeluk van twee wilden.

Verſche Rivier.

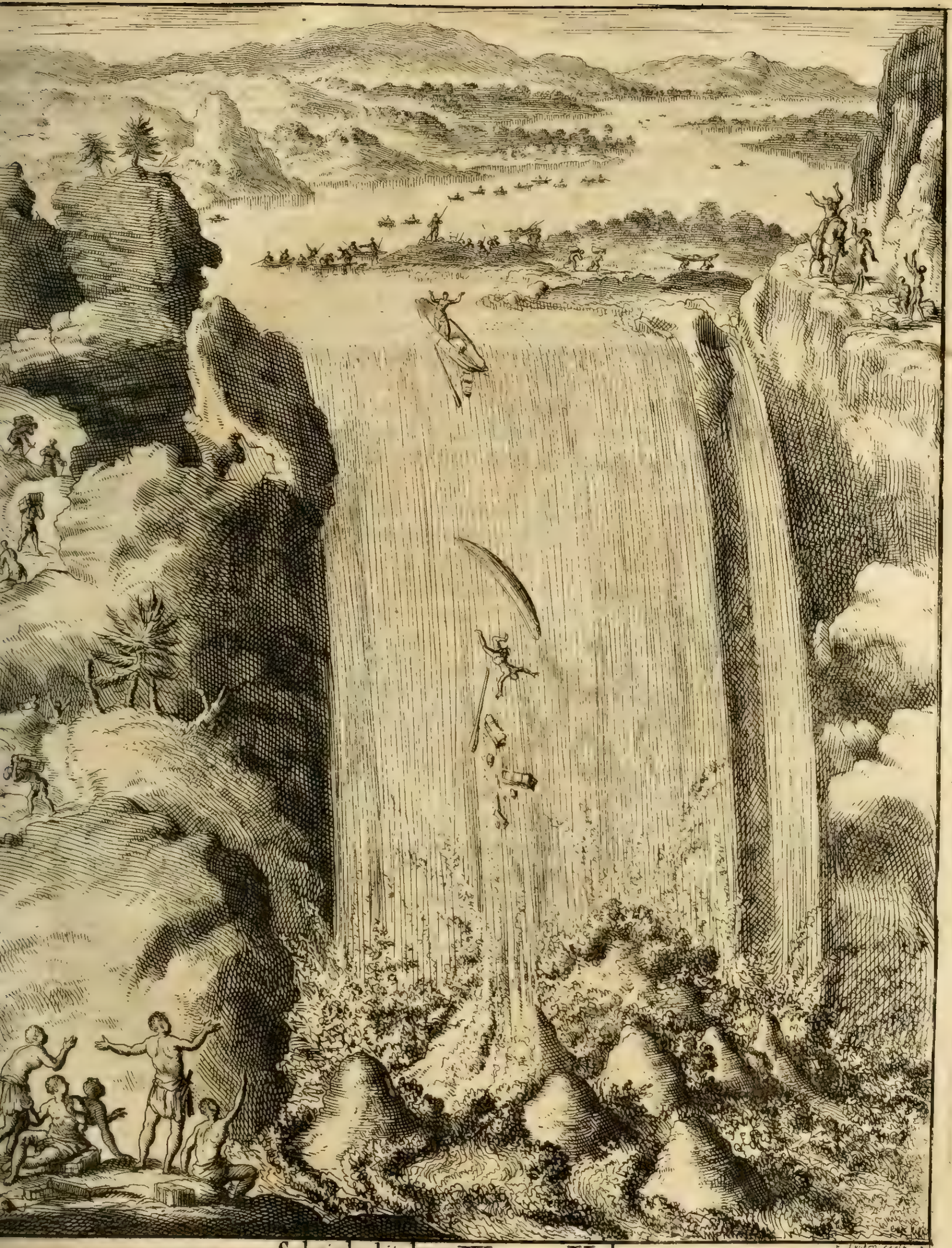
Men heeft hier ook een Rivier / dien men de verſche Rivier noemd / om dat ze / meer als eenige andere overvloed van versch water heeft. Ook heeft ze schoone landerpen / en geeft een tamelijke vel-handel.

Ooſt-Rivier.

d'Ooſt-Rivier, welke alſo genoemd word / om dat ze meest / of schier t'eenemaal / van de Stad Nieuw-Jork af te reekenen oost-waart strekt / word by eenigen maar voor een Zee-arm of bay gehouden / ter oorzaak dat ze op sommige plaatsen zeer wijd is; gelijk ook / om dat ze zig aan beide de einden in den Oceaan ontlast. Deeze Rivier 't zy dat men ze met deeze naam / of dat men ze een bay wil noemen / verstrekt de beste en bekwaamste hoedanigheden / welke men voor een land zoude konnen begeeren; vermits het lange Eiland, 't geen omtrent veertig mijlen lang is / door deeze Rivier / met hulp der killen en gaten / die het zelve hier en daar breeken / zoo wel des winters als des zomers / zonder groot gevaar / meest overal bevaaren kan worden. Ook is ze een bekwame en veilige doortocht / ten alle tijde des jaars / om na de Oost of West te gaan / en behoord in waarde gehouden te worden om de groote menigte van bekwame bayen / havens / killen / inwijken / rivieren / en andere plaatsen / daar ze zoo rijkelijk aan weder-zijde / te weeten aan de zijde des Eilands / en aan die van het vaste land / mede voorzien is.

Wateren.

Behalven deeze Rivieren vind men hier te lande verscheidene schoone wateren van killen / beeken / en kreeken / die bevaarbaar / ruim / en groot zijn; gelijk ook verscheidene bayen / inwijken / en vlekken / zoo wel omtrent de zee-kant / als verre binnen 's lands; ook veele water-loopen / spruiten / en stroom-killen / met veel schoone afvallen / die tot alderhande Moolen-werk zeer bekwaam zijn. Men heeft 'er ook te landewaart in verscheidene stil-staande wateren / als groote vijvers en lakken / die sommige zoo groot als meiren / en wel van vis voorzien zijn / welke door verscheidene

Schrickelycke Water Val

scheidene aders en spruiten uit valleyen en fonteinen hun beginsel neemen/ en tot een ongeloofelijke groote aanwassen. Ook heeft men 'er ontallijk veel schoone Fonteinen/ en water-wellingen/ over al door het land; ook zelfs op plaatsen/ daar men geen water zoude vermoeden/ gelijk op bergen/ hoog-verhevene klippen/ ende rotsen/ daar ze spring-aders-gewijse vlieten/ ende langs neer zijpelen. Veele van deeze water-wellingen ende Fonteinen hebben die eigenschap/ dat ze des winters/ wanneer het fel koud is/ en bitter vriest/ van warmte rooken/ en ook terstond alles ontdoopen/ wat men daar in dompeld; by de Zomer zijn ze daar en tegen zoo koud/ al scheen de Zon daar op zijn heetst op/ dat men 'er geen hand in lijden kan; 't welk hen zeer aangenaam/ en tot gebruik der menschen en beesten uitsteekend bekwaam maakt; want/ hoewel iemand die verhit/ ofte vermoeid is/ daar van gebruikt/ bekomt het hem niet kwalijk/ al is het weder noch zoo heet. Ook heb ik nooit gehoord/ dat eenig mensch/ hoewel dit water van schutters/ en ander volk/ die het bosch dikwils gebruiken/ veeltijds gedronken word/ daar ooit pleuris/ of diergelijke ongelegentheden/ van bekomen heeft.

Wonderlike eigenschap van sommige Fonteinen ende Water-wellingen.

't Is hier een groot gemak voor het land/ dat men 'er niet gekweld en is met hooge water-vloeden; want omtrent de zee-kant/ of zoo na/ als het zoute en brakke water op reikt/ heeft men geen buiten-gemeene vloed. 't Water wast en valt 'er met gemeen tij vijf of zes voet op en neer/ na de plaatsen van wind en stroomen begaan worden. Ebbe en vloed gaat 'er zeer sterk; nochtans niet geweldig; doch met spring-tij/ als de wind uit de zee op steekt/ rijst het water somtijds wel een voet/ ook somtijts wel twee voeten hooger/ als gemeenlijk; maar dat gebeurd zeer zelden; zoo dat men daar weinig ongemak van heeft; doch na boven toe/ te landewaart in/ gelijk in de Kolonie Ranscelaar-wijk, Katkil, Esopus, en diergelijken/ daar het voornaamste opper-water van daan komt/ en de Rivieren heel versch zijn/ loopt het lage land somtijds een of twee reizen in 't jaar onder/ wanneer de wind en stroom tegen den ander stuiten; maar voor de geenen/ die zich daar tegen wapenen/ en voorzien willen/ is het niet schadelijk; want alhoewel 'er somtijds hier en daar wel wat koorns door 't geweld des waters uit de grond gerukt word/ laat het weer een slijmigheid na/ die voor de landerpen zoo goed als mest is. Ook blijft het water niet lang staan; maar gelijk het schielijk wast/ zoo valt het ook in twee of drie dagen weder gantsch weg.

DARDE HOOFDSTUK.

Aard, en Hoedanigheid des Lands. Veelderhande Hout-gewassen, en beschrijving der voornaamsten van de zelven. Menigte van Wijngaarden. Verwen der Indiaanen, en op wat manier de zelve bereid worden. Hun schilderen, en wonderlijk schoon rood, &c.

Hoedanigheid des Lands.

TOt dus verre van de Wateren gesproken hebbende/ zullen wy ons nu tot de landeryen en hunne vruchten begeeven/ waar mede het dusdanig gelegen is. Dicht omtrent/ of langs de Zee--kant is het land niet zeer hoog/ doch wat heuvelachtig/ bultig/ en meest zandig/ hoewel doorgaans met wat kley doormengd/ welke het zelve eenige vettigheid aanbrengt; zulks dat het alderhande hout-gewas/ verscheidene vruchten/ ende wilde kruiden uit zich zelven voortbrengt. Heiden of andere diergelijke dorre landen/ vind men daar gantsch niet; maar hier en daar wel eenige groote en hooge bergen. Niettemin zijn 'er ook veel schoone vlakke landen/ met broeken en weyen van een groote laagte en breedte/ zo wel op de Rivier en waterkanten/ als over al landewaarts in. De meeste Heuvels/ die men hier ziet/ vallen niet steil; maar gaan verdraagzaam op; zulks dat men somtijds op zeer hoog land is/ en over al vlaktens/ daalen/ en hooge boomen ziet/ eer men 'er op denkt/ of eer men eens bemerkt/ dat men hooger gegaan is.

Hout-gewassen.

't Land is doorgaans zeer vruchtbaar van Hout-gewasschen/ ja zo zeer/ dat het daar op veel plaatsen in de weeg is; niettemin komt het zeer wel te pas tot bouwen van schepen/ en huizen/ gelijk ook om het bouw-land te beschutten. 't Eiken-hout wascht daar tot de hoogte van vijftig/ sestig/ ja seventig voeten/ zonder eenige hinderlijke kwasten. Ook valt het swaar/ en somtijds wel twee vademen dik. Het Nooten-Hout wast daar mede wel immers zoo lang/ als op eenige andere plaatsen/ maar niet zoo swaar/ en gaat het Eiken-hout, om te branden/ verre te boven/ zoo wel in hitte/ als in vuur; en behalven dat het door een olyagtige vogtigheid welke het by zich heeft/ altijd branden wil/ 't zy groen of nat/ ja al haalde men 't varsch uit het water/ en dat het t' eenemaal door trokken was/ is het echter door zijn harde vastigheid zeer durabel aan het vuur; invoegen dat zelfs de turf/ welke ik in Holland en andere Provintien/ heb zien gebruiken/ daar niet by haalen kan. Ook heb ik verscheidene Hollandsche Vrouwen hooren zeggen/ dat ze de koolen van dit

dit hout liever in hun stooven hadden / als die van turf / vermits ze langer duuren / en zich zoo zeer niet in d' assche begraaben. Dit slag van hout is in Nieuw-Nederland 't gantsche land door in zulk een overbloed / dat in d' eerste honderd jaaren niet te kort zal komen / al kwamen 'er ook tien maal zoo veel menschen / als 'er tegenwoordig zijn ; want het land is uit zich zelven genegen om binnen weinig jaaren groote en swaare boomen voort te brengen.

Men heeft 'er ook zeer bekwaam Greenen-, Vuuren-, en Imbeeren-hout; doch omtrent de zee / of zoute water-kanten staat het niet zeer overvloedig / als alleen op sommige plaatsen ; maar ver in 't land / en hoog op de Rivieren / ziet men het by geheele bosschen / welkers boomen doorgaans swaar genoeg zijn om scheeps-masten / en alderhande rond-hout van te maaken. Hier en daar vind men eenige Karstanien-boomen in bosschen verspreid / die 'er in een vry grooter getal zouden weezen / indien de Wilden / of Ingeboorenen des Lands / dewijl deeze boomen gaave en gladde basten hebben / die licht afgelost konnen worden / de zelve niet en gebruikten tot het dekken van hun huizen. Ook zijn 'er veelderhande Beuken-Boomen ; maar ze draagen zeer weinig. Onder anderen worden de Water-Beuken, zeer groove en swaare Boomen / welker basten na om hoog toe zeer aangenaam om te zien zijn / inzonderheit wanneer de boomen oud beginnen te worden ; want dan is hun hout niet alleenlijk uitermaaten wit ; maar den bast gelijkt wonderlijk wel na wit Satijn.

Ook heeft men 'er Haak-Beuken, waar van de sommigen tot groote boomen wassen ; Bylesteels, 't welk zeer wel na Cederen-hout gelijkt ; Kano-hout, daar de Wilden hun schepen van maaken / alzoo 't uitsteekende groote boomen zijn. D' Engelsche en Hollanders gebruiken 't veel tot Solder-/ en vloer-planken / vermits het zeer wit en zonder kwasten is / en dat het een aangenaame glans by zich heeft. Ook is 'er tweederlei Essen, Linden, Berken, Yken, Poppelen, Abeelen, Elzen, Willigen, Mispelen, Moerbezien, Hulft, Grende, en verscheidene anderen groote en kleine Boomen / waar van de namen ons onbekend zijn ; gelijk ook een meenigte van vruchten / welke wy / om niet al te lang te zijn / voor by gaan.

Menigte van Wijngaarden.

Ongeloofelijk is 't / met welk een overdaadige menigte de Wijn-stokken overal in 't wild wassen ; want men vind 'er naauwelijks een land-streek / of hoek lands / daar geen Wijngaard op staat. Veel wast hy op de vlakke en opene velden ; veel in 't bosch onder de wilde boomen ; veel aan de kanten der rivieren ; killen / of spruiten ; veel langs het hangen van de heuvels / of voeten der bergen. Sommigen loopen langs de boomen op ; sommigen slaan zich over eenig hout ; sommigen over wat struiken en ruigten ; sommigen in het gras over de grond ; zulks dat men 'er dikwils / wanneer men 'er te paard of te voet over komt / in komt te verwarrē / en groote moeite heeft om'er weer uit te geraken. De Wijngaarden, welke langs de bomen oplopen / draagen wel vruchten / doch in 't gemeen niet zeer veel doordien ze gantsch niet gesneden / of gehavend worden / en dat de Zon de wortel nimmermeer

komt

komt te geraaken; gelijk ook om dat ze in d' uiterste scheuten der boomen zich niet uit konnende breiden, en van de takken en bladeren beschaduwd wordende, de blakke Zon noit genieten.

Tuin-Vruchten, en Bloemen, heeft men 'er ook in een groote menigte; doch vermits er weinig onder zyn, welke al de wereld niet wel en kend, zullen wy ons daar niet mede ophouden.

Verwen.

De Verwen, die hier oorspronkelijk vallen, konnen bequamelijk in twee soorten afgedeeld worden, te weten, in Verwen, die hun oorsprong neemen, of gemaakt worden van steenen, en in Verwen, die van planten en kruiden toebereid worden. De Naturellen of wilden, gelijk hier na gezegt zal worden, schilderen hun aangezichten en lichamen met verscheidene koleuren, den een vreemder en zeldzamer als den ander, zoo zy maar best verzinnen konnen, ten welken einde zy gemeenlijk kleine ledere zakjens by zich draagen, waar van in ieder een byzondere verw is, als rood, blauw, groen, bruin, wit, swart, geel, &c. De kostelykste verw, en die 't meest by hen geacht word, is de geen, die de meeste luister heeft, en zodanig blinkt, gelijk of 't bijlsel van eenig gezuiverd metaal was. De meesten deezer verwen worden van steenen gemaakt, welke zy zoo weeten te kloppen en te wryven, dat zy ze klein krygen. Deeze worden door den bank beter gehouden, als de geenen, die van planten gemaakt zijn, hoewel 'er ook eenige planten vallen, daar d' Indiaanen verscheidene schoone, hooge, en liefelijke koleuren van weeten te temperen, die zeer weinig van de steen-koleur verscheelen, als alleenlijk daar in, dat de Metaalachtige luister daar zoo niet in af en steekt.

't Schilderen der Indiaanen.

't Schilderen der Indiaanen heeft niet veel te beduiden, en is meest aan hun lichaamen, en aangezichten, of ook somtyds aan de vellen, die zy draagen. Men vind ook in hun groote en vaste huizen, welke zy in hun Kasteelen en byeenkomst-plaatsen hebben, hier en daar wel eenige afbeeldsels van tronyen, maar gantsch niet konstig, of wel gedaan. Zy beschilderen ook hun Schilden, en klophamers; gelijk ook het Richel-werk in hun huizen. Daar en boven konnen ze ook scheepen, boomen, en dieren met verwen uitbeelden; doch zonder eenige netheid of cierlijkheid; maar een ding heb ik onder hen gezien, 't geen verhaalens waardig is. Zy gebruiken door een optooisel, en in plaats van pluimen, zeker heel cierlijk hair, zijnde eenig zeer lang, maar redelijk grof en stijf, ander korter, doch heel fijn. Dit hair strikken ze met snoertjes, op zodanig een manier, als zy het begeeren; dan steeken ze het in eenige verwen, welke zy daar toe weeten te bereiden, en doen het een zoo schoone hooge roode koleur aanneemen, dat een iegelijk daar over verwonderd moet staan. Ook houd deeze verw in 't voornoemde hair, hoe breed en stijf het ook zoude mogen wezen, zoo vast, dat regen of wind de zelve niet afbijten, of doen verbleeken kan; maar op het fyn hair vat ze noch beter, en heeft daar en boven een zoo uitsteekend schoone luister en glans, hoewel 't de wilden met geen zonderlinge konst weeten te verrichten, dat diergelijk een rood nooit in Europa gemaakt is, of uit eenige Simplicia gemaakt kan worden. 'k Geloof ook

Wonderlijk schoon rood.

vaste-

vastelijk / zoo men in Engeland, of op eenige andere plaats / zoodanig een rood konde maaken dat het by de Schilders en Verwers in een groote achting zoude weezen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Beschrijving der Tamme en wilde Dieren, welke men in Nieuw-Nederland vind. Verwoedheid der gewonde Beeren, en der zelver Winter-slaap. Gedaante der Muskus-katten, en waar de Sivet van daan komt. Wonderlijken aard en eigenschap der Bevers. Gevogelt van Nieuw-Nederland. Aard der Arenden. Zeer vreemde Spechten. Menigte van Visschen. Gedaante en aard van den vreselijken Ratel-slang. Getijden des jaars, &c.

Paarden.

DE Paarden, welke men in Nieuw-Nederland heeft / en recht tot den Land-bouw bekwaam zijn/zijn uit 't Sticht van Uitrecht genomen/en herwaarts overgebracht. Zy behouden ook noch den zelven aard / en groote. Ook heeft men 'er veel Engelsche Paarden; maar deeze zijn zoo bekwaam niet tot den Land-bouw / alzoo ze lichter vallen; niettemin zijn ze goed om bereeden en onder de zaal gebruikt te worden Behalven deeze twee soorten komen 'er ook somtijds Kurakouse en Arubasche Paarden; doch zy konnen den aard des Lands niet zeer wel aannemen / dermits ze geen koude gewend zijn / zulks dat ze des winters daar dikwils komen te sterven / of door de koude een strammigheid in de Leden krijgen.

Koe-beesten.

Men heeft 'er ook Koe-beesten uit het Sticht van Uitrecht; gelijk ook Engelsche Koe-beesten / maar deezen worden op ver na zoo kloek niet / als de Nederlandschen / en zijn bry minder in prijs; want zy geeven nergens na zoo veel melks; maar hun melk is vet / en heeft veel boter in.

Varkens.

Varkens zijn 'er mede zeer veel / en worden by menigte voortgeteeld / en aangehouden van de geenen / die buiten woonen / daar de gelegentheid van de Bosschen en valeyen omtrent is; want men heeft by eenige jaaren zoo veel akers in de bosschen / dat de Varkens daar een hand dik spek by konnen zetten.

Schaapen, en ander Vee.

Ook heeft men 'er Schapen; maar niet zeer veel; Hoenders, Kapoenen, Kalkoenen, Ganzen, Eenden, Duyven; kort om het tamme Vee is 'er van alle soort / geen uitgezonderd.

Hoewel dit land van de koude des winters vry wat gezuiverd word, worden 'er nochtans veel Leeuwen gevonden; alhoewel ik nooit eenig Kristen gesprooken heb, die ze daar levendig gezien heeft. Alleenlyk weet men dat ze 'er zyn, door dien d' Indiaanen, doch zeer zelden, de huid van een Leeuwin somtyds te markt brengen. Wanneer men dezen dan na de Leeuwen vraagd, zullen ze u gemeenlyk zeggen, dat ze wel vyftien of twintig Dag-reizens van daar, na het Zuiden of Zuid-westen toe, gevangen worden in een zeer hoogh gebergte, en dat de mannetjes te gaauw en te kwaad om te krijgen zyn; 't geen d' oorzaak is, dat men der zelver vellen daar nooit te koop ziet brengen.

Leeuwen.

Ook worden 'er veel Beeren gevonden; maar geen zoo graauw of vaal van hair, als in Moskovien, of Groenland. Ze zyn hier meest altemaal glinsterig, pik-swart, en zeer bequaam om Moffen van te maaken. Hoewel men 'er zeer veel van deeze beesten heeft, worden zy nochtans zelden van de Kristenen gezien; want zeer scharp van reuk zynde, hebben zy niet zo haast de lucht van iemand gekregen, of zy neemen terstond de vlugt. Niettemin heb ik 'er eenigen gezien, dat zy boven wind omtrent ons kwamen, of dat zy, gelyk zy menigmaal doen, bezig waren met eenig water over te swemmen; maar men heeft 'er geen gevaar van te te verwachten, wanneer men ze niet zelve aanrand of verstoord, gelyk de geenen doen, die ze schieten, of op eenige andere manier willen vangen; want in zulk een geval verweeren zy zich met een ongeloofelyke dapperheid, zo lang zy maar eenigsins konnen; zulks dat die op hen schieten zal, voorzigtig dient te weezen, en een boom in 't oog te hebben, eer hy los brand, op de welke hy zich bergen kan; want indien ze niet wel getroffen, of hertsteeke dood geschooten worden, 't geen nochtans zeer zelden gebeurd, vermits ze geweldig hard en tay zyn, zou den Schutter groot gevaar loopen; want den getroffen Beer maakt terstond van bladeren, of eenige ruigte, die maar omtrent hem is, een prop, daar hy niet zoo haast den wond mee toegestopt heeft, of hy vliegd met een grouwelyke verwoedheid op den Schutter los, of op de plaats, daar hy de rook heeft zien opgaan. Zoo den Wild-schut ondertusschen op geen boom geraakt en is, gebeurd het zelden, dat hy 't na verteld. Ook dient het wel een boom te weezen, die dik is, en veel takken heeft; want anders zou den Beer daar ook op konnen komen; doch wanneer 'er veel takken aan zyn, weet hy 'er niet wel raad toe.

Beeren.

Hun verwoedheid, wanneer zy gewond zijn.

Zy geneeren en voeden zich hier te Lande niet, gelyk in Groenland, en in Moskovien, of elders anders, met roof van verscheurde beesten, of doode krengen; maar met gras, kruid, nooten, Karstanien, en akers, die zy ook, gelyk de Wilden verhaalen, zelve van de boomen weeten te gaan plukken. Maar zy komen op een wonderlyke wijs weer van de boomen af, volgens 't geen, dat my de Wilden daar van gezeid hebben; want zy steeken de hoofden tusschen de beenen, en laaten zich zoo van boven neer vallen, zonder eens aen te zien, of het hoog, of laag is. Des winters slaapen zy twaalf weeken lang, 't welk aldus toegaat. Zy leggen zich op een zyde neder, met een poot in de mond, daar ze aan zuigen, en op brommen.

Hun winter-slaap.

men. Als ze nu aldus zes weeken gelegen hebben/ keeren zy zich op d'andere zyde/ en doen als voozen/ zonder eenig eeten te nuttigen. Hier toe kiezen zy gemeenlijk een oversteekende klip in 't gebergte/ of een hol/ of eenig dicht kreupel-bosch/ in 't welk veel groote boomen ter neder leggen/ om uit de wind/ en in veiligheid te weezen; maar de Wilden hebben my menigmaal verzekerd/ gelyk ik ook aen 't verkoopen der vellen wel bespeurd heb/ dat ze dan 't meest gevangen worden.

Men vind hier ook tamelijk veel Elanden; doch zy onthouden zich meest zuidelijk daar niet veel menschen en komen. 't Is een zeer goed eeten/ en word by veelen beter gehouden als het Harte-vleesch/ hoewel ik door ondervinding menigmaal bespeurd heb/ dat het op ver na zoo fyn niet en is. Hun Huyden bereid zijnde vallen redelijk swaar/ en bekwaam tot Kolders. Zy vallen niet schichtig/ of weerbarstig wild van natuure; en ik heb 'er gezien/ die van jongs op voor vermaak gehouden geweest zijnde/ zeer tam geworden waren/ en het bosch t' eenemaal vergeten hadden.

Elanden.

Ook heeft men 'er een ongelooflijke menigte van Harten; en hoewel de Wilden 't gantsche jaar door/ en inzonderheid in de Herfst/ wanneer zy op 't beste zijn/ een menigte van duizenden daar van dooden/ en dat de Wolven, als zy eerst geworpen/ en noch klein zijn/ daar groote schade onder doen/ is 'er echter 't gantsche land van vol/ en hun getal schijnt nimmermeer te minderen; want men komt zeer zelden buiten op het veld/ of men ziet ze by gantsche troepen loopen. Hun vleesch is zeer goed om t' eeten/ en zeer wel te bekomen; want men kan 'er gemeenlijk een voor vier of vijf Hollandsche guldens krijgen.

Harten.

Van gelijken vind men 'er veel Wolven; doch ze zijn zoo kwaad en groot niet/ als ze op andere plaatsen wel vallen. Ook zullen zy niet licht iets aantasten/ als alleenlijk het kleine Vee/ te weeten Harten; doch meest als ze jong zijn/ jonge Kalveren, Schapen, Geiten, en Varkens; maar als 'er een trop by den ander is/ zullen zy ze zeer zelden aandoen/ vermits de Varkens zich dapper weeren/ en malkander getrouwelijk helpen. Des winters weeten zy de Harten op de manier der Jagers te bezetten en te vangen/ waar toe zy gemeenlijk in een tamelijk sterk getal zijn. 't Gebeurd ook wel dat een Wolf alleen een Hart zoo lang jaagd en vervolgd/ tot dat hy door vermoeidhid het zelve krijgt; maar zoo het Hart ondertusschen aan water kan komen/ is de Wolf daar af; want het Hart gaat te water/ en de Wolf durft het niet volgen; doch de Harten de Wolven dikwils door dit middel ontkomende/ ontkomen echter hun dood niet; want de Jaagers/ en de geenen/ die omtrent de Rivieren en wateren woonen/ weeten daar op te passen/ en onderscheppen ze gemeenlijk met hun schuitjes/ eer ze weer te land konnen geraaken.

Wolven.

't Is een gemeen gevoelen/ dat een gejaagd Hart maar alleen begeerig is na varsch waater; maar ik heb het tegendeel met mijn eigene oogen meer als eens gezien; want wanneer ze gejaagd worden/ en geen kans zien om 't te land te ontkomen/ zullen zy 't eerste water/ dat zy ontmoeten/ maar aandoen/ 't zy dan dat het brak of varsch is.

Zelfs heb ik gezien / dat ze op Eilanden / en plaatsen / die omtrent de zee-kant lagen / in d' openbaare zee sprongen / daar ze menigmaal zoo diep in swemmen / dat ze 't wederkeeren vergeeten.

Zeer vreemde Beesten.

Op de Grenzen van Kanada worden nu en dan beesten gezien / gelijkende eenigsins na een paard; doch zy hebben gesplitste klaauwen / ruige manen / een hoorn aan 't voorhoofd / een staart als de Wilde Swijnen / swarte oogen / en een harten hals. Deeze beesten beminnen de naarste Wildernissen / en zijn zoo schuw van malkander / dat zelfs het mannetje nooit nevens het wijfje weid / dan alleenlijk als zy zich tot voortteeling vermengen; want dan leggen zy hun wreedheid af; doch zoo haast de teel-tijd over is / vallen zy niet alleen ander Wild / maar zelfs hun eigen geslacht aan.

Muskus-katten.

Nieuw-Nederland voed ook veel Muskus-katten, inzonderheid op waterige gronden. Deeze beesten zijn ongemeen schoon / hebbende den huid door swarte vlekken aardig onderscheiden; de bek staat vol scharpe tanden; en de staarten sleepen lang achter na. Veele Geleerden zintwisten wegens de Sivet, namelijk of 't het zaad der Sivet-Katten is. Kardanus dreef zulks; maar is by Julius Scaliger dieswegen grondig wederleid. Mathiolus, welkers geboelen verscheidene omhelsen / houd het Sivet te zijn der Katten sweet / alzoo 't zelve overvloedigst vergaderd word / wanneer deeze beesten / door terge moede gemaakt / aan 't sweeten geraakt zijn. Doch dewijl het sweet van 't gantsche lichaam af drupt / en nochtans niet over al Sivet leverd / zoo kan het sweet geen Sivet weezen.

Waar de Sivet van komt,

Anderen beweeten / dat het der Katten afgang is / en verdeelen alle afgang in een onnutte / gelijk sweet / etter / en drek / of in een dienstige / gelijk melk / en zaad tot teeling. Onder de laatste soort moet Sivet gereekend worden; want 't is in der daad niet anders / als een afgang in de klierige partyen / omtrent het baar-lid / of mannelijke roede / door een ingeschapene kracht gemaakt; even gelijk de lever 't bloed / d' uyers en vrouwen borsten melk / d' ooren vuiligheid / en d' Adders vergift tusschen hun tanden voortbrengen. Ondertusschen zijn de Katten met hun Sivet verlegen / waarom zy zich 't zelve kwijt maaken met hun lichaam tegen de boomen aen te wryven / en aan de geenen / die 't in de koopen met een lepel afstrijken / vriendschap bewijzen.

Bevers.

Doch boven alle Wild leverd Nieuw-Nederland jaarlijks stijf tachentig duizend Bevers. Plinius verhaald / dat deeze beesten hun Swezerkens afbijten / en de zelven den Jaagers vertoonen; alzo ze om de sweezerkens / welke een zeer dienstig genees-middel zijn tegen onzinnigheid / nageboorte / ophouden der stonden / hoofd swijmeling / jicht / verlamming / buik-en tand-pijn / verduistering van oogen / vergift / en vort-euvel / gezocht worden. Doch Plinius tast hier bijster mis in; want de Bevers hebben zeer kleine Sweezerkens / welke zoodanig aan 't rugge-been binnen in 't lijf vast zijn / dat ze de zelven niet konnen kwijt raaken / dan te gelijk met het leven. Voorts leeven ze in 't water en op 't land / by troppen te saamen / in nesten van hout getimmerd over loopende wateren. Deze nesten verdienen een ongemeene verwondering en worden aldus toegesteld. De Bevers bren-

brengen eerst te saamen alle los hout/ 't geen ze langs de Rivier vinden; en wanneer dit hout niet toereiken mag/ bijten ze in 't naast-gelegene bosch de smakelijkste boom-basten rondom af; vervolgens schaaven ze met de slag-tanden/ waar van 'er twee boven/ en zoo veel onder aan 't voorste tand-vleesch uitsteeken/ door de stam heen/ tot dat de boom nedervalt/ wanneer zy vorders de stukken op de zelve manier korten/ na dat de voorgenomene timmering vereischt. 't Wijfje voerd de stukken op de rug/ en 't Mannetje bestuurd de zelve van achteren/ op dat ze niet af en vallen. De Nesten rijzen konstig tot vyf verdiepingen hoog/ en zijn van boven tegen de regen met kley toegesmeerd. In 't midden is een doorgaande opening/ om/ zoo haast zy menschen verneemen/ in de stroom te konnen duiken; ten welken einde ook by beurten een uit den hoop schild-wagt houd/ en 's winters een tweede/ door gedurig beweegen des staarts 't water belet toe te vriezen. De staart is platachtig zonder hair/ en 't aangenaamste vleesch/ dat ergens voor lekkerny geschaft kan worden. Zy draagen zestien weeken lang/ en krijgen eens in 't jaar vier jongen/ die even als jonge Kinderen schreyen en zuygen; want de Moeder rijst op haar achterste pooten/ en geeft 't elkens aan twee ieder een borst/ alzo de wijfjens maar twee borsten tusschen de voorste beenen hebben/ welke die der honden niet ongelijk zijn; maar d' achtersten zijn van een andere gedaante/ en komen met die der Ganzen eeniger maate over een. Aan weder zijde des schamelheids leggen twee geswellen/ binnen byzondere bliezen besloten. Uit de schamelheid sweet een olyagtige vogt/ met de welke zy alle de deelen des lichaams/ die ze bereiken konnen/ smeeren/ om niet nat te worden. Van binnen gelijken ze na een opgesneden varken. Zy leeven by bladeren/ en basten van boomen/ en beminnen hun jongen ongemeen. De wind-hairen/ die boven de rug glimmend uitkijken/ vallen des Zomers af/ en wasschen wederom tegen den herfst. Zy zyn zeer kort van hals/ hebben sterke zenuwen en spieren/ maaken in 't water en op 't land een snelle beweeging/ en bijten zeer vinnig van zich/ wanneer ze van menschen of honden bezet zijn. 't Rechte Castorium, zoo kostelijk gewaardeerd by de Genees-meesters/ zijn langwerpige Sweezerkens/ niet ongelijk een rimpelige peer/ welke aan 't ysbeen der Bever-wijfjens vast hangen. d' Indiaanen korven de klootjens der Mannetjens/ dewijl ze/ gelijk veel Geleerden verkeerdelijk gemeend hebben/ geen Castorium uitmaaken/ onder hun tabak.

Castorium hoedanig.

Ook heeft men hier zeer schoone en kostelijke bruine Otters, mooie Visschers, en Katelossen, welcke ten naaste by vellen als Leeuwinnen hebben/ gelijk ze ook omtrent zoo van gedaante zijn/ doch kleinder/ en korter van staart. Ook vind men 'er Espannen, welke men in Nederland Schobben noemd. 't Vel deezer Beesten is een zeer warm bont/ en ongemeen gezond voor iemand/ die zich bezeerd of verlemd heeft. Als ze gebraaden zyn/ is het vleesch ook zeer goet om t' eeten; maar vermits zy uytermaaten vet vallen/ zijn ze gestoofd veel te magtig. Ook zijn ze niet onvermaakelijk om te vangen/ door dien ze in holle boomen hun voorraad voor de winter maakende/ uit de welken zy ook zeer zelden komen/ als om te drinken/ en door

Verscheidene andere Beesten.

hun kribbelen en spoor op d' uiterste schorsen der boomen nagespeurd zijnde / in de boomen nedergeveld worden / daar zy dan uit komen loopen / gelijk of zy dronken en duizelig door het vallen waren / aldus eindelijk tot vermaak der Jaagers hun leeven laatende.

'k Heb 'er ook veel Maaters, en swarte en graauwe Enkhoorens gezien / waar van 'er sommigen verscheidene roeden ver konnen vliegen / alzoo zy zekere dunne vellen hebben / welke aan beide de zijden van de borste tot de achterste pooten reiken. Wanneer zy deeze vellen uitspreyen / en open slaan / zeilen zy met een ongeloofelyke rassigheid daar op heen / waar zy weezen willen.

Men ziet 'er ook Aardkoerkens, Engelsdaffen, Trommelslaagers, en verscheidene andere soorten; doch dewijl ons de natuur der zelver niet zeer wel bekend is / zullen wy daar over heen stappen.

Gevogelt. De lucht boven Nieuw-Nederland heeft ook allerlei gevogelt. Behalven de Havikken, Sperwers, Steen-krijters, en andere Roof-vogels / is alhier overvloed van Arenden, welke onderling onderscheiden zijn; want sommigen zijn graauwagtig / en anderen bruinder / behalven 't hoofd / hals / staart / en slag-pennen / die een spierwitte verwe vertoonen. Zy hebben altemaal een vast lichaam / beenderen zonder merg / de klaauwen een mans vinger lang / de snebbe sterk en krom / de herssenen droog / de oogen klein en hol / de vederen hard / de rechter voet grooter als de slinker / doch beide lelijk / 't bloed grof / en d' afgank zeer stinkend. Zy onthouden zich meest in oude bosschagien / welker grond van ruigte ontbloot legt; als ook nevens 't water / dewijl zy op Visch aazen / en allerlei gevogelt verscheuren / en zelfs Konijnen, Haazen, Schild-padden, en ander viervoetig gediert in de lucht weg sleepen; ja tasten elkander aan / wanneer ze verhongerd zijn. Sommige Arenden vliegen ten buit op den middag; anderen met het rijzen der Zonne. Zy vallen gelijk een bliksem op 't nagejaagde aas / en drinken weinig / dewijl 't bloed der beesten hen voor drank verstrekt. Zy zijn uitsteekend geil; zulks dat zy meer als dartig maal des daags te samen vermengen / niet alleen met haars gelijk / maar zelfs met Wolvinnen, en met de wijfjens der Havikken. De groote eyeren broepen zy uit in dartig dagen / de kleinder in twintig / en krijgen doorgaans twee of drie jongen / welker oogen zy tegen de Zonne-straalen keeren; want indien ze dit krachtig licht zonder toeluikken beschouwen konnen / voeden zy ze op: doch die deeze proef niet konnen uitstaan / worden buiten 't nest geworpen. Als de jongen beginnen vlug te zijn / worden ze van d' ouden boven in de lucht gevoerd / en aldaar aan haar zelfs gelaaten; maar zoo ze noch niet genoeg vliegen konnen / onderscheppen hen d' oude; doch indien ze bekwaam zijn ten roof te vliegen / worden ze van d' ouden weg gejaagd. Verwonderens waardig is hun gezicht; want verre buiten 's menschen oog onder de wolken verheven / beschouwen ze echter 't kleinste vischje in de stroom / en een schuilende haas tusschen de struiken. Hun adem stinkt zeer lelijk / waarom ook de de lichamen / daar zy aan knaauwen / haast verrotten. Hoewel ze zoo ongemeen geil zijn / gelijk hier voor gezegt is / leven

Aard der Arenden.

ven ze echter zeer lang / en sterven meest door honger / dewijl de snebbe door d' ouderdom zoo geweldig krom wascht / dat zy ze niet konnen openen; waerom zy eindelijk in 't opperste des luchts tegen de Zon invliegen / in de koudste stroom nedervallen / hun vederen niet zonder klam sweet uitpluizen / en alzoo den adem geeven.

Behalven de genoemde Roof-vogels / valt hier een overvloedige menigte van Rijgers, Pitoors, Ravens, Kraayen, Uilen, Swaluwen, Vinken, Ys-vogels, Tuin-sluipers, Korhoenders, Faisanten, en Winter-koninxkens. Onder veelen munten uit de Spechten, niet schoone vederen en kuiven. Deeze pikken groote gaten in de boomen / en maken hier door een geluid / als of 'er een hoop hout-hakkers aan 't bosch arbeidden. De Duiven vliegen by zulke troppen / dat d' Indiaanen met opzet na de Broeynesten verhuizen / alwaar de jongen / met honderden uit de nesten gestooten / een maand lang voor 't gantsche huisgesin ten spijs verstrekken.

Wonderlijke Spechten.

Duiven.

Voorders ziet men hier een wonderlijk vogeltje / stijf een duim lang / vol glinsterende vederen / zuigend aan bloemen / gelijk de Byen. 't Is zoo teder / dat het / met water gespuit / aanstonds komt te sterven.

Aardig Vogeltje.

In de lente en herfst grimmelen de wateren alhier van Swaanen, Ganzen, Pijl-staarten, Teilingen, Smienten, Duikers, Aalscholfers, en Pelikaanen; behalven ander vreemd slag / 't welk Europa niet en kend. De Visch-rijke stromen en meiren verschaffen Steur, Zalm, Karper, Baars, Snoek, Vooren, Bliek, allerley Aal, Spiering, Zonne-visch, den Post in smaak gelijk / en Gulletjens, die zich by Water-vallen laaten grijpen. De zee levert Krabben, met en zonder schelpen / zee-hanen, en Paardtjens, Robben, Kabeljauw, Schelvisch, Wijting, Haring, Makreel, Rog, Schol, Bot, Steen-brasem, Schild-padden, en Oesters, waar van de sommigen een voet lang zijn / en paarlen hebben / doch een weinig bruin.

Visschen.

Onder vergiftig Gediert / 't geen Nieuw-Nederland kweld / is de vreeselijke Ratel-slang. Deeze is veelverwig / heeft een dikke kop / vier lange scherpe tanden / en een hoornachtige staart / met leden over malkander meer of minder verdubbeld / na ieders ouderdom; want jaarlijks groeid de staart een lid uit. Wanneer hy bijten zal / ontstaat 'er een yselijk gedommel door het schudden van deeze staart; vervolgens spert hy een wijde bek op / welkers bovenste verhemelte een blaauw vlies heeft / dubbeld over malkander geslagen / waar uit hy een doodelijk vergif tusschen de tanden schiet. Die van dit ongediert gekwetst wierd / zou veel beswaarlijker te genezen zijn / indien het veld niet een heilzaam tegen-gift verschafte / 't welk d' Indiaanen gestadig by zich draagen / om zich terstond daar van te dienen / indien ze door dit afgrijselijk beest overvallen mochten worden.

Ratel-slang.

't Wenden en keeren van het jaar / en tijd-rekening / houd men daar te lande / als in Nederland; en hoewel deeze Landen in de gelegenheid van de zuiderlijke breedte veel van den ander verscheelen / zoo verscheelen ze nochtans na advenant zoo veel niet in 't temperament van koude en hitte; zulks dat de jaar-getijden omtrent de zelve streek / als in Nederland hun aanvang / en einde nemen / en ook by na de zelve gemakken en ongemakken onderworpen zijn.

Jaar-getijden.

VYF-

VYFDE HOOFD-STUK.

Gestalte en aard der oorspronkelijke Inboorlingen van Nieuw-Nederland. Hun spijze en voedsel. Hoedanig zy hun Gasten onthaalen. Hun Kleeding en Cieraaden. Gedaante hunner Huizen, Kasteelen, en By-eenwooningen, en manier van de zelven te bouwen. Wijze van hun Huwelijken, Echt-scheidingen, &c. Vreemde gewoonten omtrent het baaren der Kinderen. Merkwaardige Begraavingen, en Rouw-klagten over Dooden. Feest-dagen, en Raads-vergaderingen. Raadspleegingen met den Duivel. Betooveringen der Duiveljaagers, &c.

Gestalte en aard der oorspronkelijke Inboorlingen.

De gestalte der oorspronkelijke Inboorlingen des Lands / zoo wel van de Mannen / als van de Vrouwen / is gelijk het gemeen en wel geproportioneerd slag van Nederlanders in langte / en in dikte. Van leden zijn zy gaauw en swack / konnen geweldig loopen / en treffelijk op den duur gaan. Tot alle vrywillige lichamelijke oeffeningen zijn zy zeer bekwaam; maar tot swaaren en langduurigen arbeid / die maar eenigsins slaafagtig schijnt / zijn zy / inzonderheid het Man-volck / gantsch onwillig; ook stellen zy alle hun zaken daar na aan / dat zy niet veel behoeven te doen / of t'arbeiden. Mis-geboorenen / of wan-schapenen worden zeer zelden onder hen gesien; zy zijn in tegendeel altemaal rank en wel gesteld van leden / zonder dat men 'er eenige uitsteekend swaare / groove / of vette lichaamen onder vind; en hoewel / door den bank te rekenen / de natuur hen met geen overvloedige wijsheid begaafd / en dat ook hun beste verstanden zonder konstelijke oeffeningen verouderen moeten / vind men ook echter onder hen geen gekke / dolle / of raazende persoonen. Zy vallen in 't gemeen / zoo mannen als vrouwen / breed van schouders / en smal van middel. Hun hoofd-hair is altijd / eer het door den ouderdom veranderd / pek-swart / gantsch sluik zonder de minste krulling / en by na zoo hard als een paards staart. Alle andere koleur of slag van hair houden zy voor afschuwelijk lelijk. Op de borst / onder d' armen / en aan de kin / gelijk ook op de heimelijke plaatsen des lichaams / krijgen zy gantsch geen/

of zeer weinig hairs; en indien zy op de voornoemde plaatsen al iets krijgen/ plukken zy 't met de wortel uit; zulks dat het zeer zelden weder uitschiet/ als by sommige oude mannen/ die hier en daar om de kin wel wat stoppelig zijn. Altemaal/ zoo mannen als vrouwen/ zijn zy schoon van gezigt/ als hebbende d' oogen zeer bruin/ en helder; en uitsteekend wit van tanden. Stik-ziende/ of scheelen/ vind men 'er zeer weinig; en van blind-gebooren en heb ik 'er nooit gehoord. Wanneer zy oud worden/ vermindert hun gezigt; doch zoo schielijk niet/ als onder d' Europeërs. Hun koleur is door den bank niet zoo wit als d' onze; hoewel men 'er wel eenigen vind/ die zeer helder zijn/ en dat ze meest altemaal blank gebooren worden. Gemeenlijk zijn ze wat geelachtig/ gelijk de Heidens/ welke men in Engeland langs 't land ziet loopen/ of gelijk de boeren/ die gelijk zy lieden/ altijd in 't veld verkeeren/ zonder zich voor de zon of lucht te wachten; want de geelheid/ dien zy hebben/ is geen mangel in de natuur/ maar alleen een toeval in de leeden ontstaande uit de hette der Zonne/ die hier wel zoo kragtig schijnt als in Nederland. Echter is deeze geelheid/ daar zy/ den een meer als den ander/ doch nochtans altemaal aan vast zijn/ zoodanig niet/ of men vind onder hen/ zoo wel onder de mannen als onder de vrouwen/ fraape bevallige persoonen/ en aangezigten/ die zelfs in Europa niet voor de lelijksten gehouden zouden worden.

Waarom Wilden genoemd worden.

D' Oorspronkelijke Ingebooren en (want nu zijn 'er ook veel Ingebooorenen/ die niet oorspronkelyk van daar/ maar uit kristenen gesprooten zijn) worden/ hoewel ze in veel verscheidene geslagten bestaan/ echter van d' onzen met een algemeene naam Wilden genoemd; welke naam/ voor zoo veel ik heb konnen navorschen/ hen in 't aldereerst/ wanneer de kristenen daar kwaamen/ gegeeven is geweest/ en zeker niet zonder reden; want voor eerst en hebben zy geen Religie/ of zoo ze die al hebben/ is ze zoo weinig/ dat ze daar genoegsaam wild in zijn; ten anderen zijn ze in 't stuk van 't huwelijk/ onderscheid van eigene land-gronden/ en algemeene wetten/ zoo verschillende/ dat ze wel Wilden mogen heeten/ om dat ze daar mede schier in 't wild handelen.

Hun spijse en voedsel.

Zy zijn in hun spijse en drank/ al is 't ook op hun Feest-dagen/ gantsch niet overdadig/ dartel/ of kostelijk; maar genoegen zich lichtelijk/ als zy maar iets hebben om de natuur te voeden/ en den honger en dorst te verzadigen. Ook gaat het onder hen niet/ gelijk in kristenrijk/ dat d' Oversten/ Edelsten/ of Rijksten/ een beter tafel houden als een gemeen man; maar hun spijse en drank is genoegzaam overal by allen/ en 't allen tijde/ na tijds gelegentheid eenderhande. Hun gewoonlijken drank is water uit fonteinen/ of leevende Wellen. Druiven-nat/ wanneer 't in den tijd is/ drinken zy varsch op/ zonder 't ooit tot wijn te maaken. Bier/ brandewijn/ of sterken drank/ is onder hen niet bekend/ ten zy by eenigen/ die/ onder de kristenen verkeerende/ geleerd hebben/ dat Bier en wijn beter smaakt als water. Hoewel d' Indiaansche taalen verscheiden/ ende altemaal zeer rijk zijn/ is 'er echter geen een onder/ die een woord heeft/ daar ze Dronken mede konnen beteekenen; want zy noemen de dronken-

schap Gekheid, en de dronke luiden Gekken. Wanneer zy onder d' Engelschen / of onder d' Hollanders / veel verkeeren / of eenigen den drank bekomen konnen (want de meesten willen gantsch geen drank proeven) zijn zy zoo gulzig in 't drinken / gelijk beesten / en hebben gemeenlijk altemaal een zeer moeyelijken dronk; waarom het wel strengelijk verbooden word sterke drank aan hen te verkoopen; te meer / dewijl ze geweldig licht daar door bevangen worden; maar wanneer ze 't een weinigje gewent zijn / leeren ze al zoo braaf swelgen als de Kristenen. Flerecyn / Podagra / puistige en roode neusen / of diergelijke snaaren / zijn onder hen niet bekend; noch ook geen toevallen / die op en uit drinken volgen.

Hun Spijs is gemeenlijk alderhande Visch en Vleesch / na de tijd van 't jaar / en de gelegentheid des Lands / daar zy in verkeeren / medebrengt. Geen hovaardy / of zonderlinge manieren hebben zy in het bereiden der zelven; maar kooken de Visch of 't Vleesch slechts in water gaar / zonder eenige kruid / zout / of smout / daar by te doen. Ook weeten ze van geen stooven / smooren / bakken / fruiten / of iets diergelijks; en ook zelden van eenige kost te verwarmen / of op te braaden / 't en zy kleine stukjens vleesch / en vischjens / en dat noch meest als zy op de reize of ter jacht zijn / en geen andere gelegentheid hebben. Voor Brood gebruiken ze Mayes of Turksche Tarw, die hun Vrouwen (want zy weeten van geen molens) kloppen / of stampen / en tot koeken bakken. Ook werpen zy dat gestampte meel / gelijk wy 't gort en de rijst doen / somtijds in de pot by het vleesch; maar hun gemeen voedsel / en daar zy dit koorn meest toe gebruiken / is Pap, welke men Sapaan noemd. Deeze Pap is zoo gemeen onder hen / dat 'er zelden een dag voorby gaat / of zy eeten ze; zulks dat men by na op geen uur van den dag in 't huis van een Wild komt / of men ziet 'er zodanige pap eeten / of toebereiden; want zy zijn daar altemaal / ouden en jongen / zoo zeer toe gewent en genegen / dat wanneer zy malkander / of de Kristenen / komen bezoeken / hun eerste vraagen daar na is. Ook kooken zy daar dikwils / wanneer zy 'er gelegentheid toe hebben / visch of vleesch onder; doch zelden varsch / maar in 't gemeen eerst hard gedroogd / en tot meel gestampt. Deeze kost gebruiken zy meest in 't einde des winters / en in 't aankomen des jaars / als de jagt gedaan / en hun meeste voorraad verschooten is. Zy gebruiken ook veel Turksche Boonen / welke zy voor eene lekkerny houden / als ze met varsch vleesch in lang nat gekookt zijn. Vorders nuttigen zy tot spijs en onderhoud alderhande vleesch / visch / en vruchten / die 't land voortbrengt; doch zy houden geen gewoonlijke of gezette tijd om t' eeten; want zy oordeelen 't beter t' eeten / wanneer ze honger hebben. Hun maagen en lichaamen hebben zy geweldig onder hun bedwang; want met zeer weinig zullen zy zich somtijds vier of vijf dagen weeten te behelpen; maar als 't daar na weer ruim om komt / konnen zy hun achterstal met een vaerd inhaalen / zonder hun maagen daar door te bederven / of 'er ziek van te worden; doch hoewel zy door den bank kloek konnen eeten / vind 'er men echter geen overdaadige vraaten onder. Plichtigheden van hoog of laeg te zitten / eerst of laatst toe te tasten / heb ik nooit onder hen konnen bemerken.

ken. Zy nooden malkander zeer zelden / als op groote Feesten; maar die by hen in huis is / wanneer 't op een schaffen gaat / deelen zy mede van hun kost / zonder dat zy 'er geld voor willen neemen; want dat is gantsch geen gebruik. Als zy iemand onthalen willen / zetten zy hem voor Staarten van Bevers, 't geen een zeer vet en lekker vleesch is / Twaalefs-hoofden, en gebraaden Mayes-Koorn, 't welk zy tot meel stampen / en met heel vet vleesch-nat begieten; ook met Kastanien, die eerst een walletje opgezooden / vervolgens de schellen afgedaan / en dan gebrooken / en met vleesch-nat en zeer vet gestooft worden.

Hoedanig zy hun Gasten onthalen.

Als zy op verre reizen ter jagt / of ten oorlog zullen gaan / daar zy weeten of vermoeden geen voorraad te zullen vinden / verzien zy zich met meel van gebraade Mayes, 't geen hen zoo strekkelijk en voedsaam is / dat zy zich in een klein zakje voor veele dagen konnen voorzien; want dit meel zoo geweldig ingetrokken zijnde / konnen zy des daags geen vierdendeel ponds daar van nuttigen / vermits het niet zoo haast dogtig word / of 't geeft weder uit. Wanneer zy honger hebben / neemen zy daar een handtje vol af / en drinken eens toe / daar zy vorders dan weer een dag op teeren konnen.

Meest altemaal hebben zy eenderley slag en fatsoen van kleeding / en zijn daar gantsch niet praagtig of overdadig in; niettemin zijn de vrouwen eenigsins tot zich op te schikken genegen; doch 't kan in lang niet haalen by d'hovaardy der Europische vrouwen. 't Man-volk gaat tot twaalf of dartien jaren toe naakt; doch de Meisjens bedekken zy gemeenlijk hun schaamelheid zoo ras zy beginnen te loopen. Alle dragen zy een band om den middel van leer / Walvis-vin / balein / of zee-want / zoo zy 't hebben. Door deeze band steeken de Mannen een lap duffels laaken / ruim een half el breed / en negen vierendeel lang / achter en voor deur. Deeze lap gaat hen tusschen de beenen / en hangt noch een vierkant-stuk achter en voor over. De Vrouwen hebben ook een lap laken om 't lijf / van voller breedte / en vijf vierendeel lang. Deeze hangt tot op het halve been / en is zoo veel als een onder-rok; maar naast het lijf / onder den lap / hebben zy een Harten-vel, dat ook rondom gaat / onder aan met tippen / en veel dunne nesteltjens / die daar zeer geestig aan gesneeden zijn. De vermogenste / of die daar zin toe hebben / neemen ze heel met zee-want uitgewerkt; zulks dat 'er dikwils voor twee of drie hondert guldens aan Zee-want tot zodanig een onder-rok gaat. Vorders om het boven-lijf te bedekken / hebben / zoo mannen als vrouwen / een stuk duffels laaken van volle breedte / dat is negen en een half vierendeel / en by de drie ellen lang. Dit is in 't gemeen op de rechter schouder met een knoop om de middel vast gegord / hangt zoo voorts tot de voeten toe / en diend hen by daag voor een kleed / en des nachts voor een bed en dekfel. Kousen en Schoenen draagen / zoo mannen als vrouwen / van Harten- en Elandsleer / die sommigen / doch 't geheurd zeer zelden / ook met Zee-want gantsch kostelijk uytwerken. Eenigen maaken ook schoenen van Mayes-stroo; maar ze konnen niet lang duuren; doch de meesten koopen tegenwoordig hun schoenen van de Kristenen / en daar bevinden zy zich best by. De Mannen loopen meest altemaal

Hun kleeding en Cieraden.

maal bloots hoofds / en de vrouwen met het bloote hair / dat achter toegebonden / en tot een tuit van omtrent een hand lang / als een Bevers-staart opgebouwen is; hier over word van een vierkante kap getrokken / die dikwils met Zee-want kostelijk uitgewrogt is. Als zy zich wat buyten gemeen opschikken willen / hebben zy een Spanband / van Zeewant gemaakt / om 't voorhoofd / omtrent van zodanig een fatsoen / als eenige meenen in oude tijden het voorhoofd-spansel geweest te zijn. Deeze Spanband houd de hairen vast / en glad in order by malkander; komt ook achter aan de hair-tuit met een strik vast / en steekt zoo heel cierlijk en leevendig op het swart hair af. Om den hals gebruiken zy mede verscheidene kleinodien / die meest van Zee-want gemaakt / en by hen zeer kostelijk en zoo waardig gehouden worden / als onder ons de Paerlen. Ook hebben sy doorgaans snoeren van Zee-want om d'handen / en aardig-gewerkte figuurtjens op de borsten / die half bloot / of niet seer naauw toegedekt zijn. Veelen hangen ook wel kostelijke banden van Zee-want om den middel / en zeer fijn en kostelijk goedtje door hun ooren. Ook schilderen de vrouwen en vrijsters / als sy op 't schoonst en netst opgepronkt zijn / hun aangesigten heel weinig / ofte gantsch niet / als alleenlijk hier en daar met een swart stipje / en stellen daar by een heel deftig en stemmig weezen / daar alle dartele wulpsheid t'eenemaal van verbreemd schijnt te zijn / meer als 't wel in der daad is. 't Man-volk schilderd sich overal; maar meest het aangesigt met veelderhande bonte koleuren; zulks dat / wanneer men se niet gewent is aldus te sien / men hen niet kennen kan. Vorders sien sy daar zoo statig en trots by / dat sy hun gesigt / te weeten als het Prach-tijd is / niet eens verdraapen willen. Daar by hebben sommige noch een kring van seer lang en schoon rood geverft Harten-hair om 't hoofd / omtrent in zulk een fatsoen / als men de straalen om 't hoofd der Sancten en Sanctinnen gewoonlijk schilderd; ook staat het niet oncierlijk. Noch hebben sy kort hair heel fijn en glansig in vlegten op hun borst hangen. Als een jong Gezel dus opgeschikt is / mag men hem naauwelijks toespreecken; maar zelden komen sy met alle deeze verciersel en voor den dag / 't en zy in 't best van hun jeugd; anders zijn sy altemaal van natuure morsig en onachtsaam over hun lichaam. Des winters / wanneer het koud is / siet men noch vrouwen / noch kinderen; maar sy blijven in huis / en dekken sich / gelijk hier voor gesegt is / met duffels / die sommige ook wel dubbeld neemen. Voorts wapenen sy hun lichaam tegen de koude met Beeren en Espannen-vet / 't geen sy op hun vel smeeren / en met mouwen en lijven van Beeren-huiden te draagen. Ook hebben sy Klederen van Wesels- / Beeren- / Harten- / en Elands-huiden / daar sy de Winter fraaitjes mee wederstaan konnen. In 't kort / sy hebben kleeding ter nood / om hun lichaam te bedekken / en die koude te wederstaan; maar om 'er mee te pronken / daar weeten sy geen raad toe. Van wit linden placht men onder hen niet te weeten; maar tegenwoordig beginnen sy geweldig na hembden te sien / welke sy van ons Volk / of van d' Hollanders koopen / en die sy menigmaal zoo lang sonder wasschen draagen / tot dat se t' eenemaal versleeten zijn.

Winter-kleederen.

Hun

Hun Huyzen en manier van de zelven te bouwen.

Hun huizen zijn meest altemaal van een zelve fatsoen / zonder eenige byzonder kostelijkheid / of zindelijkheid / en aldus gemaakt. Als men daar een huis groot of klein (want zy maaken die by wijlen wel eenige honderd voeten lang / doch nooit meer als twintig voeten breed) bouwen zal / steekt men lange dunne geschilde Noote-stokken in de grond / zoo wijd van malkander / als men 't huis hebben wil / en zoo lang op de ry / als 't wezen moet. Deeze stokken worden dan rond overgeslagen / en aan malkanderen vast gemaakt op de manier van een Galdery. Dan legt men van 't een einde tot het ander / dwars over deeze stokken / richels gelijk gekloofde latten; maar als de huizen groot zijn / neemt men die onder wat swaarder / en opwaarts na advenant / omtrent een voet van malkander / gelijk de latten op de daken. Dit word dan met heele taape basten overal zeer wel verzorgd / en is alles / op dat het te beter duuren zal / geschild; want dan komt 'er de wurm niet in. Vervolgens gaan zy voort / neemen de basten van Essen / Ypen / en Kastanie-boomen; en zoo het diep in de Zomer is / zulks dat deeze niet en schillen / en dat zy evenwel basten van nooden hebben / neemen zy Imbeeren / dat omtrent de waterkanten wast en zijn bast wel lost / al is 't ook noch zoo droog. Met zulke basten / die omtrent een vadem lang / en matelijk breed zijn / overleggen zy / de gladde zyde binnen keerende / 't gantsche houte gevaart / zoodanig staande / gelijk gezegt is / tot boven toe / op een voet na aan malkander / en binden 't / daar 't vereischt word / wel ter deege vast. Zoo 'er een gat of scheur in de bast is / dat weten zy zeer net te stoppen; ook laaten zy de basten voor 't krimpen over malkander schieten; kort om zy maaken 't zoo / dat hun huizen regen en wind buiten houden / en maatelijk warm zijn; maar van kamers / zaalen / of kabinetten daar in te maaken / weeten zy gantsch niet af. Midden in 't huis stooken zy langs heen / van het een einde tot het ander / zulks dat die opening / welke / gelijck gezegt is / in 't midden gelaaten is / voor een schoorsteen verstreckt / om den rook te lossen. Menigmaal vind men 'er in een huis zeventien of achtien Huisgezinnen / doch minder en meerder / na dat de huizen groot of klein zijn. 't Vuur legt in 't midden / en de menschen zitten aan weder zijde; want ieder weet zijn bestek / om pot / ketel / en wat sy voorts hebben / te laaten / benevens gelegentheid om te slaapen.

Gedaante van hun Kasteelen.

In de Dorpen / en Kasteelen / maaken sy altijd vast en goed werk / tot de plaats. In 't gemeen / of als zy 't soo krijgen konnen / verkiesen sy / tot het bouwen van hun Kasteelen / een hooge of steile berg / omtrent een water of rivier gelegen / daar 't niet gemakkelijk op te komen / en dikwils maar een zijde begankelijk is. Ook sien ze daar altijd na / dat hy boven plat en effen valt. Deeze Kasteelen omringen sy met een zeer swaar houte staaketsel / op een sonderlinge manier ruits-wijze door malkander gemaakt; want eerst leggen sy langs de grond een swaare boom / met somtijdts noch een lichter daar boven op / zoo wijd en breed / als sy 't Fondament begrijpen willen; dan zetten sy schuin in de grond aan weder zyde sware eike palissaden / welke boven daar sy in gelaaten zijn / om malkander onder te dichter te voegen / met een kruis door malkander steecken.

 Hier

Hier word van weder een boom ingelegt / 't welk een heel vast werk geeft. Ook staan de palissaden twee dik; zulks datse genoegsaam bequaam zijn om hen voor een schielijken overval der vyanden te bevrijden; maar van gordijnen / punten / en flankeeringen / hebben sy geen kennis.

Sy maaken ook hier en daar op het effen of laage Land / omtrent hun Plantagien / wel eenige Fortjens voor een aanloop / om hun wyven en kinderen daar in te bergen; wanneer sy zoo dicht daar omtrent vyanden hebben / die hen met kleine partyen konnen komen bespringen.

Deeze Fortressen of Kasteelen achten se seer hoog / hoewel se in der daad seer weinig te beduiden hebben / en dat se hen in oorlogen met de Kristenen meer kwaads als goed doen. In soodanig een Kasteel settense dikwils twintig of dertig huisen / tot honderd voeten / en eenige ook wel langer; gelijk ik 'er gesien heb / die honderd en tagtig van mijn treden konden uitmaaken. Dewijl sy sich nu soo geweldig naauw behelpen / propt 'er sulk een menigte van volk by malkander in / dat het ongeloofelijk is / en men verwonderd staat / als men se altemaal voor den dag siet komen.

By-een-wooningen.

Behalven deese Kasteelen hebben sy noch andere by-een-wooningen / die dorps-wijse open leggen / hebbende meestendeel aan d'eene zijde het bosch / en aan d'andere zijde hun Mapes-landen. Ook hebben sy op sommige plaatsen by-een-wooningen / omtrent de waters / daar sy gewoon zijn alle jaaren te visschen; by de welken sy ook eenige plantagien maaken; maar deese plaatsen verlaaten sy weer tegen de winter / wanneer sy in de Kasteelen / of in de dichte bosschen gaan woonen / daar het warm is / daar sy 't brand-hout dicht by der hand hebben / en daar zy ook van geenerley wind begaan konnen worden. Hier geneeren sy sich dan / in plaats van visschen / met de jacht; maar hun vaste Kasteelen / of groote by-een-wooningen / verlaaten sy selden t'eenemaal; anders zijn sy seer licht van opbreeken / en verhuisen / en blijven selden lang op een plaats; maar voegen sich na de tijd des jaars; want in den Zomer / als 'er veel te visschen valt / begeven sy sich na de water-kanten en revieren / by de Herfst en Winter / als het vleesch best is / zoeken sy de bosschen; zomtijds / maar meest in 't Voor-jaar / begeeven zy sich met menigte na de Zee-kanten / om Oesters te eeten / en voorraad op te doen van alderhande schelp-visch / welke zy weeten te droogen / en lang te bewaaren.

Verhuizingen.

Manier van Huwelijken.

Wat hun Huwelijken belangd / zy trouwen gemeenlijk een Vrouw / sonder meer / 't en zy dat het Oversten / rijke / of magtige persoonen zijn / die wel dikwils drie of vier Vrouwen te gelijk neemen / waar toe zy de mooisten en naerstigsten uitzoeken. Zelden siet men onder deezen / 't zy over d'opvoeding der Kinderen / huisselijke zaaken / of preferentie omtrent den man / eenige moeite ontstaan; maar sy gedraagen sich in dat alles na des mans welgevallen. Plegtigheden zijn 'er omtrent het trouwen niet veel gebruikelijk; van gelijken heeft men daar geen gestelde tijd toe; want sy oordeelen alleenlijk na de bekwaamheid; ook vallen ze niet zeer vies om die van te vooren te beproeven. Wanneer 'er een Huwelijk gemaakt zal worden tusschen jonge luiden / die van een ofte weder-zijden bevriend zijn /

geschied

geſchied het gemeenlijk met der vrienden raad en goedvinden; gelijk die ook acht ſlaan op geſlacht en hoedanigheid; maar ſoo 't Weduwen of Weduwenaars zijn / geſchied het wel ſomtyds met kennis der Vrienden; maar echter is 't niet gebruikelijk de ſelven daar mede te bemoeyen. 't Man-volk / na dat ze van vermogen of ſtaat zijn / moeten altijd eenige giften of vereeringen aan hun Bruiden doen.

Echt-ſcheidingen.

Wanneer de Gehouwden niet over een konnen komen / dat een van beiden buiten de pot piſt / of ergens anders een misverſtand uit ontſtaat / neemt den Man zijn goed weder / roſt het Wijf dicht af / en ſtoot ze wel ongemakkelijk ter deure uit / indien ſe van zelve niet weg wil gaan; want onder hen is geen Huwelijk ſoo vaſt of bondig / 't geen niet van een / ofte van beiden / terſtond gebrooken kan worden; invoegen dat ik 'er mannen gezien heb / die gewoon waren alle jaaren van vrouw te veranderen / hoewel ſy daar dikwils geen / of zeer weinig reden toe hadden Ook ziet men doorgaans / dat d' Echt-ſcheiding meer van der mannen / als van der vrouwen zijde gepleegd word. In 't ſcheiden volgen de Kinderen de moeder / waar na veele Natien ook / om zeker te gaan / hun Geſlagten rekenen. Hoe zy evenwel langer in den Echt by malkander blijven / hoe 't loffelijker en eerlijker onder hen gereekend word. Staande Houwelijk is 't groote ſchande in hoerery of overſpel te vervallen / voornamentlijk onder de Vrouwen / waar van 'er ſommigen zich ook eer zouden laaten dooden.

Overſpel.

Noch vuilder achten zy 't / ſoo 't by dag / of op het veld / geſchied; zulks dat iemand daar 't geſicht van zoude konnen hebben / of dat ze van de Zon beſcheenen konden worden / alzoo ſy geloven dat die alle dingen ſiet.

Hoerery.

Vermenging tuſſchen ongebondene perſoonen word voor geen ſchande gerekend / zoo ſich de dochter daar maar voor betalen laat; want voor niet word het ſchandelijk en hoerachtig gehouden / maar anderſins word het niet kwalijk genomen / en niemand zal daarom laaten zodanig een ten Huwelijk te verzoeken. 't Gebeurd ook wel / dat een Dochter wel een tijd lang by iemand zal ſlaapen / indien hy haar maar wel te vreede ſteld / zonder dat ſy hem echter ſoude willen trouwen; zelfs zijn ſy daar hovaerdig op / en ſullen / wanneer ſy na de oude kant beginnen te hellen / hun roem daar op draagen / dat ſy by veele Overſten / en braave perſoonen geſlaapen hebben / gelijck ik zelfs van d'aanſienlijkſte Vrouwen onder hen menigmaal gehoord heb. Indien 't gebeurd / dat een vrijſter rijp word / en ſitten blijft / daar ſe nochtans luſt tot trouwen heeft / ſoo bedekt ſy haar hoofd / aangeſicht / en gantſche lichaam ſoodanig / dat 'er niets bloods aan geſien kan worden / 't geen het teeken is / dat ſe begerig zijn om te trouwen / waar op ſich dan gemeenlijk den een of ander aanbied / die aldus blindelings de koop klaar maakt.

Wonderlijke manieren omtrent het baren.

Zoo ſy binnen of buiten 't Huwelijk ſwanger komen te worden / wagten ſy ſich zeer naauw voor alles / dat hun vrucht eenigſins ſchaadelijk zoude konnen weezen. Weinig weeten ſy van ſiekte / of pijnelijke dagen / geduurende hun dragt; en wanneer de tijd na hun giſſing / daar ſy onverbeterlijk in zijn / omtrent verbuld is / gebruiken eenigen / die beducht zijn voor een ſwaaren arbeid / of die 't hun eerſte reis is / een drankje / 't geen

van

van daar groejende wortels en kruiden gemaakt word / en vertrekken vervolgens gemeenlijk op eenige plaats in 't bosch / al is 't ook in 't koudste van de winter / daar sy sonder iemands hulp van 't kind verlossen. Hier toe verkiesen sy doorgaans een stille plaats / die vry is van alle winden / alwaar sy van matten of diergelijke dingen een hutje of schutsel maaken. Gemeenlijk word dit hutje gesteld omtrent een killetje of spruitje van een loopend water / daar sy 't kind / indien 't een jongetje is / terstond in leggen / en een geruime tyd in laaten / al was 't ook in 't koudst van de winter / om se van jongs op hard te leeren worden / ten einde daar dappere mannen en goede jaagers uit voort mogen komen. Daar na bewinden zy 't kind in warme bonte rokken / slaan 't ook zeer nauw acht in d' opvoeding / en keeren / na dat ze noch eenige dagen daar ter plaatse overgebragt hebben / weer na hun huizen en vrienden. Zy zijn zonderling niet siek in 't verlossen / gelijk sy ook geen ongelegentheid daar uit behouden / of in de kraam komen te sterven.

Altemaal / hooge of laege stants-persoonen / zoogen zy hun kinderen zelfs / geduurende welke tyd / of ook terwyl ze leeven draagen / sy sich van niemand zullen laaten bekennen; doch zy vallen niet zeer vies / al loopen de mannen ondertusschen by een ander; want sy beelden sig in / dat het schandelijk voor de vrugt / of voor het zuigeling / is. Zy zoogen hun kinderen door den bank een jaar lang / zonder sich een dag met speenen te willen verhaasten / om hun mannen ten dienst te staan. Ook zijn sy seer vies en afkeerig ten tyde van hun onreinigheid / en zullen als dan zeer weinig te voorschyn komen / of zich van 't man volk laaten zien; doch anders speelen sy meest altemaal de hoer. Ook zijn eenigen / die twee of meer wijven hebben / gelijk Oversten / en voorname lieden / niet afkeerig om een vriend / die van buiten komt / met een van hun wyven voor een nacht te gerieven; maar indien 't zonder kennis geschied / zouden sy 't zeer kwalijk neemen / en hun Vrouwen daar over dicht af rossen / en ten Huize uit stooten.

Wijze van Begraven.

Wanneer 'er iemand onder haar komt te sterven / zijn sy altemaal / daar 't Lijk omtrent gevallen is / al was 't ook een Vreemdeling / die daar vriend of maag had / of van iemand schier bekend was / zeer zorgvuldig om het doode lichaam ter aarde te bestellen / zonder de gewoonelijcke plegtigheden te vergeeten; en indien 't een persoon van eenig aanzien is / gaan zy daar aldus mee te werk / daar somtyds iets af of toe doende / na de staat en hoedanigheid van den Overleedene. In de ziekte staan zy malkanderen getrouwelijk by / en wanneer de ziel uit het lichaam gescheiden is / komen de naaste Vrienden de leeden strekken / en d' oogen luiken. Na datze vervolgens eenige dagen en nagten bewaakt en beklaagd zijn / brengen zy ze ten grave / daar zy hen niet in neer leggen / maar zetten / met een steen of blok onder 't lichaam / gelijk of ze op een stoel zaten. Dan leggen ze geld / pot / ketel / schotel / en lepel / met eenige leevens-voorraad daar by / om zich van te dienen / zoo zy 't in d' andere weereld

van

van nooden mocht hebben. Vorders plaatsen sy zoo veel houts rondom de lichamen/ dat er geen aarde omtrent kan komen. Boven over 't graf maaken sy ook altijd een groote hoop van hout/ steen/ of aarde/ daar ze weer houte palissaaden boven over heen zetten/ gelijk of 't een klein huisje was. Alle de plaatsen/ daar iemand in begraven is/ zijn afgezonderd/ en worden by hen voor heilig gehouden. Ook is 't een swaar schelmstuk zoodanige plaatsen t' ontrusten/ of te beschaadigen.

De naaste Vrienden/ inzonderheid de Vrouwen (want de Mannen zullen zelden eenig uiterlijk misbaar maaken) hebben hun tijd van d' Overleedenen te beweenen. Sy roepen dan met een afgrijselijck gebaar/ en wonderlijk gehuil den naam van den Afgestorvene/ slaan op hun borsten/ bekrabben hun aangezichten/ en bewijzen alle hevige rouw-teekenen; maar is 'er een Moeder/ diens kind overleden is/ zoo gaat het alle maat te buiten; want die roept en tiert gantsche nachten over/ of ze t'eenemaal uitzinnig was; en na ze jong gestorven/ of in den oorlog gebleven zijn/ stellen sy hun rouw-klachten aan. Ook scheeren sy 't hoofd-hair af/ en verbranden 't zelve op zekere tijden/ welk zy daar toe hebben/ op 't graf in de tegenwoordigheid der Vrienden. Kort om/ zy zijn over 't afsterven van iemand zeer gevoelig/ inzonderheid soo den Overleedene hen bestaat. Ook hebben sy zeer ongaarne/ dat men daar gewag van maakt/ alsoo sy zich inbeelden/ dat men hen zulks tot spijt doet/ en om hun droefheid te vernieuwen. 't Rouwdraagen is daar niet zeer gemeen/ als onder de naaste Vrienden/ en 't geschied maar alleenlijk met eenige swarte teekenen aan 't lichaam; maar wanneer een Vrouw haar Rouw door de dood komt te missen/ scheerd sy sich 't hair af/ en maakt haar gantsche aangesigt pek-swart; gelijk ook de Mannen doen/ wanneer hun Vrouwen komen te sterven; behalven dat sy ook noch een Harts-leere hembd-rok over hun naakte lichaam dragen/ en langer als een jaar treuren/ zonder tot een ander Huwelijk te treeden. Ook onderhouden ze alle deeze plegtigheden zeer nauwkeurig/ al hadden ze ook maar weinig tijds getrouwd geweest/ en elkander nooit lief gehad.

Ongemeene Rouw klagten over de Dooden.

Rouw-draagen.

Feest-dagen/ of groote Maaltijden te houden/ is onder hen niet zeer gebruikelijk; nietteimin geschied het somtijds/ of om raad te pleegen/ noopende eenige vreede/ oorlog/ of verbintenissen/ aan te gaan; of om met den duivel over eenige toekomende zaak/ en uitkomste over 't gewas/ en vrughtbaarheid des jaars te beraaden; of om over eenig goed gevolg te dansen en vrolijk te weezen. Om in vreede/ of oorlog/ met eeniger hunner Nabuuren en omleggende Natien te treeden/ besluiten sy niet zeer haastig/ of met weinig Hoofden; maar vergaderen daar op alle hun Raaden/ en een iegelijk/ die maar van eenig gezag is; dien het dan vry staat sijn gevoelen zoo kort en lang/ als 't hem believd/ voor te stellen/ zonder dat iemand in sijn redenen mag vallen. Hun Raads-vergaderingen beginnen altijd voor den middag/ en duuren in 't gemeen niet langer/ als de Zon klimt. Zoo 'er nu ondertusschen niets beslooten word/ beginnen sy des morgens by tijds weer van nieuws op. Maar als sy met den duivel/ om toe-

Feest-dagen en zonderlinge By-een-komsten.

Raads-vergaderingen.

Raads-pleegingen met den Duivel, en Tooveraars. komende dingen te weeten/ raad zullen houden/ dan geschieden hun Vergaderingen tegen den avond/ in welken sommige persoonen zijn/ die met den duivel sonderling weeten om te gaan/ en groote Tooveryen aan te rechten/ of ten minsten maaken sy 't gemeene volk zulks wijs. Eerstelijk beginnen sy te springen/ te schreeuwen/ tieren/ en raasen/ of sy dol en bezeeten waren. Vervolgens leggen sy groote vuuren aan/ dansen daar rondom heen/ langs en dwars door/ buitelen en rollen over hals en kop/ slaan sich zelven/ en maaken soo veel vreemde grollen/ dat hen 't sweet aan alle kanten uitbreekt/ en langs het lijf met straalen afbiggeld; zulks dat sy door alle deese spoorloose grimassen selve wel in duivels veranderd schijnen te zijn. Als het werk nu recht aan de gang is/ beginnen alle de duivel-jaagers na te lollen/ en met malkander te huilen/ en te tieren/ dat het afgrijselijk om te hooren is. Als dit dan een wijltje geduurd heeft/ verschijnt hen den duivel/ soo sy seggen/ in de gedaante van 't een of 't ander beest/ zoo hy hen nu in de gedaante van een verscheurend beest verschijnt/ dat is een kwaad teeken; maar is 't in die van een tam en onnoosel beest/ dat is een goed teeken. Vervolgens geeft hen dan den duivel onder deese gedaante antwoord op al/ dat se hem vraagen; doch selden zoo klaar en omstandiglijk/ dat sy daar staat op maaken/ of 't te recht begrijpen konnen. Valt ook de saak buiten hun gissing uit/ geeven sy niet den duivel/ maar sich zelven/ de schuld daar van/ als hebbende sijn antwoord niet wel begreepen/ of overdacht.

Betooveringen der duivel-jaagers. Deese duivel-jaagers weeten ook somtijds eenigen van 't gemeen Volk te betooveren; sulks dat hy schuim-bekken sal/ of hy bezeeten was/ gelijk men ook anders niet zien kan; want zy smijten zich zelven in brandende vuuren/ zonder de hette daar eens van te gevoelen. Dit nu een wijltje aldus geduurd hebbende/ luisterd hem een der voornoemde duivel-jaagers wat in 't oor/ waar op hy weer zoo stil en mak als een Lam word.

Om vrolijk te zijn over eenige goeden uitslag/ vergaderen zy des namiddags/ daar dan eerst door een Orateur de zaak verklaard word; waar op zy malkander met hun lekkerste spijsen onthaalen/ gelijk ook somtijds na 't Raad-houden geschied. Wapper konnen sy eeten/ en ieder verdoet wel zoo veel kosts/ daar sy drie dagen genoeg aan zouden konnen hebben; want sy mogen niets overlaaten; waarom sy/ 't geen ze zelve niet op konnen eeten/ mede nemen/ of aan hun honden geeven. Als ze nu zoo dik gegeeten zijn/ dat se niets als den kop konnen roeren/ besluiten 't d' oude en bejaarde luiden met een tabakje; maar de jonge lieden/ of die noch tusschen beiden zijn/ tyen aan 't zingen en dansen; 't welk menigmaal de gantsche nacht over duurd.

ZESDE

ZESDE HOOFD-STUK.

Verscheidenheid der Geslagten en Taalen in Nieuw-Nederland. Der Inboorlingen Geld, en wijze van het zelve te maaken. Aangebooren Aard en Tijd-verdrijf der Wilden. Vreemde Badstooven. Onderscheid der geboorten en Staaten onder de Wilden. Hun maniere van Oorlogen, wapenen, en onmenschelijken handel met Gevangenen. Wijze van Justitie, vreedehandelingen en verbonden. Vreemde Raads-vergaderingen. Gods- en duivel-dienst. Bespottelijck gevoelen van God; gelijk ook van de Schepping, en van de Zielen, &c.

Verscheidenheid der Geslachten en Taalen.

De verscheidenheid der Stammen/ Geslagten/ en Taalen/ is hier in Nieuw-Nederland immers zoo groot/ als in Europa. Alle die van een Geslacht ofte Stam zijn/ houden zich meest by elkanderen/ en hebben ieder een byzonder Overste/ en Regeering op hun manier. Ook zijn 'er hooger Oversten/ daar d' anderen onder staan; niettemin schijnen zy wel eer alle uit een Geslagt gesprooten te zijn. Zy zullen niet licht aan andere Geslachten trouwen; want altijd is 'er jalouzy onder hen/ wie de sterckste is. Ook tracht een ieder zijn Geslacht te vermeerderen; en gelijk sy Oversten over de Geslachten/ Vlekken/ en plaatsen/ hebben/ heeft ook ieder Huis een Overste. Die onder deeze Oversten d'aanzienlijkste is/ heeft het gesag over d'anderen; ook worden daar na hunne Rangen/ hoewel ze daar altijd zoo zeer naauwkeurig niet op en letten/ aangesteld.

Hun Spraaken en Taalen zijn seer verscheiden/ en zoo veel van malkander verschillende/ als Engels, Fransch, Grieksch, of Latijn. Hunne Declinatien en Conjugatien schikken sich bijy wel na 't Grieksch/ doch hun Spraaken tot eenige tegenwoordig gebruikelijke Taalen te willen brengen/ dat is t'eenemaal onmogelijk; want zy hebben 'er gantsch geen overeenkomst mede; zulks dat men in 't eerst geen een woord daar van verstaan kan. Eenigen hebben in hun Taal geen R; en andere noemen de zelve zoo dikwils/ dat ze naauwelijks een syllabe spreeken/ daar ze niet in en komt; doch anders vind men in deeze twee Taalen niet zeer veel onderscheids; want zy konnen den ander in de meeste dingen verstaan. Bekwaamelijk konnen hun Taalen afgedeeld worden in vier Hoofd-taalen/

 die/

die / hoewel in hun afzetsels byna wat van malkander verschillende / evenwel zoo veel overeenkomsts hebben / dat ze daar mee met den ander te recht konnen raaken. De naamen daar van zijn Mahatans, Minkwaas, Siavano, en Wappano. Met de Manatans meent men / die daar omtrent woonen / of op de Noord-Rivier, 't lange Eiland, Newezink, &c. De Minkwaas zijn / die verre Landewaart in woonen / als de Makwaas, Sinnekes, en diergelijken. De Siavanos zijn / die om de Zuid woonen; en de Wappanos, die Noord-oostelijk van ons af leggen. Zeer zelden worden hun Taalen volkomentlijk van d' Europeërs geleerd; niettemin heb ik 'er gezien / die de langduurige ommegang met d' Inboorlingen zoo verre gebracht had / dat ze alles verstaan en spreeken konden; maar indien 't geen Luiden van Studie zijn / kunnen zy 't aan geen anderen leeren; vermits ze geen reden van de grond-regelen weeten te geeven.

Hun geld, en manier van het selve te maaken.

Goud / Zilver / of eenig gemunt Geld / is onder hen niet bekend; maar zy gebruiken omtrent de plaatsen / daar de Kristenen verkeeren / een zeker Specie / welke zy Zee-want noemen; waar van het maaken en fatsoeneeren een ieder vry staat; zulks dat 'er geen valsche Munters onder hen gevonden worden. Deeze Specie is wit en swart; doch 't swarte is de helft waardiger als 't witte / en word gemaakt van Kink-hoorns / die de zee voornaamentlijk tweemaal in 't jaar opwerpt; maar anders worden ze daar uit gehaald. Uit deeze Kink-hoorns smijten sy al de dunne schelp rondom af / en behouden niet anders / als het middelste standaartje of pilaartje / daar de schelp langs om loopt. Dit pilaartje slijpen zy glad en effen / en korten 't na 't dik of dun valt. Vervolgens drillen sy daar een gat door; en alle deeze gesleepen pilaartjes aan twee halmen gereegen hebbende / slijpen zy ze vorders op een zelve grootte. Dit gedaan zijnde / verrijgen zy ze op lange snoeren / en geeven ze alzoo uit. Dit is het eenigste Geld / dat onder de Wilden omgaat / of daar men met hen mede handelen kan. Ook is het onder de Kristenen zeer gemeen / om alle noodzaakelijkheden voor te koopen.

Aangeboo-ren aard en tijd-verdrijf der Wilden.

Wat vorders de Wilden belangd / zy zijn altemaal zeer swaarhoofdigh / staatig / en van weinig woorden / welcke noch eerst by hen lang overleid / en vervolgens langsaam uitgesprooken worden; maar zy onthouden hun redenen noch lange tijd daar na. Meer woorden / als zy van nooden hebben om iets te koopen of te handelen / ziet men hen zeer zelden gebruiken. In hun onderlinge koutingen praaten zy van geen andere zaaken / als van hun Jagt / Visscheryen / en Oorlogen; uitgenomen de Jongmans / die gemeenlijk niet malkander van hun Vrijsters spreeken. Met groove leugens ziet men ze niet omgaan; en echter zijn zy niet zeer precijs of naauwkeurig om hun woord na te komen. Vloeken / sweeren / of schelden / hoord men onder hen niet / 't en ware zy / onder de Engelschen of Hollanders verkeerd hebbende / 't zelve daar van geleerd hadden. Overvliegende wijsheid / of zonderlinge Verstanden / vind men 'er niet; alleenlijk hebben zy een redelijke kennis / die door d' ervarendheid geoeffend word; want zy zijn niet zeer begeerig of arbeidzaam om te leeren. Zy zijn in zich zelven

slegt

slegt en onnoozel; doch een weinigje onder ons verkeerd hebbende / zijn zy gaauw genoeg om goed en kwaad te onderscheiden. Vuil / slordig / en onachtsaam zijn ze / en hebben meest alle de gebreeken / welke daar uit volgen. Ook zijn ze zeer wraakgierig en halsterrig / en maaken / als de nood aan de man gaat / weinig werk van sterben; in tegendeel verachten zy alle pijnen / die men hen aan kan doen / en zingen tot de dood toe / daar ze een zonderlinge hovaardy in hebben. Ook zijn zy altemaal van natuure gierig / bedelachtig / en diefachtig; zulks dat men ze niet veel betrouwen mag; maar al weigerd men hen ook de geringste zaak / welke zy verzoeken / zullen zy zich dat niet aantrekken. Geen heerschappy konnen zy over zich verdraagen / en willen noch veel minder geslagen zijn / 't en ware dat zy eenig kwaad gedaan hadden; want in zulk een geval verdragen zy zeer veel / zonder de minste tegenweer te toonen. Koude / hette / honger / en dorst / konnen zy wonderlijk wel verdragen; en swemmen meest altemaal van moeders lichaam af. Buitens huis brengen zy den tijd door met Visschen / Jagen / en Oorlogen; maar wanneer ze t' huis zijn / rusten ze / rooken een tabakje / en speelen in de Bach / of met de Rietjes / dat by hen omtrent het zelve is als 't Verkeeren / en Kaart-speelen onder ons. Als zy oud worden / breyen zy netten / en maken houte bakken en lepels; vorders is 't werken onder 't manvolk daar niet gemeen; want behalven 't visschen / jagen / en oorlogen / moeten de Vrouwen alles beschikken.

Indien hen eenige ziekte overkomt / zullen zy geen Purgatien of eenige andere Medicamenten gebruiken; maar zich alleenlijk van alderhande spijs onthouden; doch zoo dat niet en helpt / gaan ze / inzonderheid tegen den zoeten tijd / in de Stooven / en sweeten alles uit; ook gebruiken zy dan wel een drank of twee; doch echter zeer zelden. Deeze Stooven maken zy van kley in d' aarde rondom dicht toe / met een klein deurtje / daar ze effen door in konnen kruipen. Dan maken ze ettelijke keizel-steenen heet / welke zy rondom langs de kanten daar in schuiven; waar na den Zieke moeder-naakt al zingende daar midden in gaat zitten / en zoo lang daar in blijft / als hy 't eenigsins harden kan. Wanneer hy hier nu uit komt / gaat hy gemeenlijk in heel kout spring-water leggen; waar door zy zeggen groote baat / en genoegzame genezinge voor meest alderley kwalen / te vinden.

Vreemde Bad-stooven.

Hoewel het onderscheid tusschen mensch en mensch onder de Wilden op verre na niet zoo kennelijk of groot als onder ons is / hebben zy echter Edelen en Onedelen; die ook zeer zelden buiten hun staat trouwen zullen. Geen Overste heeft de macht om iemand Edel te maken; maar het Gezag is erfelijk in de Geslagten / en blijft zoo lang / als 'er iemand de bekwaamheid toe heeft / en word het zelve by minderjarigheid ook wel by Voogden bediend. Officier / of diergelijke ampten / worden onder hen niet vergeven / als in den oorlog / en dan gaat het na verdienste / zonder eenig Geslagt of Staat aan te zien; zulks dat de geringste onder hen de grootste Krijgs-Overste wel kan worden; doch dit erft niet voort; nietemin konnen

Onderscheid der Geboorten en Staaten.

nen de Nakomelingen/ indien zy de voetstappen hunner Voor-onderen volgen/ voor edel gerekend worden; gelijk 't ook zeer wel te gelooven staat/ dat dit den oorspronk van hun Edeldom is geweest.

Manieren van Oorlogen.

Wanneer zy ten oorlog trekken zullen/ schaard den Veld-heer de krijgs-knechten niet in Regimenten/ Benden/ of Gelederen; maar leid alleenlijk daar op toe/ om den Vyand uit hinderlaagen te verschalken. Hun meeste aanslagen voeren ze by nacht uit. Voor de vuist houden zy niet lang stand/ 't en zy dat men ze van alle kanten omzingeld had; dan vechtenze met een grouwelijke hardnekkigheid tot den laatsten man toe. Als 'er eenig gevaer voor handen staat/ worden Vrouwen en kinderen elders in een veilige schuil-hoek gebergt.

Wapenen.

Eertijds plachten zy pijlen/ boogen/ en vuist-hamers/ tot hun wapenen te gebruiken; maar tegenwoordig dienen zy zich ook van Snaphanen/ daar zy al vry handig mee weeten om te gaan. De vierkantige schilden/ die geweldig by hen in gebruik zijn/ bedekken 't lichaam tot de schouders toe. Om 't hoofd winden zy een slange-vel/ waar tusschen een vosse- of beere-staart opwaarts uitsteekt. 't Aangezigt is wegens de menigerhande verw/ daar zy 't zelve by dusdanige gelegentheden mee beschilderen/ niet kenbaar. Selden worden de Gevangenen by 't leven behouden/ als alleenlijk de Wijven en Kinderen/ welke d' overwinnaars niet anders handelen/ dan of 't hun eigen waren; op dat zy zich daar door sterk konnen maaken.

Handeling met Gevangenen.

Niettemin zoo eenig Gevangen niet terstond na de slag aan kant geraakt; maar in iemands handen vervalt/ welkers bloed-vriend by den Verwonnen eertijds nedergemaakt is/ zoo word hy drie dagen lang gebraden/ eer zy hem de dood aandoen. Geen gemeene verwondering verdiend het/ dat den lijdende in 't midden van deeze afgrijselijke pijnen gestadig zingt/ en zich met alle gebaerden zoo vrolijk betoond/ als of 'er geen geluk by 't zijne ophalen mocht.

Maniere van Justitie.

Hoewel 'er geen straffen tot eenige misdaad staan/ ziet men 'er echter zeer zelden booze stukken gebeuren. Zoo iemand eenige Dievery begaan heeft/ en dat de zelve ontdekt komt te worden/ word hem van d' Overste scherpelijk gebooden/ 't gestoolene goed aan den Eygenaar weder te geeven; zonder dat hem daar eenige andere straf voor opgelegt word; maar ingeval iemand een dood-slag begaan heeft/ mag den naaste bloed-vriend van dengeen/ die ter neder geveld is/ den dood-slaager om hals brengen/ zoo hy hem binnen vier-en-twintig uuren achterhaalen kan; doch zoo hy hem na die tijd vind/ en ter dood brengt/ staat hy in gevaar van weer om hals gebracht te worden/ doch binnen de voornoemde tijd/ van een bloed-vriend des geenen/ dien hy gedood heeft.

Vreede-handelingen en Verbonden.

Als 'er Vreede/ of eenig Verbond/ gemaakt zal worden/ ontleenen alle verbintenissen kracht uit d' aangenomene geschenken/ waar mede het aldus toegaat. Zy dragen zoo veel stokjens/ als zy beding-punten voorslaan. Zoo ze nu wegens deeze allen overeenkomen/ legt ieder op 't slot der redenen de schenkagien voor elkanders voeten. Somtijds hangen ze de vereeringen op/ terwijl nopende den voorslag drie dagen lang ernstig beraadslagt word. In geval nu 't geschenk afgenomen word/ is d' onder-

hande-

handeling zekerlijk gesloten; maar zoo niet/ treed men niet verder in de zaak/ 't en zy den verzoeker de voorwaarde en 't geschenk verandere.

Wanneer 'er iets byzonders voor handen is/ vloeid de gemeene man na 't huis des Gezag-hebbers/ om aldaar te verstaan/ wat besluit by den Adel/ die daar vergaderd is/ genomen zy. Dan staat de welspreekendste op/ en zoekt by 't volk smaakelijk te maken/ 't geen in hun vergadering beraadslaagt is. Indien het nu gebeurd/ dat den een of ander roerkink geen redenen plaats wil geeven/ en d' anderen zoekt op te stooken/ springt 'er iemand uit d' Edelen voor den dag/ en slaat/ om verder onheil te vermijden/ den Muitmaker met een bijl den kop in. Ondertusschen ziet men niemand zoo stout/ die daar een enkel woord durft tegen zeggen; want het gezag der Edelen is in diergelijke gelegentheden geweldig groot.

Raads-vergaderingen.

Wat nu de Godsdienst belangd/ daar kan men naauwelijks voetstappen van bespeuren. Alleenlijk schrijven ze de Maan groote invloeijing omtrent 't gewasch toe. Zoo menigmaal als sy een eed sweeren/ neemen sy de Zon/ als alles ziende/ tot getuige. Gebeden oeffenen/ eenige dagen vyeren/ of iets diergelijks is onder hen niet bekend. Niettemin hooren sy zeer gaerne van God/ en van onze Godsdienst spreeken/ en schijnen uiterlijk/ wanneer sy ons hooren bidden/ aandachtig te weezen; maar in der daad weeten sy nergens van/ en leeven zonder innerlijcke of uiterlijke Godsdienst; ja kennen zelfs geen Superstitie of Afgodery maar volgen alleenlijk 't ingeven der Natuure. Onder eenige Natien is 't woord Zondag bekend/ welke sy Kintowen noemen/ en willen d'Oudsten wel zeggen/ dat in voorige tijden meerder kennisse en vreese Gods onder hen geweest zoude zijn; doch heb ik 'er een hooren zeggen/ dewijl wy noch leezen noch schrijven konnen/ en dat de menschen hoe langer hoe loozer worden/ is de Sondag in vergeetenheid en ongebruik gekomen. Ook scheen deezen Wild daar wel eenig leedweezen van te hebben; doch echter niet zeer veel beweeging.

Godsdienst.

Groot ontzag draagen sy omtrent den duivel/ ter oorzaak dat sy op de Jagt en Visschery swaare overlast van hem lyden; waarom sy ook d'eerstelingen hunner vangsten 't sijner eere verbranden/ om niet beschadigd te worden/ alzoo ze alle onheil hem toeschrijven; gelijk men daar genoegsaam aan bespeuren kan/ dat ze niet zoo haast pijn of smart aan eenig lid gevoelen/ of sy zeggen/ daar zit een duivel in.

Duivel-dienst.

Hoewel ze nu/ gelijk gezegt is/ gantsch van geen Godsdienst weeten/ erkennen zy echter/ dat 'er een God boven de sterren woond; doch die zich geensins bemoeid met het doen der duivelen op der aarde/ ter oorzaak dat hy zich geduurig vermaakt met een overschoone Godinne/ welkers herkomst onbekend blijft. Deeze zakte/ zeggen zy/ eens af uit den Hemel in 't water (want voor de schepping was alles water) en zoude daar in verzonken zijn/ indien 'er niet schielijk land onder haar voeten opgeborreld was. 't Land groeide meer en meer; zulks dat 'er eer lang een geheele Aard-kloot gezien wierd/ welke geswind allerley kruid en geboomte voortbracht. Ondertusschen baarde de Godinne een Hart/ Beer/ en Wolf/

Bespottelijk ge-oelen van God; Gelijk ook van de Schepping.

en vermengde zich daar op weder met deeze beesten; invoegen dat zy ten tweede maal swanger wierd / en in 't kraam-bedde beviel van verscheidene gedierte t'eender dracht. En hier uit / willen sy voorgeeven / dat niet alleen de verscheidenheid der beesten ontstaat; maar ook der menschen / die in verwe swart / wit / of zaluw / en in aard / of vreesagtig gelijk de harten / of wreed als beeren / of bedriegelijk als wolven / zijn. Na dusdanige verrigtingen keerde d'algemeene Moeder weder Hemel-waart / en schepte van die tijd af volkomene genoegten met den Opperheer / dien sy zeggen niet te kennen / vermits zy hem nooit gezien hebben; waarom sy ook gelooven minder te verantwoorden te zullen hebben / als de Kristenen; want stellen sy vast / dat hy een straffer is van alle de booze stukken / welke hier op der Aarde bedreeven worden. Deeze dingen leggen hen zoo vast in 't hoofd / dat ze daar door zeer beswaarlijk tot het Kristendom gebracht konnen worden.

Gevoelen van de Zielen.

Hoewel deeze Lieden zoo woest / en in godlijke zaaken zoo onbedreven zijn / weeten zy echter een onderscheid te maaken tusschen 't lichaam en de ziel / en gelooven het een verganklelijk / en 't ander onsterfelijk te zijn. De ziel / zeggen sy / is dat geen / 't welk het lichaam beweegd en bestierd / en waar uit alle deugden en ondeugden ontstaan. Wanneer 't nu gebeurd / dat de zelve door de dood van het lichaam gescheiden word / vertrekt ze na een plaatze / wat nader aan 't Zuiden / welcke zoo gemaatigd is / dat men daar voor de koude nooit eenig deksel van nooden zal hebben; en echter zal 't 'er zo warm niet zijn / dat de hette daar iemand verveelen zal. Na deeze plaats zullen de zielen trekken / die hier in dit leeven goed en deugdsaam zijn geweest / en zullen daar van alles de volheid en overvloed genieten; doch de geenen / die in dit leeven boos en misdaadig zijn geweest / zullen na een andere plaats gevoerd worden / die t'eenemaal in alles tegen d'eerste strijdig zal zijn; maar of de lichamen weder t'eeniger tijd met de zielen vereenigd zullen worden / heb ik nooit uit hun gevoelens te recht te weeten konnen komen. Wanneer sy somtijds / gelijk 't wel gebeurd / by nacht of ontijde / eenige stem of geluid in de bosschen hooren / 't geen van ons geoordeeld word van de wilde dieren voort te komen / zeggen zy met een groote verbaastheid / dat dat geschreeuw van de zielen der kwaade menschen komt / welke nu tot straf aldus in de bosschen / en wildernissen omswerven moeten. Ook zullen zy / om dat ze voor de zelven vreezen / by nacht nergens gaan / ten zy met een party of troep / wanneer het nootzaakelijk is; want zy gelooven / dat die booze Geesten noch altijd genegen zijn om kwaad te doen / en hen te verschrikken. Ook bekennen en gevoelen zy / dat de ziel van Godt komt; en indien men hun taalen grondig verstaan konde / zou men mogelijk uit eenige oude en verstandige luiden onder hen (want by de gemeene man of jeugd hoord men van diergelijcke zaaken nooit spreeken) noch wel iets meer trekken konnen. Dit is het alles / dat ik in Nieuw-Nederland, raakende 't leeven der Wilden / in de tijd / welke ik daar geweest ben / te weeten heb konnen komen; waar in ik mijn moeite zeer wel besteed zal achten / indien het iemand tot nut gedyen mag.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Vertrek des Schrijvers van Nieuw-Nederland na Virginia. Droevig ongeluk van twee Bootsgezellen. Wanneer Virginia ontdekt, en des zelfs gelegentheid, Grond, Stroomen, Geboomt, en Vruchten. Vreemde Koorn-planting. Wonderlijke beesten. Schaarsheid van Volk op Virginia. Gestalte, Aard, Zeden, Kleeding, en Cieraaden der Virginiaanen. Gewoonlijke bezigheden der Mannen en Vrouwen. Hun Oorlogs-wapenen, en Vaar-tuigen. Vreemd Spinnen. Gods- en duivel-dienst. Afgod der Winden. Regeering en Wetten. Grouwelijke wreedheden omtrent Misdaadigen, &c.

Vertrek na Virginia.

TOen wy omtrent acht maanden ons verblijf in Nieuw-Nederland gehouden hadden/ vertrokken wy met een Jagt op den 6 Maart van den jaare 1669. uit Milord Delwarts Baay, of de Zuid-baay, gelijk d'Hollanders ze noemen/ om een tocht na Virginia te doen. Twee dagen waren wy in zee geweest/ wanneer wy uit de Kajuit boven geroepen wierden/ om een droevig voorwerp te zien/ 't geen aldus bygekomen was. Zeker bootsgezel/ die by ongeluk daags te vooren een groot gat in 't hoofd gevallen had/ was die nacht ylhoofdig geworden; doch zonder daar noch eenige andere teekenen van gegeeven te hebben/ als alleenlijk aan zijn losse en ongegronde redenen. Dewijl 'er nu niemand was/ die byzondere acht op hem gaf/ alzoo hy de gantsche nacht stil in sijn koop gelegen had / vond hy gelegentheid om des morgens na 't Achter-kasteel te loopen / en zich benevens een man / daar hy lang mee gevaren had / en dien hy wel vast tusschen zijn armen nam / van boven neer in zee te werpen; zonder dat men te weeten konde koomen / of hy ooit eenige vyandschap met hem gehad had / en of hy dit nu in zijn razerny deed om zijn wraak-zucht te voldoen. Eer lang kwamen zy beide achter 't Jagt weer opborrelen; doch in zoodanig een staat / dat den geen / die by zijn zinnen was / hoewel hy zeer wel wist te swemmen / zich echter niet redden konde; want den ander had hem zoo vast in d'armen / dat zy nu eens na de grond gingen / en dan weer boven kwamen; waar door deezen armen hals de dood voor oogen ziende / zoo lang martelde / dat hy de rechter hand los kreeg; en met de zelve zijn mes

Droevig ongeluk van twee bootsgezellen.

uitgetrokken hebbende / stiet hy dat den ander tot het hecht toe in de borst/ om door dit bloedig middel zijn leeven te redden; maar den Ophoofdige zag niet zoo haast zijn bloed uit de wond loopen / of hy schoot zijn Makker met beide d'armen om den hals / en drukte hem zoo geweldig / dat / niettegenstaande den ander hem met het zelve mes in deeze uiterste nood noch drie wonden gaf / zy alle beide kort daar na te gronde gingen / zonder dat wy ze weer boven zagen komen. Onze Scheeps-gasten hadden alles gedaan / wat hen mogelijk was / om ze te redden; maar door dien wy een sterke wind hadden / waren wy alreeds te ver gekomen / eer men 't Jagt konde wenden; zulks dat wy dit ongeluk aanzien moesten / zonder het te konnen verhinderen.

Den volgenden dag kwamen wy met het vallen van den abond voor de kust van Virginia ten anker / en gingen des anderen morgens te land / daar wy van den Gouverneur / dien ik in mijn jeugd zeer wel gekend had / verwelkomd / en dien middag zeer heerlijk onthaald wierden.

Wanneer Virginia ontdekt, en des zelfs gelegentheid.

Virginia is ontdekt in den jare vijftien honderd vier-en-tachtig / en alzoo genaamt na de Maagdelijke Koningin Elizabet; want Virginia beteekend in de Latijnsche taal maagdelijk. 't Legt op de hoogte van zeven- en negen-en-dartig graaden ten noorden des middag-lijns. De Zomersche warmte komt over een met de Spaansche / en de koude met de Fransche Winters. De winden waajen hier zeer ongestadig. De Zuid-westelijken brengen groote slag-regenen / warmte / donder / en blixem voort; maar de Noord-westelijken koelte en schoon weder. Uit 't Oosten en Zuid-oosten ontstaat gemeenlijk mist en regen; uit 't Noorden koude. Ten Noorden is het land bergagtig; doch deeze bergen zijn niet van eenderlei aard; want sommige bestaan uit Ardum / en anderen uit Marmor-steen. Als de gesmoltene sneeuw van dit gebergte afloopt / spoelen een menigte van stukken Kristal benedewaart / en te gelijk met de zelven zodanige glinsterende verwen / dat de grond hier en daar verguld schijnt te weezen. Anders

Grond.

gelijkt ze op sommige plaatsen zeer wel na volders aard en mergel / hoewel ze echter doorgaans uit vette klei / of uit swarte veen bestaat. Vorders vertoond het gewest vermaakelijke heuvels en vrugtbaare valleien / welke

Stroomen.

doorgaans door kristalijne beeken bewaterd worden. Langs de stroomen leggen effene velden / en landewaard in ziet men zeer groote woeste bosschagien. De bevaarbaare stroomen / die ten westen in d'inwijk Chesapeak vallen / zijn vijf / waar van d'eerste haar benaaming ontleend van 't voornaamste Koningrijk Powhatan, voortgevloeid uit 't westelijk gebergt opwaarts / bewoond by de Monakans. Deeze stroom Powhatan ontfangt verscheidene revieren en kreeken / langs de welke verscheidene volkeren / onder 't opzigt van hun Gezaghebbers / Werowances by hen genoemd / zich onthouden. Veertien mijlen noordelijker vloeid de stroom Pamaunke, langs welkers oever Weromokomo gelegen is / 't geen eertijds den zetel-plaats des opperften Konings was. Voorts stort de rivier Toppahanok uit de steile toppen / tusschen welken de Mannahoaks wijd en zijd verspreid leggen. Pawturunt is verre de kleinste stroom / doch vischrijker

rijker als d'anderen. 't Volk / dat hier omtrent woond / houd met d'anderen in Virginia geen gemeenschap / alzoo zy doorgaans veel geschikter leeven.

Virginia is verdeeld in verscheidene land-aard / welker taal noch zeden onderling geen gemeenschap hebben. 't Land zelve brengt overvloedig geboomt voort; doch insonderheid munten d' Eike-boomen onder d'anderen uit; want der zelver akers / een halven dag in vervarscht water gezooden / geeven niet alleen een zoeten oly; maar ook voedsaam brood. Van d'Olmen en Esschen worden zeepasschen gebrand. De Cypressen vallen 'er doorgaans even boven de wortel vijf vademen dik / en hebben een rechte stam / welke dikwils de hoogte van tachtig voeten bereiken kan; maar men ziet 'er noch takken / noch uitspruitsels / aan. Ook vind men hier Moerbezien / Hazel-nooten / en driederhande Pruimen / roode / witte / en een darde slag Putchamins van d' Indiaanen genaamd. Deeze laatsten gelijken zeer wel na mispelen; want eerst zijn ze groen / dan geel / en wanneer ze rijp zijn / hebben ze een koleur tusschen geel en rood / en zijn zeer smaakelijk; doch onrijp genuttigd trekken ze den mond toe met groote pijn. De krieken / welke men hier vind / krijgen de grootte van een kroosje. D' Appelen vallen schaars / klein / en bitter. De Wijngaarden / hoewel ongesnoeid / brengen overvloedig druiven voort. Rawokomenes is een soort van stekelbezien. Okougtanamins zijn den kappers niet ongelijk. Deeze wasschen in wateragtige valleyen; worden by den zomer gedroogd; en zouden vergiftig weezen / indien ze niet een halven dag kookten. 't Brood / uit Mattoume gebakken / houden ze voor een byzondere lekkerny. De witte Popelier geeft een welriekende gom. Marakoks hebben de gedaante van Citroenen / en een gezond voedsel. Voorts groejen allerley moeskruiden door de bosschagien; doch 't aldermeest leeven ze by de wortel Kokkawouge, welke in modderige gronden wascht / en die voor vergiftig gehouden word / indien ze niet wel toebereid is; welke toebereiding aldus toegaat. Zy dekken de gezeide wortelen met een menigte eiken-bladeren en vaaren / en stooken rondom een groot vuur vier-en-twintig uuren achter een. Wanneer ze nu aldus gedroogd / en onder meel gemengd zijn / dienen ze tot gewoonlijk zomer-voedsel / onaangezien ze den keel geweldig prikkelen.

Geboomt en vrugten.

Wortel Kokkawouge.

Met het koorn te planten hebben d' Inwoonders groote moeite / ter oorzaak de grond wegens de menigte der boomen over-groeid staat; waar toe zy echter deezen middel gebruiken. Zy hakken de boomen by de wortel af / en verzengen die / waar op de zelve 's jaars daar na uitgevroet word. Vervolgens graaven ze putjens / vier voet van elkander / in welker ieder zy vier graanen en twee turksche boonen werpen. Als deeze nu tot de helft opgescheoten zijn / aarden zy de putjens aan / en laaten hun vrouwen en kinderen op 't wieden passen. Yegelijk staak draagt gemeenlijk twee of drie airen / en ieder air van twee honderd tot vijf honderd graanen. De staak / zoo lang als ze groen is / bevat een suiker-zoet sap; weshalven 't koorn groen geplukt / geroost / en in een mortier gestampt word. Hier na schommelen zy 't in een fijn mantje / en ziften alzoo de bloem van deze melen.

Koorn-planting.

Vreemde Beesten.

Virginia voed ook overvloedig allerley Beesten; als namentlijk Katten, inzonderheid langs de rivieren; Bevers met voor-voeten als een hond, d' achterste plat, niet ongelijk die der Swaanen, en de staart zonder eenig hair; Otters, welker vellen tot sieraad verstrekken; ook kleine Wolven en Beeren. De Honden bassen hier niet; maar huilen. Hun Vossen zijn zilver-hairig, en stinken niet. Vetchunkwojes vertoond de gestalte van een wilde kat. Arougkun sweemd na een Bever; doch is geensins zoo groot, en leefd op de boomen. Assapanik is een dier gelijk een Eekhoorn, en springt met uitgerekte beenen en vel veertig roeden verre, niet anders of hy vloog. 't Beest Opassem heeft een Swijns-kop, een Ratte-staart, en een zak onder de buik, waar in de jongen gedraagen en gevoed worden. Mussaskus, den Water-rat niet ongelijk, riekt geweldig na Muskus.

Gevogelt.

Niet min overvloedig is Virginia voorzien van Gevogelt; want men ziet 'er een menigte van Valken, Kwakkels, Meerlen, Lijsters met roode vlerken, wilde Kalkoeten, Patrijzen, Arenden, Kraanen, Reigers, Ganzen, Endvogels, Papegayen, Duiven, Swaanen, en ettelijke andere onbekende Vogelen.

Visch.

De Zee en Stroomen leveren een menigte van allerley Visch, als Roggen, welker steek zeer gevaarlijk is, Steur, Bruin-visch, Zee-kalven, witte Zalmen, Tongen, Voornen, Kreeften, Aal, Lampreyen, Haring, Baarzen, Oesters, en Mosselen. Doch vreemd is de Paddevisch, welke uit 't water gehaald, tot barstens toe opsweld; gelijk ook een klein Vischje, sweemende na St. Joris Draak, uitgenomen de voeten en vleugels.

Bereiding van Vleesch en Visch.

De Wilden hier te lande zijn gewoon hun Vleesch en Vis of heel murw te zieden, of over 't vyer zoo lang op hordels te roosten, of op de Spaansche manier, aan een spit gesteeken, eerst aan d' eene, en dan aan d'andere zijde zoo lang te braaden, dat het zoo droog word, als het Ossenvleesch in West-Indien word gedroogd; zulks dat men het een maand en langer kan bewaaren, zonder te verrotten. 't Sop van Vleesch of Visch eeten zy zoo voorgaáns, als de Visch of 't Vleesch zelve.

Schaarsheid van Volk.

't Land en is niet Volk-rijk; want de Mannen zijn zeer weinig; zulks dat de Vrouwen en Kinderen den meesten hoop uitmaaken. Omtrent James Towne, in de festig mijlen in 't ronde, zijn naauwelijks vijf duizend menschen, en onder deezen niet boven de vijftien honderd weerbaare mannen. Ook zijn zy niet machtig veel volks by den ander te voeden, om dat ze hun land, hoewel 't zeer vruchtbaar is, zoo weinig te nut weeten te brengen. Zes of zeven honderd by een is 't grootste getal, dat men 'er ooit

Hun gestalte.

gezien heeft. Zeer verscheiden zijn zy van gestalte en taal, want eenigen zijn uitsteekend groot, gelijk de Seskweshomokken, en anderen zeer klein, gelijk als de Wigkokomokes; maar doorgaans zijn ze lang en rank, wel geproportioneerd, en bruin, zoo zy tot een maetelijke ouderdom gekomen zijn; doch worden wit gebooren. Hun hair is meest swart, en weinig ziet men 'er, die baarden hebben. De Mans laaten 't hoofd door hun

Vrou-

Vrouwen met twee schelpen aan d'eene zijde kaal scheeren; doch aan d'andere zijde draagen ze lang hair. De Vrouwen zijn na hun ouderdom verscheidentlijk geschooren; maar altijd draagen zy lange vlegten aan d'eene of andere zijde. Sterk en rad zijn zy van lichaam/ en konnen zeer wel koude en hette verdraagen. In alles zijn zy zeer veranderlijk van zinnen/ uitgenomen in die dingen/ welke hen de vrees dwingt te doen. Zy zijn toornig/ en zoo wraakgierig/ dat zy zelden eenig ongelijk vergeeten; zeer naauwkeurig wagten zy zich van steelen/ om dat zy vreezen/ dat hun Toovenaars 't ondekken zullen. De Vrouwen zullen zeer zelden eenige onkuisheid bedrijven/ 't en zy met kennis hunner Mannen. Ider Geslagt weet zijn land en hoven. Tot kleederen gebruiken zy vellen van wilde beesten/ des winters met het hair/ en des zomers zonder. Die van eenig vermogen zijn/ draagen mantels van wilde vellen/ gelijk de Yrsche mantels; maar d'arme luiden hebben naauwelijks iets anders om zich mede te bedekken/ als bladeren van boomen/ gras/ en diergelijke dingen. 'k Heb 'er eenigen gezien/ die mantels hadden van Kalkoete-veeren/ zoo fraay by een geschikt en genaaid/ dat ik my daar niet genoeg over verwonderen konde. De Vrouwen zijn altijd om den middel bedekt/ en toonen een groote beschaamtheid/ indien men ze by geval anders komt te zien. Ook hebben deezen de beenen/ handen/ borsten/ en aangezicht/ doorgaans met swarte stipjens gepikkeld/ en afbeeldingen van verscheidene beesten en Serpenten in 't vel gesneden. In ieder oor hebben ze gemeenlijk drie gaten/ waar in sy verscheidene snuisterpen hangen. Sommige mannen hangen daar een klein groen en geel slangetjen in/ by na een half el lang/ 't welk om den hals hem slingerende/ hem somtijds zeer gemeensaam de lippen kust. Op 't hoofd draagen eenigen de vlerk van een vogel/ of een groote veder van een ratel/ die by na gelijk een appel van een degen is/ maar kleinder/ welke zy van de staart/ van een zekere slang neemen. Eenigen draagen 't vel van een valk/ of andere vreemde vogel; ook een breede kopere plaat; anderen ook wel een gedroogde hand van hun vyanden. 't Hoofd en schouders zijn rood geschilderd met den wortel Pokone, welke zy pulveriseeren en met oly mengen; geloovende/ dat hen dit des Somers voor de hette/ en des winters voor de koude beschermd.

Scheeren des hoofds.

Hun aard en zeden.

Kleedeten.

Sieraaden.

Hun woningen zijn meest by de Rivieren/ of omtrent een Fontein. De Huizen zijn getimmerd van jonge spruyten van bomen/ welcke boven toegeboogen/ samen gebonden/ en dicht met matten of basten van boomen bedeckt worden; zulks dat ze/ niettegenstaende de wind/ regen/ ofte onweer/ zoo warm als stooven zijn; maar zeer rookig/ hoewel ze boven een gat hebben/ om de zelve daar te doen uittrekken. In deeze Huizen leggen zy 't vuur rondom op riete hordels/ bedeckt met een mat op staaken daar over heen leggende/ een voet of meer van de grond/ van zes tot twintig in een huis. Meestendeel staan deeze Huizen in 't midden van hun Hoven/ welke kleine stukken lands zijn; en van deezen leggen 'er van twintig tot honderd en somtijds meer by malkander/ alleen met smalle ryen boomen van den ander gescheiden. Doorgaans ziet men kreupelbossen/ of oude

Huizen.

boomen / die tot hun brand op de grond legghen / omtrent hun Wooningen.

Hoedanig zy met hun kinderen leven.

Zy hebben hun Namen / na 't den Ouders in 't hoofd schiet. Hun vrouwen baaren by na zonder eenige merkelijke weedom / en hebben hun kinderen geweldig lief; welke zy aan de Rivieren in 't koud water zoo langh wasschen / smeeren / en verwen / dat zy een zoo harde huid krijgen / dat hen geen weer beschadigen kan.

Bezigheden der Mannen, en Vrouwen.

De gewoonelijke bezigheden der Mannen zijn Visschen / Jaagen / Oorlogen / en diergelijke mannelijke oeffeningen; ook willen zy geensins / dat men hen iets anders ziet doen; 't geen d' oorzaak is / dat ze wel de helft van de tijd ledig zijn. De Vrouwen en Kinderen doen al het overige werk / als Matten / Korven / Potten / en Mortiers te maaken / 't koorn breeken / planten / en vergaderen / brood bakken / lasten dragen / en meer diergelijke dingen.

Vuur.

't Vuur maaken zy met een drooge scharpe stok te draajen in een vierkantig hout / 't welk door deeze beweeging van zelfs in brand geraakt / en bladeren / mosch / en andere drooge stoffen aansteekt.

Wapenen.

Hun boogen maaken zy door 't schrabben met een schelp / en hun pijlen van jonge looten van boomen / daar zy voor een scherp been aan vast maaken; ook wel van rieden / waar aan zy punten maaken van scherpe steenen / spooren van Kalkoeten / of bekken van vogels. Ook gebruiken zy in den oorlog ronde Schilden van schorssen van boomen / houten swaarden / en meer diergelijke wapenen.

Schuiten.

Hun Booten / of Schuiten / daar zy mee visschen / zijn uit een hout gemaakt / 't welck zy met branden / en de koolen met schelpen uit te schrabben / zoo hol als een trog weeten te maaken. Sommige zijn een el diep / en veertig of vijftig voeten lang; zulks dat 'er ettelijken zijn / daar wel veertig mannen in konnen; niettemin vallen ze maar gemeenlijk zoo groot / om van tien tot twintig mannen te konnen bergen. Zy roejen met haar berders en stokken zoo geswind / als d' onzen met riemen.

Vreemd spinnen.

De Vrouwen zijn gewoon te spinnen basten van boomen / zenuwen van harten / en zeker gras / 't welk zy Pemmenaw noemen / daar zy een zeer effene draad van spinnen / welke tot veel dingen te pas komt / inzonderheid tot netten / die ze na de grootte zoo fijn weeten te breyen als d' onzen.

Gods en duivel-dienst.

Wat hun Godsdienst belangd / zy bidden alles aan / dat hen kwaad kan doen / zonder dat ze 't voorkomen of verhinderen konnen / gelijk vuur / water / blixem / donder / 't kanon / en schiet-geweer / paarden / &c.; maer hun voornaamste God is den Duyvel / dien ze Oke noemen; doch zy dienen hem meer uit vrees / als uit liefde / en hebben 'er yselijke beelden van in hun Tempels / tot welker dienst de Priesters op een zeer wonderlijke wijze toegetakeld zijn. Zy houden geen gezette Feesten; doch hebben hun Besweerders / en Outaaren of Steenen / welke zy Pawkorances noemen / staande in 't veld / waar op zy bloed / harten-smeer / en tabak offeren / als zy van den oorlog of jagt wederkeeren.

Afgod der Winden.

Behalven den Duivel vieren zy ook noch met een byzondere eerbiedigheid den Afgod der winden / welke zy in hun Tempels op een afgrijselijke ma-

nier

niet uitbeelden. Hy heeft een pek-swarte kroon op een hoofd van een even diergelijke koleur / uit welkers mond een pijl gaat; over beide de schouders hangt een keten / die voor de kolk des herts te samen komt in een gordel met vijftien knoopen. d' Armen welke git-bruin zijn / hebben wederzijds omtrent den elboog een groote strik hangen. In de rechter hand heeft hy een rad / uit het welk onder een lange sluyer hangt; boven op 't rad staat een verdek / 't geen zeer wel na een klok sweemd. In d' andere hand houd hy een kring / welkers eene helft licht / en d' andere helft duister is; op d' opperste rand staat een vierkantige stijl / en op deeze stijl een Mooriaans kop. Beneden hangt een gespikkelde waayer. Voorts vertoond hy een swarte broek en kousen.

Hoewel nu dit Volk zoo wild en woest is / als uit deeze beschrijving afgenomen kan worden / hebben zy nochtans een Regeering onder hen / die beter is / als men onder zulk een hoop verwagten zoude. Zy hebben een Opperheer / die gelijk een Monarch is / en over veel andere Koningen heerscht. Deezen is Pouhatan genoemd / na zijn voornaamste woon-plaats; anders is zijn eigen naam Wahunzonakok. Eenige zijner Landen / als Pouhatan, Arrohatek, Appamatukke, Pamanukke, Youchtanund, en Mattapanient, zijn zijne Erf-landen; maar d' anderen / welke hy in zijn bezit heeft / heeft hy van anderen genomen. Hy heeft zoo veel Vrouwen / als hy wil / van de welken altijd een / als hy op zijn leger legt / aan zijn hoofd-einde / en een ander aan zijn voeten-einde zit; maar wanneer hy op is / zoo zit d' eene aan zijn rechter / en d' andere aan zijn slinker hand. Als hy deeze nu moede is / geeft hy ze over aan de geenen / die hem 't aangenaamste zijn. In de Regeering en volgen hier niet de Zoonen of Kinderen; maar eerst des Konings Broeders / en daar na zijn Zusters / van d' oudste tot de jongste toe. Zy hebben geen vaste Wetten; maar alleen zekere gebruikelijkheden / behalven de welken des Konings wil hun wet is. Die onder deezen Koning zijn / worden Weroances genoemd / en hebben een volkomen macht over hun volk. Ieder weet zijn land en erf-gronden / ook plaatsen van visscheryen en jagten / welke zy van den Opper-Koning gelijk als in leen houden; want zy betaalen hem in vellen en andere dingen daar schattingen voor. Deezen Opper-Koning oeffend een zeer groote wreedheid in 't straffen der geenen / die tegen hem misdoen; zulks dat hy geweldig van al 't volk gevreesd word; vermits zijn wreedheid somtijds zoo ver gaat / dat hy de misdadigen / met de handen en voeten gebonden / leevendig voor een langsaam vuur doet braaden. By wijlen doet hy hen wel de hoofden op een Outaar-steen leggen / en laat hen met een knods de harsens daar uit slaan. Somtijds doet hy ze aan een boom of staak binden en leevendig villen; invoegen dat men geen grooter wreedheden zoude konnen verzinnen / als men by wijlen hier te lande ziet geschieden.

Regeering, en Wetten.

Grouwelijke wreedheden omtrent misdadigen.

ACHSTE

ACHSTE HOOFD-STUK.

Vertrek van Virginia. Beschrijving van 't Eiland Wokokon. Aankomst op Florida. Stad en Slot Augustijn. Gestalte en kleeding der Floridaanen. Vreemde Raadspleegingen. Wonderlijken handel der Floridaansche Koningen in hun Oorlogen. Vreemde Potsen der Duivel-Jaagers. Wreedheid tegen d' Overwonnenen. Rouw der Vrouwen over hun verslaagene Mannen, en der Onderdaanen over de Koningen. Huis-houding der Floridaanen. Krokodil- en Harten-vangst. Schrikkelijke en bespottelijke Gods-dienst, &c.

Vertrek van Virginia.

EEnige weeken op Virginia doorgebracht / en 't aanmerkens-waardigste daar ter plaats / bezigtigd hebbende / besloten wy / alzoo wy een goede gelegentheid daer toe hadden / na Florida te trekken / en voorders de Spaansche plaatsen in West-Indien te gaan bezoeken. Ten deezen einde namen wy ons afscheid van den Gouverneur / en begaven ons 't scheep op 't schip de Koninglijke Koopman, voorzien met vier-en-twintig stukken Kanons.

Na dat wy des morgens met een maatelijke wind uit Chesapeak Baay 't zeil hadden opgehaald / wierpen wy des avonds 't anker voor Cape Henry, en zes dagen daar na voor 't Eiland Wokokon, daar eenigen van ons volk / om water te haalen / aan land stapten.

Wokokon.

Dit Eiland Wokokon is geweldig leeg en zandig; doch vol Wijngaarden en Cederen / op de welke zich een ontallijke menigte van Kraanen / die meest wit zijn / onthouden. Wy schooten 'er eenigen van / zonder veel moeite; want ze waren in 't eerst niet zeer schuw; maar zoo haast zy de Snaphanen twee of drie maalen hadden hooren lossen / vlogen zy altemaal voort; zulcks dat wy 'er geen een meer van bekomen konden. Vervolgens ging ik met d' Edellieden / die uit Engeland met my getrokken waren / ieder met een Snaphaan op schouder / boswaard in / daar wy zoo veel wild en Gevogelt zagen / dat het ontelbaar was / maar zy gingen op de vlucht / zoo haast zy zagen / dat wy ons in postuur stelden om op hen los te branden; invoegen dat wy niet meer kreegen / als twee Harten / welke wy met ons na 't schip brachten / en daar wy den Kapitein met zijn onderhoorige Officieren op te gast noodigden.

Twee

Twee dagen daar na lichten wy 't anker / en zeilden vorders / den meesten tijd met een gunstigen wind / tot dat wy / na hier en daar aan geweest te zijn / waar van ik 't verhaal / om niet te lang te zijn / met voordacht voorby ga / op den zeven-en-twintigsten Juny van het voornoemde jaar op de Kust van Florida 't anker uitwierpen. Den volgenden dag deeden wy onze goederen aan land brengen in een Stad / die van de Spanjaarden meest bewoond / en St. Augustijn genoemd word.

Aankomst op Florida.

Deeze Stad en Slot Augustijn, legt nevens de Rivier May, en hebben beide voor-land / 't geen binnenwaard vol beemden en geboomten is / en welkers kanten heuvelagtig oprijzen. Tusschen dit voor-land loopt een ruime en diepe kil in een wyd vaarwater / welke de Sterkte en Stad bespoeld. 't Slot is achtkantig getimmerd / heeft wederzijds een ronde toorn / en van binnen ettelijke Soldaaten barakken. De grond is afgesneden door twee Stroomen / welke uit 't land in 't vaarwater tusschen 't vaste land en 't voor-land vallen / en die dit Slot een groote vastigheid toebrengen. De Stad zelve leid by na vierkantig / behalven alleen / dat ze tegen over de Sterkte dichter bebouwd is. Zy is verdeeld in vier ryen straaten. Ter zijde staat de Kerk / en recht voor de Stad ziet men 't Augustijner Klooster.

Stad en Slot Augustijn.

Wat d' Inwoonders van Florida belangd / die zijn Olijf-verwig / groot zonder mismaaktheid / en geschilderd over 't vel. Voor de Schamelheid draagen ze een harten-huid ; en hebben swart hair / 't geen gemeenlijk zoo lang is / dat het hen tot de heupen toe hangt ; doch 't word meest tulpsgewijs op de kruin gevlochten. Twee kleine schilden draagen ze voor de borst ; zes / die wat kleinder zijn / om d'armen ; aan ieder oor twee bellen ; en een muts / welkers boord rondom bezet is met getakte vederen / den top vorders een kruin vertoonende. Op de zy hebben zy een pijl-kooker hangen / vol pijlen / aan welker einden scherpe visch-tanden vast gemaakt zijn. In de slinker hand / welke boven van een vierkantige kopere plaat voorzien is / houden ze een groote boog. Aldus trekken zy ten oorlog. De Koning heeft de voortocht met een swaare knods op de schouder.

Floridaar en hoedanig.

Dagelijks houden zy raad over de krijgs-zaaken in des Konings huis / die op een verheven zetel zit. d' Aanzienlijkste begroeten hem eerst / met de handen boven 't hoofd geheven / roepende / ha, he, ya, waar op alle d' overigen ha, ha, luidskeels weder-galmen. Hierop zetten zy zich altemaal rondom binnen 't huis op stoelen neder. Indien de zaak van swaar belang is / ontbied den Koning d' Oudsten en Priesters / Jawas genaamd. Vervolgens word den Koning Kassine, 't welk een drank uit bladeren is / heel heet toegereikt ; waar na een ieder op ordre uit de zelve kop drinkt. Deeze drank veroorsaakt sweet / en stild honger en dorst voor vier-en-twintig uuren.

Vreemde Raads-pleegingen.

Als sy tegen den vyand te velde leggen / leeven ze by Turksche Terwe / honing / gerookte visch / haagdisschen / en alle wilde wortelen ; ja mengen zand en koolen somtijds onder de spijs / om de zelve te verlengen. Zoo haast krijgen de legers elkander niet in 't gezigt / of de Koningen weder-

Hun Spijs.

Vreemden handel der Floridaanſche Koningen, en hun oorlogen.

zijds draajen d'oogen in de kop rondom; mompelen tuſſchen de tanden; maaken zeer vreemde gebaarden; en verheffen tuſſchen beide een yſelijk geſchreeuw / 't welk beantwoord word met een algemeene kreet des gantſche legers / ſlaande te gelijk op de dyen. Hier op neemt ieder Koning / eerbiedig na de Zon gekeerd / een houte ſchootel vol waters / 't welk zy over de Krijgsknegten werpen / zoo verre als 't hen mogelijk is / en bidden inmiddels / dat de Zon geliebe te vergunnen / dat zy op gelijke wijze 't bloed hunner vyanden mogen ſtorten; waar na zy terſtond een tweede komme waters in 't vuur gieten / wenſchende den Krijgsknechten toe / dat zy d'afgeſtroopte huiden van de wederpartijders alzoo aan de vlam mogen opofferen. In deeze gelegentheid komen ook hun Prieſters te pas / die altemaal in duivels-konſten ervaren zijn. Deeze / op een ſchild in 't midden des Legers zittende / trekken een kring rondom / binnen de welke zy vreemde krijskraſſen en wonderlijke grimatſen maaken / terwijl ze ondertuſſchen eenige woorden binnens monds prevelen. Geduurende 't vierde deel van een uur ſchijnen sy een kragtig gebed te doen / waar in zy zich zodanig ontſtellen / dat ze eer duivelen als duivel-jaagers gelijken; want zy draajen d'oogen 't achterſte voor / en de gewrigten des lichaams niet anders / dan of alle beenderen aan ſtukken zouden knakken. Eindelijk ſtappen ze afgeſloofd uit de getrokkene kring / en berichten den Koning wegens 't getal / en toeſtand des vyandlijke legers. Den verwonnenen word met meſſen / welke zy uit ſcherp ried weeten te maaken / 't vel des hoofds met het hair afgevild / en tegen 't vuur gedroogd. Dit binden ze aan hooge ſtokken / en keeren aldus zegepraalende t' huiswaart. Op gelijke manier handelen zy ook d'armen / koppen / en beenderen; doch de ſtokken plaatſen ze op een ruim veld / daar ettelijke mannen en vrouwen zich rondom zetten. Vervolgens ſtapt de Prieſter met een houte beeld in 't midden des vergaderings / en vervloekt de verſlagenen; terwijl drie mannen op een hoek van een akker / daar deeze ſtokken opgeregt zijn / op de knien nedervallen; d'een van deeze drie klopt uit al zijn macht op een ſteen / na 't getal der vloeken by den Prieſter uitgeſprooken; d'andere twee rammelen ondertuſſchen met Kalabaſſen vol ſteentjens / en zingen niet zonder wonderlijke gebaerden eenige vreemde liedekens. Zoo haaſt neemt dit gedoen geen einde / of de vrouwen / welker mannen in den ſtrijd geſneuveld zijn / treeden tot den Koning / dekkende d'aangezigten met hun handen; maaken groot misbaar; verzoeken wraak over hun verſlaagene mannen; byſtand in hun weduwlijke ſtaat; en verlof om ter gewoonelijke tijd weer te mogen trouwen; 't welk hen den Koning toeſtaat. Aldus getrooſt / keeren zy huilende t' huiswaart / en niet lang daar na / na de plaats / daar hun mannen begraven zijn. Alhier ſnijden ze 't hoof-hair tot d'ooren toe af / en werpen 't zelve op de graven / gelijk ook de wapens en drink-potten / die den afgeſtorvene by zijn leeven gebruikt heeft. Eer en mogen zy niet in den echt treeden / voor 't hair weer tot op de ſchouders gegroeid is. De zelve gewoonte grijpt ook ſtand / wanneer de Koningen ter aard beſteld worden; alleenlijk komt 'er noch by / dat d' Onderdaanen drie da-

Wonderlijke potſen der duivel-jaagers.

Wreedheid tegen d' overwonnenen.

Rouw der Vrouwen over hun afgeſtorvene Mannen.

Der Onderdanen over de Koningen.

gen

gen vasten en huilen; zijn graf vol pijlen besteeken; en des zelfs goederen met het huis door de vlamme aansteeken / op dat geen ander daar ooit het gebruik van zoude hebben.

Vorders verscheelen de Floridaanen onderling zeer. Die 't Landschap Panuka bewoonen / grenzende aan Nieuw-Spanjen, zijn strijdbaar en wreed; offeren de Gevangenen aan hun Afgoden / en eeten ze op; gelijk wy 'er meer als vijftig alzoo op een dag in de maand van July hebben zien handelen. De Mannen plukken de baard uit; doorbooren neusgaten en ooren; en trouwen niet voor hun veertigste jaar. D'Inboorlingen van Jaguazia zijn snelder in 't loopen dan een hart / en worden niet moede / schoon zy een gantschen dag rennen. Nergens vind men wonderbaarlijker swemmers / als in Apalchia, Authia, en Somovia, want wy hebben 'er gezien / die gantsche uuren lang onder 't water konden blyven / even als of deeze Hoofd-stof hun geboorte-plaats was geweest. Zelfs de vrouwen baaden / met kinderen in den arm / door diepe en snelle rivieren. Men vind hier een menigte van Hermaphroditen, of die man en wyf te gelijk zijn; deeze draagen de pakkagien / als 't leger te velde gaat.

Verschil der Floridanen.

Hermaphroditen.

De grond is hier zoo geweldig vruchtbaar / dat ze twee maal 's jaars Turksche Terwe voortbrengt; echter word het land nooit gemest; maar als de Terwe / welke in lente- en zomer-maand geplant word / van 't veld in een groote schuur verzameld is / steeken ze 't onkruid aan brand; die assche / welke daar van voortkomt / verstrekt tot mesting. De Koning deeld de terwe om / na ieders huisgezin groot of klein valt. By de winter wijken ze vier maanden boschwaart in / onder kleine hutjens van palm-takken: hier leeven ze by 't wild / gerookte visch / en Krokodillen / welker vleesch schoon en wit is / doch zy rieken geweldig na muskus. De vangst deezer woede beesten gaat aldus toe. Aan d'oever des strooms word een huisje vol gaten gebouwd / waar in een schildwagt staat / die tien of twaalf medgezellen / welke met een stam vol korte scherpe takken gewapend zijn / zoo haast hy 't beest gewaar word / daar van verwittigd. Deezen stam douwen zy den Krokodil / die wijd-gaapende ten roof toeloopt / ter keel in / en wentelen hem alzoo op den rug; schieten dan den buik vol pijlen / en slaan hem vorders met knodsen dood. De Harten worden op een konstiger manier gevangen; want zy verbergen zich onder een harten-vel / 't geen zy zoo aardig weeten op te zetten / als of het leefde. Dit plaatzen zy by de stroomen / daar de harten gewoon zijn te komen drinken / welke zy dan onvoorziens doodschieten.

Vruchtbaarheid des gronds.

Huishouding der Floridanen.

Krokodil-vangst.

Als ook der Harten.

Wanneer ze ziek zijn / laaten ze geen aders; maar zuigen 't bloed uit. De Priesters bedienen te gelijk 't ampt van Genees-meesters; waarom zy altijd een Zak met Kruiden / meest tegen de Pokken / by zich draagen; want dit volk valt buiten gemeen hoeragtig; waar door men 'er zeer veel vind / die met deeze ziekte besmet zijn; ja Sodomietery en Bloed-schande worden voor geen zonden gerekend; en hoewel zy zich in alle dartele geilheden verloopen / bereiken zy echter doorgaans een hoogen ouderdom; ja wy hebben 'er gezien en gesprooken / die over de hon-

Hoedanig in ziekte handelen.

Sodomietery en bloed-schande voor geen zonde gerekend.

derd en dartig jaaren oud waren/ en kinds-kinderen tot in 't vijfde gelid telden.

Schrikkelijke en bespottelijke Gods-dienst.

De Gods-dienst in Florida is niet min verdoemelijk als wreed. Als zy zegepraalende uit den oorlog t' huis komen/ neemen d' oude wijven 't gedroogde hair van de voornoemde stokken af; steeken 't zelve om hoog; en bedanken de Zon voor de bevogten overwinning; maar bloediger gaat d'offerhande der eerst-geboorne Zoonen toe/ als welke voor den Koning de herssenen met een knods op een blok te pletteren geslaagen worden; doch de jaarlijksche dienst/ welke zy aan de Zon doen/ is geweldig bespottelijk; want zy vullen 't afgestroopte vel van een hart met wel riekende kruiden; cieren de hoorens en den hals met kransen; en voeren 't tusschen gezang en fluiten na een hooge tronk/ op de welke zy dit gevuld hart/ met het hoofd na de Zon gekeerd/ plaatsen/ terwijl zy dit groot hemel-licht ondertusschen verzoeken/ dat hy 't land zulke vrugten overvloedig believe te verleenen/ als zy nu aan hem offeren. 't Genoemde vel blijft tot het volgende jaar op de zelve tijd/ wanneer met de zelve plegtigheden weer een ander op deeze plaats gebracht word.

Behalven de Stad en 't Slot Augustijn, hebben de Spanjaarden hier noch een vastigheid/ welke aan d' Uithoek Helena staat/ en den Apostel Matthæus toegewijd is; waar in zy ook gestadig een genoegsaam sterke bezetting onderhouden/ om voor alle vyandlijke aanvallen verzekerd te weezen.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Aankomst op Christoval de Havana, en des zelfs beschrijving. Beschrijving van 't Eiland Kuba. Goud-draagende Rivieren. Vreemde manier van Papegaayen te vangen. Wonderlijke steenen. Merkwaardige Slangen. Zeden der Kubaanen. Hun verfoejelijke manier van Huwelijken. Gevaarlijke ziekte des Schrijvers.

Komst op Christoval de Havana.

De gelegentheid van een Spaansch Schip/ 't geen gereed lag om na Christoval de Havana, om eenige Koopmanschappen/ welke aldaar vallen/ te vertrekken/ deed ons besluiten 't gezigt van Florida voor dat van deeze plaats te verwisselen. Ten deezen einde maakten wy verding met den Kapitein/ gingen te scheep op den 3 dag van Augustus/ en wierpen 't anker op den elfde van de zelve maand/ zonder dat ons iets beschrijvens-

waardig op deeze reis wedervaren was / voor de Stad Christoval de Havana, gelegen op het Eiland Kuba.

Deeze Stad Christoval de Havana is de voornaamste Vastigheid / welke de Spanjaarden in West-Indien bewoonen. Eertijds stond ze op de Zuid zijde van 't Eiland Kuba, doch is naderhand verlegt ten Noorden tegen over Florida. De Haven is niet min veilig / als groot; want duizend en meer schepen konnen bekwamelijk / buiten bedenken van eenig gevaar / daar binnen loopen. d' Ingang is 300 lang / als een Gooteling toe kan reiken / alwaar tusschen een uitsteekende punt lands en een vierkantig Water-slot 300 eng blijft / dat 'er geen twee scheepen gelijkelijk in konnen komen. Op 't naauwste bereikt de diepte ses vademen. Aan weder-zyde van de buitenste mond des Havens leid een langwerpig-vierkantige Sterkte; d' eene Meza de Maria, ter zyde van de Stad Havana op een vlakke grond; en d' andere Morro genaamd / aan de voet van twee bergen / welker toppen van geschut voorsien / de Stad lichtelijk over de haven dwingen konnen. Tusschen Morro en Meza de Maria staat een dikke / hooge / en even-ronde Toorn / boven gedekt met een gesplitste kloot / en van Wachters voorzien / welke zoo veel vaandelen opsteeken / als ze scheepen uit zee ontdekken / tot waarschouwing van de Stad / die een mijl verder binnenwaard gelegen is. Voor Havana zelve legt een darde Slot; alle welke Sloten voorsien zijn van zeer swaar geschut / tot twee honderd en veertig toe / benevens ook een sterke bezetting / volgens 't bestek des Veld-overste Johan de Texeda, en des Ingenieurs Babtista Antonelli, die van den Spaanschen Koning Philip de Tweede derwaards gezonden wierden; op dat de plaats tegen alle vyandlijke indrukk volkomen verzekerd mocht zijn; te meer / dewijl de rijke Zilver-vloot en andere schepen uit West-Indien gewoon zijn alhier te samen te vergaderen / om gelijkerhand na Spanjen over te steeken. De Stad legt langs de Haven / en heeft twee Kerken met spits-toeloopende toornen. De Huizen zijn op de Spaansche manier getimmerd. De Sterkte tot bescherming der Stad is voorzien van twaalf metale kartouwen / en een graft / in welke uit de Haven water vloeid.

Deszelfs beschrijving.

't Eiland Kuba, daar de Stad Havana, gelijk gezegt is / op legt / door Kristoffel Kolonus ontdekt zijnde / wierd eerst Johanna genaamd / sedert ook Fernandina, en Alpha-Omega; doch is eindelijk best bekend gebleeven onder de benaming Kuba. In de lengte / van de Westelijke Uithoek Anton af te rekenen tot d' Oostelijke de Maizi maakt het twee honderd en dartien mijlen uit. De grootste breedte / te weeten tusschen de Hoofden de Jardines en Lukanaka, haald vijf-en-sestig mijlen; doch op eenige plaatsen krimpt het tot op twaalf mijlen. De grond draagt doorgaans hooge bergen en sware bosschen. Uit dit gebergte vloejen Visch-rijke Rivieren / die of ten Zuiden / of Noordelijk in d' Oceaan uitwateren. Men vind hier goud in veele Rivieren ende Beeken; doch 't fijnste word gevonden in de Stroomen / die in de Haven van Xagua komen / 't welk zacht / en by de Goud-smeden in zeer groote waarde is; 't ander / dat 'er gevonden word / is van slegter allooy. Altemaal voeden ze overvloedig krokodillen / die menig

Beschrijving van Kuba.

Goud-draagende Rivieren.

 nig

nig mensch en beest na 't water rukken / en aldaar op eeten. De Cederen wassen hier niet min groot als welriekend; want ieder stam kan een schuit voor veertig / ja sestig mannen / uitleveren. Ook ziet men hier een menigte van Storaks-hout / 't welk d' Inboorlingen gewoon zijn des nachts te branden / en dat by Zonnen-opgang een zeer aangename reuk van zich geeft / welke zich wijd en zijd verspreid. Maar niets ziet men 'er / 't geen weelderiger groeid als de Wijngaarden / welker stammen doorgaans een mans dikte hebben / en ampere druiven voortbrengen. Men heeft hier ook een groote menigte van vogelen / als Zing-duiven / Tortel-duiven / Patrysen / hoewel minder van lijf / als die van Spanjen; niettemin en worden ze in geen van d' andere Eilanden gevonden. Ook zijn 'er andere Vogels / die men nergens vind / van gedaante gelijk Kraanen / welke jong zijnde / t' eenemaal witte vederen hebben; doch allenskens worden de zelve van alderhande koleuren. Deeze Vogelen zitten den meesten tijd by troppen van drie of vier honderd te gelijk met de beenen in 't zout water / 't welk zy drinken. De Papegaayen-vangst gaat hier zeer vreemd toe. Een Jongen / welkers hoofd onder eenig kruid verschuild / klimt op 't hooghste van een boom / en roert een Papegaay / welke hy op de hand heeft / op de kop; zulks dat het beest een klagend geluid maakt / waar op d' anderen toe komen vliegen. De Jongen op dit werk afgeregt / werpt een strik / die aan een stokje vast is / den Papegaayen om den hals / en rukt ze na zich toe / wanneer hy ze vorders den hals omdraaid / en onder den boom neergooid. Dit vangen gaat zeer gemakkelijk toe; want zoo lang als de Papegaay / dien den Jongen op de hand heeft / dit klagend geluid van zich geeft / zullen d' anderen niet uit den boom vliegen; invoegen dat ik 'er menigmaal zoo veel heb zien vangen / als 'er op dit klaagen toegevloogen waren. Vorders dienen ten spijs d' Yguanas, 't welk viervoetige slangen zijn / die niet kwalijk na d' Haagdisschen sweemen; maar byzonder smakelijk valt het vleesch der Schild-padden / welke zomtijds zoo groot vallen; dat ze honderd en dartig ponden haalen. Hun vet geneesd melaatsheid en schurft. De stieren en Koeyen / vermits ze in zulk een meenigte zijn / worden meest om de huiden geslagt. De Verkens worden aan riemen gesneeden / in de Zon gedroogd / en vorders t' scheep gedaan / ten voedsel van het bootsvolk / 't geen uit de Havana na Spanjen afsteekt. 't Katoen wascht in 't wild / en leverd goed lijwaat.

Geboomt. Wijngaarden. Gevogelt. Papegaayen-vangst. Slangen. Schild-padden. Katoen.

Eertijds wierd Kuba door verscheidene Hoeren bestierd / waar van ieder sijn eigen Landschap beheerscht. Onder de voornaamsten zijn Maize, Bayamo, Kueyba, Kamaguey, Makaka, Xagua, Habana, en Uhima. Sommige vlak; andere bergagtig / en meer of min vruchtbaar / na dat ze wel gelegen zijn. Voor de komst der Spanjaarden hier te Lande / wierden alle deeze plaatsen dicht bewoond; doch sedert zijn ze zoodanig ontvolkt / dat 'er naauwelijks oude Inboorlingen te vinden zijn. Weinig Spanjaarden onthouden zich op dit groote Eiland / hoewel 't van levens-middelen overvloedig genoeg voorzien is. In 't gewest Kamaguey legt een vallepe / drie mijlen groot / alwaar wy een wonderlijk ding zagen; want de Natuur brengt

Landschappen. Meest onbewoond.

brengt'er zeer overvloedig Molen-steenen voort / die zoo net rond zijn / dat geen passer volmaakter kring kan trekken. Voorders is vermaard 't Gebergte / uit 't welk Jooden-lijm diep zeewaart vloeid / alwaar 't door de wind herwaarts en derwaarts gedreeven word. De Lucht valt hier doorgaans zeer gemaatigd / en de grond vruchtbaar van Krappe / Kassie / Fistel / Gengber / Mastik / Aloë / Kaneel / en Suiker. De Slangen / welke men hier ziet / verdienen geen gemeene verwondering; want zy hebben de grootte van een haas / de gedaante van vossen / konyn-voeten / een wezels-kop / vossen-staart en dassen-hair. Zy leeben by kleine beestjens / Guabiniquinazes genaamd / en verstrekken tot een niet min gezonde als smaakelijke spijs.

Wonderlijke Steenen.

Lucht en grond.

Vreemde Slangen.

D' Oude Inwoonders gingen eertijds naakt. De Mannen zijn zeer ongeschikt / en verlaaten de Vrouwen na hun welgevallen om de minste oorzaak; doch de Vrouwen blijven van hun zijde altijd aan d' echt verbonden. Hun Trouwen gaat godloos toe; want de Bruidegom beslaapt de Bruid d'eerste nacht niet; maar zy word beslaapen van des Bruidegoms bekenden / die in gelijke staat met hem zijn; invoegen dat die aan een Heer trouwd / met Heeren vleeschelijke gemeenschap heeft /. aan een Koopman met Koopluiden / aan een Visscher met Visschers / en zoo voorts. Meer en heb ik van de Kubaanen niet konnen verneemen / 't geen de moite verdiend van beschreven te worden; want vermits de Spanjaarden hier verscheidene Steden op dit Eilandt hebben / en dat d' Inboorlingen veel met hen koopmanschappen / zijn zy in veel deelen vry wat menschelijker / hoewel niet beter / geworden / als zy in hun eerste eenvoudigheid wel geweest zijn; invoegen dat men tegenwoordigh weinig voetstappen van hun oude manieren van leeven bespeurd.

Zeden der Kubaanen.

Hun Godloos trouwen.

Wy stonden nu gereed om na Hispaniola over te steeken / wanneer 't den Heer beliefde my met een ziekte te bezoeken / die my in minder als acht dagen op den oever des doods bracht / en ongetwijfeld zou ik mijn Vaderland nooit weer gezien hebben / indien mijn Reis-gezellen niet zoo goede zorg voor my gedraagen hadden; want den Spanjaard / daar wy huisvesting by hadden / was gelijk de meeste van zijn landaard / en sou my liever hebben zien sterven / als dat hy een voet verzet zoude hebben / ten minsten zoo hem zijn moeite niet wel drie dubbeld betaald wierd. Meer als vijf maanden bleef ik zoo swak / dat ik te naauwer nood by een stok gaan konde / lijdende ondertusschen de grootste elende des weerelds; want vermits men 'er zoo geen ervaarene Genees-meesters / als in Europa, vind / en dat de Spanjaarden aan d'andere kant d' Engelschen by na gelijk de pest haaten / wist ik niet wat ik best tot mijn gezond-wording aan zoude wenden; tot dat eindelijk een oude Kubaan / die zich na hun manier een weinigje op de Geneeskonst verstond / my door eenige dranken / van kruiden / die daar te lande wasschen / gekookt / in 't kort zoo ver bracht / dat ik my sterk genoeg vond om een plaats te verlaaten / daar alle medelijden / ten minsten ten opzichte van onze landaard / verbannen schijnt te weezen.

Ziekte des Schrijvers.

TIENDE HOOFD-STUK.

Vertrek van Kuba na Hiſpaniola. Beſchrijving van de Stad Domingo, en van 't magtig Eiland Hiſpaniola. Wonderlijke Wurmtjes, en Viſſchen. Driederhande ſoort van Muggen. Afgrijſelijke Spinnekoppen. Groote Kaimannen, en der zelver loosheid. Wilde Honden, en des Schrijvers gevoelen daar over. Landſchappen op Hiſpaniola. Vrugtbaarheid. Rivieren. Beelden Zemes. Wonderbaarlijken handel der Indiaanſche Prieſters met Zieken, en met Dooden. Vreemd onderzoek na toekomſtige voorvallen. Zeldzaame dienſt omtrent de geboorte der Kinderen. Wonderlijke Erfenis van Heerſchappy. Menigte van ſchoone Havens op Hiſpaniola.

Vertrek van Kuba na Hiſpaniola.

TOen ik nu weer tot zoo ver gekomen was / dat mijn ſwakheid my niet langer belettede d' ongemakken van de Reis uit te ſtaan / daar ik naaſt God den goeden Kubaan voor te danken had / vertrokken wy met het Schip de Trinidad of de Drie-eenigheid na Hiſpaniola, daar wy op den darden Maart van den jaare 1670 / voor de Stad Domingo ten anker kwamen.

Beſchrijving van Domingo.

Deeze Stad / welke de Hoofd-plaats van alle d' Eilanden rondom her is / wierd gebouwd door Bartholomeus Kolonus, en op 't jaar 1494 bevolkt. Acht jaren had ze geſtaan / wanneer een ſchrikkelijke ſtorm alles over hoop ſmeet; waar na Niklaas Olanda de Stad op de weſtelijke oever van Omaza verplaatſte / ter oorzaak de Spanjaarden / die meeſt ten weſten wijd en zijd neder geſlaagen waren / niet genoodzaakt zouden zijn over te ſcheepen; onaangezien d'eerſte plaats anderſins veel bekwaamer lag / als welke niet alleen voorzien was van een fontein vol zoet waters; maar ook geenſins gequeld met d' ongezonde dampen / welke d'opgaande Zon dagelijks na 't verplaatſte Domingo jaagd / 't welk by rouw weder dikwils om varſch water verleegen is / alzoo men niet / dan gevaarlijk / tot de gezeide fontein over kan vaaren. Doch Olanda meende dit ongemak voor te komen met de nabuurige ſtroom Hayna in d' Ozoma te graaven;

ven; maar den toeleg is blijven steeken; anders zoude Domingo zoodanig gelegen zijn, dat het geen plaats ter wereld behoefde toe te geeven; want het legt op een vlakke grond, en word aan de zuid-zijde bespoeld van de zee; ten oosten vloeid de rivier; en in 't noorden en westen breiden zich lustige beemden wijd en zijd uit.

De Stad is by na vierkantig, en verdeeld in lange en rechte straaten vol schoone huizen, na de Spaansche wijze gebouwd. In 't midden der Stad staat een vierkantige Markt met een heerlijke Hoofd-kerk, daar een Kerk-hof nevens gebouwd is, 't geen by nood, alzoo 't binnen een hooge muur beslooten legt, voor een verweer-plaats zoude konnen verstrekken. d' Opper-gezag-hebbers over d' inkomsten der Spaanschen Konings bewoonen alhier zeer prachtige Paleizen. Voorts hebben de Dominikaanen, Franciskaanen, en de la Mercede kostelijke Kloosters; behalven noch twee anderen, daar de Nonnen hun verblijf-plaats in hebben. Ook heeft men hier een Latijnsche School, en een Gast-huis, welke met rijcke inkomsten begiftigd zijn. d' Aards-bisschop van deeze Stad heeft gezag over de Bisdommen van Konception, la Vega, Kuba, Venezuela, Porto-Riko, en d' Abdye op Jamaika. Vorders legt Domingo beslooten binnen een steene muur, en is tot meer verzekering versterkt met een Slot, 't welk twee bolwerken in de stroom Ozama uitsteekt, en na binnen insgelijks twee halve-mannen heeft. Op d'uiterste oever, nevens 't zuider bolwerk, staat een ronde toorn, die sterk genoeg is om by nood een geweldige tegenweer uit te konnen doen.

Behalven deeze Stad Domingo leggen ook noch op Hispaniola de Steden Salvaleon; Zeybo; Kotuy, 't geen eertijds by Goud-mijnders bewoond wierd; Azua, rondom 't welk veel suiker-moolens staan; Yaguana, wegens haar goede haven ook Maria del Puerto genaamd, 't welk door d'Engelsche Hopman Kristoffel Newport verbrand wierd; Konception, vermaard wegens een Hoofd-kerk, en Minder-broeders Klooster; Sant Jago, een zeer vermaakelijke plaats; en Puerto de Plata, aan de voet van een gebergt gelegen, welkers hooge top gestadig met sneeuw bedekt is, langs een haven, die zeer wel na een hoef-yzer sweemd. Monte Christo beslaat de noordelijkste kust, en word van de stroom Yaqui bespoeld, welkers oever veel zout-pannen heeft. Alle deeze Steden vonden wy zeer vervallen en schaars bewoond, alzoo de Spanjaarden, gelokt door nieuwelings ondekte goud- en zilver-mijnen, meest na andere landschappen vertrokken, en d'eerste Ingezetenen jammerlijk om hals geraakt zijn.

Steden op Hispaniola.

Wat vorders 't Eiland Hispaniola belangd, 't geen eertijds by d' Inwoonders Harty en Quisqueia genoemd wierd, 't is ontdekt door Kristoffel Kolonus in 't jaar 1592; 't gelijkt van gedaante niet kwalijk na een Kastanje-blad, en maakt drie honderd en vijftig mijlen in d' ommegang uit. De lucht is 'er voor den middag brandend heet; doch sedert wordze door de zeewind verkoeld. De grond is zoo vruchtbaar, dat ze voor geen landschap behoefd te wijken. De Paarden, Koeyen, en Stieren, die in den aanvang uit Spanjen herwaarts gevoerd zijn, zijn met 'er tijd zodanig vermenig-

Beschrijving van Hispaniola.

menigvuldigd/ dat ze geen Eigenaars hebben/ waar door het ook komt dat hun vleesch/ hoewel 't doorgaans zeer smaakelijk valt/ dikwils voor de honden leggen blijft. Alleenlijk draagen ze de Huyden/ daar de voornaamste handel in bestaat/ t' huiswaart.

Onder 't vreemt Gediert/ 't welck alhier te vinden is/ munten uit de Wurmtjes Kuyero genaamd. Deeze zijn omtrent zoo groot als een lid van een vinger/ en hebben vier vleugelen/ waar van de twee bovenste zoo groot zijn/ dat d'anderen daar onder schuilen. Zy geeven zulk een glans/ inzonderheid/ wanneer ze vliegen/ dat ze by duistere nacht een kamer zoo zeer verlichten/ als of het dag was.

Wurmtjes Kuyero.

Niet min verwonderens-waardig is de gestalte van de Visch Manati, welke een ossen-kop/ kleine oogen/ een graauwe hairige huid/ twee geklaauwde pooten onder den kop/ zoo veel gaten in plaats van ooren/ en twee steenen als kaats-ballen in de harsenen heeft; 't lichaam loopt voorders smal toe van 't midden af na de staart/ en haald doorgaans de lengte van vijftien voeten; ook maakt de dikte weinig minder uit. 't Wijffen heeft uyers/ daar de jongen aan zuigen. Wanneer deeze Visch eerst varsch gedood/ en wel toebereid is/ smaakt hy gelijk kalfs-vleesch. Meest onthoud hy zich in zee; hoewel hy ook binnen de rivieren swemd/ op 't land komt/ en gras eet; en zoo men d' Inboorlingen glooven mag/ kan hy zoo tam gemaakt worden/ dat hy/gelijk de honden/na een gegevene naam/ luisterd.

Visch Manati.

Behalven dit wanschaapen Water-gedrocht/ vallen hier ook de Vischjens Abakatuaja genoemd. Deeze hebben een kleine gefronste mond; swarte oogen/ in een silveragtige kring beslooten; vijf swarte vinnen/ waar van 'er twee lange onder den buik/ een op de rug/ en een aan ieder zijde van den kop staan. De staart is gesplitst; de huid dun en blinkend; en 't vleesch niet onaangenaam van smaak. Deeze Vischjens hebben doorgaans de grootte van een schol; doch zy zijn dikker en rondagtig.

Vischje Abakatuaja.

Hoewel 'er geen fenijnige Dieren op dit gantsche Eiland gevonden worden/ heeft men 'er echter driederhande Muggen/ die de menschen een onverdraagelijke kwelling aandoen. D' Eerste slag valt ontrent van een zelve grootte/ als de Muggen/ welke men by zomer-dag in Europa ziet. Deeze komen u op 't lijf/ en zuigen 't bloed daar zoo lang uit/ tot dat ze t' eenemaal daar van vol zijn/ en niet meer vliegen konnen; ook maaken zy zoodanig een geraas/ dat men ter plaatse/ daar ze in menigte zijn/ malkander nauwelijks kan hooren spreeken. De tijd/ dat zy de menschen meest plaagen/ is 's morgens en 's avonds. Die van de tweede slag zijn zoo klein als zand/ en geeven geen geluid; invoegen dat ze noch arger zijn als d' anderen; want ze weeten/ vermits ze zoo geweldig klein zijn/ door 't linden heen te kruppen. De Jagers/ die in 't bosch zijn/ smeren hun aangezicht met varkens-reuzel/ om zich voor dit verdrietig goed te bevrijden; en branden des avonds tabak in hun Tenten; want anders en zouden zy gantsch geen rust hebben. Hun tijd is 's morgens en 's avonds/ en de heele nacht; maar by dag ziet men ze niet/ indien 't anders maar een wei-

Driederhande Muggen.

weinigje waaid; want de minste wind drijft ze voort. De darde slag van Musquitos of Muggen zijn van gedaante als een Mostaard-zaat/ en rood van koleur. Deeze steeken niet; maar bijten een stukje van de huid af; zulks dat 'er een roosje komt ter plaatse/ daar ze gebeeten hebben/ en het aangezicht zoodanig daar van opsweld/ dat men t' eenemaal mismaakt schijnt. Zy duuren de gantsche dag van het opgaan tot het ondergaan der Zonne; doch by nacht is men 'er vry van; maar niet van de tweede soort/ die zoo haast de duisternis gevallen is/ te voorschijn komen; invoegen dat men by na onophoudelijk van dit ongediert geplaagd word.

Men ziet hier ook Spinnekoppen/ die zeer afgrijselijk zijn; want het lichaam is zoo groot als een ey/ en de pooten gelijk die van de kleine krabben/ en over al ruig. Zy hebben vier tanden/ die swart/ en zoo groot zijn als die van een klein konijn/ daar sy zeer fel mee bijten konnen; doch hun beet is gelijk hun lichaam zonder eenig fenijn. Zy onthouden zich in de daken der huizen/ en in 't ried langs de wateren.

Afgrijselijke Spinnekoppen.

Ook heeft men hier veel Kaimannen/ 't geen een slag van Krokodillen is/ van een wonderlijke langte en dikte; want weinig dagen na onze aankomst op Hispaniola zagen wy 'er een/ die opgevuld was/ welkers langte diep in de sebentig voeten haalde. Deeze Dieren gebruiken een ongemeene loosheid om hun kost te zoeken. Zy leggen op 't water te drijven in de monden der Rivieren/ gelijk of 't een verrotte boom was/ doch meest onthouden zy zich aan de kanten der stroomen/ en passen daar op. Als 'er nu eenig beest komt om te drinken/ schieten zy schielijk toe/ en swemmen daar mee na de grond/ om 't zelve aldus te doen sterven; doch dewijl zy licht zijn/ en derhalven met een swaar beest/ 't geen zich maar eenigsins te weer stelde/ de grond niet wel zouden konnen krijgen/ swelgen zy twee of drie honderd ponden steenen in; 't geen hen in een oogenblik/ hoe groot het beest ook weezen mag/ na beneden doet daalen. Alhier laaten zy 't drie of vier dagen leggen/ tot dat het half verrot is/ wanneer zy daar eerst aan beginnen t'eeten. Deeze beesten en konnen zich niet verhoolen houden; want schoon men ze niet zien kan/ kan men ze echter ruiken/ vermits ze geweldig na muskus stinken; door dien ze klieren tusschen vel en vleesch hebben/ die gemuskerd zijn. Twee deezer klieren/ welke de Jaagers bewaaren om in Europa te brengen/ en aldaar te verhandelen/ staan aan de keel, twee onder de voorste pooten; en twee tusschen d'achterste pooten.

Groote Kaimannen.

Der zelver loosheid.

Hispaniola voed onder andere Dieren ook een menigte van wilde Honden/ die geweldige groote schade doen; want zoo haast een Koe of Merry geworpen heeft/ eeten deeze Honden/ zoo 'er geen menschen omtrent zijn/ de jongen terstond op. Zy loopen met troppen van vijftig of sestig te gelijk/ en zijn zoo stout/ dat ze een trop Wilde Swijnen aan durven doen; daar zy ook niet eer zullen afscheiden/ voor dat zy 'er eenigen dood gebeeten hebben. Mijn gevoelen is/ dat deeze Wilde Honden op deeze manier daar gekomen zijn. Toen de Spanjaarden zich meester van dit Eiland maakten/ was het zelve vol Indianen/ welke bespeurende/ dat de Spanjaarden onder schijn van vriendschap hen onder 't jok zochten te brengen/ tegen de

Wilde Honden.

Hoe alhier gekomen.

de zelven opstonden / en hen veel afbreuks deeden; zulks dat zy genoodzaakt waren / zoo zy 'er een vaste voet wilden houden / d' Indianen uit te roepen; maar vermits de zelve zig in de bosschen verborgen hadden / vonden de Spanjaarden geen beter middel / als deeze onnozele menschen met honden te gaan opzoeken. Wanneer zy door dit middel nu eenigen gevonden hadden / kapten zy ze aan stukken / om hun honden daar mede te voeden / waar door d'Indianen zoo verschrikt wierden / dat ze sedert niet te voorschyn dorsten komen; zulks dat 'er by duizenden / die zich uit vrees onder de klippen hier en daar in holen verborgen hadden / van honger vergaan zyn; gelyk ik zelve in holen geweest ben / daar na gissing de gebeenten van meer als honderd menschen in lagen. Wanneer d' Indianen nu niet meer en verscheenen / hebben de Spanjaarden een party van hun honden laaten loopen / waar van / myns oordeels / deeze Wilde Honden gekomen zyn; 't geen zoo beswaarlyk niet te gelooven is; want in 't volle land en vint men ze niet. Niettemin konnen deeze honden tam gemaakt worden; gelyk ik 'er verscheiden gezien heb / daar de Jaagers mee ter jagt gingen / daar ze / aangezien hun sterkte / zeer bekwaam toe zyn; maar in zulk een geval moeten ze jong uit de nesten genomen worden; want andersints kan men se nooit tam maaken.

Landschappen op Hispaniola.

Dit Eiland Hispaniola was eertyds verdeeld in verscheidene Landschappen. Recht over 't Eiland Porto Riko leid 't bergagtig gewest Hyguey. Aan Hyguey paald Ykayagua; ten noorden legt Samana; zuydelyk Yaquimo, daar veel Brasilien-hout valt; en tusschen de Stad Domingo en Yaquimo 't gewest Baoruko, 't welk met het gebergt een streek beslaat van sestig mylen lang / en meer als twintig mylen breed / zonder water en voedsel voor vee of mensch. Vorders volgt de landstreek Xaragua, gelegen aan den grooten inham / welke Hispaniola tweesins verdeeld; want d' eene zyde strekt zich uit na d' uithoek Sant Nikolaas, en d' andere na 't hoofd Tiburon. Dit gewest brengt overbloedig katoen voort.

Vruchtbaarheid.

De Grond is hier zoo geweldig vruchtbaar / dat de gember / uit Oost-Indien herwaarts overgebracht / zoo overbloedig wascht / dat jaar voor jaar meer als twee-en-twintig duizend kwintaalen na Spanjen afgevoerd worden. Niet min gelukkig groeid het zuiker-ried en Mais / en meer andere vrugten; invoegen dat dit Eiland / indien 't behoorlyk bebouwd wierd / bekwaam zoude zyn om een oneindig getal van duizenden te voeden.

Rivieren.

Voorts heeft Hispaniola zeer schoone Stroomen / waar van de voornaamste zyn Hayna, Nizao, langs welkers oever 't eerste zuiker-ried geplant is; Neiba een geweldige vloed; Yaquimo, Yaqui, welke Kolonus noemde Rio de oro, om dat de grond als goud glinsterde; en meer anderen; doch de voornaamste van allen is Ozama, die zulk een breedte en diepte heeft / dat de swaarste schepen dicht aan de wal leggen / om te laaden en te lossen. Deeze Rivier bespoeld de Stadt Domingo, daar hier voor van gesprooken is.

d' Oorspronkelyke Inboorlingen zyn eenvoudig / en weeten van leezen

noch

noch schrijven. Hun beelden Zemes, die hen voor Goden verstrekken / zijn van binnen met katoen gevuld / en den bullebakken niet ongelijk. De kleinsten van deeze beelden (want zy hebben ze groot en klein) binden ze met touwetjens aan 't voorhoofd / wanneer ze ten oorlog gaan. Ieder Landvoogd heeft een byzonderen Zemes, dien hy eerd / en van den welke hy regen / zonne-schijn / en overwinning tegen den vyand verwagt.

Beelden Zemes.

Wanneer iemand van aanzien onder hen ziek komt te worden / rechten de Priesters wonderlijke grollen aan. Eerstelijk kaauwen zy een kruid / Kohobba genoemd / 't geen dronkenschap verweckt. Dronken zijnde / schuimbekken sy yselijk; loopen alzoo met een steen en een stuk vleesch in de mond na den zieken; en drijven alle huis-genooten buiten de deur / behalven een of twee / welker tegenwoordigheid de kranke toestaat. Vervolgens gaat een der Priesters viermaal om 't ziek-bedde / niet zonder vuile gebaarden de lippen en neus-gaten nyppende; blaast op 't voorhoofd / in den hals / en slaap des hoofds van den bed-legerige; en zuigt hem aan verscheidene ledemaaten / voorwendende / dat hy met dit zuigen de ziekte uit d' aderen trekt. Voorts vrijft hy de schouders / dyen / en beenderen / en bind de handen aan de voeten van den kranke vast. Hier op vliegt hy na d' opene deur / en schreeuwd luids keels / dat den kranke binnen weinig tijdts tot zijn voorige gezontheid hersteld zal worden; en sich vorders met uitgestrekte armen na den zieke keerende / haald hy een stuk vleesch uit zijn mond / en geeft het van achter hem te eeten / zeggende; Gy zult gezond uitgaan, dewijl ik uwe ziekte weg genomen heb. Maar indien hy 't kwaad ongeneeselijk oordeeld / maakt hy den zieke wijs / dat Zemes vertoornd is / om dat hy voor den zelve geen huis getimmerd / of hoeve toegewijd / of hem niet eerbiedig genoeg gediend heeft. Zoo de ziel van 't lichaam verscheid / word 't lijk met schrikkelijke toovery beswooren / om bericht te geeven / of het gesturven is / om dat het volgens Gods schikking uitgeleefd was / dan of 't by schult des Boitius of Priesters toekwam / 't zy hy zich niet genoeg heiligde door vasten / toen hy tot den bed-legerige toe trad / 't zy hy geen bekwaam genees-middel in 't werk stelde. Indien zy nu door den Duivel / uit de mond des afgesturvene sprekende / bescheid krijgen / dat de Boitius zijn plicht vergeeten heeft / wreeken de naaste vrienden zich daar over. Anderzins staan deeze Paapen in hooge achting; Ja zelfs zoo seer dat de vrouwen de steentjens / welke onder de tong van een Boitius gelegen hebben / godsdienstelijk in een doekje winden; alzoo zy zich inbeelden dan lichter te zullen baaren.

Wonderlijken handel met zieken.

Met dooden.

Wanneer de Kaciquen of Land-voogden begeerig zijn om den uitslag van eenige oorlog of aanstaande gewasch te weeten / gaan zy in een kapel / aan Zemes toegewijd; snuiven 't dronkenschap verwekkende kruid Kohobba by de neusgaten in; en schreeuwen / dat het huis tot de grond toe afgebrooken word / en dat de menschen op 't hoofd wandelen. Als nu de kracht der Kohobba begint te vergaan / komen zy weer een weinigje tot zich zelven; buigen 't hoofd / en leggen d'ellebogen op de knyen; in hoedanig een gedaante sy een wijl tijds verbaasdelijk zitten blijven. Eindelijk wenden zy

Wonderbaarlijk onderzoek na toekomstige voorvallen.

d'oogen hemelwaard / niet anders of ze uit een diepen slaap schooten; waar na zy eenige woorden binnens monds mompelen. De nevens-staande Hovelingen ondertusschen (want de gemeene man mag deezen handel niet bywoonen) verzoeken hen luidskeels / dat ze believen weder te keeren van de samenspraak met de Zemes; maar eindelijk beginnen de Kaciquen opening te doen wegens 't geen / 't welk hen geopenbaard is; namentlijk hoe de Zemes hen bekend gemaakt heeft geluk of ongeluk in den oorlog / vruchtbare of onvruchtbare tijd / gezonde of ongezonde dagen / en meer diergelijke dingen / waar over zy den Zemes geraadspleegd hebben.

Vreemde dienst omtrent de geboorte der kinderen.

Merkwaardig zijn ook de dienstplegingen / welke omtrent de geboorte van kinderen der Kasciquen waargenomen worden. De nabuurige Landvoogdessen bezoeken de kraam-vrouw / en ieder geeft het kind een verscheidene naam; waar uit het dikwils ontstaat / dat iemand veertig namen heeft; en zich belgd / indien een uit alle die veertig vergeeten word / wanneer hy iets laat afkundigen.

Wonderlijke erfenis, van Heerschappy.

D'Erfenis der Heerlijkheden gaat ook zeer wonderlijk toe; want hun eigen oudste zoon aanvaard de heerschappy niet; maar des oudste zusters oudste zoon / by des ooms aflijvigheid; maar indien de zusters geen mannelijk oir hebben / zijn broeders zoonen staatvolgers; en by gebrek van deezen erven de kinderen van hun ouders. Doch byaldien de Kacique zonder neeven of zoonen komt te sterven / vervalt de opperhoofdigheid aan de magtigste; en zoodanig een opperhoofd trouwd zoo veel Gemaalinnen / als hem goed dunkt. Die gene / welke hy in zijn leeven 't aldermeest bemind heeft / word na zijn dood in haar kostelijkste cieraad leevendig met hem begraaven. Nevens de lijken staat een kop vol waters / en 't brood Kazaby, op dat den overledene geen honger zal behoeven te lijden.

Eilandekens rondom Hispaniola.

Eindelijk legt Hispaniola omringt met verscheidene Eilandekens. Ten oosten vertoond zich Saona vol geboomt en beesten / die op een lage grond weiden. Eertijds verschafte het overvloedig Kazabi voor de Stad Domingo; doch sedert dat de Spanjaarden alle d'Inwoonders op 't jaar vijftien honderd en twee vermoorden / is het nooit wederom bewoond. Voorts leggen hier 't rotsige Sant Katalina, Abaque, Navaza, Guanabo, Tortuga, 't geen overvloedig varkens voed; en Beata, berucht door uitsteekend pok-hout / en een snelle stroom / die de Scheepen menigmaal maanden lang ophoud.

Menigte van schoone havens.

Men heeft hier een menigte van schoone Havens. Van Kabo de Lobos, tot Kabo del Tiburon, 't welk het west-einde des Eilands is / zijn vier of vijf seer schoone havens / benevens schoone landsdouwen / welcke de havens van Engeland ver overtreffen. By deeze havens heeft men ook vermaakelijke Dalen en klaare Rivieren met het schoonste water / dat in de gantsche weereld gevonden kan worden. Ook zijn'er schoone stranden daar de schild-padden aan komen / om hun eyeren op te leggen. Van Kabo del Tiburon tot Kabo dona Maria zijn twee schoone havens; en van Kabo dona Maria tot Kabo Sant Nikolaas zijn wel twaalf schoone havens; en van Kabo Sant Nikolaas tot Punta del Espade zijn wel twintig schoone havens/

havens/ en ieder haven is voorzien van twee of drie schoone Rivieren/ daar overvloed van visch in is. Aan de Noord-zijde van het Eiland zijn verscheidene Steden en dorpen geweest; maar de Hollanders hebbense verwoest; zulks dat de Spanjaarden de zelve hebben moeten verlaten.

ELFDE HOOFDSTUK.

Oeffeningen der Franschen, welke op 't Eiland Hispaniola zijn. Leeven der Boekaniers, en hun godlooze ongeregeldheden. Maniere van leeven der Wilde-Swijnen-Jagers. Op welke wijs de Planters hun Plantagien beginnen te maken. Drank van Patatos, en des zelfs bereiding; gelijk ook van de Maniok, en van Bananos. Wijze van Tabak te planten. Onmenschelijke wreedheid der Planters en Boekaniers tegen hun Dienaars. Der Roovers toerusting van Schepen, en vorders hun gantsche manier van leeven, &c.

Oeffeningen der Franschen.

De Franschen/ die ten platte landen in een groot getal op het Eiland Hispaniola zijn/ hebben driederhande oeffeningen/ te weeten/ 't jagen/ Planten/ en op de Roof te vaaren. De Jaagers zijn verdeeld in twee soorten/ waar van d'eenen Wilde Stieren/ welke men hier in menigte heeft/ om de huiden gaan jaagen; d'anderen bemoejen zich met Wilde Swijnen te vangen/ welker Vleesch zy aan de Planters verkoopen.

Leeven der Boekaniers.

De Stieren-jaagers worden Boekaniers genoemd/ en zijn eertijds hier wel vijf of zes honderd sterk geweest; maar tegenwoordig zijn 'er naauwelijks half zoo veel/ alzoo de Stieren/ in vergelijking van hun voorgaande getal/ zeer schaars zijn geworden. Deeze Boekaniers blijven een gantsch jaar/ ja somtijds wel twee/ in de bosschen/ zonder daar uit te komen. Hun nooddruft van kruid/ loot/ roers/ linden/ etc. halen zy op 't Eiland Tortuga; daar zy ook menigmaal in de tijd van drie of vier weeken alles verteeren/ 't geen zy in een jaar of twee gewonnen hebben. Zy drinken brandewijn als water; ja koopen by wijlen een gantsch vat wijns/ 't geen zy de bodem in slaan/ om zoo lang te drinken/ als 'er een droppel in is/ zonder de moeite te willen doen van een kraan te draaien. Nacht en dag loopen zy langs het Dorp/ en zuipen zoo lang/ als zy drank voor geld

Hun godlooze ongeregeltheden.

geld konnen krijgen. Ondertusschen word Venus-dienst mede niet vergeeten; waarom ook de Tappers en Hoeren zich tegen de komst der Boekaniers en Roovers gereed houden. Wanneer door dit ongeregeld leeven nu alles verteerd/ en noch dikwils daar en boven een party geborgd is/ trekken zy weer na 't bosch/ om van nieuws op zoo veel by een te vergaderen/ daar zy de reis na Tortuga weder mee konnen aanneemen.

't Leeven/ 't geen zy in 't bosch leiden/ gaat aldus toe. Als zy op de vergader-plaats gekomen zijn/ verdeelen zy zich in troppen/ ieder van vijf of zes mannen sterk. Vervolgens zoeken zy een welgelegene plaats omtrent eenig veld; spannen aldaar hun tenten; en maaken een huisje/ om de huiden in te bergen/ wanneer ze droog zijn. 's Morgens/ zoo haast den dag begind door te breeken/ roepen zy hun honden by malkander; en gaan bosch-waart in ter plaatse/ daar zy vermoeden de meeste Stieren te zullen vinden. D' Eerste/ dien sy dood schieten/ daar nemen zy hun brandewijn op/ dat is al het merg zoo raauw uit de pijpen te slurpen/ eer 't koud word. Daar na word het beest gevild; 't geen gedaan zijnde/ neemt een van hen de huid/ waar mede hy na de tent gaat. Aldus vervolgen zy hun jagt/ tot dat ieder een huid gekreegen heeft/ 't welk by wijlen wel tot het vallen van den avond duurd; hoewel ze 't somtijds ook noch wel voor den middag afgeklaard hebben. Wanneer ze nu altemaal weer op de vergader-plaats gekomen zijn/ moeten de knechten/ zoo zy die hebben/ de huiden spannen om te droogen/ en de kost gereet maaken/ welke alleen in vleesch bestaat; want zy eeten anders niet. Na de maaltijd neemt ieder zijn roer/ om met een enkelde kogel vogels/ of om prijs in 't wit/ te gaan schieten; waar toe hen gemeenlijk een Oranje-boom verstrekt. Die de meeste appelen daar af schiet/ zonder die te beschadigen (want zy doelen alleenlijk na de steelen) wint de voorgestelde prijs; doch zy mogen niet meer als een kogel te gelijk/ gelijk gezegt is/ op hun roer laaten loopen. Den Zondag besteeden zy gemeenlijk met hun huiden aan strand te dragen/ en in te scheepen. Onmenschelijk wreed en onbarmhertig zijn zy over hun knechts/ welke hen drie jaaren/ hoewel 't geen Negers/ maar Vlanken en Kristenen zijn/ als slaven moeten dienen; deeze tijd verstreeken zijnde/ staan zy op vrye voeten/ en mogen aanvangen/ wat hen best behaagd. Deeze Boekaniers worden by wijlen van de Spanjaarden verspied/ en om hals gebracht; want binnen Domingo leggen vijf Compagnien/ die dikwils na de noord-kant trekken/ om de Boekaniers op te zoeken; maar zy bidden God/ dat hy ze hen doch niet wil laaten ontmoeten; want zy hebben 't hert niet om hen in een vlak veld aan te tasten; doch zoo zy 'er ettelijcken verspieden konnen/ daar gaan zy op los; hoewel niet altijd tot hun voordeel; want de Boekaniers geeven zich nooit gevangen; maar vechten tot de laatste droppel bloeds toe.

Wreedheid tegen hun Knechten.

De bezigheid der andere Jagers bestaat maar alleen in 't schieten van Wilde Swijnen/ welker vleesch zy gezouten aan de Planters verkoopen. Tusschen hun manier van leven met die der Boekaniers is geen onderscheid; doch vermids 'er een groot verschil is tusschen hun wijze van jagen by de gee-

Wilde Swijnen-Jaagers.

ne/

ne/ welke men in Europa gebruikt/ zal ik hier den Leeser een verhaal daar van gaan doen. Zy hebben vaste plaatsen/ daar zy drie a vier maanden/ en somtyds wel een gantsch jaar/ blyven/ welke zy Boulan noemen. Gemeenlyk zyn zy/ gelyk de Boekaniers, vyf of zes Mannen sterk; 't en zy een Jager/ gelyck dikwils gebeurd/ zich verbinde aan een Planter/ om zyn huis een rond jaar van vleesch te voorzien/ in welk een geval hy gemeenlyk twee a drie duizend ponden Tabak wint/ behalven kruid/ loot/ honden/ en een knecht/ om hem te helpen/ daar den Planter hem voor de gezeide tyd van voorzien moet; boven 't welk zy noch eenig verval weeten te maken; want wanneer zy 's morgens hun dingen gedaan hebben/ gaan zy des na-middaags paarden schieten/ welker vet zy smelten om lamp-oly van te maaken/ waar van zy ieder potize aan de planters voor honderd ponden Tabak verkoopen. Doch grooter winst weeten zy te maaken met honden op te voeden; want voor ieder hond/ die tot de jagt bekwaam is/ konnen zy zes stukken van achten krygen/ 't geen onder hen een gezette pryis is.

Verding tusschen Planters en Jagers.

d' Anderen/ die aan niemand verbonden zyn/ maaken een maatschappy van vyf of zes/ ook wel van zeven of acht; van de welken/ wanneer zy ter jacht gaan/ een alle de roers draagt/ en een ander de honden leit/ terwyl een darde in de Boulan blyft/ om op het goed te passen/ 't vleesch te rooken/ zout te maalen/ en de kost gereed te maken/ tegen dat d' anderen van de jagt komen. Ongemeen veel Wild brengen zy om hals; want zy zullen somtyds op een morgen wel honderd Wilde Swynen dood schieten/ om maar zeven of acht daar van te hebben; vermits zy gemeenlyk de Zeugen veel liever hebben als de Beeren/ om dat ze doorgaans vetter vallen. Van de jagt gekomen zynde/ vild ieder zyn Varken; scheid de beenen van het vleesch; en snyd het vleesch in riemen/ zoo lang of kort als 't vallen kan. Vervolgens word het gesnedene vleesch met gemalen zout bestrooid/ en aldus drie of vier uuren gelegen hebbende/ op stokken en raamen gehangen/ gelyk men de kaarsen doet/ in een huis/ 't geen van alle kanten dicht is; waar na zy 'er vuur onder stooken/ en zoo lang rooken/ tot het hard en droogh genoeg na hun zin is. Thans word het gepakt/ en by twee of drie duysend ponden te gelyk aan de Planters verkocht/ die voor ieder pond vleesch twee ponden Tabak geeven.

Groote schade, welcke de jaagers onder de wilde Swijnen doen.

Manier van het vleesch toe te maaken om te bewaaren.

De Planters/ welke men op Tortuga en Hispaniola vind/ zyn wel twee duizend sterk. Als zy 't Land beginnen te bouwen/ verdeelen zy 't in quartieren/ die een weinigje van den ander gelegen zyn. Zy beginnen hun Plantagien met kleine middelen; maken gemeenlyk maatschappy met hen twee of dryen; kopen 't gereedschap/ 't geen zy tot hun werk van nooden hebben/ te weeten/ eenige bylen/ houwelen/ messen/ en houw-messen; en gaan vervolgens boschwaart in; daar zy een hut van takken van bomen opslaan/ in de welke zy tot beter gelegentheid hun woon-plaats houden. 't Eerste werk is het Kreupelbosch of te kappen/ 't geen zy in kleine hoopjens leggen; waar na zy de hooge boomen afkappen/ en van takken ontblooten/ welke zy met het kreupelbosch/ 't geen onderwyl gedroogd is/ verbranden; doch de stronken der boomen laaten ze leggen. 't Eerste/ dat zy planten/ zyn

Hoe de Planters hun Plantagien beginnen te maaken.

Eerste Plantagien.

zijn boontjens / welke de Hollanders Facioli noemen / waar van zy ten desen einde vijf of zes honderd ponden in den aanvang met zich nemen. Deze boontjes / groeyen zoo weelig / dat ze in de tijd van zes weken rijp en droog zijn. Hier na planten zy zekere wortelen / welke men Patatos noemd / als mede Maniok; en vervolgens het koorn / daar zy van leeven. De Patatos hebben vier a vijf maanden tot hun rijpheid van doen; en de Moniak acht a negen maanden / ja dikwils een gantsch jaar / eer dat ze bekwaam is om gegeeten te worden; maar wanneer ze volkomen rijp is / blijft ze noch een jaar goed in d' aarde; doch na die tijd verrot ze / waarom ze binnen 't jaar gebezigd moet worden. Van deeze drie gewassen moeten zy zich voeden. De boontjes kooken ze met vleesch / en maaken met eperen daar potagie van. De Potatos eeten ze 's morgens tot den ontbijt / gekookt zijnde in een groote ketel met weinig waters / en met een doek dicht toegedekt. Binnen de tyd van een half uur zijn ze gaar / en zoo droog als Kastanjen; waarom zy een saus daar over maken van Limoen-Sap / varkens-reuzel / en spaansche peper. Ook neemen zy eenigen van die gekookte Patatos, daar zy op deeze manier een drank van maken. De Patatos worden gesneeden in een trog / daar vervolgens heet water opgedaan word; dan word deeze vocht door een doek gegoten / en in spaansche potten gedaan. Na twee of drie dagen begint ze te rijzen / en vorders een zuurachtige smaak te krijgen / die niet onaangenaam / en zeer goed en voedsaam is. Deeze drank / welke zy van d' Indiaanen hebben leeren maken / noemen ze Maby, en word by hen zeer veel gebruikt. De Maniok diend tot brood / 't welk zy Kassave noemen / en aldus bereid word. Zy raspen de wortelen van de Maniok op koopere of blikken raspen / gelijk men de Mariks-wortel doet. Wanneer 'er nu zoo veel geraspt is / als zy van nooden hebben / doen zy 't in zakken van grof doek / en parssen de vogtigheid daar zoo schoon uit / tot het t'eenemaal droog is; waar na het door een groote zeef van parkement gezift word. Thans niet kwalijk na zaagsel van hout gelijkende / leggen zy 't op een heete yzere plaat / waar door het gelijk een koek aan malkander bakt; welke koek zy vervolgens op de daken der huizen te droogen leggen. Om nu van het grove / 't geen door de zeef niet kan / niets te verliesen / bakken zy 'er koeken af van vijf of zes duimen dik / welke zy naderhand op malkander laten rotten; daar dan een drank van gemaakt word / dien zy Wykou noemen. Deeze drank is gelijk bier / heel goed van smaak / en zeer voedsaam. Ook hebben zy verscheidene boomvruchten / als de Bananos, ende Gineesvygen, welke zy by vleesch koken / en daar zy ook met water een drank van maken / op de zelve manier / als van de Patatos. De drank / die van de Bananos gemaakt word / is zo sterk als wijn / en veroorzaakt groote dronkenschap en hoofd-pijn / wanneer men 'er te veel van drinkt.

Hun Spijzen.

Drank van Patatos, Maby genaamt.

Bereiding van de Maniok.

Drank van Maniok.

Van Bananos.

Als nu hun Plantagien van alderhande wortelen en andere gewassen / tot spijs dienende / voorzien zijn / beginnen zy 't land te bouwen en te bewerken tot het planten van Tabak; 't welk aldus toegaat. Eerst word een plaats van omtrent twaalf voeten in 't vierkant bearbeid; rondom besloo-

Manier van Tabak te planten.

ten; en zoo dicht met Palmiste-bladeren bedekt/ dat de zelve van de Zon niet bescheenen kan worden. Hier word dan 't zaad van de Tabak op gezaaid/ en alle avonden/ als 't niet en regend/ met water besproeid. Wanneer nu de Tabak zoo groot als Salaad is/ word ze op ryen/ die drie voeten van malkander zijn/ gelijk ook ieder plant op de zelve wijdte/ verplaud. Den tijd/ welke zy daar toe gebruiken/ is van 't begin van January tot het laatste van Maart; want in deze maanden valt de regen/ waarom ze de bekwaamste tot planten zijn. De plaats daar de Tabak geplant word/ moet van alle onkruid gezuiverd worden; want de Tabak wil geen onkruid by zich veelen. Tot de hoogte van anderhalf voet of daar omtrent gegroeid zijnde/ na de struik dik valt/ snijden ze de punten daar af/ om 't hooger opschieten te beletten/ en al het voedsel in de bladeren te doen trekken. Terwijl de Tabak nu aldus in haar wasdom staat/ maken zy huizen/ om de zelve daar in te droogen/ welke gemeenlijk vijftig of sestig voeten lang/ dartig of veertig breed/ en van onder tot boven van stokken voorzien zijn/ die op ramen leggen/ om de Tabak daar op te droogen te hangen; waar na de zelve door zekere arbeids-lieden/ die niet anders doen/ gesponnen word/ daar zy het tiende deel van al/ dat zy spinnen/ tot loon voor trekken. Als de Tabak gesneeden is/ word de struik weder een andere spruit/ daar een volkomene plant van komt; en dit word tot vier malen toe in een jaar gedaan. Deeze Tabak word na Vrankrijk en andere plaatsen gestuurd/ en meest tot knauw-tabak en tot verw gebruikt.

Deeze Planters/ welke op Hispaniola hun Plantagien hebben/ staan zoo wel als de geenen/ die op 't Fransch Eiland Tortuga woonen/ onder den Franschen Gouverneur; niettemin staat het hem vry met alle landaard na hun welgevallen te handelen. Zy maken met malkander zulk een menigte van Tabak/ dat ze jaarlijks wel vijf-en-twintig of dartig duizend Rollen uit konnen leveren. Zy hebben weinig Slaven; maar arbeiden meest met Knechts/ die voor drie jaren aan hen verbonden zijn/ en daar zy mee koopmanschappen/ gelijk men met de Slaven in Turkyen doet; want zy verkoopen ze aan malkander/ zoo lang de drie jaaren van hun dienstbaarheid duuren. Zelfs zijn 'er/ die hun handel daar mee drijven/ welke in Vrankrijk uit de Land-Steden en Dorpen met groote beloften de jonge maats herwaarts weeten te trekken; daar zy niet zoo haast gekomen zijn/ of ze worden voor een geringe prijs verkocht/ en moeten werken als paarden/ ja slimmer als Negers; want de Planters seggen/ dat ze een Neger meer moeten sparen als een blank mensch; om dat een Neger hen voor zijn gantsche leeven/ maar een Blanke slechts voor een tijd/ moet dienen. Zy leeven 'er alzoo erg mee als de Boekaniers, en hebben gantsch geen medelijden/ of ze gezond zijn of niet. Menigmaal heb ik ze met het naakte lichaam in de hette der Zonne zien werken/ dat hun gantsche rug door het hevig branden der Zonne-stralen niet anders als een korst was. Daar en boven worden ze om de minste oorzaak dikwils aan een boom gebonden/ en zoo lang geslagen/ tot d' armen van hun beulagtige Meesters t' eenemaal afgesloofd zijn; waar na deeze gewonde lichamen noch somtijds gesmeerd

Koophandel met knechten.

Wreetheid der Planters tegen hun Dienaars.

worden met een saus van limoen-sap / spaansche peper / en sout; 't geen de onverdragelijkste pyn des weerelds veroorzaakt. Zelfs slaan zy ze menigmaal dood / en zeggen dan tot hun verschooning / dat ze liever hebben willen sterven als werken; invoegen dat het deeze rampzalige beter zoude zyn in Turkyen op de Galey te zitten / als hier Tabak te planten.

Dewijl wy nu hier van de twee eerste soorten van Franschen gesprooken hebben / die zich op het Eiland Hispaniola onthouden / zullen wy ook van de darde slag spreeken / te weeten van die geenen / die van de Roof leeven; hoewel deeze zich niet op Hispaniola maar eigentlijk op Tortuga, en 't Engelsche Eiland Jamaika onthouden; want men heeft ze van beide deeze Natien; niettemin ziet men ze genoeg in de havens van Hispaniola, zonder eenigsins bevreesd te zijn; want de Spanjaarden zijn 'er zoo angstig voor / dat ze hun naam niet zonder beeven konnen hooren noemen; vermits ze niet alleen hun scheepen neemen; maar zelfs gantsche Steeden afloopen / plonderen / brand-schatten / en daar de gruwelijkste wreedheden oeffenen / daar men ooit in eenige Historien van gehoord heeft.

Hoedanig de Roovers hun Schepen toerusten.

Deeze Roovers konnen hun scheepen goed koop in zee rusten; gelijk zy daar ook gemakkelijk aankomen; want ze neemen ze van de Spanjaarden / zonder echter van eenig Koning of Potentaat gehandhaafd te worden. Wanneer een Opper-hoofd van dit volk in zee gaat / doet hy alle de geenen / die met hem vaaren willen / waarschouwen / om tegen zodanig een dag gereed te zijn. Ter bestemde tijd alles klaar zijnde / gaan sy scheep; zijnde een ieder van hen gehouden zich te voorzien van geweer / kruid / en loot. Hier op raadslagen zy met malkander / waar zy heen zullen / om zich van leevens-voorraad te bezorgen / te weeten van vleesch; want zy eeten op hun schepen niet anders / als vleesch tot vleesch; 't en zy dat ze andere eet-waaren van de Spanjaarden neemen. Somtijds maaken zy hun

Victualie der Roovers.

victualie van varkens; somtijds van schild-padden-vleesch / 't geen zy / gelijk ander vleesch / zouten; somtijds gaan zy de Korallen plonderen / 't welk hokken zijn / waar in de Spanjaarden menigmaal een duizend stuks tamme swijnen hebben; ten welken einde zy 't huis van den Boer / die daar op past / bespieden; waar na zy hem by nacht uit 't bed lichten / en dwingen zoo veel varkens te geeven / als zy begeeren; andersins hangen zy hem op / of brengen hem op een pijnelijker manier om 't leven. Maar zoo zy zelve moeten gaan jaagen / nemen zy een Jaager van hun eigen Land-aard die een trop honden heeft / welken zy zoo veel voor ieder Wild Swijn geeven als hen goed dunkt. Eenigen der roovers gaan met hem / om 't vleesch te helpen zouten en rooken; terwijl d' anderen ondertusschen t' scheep blijven / om 't schip te kalfateren / kiel-halen / smeeren / en voorders alles te doen / wat daar toe van nooden is. Wanneer zy nu zoo veel vleeschs gezouten

Scheeps-ceven.

hebben / als hen genoeg dunkt te zijn / brengen zy 't scheep / en stapelen het in 't ruim op de ballast. Van dit vleesch kooken zy tweemaal daags / zonder rantsoen; waar na het vet / 't welk boven op de ketel drijft / afgeschept / en in zoo veel kleine kalabasjes gedaan word / als 'er bakken zijn / om 't vleesch daar in te doopen. Aldus word de maaltijd altijd met een scho-

tel

tel gedaan. Zelfs mag den Kapitein geen beter schotel als d' anderen hebben; of/ zoo zy 't bemerken/ nemen zy ze voor hem van daan/ en zetten de hunne in de plaats. Als zy nu gereed zijn om onder zeil te steeken/ word 'er met gemeene stemme besloten/ waar men zal gaan kruissen/ en een accoord gemaakt/ waar in onder andere punte mede begrepen staat/ wat den Kapitein voor zijn schip en persoon zal hebben. Dit Accoord word gemeenlijk op deeze manier getroffen.

Accoord der Roovers, als zy op een tocht gaan.

Als 'er iets op gedaan word/ zal voor eerst van 't gantsche Kapitaal afgetrokken worden 't geld van den Jaager/ 't welk meestendeel omtrent twee hondert stukken van achten bedraagd; 't Arbeids-loon van de Timmerman die 't schip klaar gemaakt heeft; 't geen gemeenlijk honderd/ of honderd en vijftig stukken van achten bedraagt/ na dat het Accoord gemaakt is; 't geld van den Chirurgien of Wond-heelder voor zijn Medikamenten; dat twee honderd/ of twee honderd en vijftig stukken van achten/ na 't schip groot is/ door den bank beloopt; daar na de vergelding der gequetsten/ die eenige leden verloozen hebben/ of zodanig daar aan verminkt zijn/ dat ze de zelven nooit weer zullen konnen gebruiken; welke vergelding aldus geregeld word; voor een Rechter arm zes honderd stukken van achten/ of zes Slaaben; voor een Slinker arm vijf honderd stukken van achten/ of vijf Slaaben; voor een Rechter been vijf honderd stukken van achten/ of vijf Slaaben; voor een Slinker been vier honderd stukken van achten/ of vier Slaaben; voor een Oog honderd stukken van achten/ of een Slaaf; voor een vinger honderd stukken van achten/ of een Slaaf; voor een stijve arm even zoo veel/ als of hy afgeschooten was; voor een wond in 't lichaam/ daar een pijp in gedraagen moet worden/ vijf honderd stukken van achten/ of vijf Slaaben. Deeze dingen worden voor eerst van het Kapitaal afgetrokken; waar na het overige eenparig in zoo veel deelen gedeeld word/ als 'er mannen op 't schip zijn. De Kapetein trekt vier of vijf parten voor zijn schip/ somtijds meer; en voor zijn persoon twee. d' Andere gasten deelen gelijkelijk; de Jongens trekken de helft van een mans deel.

Vergelding der verminkten.

Hoedanig zich in 't veroveren van Schepen, &c. draagen.

Wanneer zy nu een schip komen te neemen/ staat het in hun believen 't zelve aan den Kapitein te geeven/ of niet; zoo dit schip beter is/ als 't geen daar zy op zijn/ neemen zy 't in bezitting/ en steeken 't ander gemeenlijk in de brand/ of vereeren 't den Kapitein. In 't veroveren van een schip/ huis/ of gehugt/ mag niemand iets voor zich zelven behouden; maar alles/ dat genomen word van geld/ juwelen/ kostelijke gesteenten/ koopmanschappen/ &c. word altemaal by malkander gebracht/ en onder hen gelijkerhand gedeeld/ zonder dat den een een penning meer geniet als den ander; en om dat 'er geen bedrog onder zoude schuilen/ is een ieder gehouden/ eer de goederen gedeeld worden/ een eed op den Bijbel te doen/ dat hy niet de waardy van een schelling/ van wat goederen het ook zoude mogen wezen/ achter de hand gehouden heeft. Indien 'er nu iemand bevonden word een valschen eed te doen/ die word met schande uit hun gezelschap verbannen/ en durft zich nooit meer omtrent eenigen van dese gasten laten vinden.

Zy zijn malkanderen zeer getrouw en behulpsaam; en zoo 'er iemand is/ die niets heeft/ zetten hem d'anderen iets by/ en borgen hem soo lang/ tot dat hy gelegentheid heeft om hen 't geleende weer ter hand te stellen.

Justitie.

Ook oeffenen zy Recht en Justitie onder malkanderen; want zoo iemand op een verraaderlijke wijs een sijner Spitsbroeders om hals brengt/ word hy tegen een boom aan geset/ en van een uit den hoop/ welke hem vry staat in zulk een geval daar toe te verkiezen/ doorschooten; maar soo iemand zijn party als een eerlijk man voor de vuist ter neder maakt/ te weten/ wanneer hy hem tijd gegeven heeft om sijn Roer te laaden (want sy vechten altijd met schiet-geweer) word hy van sijn Medemakkers vry gekend; en niemand zal hem daar over moejen.

Als sy een schip verovert hebben/ zetten sy de gevangens gemeenlijk/ soo haast het mogelijk is/ aan land/ uitgenomen twee of drie/ welke sy by sich houden om te kooken/ en andere dingen te verrichten/ die sy zelve niet doen en willen; doch eindelijk/ na twee op drie jaaren dienst/ laaten sy ze weer loopen. Zy gaan sich menigmaal verbarschen op 't een of 't ander Eiland; en veeltijds op d' Eilanden/ die aan de zuid-kant van het Eiland Kuba leggen. 't Schip haalen zy tegen 't land aan/ om 't schoon te maaken; waar na zy te land stappen/ en hun tenten spannen. Vervolgens gaan sy met hun Kano's beurt om beurt op de roof/ en neemen de Schild-pad-vangers van Bayame. Deeze sijn arme Visschers/ die schild-padden vangen/ om te verkoopen/ en hun vrouwen en kinderen daar mede t'onderhouden. De Roovers gebruiken ze tot de zelve oeffening/ zoo lang se daar stil zijn; en soo 't gebeurd/ dat se kruissen gaan op een kust/ daar Schild-padden te vangen zijn/ zoo neemen sy se mede; invoegen dat deese arme menschen somtijds vier of vijf jaaren van hun vrouwen en kinderen af zijn/ sonder dat de selve weeten/ of se leebendig of dood zijn.

Bayame een Visschers dorp op 't Eiland Kuba.

Wanneer sy niet in zee zijn/ is hun gewoonelijke oeffening in 't wit te schieten/ daar sy seer behendig in zijn/ en hun Geweer schoon te houden/ dat doorgaans/ zoo Roers als Pistoolen/ seer goed is. Hun roers zijn omtrent vier en een halve voet lang/ en schieten kogels van sestien in een pond. Zy gebruiken in plaats van maaten/ Kardoesen/ en draagen altijd/ waar sy ook zijn/ een Kardoes-tas by sich/ daar dartig schooten in gaan; sulks dat se nooit onvoorsien zijn.

Geweer der Roovers.

Dit is het geen/ dat ik van hun manier van leeven selve gesien/ en uit de mond der Roovers/ met de welken ik een tijd lang genootsaakt geweest ben huis te houden/ gelijk in 't verbolg verhaald zal worden/ gehoord heb.

TWAALF-

TWAALFDE HOOFD-STUK.

Des Schrijvers vertrek van Hispaniola. Beschrijving des Kasteels van Chagre, en van de Stad Panama. Den Schrijver word op vermoeden van verraad gevangen gezet. Panama door Morgan, Generaal der Roovers ingenomen, en Melton door des zelfs volk uit zijn gevangenis verlost. Wreedheid der Roovers tegen de gevangene Spanjaarden. Panama door Morgan in de Brand gestooken. Vertrek des Schrijvers met den Generaal Morgan na 't Kasteel van Chagre, en van daar na Jamaika, &c.

Vertrek van Hispaniola.

WAt meer als zes maanden waren wy op 't Eiland Hispaniola en d'omleggende plaatsen geweest/ wanneer wy onze goederen inscheepten; daar wy zeer goede gelegentheid toe hadden/ vermits het vertrekken van etlijke lichte vaartuigen/ die om eenige koopmanschappen te laaden na de vermaarde Stad Panama den steven wilden wenden.

Kasteel van Chagre.

Na dat wy zeven dagen in zee geweest waren/ kregen wy 't Kasteel van Chagre in 't gezicht/ waar nevens wy met het vallen van den avond 't anker wierpen. Dit Kasteel/ 't welk op een hoge berg staat/ legt aan de mond van een schoone Rivier/ daar het de naam af voerd. Rondom is het versterkt met dikke en sterke palissaden/ welke met aarde gebuld zijn. Den berg/ daar het op legt is boven afgesneden door een gracht van meer als dartig voeten diep/ en heeft niet meer als een inkomst/ daar een val-brugge tje aan is/ 't geen aan de land-zijde met vier/ en aan de zee-kant met twee bolwerken voorzien is. Aan de zuid-zijde loopt den berg gantsch steil op; zulks dat men van die kant hem geensins beklimmen kan; en ten Noorden loopt de Rivier. Onder/ nevens het water/ op de hoek van den berg/ staat een toorn/ op welke acht stukken kanons leggen/ die d' inkomst van de Rivier beletten konnen; en noch wat dieper heeft men twee batteryen/ ieder van zes stukken/ die de Rivieren zelve beveiligen. Niet ver van deeze batteryen ziet men eenige pakhuizen/ waar in d' oorlogsvoorraad bewaard word; gelijk ook by wijlen eenige koopmanschappen/ die van boven afkomen/ of derwaarts gevoerd worden. By deeze Pakhuisen is een trap/ in den berg gemaakt/ waar langs men tot boven in 't

Kasteel

kasteel klimt. Aan de West-kant is een haven / waar in wy ten anker lagen / welke drie / vier / en zeven vadem diep is; invoegen dat 'er maar alleenlijk kleine schepen in konnen leggen; doch vlak voor 't Kasteel heeft men goede anker-grond op zeven en acht vadem waters.

Des anderen daags lichten wy 't anker / en zeilden de Rivier op / tot dat wy op den eersten October te land stapten aan een dorpje / Venta de Kruzes genaemd / 't geen achtien Spaansche mijlen van de mond des Riviers / en vijf van de Stad Panama afgelegen is. Alhier worden de goederen en koopmanschappen ontlaaden / en voorts op Muil-ezels na Panama gebracht. Den volgenden dag huurden wy ettelijken van deeze beesten / en vertrokken alsoo na de voornoemde Stad / in 't gezelschap van eenige Spanjaarden / die met ons van Hispaniola gekomen waren / en die ons onder wege meer beleefdheids toonden / als wy noch ooit van hun Land-aard / zoo lang wy in West-Indien geweest waren / genoten hadden; want de Spanjaarden zijn den Engelschen geweldig vyandig; zulks dat men groote voorsigtigheid van nooden heeft / om op plaatsen / daar sy meester zijn / niet van hen beleedigd te worden.

Beschrijving van Panama.

Wy kwamen des namiddags omtrent vier uuren te Panama, met welkers gelegentheid wy 't op onse aankomst aldus geschapen vonden; 'k zeg op onse aankomst; want toen wy vertrokken zou men van deeze Stad en des zelfs rijkdom te recht hebben konnen zeggen Fuit Ilium, & inges Gloria Dardanium, gelijk den Leezer in 't verbolg sal hooren.

De Stad legt aan de Zuid-zee / en word van achter beslooten door een Meir / waar uit gestadig zeer ongezonde dampen waasemen / welke veel ziektens veroorsaaken. De Straaten waren getimmerd Oost en West / en maakten gantsch geen schaduwe tegen de straalen van de Zon / die daar brandend heet zijn; invoegen dat ze by helder weder by na onbruikbaar waren. De Huizen / behalven de geenen / die aan de Godsdienst toegewyd waren / konden een getal van meer als vijf duisend bereiken / waar van 'er meer als twee duisend / die rijke Kooplieden toebehoorden / van Ceder-hout gebouw waren; want men timmerd daar al met hout. In 't Oosten van Panama lagen op een rots aan de zee zeven Koninglijke huisen / alwaar de hooge vierschaar gespannen wierd. By volle maan sloeg de Zuid-zee tegen d' uiterste huisen aan / en ebde verbolgens weer zoo laag / dat ze een moerassige ondiepte twee mijlen ver ontdekte. Rondom de voor-genoemde Koninglijke Huizen lag een houte beschansing / en een weinigje ter zijde af een steene slot / 't geen redelijk sterk was. d' Hoofd-kerk had een Bisschop / die onder d' Aards-bisschop van Lima stond. Vorders bewoonden de Franciskaanen, Dominikaanen, en de Monniken der Order de la Mercede, eenige zeer pragtige Kloosters. 't Land valt doorgaans bergagtig / en brengt allenthalven uit drabbige poelen / waar van men 'er een menigte ziet / zeer stinkende dampen voort. Niettemin heeft men 'er hier en daar grazige weiden voor 't vee. De lucht zou door het stinken van deese drabbige poelen noch ongezonder weesen / als ze tegenwoordig is / indien ze niet eenigsins door de wind uit zee gezuiverd wierd.

Ver-

Vermits wy hier in de maand October gekomen waren / en dat 'er van hooi-maand tot slagt-maand toe by na een gestadige regen valt / benevens afgryselijke donderslagen / hadden wy 'er in de tijd van twee maanden zeer weinig vermaaks; want men dorst het hoofd naauwelijks buiten de deur steeken; doch naderhand beviel ons dit Panama noch veel slechter; want den Gouverneur in 't begin van January des Jaars 1671 bericht gekregen hebbende / dat Johan Morgan een Engelsman van geboorte / die Opperhoofd was van een oneindig getal van Engelsche en Fransche Roovers / en welkers dapperheid en wreedheid even zeer van de Spanjaarden gevreesd wierd / van voornemen was de Stad Panama te plonderen / en dat hy ten dien einde een groote macht by een vergaderd had / wierden wy des morgens / omtrent een uur voor dag / door meer als dartig Spaansche Soldaten met een afgryselijk geweld uit het bed gerukt / en noch half naakt na des Gouverneurs wooning gesleept; zonder dat iemand van deezen allen / hoe menigmaal wy daar ook om vraagden / ons zeggen wilde / om welke oorzaak wy aldus gehandeld wierden. Dit alleen konden wy uit hun verward geluid verneemen / dat men ons voor Verraders aanzag; want zy riepen ieder om 't seerst / dat men ons / zonder eens na onze leugens te luisteren / levendig behoorde te verbranden; ja niet een was 'er onder hen allen / die niet gaarne onze beul zoude geweest zijn. Maar noch waren wy gelukkig te houden / wanneer wy 't oog sloegen op onze arme Dienaars / die de Soldaten onder 't gaan zoo jammerlijk mishandelden / dat ze niets minder als menschen geleeken. Terwyl wy nu in ons hert d' onmenschelijke wreedheid der Spanjaarden vervloekten / wierden wy in een kamer van des Gouverneurs huis gebracht / en dicht genoeg bewaard / terwyl men hem de tijding van onze gevangenis ging brengen. Omtrent een uur daar na wierden wy weer uit deeze kamer gehaald / en voor hem en ettelijke van zijn Raad gebracht; daar men ons beschuldigde / alzoo zy wisten / dat wy Engelschen waren / en dat wy van Hispaniola derwaarts waren gekomen / ter welke plaatse ook den voornoemden Morgan zijn vloot in de Maand van December by een vergaderd had / dat wy als Verspieders van hem voor uit gezonden waren / om de Stad en 't Land te verspieden. Wy gaven ten antwoord / dat wy Morgan nooit gesien / veel minder gekend hadden; dat wy luiden waren / die om ons vermaak de weereld gingen bezigtigen / zonder ooit van voorneemen geweest te zijn om eenige Land-aard te beleedigen; en dat zy / om de waarheid daar van te weeten / maar na Hispaniola, Havana, Florida, en meer andere plaatsen souden schryven / daar wy ons opgehouden hadden. Wy zullen zoo veel moeite niet eens behoeven te doen / zei den Gouverneur; en hier op onse Koffers en baliezen / welke hy mede ten sijnen huize had doen brengen / hebbende doen halen / wierden de selve van boven tot onder doorsocht; doch niet vindende / 't geen hy begeerde / zeid' hy tegens sijn Raadsheeren / dat wy ongetwijfeld de brieven en schriften / welke ons souden hebben konnen overtuigen / verbrand hadden; maar voegde hy daar by / dewijl sy met goedheid niet bekennen willen / zullen wy andere middelen moeten gebruiken / om hen de

Den Schrijver word op vermoeden van verraad gevangen genomen.

waarheid uit den hals te haalen. Dit gezegt hebbende/ belaste hy de pijnbank gereed te maken; doch 't zy dat sijn Raadsheeren met meer voorsigtigheids in de zaak wilden gaan/ en dat sy eerst na de genoemde plaatsen schrijven wilden/ gelijk wy/ zoo men ons na zodanig een onderzoek van leugens overtuigen konden/ ons voor de wreedste pijnigingen des wereldts gewillig wilden bloot stellen/ altijd wy ontkwamen dit gevaar/ en wierden weer opgesloten; doch ieder in een byzondere plaats/ om dat wy mogelijk malkander tot geen hardnekkigheid aan zouden moedigen. Onze Dienaars/ gelijk wy naderhand verstonden/ hadden sy ook dien zelven morgen verhoord/ en zelfs een daar van/ dien sy voor d'onnoselste aanzagen/ gepijnigd/ met grouwelijke dreigementen/ van dat 'er geen wreedheden te bedenken zouden zijn/ welke sy hen niet en zouden aandoen/ indien sy hardnekkig in 't ontkennen bleeven; daar en tegen beloofden sy hen niet alleen 't leeven en vrye overtocht na hun Vaderland; maar ook een aanzienelijke somme gelds/ zoo sy onse misdaad openhertig belijden wilden; maar hun wreedheden en listen hadden de werking niet/ die zy zich voorgesteld hadden; want onze dienaars bleven volstandig in de waarheid voor te staan.

Terwijl wy nu ieder in een byzonder kamertje/ of kot/ om beter te zeggen/ opgesloten waren/ gaf men ons acht of negen dagen lang maar even zoo veel eetens/ als wy van nooden hadden om niet van honger te sterven; na welke tijd ik op een namiddag weer voor den Gouverneur gebragt/ en met de zelve zaken beschuldigd wierd; zeggende daar en boven/ dat hy een brief van Morgan onderschept had/ waar uit het gantsche verraad zoo klaar als den dag bleek. Hier op toonde hy my een brief/ die met karakters geschreeven was/ en dien ik alzoo weinig leezen kon/ als of ik van al mijn leeven geen letteren gezien had. 'k Zei hem/ dat ik de hand en de teekenen al even veel kende/ en dat ik wel verzekerd was/ dat die brief aan ons niet geschreeven was. 'k Weet niet/ zei den Gouverneur/ waar u deeze hardnekkigheid toe dienen zal/ als om uw straf te verswaren; want uw Makkers zijn alreeds half tot bekentenis gekomen/ en ik zal 'er 't overige ook wel weeten uit te halen. Dit zeid hy alleenlijk/ om my een misdaad te doen bekennen/ daar ik nooit de minste gedachte toe had gehad; doch ik wist wel beter/ en gaf 'er hem derhalven geen ander antwoord op/ als dat het t'eenemaal onmogelijk was/ dat zulks waar konde zijn. Hy deed my dan weer weg brengen met deeze woorden/ dat des anderen daags de pijnbank de waarheid wel uit mijn mond zoude halen. 'k Zat dan de gantsche nacht in de grootste benauwheid des weereldts; doch ik wierd niet weer ontbooden; mogelyk dat den Gouverneur zoo veel met het beschermen van zijn toevertrouwde plaats te doen had/ dat hem niet veel tijds overschoot om op ons te denken; want ik hoorde eenige dagen daar na mijn Wachters tegen malkander zeggen/ dat de Roovers met een ongehoorde stoutmoedigheid 't sterk Kasteel San Lorenso de Chagre, waar van hier voor de beschrijving te leezen staat/ onder 't beleid van eenen Brodely, een man/ die lang in die gewesten op de roof gevaren/ en den Spanjaarden

veel

veel afbreuks gedaan had / ingenomen hadden / en dat Morgan met een macht van over de twaalf honderd mannen in aantocht was / om de Stad te plonderen ; waarom den Gouverneur / indien hy van buiten niet gestut konde worden / de straten met borstweeringen van meelzakken had doen bezetten / zijnde ieder van deeze borstweeringen met schoon metaal kanon voorzien. Deeze tijding verblyde my geweldig ; want Morgan een Engelschman zijnde / kon ik van hem / ten quaatsten genomen / geen slimmer bejegening als van de Spanjaarden verwachten. Ten minsten hoopte ik met het verlies van mijn goed weer op vrye voeten te geraken.

Van dien dag af hoorde ik alle dagen nieuwe geruchten van het naderen van dit Leger / en hoe zy alle de hinderlagen / welke hen den Gouverneur hier en daar op de wegen had doen leggen / vruchteloos hadden gemaakt ; tot dat 'er eindelijk op den 28 van de voornoemde maand January een afgrijselijk gerucht in des Gouverneurs huis ontstond. Alles wierd aan stukken gebrooken / kisten en kassen opgeslagen ; kort om 't gantsche huis 't onderst opwaarts gekeerd. Ik riep aan mijn Wachters / om te verneemen / wat d' oorzaak van dit geweld mocht weezen ; doch deezen waren niet te vinden ; maar ik wierd beantwoord van een party Franschen en Engelschen / die my vroegen / wat ik daar maakte / dewijl zy aan mijn spraak wel hoorden / dat ik geen Spanjaard was. 'k Twijfelde nu niet langer / wanneer ik Fransch en Engelsch hoorde spreeken / of de Roovers waren meester van de Stad / en riep derhalven in 't Engelsch / dat ik een arme Gevangen was / dien men beschuldigd had van door den Generaal Morgan voor verspieder gebruikt geweest te zijn. Hier op sloegen zy de deur van mijn gevangenis met mookers aan stukken / en bejegenden my als vrienden. Ik keek terstond om ; doch geen van mijn Reis-broeders ziende / zei ik / dat men noch drie Edellieden met my gevangen had genomen / en dat ik zekerlijk wist / dat men ze hier of daar in 't zelve huis opgeslooten zoude vinden. Wy liepen dan over al zoeken / en bezigtigden alle kotten en gaten / tot dat wy eindelijk den een na den ander vonden ; wanneer wy malkander van blijdschap met de tranen in d' oogen omhelsden. Nu ontbrak 'er niemand / als onze Dienaars / welke wy na lang zoekens in een onderaardsche kelder / daar men geen hand voor oogen konden zien / by den ander vonden. Toen wy nu weer op vrye voeten stonden / vroegen wy de Roovers / of zy niet zodanige goederen daar ten huize gevonden hadden ; waar op zy ons antwoorden van ja ; doch dat zy ons daar geen nader bescheid van konden geeven / voor zy eerst hun Generaal gesprooken hadden ; daar zy ons terstond na toe brachten. Morgan stont op de Markt in het midden van ettelijke gevangene Spanjaarden ; en van zijn Volk verstaan hebbende / voor wat lieden wy ons uitgaven / gebood hy ons te naderen. Ik deed het woord voor ons allen / en verhaalde hem in 't kort alles / wat ons te Panama sederd onze gevangenis wedervaren was. Gy Heeren / zei Morgan zoo haast hy dit verstaan had / dewijl gy 't ongeluk gehad hebt van tot uw onschuld om mijnen wille te lijden / en dat het geen / 't welk alreeds geschied is / niet verholpen kan worden / zal ik ten minsten zorg dragen / dat

Panama ingenomen.

Word door de Roovers uit zijn gevangenis verlost.

En voor Morgan gebracht.

dat u in 't toekomende / zoo lang gy by my zijt / geen leed meer wedervaren zal / en dat de schade / welke gy hier geleeden hebt / u weer vergoed sal worden. Hier op beval hy de geenen / die ons uit de gevangenis verlost hadden / dat men alle zodanige goederen / als wy aanwijzing van deeden / terstond / zonder iets daar van te verminderen / voor hem zouden brengen; 't welk ook van stonden aan alzoo volbracht wierd; zelfs brachten de Roovers 't geld / 't welk den Gouverneur mogelijk uit haastigheid vergeten had mede te neemen (want onze goederen wierden in zijn slaap-kamer gevonden) en dat zy als de gereedste en beste buit in den aanvang al uit de koffers gekregen hadden / weer te voorschijn; zulks dat wy niets / of altijd zeer weinig / vermisten / als alleenlijk eenige papieren en brieven / waar mede men ons van verraad had zoeken t' overtuigen. Morgan deed op ons verzoek dit alles by zijn eigene goederen bergen / om te beter bewaard te zijn / en beval ons by hem te blijven en zijn tafel by te woonen / zoo lang wy daar zouden zijn.

Wreedheid der Roovers tegen de Spanjaarden.

Hier zagen wy nu / op wat manier de Roovers / wanneer zy overwinnaars zijn te werk gaan. Geen wreedheden waren 'er te bedenken / die zy den Spanjaarden niet aan en deeden / waar in den dienaar / die van hen gepijnigd was / gelijk hier voor verhaald is / de Roovers geensins toe en gaf; ja 'k heb hem voor mijn oogen een daad zien doen / die alle menschelijkheid te buiten ging; want hebbende / volgens zijn zeggen / een van de geenen gekregen / die hem in zijn gevangenis veel leeds gedaan had / hakte hy hem met een bijl de borst op / en beet met zijn tanden in het noch lillend hert / dat zijn gantsche mond daar van bebloed was. Zulk een doodelijken haat had hy tegen de Spanjaarden opgevat. Vlak op de markt was een Wip opgerecht van een ongemeene hoogte / waar aan de Roovers de Gevangenen / om hen tot bekentenis te brengen waar zy hun goederen verborgen hadden / zodanig wipten / dat zy onbequaam waren om hun armen ooit weer te konnen gebruiken; waar na zy hen noch gemeenlijk / aldus beneden aan de wip hangende / brandende Palmiste bladeren onder 't aangezigt hielden; invoegen dat ik 'er verscheidenen in 't midden van deeze pijnigingen zeer elendig den geest heb zien geeven.

Morgan doet de Stad in de brand steeken.

Des namiddags omtrent drie uuren liet Morgan heimelijk de brand in verscheidene huizen steeken; zulks dat de Stad tegen den avond al meestendeel in de lichte vlam stond; echter en zou ik niet konnen zeggen / om welke oorzaak hy dit doen liet. Ondertusschen deed hy een gerucht onder 't volk loopen / dat de Spanjaarden zelve deezen brand gestigt hadden. Men liet eenige huizen springen / om den voortgang daar van te stutten; maar 't was vruchteloos; want vermits de huizen van hout waren / was de brand niet zoo haast aan een straat gekomen / of binnen een half uur stond de gantsche straat in de lichte vlam. De Genueezen hadden alhier een zeer aanzienlijk Gemeen-huis / daar 't kantoor van de Negery op was / 't geen mede tot de grond toe door de vlam verdelgd wierd; kort om / de brand ging zoo geweldig voort / dat des anderen daags morgens de gantsche Stad in d' assche lag / behalven omtrent twee honderd pakhuizen / en stallen

len der Boerlieden / die een weinigje van d' andere gebouwen afgezonderd stonden. In deeze gloed kwam ook al 't gedierte om hals / benevens een grooten hoop Slaaven / die zich in de huizen verborgen hadden / en welke de vlammen verhinderden by tijds daar uit te loopen.

Dien nacht hadden de Roovers zich rondom de Stad gehouden / alzoo zy beducht waren / dat de Spanjaarden / by de welken zy een zeer aanmerkelijke macht gezien hadden / wederom mochten komen. Des morgens wierden de gequetsten in een Klooster-kerk / die noch overgebleeven was / gebracht; ook wierd van de zelve een Corps du guarde gemaakt / wordende alle het geschut rondom de zelve geplant. Vervolgens liet Morgan zijn Volk in bataille stellen / om te zien / wat verlies sy geleden hadden; 't geen men bevond in niet meer als twintig dooden / en omtrent 300 veel gekwetsten te bestaan. Noch dien zelven morgen vaardigde hy honderd en vijftig mannen af / om de tijding van deeze gelukkige overwinning aan die van 't Kasteel van Chagre te brengen. Deeze wierden van 't gantsche gros des legers tot buiten de Stad begeleid / daar zy van verre eenige benden Spanjaarden in 't oog kreegen; maar zy zetten 't terstond op 't loopen / zoo haast zy zagen / dat de Roovers zich gelieten op hen af te willen koomen.

Na de middag kwam Morgan met het overige Volk weder in de Stad / daar ieder Compagnie een byzonder Logement nam; waar na de Roovers in de puinhoopen der afgebrande huizen zoeken gingen / daar se noch al vry wat buits vonden / zoo van zilverwerk / als van gemunt zilver / 't geen de Spanjaarden in putten geworpen hadden.

Des anderen daags wierden noch twee partyen afgevaardigd / ieder van honderd en vijftig man / om d' Inwoonders van de Stad te gaan opzoeken; want de meesten hadden zich in tijds op de vlucht begeeven. Na twee dagen kwamen deeze partyen weder binnen / en brachten over de twee honderd gevangens mede zoo mannen / vrouwen / als Slaaven. Ook kwam dien zelven dag de Bark weder / welke Morgan op zijn komst binnen Panama by gebrek van water in de haven had vinden leggen / (want men heeft 'er hoog en laeg water / gelijk in 't kanaal van Engeland) en dien hy met vijf-en-twintig man in zee gezonden had / om te zien / of zy ook iets op konden doen. Zy brachten drie Barken mede / welke zy genomen hadden; maar de beste prijs / 't geen een Galjoen was / waar in het zilver van den Koning met alle de juweelen en rijkdom der voornaamste Kooplieden van Panama was / hadden zy zich laaten ontvaaren. Ook waren in dit schip de Bagijnen met alle de vercieringen van hun kerk / en hun goud en zilver; hoewel het zelve niet meer als met zeven stukken kanons en met twaalf of dartien musketten voorzien was. Daar en boven hadden zy groot gebrek van water; want de Roovers hadden de sloep met zeven mannen genomen / die gegaan waren om in dit gebrek te voorzien. Deezen hadden hen bericht van 't geen dat hier boven verhaald is; als mede dat het schip niet toegetakeld was; want het had niet anders als zijn onder-zeilen; maar den Bevelhebber der Roovers had meer lust om sich vol en zat te zui-

 pen/

pen/ en sijn tijd door te brengen met eenige Spaansche Vrouwen/ welke hy gevangen had/ als om na dit voornoemde Schip te gaan.

Morgan dit alles verstaan hebbende/ deed de Bark den volgenden dag weer in zee loopen/ om het schip te gaan opsoeken; maar hun moeite was vrugteloos; want tijding gekreegen hebbende/ dat de Roovers met vaartuigen in zee waren/ en hun sloep genomen hadden/ waren sy voort gegaan. Deesen aanslag dan mislukt zijnde/ namen sy eenige barken/ die se aan d' Eilanden Tavoga en Tavogilla vonden/ met verscheidene goederen geladen/ en kwamen daar mede na Panama; alwaar sy Morgan hun wedervaren bekend maakten. Hier op wierden de Bootsgesellen/ die de Roovers in de Sloep van het groote Schip genomen hadden/ op nieuws weer ondervraagd/ welke seiden/ dat se wel wisten/ waar omtrent het Schip geloopen was; maar dat se vermoeden/ dat het versterking van volk gekregen soude hebben. Terstond wierden alle de vaartuigen/ die in Panama waren/ toegerust/ om dit Schip te gaan opsoeken. Acht dagen waren sy met vier Barken en honderd en twintig man in Zee/ zonder iets uit te rechten; waarom sy/ siende dat 'er geen hoop meer en was om het voornoemde Galjoen te krijgen/ weer na d' Eilanden Tavoga en Tavogilla keerden/ daar se een Schip vonden/ 't geen van Paita kwam/ en dat/ behalven twintig duisend stukken van achten/ met zeep/ lakens/ biskuit/ en suiker/ geladen was. Met dit Schip en hun Barken/ die met goederen en gevangens/ welke sy op d' Eilanden gekreegen hadden/ geladen waren/ kwamen zy weer te Panama.

Midlerwijl was het Convoy/ dat Morgan na het Kasteel van Chagre gesonden had/ van gelijken met goede tijding weder gekomen; want sy maakten hem bekend/ dat die van Chagre twee vaartuigen voor de Rivier om te kruisen gestuurd hebbende/ deeze een Spaasch schip in 't gesigt gekreegen/ en 't selve nagejaagd hadden; waar op die van 't Kasteel terstond de Spaansche vlag hadden laten waepen. De Spanjaarden sich in 't naeuw ziende/ meenden daar onder 't Kasteel een vrye haven te vinden; maar naauwelijks waren ze d' eene wolf ontkomen/ of ze liepen d' andere in de mond; want omtrent het Kasteel gekomen zijnde/ wierden ze terstond veroverd. Dit schip was met eet-waaren gelaaden/ 't welk den Roovers best diende; want ze waren daar in 't Kasteel slecht van voorzien.

Deeze tijding gaf oorzaak aan Morgan om langer te Panama te blijven/ en 't gantsche land te doorloopen; ten welken einde alle dagen een party van twee honderd man uitgezonden wierd/ die niet zoo haast binnen kwam/ of een even diergelijke party stond al weer gereed om uit te gaan. Ondertusschen wierd de zee ook van alle kanten geschuimd; waar door zy groote buit/ en veel gevangens kreegen/ aan de welken zy alle dagen d' afgrijselijkste pijnigingen deeden/ die zy bedenken konden/ alleenlijk om dat zy malkander verklikken/ en aanwijzing zouden doen/ waar hun geld en goederen verborgen waren. Verscheidenen wierden by de mannelijke leden opgehangen; neus en ooren afgesneden; en duizend andere tormenten aangedaan. Onder anderen zagen wy 'er twee Spaansche Kooplieden/ die

Gruwelijke wreedheden der Roovers.

door

Gruwelyke Wreedheden der Rooüers

door geen pijn tot bekentenis te brengen waren / gesmolten lood in de mond gieten / en beide d' oogen met gloeyende priemen uitsteeken. Ettelijke wierden van de Roovers op houte kruisen gebonden / met brandende lonten tusschen de vingeren en teenen; anderen wierden aan stokken gebonden / en alzoo voor 't vyer te braden gelegt / dat het vet hen uit het lichaam liep. Kort om / daar kan geen wreedheid in de wereld bedocht worden / daar zich deeze Roovers niet met een vrolijk gelaat van dienen. Zeker Spanjaard / dien zy aan zijn kleeding voor een rijk man aanzagen / wierd gewipt / dat zijn armen gantsch omgedraaid waren; doch door deze pijn noch tot geen bekentenis komende / bonden hem vast aan zijn duimen en aan zijn groote teenen / aan vier palen / welke zy ten dien einde in d' aarde sloegen/ en die zoo wijd van malkander stonden / dat geen van de gebondene leeden op anderhalf vadem na de palen bereiken konden. Toen sloegen zy met hun vieren gelijkerhand met sware stokken op de touwen / daar hy aan gebonden was; sulks dat hy door het schudden van zijn lichaam / en het rekken der zenuwen / d'onverdraagelijkste pijn des werelds uitstond. Dit niettegenstaande kwam hy noch tot geen bekentenis; waarom zy een steen van meer als twee honderd ponden swaar op sijn lendenen leiden / en hun slaan weer van nieuws op aanvingen; waar na sy eenige Palmiste-bladeren onder zijn aangezicht in de brand staken / die zulk een geweldigen vlam en rook van zich gaven / dat deezen armen martelaar daar door van zijn lijden verlost wierd. Veel meer diergelijke wreedheden zagen wy hen bedrijven. De Monniken zelve hadden 't alzoo kwaad als d' anderen; en indien sy niet gehoopt hadden geld voor hun vrijdom te krijgen / geen een van deeze allen zou 'er in 't leeven gebleeven zijn; want Morgan had 'er een onverzoenlijken haat tegen. Ook wierden de Vrouwen niet verschoond / behalven alleenlijk de geenen / die hun geile lusten wilden involgen.

Toen Morgan nu omtrent drie weeken in Panama geweest / en daar zoodanig huis gehouden had / gelijk hier boven verhaald is / deed hy gereedschap maken om te vertrekken; 't geen wy niet zoo haast vernamen / of wy verzochten hem / dat hy ons aan een Engelsch / Fransch / of Hollandsch Eiland believde aan te zetten / alzoo wy beducht waren / dat de Spanjaarden op ons zouden willen wreeken 't leed / dat hun Landaard door de Roovers aangedaan was. Morgan zei ons daar op / dat hy van voorneemen was na Jamaika te gaan / daar wy voor de Spanjaarden / vermits het onder den Koning van Engeland stond / niet behoefden te vreezen / en verzocht ons zelfs / dat wy zoo lang by hem zouden blijven; 't welk wy hem gaarne / alzoo wy geen beter gelegentheid wisten te vinden / toestonden. Inmiddels moest ieder Compagnie een zeker getal muilezels zoeken om de buit aan de Rivier te brengen / die / gelijk hier voor gezegt is / omtrent vijf Spaansche mijlen daar van daan legt. Dit nu aldus beschikt zijnde / liet Morgan een party Spanjaarden gaan / om losgeld voor hun Vrouwen / Kinderen / en Slaven te halen; van gelijken wierden ettelijke van de Monniken om de zelve oorzaak uitgezonden. Vervolgens liet hy alle de stukken vernagelen en d'ooren afbreeken; en stuurde twee dagen voor zijn vertrek

een

een party uit/ om na den Gouverneur van Panama te verneemen; want hy had van eenige gevangens verstaan/ dat den zelven een hoop volks by een verzameld/ en verscheidene hinderlaagen gelegt had/ om de Roovers den doortocht te beletten; maar 't wierd onwaar bevonden; want ettelijke gevangens/ die van deeze party op hun wederkomst mede gebrocht wierden/ wisten hem te zeggen/ dat den Gouverneur wel eenig volk gezocht had by een te krijgen; maar dat ze hem weer ontloopen waren; en dat hy derhalven zijn aanslagen niet in 't werk had konnen stellen.

Vertrek uit Panama.

Op den 24. Februarij des jaars 1671 vertrok Morgan dan met al zijn macht uit de Stad Panama, met honderd vijf-en-seventig Muilezels/ die met gebrooken en gemunt zilver gelaaden waren/ en tusschen de vijf en zes honderd gevangens/ 300 Mannen/ als Vrouwen/ Kinderen/ en Slaaven. Omtrent een mijl buiten de Stad/ op een schoon veld aan de kant van een Rievier/ sloeg zich 't leger in de ronde ter neder. De gevangens wierden in 't midden gezet/ en maakten dien nacht zulk een jammerlijken gekerm en geschrey/ dat my 't hert docht te bersten.

Den volgenden dag liet hy zijn volk voor uit trekken met alle de gevangens/ volgende zelve met een kleyn getal by zich achter aan. Wanneer zy nu aldus met groot gehuil en gekerm aan het Dorp Venta de Kruzes gekomen waren/ leggende op de kant des Riviers van Chagre, deed hy aan alle de gevangens weeten/ dat ze binnen drie dagen hun losgeld moesten opbrengen/ of dat hy ze anders mede zoude nemen. Ondertusschen liet hy al de Rijst en Mais/ die daar omtrent te vinden was/ by een vergaderen tot mond-kost voor de schepen.

Van het voornoemde dorp vertrokken de Roovers weer op den vijfden Maart/ met alle hun geroofde buit/ en ettelijke gevangens/ die hun rantsoen noch niet betaald hadden. Omtrent half wege van 't Kasteel van Chagre, deed Morgan, na dat d' overige gevangens gelost waren/ al zijn volk by een vergaderen/ en stelde hem voor/ hoe hun oude gewoonte was een eed te doen/ dat men gantsch niet achter de hand gehouden had/ 't zy van wat het ook weezen mocht; doch/ voegde hy daar by verscheidene malen gezien hebbende/ dat 'er valsche eeden gedaan wierden/ heb ik goed gevonden/ om diergelijke dingen voor te komen/ niemand eed af te vergen; maar een algemeen bezoek te laaten doen/ zonder dat daar iemand van vry zal zijn. Eenige Kapiteinen/ aan welken hy dit alvoorens bekend had gemaakt vonden deezen voorslag goed/ en deeden met een schijnheilig gelaat ook d' anderen daar in bewilligen. Daar wierd dan van ieder Compagnie een man gesteld/ om dit algemeen bezoek waar te nemen. Morgan liet zich kwansuis mede besoeken/ gelijk ook alle de Kapiteinen; zulks dat 'er niemand uitgezonderd wierd. Deeze nieuwe manier stiet den Franschen Roovers wel tegen de borst; maar zy waren de starksten niet/ en moesten derhalven swijgen; maar indien zy van te vooren hier van verwittigd waren geweest/ zy zouden hun buit zoo rechtvaardig niet te borde gebrocht hebben. Wanneer ze nu altemaal bezocht waren/ begaven zy zich in de Kanöes/ en andere vaartuigen/ die daar in de Rivier lagen/ en zetten 't na 't Kasteel van Chagre,

daar alles noch in goeden stand gebonden wierd / behalven de gekwetsten/ welke zy daar gelaaten hadden; want die waren meest van honger gestorven / vermits de victualie dien zy uit het schip / daar hier voor van gesprooken is / genomen hadden / al lang verteerd was / en dat de gezonden zich hadden moeten behelpen met een zeker soort van vogels/ die de Spanjaarden Gallinacos noemen / welke van niet anders als doode krengen leeven / en van gedaante en groote niet kwalijk na kalkoenen gelijken.

Hier vond Morgan raadsaam / alzoo de mond-kost zeer schaars begon te worden / dat men voor eerst de buit zoude deelen; 't geen een iegelijk toegestemd hebbende / gaf hy ieder Compagnie haar deel van alle de geroofde goederen / 't welk in zoo veel bestond / als hy hen gunde. Vervolgens deeze deelen weer in 't klein gedeeld zijnde / bevond men / dat ieder man twee honderd stukken van achten voor sijn part kreeg. 't Gebrookene zilver wierd op tien stukken van achten 't pond gerekend. Verscheidene Juweelen wierden schand koop verkocht / en zeer veel vermist / daar Morgan opentlijk van de Roovers over beschuldigd wierd; waarom hy / vermits dit morren hoe langs hoe meer toenam / gereedschap begon te maaken om te vertrekken. 't Kasteel / daar hem de Spanjaarden voor Porto Villo geen brandschatting voor hadden willen geeven / liet hy slechten en in de brand steeken / na dat hy 't metaal kanon daar van op zijn Schip had doen brengen; en ging op een morgen vroeg met ons onder zeil / zonder eenig zein te doen; invoegen dat wy maar van drie a vier schepen gevolgd wierden / welker Kapiteinen de naam hadden / dat ze den buit met hem hadden gedeeld.

DARTIENDE HOOFDSTUK.

Geboorte-plaats, en eerste Oeffeningen van Francois Lolonois. Krijgt een Schip van den Gouverneur van Tortuga, 't welk hy door Storm verliest, en zijn listigheid om zijn leeven te redden. Nieuwe onderneemingen, en eerste opkomst van Lolonois. Vergaderd een Vloot om op de Spaansche Kust te gaan landen. Vermeesterd El Puerto de la Bare. Komt in de verlatene Stad Marakaibo. Zijn onmenschelijke wreedheid; en gevegt met de Spanjaarden by Gibralter. Doet Gibralter in de brand steken; eischt brand-schatting van Marakaibo; en komt met zijn Vloot weer te Tortuga.

TErwyl wy t' scheep waren / dreef mijn aangeboorene nieuwsgierigheid my menigmaal om ettelijke uuren met d' oudste Roovers over te brengen / en hen te hooren vertellen / wat tochten zy al gedaan hadden. Onder anderen verhaalde my een / die 't best van zijn dagen met deeze ruuwe manier van leeven doorgebracht / en die alle de Rooveryen en wreedheden van Lolonois by had gewoond / 't gantsche bedrijf van dien vermaarden Generaal / voor welkers naam de Spanjaarden noch schrikken. Dewijl nu de daaden van deezen Held / dien zijn wreedheid maar alleen te recht hatelijk had behooren te maken / zeer weinig lieden bekend zijn / zal ik den Leezer d' Historie daar van / als iets zeer zeldzaams en gedenkwaardigs / mededeelen.

Geboorte-plaats, en eerste oeffeningen van Lolonois.

Deezen Francois Lolonois was van geboorte uit Vrankrijk, en aldaar uit een plaats Es Sables d' Olonne genaamd / gelegen in de Bocht van 't voornoemde Land. Hy wierd in zijn jeugd / gelijk Knecht of Slaaf / na de Karibische Eilanden gestuurd; daar hy niet zoo haast zijn tijd uitgediend had / of hy vervoegde zich op 't Eiland Hispaniola by de Jagers / daar hy een tijd lang bleef. Daar na begaf hy zich tot op de Spanjaarden te rooven / die zijn dapperheid en wreedheid in 't kort zoo wel leerden kennen / dat hen de hairen te berge reezen / als zy zijn naam maar hoorden noemen.

Na dat hy twee of drie tochten als slecht gezel met de Roovers gedaan / en zich altijd zeer dapper en moedig getoond had / gaf Mr. de la Place, die toen-

FRANCOIS LOLONOIS.
gebooren in Olonne in Vranckrijck
Generaal van de Franse Roovers in Tortuga

toenmaals Gouverneur van Tortuga was / hem een schip / om daar mede te gaan rooven / en zijn geluk te zoeken / vermits het tusschen Vrankrijk en Spanjen te dier tijd oorlog was. Met dit Schip deed Lolonois groote buit op; maar zijn wreedheden maakten hem onder de Spanjaarden zoo bekend en gevreesd / dat zy zich liever dood wilden vegten / als aan hem overgeeven.

Krijgt een schip van de Gouverneur van Tortuga.

't Geluk / 't geen hem nu een tijd lang na wensch gediend had / begon hem eindelijk de nek te keeren / en deed hem door een geweldige storm aan de kust van Kampesche zijn schip verliezen; zulks dat hy met zijn volk genootzaakt was aan land te gaan / om hun leeven te bergen; alwaar zy van de Spanjaarden zoodanig ontfangen wierden / dat de meesten daar 't leeven lieten. Lolonois wel ziende / dat hy met vluchten / alzoo hy alreeds gekwetst was / 't zelve lot niet ontgaan konde / bemorste zijn aangezicht en gantsche lichaam met bloed / en verborg zich aldus zoo lang onder de dooden / tot zijn vyanden vertrokken waren. Hier op liep hy boschwaart in / om aldaar t' overwegen / hoe hy zich vorders zoude redden / en verbond daar zijn wonden / zoo 't hem best doenlijk was; waar op weer na de plaats des gevegts gekeerd zijnde / en een kleed van een der verslagene Spanjaarden aangetrokken hebbende / begaf hy zich omtrent de Stad Kampesche, en sprak aldaar eenige Slaven aan / welken hy in vryheid beloofde te stellen / indien zy zijn raad wilden volgen. De Slaven / daar geweldig begeerig na zijnde / stalen een Kano van hun Meester / en begaven zich met hem na Tortuga. De Spanjaarden / die eenigen van zijn volk gevangen gekreegen hadden / vroegen inmiddels / waar hun Kapitein gebleeven was; en hoorende (want de Roovers wisten niet beter) dat hy dood was / deeden zy een dankzegging / en brandden daar vreugde-vyeren over / loovende God / dat hy hen van een zoo bloeddorstigen Roover had belieben te verlossen.

Verlieft het zelve door storm.

Listigheid om sijn leeven te bergen.

De Spanjaarden branden vreugde-vyeren over de gewaande dood van Lolonois.

Lolonois nu weer te Tortuga gekomen zijnde / kreeg na veel listen noch een klein scheepje / welke bevolkt hebbende met een-en-twintig mannen / begaf hy zich na de Noord-kant van het Eiland Kuba, voor een Stedeke La Villa de Los Cayos genaamd / daar handel op Havana gedreeven word in huiden / tabak / en zuiker; en daar / vermits het 'er langs de kust zeer ondiep is / de Spanjaarden anders geen vaartuigen als Barken gebruiken. Hier meende hy ettelijke van die Barken t' overmeesteren; maar door eenige Visschers / die by alle geluk hem ontliepen / gezien geworden zijnde / mislukte zijn aanslag. Inmiddels deeze Visschers over land na Havana getrokken zijnde / klaagden aan den Gouverneur / dat den Franschen Roover Lolonois met twee vaartuigen daar op de kust gekomen was / en dat zy derhalven hun handel niet en dorsten vervorderen. Den Gouverneur / aan wien men van Kampesche geschreeven had / dat dezen Rover dood was / sloeg daar geen geloof aan; niettemin / denkende dat het eenig ander Roover mocht zijn / deed hy een schip toerusten / 't welk hy voorzag van tien stukken Kanons / en negentig weerbare mannen / met uitdrukkelijk bevel van niet binnen te komen; voor zy de Roovers t' eenemaal ver-

Nieuwe ondernemingen van Lolonois.

delgd zouden hebben; ten welken einde hy hen ook een Neger / die daar beul over zoude weezen / mede gaf; den Hoofdman Lolonois alleen / of wie 't ook zijn mocht / gebood hy hen levendig te Havana te brengen; maar in plaats dat deeze uitgezondenen de Roovers zouden opzoeken / wierden zy gezocht; want Lolonois door eenige Visschers / welke hy genomen had / tyding hier van bekomen hebbende / besloot terstond / by d'eerste gelegentheid / om zijn geluk verder te konnen voortzetten / 't voornoemde schip aan te tasten; ten welken einde hy een van de Visschers dwong / alzo hy bericht kreeg / dat het in een zoute Rivier lagh / by de Spanjaarden Estera genoemd / hem daar by te brengen. Omtrent twee uuren in de nacht by het schip gekomen zijnde / verborgen zy zich ter zijde van het schip onder de boomen. Die van het schip / hen gewaar geworden zijnde / niettegenstaande de duysterniss des nachts / praaiden ze; waar op zy door den gevangen Visscher / dien zy by zich hadden / antwoorden deeden. Die van 't schip vroegen / of zy de Roovers niet gezien hadden / waar op den Visscher antwoorde van neen. Zoo zullen zy dan / zeiden de Spanjaarden / van onze komst verwittigd geweest zijnde / de vlucht genomen hebben; maar zy wierden met den Morgen-stond / wanneer zy van de Roovers begroed wierden / zonder de zelven te zien / wel anders gewaar. De Spanjaarden stelden zich in postuur om te slaan / en schooten met hun kanon aen beide de zijden / vermits aan ieder zyde van de Rivier een van der Roovers vaartuigen lag; maar naauwelijks hadden zy drie maal gelost / of de Roovers / hun tijd waarneemende / vielen als leeuwen met de sabels in de vuist gelijk er hand aan boord / en deeden de Spanjaarden wel haast na beneden dansen. Vervolgens liet Lolonois hen een voor een weer boven komen; maar naauwelijks waren zy op den overloop / of hy sloeg ze zelve 't hoofd af. Wanneer hy nu ettelijken van de Spanjaarden aldus hun leven had doen laten / kwam den Neger boven / die beul over de Roovers geweest zoude zijn / welke al van verre riep / dat hy den Kapitein was / en de gantsche zaak openbaren zoude / zoo men hem by 't leeven wilde laaten. Lolonois deed hem opbiegen; maar 't mocht den Neger niet veel helpen; want toen hy alles wiste / sloeg hy hem zijn swarte kop af / gelijk ook alle d' anderen / uitgenomen een / dien hy een brief gaf voor den Gouverneur van Havana, belastende hem te gelijk mondeling aan hem te zeggen / dat hy zoo meenig Spanjaard als hy kreeg / geen kartier zoude geeven. Ook deed hy ter zelve tijd een gelofte / van zich zelve liever te zullen vermoorden / als dat hy zich in der Spanjaarden handen zoude overgeeven. Van even diergelijke inhoud was mede den brief; waar in onder andere dingen ook stond / dat hy den Gouverneur noch eens met die munt hoopte te betalen / als hy hem had meenen te doen. Den Gouverneur / deeze tijding gekregen hebbende / wierd zoo raazend van gramschap / dat hy de dood swoer aan alle de Roovers / welke onder zijn gebied gekreegen zouden worden; maar d' Inwoonders van Kuba verzochten hem zijn gramschap te matigen; vermits de Roovers wel honderd van hen konden krijgen / zonder dat zy een van de Roovers kreegen / door dien zy alle dagen in zee moesten zijn / om hun kost te zoeken.

Veroverd een Spaansch Oorlog-Schip.

Nu

Nu had Lolonois wel een schip gekreegen; maar weinig buits daar in gevonden; waarom hy besloot hier en daar wat volks by een te vergaderen / en met zijn schip te gaan kruisen; 't welk hy met een goed gevolg deed; want in 't kort veroverde hy een schip in de Baap van Marakaibo, dat veel gelds en koopmanschappen in had / en na Marakaibo ging / om aldaar Kakao te koopen. Met deeze nieuwe buit kwam hy blymoedig te Tortuga; daar hy niet lang geweest was / of hy nam voor zich een Vloot toe te rusten / om daar mede op de Spaansche kust te landen. Eenige gevangens / welke hy by zich had / hadden hem beloofd daar te brengen / ingeval hy een macht van vijf honderd man by een vergaderen konde.

Verove rd een Spaansch schip.

Ten deezen einde deed Lolonois alle de Roovers / die in zee waren / van zijn voorneemen verwittigen; waar door hy binnen de tijd van twee maanden over de vier honderd koppen by een kreeg. Op Tortuga was te deezer tijd noch een ander Roover / Michiel de Basque genoemd / die met zijn rooveryen zoo veel gewonnen had / dat hy niet meer in zee voer / en Majoor van het voornoemde Eiland geworden was. Deeze / kans tot een aanzienlijke buit ziende / indien het voorneemen van Lolonois wel kwam uit te vallen / maakte terstond vriendschap / en bood hem zijn dienst aan / zeggende bekwaamheid te hebben om het volk te land te gebieden / in wat gelegentheid het ook zoude mogen weezen / vermits hy in Europa lange tijd het leger gevolgd had. Lolonois maakte hem dan Bevelhebber van zijn macht te land / en scheepte vervolgens zijn volk in acht vaartuigen / waar van zijn eigene scheepje / 't geen tien stukken op had / het grootste was.

Vergaderd een Vloot, om op de Spaansche kust te gaan landen.

Op 't laatste van April gingen zy t' zeil van het Eiland Tortuga, sterk zes honderd en sestig man / en zetteden 't na een plaats / Bayaha genaamd / aan de Noord-kust van het Eiland Hispaniola, daar zy noch een party Jagers met zich namen / benevens zoo veel mond-kost / als zy oordeelden op hun tocht van nooden te zullen hebben.

Den laatsten July gingen zy van daar / en zetteden hun streek na d'Oostpunt des Eilands / Punta del Espada genaamd / daar zy een schip in 't gezigt kreegen / dat van Porto Riko kwam / om na Nova Hispania te gaan / en met Kakao geladen was. Lolonois vervolgde het alleen / bevel aan zijn Vloot gevende van hem te wachten aan het Eiland Savona. Na twee uuren jagens keerde zich 't Spaansche schip / dat wel voorzien was om te slaan / op zy; niettemin wierd het / hoewel zestien stukken kanons en vijftigh weerbare mannen op hebbende / van een gevecht van omtrent drie uuren veroverd. Men vond 'er in honderd en twintig duizend ponden Kakao; veertig duizend gemunte stukken van achten; en wel tien duizend stukken van achten in Juweelen. 't Schip wierd door Lolonois na Tortuga gezonden / om te lossen; met bevel van terstond daar na weder na 't Eiland Savona te keeren; alzoo hy zijn vloot daar mede vergrooten wilde.

Lolonois veroverd een rijkelijk-gelaaden Spaansch Schip;

Lolonois vervolgens met zijn mede hebbende Schepen aan het Eiland Savona gekomen zijnde / vonden zy daar een schip / dat met oorlogs-behoefte / en geld tot betaling der bezettelingen van S. Domingo, van Komana kwam. Dit schip kreegen zy zonder daar een schoot op te doen. 't Was ge-

En noch een ander met oorlogs-behoefte gelaaden.

gemonteerd met acht stukken kanons / en had in zeven duizend ponden bus-kruids / ettelijke musketten / lont / en twaalf duizend gemunte stukken van achten. Dit gaf den Roovers een grooten moed / door dien hun vloot hier door ten eersten zoo veel versterkt was. 't Schip met Kakao ondertusschen te Tortuga gekomen zijnde / liet den Gouverneur het terstond lossen / en op 't spoedigst verversching daar in laden; invoegen dat het ten einde van veertien dagen weer by Lolonois kwam / die aanstons met zijn volk daar op ging / geevende zijn eerste schip aan zijn Makker Antony du Puis.

De Vloot nu in goede stand / en ieder even moedig zijnde / zetteden zy hun streek na de baay van Marakaibo, of Golfo de Venezula. Des anderen daags morgens bevonden zy zich voor de Mond van deeze Golf / Cagon de Marakaibo genoemd; daar Lolonois 't anker vallen liet / en al zijn volk landen deed / om een Fort El Fuerte de la Bare genaamd / aan te tasten; vermits men in het Meir niet komen kon / zonder daar dicht onder te lopen. Deeze sterkte bestond niet anders / als uit eenige Schans-korven / welke rondom een battery met zestien stukken kanons waren gezet / zijnde daar eenige aarde tegen aangeworpen / om de zelve van binnen te bedekken. Omtrent een Spaansche mijl van daar waren de Roovers geland / en stelden zich in order om het Fort te bestormen. Den Gouverneur daar van had eenige Soldaten in een hinderlaage gelegt / om de Roovers van achteren te bespringen / en / waar 't mogelijk / in wanorder te brengen; terwijl hy ondertusschen van vooren een uitval op hen zoude doen; maar de Roovers omtrent vijftig man voor uitgezonden hebbende / wierd de hinderlaag ontdekt / geslagen / en verhinderd na 't Kasteel te konnen wijken. Ondertusschen kwam het gros op de Plaats met zulk een dapperheid aanvallen / dat zy zich in minder als drie uuren / zonder eenig ander geweer / als met Roers / daar meester van gemaakt hadden. Middelerwijl waren ettelijke Spanjaarden na de Stad Marakaibo gevlugt / en hadden de Burgers daar geweldig verbaasd gemaakt / zeggende / dat de Roovers met een macht van meer als twee duizend man op de been waren. Deeze Stad tien of twaalf jaaren van te vooren door de zelven geplonderd geweest zijnde / hadden d' Inwoonders de geheugenis daar van noch zoo vast in gedachte / dat d' enkele naam van Roovers hen schrikken en beeven deed. Zy begonden dan terstond hun goederen te pakken / om te vertrekken / en verwittigden die van Gibralter, waar na toe de geenen / die vaartuigen hadden / hun goederen scheepten / van de komst der Roovers / en van 't inneemen van El Fuerto de la Bare. Die geen gelegentheid hadden / om hun goederen op die wijs te bergen / stuurden ze over Land met paarden en Muilezels weg.

Vermeesterd El Fuerto de la Bare.

De Spanjaarden verlaaten de Stad Marakaibo.

De Roovers nu meester van 't Fort zijnde / lieten terstond een vlag waayen / tot een teeken dat de schepen vrylijk binnen zouden komen. 't Overige van den dag wierd besteed met de werken te slegten / de ropaarden te verbranden / de stukken te vernagelen / hun gekwetsten aan boord te brengen / en hun dooden te begraven. Des anderen daags morgens met het krieken van den dag gingen zy onder zeil na de Stad Marakaibo, welke omtrent

trent zes mijlen van daar legt; maar vermits het zeer stil wierd / kon- den zy daar niet eer komen als den volgenden morgen. Terstond stelden zy hun schepen in order / om onder faveur van 't kanon te landen; want zy meenden dat de Spanjaarden eenig volk achter 't Kreupelbosch / dat aan de strand lag / verborgen zouden hebben. De Roovers sprongen in de Ka- noës / om na land gevoerd te worden. Toen zy nu de strand begonden te naderen / losten de schepen hun kanon; en t' elkens sprong maar de helft van 't volk op 't land / terwijl d' anderen / die in de Kanoës gebleven waren / in 't bosch schooten, maar zy wierden van niemand beantwoord; gelijk ze ook / in de Stad gekomen zijnde / niemand daar en vonden; want alle de Spanjaarden hadden met Vrouwen en Kinderen de vlugt genomen; maar de huizen waren van alle levens-voorraad noch zeer wel voorzien / 't geen hen een ongemeene vreugde veroorzaakte; want zy hadden in geen maand in een diergelijke keuken geweest. Yder Compagnie nam terstond haar be- zetting in een der beste huizen / welke men op de markt vond / en de groote kerk wierd tot een algemeen Corps du guarde geschikt. Des anderen daags morgens wierd 'er een party van honderd en vijftig man uitgezonden / om te zien / of men geen gevangens bekomen konde / uit de welken men zoude konnen verneemen / waar der Inwoonders goederen verborgen laagen. Des avonds kwam deeze party weder in de Stad met omtrent twintig dui- zend stukken van achten / en eenige muilezels met verscheidene goederen ge- laaden / en twintig gevangens / zoo vrouwen / mannen / als kinderen. Den volgenden dag wierden eenigen van deeze gevangens gepijnigd met d' afgrijselijkste tormenten / die men bedenken konde / om te weeten / of zy hen geen aanwijzing van verborgene goederen konden doen; maar niemand was 'er die klappen wilde; 't geen Lolonois, die om de dood van een douzijn Spanjaarden niet veel en gaf / ziende / trok hy zijn sabel en kapte een Span- jaard zoo levendig aan stukken / dat hem 't bloed om d' ooren sprong / zeggen- de tegen d' anderen / die daar by stonden / dat hy hen altemaal zoo hande- len zoude / indien zy niet zeggen wilden / 't geen ze wisten. Door dit schou- spel / en de bygevoegde dreigementen / wierd een van den hoop zoo angstig; dat hy beloofde hem te zullen brengen / daar volk was; maar de geenen / die gevlugt waren / wel haast bespeurende / dat de gevangens hen verklikt hadden / begroeven hun goederen hier en daar in d' aarde / en veranderden alle dagen van plaats; invoegen dat de Roovers hen kwalijk konden vin- den / als by geval door het zoeken; want zy waren zoo bang voor hun eige- ne Mede-burgers / dat de Vader den Zoon niet en vertrouwde.

Aankomst aan de Stad Marakaibo.

Wreedheid van Lolonois.

Eindelijk / na dat zy daar veertien dagen huis gehouden hadden / na- men zy voor na het dorp Gibralter te gaan. De Spanjaarden / die hun macht verspied hadden / zonden straks een Bark aan die van Gibralter, waar meede zy hen verwittigen deeden / dat de Roovers van meening wa- ren de Stad Merida aan te doen; 't geen groote ontsteltenis onder die van Gibralter veroorzaakte; want Gibralter staat onder de voornoemde Stad. Zy zonden dan terstond een Bode aan den Gouverneur van Merida, om hem hier van te verwittigen. Den Gouverneur / die lang in Vlaanderen voor

Tocht na Gibralter.

Kolonel

Kolonel gediend had/ liet zich voorstaan/ dat hy de Roovers met weinig moeite t' onder zoude brengen; ten welken einde hy afkwam na Gibralter met omtrent vier honderd wel gewapende mannen/ en gaf terstond aan bevel aan de burgers van zich in 't geweer te stellen. Hier op monsterde hy de zelven/ en bevond ze van gelijken omtrent vier honderd sterk; zulks dat hy nu acht honderd mannen uit konde maken; waar na hy langs de strand een battery deed oprechten van twee-en-twintig stukken kanons/ welke hy met schans-korven bedekken deed. Behalven deeze battery had hy noch een reduit met acht stukken. Langs de strand was een groote weg/ welke hy toe liet stoppen/ doende verbolgens een ander in de moerassen maken/ die t' eenemaal ongebruikelijk was/ alzoo men 'er tot de knieu toe in de modder zakte.

De Roovers/ die van alle deeze voorbereidselen niet en wisten/ hadden hun gevangens en roof/ dien zy te Marakaibo gehaald hadden/ ingescheept/ en begaven zich onder zeil na Gibralter, maar toen zy in 't gezigt van de voornoemde plaats kwamen/ zagen zy de vlag van de toorn waapen/ en de strand vol volks. Lolonois riep zijn volk daar op by een/ en sloeg hen voor/ dat het een heet yzer was om aan te tasten/ vermits de Spanjaarden/ zijnde zoo lang van hun komst verwittigd/ zich zeer sterk gemaakt hadden; waar na hy zijn meening verklaarde/ zeggende/ zoo de Spanjaarden veel in getal waren/ dat zy zoo veel te meer buits te verwachten hadden/ indien ze d' overwinning kreegen. Dit wierd van al de Roovers goed gekeurd/ die gelijkerhand riepen/ dat zy liever wilden vegten op hoop van een goede buit/ als lang te loopen zonder iets te vinden. Ik zal u voorgaan, zei Lolonois daar op/ en d' eerste van u allen, die zich in 't gevegt niet moedig zal toonen, dien zal ik zelve onder de voet schieten. Dit stoutmoedig voorneemen nu vast gesteld zijnde/ gingen zy met hun schepen onder de wal ten anker leggen/ omtrent een vierdendeel mijls van het Dorp. Des anderendaags morgens voor 't opgaan van de Zon/ waren de Roovers al aan land. Drie honderd en tachtig man waren zy sterk/ ieder voorzien van een goed roer/ en een tas op zy/ die dartig schooten uit kon houden/ benevens een pistool of twee/ en een brave houwer. Na dat ze nu malkander de hand gegeeven/ en by eede beloofd hadden elkander tot de laatste droppel bloeds toe by te staan/ begon Lolonois voort te trekken; maar toen ze nu op den weg meenden te komen/ die hen door hun Gidze gewreezen wierd/ vonden zy de zelve gestopt/ en in de plaats van deeze een andere weg/ die in 't moeras gemaakt was/ en welke de Spanjaarden na hun welgevallen beschieten konden. Zy lieten den moed daarom echter niet vallen/ maar trokken hun houwers uit/ en kapten takken van boomen/ daar ze deeze nieuw-gebaande weg mede vulden/ om zoo diep niet in de modder te zakken. Ondertusschen schooten de Spanjaarden zoo geweldig met hun kanon/ dat ze van de rook/ en door 't gedruis/ 't welk de kogels in 't bosch maakten/ naauwelijks hooren of zien konden. Eindelijk kwamen zy echter op de vaste grond/ daar zy zes stukken geschuts vonden/ die met schroot en musket-kogels op hen gelost wierden. Straks

Landinge by Gibralter.

Gevegt tusschen de Spanjaarden en de Roovers.

na dit lossen deeden de Spanjaarden een uitval; maar zy wierden door de Roover zodanig begroet, dat 'er weinig weder binnen de Schans kwamen. Ondertusschen speelde het kanon al gestadig op de Bespringers, waar door zy veel dooden en gekwetsten kreegen; waarom zy middel zochten om door het bosch te breeken; maar deezen toeleg wilde niet gelukken, vermits de Spanjaarden ettelyke groote boomen om ver gehakt hadden, om de wegen daar mede te stoppen; niettemin verloozen ze door alle deeze stribbelingen geen moed; maar schooten al even sterk. Inmiddels dorsten de Spanjaarden geen uitvallen meer doen, en de Roovers konden over de schans-korven niet komen; 't geen Lolonois ziende bedacht hy een list om zyn Vyanden te bedriegen. Hy begon, gelyk of hy 't opgegeeven had, met zyn Volk te rug te treeden; 't welk de Spanjaarden niet zoo haast bemerkt hadden, of zy vielen met twee honderd man daar op aan. Terstond veranderden de Roovers van beleid; en hun Roers gelost hebbende, vielen sy met de sabel in de vuist den Spanjaarden zoo geweldig op 't lyf, dat de meesten onder de voet gehakt wierden. Thans traden zy over de dooden heen, en overweldigden de Schans-korven, dryvende alle de Spanjaarden, die zich achter de zelven gehouden hadden, op de vlucht, welke zy vervolgden tot in 't bosch, daar ze alles dood sloegen, wat ze vonden. Ettelyken, die in de Reduit geweeken waren, gaven zich op belofte van kartier over. Terstond staken de Roovers de Fransche vlaggen op, en namen al gevangen, wat zy in 't Dorp vonden, maakende van de groote Kerk een gevangenhuis, waar rondom zy ettelyke stukken Kanons plantten, en een borstweering maakten, alzoo zy beducht waren, dat de Spanjaarden nieuw volk vergaderen, en hen van daar zouden willen doen verhuizen. Maar deeze vrees verdween den volgenden dag, wanneer zy, de doode lichamen by een hebbende doen brengen, om geen stank te veroorzaaken, der zelver getal over de vyf honderd vonden, zonder de geenen te reekenen, die gekwetst, en boschwaart in gevlucht waren, welke meest altemaal van hun wonden naderhand gestorven zyn. Daar en boven hadden zy gevangen over de honderd en vyftig Mannen, en wel vyf honderd zoo Vrouwen, Slaven, als Kinderen. Toen nu alles in stilte was, telden zy ook hun dooden, die veertig waren, benevens in de dartig gekwetsten, waar van de meesten kwamen te sterven door de onzuiverheid des luchts, welke hen de koorts veroorzaakte; ook kwam het koud vyer in 't kort in hun wonden. De dooden der Spanjaarden wierden in twee oude Barken, die aan de strand lagen geworpen, en omtrent een vierdendeel myls in het Meir met Barken met al in de grond geboord.

Lolonois krijgt d'overhand.

Toen vergaderden zy al het geld en goed, dat ze in het Dorp vonden, en rusten zich vyf dagen uit, zonder op party te loopen; maar deeze verstreeken zynde, liepen zy alle dagen met troepen uit, waar door zy een groote buit by een brachten, en veel Slaven, die zy op de Plantagien vonden, gevangen kreegen. Omtrent veertien dagen hadden zy 'er huis gehouden, wanneer de gevangens van honger en ongemak begonden te vergaan, alzoo de Roovers daar weinig victualie van vleesch gevonden hadden.

Ee[illegible]

den. Meels was 'er genoeg; maar zy waren te lui om brood voor zich zelven te bakken / 'k laat staan voor de Spanjaarden. De hoenders / varkens / schapen / en koepen / sloegen zy dood tot hun spijs; maar de Spanjaarden moesten zich met Ezels en Muilezels behelpen; en die die niet eeten wilden / moesten van honger sterven; want zy kreegen anders niet / uitgenomen eenigen van de Vrouwen / welken zy hielden om mede te boeleeren. Ondertusschen wierden de gevangens / die zy vermoeden geld te hebben / dagelijks met wreede en ongehoorde tormenten gepijnigd / en eindelijk / zoo ze tot geen bekentenis wilden komen / leevendig aan stukken gehakt.

Na dat ze nu een maand daar huis gehouden hadden / zond Lolonois vier der gevangene Spanjaarden uit / om de burgers aan te zeggen / dat ze binnen de tijd van twee dagen tien duizend stukken van achten tot brandschatting zouden opbrengen / of dat hy 't gantsche Dorp in de brand zoude doen steeken. De Spanjaarden ten einde des voornoemde tijds dit geld noch niet gereed hebbende / begonden de Roovers 't Dorp in de brand te steeken. Toen de Spanjaarden dit zagen / deeden zy Lolonois bidden / dat hy de brand doch wilde doen blusschen / en dat het geëischte geld opgebracht zoude worden. 't Vyer wierd dan uitgedoofd; echter niet zonder schade van eenige huizen / en een Klooster-kerk / die tot de grond toe afbrandde. Na 't ontfangen van de brandschatting / brachten zy de geroofde buit t' scheep / benevens een groote menigte van Slaven / daar 't losgeld noch niet voor betaald was (want alle de gevangens wierden gerantsoeneerd / en de Slaven moesten tot een zekere prijs weder gekocht worden) en wenden de stevens na Marakaibo; alwaar gekomen zijnde / bevonden zy / dat de Spanjaarden noch even verbaasd waren. Drie of vier gevangens / welke zy van Marakaibo hadden / zond Lolonois uit / om den Gouverneur en den Burgers aan te zeggen / dat ze dartig duizend stukken van achten aan boord zouden brengen / tot rantsoen van de Stad / of dat hy de zelve anders t' eenemaal in koolen zoude doen leggen. Inmiddels liepen zy noch al op party / en namen alle de beelden / klokken / en schilderyen / ten platten lande uit de Kerken / en brachten ze t' scheep; benevens veel scheepsbehoeften / welke in verscheidene Pakhuizen lagen. De Spanjaarden / die uitgezonden waren om de brandschatting t' eisschen / kwamen wel haast weder te rug / met order om met de Roovers daar over t' accordeeren / welk accoord eindelijk aldus gesloten wierd; dat de Spanjaarden twintig duizend stukken van achten / en vijf honderd koe-beesten zouden geeven / na welke betaaling de Roovers niet meer op party zouden mogen loopen. Zoo haast de beesten geslagt waren / vertrokken de Roovers / volgens 't gemaakte accoord; doch kwamen drie dagen na hun vertrek weder / daar de Spanjaarden verwonderd en geweldig verbaast over waren. d' Oorzaak hier van was / dat zy een fluitschip / 't geen sy mede genomen hadden / niet over de bank / welke aan de mond van de Lagon is / konden krijgen / waarom zy genoodzaakt geweest waren weder te keeren / om een Lootsman te haalen / welken hen de Spanjaarden wel haast toezonden / om deze dood-vyanden des t' eerder kwijt te weezen.

Lolonois doet Gibralter in de brand steeken; doch word weder uitgeblust.

Eischt brant-schatting van Marakaibo.

Wanneer ze nu de Golf uit waren / zetteden zy hun streek na 't Eiland Hispaniola, daar zy acht dagen daar na kwamen / aan een plaats / Isla Baka genaamd / alwaar zy hun goederen aan land brachten / om / volgens hun manier / onder hen gedeeld te worden. In gereede penningen / zilver-werk / en juweelen / vonden zy de waardy van twee honderd en sestig duizend stukken van achten. Daar en boven kreeg ieder man noch wel honderd stukken van achten in lywaat / zyde goederen / en meer andere Koopmanschappen. De deeling der geenen / die in 't gevecht gebleeven waren / wierd aan hun Makkers of vrienden gegeeven; invoegen dat het alles zeer rechtvaerdig toe ging.

Wanneer nu een ieder zyn part gekreegen had / vertrokken sy na Tortuga, daar ze met groote vreugde aankwamen / hoewel de zelve niet zeer lang duurde; want daar waren 'er verscheidenen onder / die geen drie dagen meester van hun geld waren; doch deezen wierden van d'anderen weder bygestaan. Den Gouverneur kreeg het schip vol Kakoa voor het twintigste deel van de waarde. De Tappers kreegen mede een gedeelte van het geld / en de Hoeren de rest; invoegen dat de Roovers weder om wat anders mochten uitzien / tot welke noodzakelykheid zich hun Hoofdman Lolonois ook wel haast vervallen zag.

Komt met zijn Volk weer te Tortuga.

VEERTIENDE HOOFD-STUK.

Lolonois rust een nieuwe Vloot toe. Vertrekt na Kuba. Landing aan Puerto Kavallo in de Golf van Honduras, en wreedheden aldaar gepleegd, inzonderheid door Lolonois zelve. Verovering en verbranden van de Stad S. Pedro. Lolonois verzeild zijn Schip, en doet daar een Bark van maaken. Zijn elendige dood. Aankomst des Schrijvers op Jamaika, en zijn vertrek van daar na Engeland.

Lolonois zich nu onder die van Tortuga in een goede naam gebracht hebbende / had niet veel moeite om het volk tot een nieuwe tocht te doen besluiten; want de voorgaande had hen zoo wel aangelokt / dat zy daar gantsch geen swaarigheid in en vonden; daar en boven hadden zy op 't beleid en dapperheid van deezen Hoofdman zulk een vertrouwen / dat zy hem gevolgd zouden hebben / al had hy hen ook in 't grootste gevaar des weerelds gebracht. Na een tyd lang met zyn Kapiteinen en andere Offi-

 cieren

Lolonois rust een nieuwe vloot toe.

cieren beraadslaagd te hebben / werwaarts zy de stevens best zouden wenden / besloot Lolonois in 't Meir van Nikaragua te gaan rooven / en aldaar alle de Steden en Dorpen te plonderen. Ten deezen einde bracht hy een macht op de been van omtrent zeven hondert mannen / en liet het Fluitschip / 't welk hy in Marakaibo genomen had / gereed maken / en met drie hondert Roovers bemannen. d' Overigen begaven zich op andere kleine Schepen / waar van 'er vijf waren ; zulks dat hy met het groote een vloot van zes Schepen uitmaakte. Zeker plaats Bajaha genoemd / aan het Eiland Hispaniola gelegen / was geschikt tot de vergader-plaats / en om het vleesch tot hun leevens-behoefte te zouten / en in te neemen.

Vertrekt na Kuba,

Hun gewoonlijk Accoord nu gemaakt / en de schepen maatelijk van alles verzorgd zijnde / gingen zy onder zeil / en zetteden hun streek na een zeker plaats / Matamam genoemd / gelegen aan de Zuid-zijde van het Eiland Kuba, om aldaar alle de Kanoës te rooven / die zy vinden konden / alzoo te deezer plaatse veel Visschers woonen / die Schild-padden vangen en zouten / om na Havana te brengen ; want deeze vaartuigen hadden zy van nooden / om het Volk de Rivier op te voeren / vermits zy wegens d' ondiepten met hun Schepen zoo hoog niet op konden komen. Na dat zy nu deeze arme lieden van hun noodzakelijkste gereedschap beroofd / en noch ettelijke der zelver medegenomen hadden / staken zy weer in zee / en wendden de stevens na Kabo Gratia a Dios, gelegen aan de vaste Kust / omtrent hondert mijlen van het Eiland Pines ; maar in de stilte raakende / deeden hen de stroomen drijven in de Golf van Honduras, hoewel zy alle vlijt aanwendden om weer na boven te komen ; maar wind en stroom hen tegen zijnde / en 't Schip van Lolonois d'anderen door zijn swaarte niet konnende volgen / waren zy genoodzaakt / alzoo de mond-kost nu ook al schaars begon te worden / eenige andere plaats te zoeken / om zich op nieuws daar van te verzorgen. Zy kwamen dan met eenige Kanoës in de Rivier van Xagua, welke van Indianen bewoond word / plonderden daar alle de woningen / daar zy aankwamen / en brachten na beneden aan hun schepen een menigte van Spaansche Tarw / of Mais, Varkens / Hoenders / Kalkoenen / en alles wat zy krijgen konden. Echter was dit alles noch niet genoeg om tot de plaats te komen / dien zy aan wilden doen / waarom zy op nieuws raad hielden / in de welke beslooten wierd / dat men de kwade tijd voor by laten gaan / en ondertusschen alle de Steden en Dorpen / die in de Golfo waren / zoude zien te plonderen. Zy zeilden dan langs de kust / en zochten toenmaals naauwlijks iets anders als de kost ; zulks dat ze over al / daar ze aankwamen / het zoo kaal maakten / dat d' Inwoonders zelve gebrek moesten lijden. Vervolgens kwamen zy aan Puerto Kavallo, daar eenige Spaansche Pak-huizen zijn / in de welke de goederen / die men van boven brengt / zoo lang bewaard worden / tot de Schepen van andere plaatsen die komen afhalen. Hier vonden zy een Spaansche Koopvaarder / gemonteerd met vier-en-twintig stukken en sestien bassen ; deezen hadden zy in 't kort veroverd / en gingen terstond daar op aan land / daar zy alles wat zy maar vonden / plonderden / en vervolgens in de brand staken.

Landing aan Puerto Kavallo in de Golf van Honduras, en wreedheden aldaar gepleegd.

Ook

Vreetheyt van
LOLONOIS

Ook kreegen zy ettelyke gevangenen / waar mede zy zeer onmenschelyk handelden ; want deeze arme lieden wierden by na alle dagen met alle bedenkelyke tormenten gepynigd. Eenigen wierden aan de mannelyke leden opgehangen / en ondertusschen zoo geweldig met stokken en andere dingen geslagen / dat zy te naauwer nood menschen geleeken. Anderen wierden zoo jammerlyk gewipt / dat zy voor eeuwig 't rechte gebruik hunner leeden daar door verloozen. Zelfs had Lolonois, wanneer hy iemand pynigen deed / en dat hy niet terstond klappen wilde / de wreedheid van de zelve met zyn zabel aan stukken te kappen / en met zyn tong het bloed daar af te likken / wenschende t'elkens wanneer hy dit deed / dat het den laatsten Spanjaard mocht zyn. Zulk een onverzoenlyken haat had hy tegen deeze Landaard.

Na dat zy nu de meeste van hun Gevangens door de afgrysselykste pynigingen om 't leven hadden gebracht / wierden 'er eindelyk twee gebonden / die hen aan een Spaansche Stad zouden brengen / St. Pedro genaamd / omtrend tien of twaalf mylen van Puerto Kavallo gelegen. Lolonois maakte zelve in persoon zich gereed om met drie honderd mannen derwaarts te gaan / latende als Hoofd van zyn overig volk Moize. Naauwelyks was hy drie mylen met zyn twee Gidsen voortgegaan / of hy vond eenige Spanjaarden in een hinderlaag op hem wachten. Deeze deeden dappere tegenstand ; maar echter moesten zy wel haast de vlucht neemen met verlies van eenige dooden en verscheidene gekwetsten / die daar op de plaats bleeven leggen. Lolonois ondervroeg de zelven na de macht der Spanjaarden ; 't geen hy niet zoo haast verstaan had / of hy sloeg ze altemaal dood / op dat ze hem niet verklikken zouden. Ook had hy eenige gezonde gevangens bekomen / welke hy na de weg vroeg / en of 'er ook meer van hun volk in hinderlagen op hem pasten ; waar op zy ja geantwoord hebbende / nam hy een voor een aan een kant / vragende / of 'er geen andere weg te vinden was / om dit gevaar t' ontgaan. Wanneer ze hier nu altemaal neen op gezeid hadden / bracht hy ze weer by hun Makkers / daar hy ze op nieuws de zelve vraag deed ; doch een even diergelyk antwoord als het voorgaande bekomen hebbende / rukte hy met een duivelsche boosheid zyn Sabel uit de scheede / hakte een der gevangens / dien hy aan een boom had doen binden leevendig de borst op / sneed het hert daar uit / en gooide het zelve / na dat hy met zyn tanden daar in gebeeten had / een ander in 't aangezigt / zeggende : Zoo gy honden my nu geen andere weg wyst / zal ik u altemaal op de zelve manier handelen. d' Arme Spanjaarden / in een doodelyke vrees zynde / beloofden hem een andere weg te wyzen / doch die zeer moejelyk te gebruiken was. Lolonois deed hen dan voor uit gaan ; doch vindende deeze weg in der daad t' eenemaal ongebruikelyk / keerde hy weer na de geene / dien hy verlaten had / niet zonder afgryselyk te vloeken / en d' uitwerkingen van zyn gramschap aan deeze arme Gidsen te doen gevoelen. Des anderen daags kwamen de Roovers weder by een hinderlaag van ettelyke Spanjaarden / welke zy met zulk een geweld aantasten / dat ze geen uur stand hielden. Niemand wierd kwartier vergund ; want Lolonois had hen daar

Gruwelijke wreedheid van Lolonois.

daar last toe gegeeven/ zeggende/ hoe meer zy 'er onderweege dood sloegen/ hoe minder wederstand zy in de Stad zouden vinden.

Eindelijk kwamen zy aan de darde hinderlaag; want de Spanjaarden meenden de Roovers hier door af te matten/ en hun bederf alzoo voor te komen. Deeze/ hoewel ze byna sterker was als de twee anderen/ had echter geen beter lot; want Lolonois daar eenige hand-granaden in hebbende doen werpen/ namen de Spanjaarden wel haast de vlugt; doch de Roovers zaten hen zoo dicht op de hielen/ dat de meesten/ eer ze aan de Stad konden komen/ neer gehakt wierden. Den weg/ dien zy vervolgens passeren moesten/ was wel voorzien van goede borstweeringen/ en daar was geen andere te vinden om deeze te mijden/ vermits de Stad rondom beplant was met zekere boomen/ die men Raquelte noemd/ welke zoo vol doornen zijn/ dat het t'eenemaal onmogelijk is daar door te komen. Wanneer nu de Spanjaarden/ die achter de borstweeringen lagen/ de Roovers in 't oog kregen/ begonden zy met kanon daar dapper op te schieten; maar deeze gingen plat op de buik leggen; invoegen dat zy daar zeer weinig schade door leeden. 't Geschut gelost zijnde/ vielen zy met Roers en Hand-granaden daar op aan/ waar mede zy den Spanjaarden groote schade toebrachten; niettemin konden zy 'er met deezen aanval noch niet inkomen/ en wierden genootzaakt weer af te wijken. Vervolgens vielen zy met weinig volks daar weder op aan/ en schooten niet eer op de Spanjaarden/ voor zy de zelven zekerlijk treffen konden; invoegen dat ieder schoot een man ter neer velde/ of kwetste; 't geen de Spanjaarden/ alzoo deeze stormen meermalen herhaalt wierden/ zoo geweldig verswakte/ dat ze eindelijk genoodzaakt waren 't op te geven. Zy staken dan een witte vlag op om te parlementeeren/ verzoekende lijfs-genade/ en twee uuren tijds/ om zich met eenige hunner goederen elders heen te begeeven; 't welk hen van Lolonois toegestaan wierd. Hier op kwamen de Roovers in de Stad/ en hielden zich/ volgens hun belofte/ twee uuren stil; maar dit kon den Spanjaarden weinig baten; want de Roovers zaten ze terstond op de hielen/ ontnamen hen alle de goederen/ welke zy mede genomen hadden/ en brachten hun persoonen als gevangenen zelfs ook weer na binnen. 't Meeste goed was echter van te vooren al weg gepakt; zulks dat zy in de Stadt niet veel anders vonden/ als eenige ledere zakken met Indigo. Eindelijk/ na eenige dagen alhier huis gehouden/ en verscheidene gevangenen/ door de zelven boven houten bakken/ daar t'elkens ziedend water in gegooten wierd/ met het naakte lichaam te wippen/ om hals gebracht te hebben/ staaken zy de Stad in de brand/ en vertrokken met de buit/ dien zy daar in gevonden hadden/ weer na de zee kant. Ondertusschen hadden hun Spitsbroeders/ die by de schepen gebleeven waren/ langs de kust geweest/ en aldaar eenige Indiaansche Visschers gekreegen/ die hen gezeid hadden/ dat in de Rivier van Guatimale een Hekboot uit Spanjen verwacht wierd. Zy besloten dan aan d'Eilanden/ die aan d'andere zijde van de Golfo zijn/ hun Schepen te gaan schoon maken/ en lieten ondertusschen twee Kanoës voor de mond des Riviers van Guatimale, om op het voornoemde Schip te passen;

Verovering van de Stad St. Pedro.

Lolonois doet de Stad in de brand steeken.

passen; doch de voornaamste oorzaak / waarom zy na deeze Eilanden gingen / was om leeftocht te zoeken / alzoo men daar veel Schild-padden heeft / die zeer bekwaam zijn om te eeten.

Hier gekomen zijnde / spreidden zy zich van malkander / om zoo veel te meer van deeze Schild-padden te vangen / en maakten ook onderwijl hun schepen op 't spoedigste schoon. Omtrent drie maanden daar na kreegen zy tyding van het Spaansch schip / daar ze zoo lang op gepast hadden. Terstond maakten zy zich dan zeil-ree/ en wendden de stevens na de plaats/ daar het schip ten anker lag / en bezig was met lossen. Terwijl zich Lolonois nu klaar maakte om den Spanjaard aan boord te leggen / stierde hy eenige kleine vaartuigen aan de mond van de Rivier / om op een Bark te passen / die met zeer kostelijke Koopmanschappen / als Koncenille / Indigo / Zilver / &c. van boven zoude komen. Inmiddels ging Lolonois op het groot schip los / 't geen / vermits het gewaarschouwd was / dat de Roovers op de kust waren / zeer wel van alle noodzakelijkheden voorzien was; want het had veertig stukken kanons / en honderd en dartig mannen op; doch hy wierd zoodanig van de Spanjaarden onthaald / dat hy met noch een schip / 't welk hy tot hulp by zich had / afwijken moest; maar terwijl de Spanjaarden nu d' overwinning al bevochten meenden te hebben / kwamen vier Kanoës met Volk onder de duisterheid van de rook / die hen enterden / en wel haast tot overgeeven dwongen; doch de buit was zoo groot niet / als zy zich wel ingebeeld hadden; want de Spanjaarden / van de Roovers verwittigd zijnde / hadden geweldig spoedig met het lossen te werk gegaan; zulks dat zy 'er niet meer in en vonden / als vijftig lasten yzers / vijftig lasten papiers / ettelijke potten met wijn / en noch eenige pakken / die van weinig belang waren. Na 't veroveren van dit schip hield Lolonois raad met zijn gantsche Vloot / om na Guatimale te gaan; doch deeze voorslag wierd van altemaal niet goed gekeurd; want ettelijken / die nooit met de Roovers uitgeweest / en die zich ingebeeld hadden / dat men de stukken van achten maar van de boomen behoefde te schudden / wilden weder na huis; maar anderen / die dit leeven gewent waren / zeiden / dat zy liever van honger vergaan / als zonder geld weder t' huis wilden komen.

Verovering van een Spaansch Schip.

Oneenigheid onder de Roovers.

De Kapiteinen inmiddels nu wel ziende / dat de tocht van Nikaragua niet lukken wilde / alzoo het meeste deel des Volks de moed verlooren gaf / beslooten zy van Lolonois af te scheiden. Moize Vauklijn, die het schip had / dat in Puerto Kavallo genomen was / scheide eerst / en nam zijn reis na Tortuga, daar hy kruissen ging. Een ander / Pierre le Pikart genaamd / besloot van gelijken te doen / en wendde de steven na de vaste kust van Kosta Rika, daar hy een landing deed aan de Rivier van Varagua; doch met weinig voordeels. Lolonois bleef alleen met zijn Hekboot / daar hy drie honderd mannen op had / in de Golfe van Honduras. Hy zou d' anderen wel gevolgd hebben; maar / vermits hy een swaar schip had / kon hy zoo wel niet tegen de stroom op laveeren / als d' andere met hun lichte scheepen; daar en boven had hy gebrek van mondkost; invoegen dat zijn Volk de meesten tijd aan land moesten weezen / om zich daar van te verzorgen / ten welken

Scheiden van malkander.

ken einde zy Apen / en alderhande dieren / die zy maar vinden konden / schooten. Eindelijk kwam deezen dapperen / doch bloeddorstigen Roover / na veel sukkelens / boven Kabo Gratia a Dios, aan zeker Eilandeken / Ilas de Laspertas genaamd / waar by twee redelijke groote Eilanden zijn / welke de Roovers Karneiland noemen. Hier omtrent verzeilde hy zijn schip op een Rif / alzoo het dieper ging / als hy gedacht had. Terstond gingen zy met alle man aan land / namen het geschut daar uit / en losten al het yzer / 't geen 'er in was; maar dit niettegenstaande bleef het schip echter zitten. Zy besloten dan van de nood een deugd te maaken / 't schip te sloopen zoo ver als zy konden / en van het hout en yzer / 't welk zy daar af kreegen / een lange bark te maaken.

Lolonois verzeild zijn Schip; En doet daar een Bark van maaken.

Terwijl men nu hier mee bezig was / beval Lolonois, alzoo hy wel voorzag / dat men eenige tijd van nooden zoude hebben / om al het volk van daar te doen voeren / t' arbeiden / en Plantagien te maken / om daar van te konnen leeven. 't Eerste / dat zy planten / waren zekere boontjens / welke de Spanjaarden Friholes, en d' Italiaanen Facioli noemen. Ten einde van zes weeken hadden zy een groote menigte van Spaansche Tarwe, Bannanes, en Bakkoves; zulks dat ze nu geen nood meer hadden van door honger te zullen vergaan. Na vijf of zes maanden aldaar gebleeven / en een Bark van het afsloopsel des groote schips gemaakt te hebben / besloten zy onder den ander / dat eenigen na de Rivier van Nikaragua zouden gaan / om aldaar Kanoës te zien te krijgen / waar mede zy 't overige volk konden afhaalen. Om dat 'er nu geen oneenigheid ontstaan zoude / speelden zy om wie zich derwaarts met de Bark / en met eenige Kanoës / welke zy noch hadden / begeeven zouden. Aldus bleef d' eene helft des volks op het Eiland / en Lolonois vertrok met d' andere helft. Na weinig dagen kwam hy aan de mond des Riviers van Nikaragua, daar hy het ongeluk had van door d' Indiaanen en Spanjaarden ontdekt te worden / die een groot gedeelte van zijn volk doodsloegen; invoegen dat hy zich met d' overigen op de vlucht most begeven. Hier op hield hy raad met zijn byhebbende mannen / om na de kust van Kartagena te gaan / en te zien / of sy daar een schip konden krijgen; maar 't scheen / dat God sijn boosheden niet langer gedoogen; maar hem door een elendige dood straffen wilde over alle de wreedheden / welke hy op zoo veel onnozele menschen gepleegd had; want in de Golf van Darien komende / verviel hy met zijn volk in de handen der Wilden / by de Spanjaarden Indios Bravos genoemd / die hem na 't verhaal van een zijner Medemakkers / die het zelve lot gehad zouden hebben / indien hy zich niet tijdelijk op de vlucht had begeeven / leevendig aan stukken kapten / en voor het vyer te braden leiden. Dit was het einde van dien vermaarden Roover / die door zijn dapperheid meer eers zoude ingelegt hebben / indien zijn wreedheid hem niet aan alle menschen hatelijk had gemaakt. d' Andere Roovers / die op het Eiland gebleeven waren / geen tyding van hun Opperhooft krijgende / begaven zich op zeker Roover / die van Jamaika kwam / welkers voorneemen was aan Kabo Gratia a Dios te landen / om van daar met Kanoës de Rivier op te roeyen / en de Stad Kar-

't Volk van Lolonois word geslagen.

Dood van Lolonois.

tagi te gaan inneemen; doch deezen toeleg niet gelukkende / waren zy genoodzaakt / na veel elende van hongers-nood onderwege uitgestaan te hebben / weder ter plaatse te keeren / daar zy van daan gekomen waren / te weeten na het Eiland Jamaika, alwaar wy ook met den Generaal Morgan op den 24 Maart aankwamen / dankende God / dat hy ons voor alle gevaar zoo genadiglijk had believen te beschermen.

Des Schrijvers aankomst op Jamaika, en vertrek van daar na Engeland.

Op Jamaika nu gekomen zijnde / namen wy beleefdelijk afscheid van den Heer Morgan, die ons alle onze goederen weer ter hand stelde; waar van daan wy zes dagen daar na vertrokken / alzoo 'er twee schepen gereed lagen om na het Vaderland te gaan. 'k Zou hier noch gaarne eenige tijd gebleeven hebben; maar mijn Reis-gezellen daar niet wel toe verstaan willende / scheepten wy ons in / en kwamen omtrent zes weeken daar na / zonder eenige gedenkwaardige wedervaaringen geduurende deeze Reis gehad te hebben / voor Douvres, daar wy 't anker uitwierpen / en van waar wy vorders na Londen trokken.

EINDE DES TWEEDE DEELS.

Zeldzaame en gedenkwaardige ZEE- en LAND-REIZEN van EDUWARD MELTON, Engelsch Edelman,

Door de voornaamste Gedeelten des Werelds.

DARDE DEEL, DOOR PERSIEN en TURKYEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Des Schrijvers vertrek van Harwits, en aankomst tot Livorno, daar hy de Hollandsche Vloot ontmoet. Vertrek van daar, en wijdloopige beschrijving der reize tot Smyrna toe.

'T Bezigtigen van zoo veel vreemdigheden/ als my dagelijks in mijn twee voorgaande reizen/ te weeten in die door Egypten, en die door een gedeelte van West-Indien, voor oogen gekomen waren/ had in my zoo zeer d' aangebooren lust van vreemde Landen te zien/ en anderer volkeren zeden te kennen/ vermeerderd/ dat ik naauwelijks een dag gerustelijk op een plaats/ daar 't my aan geen ding ontbrak/ over konde brengen. Niettemin/ dewijl ik genoeg gezien en onder-

verbonden had / hoe veel gevaarlijkheden men in andere Landen dikwils onderworpen is / was mijn voorneemen geensins mijn gantsche leeven op deeze manier te verslijten; want het was my niet onbewust / dat alle dingen / hoe aangenaam dezelve ook in den beginne mogen weezen / eindelijk door een al te langduurig gebruik komen te walgen; maar allcenlijk strekte alle mijn begeerte om de Rijken der twee machtige Vorsten van Persien en Turkyen te bewandelen / vervolgens over Oost-Indien weer na mijn Vaderland te keeren / en dan / zoo God my noch wat leeven beliefde te vergunnen / 't zelve gerustelijk op een plaats / welke my gebooren had zien worden / t'eindigen.

De drie Edellieden / welke de laatste reis met my gedaan hadden / verzocht hebbende om my ook in deeze tocht te vergezelschappen / en mijn verzoek toegestaan zijnde / maakten wy alles gereed / 't geen wy oordeelden van nooden te zullen hebben; en hebbende ieder bekwame order op alle onze zaken gestelt / vertrokken wy van Londen op den 7 November des jaars 1671 / na dat wy daar noch naauwelijks zes maanden stil waren geweest.

Des Schrijvers vertrek van Harwits, en komst tot Livorno.

Acht dagen daar na / te weeten op den 15 van de voornoemde maand / liepen wy met het Schip de Geregtigheid uit de Haven van Harwits, om na Livorno te gaan / welke plaats wy voor de bekwaamste tot ons voornemen gekoozen hadden / vermits men daar meest altijd Scheepen gereed vind om na de Levant te gaan. Op den darde December lieten wy voor de voornoemde plaats / daar wy tot onze groote blijdschap de Hollandsche Vloot noch vonden / 't anker vallen / zonder dat ons in deeze reis iets schrijvenswaardig wedervaren was.

Twee dagen daar na maakten wy verding met den Schipper van een der grootste koopvaarders / om ons met ons gevolg / 't geen uit zes dienaars bestond / te Smyrna te leveren; 't welk gedaan zijnde / besteedden wy d' overige tijd in 't bezigtigen der Stad / en eenigen der omleggende plaatsen / waar van zoo veel anderen voor my de beschrijving gedaan hebben / dat mijn moeite / zoo 'k my daar mee op wilde houden / vruchteloos zoude weezen.

Vertrek van Livorno.

Wy vertrokken uit de haven van Livorno op den 27 van de voornoemde maand December / in 't gezelschap van de gantsche Hollandsche Vloot / en vonden ons des anderen daags / omtrent des morgens ten acht uuren / tusschen Porto Ferraro en Piombino; en / gelijk 't weer zeer helder en stil was / hadden wy 't vermaak van deeze twee plaatsen op ons gemak te konnen beschouwen. Van daar zeilden wy tusschen twee kleine Eilandtjes / welker een Salmajola genoemd is / doch het ander en heeft geen naam. Omtrent tien uuren kreegen wy Portolongone in 't gezigt / en een wijltje daar na Monte-Christo. Een uur namiddag ontdekten wy Castiglionsere, en al het overige van den dag zeilden wy langs d' Eilanden Gigio en Samiti.

Op den 29. ontdekten wy met de zelve wind / met het aanbreeken van den dag / d' Eilanden Pontia en Palmerola, en omtrent den avond die van Ventitione en Ischia. Des nachts omtrent elf uuren keerde de wind noordnoord-

noord-west / en 't wierd zeer stil; 't geen d' oorzaak was / dat wy dien nacht niet veel wegs af en leidden.

Den 30. hadden wy den gantschen dag groote stilte; doch tegen de nacht rees 'er een zuid-ooste wind op / die allengskens zoo vinnig begon te blaazen / dat wy die nacht niet veel rusten konden.

Den 31. vervolgde de zelve wind tot op den avond met een zeer holle zee; doch omtrent negen uuren liep ze westelyk; 't geen een groote vrengde in al het volk veroorzaakte.

Den volgende dag / zijnde den eersten January des jaars 1672 / was de gantsche Vloot van den ander verspreid / zoo wel ter oorzaak van het kwaad weer des voorigen dags / als ter oorzaak van de duisternisse des nachts; maar omtrent tien uuren kreegen wy eenige van onze schepen weer in 't gezicht / gelijk ook ter zelve tijd de drie Eilanden / die voor Trapano leggen / te weeten Levanzo, Maretima, en Famagnano. Omtrent den middag kwamen alle de schepen dicht by deeze Eilanden weer by malkander / en de wind tegen des avonds te vier uuren gaande leggen / dreeven wy in stilte tot middernacht toe / wanneer 'er een noord-weste wind opreês; maar die zoo swak was / dat wy zeer weinig voorderen konden.

Drie dagen daar na ontdekten wy met het krieken van den dag 't Eiland Pantalarea; en hoewel wy nu tamelijk dicht by Sicilien waren / belettede ons echter een mist / die van die kant kwam / 't zelve te zien / tot 's morgens te tien uuren toe / wanneer het weer wat op begon te helderen.

Den 5. January de wind ons de gantsche nacht gunstig geweest zijnde / vonden wy ons des morgens op anderhalf mijl na aan de kust van Sicilien, vlak tegen over Kaap Passaro; en gelijk het zeer helder weer was hadden wy 't gezicht van den Mont-Gibel, die t' eenemaal met sneeuw bedekt was. Des namiddags de Kaap gedubbeld hebbende / ontdekten wy de kust van Saragousse. Tegen den avond / met het ondergaan van de Zon / ging de wind leggen; zulks dat wy de gantsche nacht daar weinig gevoel van hadden / 't geen ons zeer wel kwam / vermits wy anders ongetwijfeld een groot ongeluk gekreegen zouden hebben; want omtrent twee uuren na middernacht kwam het een der Oorlogs-schepen / die de Vloot tot convoy verstrekten / vlak van achteren op ons aanzeilen; invoegen dat / zoo wy een sterke wind hadden gehad / buiten alle bedenken een van beide zeer beschadigd zoude geworden / of mogelijk wel in de grond geraakt hebben.

Twee dagen daar na ontdekten wy met helder weer Kaap Spartivento, en de zelve wind ons de gantsche dag byblijvende / zagen wy noch eenige andere plaatsen van Kalabrien.

Op den 11. zagen wy met het doorbreeken van den dag twee kleine Eilandjes / 't een Faun, en 't ander Merlera genoemd; ook ontdekten wy dat van Korfu. Tegen den avond kwam 'er een menigte van kleine vogeltjes op ons touw-werk vliegen / waar van wy 'er een goeden hoop vingen / gelijk ook vier Valken / ettelijke Uilen / en een party Tortel-Duiven.

Den 16. vonden wy ons des morgens dicht by 't Eiland Zanten, als waar

waar een weste wind/ dien wy kreegen/ alle de kleine vogeltjes/ waar van wy 'er sedert vijf dagen een groote menigte gevangen hadden/ weg joeg.

Vier dagen daar na vonden wy ons des morgens op twee Kanon-schooten na by de Kaap Matapan, 't geen de zuiderlijkste punt van gantsch Europa is. Tegen den middag begon de wind zoo te wakkeren/ dat wy in drie uuren 't Eiland Cerigo voor by zeilden.

Den 22/ hoewel wy een zeer swakke wind hadden/ lieten wy echter niet te voorderen; want des morgens vonden wy ons tusschen 't Eiland Zea en Morea, dicht by een kaap Delle Colonne genoemd/ met de zelve naam als die van de kust van Kalabrie. Vervolgens ontdekten wy 't Eiland van Negrepont, waar van wy de kaap des middags te drie uuren dubbelden; en een brave Zuid-weste wind krijgende/ zeilden wy dien dag en nacht een groot stuk wegs.

Den 23/ de gantsche nacht een sterke wind gehad hebbende/ vonden wy ons des morgens dicht by 't Eiland Ipsera, daar de wind zuidelijk liep. Tegen den middag waren wy aan de punt van 't Eiland Scio, zeer dicht by land. Des avonds wierpen wy 't anker niet wijd van 't Kasteel/ omtrent twee mijlen van de Stad/ ter oorzaak van de stilte.

Aankomst tot Smyrna.

Den 24, des morgens ten tien uuren, kreegen wy een Noord-Weste wind/ die ons in de haven van Smyrna dreef.

Des anderen daags den 25, January des voornoemde jaars 1672 gingen wy te land/ zonder eenigsins van de zee vermoeid te zijn; want wy hadden 't water geduurende deeze reis den meesten tijd zoo effen gehad/ dat ik byna zoo gemakkelijk in 't schip konde zitten schrijven/ als of ik te Londen in mijn Kantoor was geweest. Wy gingen huisvesting neemen by een Engelsman/ die herberg hield aan het einde der Franken- of Kristenen-Straat, welke straat alzoo genoemd word/ om dat alle de Franken (dit 's de naam der Europische Kristenen in 't algemeen) daar in woonen/ zijnde deezen oord voor hen de gemakkelijkste/ ter oorzaak dat de straat langs de zee legt/ die achter tegen de huizen aanslaat.

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

Gelegentheid van Smyrna. Oude Ruinen. Fort der Turken op de Golf, om den doortocht te verhinderen. Kerk van S Polykarp of Janus. Smyrna dikwils Aard-beevingen onderworpen. Beelden in puinhoopen gevonden. Volkrijkheid van Smyrna. Straat der Kristenen. Vruchtbaarheid des Lands. Regeering. Onregtvaardigheid der Tollenaers. Komst- en Vertrek-tijd der Karavaanen, &c.

Smyrna is tegenwoordig / voor zoo veel de Koophandel aangaat / 't zy ter zee of te land / de vermaardste Stad van de gantsche Levant; want hier ter plaatse komen de meeste schepen / die eerst van 't Westen te Livorno ten anker komen / en daar ook op zekere gestelde tijden de beste Karavaanen van daan trekken.

Beschrijving van Smyrna.

De Stad legt op 50 graaden lengte / en 38 graden en 45 minuten breedte / in een golf van d' Archipel / welke omtrent zeven mijlen in de lenghte heeft / en aan de rechter zijde van den Istmus, zy is in dit gedeelte van 't klein Azie, 't welk de Grieken onder de naam van Ikonie bezaten / en by na even ver van Epheze en van Sardes gelegen. 't Was hier te Smyrna, daar een der zeven hoofd-kerken waren / waar van gesprooken word in d' Openbaring van den Evangelist Johannes 't Is tegenwoordig noch een groote Stad / gebouwd in de gedaante van een Amphiteater of Schouwplaats op 't hangen van een heuvel / die na 't westen legt; maar echter zoo groot noch zoo schoon niet / als ze eertijds wel geweest is / gelijk het lichtelijk te oordeelen is uit de ruinen van eenige gebouwen / die noch / meer na boven toe / op den heuvel staan / welke tegenwoordig van 't midden af / daar d' oude Stad van Smyrna gebouwd was / gantsch niet meer bewoond word. Men ziet 'er noch de muuren van een groot Kasteel / en daar onder de ruinen van een Amphiteater / daar in men geloofd / dat den Heiligen Polykarp voor de Leeuwen geworpen wierd. Dit Amphiteater en was niet van gedaante als d' anderen / die gemeenlijk rond zijn; want het maakte maar een half rond / en na de zee kant toe had men 't open gelaaten. De Turken hebben 't by na t' eenemaal verwoest / en zich van de steenen gediend / om twee mijlen van de Stad op de Golf / ter plaatse daar de doortocht zeer eng is /

Des zelfs gelegentheid.

Oude Ruinen.

is / een Fort te bouwen / waar voor d' inkomende en uitgaande schepen gehouden zijn te groeten; want om de moeite niet te hebben van de steenen zoo ver te gaan halen / raadslaagden zy / of ze die van der Kristenen en Joden Grafsteden / die by den oever zijn / gebruiken zouden; maar zy hebben 'er maar weinig van genomen / 't zy dat ze hen niet bedroeven of vertoornen wilden / of dat ze de steenen daar zoo bekwaam niet toe en vonden / als die van deeze Schouwplaats. Dit Fort en is noch niet zeer lang gebouwd geweest / en by een gedenk-waardige gelegentheid. In de laatste oorlogen der Turken met de Venetianen d' Ottomannische Vloot in d' Archipel geslagen zijnde / wilde den Grooten Heer die weer in de voorige staat herstellen / en zond derhalven in alle de havens des Rijks / daar hy wist / dat gemeenlijk Engelsche en Hollandsche Schepen leggen / om ze te verzoeken hem voor goede betaaling te dienen. Inzonderheid maakte hy staat op de Schepen van Smyrna, daar 'er gemeenlijk meer zijn / als op eenige andere plaats; maar de Kapiteinen / die terstond de voorslag / welke hen gedaan wierd van tegen de Venetianen in zee te gaan / verwierpen / ziende / dat men hen gelijk als daar toe dwingen wilde / lichtten niet 'er haast het anker / zonder dat men hen wederhouden konde / alzoo 'er toen noch sterkte / noch kanon / te Smyrna was. Den grooten Vizier verstoord zijnde over deeze weigering / gedaan aan zijn Meester / en over dat de Schepen alzoo zonder eenige verhindering in en uit konden loopen / bedacht om hen naderhand in toom te houden / een Fort op de Golf te bouwen op een plaats / daar de schepen noodzakelijk voor by moeten komen / daar hy zeer swaar geschut op leggen deed / om den doortocht te verhinderen. Zedert die tijd hebben de Convoyers / welke de Vlooten begeleiden / nooit meer tot Smyrna toe gekomen / gelijk ze voor die tijd gewoon waren te doen; maar ze blijven tegenwoordig leeger als de Sterkte / en buiten bereik van 't Kanon / leggen / om nergens toe gedwongen te worden.

Fort der Turken, op de Golf.

Dicht by deeze Schouwplaats ziet men ook noch eenige overblijffels van een Kerk / waar van de twee zijden gelijk als in Kapellen door kleine muurtjens / die noch over eind staan / afgescheiden zijn; maar men twijfeld geweldig / of 't de vervallen zijn des Kerks van den Heyligen Polykarp, Bisschop van Smyrna, of van een ouden Tempel van Janus.

Kerk van St. Polikarp of Janus.

Smyrna is verscheidene maalen verwoest geweest / 't zy door d' oorlogen / of door d'aard-beevingen / welke daar vry gemeen zijn. Geduurende ons verblijf aldaar / ontstond 'er een aard-beeving / die niet lang duurde; maar die geweldig hard was / en die my by na 't leeven gekost zoude hebben / alzoo 'er een gantsche zoldering / met swaare balken ondersteund / even zoo als ik uit de kamer gegaan was / met een groot geweld ter aarde viel. Omtrent sestig treeden van de zee ziet men d' overblijffels van groote muuren / twee voeten diep onder 't water verborgen; en aan 't einde van de Stad ten westen heeft men op d' oever van de zee de vervallen van een Zeemuur / en van eenige oude Pakhuizen.

Smyrna dikwils aardbevingen onderworpen.

d' Engelsche Koopluiden hebben in puinhoopen van Smyrna doen zoeken / en een menigte van schoone beelden daar onder gevonden / welke zy na

Beelden in de puinhoopen gevonden.

na hun land geboerd hebben. Men vind'er noch dagelijks diergelijke beelden; maar wanneer de Turken daar na graaven, bederven zy ze altemaal. Men kan wel oordeelen, dat'er van een verbaarlijke groote onder geweest zijn, door de brokken, welke ik van twee beenen gezien heb, die van een harde witte steen gemaakt, en zoo groot waren, dat het gantsche beeld weinig minder in hoogte geweest moest zijn, als het Zonne-beeld of Colossus van Rhodus.

Aan dezelve kant van de Stad, daar deeze zee-muur stond, ziet men een oud Kasteel van weinig weerbaarheids, aan welkers voet de zee een kleine inham maakt, daar de Galeyen van den Grooten Heer by wijlen in leggen konnen.

De Stad is zeer wel bevolkt, en behelsd weinig minder als negentig duizent zielen. Men telt'er omtrent 60000 Turken, 15000 Grieken, 8000 Armeniers, en zes of zeven duizend Jooden. Wat d'Europische Kristenen belangd, die daar al den handel maken, en daar ik zoo terstond van spreeken zal, hun getal is zeer klein. Ieder van deeze Landaard heeft daar een vrye oeffening van haar Godsdienst. De Turken hebben te Smyrna byftien Mosqueen; de Jooden zeven Synagogen; de Armeniers hebben maar een Kerk; de Grieken twee; en de Latijnen drie. De Fransche Kapucynen hebben 'er een schoon Klooster. Ook heeft men 'er Fransche Jesuieten, en Italiaansche Observantijnen. De Turken, de Grieken, d'Armeniers, en de Jooden, woonen op den heuvel; maar alle de vlakte, die langs de Zeekant is, word niet bewoond, als door Europische Kristenen, Engelschen, Hollanders, Franschen, en Italianen. De Grieken hebben in den zelven oord een oude Kerk, en eenige kleine huisjens, daar de Bootsgezellen konnen gaan eeten.

Volkrijkheid.

Alle deeze verscheidene volkeren van Europa zijn in Azie in 't algemeen bekend onder den name van Franken; maar men heeft 'er van d'eene Landaard veel meer als van d'andere. Ieder Natie heeft zijn Consul of Agent, en de Fransche Consul heeft twee Vice-consuls onder hem, den een te Scalanove, en den ander te Chio.

Consuls.

Den oord of 't quartier der Europische Kristenen is maar een lange straat, welkers eene eind aan de zee uitkomt, die tegen de voet der huizen aanslaat; doch de huizen verschelen zeer veel in de huur, want de geenen, die dicht aan de zee staan, zijn zoo ter oorzaak des uitzichts, als om 't gemak van 't lossen der koopmanschappen, veel duurder van huur, als die na de kant des heuvels staan.

Quartier der Kristenen.

't Land van Smyrna is vruchtbaar en overvloedig in alle dingen, die tot onderhoud des leevens noodzaakelijk zijn; maar inzonderheid in uitsteekende wijnen en goede olyen. Een half mijl van de Stad, aan de noordzijde, heeft men ettelijke zout-keeten. De zee beschaft een menigte van goede visch, die men 'er voor een kleyne prijs bekomen kan; en allerley jacht valt 'er ook zeer goed koop. Men heeft weinig plaatsen in Europa, daar men zich beter verlustigen kan; 't geen echter verstaan moet worden van 't quartier der Kristenen; men gaat 'er uit wandelen; men noodigd

Vruchtbaarheid des Lands.

malkander dikwils ten eeten; want alles is 'er zeer goed koop; en men heeft 'er verscheiden Engelschen en Franschen / die daar Ordinaris houden. Men pleeg 'er dapper te speelen / zelfs tot verlies van goederen en eer; maar sederd weinig tijds is 'er eenige maatiging in gekomen. Men heeft 'er ook klos-banen / trok-tafels / en meer diergelijke spellen / invoegen dat men 'er sijn tijd zeer wel verdrijven kan. Langs de zee-kant tot de zout-keeten toe is 't zeer vermakelijk te wandelen / en aan de land zyde heeft men een menigte van schoone tuinen. In de Zomer ziet men 'er gemeenlijk veel Volks langs de wegen / om zich te gaan verlustigen; en de vryheid veel grooter te Smyrna als op eenige andere plaats van Turkyen zijnde / behoefd men / wanneer men uit wil gaan / geen Janitzar by zich te neemen / gelijk men anders by na gantsch Turkyen door genootzaakt is te doen. Zoo iemand een liefhebber van de jacht is / neemt hy maar een kleis barkje / 't geen hem twee of drie mijlen van de Stad / na de kant van 't gebergte / ter plaatse daar de jacht goed is / te land zet; en men vind 'er over al zoo veel wildbraads / dat men niet t' huiswaart behoefd te keeren / zonder daar wel van voorzien te weezen; invoegen dat Smyrna te recht een plaats van goede cier genoemd mag worden.

Menigte van Wild-braad.

Ongemakken van Smyrna.

Maar zoo Smyrna zoo groote voordeelen heeft / 't heeft ook haar ongemakken; want de hette is 'er des zomers zeer groot / en ze zou onverdragelijk zijn zonder een zee-wind / die de lucht verkoeld. Deeze wind begint gemeenlijk des morgens ten tien uuren / en duurd tot den avond toe; doch wanneer ze achter blijft / heeft men 'er niet weinig te lijden. Een anderen gaan 'er zelden jaren voor by / dat deeze Stad niet van de pest aangetast en word / die daar echter zoo geweldig niet en is / als in Kristenrijk. De Turken vreezen / noch vlieden ze / om dat ze zeer sterk op de predestinatie staan; maar ik geloof / zoo die van Smyrna zorg droegen om een menigte van stinkende wateren / die zich by de winter om de Stad vergaderen / te doen weg vlieten / dat de pest daar zoo menigmaal niet weezen zoude. Gemeenlijk heerscht ze daar in de maanden van May / Juny / en July; maar de kwaadaardige koortsen / die niet nuffen in September en October daar op te volgen / zijn vry wat meer te vreezen / en dooden veel meer volks als de Pest.

Regeering.

Men heeft in deeze Stad geen Bassa, maar ze word alleenlijk geregeerd door een Kady, die den Kristenen zoo hard niet en valt / als men hen in verscheidene andere plaatsen van Turkyen wel doet; want / zoo hy zijn Bediening misbruikte / men is niet ver van Konstantinopolen om zich tegen den grooten Moufti daar over te beklagen; en met eenige vereering / die men hem doet / brengt men hem lichtelijk tot den Kady af te zetten / alzoo hy verheugd is / wanneer hy maar gelegentheid vinden kan / om zijn plaats aan een ander te geven.

Onrechtvaardigheid der Tollenaars.

Den Tol van Smyrna brengt den Grooten Heer zeer veel op / en ze word te deezer plaats zeer naauwkeurig betaald; maar 't slimst van allen is / dat de Tollenaars / die hier volkomene meesters van zijn / de Koopmanschappen menigmaal drie maal zoo hoog waardeeren zullen / als ze in der

daad

daad waardig zijn ; waarom de Kooplieden alle bedenkelijke middelen zoeken om hen te bedriegen / te meer dewijl / wanneer men op sluiken betrapt word / de goederen niet vebeurd zijn ; maar alle de straf in een dubbelde tol-betaling bestaat.

Den Handel is groot te Smyrna, en de voornaamste waren / welke d'Europische Kristenen van daar brengen / zijn rouwe zyden / welke d' Armeniers van Persien brengen ; gaarnen / en kamelotten van geiten hair / die van een klein Stedetje komen / Angouri genaamd / vijftien of sestien dagreizen van Smyrna ; gesponnen kotoen ; leeren / droog leer en Turksch leer van verscheidene koleuren ; webben van witte en blaauwe kotoenen ; menigte van wollen tot matrassen ; tapijten ; gepikeerde dek-kleeden ; zeep ; Rabarber ; Galnoten ; Valanede ; Scammonium ; en Opium ; doch deze vier laatste soorten van koopmanschappen worden in geen groote menigte verboerd.

Waaren, die van Smyrna na Europa gevoerd worden.

De Karavanen komen gemeenlijk hier aan in de maanden van Februarij / Junij / en October / en vertrekken ook van hier na de Landen / daar ze van daan komen / in de zelve maanden ; invoegen dat men zich tijds genoeg daar toe gereed kan maken.

Komst- en vertrek- tijd der Karavanen.

DARDE HOOFD-STUK.

Tocht na Ephezen. Ruinen van een Water-leiding. Mosquee uit de Ruinen des Tempels van Ephezen. Hedendaagsche gedaante der voornoemde Stad. Tempel van Diana. Steen met d' Afbeelding van Kurtius. 't Hol der zeven Slapers. Schelmstuk van een Janitzar. Voordeeligen staat der Janitzars , die in dienst der Consuls zijn.

Dewijl wy gehouden waren na de Karavane te wachten / en Ephezen niet verder van Smyrna afgelegen is / als maar anderhalf dag-reis te paard / besloten wy een reisje derwaarts te doen / en te gaan zien 't geen 'er overgebleeven is van een Stad en haar Tempel / daar d' oudheid zoo veel geruchts van gemaakt heeft. Ten deezen einde maakten wy een gezelschap van twaalf persoonen / soo Engelschen als Hollanders / en namen drie Janitzars / om ons / met drie paarden / geladen met wijn en andere leevens-voorraad / derwaarts te geleiden.

Tocht na Ephezen.

Wy vertrokken uit Smyrna den 23. May des namiddags omtrent drie uuren / en reeden door een land vol vlakten en heuvels tot aan een groot

 dorp

dorp / daar wy ons avondmaal deeden / na daar twee of drie uuren gebleven te hebben / steegen wy weer te paard / en reeden tot middernacht toe / om de hette te vermijden. Onder wegen vonden wy negen of tien zeer enge boogen / waar van wy niet anders oordeelen konden / als datze tot een water-leiding gediend hadden. Eenige van ons gezelschap / die noch wat jong / en niet veel moeijelykheids gewent waren / gingen op kussens leggen slapen tot drie of vier uuren toe / wanneer ik met de Janitzars moeite genoeg had met hen op te wekken / om te paard te klimmen / en de koelte van den morgen-stond tot ons voordeel te nemen. Van daar tot Ephezen toe heeft men een vermakelijke weg langs en door kleine boschjes / die door een menigte van riviertjens besproeid worden.

Ruinen van een water-leiding.

Een vierdendeel mijls van Ephezen vind men een Mosquee / welke eertijds een Kerk der Kristenen was / die ze bouwen deeden van de ruinen des Tempels van Ephezen. Deeze Mosquee staat in een muur beslooten / en men klimt daar in langs twee trappen / ieder van twaalf treeden / die tot een portaal geleiden. Verbolgens komt men in een manier van een Klooster / welkers boogen ondersteund worden door kleine marmere pylaartjes van verscheidene koleuren / die zeer aardig gewerkt zijn / zijnde voorders de vloer der galderyen / die aan drie kanten komen / met groote vierkantige steenen bevloerd. De Mosquee beslaat de gantsche vierde zijde / welke ter rechter hand legt / en de deur staat in 't midden. Deeze Mosquee is een groot gewelfsel / onderstemd door vijf kolommen / die volmaakt schoon zijn. Vier zijn 'er van marmer / en ieder van een verscheiden koleur; maar de vijfde is een zeer raar stuk / vermits ze van Porphyr-steen / en van zoodanig een groote is / dat men te meer daar over verwonderd moet staan.

Mosquee uit de ruinen des Tempels van Ephezen.

Na dat wy nu wel bezichtigd hadden alles / dat 'er aanmerkens-waardig te deezer plaats is / haalden wy een gedeelte van onze provizie voor den dag / en gingen in 't portaal zitten ontbijten / zonder dat men ons een woord zei; maar 't zelve op onze wederkomst hebbende willen doen / wierd onze maaltijd gestoord door een geval / 't geen in 't gevolg verhaald zal worden.

Ephezen heeft niet meer de gedaante van een Stad / dewijl ze t'eenemaal verwoest is / en dat 'er geen een huis meer over eind staat. Zy was gebouwd op 't hangen van een heuvel / in een gelegentheid by na gelijk die van Smyrna; en onder aan de voet van deezen heuvel loopt een stroom / na door eenige landeryen met duizend swieren gevloeid te hebben. 't Blijkt noch wel / dat deeze Stad zeer groot is geweest / en men ziet noch boven op den heuvel den omkring van haar muuren met een menigte van vierkante toornen / waar van 'er eenigen noch gaaf en ongeschonden genoeg zijn. Onder anderen is 'er een zeer aanmerkens-waardig / die twee kamers heeft / waar van d'eene uitermaten schoon en met marmer bekleed is. De luiden daar te lande glooven / dat het de plaats is / daar Paulus in gevangen gelegt wierd / en dat door een byzonder voorrecht de tijd / die alles vernield / deeze kamer tot op den tegenwoordigen dag toe in 't minst niet heeft konnen beschadigen.

Hedendaagsche gedaante van Ephezen.

De

De zoo zeer vermaarde Tempel van Diana staat beneden aan den heuvel by een poort van de Stad. Daar is niets meer van overig als 't groot portaal / 't geen noch geheel is. De gewelfzels der kelders staan ook noch / en zijn zeer groot; maar altemaal vol van drek en vuiligheid. Wy gingen daar in met lantaarnen / en moesten geweldig bokken om 'er in te komen / om dat de wind d' aarde daar zoodanig tegen aanjaagd / dat d' ingang by na t' eenemaal daar door gestopt word; maar als men 'er binnen is / gaat men op zijn gemak / en de gewelfzels zijn hoog en schoon / zonder dat 'er by na iets aan bedurven of verbrooken is. Dicht by 't groot portaal ziet men vier of vijf groote kolommen ter aarde leggen / en noch wat nader daar by een ding gelijk een doopvont van tien voeten diameters en van twee voeten diepte. De luiden daar te lande zeggen / dat het den Vont is / waar in Johannes de Kristenen kwam doopen; maar ik / die wel meer schoone Tempels gezien heb / ik geloof eer dat deezen Vont of Bak diende om d' offeranden des volks in te leggen / gelijk 'er diergelijken in de Pagoden der Indianen zijn. De Grieken en Armeniers / en inzonderheid d' Europische Kristenen zoeken 'er stukken af te breeken / om gelijk een reliquie met zich te nemen; maar de steen daar van is zoo hard / dat z' 'er tot noch toe geen een brok van hebben konnen krijgen.

Tempel van Diana.

Niet ver van den Tempel ziet men een andere Poort van de Stad / waar op een groote steen staat van zeven of acht voeten in 't vierkant met d' afbeelding in 't verheven van Kurtius, dien beroemden Romein / die zich ten dienste van zijn Vaderland te paard en gantsch gewapend in een ondempelijken afgrond wierp. Verscheidene Kooplieden hebben den Gouverneur van de Provintie daar geld voor gebooden / om ze na Europa te stueren; maar zy hebben ze niet mogen verwerven.

Steen met d'afbeelding van Kurtius.

Omtrent vyf honderd schreeden van Ephezen ziet men noch de Grotte of 't hol / 't welk men dat der zeeven Slapers noemd / staande aan de voet van den zelven heuvel / daar de Stad op gebouwd was.

't Hol der zeven Slapers.

Van Ephezen reeden wy na Scalanove, 't geen daar maar twee mijlen van daan is. Ter halve weg loopt het stroompje / daar hier voor van gesprooken is / in de zee / en men heeft altijd aan des zelfs mond een menigte van Grieksche Barken / om op de Steur-vangst te passen. Van de Kuit dezer Visschen maken zy een zeker goed / 't geen ze Kavejaard noemen; ook neemen ze de beste en lekkerste darmen / welke zy met deeze zelve Kuit vullen / om daar een zeker slag van beulingen af te maken / die platachtig / en omtrent zoo lang als een hand zijn / welke zy Boutarde noemen. Deeze beulingen laat men in de rook droogen / waar na men ze aan schijven snyd om t' eeten. 't Is alleen hier van / en van een zeker visch / welke geen bloed heeft / waar van de Grieken alle hun voedsel maken geduurende hun Vasten / die zeer streng is; en aldus word 'er in deeze quartieren een grooten handel met Kavejaard gedreeven.

Beulingen van kuit van Steur.

't Was omtrent zeven uuren des avonds toen wy te Scalanove kwamen. Den Gouverneur van de plaats was bzy beleefder / als de Turken gemeenlijk zijn / en betoonde ons veel vrindschaps. Ook ontfing ons den Vice-

consul der Franschen zeer beleefdelijk / en gaf ons onder andere gerechten t'eeten van een Meloen-beuling / die te deezer plaatze uitermaten lekker gemaakt worden.

Dien zelven avond een onzer Janitzars in geschil geraakt zijnde met den Dienaar van een Hollandsch Koopman / die in ons gezelschap was / welke hem dicht afgerost had / en des anderen daags zijn klachten daar over aan des zelfs Meester gedaan hebbende / die hem daar niet over te vreede stelde / dacht den schurk terstond op middelen om zich ten koste van 't gantsche Gezelschap te wreeken / en nam te dien einde onder eenige voorwending de voortocht / om te beter tot zijn oogwit te geraken. Wy vertrokken des morgens in de koelte van Scalanove, en kwamen met goeden honger aan de Mosquee / daar wy den voorgaanden dag ontbeeten hadden. Eenigen van ons gezelschap / die hun gemak zochten / zagen geen bequamer plaats / als 't zelve portaal / 't geen ons alreede voor tafel gediend had / om daar voor de tweede maal in de schaduw van de Zon / die op alle andere plaatsen brandend heet scheen / te gaan eeten. Door een heimelijk voorgevoel / 't geen ik had van 't geen / dat ons daar na wedervoer / was ik gantsch niet van deeze meening / en trachtte hen te bepraten tot ons maal te doen op eenige rotsen / die wy daar bekwaam en gemakkelijk genoeg toe dochten te zijn ; maar eindelijk behielden de meeste stemmen d'overhand. Wy gingen dan noch eens bezitting neemen van het portaal / deeden daar onze provisie brengen / benevens een ledere fles met wijn / en een met water / en stelden ons tot eeten en drinken zonder verder te denken. D' Eerste brokken hadden wy noch by na in de mond / wanneer ik drie of vier Turken / die uit het Dorp kwamen / 't geen niet wijd van de Mosquee af is / van verre in 't oog kreeg. Terstond zei ik tegen 't gezelschap / dat ik ons daar niet veel goeds uit voorspelde / en deed met 'er haast onze fles met wijn aan een kant maken ; want de Turken waren toenmaals in de Ramezan, 't geen hun Vasten is / gedurende de welke de wijn veel strenger verbooden is. Ik bedroog me niet in 't gevoelen / 't welk ik van de komst deezer Turken / en van 't verraad des Janitzars had / die / wel denkende dat wy daar weer zouden gaan eeten / den Kady daar van was gaan verwittigen / om zich door deeze moeite / welke hy ons verwekte / te wreeken over 't ongelijk / 't geen hy geleeden waande te hebben. Deeze kwaadaardige en kwalijkgekleede Turken waren Janitzars van de plaats / welke den Kady stuurde om ons te betrappen wijn drinkende op een plaats / dien zy voor heilig houden / en daar wy by gevolg / na hun gevoelen / een kerkschendery pleegden. Honden van Kristenen, zeiden zy / zoo haast zy by ons kwamen / waarom gaat gy niet binnen in de Mosquee liever zuipen en vreeten, en noch meer ontheiligen een heilige plaats op een tijd, die u daad noch te snooder maakt? Honden, vervolden zy / gy drinkt wijn. Wy doen niet, zeid' ik terstond / neemende 't woord voor ons altemaal / Wy drinken niet anders als water ; en zoo 't u beliefd, kunt gy 'er de proef van neemen, zey ik tegen den geen / die 't meeste geweld maakte / en deed terstond door een van onze dienaars uit de water-fles schenken. Hier op wenkte ik een der

Schelmstuk van een Janitzar.

Turken met het oog/ die daar uit lichtelijk begreep/ dat ik hem iets in 't byzonder beloofde/ en kerende zich van stonden aan na zijn Makkers / 't is waar/ zeide hy/ zoo haast hy 't geproefd had / zy drinken geen wijn. Niettemin belettede dit niet / dat wy / volgens 't bevel / 't geen zy hadden / van ons by den Kady te brengen / hen niet volgen moesten ; waarom ik / op 't verzoek van 't gantsche Gezelschap / met noch drie persoonen by my / de last nam van na 't dorp te gaan / om t' antwoorden op 't geen / dat men ons daar te zeggen zoude hebben. Den Kady deed ons met een straf gelaat de zelve verwijtingen / welke de Janitzars ons gedaan hadden ; maar hy was wel verwonderd en verstoord met eenen / wanneer zy hem altemaal eenmondig zeiden dat wy geen wijn by ons hadden gehad ; 't geen hy echter niet gelooven wilde / vermoedende / dat wy hen omgekocht hadden / en dat ze derhalven niet klappen wilden ; en in der daad 'k had dien Turk / dien ik een wenk met het oog gegeeven had / onder wege stilletjes acht dukaten in de hand gestopt ; over welcke vereering geweldig verheugd zijnde / alzoo hy niet gedacht had / dat de zelve zoo hoog geloopen zoude hebben / had hy by zijn Makkers zoo veel te weeg gebracht / dat ze niets tot ons nadeel zouden zeggen. Den Kady over dit bescheid gantsch niet wel vernoegd zijnde / stuurde ons na zijn Lieutenant ; maer deeze nu en dan van de Consuls en Koopluiden van Smyrna een vriendschap genooten hebbende / ontfing ons t' eenemaal wel/ en deed terstond de tafel dekken. Onder de maaltijd zeid' hy ons / dat den Kady daar eerst nieuwelings gekomen was / en derhalven noch alles van nooden had / waarom hy zich met een weinigje wel te vreede zoude laten stellen. Om de zaak dan by te leggen gaven wy vijf-en-twintig dukaten aan den Lieutenant / die 't mogelijk met den Kady noch wel voor vry wat minder prijs afmaakte / en voegden ons vervolgens weer by ons Gezelschap / die geweldig beducht waren geweest / dat wy 'er zoo gemakkelijk niet afgeraakt zouden zijn.

Wy wilden nu door een andere weg weer te Smyrna komen / als de geene/ welke wy in 't heen gaan gebruikt hadden / en koozen 'er derhalven een / die zeer vermakelijk was / als zijnde ten deele gelegen tusschen vast zand / en ten deele tusschen aangename weiden / daar men van tijd tot tijd verscheidene smalle en wel bebloerde dijken vind. Vervolgens reeden wy over een rouwe en hooge bergh / en verkoosen onse slaap-plaats in een schuur van Mahometanen.

Des anderen daags morgens ten tien uuren kwamen wy weer van onse Ephezische tocht te Smyrna, hebbende in alles vijf dagen daar mede toegebracht. Terstond deeden wy onse klachten aan de Consuls over den schelmschen trek/ dien den Janitzar ons gespeeld had. De Consuls deede aan den Janitzar Aga en aan den Kady daar over klaagen / die voor zijn straf hem uit den dienst der Consuls namen / dat 's te zeggen uit een plaats/ die hen zeer voordeelig was. Ook word door deze lieden na diergelijke plaatsen geweldig gestaan ; want / behalven dat de Janitzars / welke men aan de Consuls geeft om hen te dienen / vry van den oorlog zijn / konnen zy groote profijten maaken / vermits 'er geen koopman is / daar ze niet nu en

Voordeeligen staat der Janitzars, die in dienst der Consuls syn.

en dan iets van krijgen / inzonderheid op nieuwe jaars dag / en andere Feest-dagen / meenende dat het geen / 't welk hen uit gunst en beleefdheid gegeven word / hen van rechts weege toekomt / en makende van een gewoonte een wet. Aldus wierd den Janitzar gestraft ter plaatse / daar de Turken / die 't geld boven alles stellen / 't gevoeligst zijn; en wat ons belangde / wy hadden niet veel moeite om ons te troosten over de schade / welke wy daar by geleden hadden / alsoo wy / ver van ons te bedroeven / d'eersten waren / die daar om lachten.

Weinig tyds daar na de vertrek-dag der Karavane vast gesteld zijnde / maakten wy alles gereed / 't geen wy op deeze reis van nooden geloofden te zullen hebben; doch vermits hier na op verscheidene plaatsen van de Karvanzeras, of Levantijnsche herbergen / gesprooken zal worden / gelijk ook van meer als een manier van Karavanen, en van eenige byzondere gewoonten daar omtrent gebruikelijk / zullen wy / eer wy tot de reis zelve komen / een volkomene beschrijving daar van doen / hoedanig een noch voor ons geen Reiziger opgesteld heeft / om alles in 't gevolg te beter te konnen verstaan / en met meer vruchts te leezen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Beschrijving der Karvanzeras, of Levantijnsche Herbergen. Tweederhande slag der zelven, en door wie die gebouwd mogen worden. Manieren van reizen in Turkyen en Persien. Beschrijving der Karavaanen. Bediening van den Karavan-Bachi. Onderscheid der Karavaanen. Vreemde bygeloovigheid der Mahometaanen raakende het voeren van Wijn op Kemels. Wijze van het trekken der Kemels. Dienst der Chaoux in de Karavaane. Waar van men zich op deeze tochten te verzorgen heeft, &c.

Beschrijving der Karvanzeras.

De Karvanzeras zijn de Herbergen der Levantijnen; maar deeze Herbergen verscheelen zeer veel van de geenen / welke men in Europa heeft; want zy hebben noch het gemak / noch de netheid daar van. Zy zijn in 't vierkant gebouwd / by na gelijk Kloosters / en hebben gemeenlijk maar een verdieping; hoewel men 'er ook vind / die 'er twee hebben / doch zeer weinig. Een groote poort geeft ingang in den hof / en in het midden der drie andere zijden / te weten voor / ter rechter / en ter slinker zijde / heeft

men

Jan Luyken, invenit et fecit.

AVANE.

men een zaal of groote kamer voor d' aanzienlijkste luiden / die daar mogen komen. Ter zyde van deeze zalen zijn verscheidene kleine kamertjens / daar in zich een ieder in 't bijzonder vertrekt. Deeze kamertjens zijn verheven gelijk een borstweering langs den hof omtrent twee of drie voeten hoog / en van achter komen de stallen daar tegen aan / daar men den meesten tijd alzoo gemakkelijk gehuisvest is als in de kamers. Daar zijn 'er ook veel / die by de winter daar liever in leggen / om dat het 'er warm is / vermits deze stallen alzoo wel als de zalen en kamers verwulfd zijn. In deeze stallen heeft men voor 't hoofd van ieder paard een nis met een klein venstertje / 't welk in een kamer uitkomt / waar door een ieder zien kan hoe men zijn paard handeld. In ieder deezer nissen konnen twee of drie persoonen op een ry staan; en 't is te deezer plaatse / dat de knegts gemeenlijk hun spijs bereiden.

Men heeft tweederhande slag van Karvanzeras. d'Eenen zijn beinkomst / en in deezen word men uit liefde / gelijk in de Gasthuizen / ontfangen; de anderen hebben geen inkomsten / en men betaald daar voor de mondkost gelijk men in Europa in de Herbergen doet. Van d' eerste slag ziet men 'er weinig / als van Offen tot Konstantinopolen; en niemand mag 'er zoodanigen bouwen / als alleen de Moeder en de Zusters van den Grooten Heer / of de Viziers en Bassas / die driemaal tegen de Kristenen slaags zijn geweest. In deeze soorten van Karvanzeras, welke gemeenlijk uit godvruchtige Legaten gestigt zijn / geeft men den Reizigers eerlijk t' eeten; en wanneer ze vertrekken / hebben zy den Waard maar te bedanken / zonder iets te betalen; maar van Konstantinopolen af tot in Persien toe zijn de Karvanzeras niet beinkomst / en men geeft u daar maar de bloote kamers; invoegen dat men zelve zich verzorgen moet van matrassen en keuken-gereedschap. Wat de kost belangd / men koopt redelijk goed koop lammeren / hoenders / boter / en vruchten na de tijd des Jaars / of van den Waard / of van de Boeren / die daar van d' omleggende Dorpen komen. Men vind 'er ook gerst en stroo voor de paarden / uitgezonderd op eenige plaatsen. Te lande betaald men niet een duit in de Karvanzeras voor 't gebruik der kamers; maar in de Steden is men gehouden iets te geeven / doch zeer weinig. Gemeenlijk komen de Karavanen daar niet in / om dat ze zoo veel menschen en beesten niet bevatten konnen; want ze konnen door den bank niet boven de honderd Ruiters behoorlijk bergen. Zoo haast men de voet daar in gezet heeft / staat het een ieder vry zijn kamer te kiezen / zoo wel armen als rijken; want men neemt in deeze plaatsen gantsch geen acht op de staat of hoedanigheid der lieden. 't Mag somtijds gebeuren / dat een gering kramer uit beleefdheid of genot zijn plaats inruimd aan een groot Koopman; maar 't is niet geoorlofd / wie 't ook zy / uit de kamer / welke hy genomen heeft / te stooten. Tegen de nacht sluit de Waard de deur toe / en moet voor alle 't goed staan; waarom 'er ook altijd wacht rondom de Karvanzera gehouden word.

Tweederlei slag der selven, en door wie die gebouwd mogen worden.

Wat de Karvanzeras van Persien belangd / die zijn doorgaans gemakkelijker en beter gebouwd / als die van Turkyen, en men vind 'er op een rede-

lijke afgelegendheid door 't gantsche Land. Uit deeze beschrijving der Karavanzeras is 't licht te zien, dat, zoo ze zoo gemakkelijk niet en zijn voor de rijken als onze Herbergen in Europa, zy 't meer voor de armen zijn; want men weigerd niet hen daar in t' ontfangen, en men dwingt ze niet meer te drinken of t' eeten, als ze zelve willen; vermits het een ieder vry staat zijn teering na zijn neering te maken.

Manieren van reizen in Turkyen en in Persien.

In Turkyen en in Persien kan men op verscheidene manieren reizen; of met de Karavane, of in gezelschap van tien of twaalf mannen; of alleen met een Leidsman; doch het veiligst is zich by de Karavane te vervoegen; maar de reizen vallen langer, vermits ze langsaam voortgaan, inzonderheid die der Kemels; want men moet weeten, dat tien of twaalf mannen, die niet anders als geld by zich hebben, zonder eenige belemmering van koopmanschappen, in een dag doen, 't geen de Karavanen van paarden te naauwer nood in twee, en die van kemels in vier dagen doen konnen.

Beschrijving der Karavanen.

De Karavanen zijn gelijk groote geleiden, bestaande uit een menigte van Kooplieden, die op een zekere tijd, en op zekere plaatsen, by een vergaderen, om in staat te zijn van zich te konnen verweeren tegen de Roovers, die dikwils met groote troepen langs de landen, daar zy door moeten trekken, en die ten meesten deel zeer woest leggen, op buit loopen. Deeze Kooplieden verkiezen onder zich een Hoofd, welke men Karavan-bachi noemd; en deeze is 't, die den optocht belast, de dagreizen voorschrijft, en die met de voornaamste der Karavane de geschillen, welke onderwege mogen komen te ontstaan, oordeeld. Men vind weinig eerlijke lieden, die na deeze bediening staan, om dat, den Karavan-bachi zich geduurende den tocht na eenige kleine rechten kwijten moetende, op wat manier hy zich daar ook in draagt, altijd van weinig getrouwheids achterdocht word. Wanneer de Turksche Kooplieden 't grootste getal uitmaken, is het Hoofd, dat men verkiest, een Turk; doch als 'er meer Armeniers als Turken in de Karavanen zyn, is 't een Armenier.

Bediening van den Karavan-bachi.

Onderscheid der Karavanen.

Men heeft tweederhande Karavaanen. Men heeft 'er van Kemels, die gemeender zijn, om dat de reis als dan minder komt te kosten, vermits men de Kamels beter koop kan houden, en dat ze den last dragen, sommigen van drie, en anderen van vier of vijf paarden; maar in de Karavaanen van Kemels heeft men ook paarden en muil-ezels, welke de Kooplieden voor hun persoonen koopen, alzoo de Kemels zoo gemakkelijk niet onder den man zijn. Daar zijn ook Karavaanen, die maar alleen uit Paarden bestaan; en zoo 'er de Kooplieden geen willen koopen, vinden zy lieden in de Karavaane, die 'er hen verhuuren. De Knechts rijden op de bagagie-paarden, die 't minst gelaaden zijn; en men vind te Smirna een menigte van goede paarden tot een redelijke prijs, te weeten, van dartig tot festig kroonen. Wat de geenen belangd, die de wil of de macht niet en hebben om veel kosten te doen, die neemen een ezel, waar van men 'er in deeze Landen altijd genoeg kan vinden. In de Karavaanen van kemels moet men zich inzonderheid noodzakelijk voorzien van Last-Paarden om wijn te dragen; want de Kameel-houders, die meest altemaal Mahometaanen zijn, wil-

willen door een vreemde bygeloovigheid niet toestaen / dat men de kemels daar mede belaad / om dat dit dier zonderling aan Mahomet, die de wijn zoo scherp verbooden heeft / geheiligd is. Men voerd ze in flessen / die van bokke huiden gemaakt zijn / met het hair van binnen / en wel bepekt. Ook zijn 'er van deeze huiden / daar men 't hair afdoet; maar deeze zijn zoo goed niet / vermits 'er gemeenlijk doorgaans kleine gaatjens inkomen.

Vreemde bygeloovigheit der Mahometaanen omtrent het voeren van Wijn op Kemels.

Deeze Kemel-houders zijn meest altemaal onbeleefde Babokken / en lieden / daar men nooit mee te recht zoude konnen komen / indien men geen middel en vond om hen te straffen; 't geen geschied met daar over te klagen / wanneer ze gemeenlijk met ettelijke stok-slagen voor hun beestagtigheid betaald worden. Op deese manier alleen kan men hen tot reden brengen / inzonderheid als de Karavaanen te Smyrna of op andere plaatsen komen / daar de kristenen Consuls hebben; want deeze verkrijgen gemeenlijk van stonden aan recht op de klachten / welke zy daar over aan den Kadi doen. 't Voorbeeld van verscheidene deezer Kemel-houders / die dapper gestraft zijn geworden / houd alle d' anderen in toom / en heeft hen sedert eenige tijd by wat redelijker doen worden; invoegen dat men nu noch eenigsins daar mee over weg kan komen.

't Is de gewoonte in de Levant de dagreizen met een zet te doen / 't zy dat men met de Karavaane trekt / 't zy dat men in een gezelschap van tien of twaalf / of dat men alleen met een leidsman reisd; maar deeze dagreizen vallen niet evengelijk; want nu zijn ze eens van zes / dan van tien / en dan van twaalf uuren trekkens / en 't is 't gemak van 't water / dat men overal niet en vind / 't welk die regelen moet. Tot allen tijde reisd de Karavaane meer by nacht als by dag; in de zomer om de hette te vermijden / en in d' andere getijden om op den vollen dag ter plaatse te komen / daer men legeren moet; want zoo men daar tegen den nacht aankwam / zou men in de duisternis niet alles behoorlijk beschikken konnen / gelijk 't opslaan der tenten / 't bezorgen der paarden / 't gereed maaken van mondkost / en 't verrichten van alles / dat tot een legering van nooden is. 't Is waar / dat men in 't hertje van de winter / en wanneer 'er veel sneeuw valt / zelden op weg trekt voor twee of drie uuren na middernacht; en zelfs wacht men ook somtijds wel / tot dat den dag begint door te breeken; maar in de zomer / na dat de dagreis lang zal vallen / vertrekt men gemeenlijk des middernachts / of ook wel een uur na zonnen ondergang. Vermits men nu in Asie aldus meest by nacht reisd / volgd daar uit / dat de lucht daar niet zeer ongezond valt / gelijk ook de Reizigers / die meest in d' opene lucht op een kleed / 't geen zy op d' aarde spreiden / zich te slaapen leggen / daar niet het minste ongemak of onpasselijkheid van gevoelen.

De kemels / die door de Noorder Provintien van Turkyen na Persien trekken / gaan niet anders / als zeven en zeven achter malkander. Zy zijn aan den ander vast met een touw van eens pinks dikte / en omtrent zoo lang als een vadem / 't geen vast is aan het achterste des zadels van den Kemel / die voor gaat / en 't welk men met het ander einde / door middel van een klein koordje van zeker slag van wol / dat men door een gesp steekt /

Wijse van het trekken der kemels.

die aan de neus-gaten van den daar achter volgenden Kemel hangt / vaſt maakt. Deeze kleine koordtjens / welke de Kemel-houders al gaande wegs maken / zijn licht te breeken / en wel duidelijk aldus gemaakt / op dat / zoo den voorſte Kemel in eenige groef of gat mocht komen te ſtruikelen of te vallen / de Kemel / die daar achter volgd / daar niet door te lijden zoude hebben; want als dan breekt het koordtje terſtond aan ſtukken / en laat den Kemel in vryheid / in plaats dat / zoo het touw / 't geen ſterk is / door de geſp ging / het zelve den andere Kemel mee trekken / of hem een ſtuk van de neus afrukken zoude. En op dat den Kemel-houder / die voor ieder zeven Kemels gaat / houdende den eerſte by een touw / 't geen over zijn ſchouder legt / weeten mag / of de zes anderen volgen / heeft den laatſte een ſchelletje aan den hals hangen / 't welk zoo haaſt niet ophoud van klinken / of 't is een teeken dat een deezer kleine koordtjens gebroken is / en dat de Kemels ſtil blijven ſtaan. Van zoodanige zeven Kemels draagt den laatſte gemeenlijk de leevens-voorraad; want men moet weeten / dat / zoo een Koopman in de Karavaane zes Kemels geladen heeft / men hem een zevende ſchuldig is / om zijn bagagie en keuken te dragen; indien hy 'er maar drie heeft / is men hem de halve lading van een Kemel ſchuldig; en by aldien hy 'er negen of twaalf heeft / voerd men hem na proportie / zonder iets daar voor te betalen / zijn leevens-voorraad / benevens alles / dat hem believd. Ieder Koopman houd zich met zijn dienaars in den optocht dicht by de Kemels / die met zijn waren geladen zijn / en inzonderheid by duiſtere nachten / vermits men 'er by wijlen behendige dieven heeft / die met ſcherpe meſſen de twee touwen / die den Kemel voor en achter vaſt maken / ſtilletjes komen los ſnijden / en den zelve zonder eenig gerucht door afgelegene paden weg leiden; want den kemel geen klaauwen hebbende / en by gevolg niet beſlaagen konnende werden / hoord men hem niet gaan. Altemaal / zoo wel kooplieden / als knechts / en kemel-houders / houden zich bezig / om den tijd te verdrijven / en niet ſlaperig te worden / of met tabak te rooken / of met zingen / of met onderling van hun handel te praten; maar een uur of twee voor den dag / wanneer hen de vaak gemeenlijk komt overvallen / hoord men niet het minſte gerucht in de gantſche Karavaane. Te deezer tijd / want deeze vaak kan men zeer beſwaarlijk te boven komen / gebeurd het menigmaal / dat men van 't Paard af valt; maar in de Landen / daar men voor geen Rovers beducht is / nemen de geenen / die te paard zitten by kleine troepen de voortocht / en gaan op hun gemak ter plaatſe / welke zy op de groote weg de gemakkelijkſten vinden leggen ſlaapen. Eenigen hebben de zorgvuldigheid van een Kuſſentje op de zadel met zich te voeren / 't geen hen tot een peuluw verſtrekt; anderen vernoegen zich met een ſteen / en terwijl zy ſlapen / hebben zy ieder den toom van hun paard aan den arm vaſt. Aldus ruſten zy tot de komſt der Karavaane, en die 't laatſt voor by trekken / neemen de zorg van hen wakker te maaken.

De Karavaanen ſlaan zich neer ter plaatſen / welke men weet de bekwaamſten daar toe te zijn / en inzonderheid omtrent water. Als de Zon onder-

ondergegaan is/ houden eenige Chaoux, 't geen arme Turken of Armeniers zijn / de wacht rondom de legering / en passen op de Koopmanschappen. Deeze gaan aan alle kanten/ en roepen den een na den ander in 't Arabisch/ of in 't Armenisch/God is een,hy is barmhertig,en van tijd tot tijd voegen zy daar by/Sijt op u hoede. Wanneer zy nu zien/dat d'uur van vertrekken naderd/verwittigen zy den Karavan-bachi daar van die hen belast te roepen/ dat men de paarden zal zadelen; en een half uur daar na roepen zy / dat men laden zal. 't Is een verwonderens-waardige zaak/ dat op het twede geroep der Chaoux alles in een ogenblik klaar is; en daar op begind de Karavane in een goede order en een groote stilswijgendheid voort te trekken. Des avonds draagt een ieder al zorg om zich gereed te houden / vermits het gevaarlijk is achter te blijven / inzonderheid in Landen / welke de Roovers doorkruissen. Wat de betaling deezer Chaoux belangd / men neemt een vierdendeel van een Piaster van ieder baal van Smirna tot Erivan.

Bediening der Chaoux in de Karavaanen.

Wanneer de dagreizen lang zijn / en dat men oordeeld niet voor des morgens te negen of tien uuren ter leger-plaatse te zullen komen / nemen gemeenlijk een uur na Zonnen opgang acht of tien Kooplieden gezamentlijk de voortocht / voerende een ieder achter zich zijn valies in de gedaante van twee zakken / die ter rechter en ter slinker zijde over de billen van 't Paard hangen. In den een deezer zakken heeft men een fles met wijn / en in den ander iets om t' eeten; en ter plaatse gekomen zijnde / daar zy 't raadsaam vinden t' ontbijten/ spreiden zy een groot kleed op d' aarde/ op 't welk een ieder zijn geringe voorraad in 't gemeen legt / en aldus word het maal met vreugde gedaan. De Knechts doen ook zoo veel van hun kant / en hebben somtijds de behendigheid van een fles wijns achter om te haalen / daar ze zonder 't minste gerucht dapper met hun Makkers achter gaan zitten.

Wanneer men van Konstantinopolen, van Smyrna, of van Aleppo, met de Karavaane zich op weg wil begeeven / moet men zich kleeden volgens de manier des Lands / daar men door trekt; in Turkyen op zijn Turksch; in Persien op zijn Persiaansch/en die zich daar anders in droeg/zou uitgelachen worden/en zelfs dikwils moeite hebben om door verscheidene plaatsen te komen/ daar het minste ding aan de Gouverneurs/die de vreemdelingen lichtelijk voor verspieders neemen / argwaan veroorzaakt. Niettemin wanneer men onder wege een Arabisch kleed aan heeft/met een voddige Gordel/ hoewel men een Engels of ander kleed daar onder had/ kan men/ zonder ergens voor te vreezen/overal doortrekken. Om den Tulband te draagen/moet men zich noodzakelijk 't hoofd doen scheeren/om dat ze anders/door het hair/niet vast zoude zitten. Wat den baard belangd / men raakt daar in Turkyen niet aan / en die de grootsten zijn / zijn de fraaisten; maar in Persien laat men zich den gantsche kin scheeren / en men behoud maar alleen de knevels/ waar van de diksten en de langsten 't meest geacht worden. Daar en boven moet men zich voorzien van laarsen op de manier des Lands/welke van geel/ rood/ of swart leer / en van binnen met linden geboerd zijn; en gelijk deze Laarzen niet boven de knie komen / zijn ze zo gemakkelijk om mee te gaan

Baard-draagen der Turken en Persiaanen.

als schoenen. Wat de spooren aangaat / die gebruikt men niet / vermits het yzer van onder de stegelreep / 't geen vierkantig is / diend om de paarden te noopen / en zoo veel te gemakkelijker / door dien men de beenen niet lager houd als de buik van 't paard / gelijk men door gantsch Asien in gebruik heeft.

Eer men vertrekt / moet men zich ook voorzien van verscheidene stukken huisraads / en inzonderheid van Flessen welke men Matares noemd / die van goed Bulgarisch leer gemaakt zijn. Een ieder draagd den zijne aan de zadelboom / of aan een yzere gesp / tot zoodanig een gebruik achter ter zijde van de zadel gemaakt / 't geen het paard niet veel hinderen kan. Daar en boven moet men ook zodanige ledere flessen koopen / als ik hier voor van gesproken heb; want daar is niet gemakkelijker / vermits ze 't breken niet onderworpen zijn / en dat men 'er heeft / die vijftig pinten houden. De kleinen dienen gemeenlijk om brandewijn in te doen; 't geen voor de Reizigers zeer noodzakelijk is. Wat de Matares of flessen van Bulgarisch leer belangd / daer doet men water in; want het leer / daar ze van gemaakt zijn / heeft dat eigen / dat 'er 't water varsch en koel in blijft. Vervolgens moet men op de mond-kost denken / en rijst en beschuit tot Tokat toe mede nemen; want wat belangd de hoenders / eyeren / en andere diergelijke dingen / die vind men by na over al; gelijk ook provisie voor de Paarden / en op eenige plaatsen versch brood. Eindelijk moet men ook een Tent met zich voeren / en alles / dat van nooden is om die op te rechten; insgelijks een matras / en dek-kleeden / om de Paarden des nachts te dekken / inzonderheid in de winter voor de sneeuw / daar men ze anders des morgens gelijk als in begraaben vind.

Waar van men zich in de Karavaane te verzorgen heeft.

Wanneer de Karavaane de plaats naderd / daar ze zich ter neer zal slaan / neemt ieder Koopman de voortocht om / zoo 't hem mogelijk is / zich te verzekeren van een plaats / die wat hoogagtig is / om zijn balen daar op te leggen / op dat / zoo 't komt te regenen / 't water een schuinte heeft om af te loopen. Zelfs dragen zy zorg om in zodanig een geval steenen onder de balen / en een zeil-doek daar over heen / te leggen / om dat ze niet nat zouden worden. Terstond vliegen de Knechts ook toe / om een gracht rondom de Tent te graben / ten einde het water / 't geen daar op valt / een plaats mag hebben om weg te loopen. Wanneer het schoon weder is / slaat men de Tenten dikwils niet eens op / of zoo men ze al op slaat / vouwd men ze / zoo haast men gegeeten heeft / weer toe / om t' eer klaar te zijn / als men weer op weg moet trekken / en om te gemakkelijker rondom zich te konnen zien; ten einde men zich wachten mag voor de Roovers / die uit de omleggende Dorpen mochten komen. Maar wanneer men voor kwaad weer beducht is / laat men de Tent staan tot het eerste geroep der Chaoux. Voor aan de Tent maakt men de paarden vast met touwen / die aan spijkers gehegt zijn / en men bind ze d' achterste beenen met andere touwen / welke hen beletten ver van hun plaats te wijken. Als de Karavaane aankomt / en dat het geen tijd meer en is om gras te eeten / 't geen de Knegts anders gaan snijden / koopt men van de Boeren / die in de leger-plaats komen / stroo en gerst voor de paarden / vermits 'er geen haver in gantsch Turkyen of Persien is.

Wat

Wat de keuken aangaat/ men volgd de gewoonte des Lands/ met een gat in d' aard te maken/ om 't vuur in te leggen/ en den ketel daar over te hangen.

Maar ik heb noch niet aangeroerd een der grootste ongemakken/ welke de Reizigers in de Karavaane lyden; dat is/ wanneer men by 't water komt/ 't geen men halen moet of uit bronnen/ of uit putten/ of uit bakken/ en daar maar twee of drie te gelijk uit putten konnen; want gemeenlijk/ wanneer men zich ter neer geslagen heeft/ smachten de Koopluiden wel twee uuren lang na water/ door dien de geenen/ welken de vracht-beesten toebehooren/ aan niemand/ wie 't ook zy/ toe willen staan water te krijgen/ voor hun Kemels/ Paarden/ Muilen/ en Ezels/ eerst gedronken hebben; maar die wijs zijn/ verzorgen zich daar van in de Matares, daar hier voor van gesprooken is; want die tegen de Kemel-houders en Muildrijvers/ door hun dorst gedrongen/ daarom twisten willen/ stellen zich in gevaar van eenige kwade handeling/ vermits het doorgaans/ gelijk hier voor gezeid is/ d' onbeleefdste babokken zijn/ die men ergens vinden kan.

Ongemak der Reizigers door gebrek van water.

Ziet daar in weinig woorden alles/ wat de politie der Karvanzeras en Karavaanen betreft/ waar na wy nu vorders tot de reis zelve weer zullen overstappen.

VYFDE HOOFDSTUK.

Vertrek des Schrijvers met de Karavaane van Smyrna na Persien. Fabelagtig gevoelen der Oudheid rakende den Rivier Paktolus. Oude Ruinen van de Steden Sardes en Philadelphie. Uitsteekende groote Karpers, die by Amphion-Karassar, of 't oud Hierapolis gevangen worden. Wonderlijk Meir van Zout. Onderaardsche Dorpen. Maniere van leeven der Turkomans. Des Schrijvers aankomst tot Tokat.

De vergadering van de gantsche Karavaane is gemeenlijk twee mijlen van de Stad/ digt by een Dorp/ Pongarbachi genoemd. Den dag des vertreks vervolgens vast gesteld zijnde/ voorziet zich een ieder van alles/ dat hem tot de reis noodzakelijk is/ en verboegd zich daags te vooren op de vergader-plaats/ om den volgenden dag/ of ook wel somtijds noch dien zelven nacht/ te vertrekken.

Wan-

Vertrek des Schrijvers met de Karavane na Persien.

Wanneer wy ons dan ten deezen einde op den 20 Juny / wel voorzien van alle noodzakelijkheden / derwaards verzorgd hadden / vertrokken wy des anderen daags met het aanbreeken van den dag / om onze Perzische Reis aan te vangen / en marcheerden dien dag acht uuren met een Karavaane van over de acht honderd Kemels / en weinig minder Paarden / behalven de Muilen en Ezels / door een land / 't geen voor het gezicht niet onaangenaam was / latende eenige Dorpen ontrent een myl wegs van ons afleggen / en floegen ons ter neer in een vlakte / dicht by den Paktolus, die maar een klein riviertje is / welkers zand glinsterend / en van alderhande koleuren is ; 't geen d' Oudheid voet gegeeven heeft om die zoo hoog te roemen / en te zeggen / dat hy goud voortbrengt. Hy spruit uit het gebergte van Tmole, en na 't Land van Sardes besproeid te hebben / treed hy in de vloed Hermus, welke zich by de Golf van Smyrna in d' Archipel gaat werpen. Zijn mond is maar twee of drie mijlen ten Noorden van de Stad af gelegen.

Fabelagtig gevoelen des oudheids van de Rivier Paktolus.

Den tweeden dag was de tocht maar van zes uuren / om te Durgout te komen / een klein vermakelijk Stedetje / gelegen in een vlakte. Alle de Kristenen / die buiten staten van den Grooten Heer zijn / en door deeze plaats trekken / betalen 'er eens in 't jaar Karrage, dat 's te zeggen den tol van vier of vijf kroonen ; maar de Franken of Europische Kristenen zijn daar vry van / en te Durgout, en door gantsch Turkyen. In dit Stedetje is een Bassa.

Den darden dag legerden wy ons / na een tocht van vijf uuren in een uitsteekende hette / dicht by een olijk Dorp.

Den vierden dag trok men zes uuren / en sloeg zich ter neer by een klein riviertje. Des morgens waren wy getrokken over de puinhoopen van het oude Sardes, hoofd-stad van Lydie, en verblijf-plaats van den Koning Kresus. Men ziet 'er noch d' overblijffelen van een groot Paleis / en twee schoone Kerken / met een menigte van marmere zuilen. Deeze Stad de macht van Tamerlan, die ze belegerd had / zes jaren lang wederstaan hebbende / verwoestte hy ze / om zich te wreeken / zoo haast hy 'er meester van geworden was / tot de grond toe. Niet wijd van Sardes is noch een dorp / 't geen de zelve naam voerd ; en in deeze Stad is 't dat een der zeven Kerken was / daar den Euangelist Johannes in zijn Openbaring gewag van maakt.

Puinhopen van de Stad Sardes.

Den vijfden dag trokken wy zeven uuren lang door een weinig-bebouwd land / en namen onze leger-plaats in een vlakte aan den oever van een water-loop.

Den zesden dag passeerden wy langs de muuren van 't oude Philadelphie, tegenwoordig Allachars genaamd / daar ook een der zeven Kerken van Azie was. Deeze muuren hebben noch eenige fraaiheid / en de Stad is groot ; maar kwalijk bevolkt. Zy is gelegen op vier heuvels aan de voet van een hooge berg / en heeft ten noorden voor zich een schoone vlakte / welke uitsteekende vrugten voortbrengt. Voor alle oudheid ziet men daar noch een overblijffel van een Amphiteater of Schouwburg / met eenige

Van Philadelphie.

Graf-steden / waar van d' Inwoonders zeggen / dat men verscheidene lichamen na Europa gevoerd heeft / welke de Kristenen eerden / en voor heilig hielden. De Stad is t'eenemaal verwoest geweest; maar de Turken hebben ze op hun manier van aarde weder opgebouwd. Eertijds was zy een der voornaamste Steden van Myzie; doch / gelijk zy altijd d'aardbeevingen geweldig onderworpen is geweest / woonden de grootsten hoop van haar oude Inwoonders den meesten tijd te lande. Dien dag legerden wy ons na een tocht van zeven uuren op den oever van een klein riviertje / anderhalf mijl van Philadelphie.

Den zevenden dag marcheerden wy elf uuren over een hoogen berg / en sloegen ons neer in een beemd op het bovenste van een anderen berg / die Ilaglibogaze, dat 's te zeggen / den Roovers-berg genoemd word.

Den achtsten dag vervolgden wy onzen weg over den zelven berg met weinig vermaaks / want het is een zeer woest land / en men vind 'er gansch geen eet-waaren. Wy trokken maar zes uuren / en hielden stand / by een waterloop / in een vlakte / Sarroukabaqui genaamd.

Den negenden dag trok de Karavaane negen uren door drooge landerpen / daar men maar een eenig Dorp vind / en sloeg zich neer dicht by een brug / welke over een rivier legt Kopli-Son genoemd / in de vlakte van Inahy.

Den tienden dag / na acht uuren gemarcheerd te hebben / door een boltig en dor land / hielden wy stand in een dal / dicht by een water-loop / Banasou genaamd / welkers water niet zeer goed is. Des nachts wierden wy van een storm overvallen / die ons altemaal in wanorder bracht / en de regen / die 'er viel / was zoo koud / dat ze in 't hert van de winter niet kouder kan weezen; invoegen dat wy / tot op de naakte huid daar door nat geworden zijnde / braaf zaten te klappertanden.

Den elfden dag trokken wy tien uuren door een schoon land / tusschen dalen vol groente heen / en zagen in 't voorbytrekken eenige warme baden; maar die zeer kwalijk onderhouden wierden. Wy sloegen ons neer by een klein riviertje / 't geen wy eenige uuren gevolgd hadden.

Den twaalfden dag vervolgden wy onzen weg zes uuren lang door de zelve dalen / en legerden ons dicht by een water-loop.

Den dartienden dag trok men acht uuren / en legerde zich dicht by een Dorp in een veld / Douagaffe genoemd.

Den veertiende dag / na een tocht van zeven uuren / passeerden wy langs de muuren van Aphiom-Karaffar, dat 's te zeggen de swarte Stad van Aphiom, om dat ze 't gezicht heeft op een groote en schoone landsdouwe / die zeer wel bebouwd is / en daar men inzonderheid een menigte van Mankop zaaid / waar uit men d' Opium of Amphiom, gelijk de Turken 't noemen / trekt. Dit 's de plaats van gantsch Turkyen, daar 't meest daar van verkocht word. In Persien vind men 't weinig; maar in de landen van den Grooten Mogol groeid het ook in menigte.

Amphion-Karaffar is een groote / slordige / en kwalijk-gebouwde Stad / en waar van ik d' oude naam niet te weeten heb konnen komen / door dien d' onweetendheid onder de Grieken en d' Armeniers geweldig groot is;

maar volgens de schynbaarheden en de gelegentheid van de plaats moet het zyn 't oude Hierapolis op den Meander, een beroemde rivier van 't klein Azie, en die met meer bogten en swieren loopt / als eenige rivier des weerelds. 't Geen de swarigheid noch grooter maakt / is / dat de Turken de oude namen na hun manier veranderen / en 'er geen anderen aan de rivieren geeven / als van de voornaamste Stad / daar ze door loopen / of van de koleur / welke zy van hun zand schynnen te neemen. Men ziet in deeze Stad een oud Kasteel van gehouwene steen op de punt van een hooge rots / welke van de bergen / die ten zuiden daar by leggen / en die een half-rond maken / afgescheiden is. Alle d' Armenische Kristenen onderdanen des Konings van Persien, en die door Amphion-Karassar trekken / moeten daar Karrage betalen / en zy konnen zich daar niet van bevryden / al hadden zy 't ook zelfs t' Erzerom betaalt. De Karavaane houd zich in deeze Stad niet op / zoo om dat men 'er geen Karvanzeras en heeft / die niet t' eenemaal verwoest zyn / als om dat men een uur verder in visch / en zeer goed koop / goede cier kan maken; alleenlyk brengen die van de Stad aan de Karavaane gerst en stroo / benevens andere dingen / die ze van nooden heeft. Men gaat zich dien dag dan langs den Meander legeren / welke men overtrekt langs een brug / niet ver van een klein Dorpje. Men vind 'er een menigte van kreeften en karpers / en de Visschers zyn 'er gemeenlyk / wanneer 'er de Karavaane komt. Deeze karpers overtreffen in groote zeer ver de geenen / welke men in Europa heeft; want ik heb 'er gezien / die drie voeten lang waren.

Zeer groote Karpers.

Den vyftienden dag begon onze Karavaane zich te verdeelen tusschen de twee wegen van Tokat en van Aleppo, trekkende d' eenen ter rechter hand na Syrien, en d' anderen ter slinker na Armenien.

Na dat wy van den ander gescheiden waren / trokken wy noch wel twee of drie uuren in des anders gezigt. Inmiddels vervolgden wy onze weg na Tokat; en na een groote vlakte van zes uuren wegs doorgetrokken te hebben / sloegen wy ons ter neer dicht by een klein Dorpje in een moerasagtige plaats. Op deeze weg / en eenige anderen / is iets aan te merken / 't geen betoond / dat 'er ook liefdadigheid onder de Turken is. Op de meesten hoop der groote weegen / die ver van rivieren afgelegen zyn / hebben zy bakken gemaakt / waar in / wanneer de reegen op zeekere jaren komt te missen / men uit de nabuurige Dorpen water voor de Reizigers brengt / die buiten dat by na van dorst zouden moeten versmachten.

Den zestienden marcheerden wy acht uuren langs een zeer effen / maar weinig gebouwd / land / daar wy een klein Stedetje zagen / Boulavandi genaamd / by na op de zelve manier gebouwd / als de Dorpen van Beotien in Vrankrijk zyn. Men heeft 'er eenige Mosqueen / welke de Turken gestigt hebben van de puinhoopen en ruinen der oude Kerken der Grieken; waar uit zy ook eenige marmer-steene kolommen en andere bouwkunstige stukken gehaald hebben / om hun Graf-steden / die men hier en daar op de groote wegen vind / en waar van het getal zeer groot is / vermits ze nooit twee lichaamen in een zelve plaats leggen / daar mede zonder

Boulavandi.

eenige order te vercieren. Men ziet ook in deeze Stad een Karvanzera met loot gedekt / 't geen alle de schoonheid daar van maakt / en de Reizigers vertrekken zich daar in zeer zelden / dan wanneer 't kwaad weer is. Wy legerden ons een vierdendeel myls van de Stad en bleeven daar den gantschen anderen dag.

Den zeventienden trokken wy elf uuren door een bultig en ongelijk land / en sloegen ons ter neder dicht by een Dorp / 't geen maar drie of vier huizen heeft / hoewel 'er overvloed van weiding is; maar men heeft 'er geen water / dan 't geen men uit drie zeer diepe putten haald.

Den achtienden was onze tocht maar van vijf uuren door woeste velden / en wy namen onze Leger-plaats in een soort van een moeras / dicht by een olijk Dorp.

Den negentienden / na acht uuren door groote t' eenemaal uitgemergelde Landen getrokken te hebben / passeerden wy door een braaf Dorp / waar van alle d' Inwoonders gezamentlijk met hun kudden zich in 't gebergte vertrokken hadden / om / volgens hun gewoonte / geduurende de Zomer de koelte te zoeken. Men heeft 'er een matelijk schoone Mosquee van gehouwene steen / en dit Dorp / 't geen men my Tchaktelou noemde / is wyp wat grooter geweest / als het tegenwoordig is / gelijk men uit verscheidene puinhoopen en vervallen wel bespeuren kan. Wy legerden ons twee uuren aan geen zijde in een weide / dicht by een water-stroom.

Tchaktelou.

Den twintigsten trokken wy dwars door eenige woeste velden; maar die wel eer wel bebouwd geweest scheenen te zijn; en na een tocht van omtrent twaalf uuren legerden wy ons niet wijd van een stinkend water.

Den een-en-twintigste hadden wy geduurende een tocht van tien uuren niet anders als een land van de zelve natuur woest en dor; en wy gingen ons ter neer slaan ten einde van een lange vlakte / die noch den gantschen anderen dag duurd / dicht by twee putten / waar van het water niet veel en deugd.

Den twee-en-twintigste marcheerden wy acht uuren langs de zelve vlakte / en vonden dien dag eenige kleine dalen vol goede weiding; waar na wy stand hielden / by een olijk Dorp / en by een put / die niet veel beter was.

Den drie-en-twintigste was onze tocht maar van vijf uuren / ter oorzaak van den Beiram, die gelijk de Paasch der Turken is / en onze Karavan-bachi een Turk zijnde / wilde hy die vieren. Wy trokken dien dag door een genoegsaam-schoon land / en matelijk wel bebouwd / waar in wy verscheidene Dorpen ontdekten / en daar wy ons ter neer gingen slaan op een kleine hoogte / van waar 't gezicht zich zeer wijd kan uitstrekken.

Den vier-en-twintigste marcheerden wy zes uuren / en namen onze rustplaats in een weide / daar niet als stinkend water is. Niet wijd van daar ontdekt men een groote vlakte / die zich wel acht of tien mijlen in de langte uitstrekt; doch de breedte kan ten hoogsten naauwelijks twee mylen halen. Deeze vlakte komt het oog te vooren als een Meir / gelijk ze ook in der daat uit een zout water bestaat / 't geen allengskens toestremd / en in een zout veranderd / dat men niet / als met moeite / smelten kan / 't en zy in warm water

Meir van zout.

water. Dit Meir voorziet by na gantsch Natolien van zout; en de lading van een wagen / welke door twee buffels getrokken word / kost op de plaats niet meer / als omtrent drie en een halve Engelsche schelling 't Voerd de naam van Dousglas, dat 's te zeggen zout-plaats; en den Bassa van Couchahar een klein Stedetje / omtrent twee dagreizen van daar / trekt 'er alle jaren over de vier-en-twintig duizend kroonen van.

Den vijf-en-twintigste was de tocht van tusschen de negen en tien uuren / zonder eenig Dorp te vinden / en in een woest Land. Men sloeg zich ter neer op een hoogte / by een zeer goede Fontein Kara-dache-ceimé genoemd / dat 's te zeggen de Fontein van de swarte steen.

Den zes-en-twintigste trokken wy door een groot Dorp / Tchekenagar genoemd / geplaatst in een schoone gelegendheid / maar zeer kwalijk gebouwd; en na acht uuren gemarcheerd te hebben legerden wy ons in een zeer aangename weide / dicht by een ander Dorp / 't geen men Romkouché noemd.

Den zeven-en-twintigsten marcheerden wy negen uuren; en na door een groot Dorp getrokken te hebben / Bezerguenlou genaamd / hielden wy stand in een weide.

Den acht-en-twintigsten trokken wy langs een zeer lange en wel-gebouwde steenen brug over een groote Rivier / Iechil-irma of de Groene Rivier genaamd. Ten einde van de brug legt een groot Dorp / waar van de meeste huizen / gelijk vossen holen / onder d' aarde gebouwd zijn. Wy trokken verder / en na een tocht van zeven uuren sloegen wy ons ter neer aan 't einde van een ander groot Dorp / Mouchiour geheeten / daar zeer veel Griekken woonen / welke men dagelijks dwingt Turksch te worden. Gelijk 'er verscheidene Kristenen te deezer plaatze zijn / en dat het land goed voor den Wijnstok is / ontbreekt 'er geen wijn / en zy hebben ze / die vry goed is. Dit Dorp is wel gelegen; maar / als het voorgaande / kwalijk gebouwd / zijnde de meeste huizen onder d' aarde; en 't scheelde zeer weinig / of een van ons volk zou met paard met al van boven neer in zoodanig een huis gevallen hebben.

Onderaardsche Dorpen.

Den negen-en-twintigste was de tocht van zeven uuren door een schoon land / daar wy verscheidene Dorpen zagen / by welker een de Karavaane zich neer sloeg in een weide / daar men een Fontein vind.

Den dartigste trokken wy negen uuren door een effen en matelijk wel bebouw land / en legerden ons by een vliet / daar zeer weinig waters in is. Men noemd ze Cera-sou, dat 's te zeggen Swarte rivier.

Den een-en-dartigste vonden wy een bultig en ongelijk land; maar zeer overvloedig in koorn; en na negen uuren gemarcheerd te hebben / legerden wy in een weide / dicht by een rivier / daar wy des anderen daags met het doorbreeken van den morgen langs een steenen brug overtrokken.

Den twee-en-dertigste sloegen wy ons na een tocht van acht uuren ter neer langs een klein riviertje / daar wy een menigte van Turkomans zagen. Dit is een volk / die / gelijk d' Arabiers / onder tenten leeven. Zy verlieten toenmaals dit land om op een ander plaats te gaan / laadende hun

Leeven der Turkomans.

hun bagagie op wagens / die door buffels getrokken wierden.

Den drie-en-dartigste kwamen wy weer in gebergten en bosschen / welke wy zedert achtien dagen niet gezien hadden ; 't geen ons verplicht had eenig hout op de kemels zoo lang mede te voeren / om onze kost te kooken. Dien dag trokken wy acht uuren / en sloegen onze tenten op in een weide / daar 't gras geweldig hoog stond / en daar eertijds eenige huizen gestaan hadden.

Den vier-en-dartigste trokken wy door een diepe en snelle Rivier / Jangon genoemd / na de naam van een Dorp / 't geen daar by legt. Een weinigje hooger als de plaats / daar wy door waadden / zagen wy een vervallen brug / die daar over gebouwd was geweest.

Den vijf-en-dartigste marcheerden wy acht uuren door een schoone welbebouwde valey / en lieten ter slinker hand een kasteel / op een rots gebouwd. De Karavaane legerde zich dien dag op een heuveltje / dicht by een Dorp.

Den zes-en-dartigste vervolgden wy onzen weg tusschen d' acht en negen uuren door de zelve valey / daar verscheidene goede Dorpen in leggen / en wy legerden ons by een klein riviertje.

Den zeven-en-dartigste marcheerde men maar zes uuren tusschen gebergte door / daar een menigte van water / en eenige zeer enge passagien zijn / en men sloeg zich ter neer in een valey / waar in men overvloed van weiding vind.

Den acht-en-dartigste trokken wy over een zeer ongemakkelijke berg van vier of vijf uuren wegs / en vonden / na dat wy die afgegaan waren / een Dorp Taquibak genoemd / 't geen maar vijf uuren marcheerens van Tokat afgelegen is / daar wy des anderen daags / zijnde den negen-en-dartigsten dag van onze tocht / aankwamen.

Aankomst tot Tokat.

ZESDE HOOFD-STUK.

Beſchrijving van de Stad Tokat. Kerken en Klooſters der Armeniſche Kriſtenen. Regeering. Verblijf-plaats van S. Jan Chryſoſtomus. Rampzalig ongeval van drie Armeniers. Gulzigheid en ruuwe manieren der Tarters. Dorp in een rots gehouwen. Beſchrijving van Erzerom, en ſwaare tollen aldaar. Oorſpronk des Riviers Araxes. Zotte bygeloovigheid der Mahometaanen. Droevig ongeluk van een Armeniſchen Biſſchop veroorzaakt door de moetwil van een Janitzar. Komſt des Schrijvers by de drie Kerken.

Beſchrijving van Tokat.

TOkat is een matelijk-groote Stad / gebouwd aan de voet van een hooge berg / en zich ſtrekkende rondom een groote rots / die by na vlak in 't midden gelegen is / en waar op een ſterk kaſteel ſtaat / 't geen altijd van een redelijke bezetting voorzien is. Dit Kaſteel is zeer oud / en alleen overgebleeven van drie anderen / die minder waren. Deeze Stad is geweldig volk-rijk / en heeft voor Inwoonders Turken / die 'er de meeſters van zijn / Armeniers / Grieken / en Jooden. Haar ſtraten zijn zeer eng; maar de huizen zijn 'er tamelijk wel geboud. Onder verſcheidene Mosqueen ziet men 'er een / die zeer heerlijk is / en noch t'eenemaal nieuw lijkt / by de welcke een ſchoone Karvanzera ſtaat / daar wy ons verblijf in genomen hadden / zoo lang wy in deeze Stad zouden weezen. 't Geen byzonders en gerijfelijks te Tokat is / en dat men in andere plaatſen / welke men onderwege aandoet / zeer zelden vind / is / dat 'er rondom deeze Karvanzera, en om d' anderen / die men in deeze Stad heeft / verſcheidene huizen zijn / welke men aan de Kooplieden / die alleen en buiten 't gewoel der Karvanzeras willen weezen / voor zoo lang verhuurd / als de Karavaane te Tokat blijft. Daar en boven heeft men in deeze huizen een volkomene vryheid van wijn te drinken / voorraad voor 't overige van de reis daar van op te doen / en van met zijn vrienden vrolijk te weezen; 't geen men in de Karvanzeras zeer beſwaarlijk doen kan / vermits de Turken de Kooplieden ſomtijds komen verſpieden / om te trachten hen eenig geld uit de beurs te trekken. Gaarne zouden wy mede een diergelijk huis gehuurd hebben; maar / vermits 'er eenige dagen te vooren een Karavaane van Konſtantinopolen aangekomen was / waren ze meeſt altemaal al bezet.

De

De Kristenen hebben twaalf Kerken te Tokat, benevens een Aardsbis-schop / die zeven Suffraganen of Stedehouders onder zich heeft. Men heeft 'er ook twee mannen- en 300 veel vrouwen-kloosters; en veertien of vijftien mijlen rondom Tokat vind men niet als Armenische Kristenen zijnde daar zeer weinig Grieken. Den meesten hoop deezer Kristenen zijn ambachtsluiden / en by na altemaal Smits. Een redelijk-schoone rivier loopt een vierdendeel mijls van de Stad. Deeze neemt zijn oorsprong by Erzerom, en men gaat 'er te Tokat over langs een zeer schoone steenen brug. Ten Noorden van deeze Stad bespoeld hy een valey van drie of vier dagreizen lang / en van twee of drie mijlen breed. Deeze valey is zeer vruchtbaar / en bevat een menigte van schoone Dorpen / die zeer wel bevolkt zijn.

Kerken en Kloosters der Kristenen.

Men leeft te Tokat goed koop; den wijn is 'er uitsteekend; allerlei vrugten komen 'er in overvloed; en 't is d' eenigste plaats van Azie, daar Saffraan by menigte wast. De Stad met haar aanhang is d'eigendom der Sultanen moeders. Daar is maar een Aga en een Kadi, die van weege den Grooten Heer daar 't gebied hebben / en den Bassa, daar zy d' orders van krijgen / heeft zijn verblijf te Sivat, 't geen 't oud Sebaste, en een zeer groote Stad is / omtrent drie dagreizen van Tokat. Gestadig heeft men in deeze Stat Karavanen van Persien, van Diarbequir, van Bagdat, van Konstantinopolen, van Smyrna, van Synope, en van meer andere plaatsen; gelijk zich de zelven / wanneer ze van Persien komen / hier ook gemeenlijk van den ander scheiden. Op den uitgang van Tokat aan d' een en d' andere zijde van de Stad / heeft men een Ontfanger / die / wanneer de Karavane aan 't trekken is / alle de Kemels en paarden teld / die Koopmanschappen dragen / doende zich een soort van een Rijksdaalder voor ieder Kemel / en de helft minder voor ieder paard / betaalen. Wat de Kemels en paarden belangd / die de menschen en de mond-kost voeren / die hebben niet te geeven. Deeze groote en gestadige doortocht der Karavanen doet / dat 'er 't geld als water vloeid / en dat Tokat een der beste Steden van gantsch Turkyen is.

Regering.

Wanneer wy nu eenige dagen met de Karavane te Tokat uitgerust hadden / vertrokken wy van daar op den 15. Augusti / en quamen tegen den middag te Charkliquen, 't geen maar twee mijlen van daar is / alwaar wy ons noch drie dagen ophielden / en ziet hier de reden daar van.

Vertrek van Tokat.

Charkliquen is een groot Dorp in een schoone landsdouwe / tusschen vruchtbare heuvelen / daar uitsteekende wijn wast. 't Is niet bewoond / als door Kristenen / die meest Leertouwers zijn. Twee duizend treeden van het Dorp / midden in een veld / ziet men een groote rots / daar men aan de zijde van 't oosten acht of negen trappen opgaat / welke leiden in een klein kamertje / daar een bedsteede / een tafel / en een schapraey / in is / altemaal in den rots gehouwen. Aan de west zijde klimt men vijf of zes andere trappen op / langs welken men in een kleine galdery komt van omtrent zes voeten lang en drie breed / alles insgelijks in den rots gehouwen / hoewel de zelve ongemeen hard is. De Kristenen van daar omtrent verzekeren /

Charkliquen.

zekeren/

Verblijf-plaats van S. Jan Chrysosthomus.

zekeren / dat deeze rots gediend heeft tot een woonplaats van St Jan Chrysosthomus geduurende zijn ballingschap; dat hy van deeze Galdery aan het volk predikte; en dat hy in zijn kleine kamertje geen ander bed of hoofdpeuluw had / als de rots zelve / waar in men een plaats ziet / gelijk hier voor verhaald is / die de gedaante van een bedsteede heeft. De Kristene Kooplieden doorgaans den grootsten hoop in de Karavanen uitmakende / blijft men in dit Dorp van Charkliquen twee of drie dagen leggen / om den Kristenen de tijd te geeven van hun devotie aan deeze rots te gaan doen / daar den Bisschop van de plaats / gevolgd van eenige Priesters met ieder een was-kaars in de hand / de Mis komt zeggen. Maar noch is 'er een andere reden / die de Karavane verplicht hier zoo lang te verblijven. 'k Heb hier voor gezeid / dat 'er uitsteekende wijn wast; en / gelijk ze de helft minder als te Tokat kost / doen d' Armenische Koopluiden daar voorraad van op voor d'aanstaande reis.

Rampzalig ongeval van drie Armeniers.

Twee mijlen van Charkliquen treft men over hoge bergen / daar men van alle kanten verbaarlijke steiltens heeft. Terwijl wy te Tokat waren / wierden hier drie Armeniers zeer mishandeld / 't geen hen wedervoer door hun haast- en onvoorsigtigheid. De zaak had zich / gelijk men ons verhaalde / aldus toegedragen. Wanneer men weet / dat 'er een Karavaane aankomt / is 't de gewoonte der Armeniers hun Confraters te gemoet te trekken / en hen eenige verversingen te brengen. Die van Charkliquen waren deeze Karavaane, die van Persien kwam / tegen getrokken; en van hun smakelijke wijn met zich gebracht hebbende / dronken deeze drie Armeniers des morgens daar zoo dapper van / dat zy stout begonden te worden / en voor uit stieten / om d' eersten in 't voornoemde Dorp te komen. Aldus op hun Bagagie-paarden de voortocht genomen hebbende / zonder eens te denken op d' ongevallen / die daar door ontstaan konden / wierden zy door zes Ruiters / die van de Noord zijde kwamen / daar anderen noch hooger bergen zijn / als de geenen / daar de Karavaane overtrekt / aan de voet der gedachte bergen aangetast. Terstond wierpen zy hun halve-pieken op de Armeniers / en treften 'er twee zodanig / dat zy doodelijk gewond van 't paard vielen / nemende de derde inmiddels de vlucht na eenige rotzen / daar hy zich in verbergde. De Roovers maakten zich daar op Meester van de paarden en van de koopmanschappen / die in kleine pakkagie bestonden; maar die echter wel omtrent de tien duizend kroonen waardig waren. De Karavaane, die boven op 't gebergte was / zag van verre dit ongeluk / 't geen hun onvoorzigtigheid hen op den hals gehaald had / maar zonder het echter te konnen voorkomen / vermits de passagien zeer eng zijn / en dat deeze Roovers / die alle de omwegen van deeze gebergtens weeten / zich terstond uit hun gezicht maakten. Zoo gevaarlijk is 't zich van de Karavaane af te wijderen / 't zy dat men achterblijft / of dat men de voortocht neemt.

Van dit gebergte / daar d' Armeniers 't gedachte ongeluk hadden / kwamen wy te Almous, een klein Dorpje / alwaar wy ons op deezen dag / die de vyfde van ons vertrek van Tokat was / by een rivier ter neer sloegen. Over deeze rivier legt een houten brug / daar wy des anderen daags overtrokken.

Den

Den zesden dag trokken wy negen uuren door een groote vlakte / en legerden ons by een tamelijk-schoone Rivier / welke in die van Tokat loopt.

Den zevenden dag marcheerden wy van deeze Rivier na een hoogen berg/ welke de lieden / die daar omtrent woonen Karabehir-beguiendren noemen / dat 's te zeggen / den Berg', die de Groote Heeren ophoud ; vermits ze zeer ongemakkelijk is / en dat men noodzakelijk aan den afgang van 't paard moet klimmen. In de groeven / holen / en gaten / welke men hier in menigte heeft / borsten twee der paarden van de Karavaane, die ieder twee balen met Engelsch laken droegen / onder hun last. Wy hadden rekening gemaakt van dien dag te gaan legeren in een weide / waar nevens een klein vlietje loopt / dat maar een mijl wegs is van de plaats / daar onze paarden zoo ongelukkig omgekomen waren ; maar een Compagnie Tarters / die 'er noch twee of drie anderen verwachten / had de plaats al voor ons ingenomen ; en hun gebuurschap ons niet voordeelig konnende zijn / gingen wy een half vierdendeel mijls van daar op een redelijk goede plaats legeren. Onze Karavan-bachi vereerde den Kapitein van deeze Tarters twee of drie ponden tabak / een weinigje bischuit / en twee flessen wijn / waar voor hy hem grooten dank wist. Maar 't bericht / dat hy hem gaf van onze twee paarden / die op den berg dood gebleeven waren / veroorzaakte den Tarters zulk een vreugde / dat 'er terstont omtrent twintig van hen met lossen toom na toe stieten. Twee uuren daar na zagen wy ze wederkeeren ; en de nieuwsgierigheid my aanprikkelende om te zien / wat zy daar mede maken zouden / nam ik / benevens mijn drie Reisbroeders / ieder een snaphaan op de schouder / gelijk of wy uit jagen wilden gaan / en stapten aldus na hun leger-plaats. Zy hadden de twee paarden gevild / en ieder een stuk daar van tusschen de zaal en tusschen 't paard geleid / daar zy op zaten. Aldus word het vleesch murw / en kookt eenigsins door de beweeging / en de hette van 't paard ; gelijk de Tarters het ook dikwils zoo eeten / zonder daar iets anders toe te doen. Wy zagen 'er een / die het stuk nam / 't geen onder zijn zadel gelegen had ; en na het zelve met een stuk houts tusschen twee zeer vuile doeken dapper geklopt te hebben / zettede hy in onze tegenwoordigheid de tanden daar in / en at 'er zeer gulzig af ; 't geen my wel acht dagen lang by na van alle vleesch deed walgen.

Gulzigheid en ruuwe manieren der Tarters.

Den achtste trokken wy door een klein vlekje Adras genaamd / waar van alle d' Inwoonders Armeniers zijn / en sloegen ons ter neer twee mijlen van daar by een Dorp / Aspidar geheeten.

Den negende trokken wy door een gebergte / en legerden ons t' Isbeder, 't geen een Dorp in dit gebergte is / daar de Karavaane gemeenlijk een dag of twee stil blijft / zoo om het recht te betalen / 't welk een oort van een Rijksdaalder voor ieder Kemel / en de helft minder voor ieder paard is / als ook om dat men 'er uitsteekende wijn / en tot een kleine prijs / vind / waar van een ieder zijn ledere flessen vuld ; maar was 't niet om den goeden wijn / daar zich een iegelijk van voorzien wil / de Karavaane zou dikwils voort trekken zonder een deuit te betalen ; want men is dikwils zoo sterk van volk/ dat men eens hertelijk lacht met de geenen / die dit recht komen vorderen.

Dorp in een rots gehouwen.

Den tienden trokken wy na een ander groot Dorp in 't gebergte / waar van alle de huizen in den rots gehouwen zyn / daar het op gelegen is / even gelyk de trappen / waar langs men daar in klimt. Van dit Dorp / na een rivier langs een houten brug / aan welkers einde men een Karvanzera ziet / overgetrokken te hebben / kwamen wy te Zakapa een ander Dorp / van waar men door zeer enge passagien / daar men de Kemels op twee plaatsen ontladen / en de balen met koopmanschappen wel dartig treeden ver dragen moet / zich in een kleine vlakte ter neder komt slaan. Deeze vlakte is gelegen aan de voet van een hooge berg / welke men Dikmehel noemd.

Den elfde trokken wy na het Dorp Kourd-aga, waar achter men drie rivieren doorwaad. Twee mylen verder op ontmoet men een vierde / welke men drie malen passeerd / eens gelyk de drie anderen / en de twee andere maken langs twee bruggen; waar na een Dorp volgd Garmeru genoemd / by 't welk wy ons ter neer sloegen.

Den twaalfde kwamen wy na een tocht van elf uuren / en na de Dorpen Zeukmen en Louri doorgetrokken te hebben / te Chaouquen, 't geen een redelyk-fraay Dorp is.

Den dartiende / zoo als wy uit Chaouquen trokken / vonden wy een hoog en moejelyk gebergte / waarom het de naam gekregen heeft van Aaggi-dogii, dat 's te seggen 't Bittere Gebergte. Gelyk de passagien hier zeer naau zyn / moet de Karavaane een versmalling maken; en te deezer tyd is 't / dat men alle de Kemels en Paarden teld / betalende ieder Kemel en Paard aan den Karavan-bachi een zeker recht / 't geen / wanneer de Karavaane groot is / al een redelyke som beloopt. Een gedeelte van dit geld word besteed tot betaling van zeven of acht Armeniers / die de wacht langs de gantsche weg om de Karavane houden / van dat ze zich ter neer geslagen heeft tot dat ze weer vertrekt; een ander gedeelte gaat tot andere kosten; en 't geen 'er van overblyft / is tot voordeel des Kapiteins van de Karavaane.

Den veertiende sloegen wy ons / na dat wy dit gebergte doorgetrokken waren / ter neder in een vlakte / welke men Gioganderezi noemd; en van deeze vlakte tot Erzerom toe ontmoet men niet meer als drie Dorpen / welke zoo veel dagreizen voor de Karavaane zyn. Geduurende deeze drie laatste dagen trekt men by na gestadig langs den Euphrates, die noch swak is / en die zyn oorspronk ten Noorden van Erzerom neemt. 't Is iets wonderlyks / dat men langs deeze rivier zulk een menigte van groote Aspurzien ziet / dat men 'er verscheidene Kemels mee zoude konnen beladen.

Een myl aan deeze zyde van Erzerom is de Karavaane gehouden te blyven staan / ter oorzaak dat den Tol-meester van deeze Stad / van des Bassas Lieutenant vergezelschapt / alsdan daar by komt / om alle de balen en koffers met een touw / daar hy zyn zegel op zet / kruiswys toe te binden / ten einde de Kooplieden / wanneer ze in de Stad zyn / geen geld of goederen / om die tot hun vertrek te versteeken / daar uit en konnen halen. Den Lieutenant van den Bassa komt inzonderheid by de Karavaane, om acht te slaan of de Kooplieden ook goede voorraad van wyn by zich hebben; en wanneer hy eenige flessen daar van verzoekt / 't zy dan / of in de Stad / daar

daar noch hy noch den Tol-meester zich schamen de ronde by de Kooplieden te doen / durft men ze niet wel weigeren; want men moet weeten / dat 'er in Erzerom geen wijn en wascht / en dat de geen / die men daar drinkt / een magere witte wijn van Mengrelie is / die / vermits ontijdheid / gantsch geen aangename smaak heeft; 't geen de Kooplieden verplicht zich te Tokat van wijn te voorzien / daar men ze voor de gantsche tocht tot in Persien toe goed heeft. Den Tol-meester laat de Karavaane gemeenlijk drie dagen om zich uit te rusten / geduurende de welken hy aan de voornaamste Kooplieden eenige vruchten en andere kleine verversschingen stuurd / daar hy naderhand zijn geld zeer wel weer weet uit te halen. Deeze drie dagen verstreken zijnde / komt hy alle de balen en koffers bezigtigen; en hebbende die doen openen / neemt hy de rekening op van alle de waren; 't geen in zoo weinig tijds niet geschieden kan / of de Karavaane blijft / zoo ter oorzaak van dit bezigtigen / als om van Kemels te veranderen / gemeenlijk in de twintig dagen t' Erzerom.

Komst tot Erzerom.

Erzerom, Frontier-stad van Turkyen na de kant van Persien, is gelegen ten einde van een groote vlakte / waar in men verscheidene drove Dorpen heeft / en welke met hooge bergen omringd is. De voor-steden en 't kasteel daar in te rekenen kan Erzerom voor een groote Stad gaan; maar de huizen zijn 'er niet zeer fraay / als alleenlijk gebouwd zijnde van hout en van aarde / zonder eenige sierlijkheid of bouw-kunst. 't Kasteel of Sterkte legt op een hoogte / en is omringt met een dubbelde muur / en een lompe gracht / met vierkantige toorns / die vry dicht by den ander staan. Den Bassa houd daar zijn wooning / en is 'er zeer kwalijk gehuisvest / vermits alle de gebouwen / welke de Sterkte in zich bevat / in een jammerlijken staat zijn. Binnen de zelve omring van muuren legt een heuvel / waar op men een kleine Sterkte opgerecht heeft / welke de woon-plaats van den Janitzar-Aga is / en daar den Bassa gantsch geen vermogen heeft. Wanneer den Grooten Heer 't hoofd van deezen Bassa, of van iemand aanzienelijks van de Provincie wil hebben / stuurd hy een Kapigi met bevel aan den Janitzar-Aga van den geen / welkers dood besloten is / in deeze kleine Sterkte te doen komen / daar vervolgens d' uitvoering terstond geschied.

Beschrijving daar van.

Tusschen d' eerste en tweede poort van de Sterkte / ziet men ter rechterhand vier-en-twintig stukkens kanons / die volkomen schoon zijn; maar zonder affuiten den een op den ander leggende. Men bracht ze t' Erzerom om 'er zich van te dienen by gelegentheid van oorlog tegen Persien, vermits deeze twee Rijken by na gestadigh over hoop leggen.

Schoon geschut.

Men heeft hier verscheidene groote Karvanzeras, door dien deeze Stad gelijk als Tokat een der grootste doortochten van Turkyen is. Niet ver van de Stad wast wijn; maar z' is niet van de besten; en / gelijk 't zeer streng verbooden is die te drinken / moet men ze heimelijk koopen / en zonder dat het tot kennis van den Kadi komt. Hoewel 't by na altijd koud t' Erzerom is / wast 'er de gerst in veertig / en 't koorn in zestig dagen / 't geen een aanmerkens-waardige zaak is. Den Tol word 'er zeer streng betaald voor den uitgang van goud / zilver / en alderhande koopman-

Zwaare Tollen te Erzerom.

schappen. De zijde/ die van Persien komt / geeft tachentig rijksdaalders voor een kemels lading/ hoedanig een lading acht hondert ponden weegt. Men legt een kemel niet meer op ter oorzaak der bergen/ daar men over moet trekken; maar in vlakke landen moeten ze tot tien quintalen toe dragen. De lading van Indisch doek geeft tot honderd rijksdaalders; maar deeze ladingen vallen veel swaarder als die van zijde. Wat d' anderen waren belangd/ daar betaald men zes ten honderd van hun waardy voor; doch zoo de Kooplieden negentig rijksdaalders willen geeven/ zoo voor den Tol-meester/ als voor den Bassa en de Janitzars/ hebben zy 't recht/ dat men hun balen niet en opend/ al waren ze ook vol gouds en Juweelen. Ook accorderen de Kooplieden somtijds met de Kemel-houders om drie ladingen tot twee te brengen/ ten einde zy des te minder tol behoeven te geeven.

Erzerom is van ouds een der voornaamste Steden van Armenien gheweest; Men heeft 'er ook noch tegenwoordig in de Voor-steden verscheidene Armenische huisgezinnen/ die in een zeer oude Kerk de vrye oeffening van hun Godsdienst hebben. De Bestiering van deeze Stad is zoo veel te gewigtiger en voordeeliger/ als zy een der voorname poorten van Turkyen is om in Persien te komen/ en dat den grooten doortocht van Karavaanen den Bassa 't geld als in de schoot doet werpen.

Vertrek van Erzerom.

Wy vertrokken van Erzerom op den vier-en-twintigsten September/ en konden dien dag maar een half mijl afleggen/ doende den Bassa en den Tol-meester de Karavaane dicht by de Stad stil houden/ om de baalen en koffers voor de tweede maal te bezigtigen/ en te zien/ of 'er geen geld in en is/ want twee ten hondert komt hen toe van al het geld/ 't geen uit Turkyen gevoerd word. Te deezer oorzaak verbergen de Kooplieden het hunne/ geduurende hun verblijf t' Erzerom, of by een vriend/ of onder d' aarde/ en voegen zich heimelijk met het zelve een dag of twee daar na by nacht by de Karavaane. Den Bassa en den Tol-meester/ die ieder de helft van dit recht trekken/ en welken deeze kunstjes zeer wel bekend zijn/ zoeken echter door deeze tweede onderzoeking aan 't hunne te geraaken; maar/ gelijk den Tol-meester de Kooplieden niet afschrikken wil/ dewijl ze ook wel een andere weg kunnen neemen/ ziet hy veel door de vingers/ en 't meest dat hy neemt/ is een ten honderd. D' Onderzoeking gedaan zijnde/ onthaald hy dien dag de voornaamsten der Karavaane; en ten einde van de maaltijd/ 't geen gemeenlijk omtrent den middag is/ roept des Bassas volk overluid; gy Kooplieden, gy meugt nu wel voort trekken; maar het valt gemeenlijk wel tegen den avond/ eer men zich daar toe gereed maakt. Ondertusschen blijft des Bassas volk/ 't geen loos en doortrapt is/ daar tot des anderen daags/ om den een of ander Koopman/ die in de Stad zoo lang gebleeven mocht zijn/ om den Bassa en den Tol-meester van hun recht te versteeken/ te betrappen.

Den tweeden dag trokken wy na een Sterkte Hassan Kala genoemd/ daar men voor ieder geladen Kemel of Paard een halve piaster moet betalen/ wanneer men van Erzerom na Erivan trekt; maar op de wederkomst

betaald

betaald men maar de helft. Van deeze Sterkte vertrokken zijnde/ legerden wy ons by een brug/ welke dicht by een Dorp legt Choban-Kupri genaamd. 't Is op deeze brug/ die een der besten van de gantsche tocht is/ dat men over twee rivieren trekt/ die zich daar by den ander komen voegen/ te weeten die van Kars, en een ander/ welke uit een gebergte komt/ Binguiel genaamd. Gemeenlyk blijft de Karavaane by deeze brug een dag of drie leggen/ vermits ze dikwils hier van den ander scheid/ en dat de Kooplieden/ waar van eenigen de groote weg vervolgen/ en d'anderen die van Kars neemen/ eer zy van malkander scheiden/ eerst eens dapper vrolijk zijn.

By deeze brug dan drie dagen stil gelegen hebbende/ vertrokken wy met onze Karavaane, die nu naauwelijks drie honderd koppen uitmaaken konde/ vermits d'overigen/ om des te minder tol te geeven/ den weg van Kars ingeslagen waren/ des morgens met het aanbreeken van den dag/ en zagen na twee mijlen marcherens ter rechter hand een groote berg/ Mingol by die van daar omtrent geheeten. Uit deeze berg spruit een menigte van bronnen/ gelijk ook van d'eene zijde den Euphrates, en van d'andere de revier van Kars, welke den Aras veertien of vijftien mijlen aan deeze zyde van Eravan ontfangt. Den Aras, welke d'Ouden Arazes noemden/ spruit uit andere gebergten ten oosten van dat van Mingol; en gaat zich na geslingerd te hebben door hoog Armenien, daar hy zich met verscheidene andere rivieren vergroot/ in de Kaspische zee/ twee dagreizen van Chamaqui op de grenzen der oude Meden/ ontlasten.

Oorsprong des riviers Arazes.

't Gantsche land/ dat door deeze rivieren den Aras en die van Kars, en door verscheiden anderen/ die zich daar in komen voegen/ doorsneeden is/ by na niet als door Kristenen bewoond wordende/ zijn de weinige Mahometanen/ die daar hun verblijf houden/ zoo bygeloovig/ dat zy geen water uit een van deeze revieren willen drinken; zelfs wasschen zy 'er zich niet in/ alzoo zy ze/ door dien de Kristenen zich daar van dienen/ voor onrein en besmet houden. Te deezer oorzaak hebben zy byzondere putten en bakken/ waar by zy geensins toe willen staan dat eenig Kristen komt. Zoo veel bygeloovigheids en dwaasheids is 'er onder de Mahometanen van deeze gewesten.

Zotte bygelooviheid der Mahometanen.

Op den zesden dag van ons vertrek uit Erzerom braken wy op van het dorp Koumazour, daar wy daags te vooren ons gelegerd hadden/ en kwamen na een tocht van negen uuren te Halikarkara, daar wy ons ter neer sloegen.

Halikarkara is een groot Dorp/ waar van alle d'Inwoonders Kristenen zijn. De huizen zijn 'er gebouwd onder d'aarde/ even gelijk kelders.

De Karavaane is gemeenlijk twaalf dagen onder wege van Erzerom tot Erivan. De tweede dagreis van Halikarkara moet men den Aras drie maal doorwaden/ en des anderen daags noch eens/ vermits deeze rivier geweldig krom en bogtig loopt. Anderhalf mijl van de plaats/ daar men hem voor de vierdemaal doorwaad/ staat een Sterkte in 't gebergte/ Kaguisgaa genaamd/ die de laatste plaats der Turken aan deeze zijde is. De Colmee-

meesters/ die 'er woonen/ komen van daar by de Karavaane hun recht invorderen/ 't geen voor de lading van een kemel vier/ en voor die van een paard twee piasters beloopt. Terwijl wy hier omtrent dit gebergte waren/ 't welk niet als van Armenische Kristenen bewoond word/ zagen wy een armen Bisschop/ van vijftien of zestien persoonen gevolgd/ waar onder eenige Priesters waren/ na ons toekomen. Zy brachten ons brood/ hoenders/ en eenige vrugten/ te gelijk de Kooplieden verzoekende hun behoeftigen staat te hulp te komen. 't Was maar vier of vijf maanden geleeden/ dat deezen armen Bisschop zijn slinker oog verlooren had door een steek/ dien hy van een Janitzar kreeg. Deezen beest in 't Dorp gekomen zijnde/ daar deezen Bisschop zijn woon-plaats had/ begeerde met geweld geld van hem te hebben/ en ziende dat hy 't niet en had/ gaf hy hem uit razerny met een ponjaard zoodanig een steek in 't oog/ dat het hem uit 't hoofd sprong. Terstond wierden hier klagten over aan den Aga gedaan/ die mogelijk den Janitzar wel gestraft zoude hebben; maar hy had de vlugt al genomen.

Droevig ongeluk van een Armenisch Bisschop.

Van de laatste plaats/ daar wy ons by den Aras ter neer geslaagen hadden/ legerd men zich ook noch den volgenden dag by de zelve rivier in 't gezicht van een Dorp/ 't geen daar maar een vierdendeel mijls van daan is. Des anderen daags passeerd men de rivier/ die van Kars komt/ en die de scheiding van Persien met Turkyen maakt. Daags daar aan houd men stil op den oever van den Aras, omtrent een half mijl van een klein Dorpje/ en dit 's de laatste maal dat men deeze rivier ziet/ welke men zoo menigmaal door moet trekken.

Van daar komt men zich te legeren in een vlakte in 't gezigt van een Dorp/ 't geen daar niet zeer wijd af is. Des anderen daags houd de Karavaane stand in een veld/ en daags daar aan komt ze by de drie kerken, van waar men maar een halve dagreis tot Erivan te doen heeft.

Dewijl wy nu ten eynde van Turkyen zijn/ 't geen wy verlaten hebben by den overtocht des riviers van Kars, zullen wy ook een einde van dit Hoofd-stuk maaken/ om den Leezer een weinigje ademtochts te geeven/ en het volgende met het intreeden van Persien beginnen.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Beschrijving der Drie Kerken. Fabel van S. Gregorius, en een Koning van Armenien. Strenge order van zekere Armenische Monniken. Gantsch Klooster in een rots gehouwen. Gedaante des gewaande yzers der Lancie, daar Kristus mee doorsteeken wierd. Put van S. Gregorius. Beschrijving van Erivan. Gedaante van den Berg Ararat, en vreemde plegtigheden der Armeniers in 't ontdekken van de zelve. Vreemde eigenschap van een zekere Stroom. Beschrijving van Nakſivan, en gevoelen der Armeniers wegens deeze Stad. Vreemde eigenschap van eenige Bronnen. Klooster van S. Steven, en Riliquien, die daar in bewaard worden. Plegtigheden omtrent het begraaven van een Armenisch Bisschop. Begraaf-plaats van Noahs Vrouw. Komst tot Tauris, &c.

Beschrijving der drie Kerken.

d' E Erste aanmerkens-waardige plaats / wanneer men door Armenien in Persien komt / is die / welke men de Drie Kerken noemd / drie mylen van Erivan. 't Zijn drie Kloosters / een weinigje van den ander staande. 't Grootste en 't schoonste is de woon-plaats van den Grooten Patriarch der Armeniers. Een ander staat 'er ten Zuyden / 't geen van 't voornoemde niet verder af is / als een musketschoot ; en het darde / het welk een Klooster van Dochters is / staat een vierdendeel myls ten Oosten daar van daan. d' Armeniers noemen deeze plaats Egmiazin, dat 's te zeggen / Eenigen Zoon, 't geen de naam des voornaamste Kerks is. Men vind in hun Kronijken / dat / omtrent drie honderd jaren na de komste Jesu Kristi, men die begon te bouwen / en dat de muuren alreeds tot een redelijke hoogte gekomen zijnde / den duivel 's nachts om ver quam werpen / 't geen men des daags gemaakt had ; dat dit by na twee jaren duurde ; maar dat Kristus op een nacht verscheen / en dat sedert dat oogenblik den Duivel niet meer beletten konde dat de Kerk voltooid wierd. Zy is gewyd aan S. Gregorius , voor den welke d' Armeniers een groote eerbiedigheid hebben ; en men ziet 'er ook noch een steenen tafel / welke volgens hun zelve

de Kronykken/den steen is/daar Kristus op stond/wanneer hy aan S. Gregorius verscheen. Die in de Kerk treeden/ gaan deeze tafel met een groote Godvrugtigheid kussen.

't Tweede Klooster is gesticht ter eere van een Princes/ die met veertig Dochters van Staat uit Italien kwam / om S. Gregorius te sien. Een Koning van Armenien had hem in een put met slangen doen werpen/ daar hem echter gantsch geen leed van gedaan wierd. Hy leefde 'er door een groot wonderwerk veertien jaren in / en sedert die tijd hebben de slangen van twee of drie mylen in de rondte nooit eenig kwaad gedaan. Deezen afgodischen Koning de voornoemde Princes/ die uitsteekend schoon was / en haar Gezellinnen hebbende willen misbruiken / kwamen zy door hun deugd te boven 't geweld/ 't geen hy hen doen wilde; doch uit razerny van niet een einde zijns voorneemens te konnen geraken/ deed hy ze altemaal ter dood brengen. Ziet daar 't geen d' Armeniers ter zake des stigtings van dit Klooster verhalen.

Fabel van St. Gregorius en een Koning van Armenien.

't Is de gewoonte van alle d' Armeniers/ zoo van de geenen/ die na Persien toetrekken/ als van die 'er langs deeze weg/ van daan komen/ hun godvrugtigheid aan de drie Kerken te gaan doen; waarom 'er de Karavaane gemeenlijk vijf of zes dagen stil blijft/ geduurende de welken zy zich biegten/ en d' absolutie van den Patriarch ontfangen.

Deezen Patriarch heeft onder zich zeven-en-veertig Aardsbisschoppen/ en ieder Aardsbisschop heeft vier of vijf Suffraganen of Stedehouders/ met de welke hy in broederschap in een Klooster leeft / daar zy 't beleid van verscheidene Monniken hebben. Zoo haast zy den dienst en de Mis gedaan hebben/ 't geen gemeenlijk omtrent een uur is/ gaan zy altemaal tot hun onderhoud aan de Landbouwery. d' Inkomst des grooten Patriarchs beloopt zes honderd duizend kroonen/ of daar omtrent/ en alle d' Armenische Kristenen/ die boven de vijftien jaren zijn / zijn hem jaarlijks de waarde van vijf stuivers schuldig. Echter zijn 'er veel / die niet en betalen / vermits ze de middelen daar niet toe en hebben; maar de rijken vervullen dit gebrek / en daar zijn 'er / die tot twee of drie kroonen geeven. Alle dit geld en blijft nochtans niet in des Patriarchs beurs; daar zijn jaren / dat hy 'er noch byleggen moet / en dat hy zich zelfs verbind / tot vertroosting der arme Armeniers / die den middel niet en hebben/ om de Karage te betalen/ dat is te zeggen de jaarlijksche schatting / dien zy aan de Mahometaansche Prinsen / onder welkers gebied zy staan/ schuldig zijn; want anders zou 't te duchten staan/ dat de nood deeze arme lieden dringen mocht tot Mahometaansch te worden / of met hun vrouwen en kinderen verkocht te worden; waar voor den Grooten Patriarch zoo veel zorgs draagt / als 't hem immers mogelijk is. Jeder Aardsbisschop stuurd hem een staat van 't geen 'er te deezer oorzaak in d' uitstrekking van zijn gebied van nooden is; en aldus besteed den Patriarch 't geen hy van d' eene zijde neemt / weer aan d' andere / zonder zelve eenig voordeel te hebben van den inkomst / dien hy trekt uit tachentig duizend Dorpen / welke den Aardsbisschop van S. Steven my verzekerd heeft dat hy onder hem had.

Eer

Eer ik tot Erivan kom / zal ik eerst iets zeggen van eenige byzonderheden / welke men omtrent deeze Stadt vind. Ten Noorden tien mijlen van Erivan is een Meir / waar in men een klein eiland ziet / op het welke men een schoon Klooster gestigt heeft. De Monniken / die daar in woonen / leeven zoo gestreng / dat ze maar vier maal des jaars gekookte kost of visch eeten. Zy spreeken ook nooit tegen malkander / als op deeze vier dagen; en 't overige des jaars nuttigen zy niet als kruiden / zoo als men ze uit de hoven plukt; om dat ze zeggen / dat het geen vasten is boter of oly t'eeten. 't Brood / 't geen ze gebruiken / word hen gebracht van de nabuurige Dorpen; maar kruiden of vrugten behoevenze van geen andere plaatzen te hebben / vermits die op dit eilandje in overvloed wasschen.

Strenge order van Monniken.

Ter zijde van dit Meir / en wat nader aan Erivan, ziet men een groote vlakte / waar in zes Kloosters staan / welker een t'eenemaal met de Kerk en de pilaren / die de zelve ondersteunen / in een zeer harde rots gehouwen is. d'Armeniers noemen deeze Kerk in hun taal Kickart, en de Turken in de hunne Guieurghieche, dat 's te zeggen / Ziet en gaat voort. 't Is in deeze Kerk / daar volgens d'overlevering der Armeniers 't yzer van de Lancy / daar Jezus Kristus mee doorsteeken wierd / bewaard word. Zy toonen 't ook aan de geenen / die / gelijk wy waren / daar nieuwsgierig na zijn / behoudens dat men zich ten einde van de Dienst in de Kerk vind. 't Is van gedaante als een vierkantige ruit / die op zijn eene punt staat / en heeft vlak in 't midden een kruis. Onder aan is een stuk van de steel van omtrent drie voeten lengte / welke ten halve met yzer beslagen is. d'Armeniers houden deeze lancy in groote eerbiedigheid / en zeggen / dat ze door den Evangelist Mattheus daar te lande gebracht is geworden.

Gantsch Klooster in een rots gehouwen.

't Yzer der Lancy, daar Kristus mee doorsteeken wierd.

Vijf mijlen ten Zuid-oosten van Erivan begint den berg Ararat, welke de Arke van Noah, die op des zelfs top zitten bleef / in alle eeuwigheid beroemd zal maken. Een half mijl van deeze berg / daar het land effen begint te worden / staat een Kerk op een heuvel / en ter zijde van deeze Kerk een Grotte / waar in men gelijk de gedaante van een put ziet. Men gelooft / dat het in deeze is / waar in den Koning van Armenien / Cerda genoemd / S. Gregorius deed werpen / om dat hy voor sijn valsche Goden niet op de knien wou gaan leggen. Tusschen deeze Kerk en Erivan ziet men de vervallen van 't oude Artaxate, stoel der Koningen van Armenien, welke nog wel betuigen dat het een groote Stad geweest is. Ook ziet men 'er noch eenige overblijfsels van een groot Paleis.

Put van S. Gregorius.

Erivan legt op de langte van 64 graden en 20 minuten / en op de breedte van 41 graden en 15 minuten / in een land / 't geen in alle noodzakelijkheden tot des menschen leeven overvloeid / inzonderheid in goede wijn. 't Is een der beste Provincien van Persien, en daar den Koning groote inkomsten van trekt / zoo ter oorzaak van d'uitsteekendheid des lands / als om den gestadigen doortocht der Karavaanen. Den Gouverneur / anders den Kan van Erivan genoemd / heeft alleen meer inkomsts alle jaren als twintig duizend Tomans, waar van ieder omtrent vijftien rijksdaalders maakt. Deeze Stad een grens-plaats der twee Rijken zijnde / is verscheidene malen

Beschrijving van Erivan.

len door de Turken en de Persianen genomen en hernomen; en d'oude Stad hier door t' eenemaal verdelgd zijnde geworden / heeft men de nieuwe omtrent acht honderd treeden aan deeze zijde op een rots gestigt / aan welkers voet ten Westen een zeer snelle rivier loopt / die op verscheidene plaatsen geweldig diep en vol klippen is / 't geen 't water daar van by na swart doet schijnen. Men gaat 'er over langs een brave steene brug van drie boogen / waar onder men kamers gemaakt heeft / in de welken den Kan by de somer somtijds de hette des dags overbrengt. Men vangt 'er een groote menigte van visch van verscheidene soorten / en inzonderheid schoone voorns. Deeze rivier komt uit een Meir / Gigaguni genoemd / 't geen omtrent vijf-en-twintig mijlen ten Noorden van Erivan is / en werpt zich in den Aras, die maar drie mijlen ten Zuiden daar van daan loopt. Hoewel de Stad deeze rivier heeft / welke haar ten Westen tot een gracht diend / is ze daar echter niet te sterker om; want aan d' andere kant des riviers heeft men niet als heuvels / die hooger zijn als de Stad. Gelijk ze op een rots gebouwd is / zijn de grachten der Sterkte ten uitersten niet dieper als drie of vier voeten. De Stad heeft op eenige plaatsen een dubbelde omring van wallen met verscheidene toorns; doch deeze wallen maar van aarde zijnde / gelijk ook alle de huizen / zou de regen de zelve meer beschadigen als het geschut. 't Kartier van Erivan, 't geen ten Noord-westen legt / is gelijk een voorstad / en heeft wel twintig maal meer volks als de Stad zelve; want 't is de woonplaats van alle de Koop- en ambachts-lieden / gelijk ook van alle d' Armenische Kristenen / die daar vier Kerken met een groot Klooster hebben. Men heeft 'er ook sedert weinig tijds een zeer schoone Karvanzera gebouwd; Wat de Stad zelve belangd / daar heeft men niemand als den Kan met de Krijgs Officieren en de Soldaten. Deezen Kan of Gouverneur is zeer magtig / en heeft altijd genoegsaame kragten om de Frontier te bewaren. Den zomer t' Erivan geweldig heet vallende / gaat hy die in 't gebergte onder tenten doorbrengen. Zoo haast als 'er een Karavaane komt / is hy gehouden den Koning daar van te doen verwittigen; en zoo 'er eenig Gezant doortrekt / moet hy alle de kosten doen / en hem tot op den bodem van een anderen Gouverneur / die zich daar even eens in draagen moet / doen geleiden. Op deeze manier behoeven de Gezanten in de Landen des Konings van Persien, zoo zy zelve niet en willen / geen een deuit uit te geven.

Vier mylen van de Stad ten Zuiden heeft men zeer hooge bergen / daar de Boeren / die het warme land bewoonen na de kant van Kaldeër-land, alle jaaren des Zomers na toe komen dikwils tot een getal van meer als twintig duizend tenten / dat 's te zeggen huisgezinnen / om weide voor hun beesten te zoeken / en ten einde van de herfst trekken zy weer na hun Land.

Van Tokat af tot Tauris toe is 't land by na niet bewoond als door Kristenen; en gelijk deeze groote uitstrekking het geen is / dat d' Ouden de Provincie van Armenien noemden / behoefd men zich niet te verwonderen / zoo in de Steden en ten platte lande men wel vijftig Armeniers tegen een Mahometaan vind. t' Erivan zijn ook noch veel oude Armenische huisgezinnen; maar ze worden van de Gouverneurs dikwils kwalijk gehandeld / die /

die / verre van 't Hof zijnde / alles doen / wat ze willen. Dewijl deeze Stad niet ver van de Provincie is / daar de Zijden van daan komen / is 't de plaats / daar ze altemaal vergaderd worden; en noch t' Erivan, noch in d' andere doortocht-plaatsen van Persien, is men 't ongemak onderworpen / gelijk in Turkyen, van voor den Tol-meester de balen met koopmanschappen t' openen. Alleenlijk moet men eenige rechten betalen voor de Wachters der wegen.

Den Turkschen Keizer Amurat liet in deeze Stad / toen ze noch onder zijn gebied stond / een bezetting van twee-en-twintig duizend mannen / waar door de Stad zoo vol gepropt was / dat ze naauwelijks plaats konden vinden om te huisvesten; maar Cha-Sefi Koning van Persien kwam 'er wel haast daar na met een magtig Leeger voor; en zich op een der heuvels / die tegen over de Stad staan / geplaatst hebbende / schoot hy 'er onophoudelijk op met acht stukken kanons / die geplant wierden in een kleine Sterkte / welke hy binnen weinig tijds deed opwerpen. Na den vierden dag maakte hy een bressche / en deezen Prins / die nooit de roem had gehad van dapper te zijn / was d' eerste in den storm / en veroverde de Stad / niet tegenstaande 'er / gelijk gezegt is / twee-en-twintig duizend Turken in lagen. Gelijk hy ze had doen opeisschen / en dat ze tot geen verdrag hadden willen komen / gaf hy gantsch geen kartier / en hakte alles / wat 'er in was / in stukken. Amurat nam naderhand zijn wraak hier over; maar niet zeer eerlijk; want zegepralende in Bagdat komende / deed hy alle de Persianen over de kling springen / onaangezien hy hen zijn woord had gegeeven van niemand 't leeven te zullen beneemen.

Erivan door den Koning van Persien veroverd.

Van Erivan, daar wy met de Karavaane op den 18 October van daan trokken / tot Tauris toe / is men gemeenlijk tien dagen onder wege. Den eersten dag trekt men door groote vlakten / die met rijs bezaaid / en door een menigte van vlieten doorsneeden zijn. Den tweede trekt men al voort door de zelve vlaktens in 't gezicht van den berg Ararat, welke men ten Zuiden leggen laat / en waar rondom een menigte van Kloosters zijn. D' Armeniers noemen deezen berg Mezezouzar, 't welk Ark-berg te zeggen is / om dat den Ark van Noah daar op zitten bleef / wanneer de wateren des Zondvloeds weer aan 't dalen geraakt waren. Hy is gelijk als van d' andere bergen van Armenien, die een lange reeks maken / afgescheiden / en van 't midden af tot den top toe altijd met sneeuw bedekt. In hoogte gaat hy alle de gebuurige bergen te boven. Zoo haast d' Armeniers hem ontdekken / kussen zy d' aarde / en daar op d' oogen na den hemel heffende / maken zy een teeken des kruis / en zeggen eenige gebeden. In de vlaktens / door welken men deezen tweeden dag trekt / ziet men ten zuiden / omtrent anderhalf mijl van de groote weg / een schiet-berg / die mogelijk een werk des kunsts is. Boven op staan noch eenige groote vervallen / die wel betuigen / dat ze d' overblijffels van een zeer heerlijk Kasteel zijn; want de Koningen van Armenien plachten hier 't vermaak van de jagt te gaan neemen.

Vertrek van Erivan.

Gedaante van den berg Ararat, en vreemde plegtigheden der Armeniers in 't ontdekken van de zelve.

Den darden dag slaat men zich ter neer by een Dorp / daar goed water

is /

is/ 't geen de Karavaane daar stil doet houden / vermits men anders geen water en vind / als zeer ver van daar. Des anderen daags moet men in versmalling trekken door een gebergte heen / en een redelijk-groote rivier passeren Arpa-zou genaamd / die zich in den Aras werpt. Als ze laag is / doorwaad men ze; maar wanneer de sneeuw begint te smelten / en de rivier te doen swellen / moet men wel een mijl omtrekken / om by een steene brug te komen / die ten Zuiden legt. Van daar komt men te leegeren by een Dorp / Kalifakiend genoemd / daar men 't water van zeer ver moet gaan halen. Den vijfden dag trekt men gestadig door een vlakte / aan welkers einde men een Karvanzera by een stroom vind. Deeze stroom neemt zijn oorsprong drie of vier mijlen hooger na 't Noorden toe. Een half mijl beneden de Karvanzera begint een gedeelte van 't water te stinken en zoo vast te samen te stremmen / dat het in een soort van steen veranderd / en 't is van deeze steen / die ongemeen licht is / dat men de voornoemde Karvanzera gebouwd heeft. Wanneer men zich 'er van dienen wil / maakt men langs den stroom een gracht of twee / welke men met water vuld / en acht of tien maanden daar na vind men 't in steen veranderd. Dit water is zeer zoet / en heeft geen quade smaak; niettemin maaken de boeren van daar omtrent swaarigheid in 't te drinken / en zelfs willen zy 'er hun landeryen niet mee besproeijen. D' Armeniers zeggen / dat Sem den Zoon van Noah de rots deed uithollen / daar deeze stroom uit spruit / die vier of vijf mijlen van zijn oorsprong / en twee of daar omtrent van de Karvanzera zich in den Aras gaat werpen. Van deeze Karvanzera tot Naksivan is maar een kleine dagreis.

Vreemde eigenschap van een Stroom.

Beschrijving van Naksivan, en gevoelen der Armeniers wegens deeze Stadt.

Naksivan, 't geen volgens 't gevoelen der Armeniers d' oudste Stad des weerelds is / is omtrent drie mijlen van den berg / daar Noahs Ark op zitten bleef / gelegen / en te deezer oorzaak met die naam genoemd; want Nak beteekend in 't Arabisch een Schip, en Sivan zit of blijft. 't Is een redelijk-groote Stad / alhoewel ze eens door Sultan Amurat gantsch en al vernielgd is. Men ziet 'er de overblijfsels van verscheidene schoone Mosqueen / welke de Turken onder de voet gehaald hebben / vermits de Navolgers van Mahomet niet in de Mosqueen van die van Hali gaan en willen / en deezen weer insgelijks in de Mosqueen der anderen / en dat de Turken en de Persianen beurt om beurt volgens 't lot des oorlogs die verwoesten. Deeze Stad is zeer oud / en d' Armeniers houden / dat dit de plaats is / daar Noah, zoo haast hy uit de Ark getreden was / woonen kwam. Zy zeggen / dat hy 'er ook begraven is / en dat zijn Vrouw haar graf te Marante op den weg van Tauris had. Een klein vlietje loopt 'er door by de Stad / waar van het water goed / en welkers oorsprong niet ver en is van die des strooms van Karablager; dit 's de naam van de Karvanzera, daar hier voor van gesprooken is. D' Armeniers plachten hier wel eer zeer sterk in Zijde te handelen; doch tegenwoordig valt 'er den handel zoo heel groot niet.

Onder de Vervallen van Naksivan ziet men die van een groote Mosqnee / die een der prachtigsten van gantsch Azie was / en men geloofd / dat ze ter ge-

gedagtenis van Noahs graf gestigt wierd. Ter Stad uit treedende / ziet men by de gedagte vliet een toorn / welkers bouwing wonderlyk schoon is. Onder aan bestaat hy gelyk als uit vier aan den ander geboegde dommen / welke een slag van een Pyramide onderschragen / die van twaalf kleine toorntjes gemaakt schynt te weezen; maar omtrent het midden veranderd ze van gedaante / en toond vier zyden / die al minderende na boven / en eindelyk in een naald uitloopen. 't Gantsche gebouw is van Tichelsteen / en van buiten en van binnen met verheven bloemwerk zeer sierlyk doorwrocht. Men geloofd / dat het een werk van Tamerlan is / wanneer hy met het beroveren van Persien bezig was.

Sierlijke Toorn.

Eer men verder gaat / moet men wat van de weg afwyken / om verscheidene Kloosters te zien / die ter rechter en ter slinker hand leggen / en waar in men veel aanmerkens-waardige dingen vind.

Tusschen Naksivan en Zulfa ten Noorden en ten Zuiden zyn tien Kloosters van Armenische Kristenen / die ieder wat meer of min als twee of drie myjlen van den ander leggen. Zy erkennen den Paus / en worden bestierd door Dominikaner Geestelyken van hun Landaard. Om gestadig een genoegsaam getal daar van te hebben / stuurd men van tyd tot tyd van hun kinderen / welke men de bekwaamste tot de Studien oordeeld / na Rome, daar sy de Latynsche en Italiaansche taal / benevens de noodzaakelyke weetenschappen tot hun professie / leeren. In dit gewest teld men omtrent zes duizend zielen / die de Roomsche Kerk in alles volgen / uitgenomen alleen in den dienst en de Mis / welke men in 't Armenisch zingt / ten einde een ieder 't verstaan mag. Den Aardsbisschop verkoozen zynde / stuurd men hem na Rome, om van den Paus bevestigd te worden. Hy houd zyn woonplaats in een groot vlek / 't geen een der schoonste plaatsen van gantsch Azie is; de wyn en de vruchten zyn daar uitsteekend / en men vind 'er in overvloed alles / wat tot onderhouding des leevens noodzaakelyk is. Ieder Klooster is vergezelschapt van een vlek / of groot Dorp / en twee of drie zyn 'er / daar men uit liefde de Kristenen / die uit Europa komen / in ontfangt / hoewel de Monniken hier zeer arm zyn 't geen veroorzaakt word door de dwingelandy der Gouverneurs of Land-voogden / daar ze van tyd tot tyd wel geschenken aan dienen te doen; en / gelyk ze de middelen niet hebben om grof en groot te geeven / houden 'er de Gouverneurs niet veel af; ja door d'andere Armeniers / die hen groote geschenken konnen doen / by wylen aangedreven zynde handelen zy ze dikwils zoodanig / datze genoodzaakt worden hun klagten daar over aan den Koning te gaan doen / gelyk ik / t' Ispahan zynde / verscheidene malen gezien heb.

Anderhalf myl van 't voornaamste deezer tien Kloosters staat een hooge berg / van alle d' anderen afgescheiden / en van gedaante gelyk een suiker brood. Aan de voet van deezen berg zyn eenige bronnen / die de kracht hebben van de geenen / die door een slang gebeeten zyn / te konnen geneezen; en zoo men zelfs slangen by deezen berg brengt / sterven ze terstond.

Vreemde eigenschap van eenige bronnen.

Wanneer de Karavaane op haar vertrek van Naksivan na Zulfa staat / 't geen maar een dagreis van daar is / wyken de voornaamste Armeniers ge-

gemeenlijk van den weg af / om na 't Klooster van S. Steven te gaan / 't geen ten Zuiden legt. Wy / die de nieuwsgierigheid alleen zoo veel lands deed doorwandelen / besloten derhalven deeze tocht met hen te doen / en de wonderen te zien / daar d' Armeniers den mond zoo vol van hadden.

Eerstelijk trokken wy door een groot Dorp / Ecclisia genoemd / daar veel rijke Armenische Koopluiden woonen / die een grooten handel in Zy dryven / en die daar een schoone Kerk gebouwd hebben.

Twee mylen van Ecclisia voeren wy te scheep over den Aras, die daar ter plaatse tusschen een menigte van bergen doorwringt. Twee musket-schooten / of daar omtrent / van daar trekt men langs een brug over een andere rivier / die van 't Zuiden komt / en zich in den Aras werpt. Van deezes brugs af begint men een heuvel op te klimmen / waar op men een groot Dorp vind / Chambe genaamd / waar van alle d' Inwoonders / zoo mannen als vrouwen / van d' ouderdom van achtien jaren af gelijk als in een zotterny vallen / maar in zodanig een zotterny / die niet kwaataardig is. Die van daar omtrent geloven / dat het een straf des Hemels is / sedert dat hun Voorouders in deeze gebergten de heilige mannen Bartholomeus en Mattheus vervolgden.

Van dit Dorp tot S. Steven is maar een mijl; maar de weg is zeer ongemakkelijk / en men heeft by na over al zulke verbaarlijke steiltens / dat men noodzakelijk van de beesten moet klimmen.

Klooster van S. Steven.

S. Steven is een Klooster / 't geen noch niet zeer lang gebouwd is geweest / leggende in 't gebergte op een woeste plaats / en dien men zeer beswaarlijk genaken kan. De reden / waarom d' Armeniers liever deeze / als een andere plaats daar toe verkoozen hebben / is / dat ze by overlevering hebben / dat Bartholomeus en Mattheus, wanneer ze vervolgd wierden / zich te deezer plaatze vertrokken. Zy voegen 'er zelfs by / dat Mattheus hier een mirakel deed / vermits 'er geen water zijnde / hy met zijn stok op d' aarde sloeg / waar uit terstond een bron sprong. Deezen bron staat omtrent een half vierdendeel mijls van 't Klooster / onder een gewelfsel / daar een goede deur aan is / zulks dat men 't water niet bederven kan. d' Armeniers gaan deeze bron met groote godvrugtigheid bezoeken / en men leid met een riool / welke men onder d' aarde gemaakt heeft / 't water in 't Klooster. Ook zeggen zy / dat ze te deezer plaatse verscheidene Reliquien of heilige overblijffels gevonden hebben / daar zy 'er noch eenige andere by hebben gevoegd. Ziet hier de voornaamsten / en waar voor zy de meeste eerbiedigheid hebben.

Reliquien.

Een Kruis / gemaakt van 't bekken / daar Jezus Kristus zijn Discipelen de voeten in waschte. Midden in dit Kruys staat een witte steen / waar van zy zeggen / dat / zoo men die op een zieke legt / hy swart word / indien den zieke sterven moet / en dat hy na des zelfs dood weer zoo wit als voorheen bevonden word.

Een Kakebeen van den heiligen Martelaar Steven.

't Bekkeneel van den Heiligen Mattheus.

Een been uit den hals / en een beentje uit de vinger / van Johannes den Dooper.

Een

't Begraaven van een Armenisch Bisschop —

Een hand van St. Gregorius, Leerling van den Heyligen Denys den Areopagiter.

Een klein Koffertje / daar een menigte van kleine stukjens beens in legt / welke zy overblyfselen gelooven te zijn van de twee-en-sebentig Discipelen.

De Kerk is kruiswijs gebouwd / gelijk meest alle de Kerken der Armeniers zijn; in 't midden verheft zich een schoone dom / rondom de welke de twaalf Apostelen staan. Zy is / gelijk ook het Klooster / van gehouwene steen gesticht / en hoewel het gantsche gebouw niet zeer groot en is / heeft men 'er echter een ongeloofelijk geld aan verspild. Men vind noch tegenwoordig verscheide Armenische Huisgezinnen / die de smert daar van gevoelen; want men had hen zulk een Godvrugtigheid voor deeze plaats ingeboezemd / dat de meeste vrouwen buiten weeten van hun mannen / hun Juweelen / en zelfs hun beste klederen verkochten / om 't geld daar van aan 't bouwen van dit Klooster te kost te leggen.

Een weinigje na den middag / zoo als wy des morgens daar gekomen waren / kwam 'er tijding / dat 'er een Bisschop te Sulfa gestorven was / terwijl hy weer na de Drie Kerken, daar hier voor van gesprooken is / meende te keeren / van waar hy gezonden was geweest door den Patriarch om eenige regten op Dorpen t' ontfangen. Den Aardsbisschop / die aan tafel zat / stond terstond op met al die by hem waren / en deeden 't gebed voor den Overleedene; vervolgens beval hy aan twee bisschoppen en zes monniken / 't lichaam te gaan halen / en in 't Klooster te brengen. Van stonden aan begaven zich deezen op weg; maar zy waren noch niet ver / wanneer zy de geenen ontmoeten / die den dooden Bisschop droegen; invoegen dat zy gezamentlijk een weinigje na middernacht weer in 't Klooster kwamen. Terstond wierd het lichaam in de Kerk op een tapijt / die op de vloer lag / uitgestrekt met het aangezicht na den Altaar. Men ontstak ook te gelijk een menigte van was-kaarsen / en 't overige van de nacht verpoosden twee Monniken malkander in by den doode te bidden. Den dag aangekomen zijnde / zeiden den Aardsbisschop / de Bisschoppen / en alle de Geestelijken / den Dienst der dooden / 't geen wel een uur duurde / en ten einde der Misse bracht men 't lichaam by den Altaar / zulks dat de voeten daar tegen aan raakten. Daar na lichte men de doek op / welke 't hoofd bedekte; en den heiligen oly daar gebragt zijnde / smeerde hem den Aardsbisschop daar mede op zes plaatsen / zeggende yeder reis eenige gebeden. Dit gedaan zijnde / bedekte men 't hoofd weer / waar op zy altemaal aan 't bidden gingen / dat omtrent een half uur duurde. Deeze eerste plegtigheden nu aldus een einde genomen hebbende / ging men uit de Kerk met Kruisen en Vanen / en alle de bystanders hadden een was-kaars in de hand. Toen den overleedene voor by gedragen wierd / stak hem een Bisschop een papier in de rechter hand / waar op deeze woorden geschreven stonden; Ik ben van den Vader gekomen, en ik keer weer tot den Vader. Vervolgens wierd hy na 't graf gebracht / 't geen op een klein bergje was dicht by 't Klooster; en hebbende hem op de kant van de kuil gelegt / gingen zy weer aan 't bidden / dat

Plegtigheden omtrent het begraven van een Armenisch Bisschop.

dat omtrent een vierdendeel uurs duurde. Midlerwijl daalde een Bisschop in de kuil / en alle de steenen / die hy daar in vond / weg werpende / maakte hy de plaats effen; waar na men 't lichaam / in een groot laken gewonden / daar in liet dalen. Thans schikte hem den Bisschop volgens hun gewoonte / lichtte hem 't hoofd een weinigje hooger / en keerde hem met het aangezicht na 't Oosten. Vervolgens nam den Aardsbisschop en alle de bystaanders ieder een hand vol aard / welke den Aardsbisschop wijde / en ze toen aan den Bisschop geevende / strooide die ze over 't lichaam. Eindelijk klom den Bisschop weer uit de kuil / waar na de zelve terstond met aarde gevuld wierd.

Een half mijl van Nakſivan vind men een rivier / die zich in den Aras werpt; men trekt 'er over langs een steenen brug van twaalf boogen / hoewel 'er gemeenlijk maar weinig waters in is; maar wanneer de sneeuw begint te smelten / of dat 'er sterke regenen vallen / smeld hy zoo geweldig / dat deeze brug zeer noodzakelijk is; want men zou ze dan niet konnen doorwaden. In een weide / die op deeze brug volgd / is een fontein / welkers water laauw is / en die kracht heeft / dat het de geenen / die 'er van drinken / weeklijvig maakt. 't Is by deeze brug / dat den Tol-meester van Nakſivan de rechten komt invorderen / wanneer de Karavaane in de Stad niet stil en blijft / welke rechten voor de veiligheid der wegen betaald worden. Dit geschied op verscheidene plaatsen van Perſien, zonder dat men de Koopmanschappen bezigtigd. De Gouverneurs moeten / ieder in zijn gebied / daar voor verantwoorden / indien de zelve gestoolen worden; het geen de wegen in Perſien, over al zoo veilig maakt / dat men niet van nooden heeft / zoo men niet en wil / met de Karavaane te reizen.

Van deezen brug / die zoo dicht by Nakſivan is / heeft men tot Zulfa toe maar een dagreis; doch vermits deeze Stad gantsch verwoest legt / legeren de Karavaanen gemeenlijk vijf honderd treeden aan deeze zijde op den oever van een rivier.

Zulfa.

Zulfa, 't oude Vaderland der Armeniers / welke Cha-Abas in Perſien bracht / legt tusschen twee bergen / daar den Aras passeerd / die aan ieder zijde zeer weinig lands laat. Hy begint geen scheepen te dragen / als twee mijlen / of daar omtrent / daar beneden (want boven kan hy naauwelijks vlotten verdragen) en / gelijk het land hier daald / en sich in vlakten uitstrekt / zijn 'er geen klippen meer te breezen / en den loop des riviers is geruster. Hier placht een schoone steenen brug te weezen / welke Cha-Abas af deed breeken / gelijk ook de gantsche Stad verdelgd wierd / om den Turken niets te laten. Noch door 't geen / dat 'er overgebleeven is / noch door des Stads gelegentheid / kan men bespeuren / dat ze ooit eenige fraaiheid gehad heeft; want de gebouwen / waar van de steenen zonder eenige bouw-kunst op den ander gehoopt waren / geleeken meer na kelders / als na huizen. Omtrent de Stad ziet men noch eenige Armenische huisgesinnen woonen / die daar zoetjes voor zich heen leeven / en derwaarts gelokt zijn door de vruchtbaarheid des lands. Kogia Nazar een der voornaamste Armeniers / die uit Zulfa gesprooten waren / door den koophandel

del zeer magtig geworden zijnde / en een groot aanzien verkreegen hebbende by Cha-Abas, en by Cha-Sefi zijn nazaat / die hem Kelonter maakten / dat 's te zeggen Hoofd en Rechter des Armenische Volks / deed ten welstand van zijn Vaderland twee groote Karvanzeras bouwen / welke men te Zulfa aan beide de zijden des riviers ziet / waar aan hy meer als honderd duizend kroonen verspilde. 't Zijn twee schoone werken / doch door zijn dood zijn ze onvolmaakt gebleeven.

Een half mijl aan deeze zijde van Zulfa eer men een vloed overtrekt / die zich in den Aras werpt / kan men twee wegen nemen / om te Tauris te komen. Den een strekt ter rechter hand na 't Zuid-Oosten / en den ander ter slinker na 't Noord-Oosten; doch de Karavaane neemt deeze laatste weg nooit / hoewel ze niet langer valt als d' andere / vermits ze vol rotsen en steenen is / die de voeten der Kemels bederven.

De Karavaane deeze vloed / daar hier voor van gesprooken is / overgetrokken hebbende / slaat zich ter neer op den oever van den Aras, welke men des anderen daags te scheep overvaart. Zulfa laat men aan de rechter hand leggen; want de Karavaane komt daar niet in / door dien men twee of drie mijlen ver een zeer kwade / of / om beter te zeggen / geen weg en heeft. Na twee uuren trekkens / passeerd men dicht voor by een Dorp / Sugiak genoemd; daar na komt men in heiden met hooge rotzen omringd; en deezen dag vind men geen ander water / als dat van een klein fonteintje; maar dit water is van een zoo kwade smaak / dat 'er de beesten zelve naauwelijks van drinken konnen.

Den volgenden dag trekt men door een effen / maar zeer woest land / daar men niet anders en vind / als een groote verlatene Karvanzera, hoe wel men 'er veel gelds aan te kosten heeft gelegt / en dat ze gebouwd zy van schoone gehouwene steen / welke men daar van zeer ver heeft moeten brengen. Van daar komt men zich te legeren te Marante, vermaard door het graf van Noahs vrouw. Deeze plaats is niet groot / en gelijkt eer een bosschagie als een Stad; maar ze is zeer vermakelijk gelegen in 't midden van een vruchtbare vlakte / die vol van wel bevolkte Dorpen is. Deeze vlakte strekt zich echter niet verder uit als een mijl rondom Marante; want al het andere Land daar omtrent is by na woest. Niettemin is 't niet t' eenemaal onnut / vermits het / als zijnde een gestadige heide / voedsel voor de Kemels beschikt / welke men daar voor de Karavaane optrekt. Dit is d' oorzaak / dat men te Marante en te Sugiak zulk een menigte van Kemel-houders heeft.

Begraafplaats van Noahs Vrouw.

Van Marante komt men zich daags daar aan te legeren een mijl van Sophiana in een woud / daar het water gantsch niet en deugd / na dat men door een vermengd en genoegsaam woest land getrokken heeft / daar men niet anders en vind als een schoone Karvanzera in een valey. Sophiana is een redelijk-groote Stad / die men niet wel bezien kan / of men moet 'er binnen in zijn / ter oorzaak der menigte van boomen / die op de straaten en rondom geplant zijn / 't geen haar eer de gedaante van een bosch als van een Stad geeft.

Sophiana.

Komst tot Tauris.

Des anderen daags / die de tiende dag van de gewoonlijke tocht is / komt de Karavaane, na groote / schoone / en vruchtbare vlakten doorgetrokken te hebben / te Tauris. Deeze vlaktens zijn doorsneeden door verscheidene vlieten / die uit 't gebergte der Meden van de noorder kant komen; maar 't water daar van en is niet even goed / en men heeft 'er zelfs onder / daar men niet van drinken kan.

Half wege tusschen Sophiana en Tauris is een heuvel / van waar men 't gezicht over alle deeze schoone vlaktens heeft. Dit is de plaats / daar 't Leger van Sultan Amurat zich ter neer sloeg / wanneer hy Tauris belegerde. De tijding aan Cha-Sefi Koning van Perzien gekomen zijnde / dat hy 't verbrand had / en dat hy met over de honderd duizend mannen verder landewaart in kwam trekken / zeide hy zonder zich eens t' ontzetten / dat men hem maar moest laten naderen / en dat hy den middel wel wist om zich over d' inballen der Turken met weinig moeite te wreeken. Zy waren niet meer als vijftien dagreizen of daar omtrent van Ispahan, wanneer Cha-Sefi alle de wateren / die niet als uit bronnen komen / en die niet als door rioolen of gragten in 't binnenst van Persien, daar geen rivieren zijn / geleid worden / terstond voor en achter af deed leiden; waar door het Turksche Leger / het geen de gantsche weereld scheen te willen dwingen / binnen weinig dagen door dorst in zoo groote en drooge Landen / daar 't zich t' onvoorzigtig ingewikkeld had / elendig kwam te sneuvelen.

't Leger van Amurat van over de 100000 mannen vergaat door dorst.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Beschrijving van Tauris. Manier van het bouwen der huizen aldaar. Wonder-schoone Mosquee. Steenen, daar men den dag door kan zien gelijk als door glas. Brug boven op een berg, en reden waarom de zelve gemaakt wierd. Geweldig-dikke Toorn. Vreemde eigenschap van het Meir Roumi, &c.

Beschrijving van Tauris.

Tauris legt op de langte van 83 Graden en 30 Minuten / en op de breedte van 40 Graden en 15 Minuten / in een opene vlakte / daar men geen een Boom ziet / en / uitgenomen ten Westen / met bergen omringd. De verste is maar een mijl van de Stad / en een is 'er / die daar ten Noorden by na aanraakt / zijnde daar niet van gescheiden als door een Rivier. Het Land is goed / en vruchtbaar in Granen / Erweten / Boonen / en meer diergelijke dingen. Men gelooft / dat Tauris 't oude Ekbatane is

Hoofd-

Hoofd-Stad van der Meden Rijk / en 't is tegenwoordig noch een groote en volkrijke Stad / gelijk d' aankomst-plaats van Turkyen, Muscovien, Indien en Persien zijnde. Men vind 'er een oneindige menigte van Kooplieden en van alderhande Koopmanschappen; maar inzonderheid van zijde / welke men daar uit de Provincie van Guilan en andere plaatsen brengt. Ook drijft men 'er grooten handel met Paarden / die 'er goed en goed koop zijn. De Wijn / Brandewijn / en alderlei leeftocht / valt 'er gantsch niet duur / en nochtans gaat 'er meer gelds om als op eenige andere plaats van Asie. Verscheidene Armenische Huisgezinnen / die daar zijn komen woonen / hebben groote goederen met den Koophandel overgegaard / en verstaan de zelve ook beter als de Persianen.

Een klein riviertje / welkers water redelijk goed is / loopt midden door de Stad / Scheinkaïe genoemd / en heeft drie bruggen / ieder van een boog / om van d' eene zijde des Stads tot d' andere te komen. Dit Riviertje / om 't te beter te noemen / is niet anders als een waterloop of vliet / die somtijds groote schade doet / en wanneer hy begint te swellen / overloopt hy een gedeelte van de Stad / met zodanig een geweld / gelijk of 't door een groote Rivier veroorzaakt wierd.

De meeste Gebouwen van Tauris zijn van in de Zon gebakkene steen / en de huizen der gemeene Burgers hebben meerendeels niet meer als een / of ten hoogsten twee verdiepingen. 't Dak word plat gemaakt; doch van binnen zijn ze verwulfd / en bestreeken met klei en daar onder gehakt stroo / 't geen men naderhand met kalk wit maakt. Men heeft 'er eenige Bazars of Hallen voor de Koopmanschappen / die redelijk wel gebouwd zijn / en verscheidene zeer gemakkelijke Karvanzeras, waar van men 'er met twee verdiepingen ziet. Maar de schoonste van allen is den geen / dien Mirza Sadé Intendent der Provincie sedert weinig tijds heeft doen bouwen / benevens een Bazar, een Mosquee / en een Collegie met goede inkomsten.

Manier van bouwen aldaar.

Den grooten Handel van Tauris maakt deeze Stad door gantsch Azie vermaard; want men heeft 'er gestadig Kooplieden uit Turkyen, Arabie, Georgie, Mengrelie, Indien, Moscovien, en Tartaryen. Haar Bazars, welke overdekt zijn / zijn altijd vol van alderhande kostelijke koopwaren; en men heeft 'er byzonderen voor de Handwerkslieden / die daar hun Winkels hebben; doch vermits 'er zoo geweldig veel Smeden / en andere Ambachtslieden zijn / die een onophoudelijk geraas maken / heb ik nooit veel vermaaks konnen vinden in die te bewandelen.

Men ziet te Tauris noch verscheidene overblijfsels van schoone Gebouwen rondom de groote plaats en daar omtrent / waar onder ook zijn vijf schoone Mosqueën van een ongemeene groote en hoogte / welke men t'eenemaal vervallen laat. De prachtigste en schoonste van alle de geenen / die te Tauris zijn / staat even buiten de Stad / op de weg van Ispahan; doch de Persianen willen 'er niet inkomen / en houden ze voor onrein gelijk een Kettersche Mosquee / vermits ze gebouwd is door de Sounnis, Navolgers van Omar. 't Is een groot Gebouw van een zeer konstige stigting / en welkers voor-gevel / die de breedte van vijftig treeden heeft / met acht

Schoone Mosquee.

trappen van de weg opgaat. Van buiten is het gantsche gebouw bekleed met geverniste steenen van verscheidene koleuren/ en van binnen met schoone Schilderyen op zyn Moorsch/ en met een oneindige menigte van cyfers en Arabische letters in goud en hemels-blaauw verciert. Aan ieder zyde des voorgevels staat een zeer hooge toorn; en hoewel de zelve zeer dun zyn/ heeft men 'er echter een trap in weeten te brengen. Deezen zyn insgelyks met zoodanige geverniste steenen bekleed/ 't geen 't cieraad is/ 't welk men in Persien aan de meeste aanzienlyke gebouwen geeft/ en eindigen ieder in een kloot van zodanig een gestalte/ gelyk de Persianen de Tulbanden dragen. De deur van deeze Mosquee heeft maar vier voeten in de breedte/ en is gehouwen in een groote witte doorschynende steen van vier-en-twintig voeten hoog/ en twaalf breed/ 't geen in 't midden van deeze pragtige voor-gevel zeer heerlyk staat. Van 't portaal treed men in den grooten Dom van zes-en-dartig treeden Diameters/ steunende van binnen op twaalf/ en van buiten op zestien pilaren. Deeze pilaren zyn zeer hoog/ en zes voeten in 't vierkant. Beneden heeft men een afschutzel/ 't geen rondom loopt/ met deuren om van d'eene na d' andere kant te gaan/ en de voet van ieder pilaar van dit afschutsel/ 't geen van wit marmer is/ is met kleine nissen langs de vloer van de Mosquee uitgehold/ om de schoenen/ welke men uittrekt/ wanneer men binnen treed/ daar in te zetten. Deezen Dom is van binnen bekleed met perken van een schoon vernis van verscheidene koleuren/ doorwrocht met een menigte van Festonnen/ Cyfers/ en Letters/ en meer andere verhevene werken/ alles zoo wel geschilderd/ zoo wel verguld/ en zoo konstig geschikt/ dat het altemaal maar een stuk/ en met den bytel gemaakt schynt te weezen. Van deezen Dom treed men in een andere/ die kleinder/ maar vry beter is. Beneden ziet men zoodanig een doorschynende steen als in de voorgevel staat/ die al vry groot/ en gelyk een deur gehouwen is; maar men kan ze niet open doen/ of ten minsten ze word nooit geopend. Deezen Dom heeft geen Pilaren; maar van de hoogte van acht voeten af is hy gantsch van witte marmersteen/ waar onder men 'er ziet van een ongeloofelyke langte en breedte. De gantsche Koubel is violet geëmalieerd/ en met alderhande platte bloemen beschilderd; maar het buitenste der twee Dommen is overdekt met deeze geverniste steenen/ en met verhevene Bloem-werken verciert. Op den eerste ziet men witte Festonnen op een groene grond/ en op de tweede witte sterren op een swarte grond; welke verscheidene koleuren zeer aangenaam voor 't gezicht zyn.

Dicht by de deur/ waar door men uit de groote in d' andere Dom gaat/ ziet men ter slinker hand een Stoel van Noote-bomen-hout/ staande tegen de muur aan/ doch niet zeer konstig gewrocht. Hy is zes trappen hoog/ en boven niet overdekt. Ter rechter hand staat een andere Stoel van 't zelve hout; maar deeze is beter gemaakt/ met een klein gehemelt van de zelve stoffe overdekt/ en staat insgelyks tegen de muur aan. Rondom is een klein hek of afschutzel; en men klimt 'er langs veertien trappen op. Ten Zuiden van de Mosquee zyn twee groote witte en doorschynende steenen/

Doorschijnende steenen.

tien/ welke de Zon/ wanneer hy daar op schijnt/ rood doet gelijken; en zelfs eenige tijd na dat hy al ondergegaan is/ kan men door des zelfs weerschijn dwars door de steen heen noch leezen. Deeze soort van steen is een slag van Albaster/ welke omtrent Tauris gevonden word.

Recht tegen over deeze Mosquee/ aan d' andere zijde des wegs/ ziet men een groote voor-gevel/ die alleen overgebleeven is van een Gebouw/ 't geen men heeft laten verwoesten. 't Was de woon-plaats van den Schec-Iman of Grooten Priester. Ook waren hier verscheidene Bad-stooven by/ die insgelijks altemaal verwoest zijn/ uitgenomen eenigen/ die men noch tegenwoordig onderhoud/ en die toenmaals de slechtsten van allen waren.

Op de groote plaats van Tauris, en daar omtrent/ is een schoone Mosquee/ een Collegie/ en een Kasteel/ welke men vervallen laat/ om dat ze de Sounnis Navolgers van Imar gediend hebben. Niet wijd van de zelve plaats staat een vervallene Kerk der Armeniers/ alwaar zy zeggen dat S. Helena een gedeelte van het waarachtige Kruis stuurde. Noch ziet men een Mosquee/ welke eertijds een Kerk was gewijd aan Joannes den Dooper; d' Armeniers geloooven/ dat een zijner handen daar lange tijd bewaard is geweest.

De Kapucijnen hebben te Tauris een redelijk-gemakkelijk huis/ waar toe hen de plaats gekocht wierd door Mirza-Ibrahim, Intendent of Opzichter van de Provintie/ en een Man/ die/ 't geen onder d' Oosterlingen zeer zelden gevonden word/ een groot Liefhebber van alle fraaye weetenschappen was.

Op de Meidan of groote plaats des Stads heeft men eenige Lieden/ die alle avonden wanneer de Zon onder/ en de alle morgens wanneer hy opgaat/ een half uur lang een verbaarlijk geraas met Trommels en Trompetten maken. Hier voor trekken zy jaarlijks eenig loon/ en dit geschied in alle de Steden/ die onder 't Gebied van Persien staan.

Aan de Noord-zijde ter Stad uitgaande/ ziet men terstond een berg/ die daar gantsch dicht by gelegen is; want de Rivier loopt maar tusschen beide. Deezen Berg word Einali-Zeinali genoemd/ en boven op placht eertijds een schoone Armenische Hermitagie te zijn/ welke de Mahometanen in een Mosquee veranderd hebben. Beneden aan den Berg ziet men een Sterkte/ en een Mosquee/ die men vervallen laat om dat ze door d' Ottomannischen gebouwd zijn. Insgelijks gaat het met een Klooster/ 't geen een weinigje verder op de kant van een steilte staat; en dicht daar by zijn twee Kelders/ daar men eenige Graf-steden in ziet/ benevens ettelijke marmere Kolommen/ die ter aarde leggen. In de Mosquee staan ook eenige Tomben van oude Medische Koningen/ en 't geen daar van overig is/ betoond genoegsaam/ dat het schoone werken geweest zijn.

Op den weg van Tauris na Ispahan omtrent een half mijl verder als de laatste Lust-hoven van de Stad/ ziet men tusschen verscheiden Bergen/ welke men ter rechter-hand laat leggen/ boven op den hoogste/ daar nooit water was/ en daar het zelfs onmogelijk is eenig water te leiden/ een Brug

kan vijftig treeden lang/ welkers boogen zeer schoon zijn / maar die allengs-kens vervalt. 't Was eenen Mollah, die ze bouwen deed / zonder dat ie-mand weeten konde wat hy daar mee voorhad; ende men kan van deeze kant niet te Tauris komen zonder de gedachte Brug te zien / vermits 'er geen andere weg is / en dat men ter rechter en ter slinker hand niet als wa-teren en steiltens heeft. Naderhand kwam men uit zijn eigene bekente-nis te weten / dat een enkele ydelheid hem dit werk had doen onderneemen / alzoo hy verstaan had / dat Cha-Abas den eerste van dien naam te Tauris zoude komen. Den Koning kwam 'er in der daad eenige tijd daar na / en ziende boven op deezen Berg een Brug / die nergens toe nut konde weezen / vroeg hy / wie den geen was / die dezelve had doen maken / en wat hy daar mee in den zin had? Den Mollah, die den Koning te gemoet gekomen was / en die zich niet ver van zijn Persoon vond / wanneer hy deeze vraag deed; Sire / zeide hy hem / 'k heb deezen Brug niet doen bouwen / als om dat uw Majesteit te Tauris komende onderzoeken mocht / wie ze had doen maken. Hier uit staat het wel te oordeelen / dat hy met dit machtige Ge-bouw niet anders in den zin had / als den Koning te verplichten tegen hem te spreeken.

Brug boven op een Berg.

Een mijl van Tauris na de West zijde vind men midden in een veld een dik-ke Toorn van gebakkene steenen / Kanhazun genoemd. Zy heeft omtrent vijftig treeden Diameters; en / hoewel ze ten halven ingestort is / is ze noch geweldig hoog. Men weet niet zekerlijk door wien / of ten welken einde / deeze toorn gebouwd is; maar verscheidene Arabische Letteren / die boven de deur staan / doen oordeelen / dat het een werk der Mahome-tanen is. In den jare 1651 was 'er te Tauris en daar omtrent een geweldi-ge Aardbeeving; verscheidene Huizen wierden om ver geworpen; en deeze Toorn van boven tot beneden splijtende / stortte een gedeelte ter neder / waar van het onderste vervuld wierd.

Geweldig-dikke Toorn.

Behalven het kleine Riviertje / 't geen door Tauris loopt / vloeid 'er noch een andere grooter een half mijl van de Stad / over de welke een redelijk-schoone steenen Brug legt. Daar digt by ziet men een Graf-stede / bedekt met een kleine Dom / waar in de Persianen zeggen dat de Zuster van Iman-Riza begraben is / waarom zy deeze plaats in een groote eerbiedigheid hou-den. De Rivier / die onder de Brug doorloopt / komt uit de Bergen van 't Noorden / en werpt zich in 't Meir Roumi, dartien of veertien mijlen van Tauris. Men noemd hem Aggi-hou, dat 's te zeggen Bitter-water, om dat zijn water van een zeer lelijke smaak is / en dat men 'er geen een visch in en vind. Even eens is 't ook met het Meir / 't geen omtrent vijftien mijlen in de rondte heeft / en welkers water gelijk swart is. De visschen / die daar in komen met verscheidene vlieten / welke daar in vallen / worden ter-stond blind / en ten einde van eenige dagen vind men ze dood op den oever. Dit Meir neemt zijn naam van een Provintie / en van een klein Stedetje / welke beide Roumi genoemd worden / en is niet verder van Tauris als tien of elf mijlen.

Vreemde ei-genschap van het Meir Roumi.

Ten Zuiden van dit Meir op den weg / die na een klein Stedetje geleid /

Toko-

Tokoriam genoemd / ziet men een heuvel / die allengskens afloopt / en welkers beste zijde een effene vlakte uitmaakt / waar uit verscheidene wellen op komen borlen. Deeze spreiden zich uit na de maat dat zy zich afwijdeeren van de plaats / daar ze zich beginnen te vertoonen. d'Aarde / daar ze overblieten / heeft iets byzonders / 't geen wel verdiend hier plaats te hebben; want ze is van verscheidene natuuren. d'Eerste aarde / die men opligt / diend tot kalk te maken; die daar onder legt / is een gatige en sponsiagtige steen / die nergens goed toe is; en de geene / welke men daar na / gelijk een darde laag / vind / is deeze schoone / witachtige / en doorschijnende steen / waar door men den dag gelijk als door een glas kan zien / en die wel gehouwen zijnde tot cieraad der Huizen verstrekt. Deeze steen is eigentlijk niet anders als een samenstremming der wateren van deeze Wellen / en men heeft 'er somtijds gewormte in gestremd gevonden. Den Gouverneur van de Provintie heeft eens een van deeze steenen voor een groote rariteit aan Cha-Abas gezonden / waar in men een Haagdisch zag / die de langte van een voet had. Op zekere plaatsen der Provincie van Mazandran, daar de Kaspische Zee 't diepst in de Landen van Persien loopt / vind men ook van deeze samengestremde steenen; maar in veel minder menigte / als omtrent het Meir Roumi.

Steen, daar men den dag door kan sien, gelijk door Glas.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Vertrek des Schrijvers van Tauris. Beschrijving van Ardevil. Mosquee, daar Cha-Sefi in begraaven legt. Graf van Cha-Sefi. Gelegentheid van Kasbin en Kom. Schoone Mosquee van Kom. Graf van Sidi-Fatima. Stierengevegt onder den naam van twee Profeeten. Muur van Cha-Abas. Aankomst tot Ispahan, Hoofd-plaats des Rijks van Persien, &c.

Wy trokken van Tauris, na daar eenige dagen stil gebleeven te hebben / op den 11 November / om onze reis na Ispahan voort te zetten / welke tocht men gemeenlijk met de Karavaane op vier-en-twintig dagen rekend.

Vertrek van Tauris.

Den eersten dag trekt men over dorre Gebergte / en vind vier mijlen van Tauris een der schoonste Karvanzeras van gantsch Persien, welke Cha-Sefi heeft doen bouwen. Deeze Karvanzera is zeer gemakkelijk / en heeft zo veel ruimte / dat 'er honderd Persoonen met hun Paarden / bekwamelijk in huisvesten konnen.

Den

Den tweeden dag daald men van een ongemakkelijk gebergte / en daar de weg geweldig eng is. Beneden aan dit gebergte is 't / dat de Kooplieden van twee wegen een konnen kiezen om zich na Ispahan te verboegen / waar in een ieder zijn neiging of de gelegentheid zijner zaken volgd. De geenen die de gewoonlijke en rechte weg willen volgen door de Steden Kom en Kachan, laten ter slinker hand een poel / die de twee wegen van den ander scheid; ende de geenen / die door Ardevil en Kasbin twee andere brave Steden willen trekken / laten den poel aan de rechter hand / en neemen 't langs 't Gebergte. Van Tauris tot Ardevil heeft men niet veel minder als twaalf mijlen; en van den poel af is 't land zeer goed / en gemakkelijk om door te trekken.

Beschrijving van Ardevil.

Ardevil niet wijder van Tauris af gelegen zijnde / is op eenige minuten na op de zelve graden van langte en van breedte. Deeze Stad is zeer vermaard / zoo door de groote en eerste aankomst der Zijden / welke uit de Provincie van Guilan komen / daar ze dicht by gelegen is / als om het Graf van Cha-Sefi den eersten van die naam Koning van Persien, en van andere Prinsen van zijn Huis. De toegangen van deeze plaats zijn zeer vermakelijk / als bestaande uit laanen van groote boomen / op een zekere afstand van den ander geplant. Zy is van een matelijke grootte / en gelegen in een schoone opening van gebergten. De huizen zijn 'er van aarde gebouwd gelijk in alle d'andere Steden van Persien, en de straaten zeer ongelijk / morsig / en eng. Daar is 'er maar een in de geheele Stad / die redelijk fraay is / aan welkers eene einde de Kerk der Armeniers staat. Een klein riviertje loopt midden door de Stad / 't geen uit het gebuurig gebergte spruitende / zijn loop van 't Oosten na 't Westen neemt. Men verdeeld dit in verscheidene gragten om de hooven te besproejen. Op eenige plaatsen heeft men schoone bomen geplant / die 't gesicht verheugen / en de Stadt zeer aangenaam maken. De Meidan of Markt is vry groot / doch langer als breed / en een schoone Karvanzera, welke den Kan heeft doen bouwen / komt aan het einde van een der zijden. Behalven deeze zijn 'er noch andere brave Markten op andere plaatsen van de Stad / waar buiten rondom men schoone Hoven ziet / inzonderheid die van den Koning / daar men na toe gaat door een schoone en lange Laan van vier ryen Boomen / aan welkers einde men een groot Portaal ontdekt / 't geen daar ingang in geeft. Hoewel de Landsdouwe van Ardevil goed voor den Wijnstok is / ziet men 'er echter geen / en men maakt geen Wijn / als wel vier of vijf mijlen ver van de Stad. d'Armeniers / die t' Ardevil woonen / hebben 'er altijd een goede voorraad van; maar daar is geen plaats in Persien, daar men zoo zorgvuldig moet zijn om z' 'er in te doen komen / en zelfs om ze te drinken / 't geen men steelswijse moet doen / gelijk of 't een grouwelijke misdaad was; welk bedwang een uitwerking is van de Mahometaansche Superstitie; want de Persianen hebben een zoo byzondere eerbiedigheid voor deze plaats / dat zy gelooven zouden te zondigen / zoo ze toestonden / dat men 'er opentlijk Wijn dronk.

Men komt uit gantsch Persien in Pelgrimagie na 't Graf van Cha-Sefi, 't geen

't geen by den grooten aankomst der Zyden gevoegd zynde / Ardevil een der aanzienlykste Steden des Ryks maakt. De Mosquee daar hy in begraven legt / is van verscheidene Gebouwen vergezelschapt / welker ingang op den Meidan komt / die ten Zuiden door een groot Portaal daar aan vast is. De deur is kruiswys met yzere ketenen / aan dikke ringen vast gemaakt / behangen; en wanneer een misdadige daar met zyn hand aanraken / en in den eersten Hof of plaats kan komen / is hy in veiligheid / en men mag hem daar niet vangen. 't Is een grooten Hof / langer als breed / en daar buiten / ter zyde die op den Meidan uitkomt / heeft men langs de muur Winkels voor Winkeliers / en Ambachts-lieden gebouwd.

Mosquee, daar Chasefi in begraven legt.

Van deezen grooten Hof komt men in een tweede van minder uitstrekking / en met platte steenen bevloerd / door welkers midden een vliet loopt. Men treed daar in door een groote deur / welke ter slinker hand in den hoek van den grooten Hof staat / en even gelyk d' eerste met yzere ketenen kruiswys behangen is. Deeze brengt u terstond onder een Galdery / daar op de manier des Lands groote balkons opgerecht zyn / waar op men verscheidene Persoonen ziet / Pelgrims of andere lieden / welken de kwade gesteldheid hunner zaken verplicht deeze toevlaat te zoeken. 't Is te deezer plaatse / daar men / eer men verder gaat / zyn degen en stok overgeeven / en een Moullah, die daar altyd met Boeken is / iets vereeren moet.

In deezen tweeden Hof / daar een vliet door loopt / zyn aan d' eene zyde de Baden / aan d' andere de Ryst- en Koorn-Zolders / en ter slinker hand aan 't einde van den zelven Hof een klein deurtje / 't geen ter plaatse leid / daar men alle dagen des avonds en des morgens aan d' arme lieden de Koninglyke Aalmoessen uitdeeld; 't geen recht tegen over de Keukens gedaan word. Dit deurtje is met zilvere platen bedekt / en in deeze Keukens heeft men vyf-en-twintig of dartig Fourneizen / in de muur gemaakt / met zoo veel ketels / daar men een menigte van kost in gereed maakt / zoo voor d' arme lieden / als voor d' Officiers van de Mosquee. Terwyl men deeze uitdeeling doet / zit den Meester-Kok / die over alle d' anderen gebied / in een stoel met zilvere platen overdekt / en slaat acht dat alles ordentelyk gedaan word. Alle dagen doet hy de Ryst meeten / en de Kost in zyn tegenwoordigheid in stukken snyden; en alles word in dit Koninglyk Huis met zulk een order verricht / dat het te verwonderen is.

Ten einde van de Galdery, welke op den eersten Hof volgd / zyn twee deuren / d' eene na den ander / van een matelyke groote / alle beide met zilvere platen overdekt / welke ingang tot een bedekte weg geeven. Tusschen deeze twee deuren ziet men ter rechter hand een kleine Mosquee / daar eenige Graf-steden van Perzische Heeren in zyn. Wanneer men de bedekte weg doorgegaan is / treed men in een kleinen Hof / alwaar ter slinker hand de deur is van de Mosquee / in welke de Graf-steeden der Prinsen van den Koninglyken Huize van Persien zyn. Men moet zich wel wachten van op den dorpel der deuren te treeden / die gemeenlyk met zilvere platen overdekt is; want dat is een misdaad / die niet als door een zeer strenge kastyding geboet kan worden. Thans treed men door een kleine gang / die in den

Beuk der Mosquee leid / welke zeer rijkelijk van Tapijten verzien is / en rondom de welke Lessenaars met groote Boeken staan / waar in de Moullahs of Leeraars der Wet gestadig leezen. Ten einde der Beuk / die niet groot en is / is een kleine achthoekige Dom / by na gelijk het Koor van een Kerk / in welkers midden het Graf van Cha-Sefi is. 't Is maar van Hout / maar wel gewerkt / en zeer heerlijk ingelegt. 't Overtreft de hoogte van een gemeen man niet / en gelijkt wel na een groote Koffer / waar van de vier boven-hoeken vier groote goude Appelen dragen. Men houd het bedekt met een rood geborduurd Kleed; gelijk ook alle d' andere Graven / die daar by staan / met kostelijke stoffen bedekt zijn. Zoo in dit Koor / als in den Beuk / ziet men een menigte van Lampen / d' eenen van Goud / d' anderen van zilver / en de grootste van allen is van zilver verguld / en zeer heerlijk gesneeden. Ook zijn 'er zes groote Kandelaars van een uitsteekend hout / bedekt met zilvere platen. Deeze dragen groote Was-kaarsen; doch men ontsteekt de zelve niet / als op hun groote Feest-dagen.

Graf van Cha-Sefi.

Van den Dom / waar in het Graf van Cha-Sefi is / gaat men onder een klein verwulft / 't geen een ander Graf van een Perzisch Koning begrijpt; doch ik heb zijn naam niet te weeten kounen komen. Dit Graf is insgelijks als een groote Koffer / zeer fraay van Hout gewerkt / en met een zijde geborduurd kleed bedekt. 't Gewelfsel der Mosquee is van binnen verciert met schilderwerk op zijn Moorsch van Goud en Hemelsblaauw / en van buiten met een schoon Vernis van verscheidene koleuren / gelijk de pragtige Mosquee van Tauris.

Omtrent Ardevil heeft men verscheidene oude Graven / die wel beziens-waardig zijn / en welker overblijffelen noch op den tegenwoordigen dag betoonen / wat moeite en kosten men aangewend heeft om de zelve met een heerlijk werk te verrijken. Een vierdendeel mijls van de Stad ziet men de Mosquee / daar de Graven des Vaders en Moeders van Cha-Sefi in zijn. Deeze Mosquee is een tamelijk-fraai Gebouw / en heeft zijn Tuinen en Hoven / in welker een een schoone vyver van klaar water is / daar men Visch in voed.

Ardevil is niet alleen vermaard door de Koninglijke Graf-steden / die binnen haar omkring zijn / en door de Pelgrimagien / die uit alle de Provincien van Persien derwaarts gedaan worden / maar ook wegens den grooten doortocht van Zijde-Karavanen / welke somtijds tot acht of negen honderd Kemels klimmen. Gelijk deeze Stad niet ver van Guilan legt / waar van daan een menigte van Zijde komt / en van 't Land van Chamaqui, daar de zelve ook in overvloed van daan gevoerd word / en dat ze den doortocht deezer twee plaatzen na Konstantinopolen en na Smyrna is / heeft men 'er altijd een groote toevloeping van Koopliedeu / en men vind 'er ook / gelijk te Tauris, allerhande Koopwaren.

Van Ardevil tot Kasbin is het Land redelijk goed. Van drie tot drie / of van vier tot vier mijlen / vind men kleine riviertjes / die uit 't Gebergte van 't Noorden komen / en die d' aarde bevogtigen. De Karavaane reisend gemeenlijk vijf dagen van Ardevil tot Arion, van Arion tot Taron twee / en

van

van Taron tot Kasbin ook twee. Een half mijl aan deeze zijde van Taron trekt men langs een steenen Brug over een groote Rivier/ en twee mijlen aan geene zijde vind men Kalkal.

Arion is een klein Stedetje; Taron en Kalkal zijn twee groote Vlekken; en daar zijn maar deeze drie plaatsen in gantsch Persien, daar Olijven wassen/ en daar men 'er Oly uit trekt.

Uit Kalkal gaande/ trekt men drie uuren door een vlakte/ die aan een hoogen Berg eindigd/ welke men niet minder als in vier uuren kan overkomen; want hy valt zoo geweldig ongemakkelijk/ dat de Paarden en Muilezels daar naauwelijks tegen op konnen klimmen; maar wat de Kemels belangd/ die moeten aan den voet door een andere weg heen/ die wel een weinigje gemakkelijker valt/ maar echter zeer verdrietig en vol steenen is/ welke de vloeden derwaards sleepen/ en deezen omweg is wel van drie of vier mijlen. Boven op deezen Berg staat een Dorp/ daar men zich wat uit kan rusten. Vorders is het land vlak en effen/ en men heeft maar drie mijlen van daar tot Kasbin.

Kasbin legt op de lengte van 87 Graden en 30 Minuten/ en op de breedte van 36 Graden en 15 Minuten. 't Is een groote Stad/ waar van de Huizen laag en kwalijk gebouwd zijn/ uitgenomen zeven of acht/ welke des Konings Tuinen vergezelschappen/ en die eenig aanzien hebben. Men heeft 'er geen muuren/ en meer als de helft van de Stad bestaat in tuinen. Drie Karvanzeras zijn 'er met Bazars rondom/ en onder deeze drie is 'er een/ die zeer groot en gemakkelijk is. d' Inwoonders zijn altemaal Mahometaanen/ uitgenomen eenige huisgezinnen van Kristenen; doch deezen zijn 'er zeer dun gezaaid.

Kasbin.

Van Kasbin komt men zich te legeren in een klein Dorpje/ daar een Karvanzera is/ en dien dag trekt men omtrent zes mijlen door Landerijen/ die redelijk vruchtbaar/ en van een menigte van vlieten voorzien zijn.

Des anderen daags trekt men insgelijks door een goed Land/ en na negen of tien uuren marcherens komt men te Denghe, een groot Dorp/ aan de voet van een berg gelegen/ en door welkers midden een schoone vliet loopt. Men heeft 'er uytsteekende wijn/ zoo witte als roode/ waarom de Reizigers hier gemeenlijk hun vel-flessen vullen. Echter houd men in dit Dorp niet stil/ maar doorgaans trekt men een mijl verder/ om by een schoone Karvanzera te komen/ waar in men/ wanneer de Karavaanen niet zeer sterk zijn/ op zijn gemak gehuisvest kan weezen.

't Is by dit Dorp/ daar zich de twee wegen van Tauris na Ispahan, daar hier voor van gesprooken is/ weer by den ander komen voegen.

Van Denghe tot Kom zijn drie groote dagreizen door een lomp/ woest/ en dor land/ en daar men geen ander water heeft/ als uit de bakken/ uitgenomen op eenige plaatsen/ die redelijk goed zijn. Vier mijlen van Denghe vind men een schoone Karvanzera, en drie mijlen verder een ander/ staande duizend treeden van een Dorp ten zuiden tusschen eenig gebergte/ daar goede witte en roode wijn wast. Van deeze Karvanzera tot Sava zijn maar drie uuren trekkens voor de Karavaane.

Sava is een goede Stad in een vruchtbaare vlakte en vol dorpen. Haer meesten handel bestaat in kleine velletjes van graauwe lammeren / welker wol zeer aardig kruld / en daar men peltery van maakt. Twee of drie mijlen aan geene zijde van Sava is het land redelijk wel bebouwd; en na een rivier een half uur van de Stad overgetrokken te hebben/vind men twee uuren verder een der schoonste Karvanzeras van Persien. Van daar tot Kom heeft men noch zeven of acht uuren te trekken door drooge landeryen en vuile zanden; maar een half mijl van Kom is 't land goed / en van groote vrugtbaarheid.

Kom. Kom is een der grootste Steden van Persien in een vlak land / en zeer overvloedig in rijst. Ook wassen 'er goede vrugten / en inzonderheid groote en uitsteechende Granaat-appelen. 't Heeft maar wallen van aarde met kleine toorntjes zeer dicht by malkander; en hoewel 'er de huizen ook maar van aarde zijn / zijn ze daarom echter van binnen niet minder net en zindelijk. Aan d' inkomst van de Stad trekt men langs een steene brug over een rivier / van waar ter rechter hand keerende vind men op een zeer schoone kaap een Karvanzera, die wel gebouwd en zeer gemakkelijk is.

Schoone Mosquee. 't Geen 'er 't aanmerkelijkst te Kom is / is een groote Mosquee / welke de Persiaanen in geen minder eerbiedigheid hebben / als die van Ardevil. Men ziet hier de Graven van Cha-Sefi, en van Cha-Abas den tweede, en dat van Sidi-Fatima dochter van Iman-hocen, die den zoon was van Ali en van Fatima Zuhra dochter van Mahomet. De groote deur van deeze Mosquee staat tegen over een plaats / die meer lengte als breedte heeft / daar een Karvanzera en ettelijcke winkels zijn / welke van buiten eenige fraaiheid hebben. Een der zijden van deeze plaats is gelijk geslooten met een zeer laag muurtje / waar over men het kleine Riviertje ziet / 't welk men langs een Brug / daar de zelve plaats komt eindigen / passeerd. Op het groot Portaal der Mosquee ziet men een Geschrift in goudene Letters tot lof van Cha-Abas den tweede. Eerstond treed men in een Hof / die langer als breed is / en welke men een Tuin zoude konnen noemen / dewijl aan de twee zijden des middel-gangs / die bevloerd is / schoone Bloemparken zijn.

In deezen eersten Hof ziet men ter slinker hand by den ingang ettelijke kleine Kamertjes / daar de geenen / die d' aalmoessen ontfangen / welke men door de stigting der Mosquee daar alle dagen uitdeeld / hun portie komen eeten / waar na zy zich weer vertrekken. Deeze zelve Kamertjens dienen ook tot vry-plaatsen aan de geenen / die hun schulden niet konnen betalen / gelijk in de Mosquee van Ardevil; maar deeze vry-plaatsen zijn niet gelijk d' onzen / daar de geenen / die hun toevlugt derwaarts neemen / op hun eigene kosten moeten leeven. In Persien gaat het gantsch anders; die 't ongeluk hebben dat hun zaken tot een slegten staat vervallen / en zich in deeze vry-plaatsen bergen konnen / worden uit d' inkomsten der Mosquee gevoed / en derhalven voor hun onderhoud niet bezorgd zijnde / vinden hun Vrienden beter gelegentheid om by verloop van eenige tijd met hun Partyen over een te komen.

Van

Van den eersten Hof gaat men in een andere / die grooter en t' eenemaal bevloerd is; en van deeze in een darde / die vierkantigh is. Men treed daar in door een deur / die ten einde van een breede galdery staat; en dit is de plaats / daar de wooningen der Moullahs of Priesters der Mosquee / zyn.

Van deezen darden hof klimt men langs een steenen trap van tien of twaalf treeden in een vierde / door welkers midden een vlietje loopt / 't geen gestadig gevuld word door kleine geutjes van loopend water / 't welk daar in valt / en dat zich door andere geuten of riolen / welke 't water op verscheidene plaatsen van dit groot gebouw gaan geeven / na de maat / dat het ontfangt / weer ontlast. In deezen hof zyn eenige gebouwen / en een der zyden is bezet door de voor-gebel der Mosquee / die niet onaangenaam is. 't Zyn drie groote deuren / waar voor een muurtje staat van een mans hoogte / 't geen ruitswijze doorsneeden is. Den dorpel van de middelste deur is bedekt met een zilvere plaat / en tusschen deeze drie deuren en die van den Dom der Mosquee ziet men verscheidene Moullahs of Leeraars / die boeken in de handen hebben / daar ze zonder ophouden in leezen.

De Mosquee zelve is een achthoekig gebouw / en aan ieder hoek is een klein deurtje van Nooteboomen-hout gevernisd met graauw en geel. 't Graf van Sidi-Fatima klein-dochter van Mahomet, staat in 't diepste der Mosquee / zynde 'er tusschen dit Graf en de muur niet meer plaats / als daar een man door kan gaan. 't Is omringd met een groot zilveren hek van zestien voeten in 't vierkant / welkers tralien rond / en ter plaatse / daar ze over malkander leggen / appelswyze zyn. Dit alles gevoegd by het licht / 't geen uit een menigte van goude en zilvere lampen komt / kan niet anders als een zeer schoone werking voortbrengen. 't Binnenst der Mosquee tot de verheffing der hoeken van den achthoek / welke den Dom onderschraagen / bestaat uit perken van een schoon vernis van verscheidene koleuren; en den koebel van den Dom / gelyk ook 't gewelfsel van 't portaal is op zyn Moorsch met goud en hemelsblaauw geschilderd. Aan ieder zyde der Mosquee / en dicht by de plaats / daar 't graf van Sidi-Fatima is / ziet men een groote zaal / daar men aan den armen de Koninglyke aalmoessen uitdeeld. Van dit Graf keerd men ter rechter hand na een trap / die daar omtrent vyf-en-twintig of dartig treeden van daan is / en deezen trap heeft zelfs een deur / waar boven noch eenig geschrift ter eere van Cha-Abas den tweeden staat. Wanneer de deur geopend is / ziet men de plaats / daar 't lichaam van deezen Koning rust; en door een andere getralyde deur ontdekt men onder een kleinen Dom het Graf van Cha-Sefi zyn Vader / 't geen met een goud laken bedekt is. Men werkt noch tegenwoordig gestadig aan het Graf van Cha-Abas, 't geen men zeer heerlyk wil maken / en 't volk der Mosquee wist ons te seggen / dat het gewelfsel van den Dom van binnen met zilvere plaaten bekleed zal worden.

Graf van Sidi-Fatima.

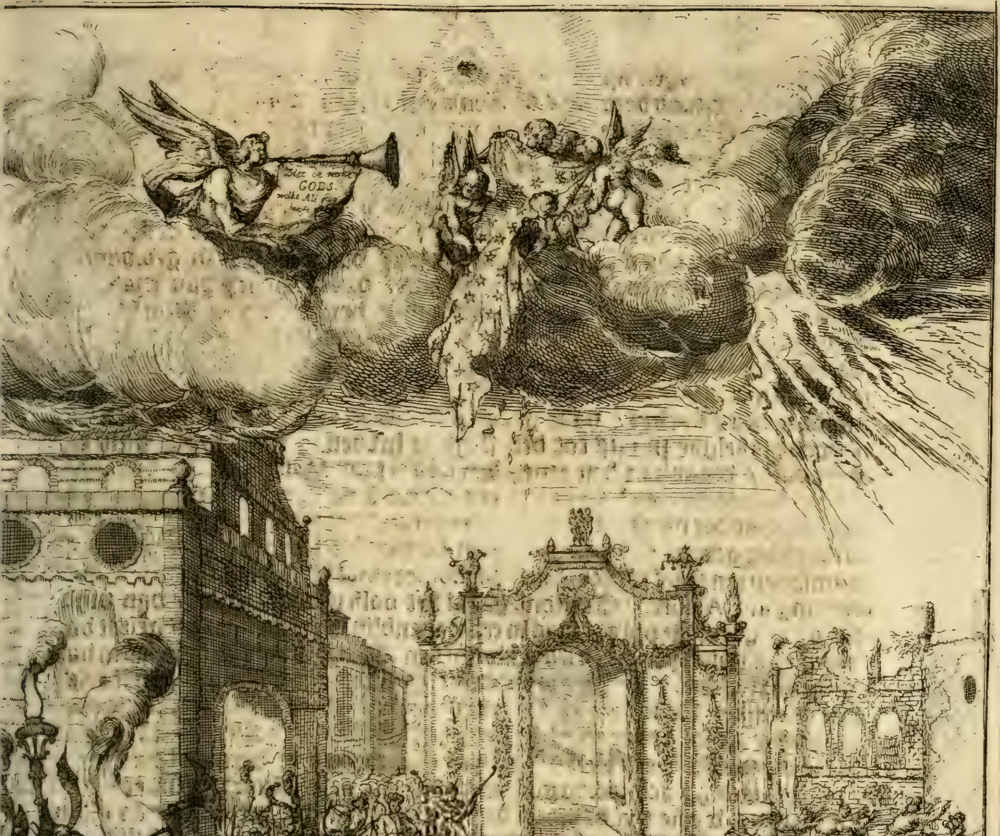
Te Kom gekomen zynde / gingen wy huisvesting neemen in de Karvanzera; en 't was noch geen twee uuren dat wy daar geweest waren / wanneer wy een menigte van volk ieder om 't zeerst voor by de deur zagen loo-

pen / waar op insgelijks alle de geenen / die in de Karvanzera waren / hen volgden. Terstond deed ons de nieuwsgierigheid vraagen / wat d'oorzaak daar van mocht weezen / daar men ons op antwoordde / dat men deezen dag al over lange tijd tot een groot schouwspel geschikt had / 't geen bestaan zoude in de twee Profeeten te doen vechten / en dat het tijd was om zich ter gestelde plaatse te verboegen / vermits den strijd zoo terstond een aanvang zoude neemen. Dewijl nu ons voorneemen was zoo veel kennis te neemen / als 't ons mogelijk zoude weezen / van de zeden en gewoonten des Lands / wilden wy het schouwspel zien / daar men ons van sprak / en derhalven ons derwaarts begeeven hebbende / vonden wy de Markt / die al vry groot is / zoo vol volks / dat wy groote moeite hadden om tot in het midden / daar 't gevegt van twee Stieren geschieden zoude / door te dringen. Een menigte van Bootsemakers in twee benden verdeeld besloegen 't midden des Markts / daar zy van alle kanten ruimte deeden maken om de noodzaakelijke plaats tot den strijd te hebben. Ider bende hield een Stier vast / waar van den eenen den naam van Mahomet, en den ander die van Ali voerde; en 't zy dat dit een uitwerking van 't geval / of van de behendigheid der meesters van de Stieren was / men zag altijd / na een zeer hardnekkig gevegt / waar in deezen beesten 't schuim van yverigheid en gramschap ten muil uitliep / dat Mahomet eindelijk bezweek / en d' overwinning aan Ali liet. Terstond gaf al het volk groote teekenen van blijdschap; de gantsche plaats was in een oogenblik vervuld door het geluit van fluiten en schalmeyen; een ieder kwam den Stier / die onder den naam van Ali gevogten had / gelijk aanbidden / en altemaal riepen ze luidskeels / Ziet de werken Gods, welke Ali gedaan heeft. Vervolgens leidde men den gedachten Stier onder een poort met het hoofd na 't volk gekeerd / en na hem wel gevreeven te hebben / om te doen overgaan de vermoeidheid van 't gevegt / daar hy zich zoo dapper in gedragen had / stuurde hem een ieder geschenken / welke ten voordeel der geenen zijn / die deeze Stieren aldus doen vegten. Den Kan of Gouverneur die met honderd zeer rijkelijk toegeruste ruiters dit schouwspel bywoonde / vereerde hen vijftig Tomans, welke omtrent zeven honderd en vijftig rijksdaalders bedragen. De geenen / die hem verzelden / en de voornaamsten van Kom gaven den een een rok / den ander een gordel; en zelfs tot de slegtste luiden toe was 'er niemand / die geen vrugten / of eenige andere kleinigheden / ieder na zijn vermogen / bracht.

Uit Kom gaande trekt men vier uuren door een groot veld / waar na men een goed Dorp met vijf of zes Karvanzeras vind. Van daar heeft men by na niet als zand tot aan een plaats Abschirim genaamd / dat 's te zeggen Zoet-water, daar drie Karvanzeras zijn / van alle Dorpen afstaande. Van Abschirim tot Kachan heeft men zes uuren trekkens door een goed land van graanen / daar men twee groote Dorpen vind.

Kachan is een groote Stad / wel bevolkt / en voorzien van alles / wat tot het leeven noodzakelijk is; 't heeft een ouden omring van wallen / welke op verscheidene plaatsen vervallen zijn / invoegen dat men de poorten niet

Stieren gevecht onder den naam van twee Profeeten.

GODS.

niet behoefd te zoeken om 'er in te komen. Na de zijde van Ispahan is haar landsdouwe zeer goed / en brengt overbloedig vrugten en wijn voort / welke de Jooden / die te Kachan woonen / maken. Men teld van deeze Jooden binnen Kachan over de duizend huisgezinnen / en binnen Ispahan omtrent zes honderd; doch te Kom hebben ze ten hoogsten niet meer als negen of tien huizen; niet dat 'er geen andere Jooden in Persien zijn; maar die van Kom, van Kachan, en van Ispahan, zeggen afzonderlijk uit den stamme Judæ gesprooten te zijn.

In deeze Stad heeft men een menigte van zijde-werkers / die hun ambacht zeer wel verstaan / en die alderley van de schoonste zilvere en goude lakenen maken / die 'er uit Persien komen. Men slaat 'er ook munt / en maakt 'er alderhande kopere vaat-werk / daar een grooten aftrek van is. De Bazars zijn 'er schoon en wel verwelfd; de Karvanzeras groot en gemakkelijk; maar een is 'er onder anderen / daar wy ons verblijf in genomen hadden / welke zeer heerlijk is. Deeze is een werk van Cha-Abas den eerste van die naam / heeft honderd treeden in 't vierkant / benevens twee verdiepingen / en begrijpt zes-en-twintig kamers / die altemaal verwelfd en van een redelijke groote zijn. Dit gebouw is schoon genoeg om te verdienen beter onderhouden te worden / als het wel gedaan word; maar men verwaarloosd het zodanig / dat het al begint te vervallen. In 't midden van den hof placht een schoone water-bak te staan / doch tegenwoordig is ze bedurven / vermits de Turken en de Persiaanen deeze kwaade gewoonte hebben / datze liever nieuwe gebouwen maken / als d'ouden onderhouden willen; en deeze gewoonte gaat zelfs zoo ver / dat / verre van dat de kinderen zorg zouden dragen om de huizen / welke hun vaders hebben doen stigten / t' onderhouden en te verhelpen / zy zich 't gelijk tot schande rekenen de zelven na hun dood te bewoonen / willende d'eer hebben van insgelijks voor zich zelven te bouwen.

Eer ik Kachan verlaat / moet ik noch dit zeggen / dat men / om van deeze Stad na Guilan te trekken / niet vermijden kan twaalf uuren lang te marcheeren door vlaktens / die niet als van enkel zout zijn; en in 't midden van deezen weg vind men maar een bak / waar van het water zeer kwaad is; maar laat ons nu de weg van Ispahan vervolgen.

Vlaktens van zout.

Uit Kachan gaande trekt men door een vlakte van drie mijlen / waar na men in 't gebergte treed / daar zich terstond een zeer schoone Karvanzera van gebakken steen aanbied. Vervolgens geraakt men in een aangename valley / daar men al vry lang door een zeer enge weg langs een vliet marcheerd. Ten einde van de valley ziet men een groote muur / die dwars langs de zelve strekt / en met beide de einden tegen de bergen aanstoot. Deeze muur heeft meer als honderd treeden in de langte / over de dartig voeten in de dikte / en over de vijftig in de hoogte. 't Is noch een werk van den grooten Cha-Abas, die de wateren / welke van hooger vallen stutten / en daar een grooten bak wilde maken / om 'er zich by nood van te dienen. Aan de voet des muurs is een sluis / die men geslooten houd / wanneer men 't water bewaaren wil / en welke men opend / als men 't over de landerpen

Muur van Cha-Abas.

der

der vlakte van Kachan will laaten loopen. Van hier tot aan Korou is omtrent twee uuren marcheerens.

Korou. Korou is een geweldig groot en zeer bevolkt Dorp in een land omringd van hooge bergen/ en met menigte van noote-boomen beplant. De huizen hebben 'er maar een zeer lage verdieping/ en zijn niet als van Keysteenen gebouwd; doch de Karvanzera, welke men 'er heeft/ is fraay en gemakkelijk. Dit Dorp heeft slechts een straat; maar die by na een half mijl lang/ en by de winter zeer kwalijk te gebruiken is/ ter oorzaak van een groote vliet/ die 'er door loopt/ en van de groote Keysteenen/ daar ze vol van is. Rondom 't Dorp/ gelijk in verscheidene andere plaatsen van Persien, heeft men een groote menigte van Chacales. Deeze zijn een slag van Vossen/ die des nachts een zeer lastig gerugt maken/ vermits/ als 'er een is die schreeuwd/ alle d' anderen hem antwoorden.

Van Korou trekt men noch drie mijlen tusschen gebergten/ en wanneer men die verlaat/ heeft men noch maar twaalf mijlen tot Ispahan. Deeze weg bestaat uit een geduurige vlakte/ die zelfs tot aan geene zijde der genoemde Stadt loopt/ en waar in men op verscheidene plaatsen schoone landerpen heeft. Van drie tot drie mijlen vind men 'er Karvanzeras, waar van d'eerste Achaha-Agakamala, en de tweede/ die half wege tusschen Korou en Ispahan gelegen is/ Michiakour genoemd word. Dit is geen een Karvanzera; maar daar zijn 'er verscheiden/ welke 't beste gedeelte van een groot Dorp uitmaaken. Van Michiakour komt men aan een andere Karvanzera, die vry kwalijk gebouwd/ en Aganura genaamd is; en van

Komst tot Ispahan. Aganura, na noch drie mijlen door vette en vruchtbare landerpen getrokken te hebben/ komt men t' Ispahan.

TIEN-

TIENDE HOOFDSTUK.

Gelegentheid van Ispahan. Door wien tot een Stad gemaakt. Grootte. Slegte Fortificatien. Vuiligheid der Straaten. Overgeloof der Persiaanen omtrent slijk en vuiligheid. Schaamtelooze zindelijkheid. Leerlingschap der Chaters of Voet-knegten, en plegtigheden, die in hun proef waargenomen worden. Meidans of Markten, en verscheidene oeffeningen, die daar gepleegd worden. Vreemd slag van Eyeren. Verdeeling van den Meidan. Paleis des Konings. Schoone Karvanzera. Vreemde manieren van handelen in Persien, &c.

Gelegentheyd van Ispahan.

Ispahan, Sphahan, of Sphaon, gelijk 't de Persiaanen uitspreeken, is gelegen op de lengte van 90 graden, en op de breedte van 32 graaden en 45 minuten, in de Provincie van Hierak, welke een gedeelte maakt van het oude Rijk der Parthen. 't Is de hoofd-plaats van gantsch Persien, en een zeer grootte Stad, daar den Koning gemeenlijk zijn hof houd. d' Oude Archiven der Persiaanen brengen mede, dat het eertijds maar twee aan den ander leggende Dorpen waren, waar van het een aan Haider, en 't ander aan Neamed-Olahi toebehoorde; gelijk ook noch de twee helften van Ispahan deeze twee naamen behouden, waar uit onder 't volk menigmaal twee partyen geformeerd worden, en niet zelden groote twisten ontstaan, willende een ieder zijn quartier boven 't ander stellen. Ispahan kon dan niet meer als voor een Dorp gaan, eer den grooten Cha-Abas 't Rijk van Lar en van Ormus verovert had; maar deezen Prins een zoo schoone gelegentheid ziende, zoo om te dichter by de Provincien te zijn, welke hy eerst nieuwelings 't onder had gebracht, als om den toeleg, dien hy had, van zijn Staaten ten Oosten en ten Westen uit te zetten, gelijk hy die ten Zuiden had gedaan, verliet hy Kasbin en Sultanie, om zijn zetel-plaats t' Ispahan, gelijk in 't middel-punt van zijn Rijk, te vestigen.

Door wien tot een Stad gemaakt.

Deeze Stad, die sedert die tijd tot de grootte gekomen is, waar in men ze tegenwoordig ziet, is gelegen in een groote vlakte, welke zich van drie zijden by de twintig mijlen ver uitstrekt. Deeze vlakte is zeer vruchtbaar,

inzonderheid op de plaetsen/ werwaarts men 't water kan leiden. Ten Zuiden/ omtrent twee mijlen van Ispahan, verheft zich een zeer hoogen berg/ op welkers top aan de west zijde men d' overblijfselen van een Sterkte ziet/ waar in men houd/ dat Darius was/ wanneer den Grooten Alexander de tweede slag in deeze vlakte tegen de Persiaanen leverde. Ten Oosten ziet men in den zelven berg een grot/ of door de natuur/ of door de konst gemaakt/ hoewel 't geloofelijker is/ dat ze beide daar aan gearbeid hebben/ waar uit een bron spruit/ welkers water zeer goedt is/ en daar gemeenlijk een Dervis, of Mahometaansche Monnik/ in woond. De Gauren komen ook twee of drie maal in 't jaar na deeze grot/ om hun offeranden te doen/ vermits ze van daar hun begraaf-plaats/ die daar maar een kleine mijl van daan legt/ konnen zien

Groote. Den omtrek van Ispahan, de voorsteden daar in te rekenen/ is niet kleinder als die van Parijs; maar men ziet er op 't tiende deel na zoo veel volks niet/ waar over men zich echter zoo zeer niet behoefd te verwonderen vermits ieder huisgezin een byzonder huis/ en by na ieder huis zijn tuin heeft; invoegen dat 'er zeer veel ledige plaatsen zijn. Van wat zijde men 'er na toe komt/ ontdekt men terstond de toorns der Mosqueen/ en vervolgens de boomen/ die de huizen omringen; zulks dat Ispahan van verre beter een bosch/ als een Stad/ gelijkt.

Slechte Fortificatien. De wallen zijn maar van aarde/ en draagen eenige lompe toorns/ daar men gantsch geen tegenweer uit zoude konnen doen. Ook vallen de graften niet veel beter/ als zijnde naauw/ ondiep/ en doorgaans t' eenemaal droog. Gelijk de wallen slechts van aarde zijn/ ziet men op verscheidene plaatsen daar groote openingen in/ die of om ver gevallen/ of door d' Inwoonders daar in gemaakt zijn/ om de weg te verkorten/ wanneer ze buiten of binnen de Stad willen weezen. Men teld 'er tien Poorten/ die insgelijks van aarde gemaakt/ en zonder eenige sterkte zijn. De deuren der zelven zijn van planken op een lompe manier te samen gevoegd/ en bedekt met yzere platen/ die omtrent vier vingeren breed/ en zoo dik als een Rijksdaalder zijn. De sleutels der Poorten brengt men niet aan den Gouverneur van de Stad; maar men laat die alleenlijk in bewaaring van een Poortier/ die de zelve open en toe doet/ wanneer 't hem beliefd. Ten anderen kan men ook tot alle uuren van den dag en van den nacht in en uit Ispahan komen door verscheidene groote gaten/ welke de regen of d' Inwoonders/ gelijk hier voor gesegt is/ in de wallen gemaakt hebben; invoegen dat men nooit na het openen van de Poorten behoefd te wachten.

Vuiligheid der straten. De straten zijn 'er zeer eng en ongelijk/ en meestendeel geweldig duister/ ter oorzaak der gewelffels/ welke men daar over heen maakt. Zelden zal men 'er doorgaan/ of men ontmoet 'er duizenderhande vuiligheden/ ja zelfs doode Beesten/ die men daar maar heen werpt; 't geen een groote stank veroorzaakt/ en dat zonder d' uitsteekende goedheid des luchts de Pest zou konnen baren. In de meesten deezer straten zijn Putten gelijks d' aarde/ die in de Zomer toegestopt zijn/ maar die men by de winter opend om de regen en de sneeuw tot in verwulfde Rioolen te brengen/ die in 't midden

den leggen. Daar en boven heeft men noch voor ieder Huis een gat / 't geen voor een vuilnis-vat diend / welke gaten de Boeren komen ledigen / om met deeze vuiligheid hun Landerpen te misten. Alle morgens komen zy ten deezen einde daar met hun ezels; en 't is opmerkenswaardig / dat / daar zy zich van alle vuiligheid dienen / om de vruchtbaarheid hunner Landen te vermeerderen / zy liever die der Armeniers en der Jooden / en noch duurder die der Franken of Europische Kristenen / welke doorgaans noch meer wijns drinken als d' Armeniers of de Jooden / zullen koopen / als die der Persianen / die geen wijn en drinken. Deeze vuiligheid verkoopen de knegten / zonder dat zy hun Meesters daar rekenschap van behoeven te geven.

De straaten van Ispahan, gelijk ook van alle de Steden van Persien, zijn niet bevloerd / 't geen groot ongemak in de Zomer en in de Winter veroorzaakt; want by de Zomer word het stof door de minste wind van d' eene straat tot in de d'andere / en te gelijk zoo geweldig in der lieden oogen gedreven / dat men naauwelijks zien kan; behalven echter in de straaten der groote Kooplieden / en rondom den Meidan of Markt / daar de straten drie maal des daags / des morgens / des middags / en des avonds / door Luiden / die daar een zekere penning voor genieten / met water besproeid worden / zoo om het stof neer te houden / als om eenige verfrissing te geeven. Ook heeft men een menigte van deeze zelve Lieden / die met een leedere fles vol waters / een schaal in de hand / en eenig ys in een zak / langs de straaten gaan / om de geenen / die willen / daar van te drinken te geeven / zonder daar echter eenig geld voor te nemen / dewijl ze voor deeze dienst betaald werden uit d' inkomsten van eenige Legaten / welke verscheidene Persoonen op hun sterf-bed tot diergelijke diensten maken. Dit stof / 't geen in de Zomer zoo geweldig lastig valt / veranderd by de Winter in slijk / daar men dikwils tot de kuiten toe in treed / inzonderheid wanneer 't geregend heeft / of dat de sneeuw aan 't smelten is; doch men ziet dan niet veel volks op de straat / door dien / een verwulfd riool / gelijk ik hier voor gezegt heb / in 't midden onder door de straten heenloopende / het menigmaal / wanneer d' aarde door het overvloedige water week geworden is / is komen te gebeuren / dat ze onder 't Paard inviel / en een gat maakte / daar den Ruiter noch zijn beest niet zonder zich te bezeeren uit konden geraken. Ten anderen zijn de Persianen zoo geweldig overgeloovig / dat ze niemand in hun Huizen willen ontfangen / die maar de minste vuiligheid aan zijn kleederen heeft / om dat / indien ze by geval daar aan kwamen te raken / zy terstond zouden geloogen onrein te weezen; waarom men / wanneer 't geregend heeft / of dat de sneeuw aan 't smelten is / niemand zonder groote noot op straat zal vinden.

Overgeloof der Persiaanen omtrent slijk en vuiligheid.

Men ontmoet ook hier en daar in de straten onder aan de muuren kleine huitjes / waar in de Persianen al hurkende in de tegenwoordigheid van al de weereld zonder eenige schaamte gaan pissen; en / gelijk men op verscheidene plaatsen eenig loopend watertje heeft / scheppen zy met de hand daar wat uit / en wasschen hun schamelheid daar mee af; maar zoo ze geperst

Schaamteloose zindelijkheid.

worden tot het zelve te doen op plaatzen / daar men geen water vind / bijven zy dit gedeelte door een vuile en schaamteloose bygeloovigheid tegen de muur / of schuuren 't niet wat aarde / 't geen ze voor een groote zindelijkheid / en voor een teeken van zedigheid houden.

't Geen ook geweldig veel doet tot de straten soo vuil te maken / is / dat de Vleesch-houwers daar alle het bloed en vuiligheid der Beesten / welke zy slachten / op laten loopen ; 't geen daar zoo lang op blijft leggen / tot het de Boeren daar van daan komen halen. Zoo 'er daar en boven een Paard / een Kemel / een Muil / of een Ezel sterft / men werpt ze maar op de straat / zonder dat men daar iets aan verbeurd / vermits 'er gantsch geen order toe en staat. In tegendeel komen 'er wel haast luiden / die het doode Beest van den geen koopen / dien het toebehoord / om 'er met eenig Koorn een zekere kost van te maken / welke zy aan de arme Ambachtsluiden verkoopen / die daar niet eens vies van zijn / of het Beest door ziekte gestorven is.

Zoo de Stadt Ispahan zoo geweldig vuil is / wanneer 't geregend heeft / moet men ook dit weeten / dat alle de geenen / die 'er den middel maar toe hebben / nooit te voet gaan / maar altijd te paard / met een voet-knecht of twee / welke men Chaters noemd / die voor uit loopen om doortocht te maken. Gemeenlijk rijd men 'er op een kleine galop / zonder vrees van eenig kind te zullen kwetsen; want de kinderen loopen daar niet speelen langs de straat / gelijk ze in Engeland en andere plaatsen doen ; maar zoo haast zy uit de school gekomen zijn / gaan ze by hun Vaders zitten / om zich allengskens in zijn neering of ambacht te oeffenen ; 't geen men door gantsch Persien ziet doen.

Leerlingschap der Chaters of Voet-knegten.

Deeze Chaters of Voet-knechten zijn lieden / die een Meesterschap onder zich hebben / en maken een ambacht van wel te loopen. De Koning en de Heeren van 't Hof hebben 'er verscheiden in hun dienst ; want de Persianen stellen daar een byzondere hovaardy in. Zy dienen van Vader op Zoon / en hebben hun leerlingschap in 't loopen. Van den ouderdom van zes of zeven jaren gewend men hen luchtig te gaan. 't Eerste jaar loopen zy een mijl zonder rusten / even gelijk of zy op een draf gingen. 't Tweede loopen zy twee of drie mijlen ; en dus gaan zy met de volgende jaren na proportie al voort. Omtrent den ouderdom van achtien jaren begint men hen een kleine knapzak met meel op den rug te geeven / benevens een plaat om broodt te bakken / en een fles met water / met welke last zy loopen moeten. De reden / waarom men dit aldus doet / is / om dat / wanneer men hen te lande stuurd / zy den weg der Karavaanen niet volgen ; maar steeds recht door loopen / en aldus door woeste landen trekkende / daar ze geen water en vinden / moeten zy zich gewennen tot hun voorraad met zich te dragen. Den Koning en de groote Heeren hebben geen van deeze Chaters, die hun proef niet gedaan hebben / 't welk niet en geschied zonder eenige byzondere plegtigheden / en zonder een loop te doen / die gelijk een meesterstuk van een Chater is / en dien ik hier / als menigmaal / terwijl wy ons verblijf t' Ispahan hielden / daar oog-getuige van geweest zijnde / gelijk een aanmerkenswaardige zaak in zal voegen.

Zoo

Zoo den Meester van den Chater, die zijn proef wil doen / een groot Heer is / noodigd hy alle zijn Vrienden / en laat een stellagie op den Meidan oprechten / waar op het maal al gereed staat / en daar eenige Lichtekoopen 't gezelschap komen vermaken. Geen een der Genoodigden is 'er / die niet iets met zich brengt / om aan den Chater na zijn loop te vereeren. Deeze vertoond zich op de plaats met de open gantsch naakt / en de beenen met een zeker vet gebreeven en bestreeken / niet anders om zijn lichaam hebbende als een enkel kleedtje / benevens een gordel met drie bellen / welke hem tegen den buik komen aanslaan. In deeze toerusting vertrekt hy van Ali-Kapi, daar een weinigje verder van gesprooken zal worden / en loopt van het opgaan tot het ondergaan des Zons twaalf malen tot aan een steen / die na de kant van 't gebergte omtrent anderhalf mijl van de Stad af staat / leggende aldus binnen zoo weinig tyds zes-en-dartig mylen af. Terwijl nu den Chater aan 't loopen is / zijn 'er drie of vier honderd Ruiters / die niet anders doen als heen en weer ryden / om te zien of 'er ook bedrog onder speeld; en wanneer hy nu weer na de Stad zal keeren / neemen zy de voortocht / om de tijding daar van te brengen; want ieder reis / als hy af gaat of wederkomt / laten de Trompetten en Cijmbalen zich hooren. Aan den steen / die ten einde van de loopbaan is / staan eenige lieden / die een zeker getal van pijlen by zich hebben / waar van zy 'er op ieder loop een aan den Chater geeven / welke hy tot Ali-Kapi gaat brengen; 't geen niet zoo haast geschied is / of de Lichtekoopen / daar ik hier voor van gesprooken heb / komen hem t' elkens afdroogen / en streelen / om hem te wakkerder te doen zijn. Geduurende alle deeze loopen nuttigd hy gantsch geen eeten / vermits hem zulks beswaren zoude; maar nu en dan drinkt hy een teug Sorbet. Wanneer hy zich nu van deeze twaalf loopen / welke men des avonds teld uit het getal der pijlen / die hy mede heeft gebragt / wel gekweeten heeft / word hy door de bewilliging der voornaamsten van des Konings Chaters, die het bevel over alle d' anderen hebben / en welke hy gebeden heeft zijn aanneeming te begunstigen / tot het meesterschap ontfangen. De Kans of Gouverneurs der groote Provintien doen van gelijken / en met de zelve plegtigheden / hun Chaters in hun residentie-plaatsen loopen / en ieder geeft hen / even gelijk t' Ispahan / een vereering / 't geen dikwils al een redelijke som beloopt; doch deeze vereeringen zijn niet voor den Chater alleen / welke geloopen heeft; maar hy is gehouden zijn Makkers daar deel in te geeven.

Plegtigeden in hun proef waargenomen.

De Sterkte of 't Kasteel van Ispahan is niet zeer aanmerkelijk. 't Komt aan de Zuid-zijde tegen de wal van de Stad aan / en is twee maal zoo lang als breed / zonder eenige verweering / als van eenige lompe Toorns / die / even gelijk de gantsche plaats / van aarde gemaakt zijn. Hier is 't / dat den Koning zijn rariteiten bewaren doet / welke hy gekocht / of van de Gouverneurs der Provincien / en van de Vreemdelingen / tot vereering gekreegen heeft; want / wat zijn Schat-kamer belangd / ik geloof dat die meest bestaat uit het goude Vaat-werk / 't geen hy in zijn Paleis tot zijn dienst houd. Voor deeze Sterkte is een groot veld / 't geen men bear-

Sterkte.

heid/ en daar men Rijst en andere Granen zaaid; en niet ver van daar staat het Huis der Kapucijnen.

Gantsch Ispahan in 't algemeen/ uitgenomen den grooten Meidan/ en eenige Bazars/ welke verwulfde straten zijn/ daar zich de Koopluiden onthouden/ gelijkt veel meer na een groot Dorp/ als na een Stad. De Huizen leggen een einde wegs van den ander af/ hebbende een ieder zijn Tuin/ daar meestendeel naauwelijks een goede Boom in staat; en ver van dat de Straten op een rechte linie zouden weezen/ zijn ze van zulk een wonderlijk maaksel/ dat het eene Huis dikwils tien voet verder voor uit staat als het ander/ en dat men op verscheidene plaatzen Huizen om moet gaan/ om weer by anderen/ die in een zelve Straat/ en by na daar nevens aan staan/ te geraken; 't geen t' eenemaal onaangenaam voor het gezigt is. 't Is waar/ dat men sederd eenige jaren beter heeft begonnen te bouwen; maar 't is buiten de Stad; want de geenen/ die de middelen hebben om Huizen te stigten/ hebben ook de middelen wel van Paarden t' onderhouden om t' Ispahan te komen; en wat de Vrouwen belangd/ 't is hen onverschillend of ze binnen of buiten de Stad zijn/ dewijl ze niet als zeer zelden buitens Huis komen/ en dat ze nooit te voet gaan.

Ongelijkheid der Straten.

Den Meidan of de groote Markt van Ispahan is een werk van den grooten Cha-Abas, 't geen hy niet zoude hebben doen maken/ zoo een Prins van den Stam der oude Koningen van Persien hem den ouden Meidan, met het Huis/ 't geen'er by staat/ en verscheidene Rechten/ die daar aan behoorden/ had willen overlaten. Deeze weigering deed Cha-Abas het besluit neemen van een nieuwe Markt op te rechten/ om de Kooplieden derwaarts te trekken/ 't Huis van deezen Prins te bederven/ met dit quartier van de Stad/ 't geen tegenwoordig veel minder bewoond is/ t' ontvolken.

Meidans of Markten.

Niet ver van deezen ouden Meidan is 't/ dat d' Augustijnen van d' eene kant/ en de Karmeliten van d' andere/ hun huizen hebben/ gelijk ook de Jooden in de zelve gebuurte gehuisvest zijn. Twee zijden van deezen Meidan staan noch in hun geheel/ onder welker Galderyen men tegenwoordig niet anders als eenige luiden ziet/ die daar vrugten en andere eetwaaren verkoopen. De twee andere zijden zijn by na gantsch en al vervallen; maar men kan uit d' overblijfselen noch wel zien/ dat/ wanneer alles in een goeden staat was/ deeze Meidan voor de nieuwe niet behoefde te wijken. Dit staat alleen te verwonderen/ dat den Prins/ die den zelve bouwen deed/ de plaats niet en verkoos/ welke Cha-Abas voor de zijne nam/ als veel dichter aan de Rivier zijnde.

Den grooten Meidan is dan een plaats van omtrent zeven honderd treeden lang/ en tusschen de twee en drie honderd treeden breed; invoegen dat ze veel meer langte als breedte heeft. Zy is van vier hoeken gebouwd/ en in de langte van 't Noorden na 't Zuiden gelegen. Rondom heeft men galderyen/ welke van boven plat zijn/ en waar op men na de kant van de Stad kleine kamertjes van negen of tien voeten hoog gebouwd heeft; doch deezen vervallen geweldig/ als maar van die steenen gemaakt zijnde/ welke in de Zon gedroogd worden; niettemin worden ze noch by na altemaal

be-

bewoond; maar meestendeel door de vuilste Hoeren van de gantsche Stad. Eenige treeden van de Galderyen af heeft men een Gracht met steene wallen/ die rondom de gantsche Markt loopt/ en waar langs Cha-Abas op een zekere afstand schoone Boomen liet planten; maar tegenwoordig zijn ze tot een zeer klein getal geworden/ vermits/ wanneer 'er een komt te sterven/ men geen ander in de plaats zet. Ook word 'er geen hand aan de gracht gehouden; invoegen dat 'er veel steenen aan de wallen ontbreeken/ en 't water/ 't geen 'er by de Zomer in is/ een zeer lastigen stank van zich geeft; 't geen nergens door veroorzaakt word/ als dat ze niet altijd vol water word gehouden.

Op 't midden van de Markt staat een hooge Boom of Mast/ gelijk de geenen/ welke men in Europa plant/ om het volk in 't Vogel-schieten te oeffenen; en deeze is by na ook tot een diergelijke oeffening geschikt. Wanneer den Koning schieten wil/ word 'er een gouden drink-kop boven op gezet/ die men met de pijl in een volle ren achterwaarts af moet schieten; want men mag niet eer schieten/ voor dat men den Boom voor by gereeden is/ 't geen noch een overblijfsel van d' oude gewoonte der Parthen is/ die hun vyanden al vlugtende doorschooten. Den Kop is voor den geen/ die ze afschiet; en ik heb 'er onder de Hovelingen gezien/ die in deeze oeffening zoo ervaren waren/ dat ze in vijf loopen aldus ruggewaarts drie maal het wit treften.

Verscheidene oeffeningen die daar gepleegd worden.

Van deezen mast/ die vlak in 't midden van de Markt staat/ tot aan de groote Mosquee/ is de plaats/ daar men 't hout en de koolen verkoopt; en van den zelven mast tot het Uurwerk/ 't geen aan de Noord-zijde staat/ ziet men niet anders als Kramers van oud yzer/ oude Tapijten/ Kleederen/ en al diergelijke vodden/ even als op onze Luize-markten. Van deezen mast eindelijk tot aan een andere Mosquee/ die ten Zuiden recht tegen over 't Uurwerk staet/ is de plaats/ daar men Hoenders en Duiven verkoopt. 't Overige van de Markt/ na de zijde van 't Paleis/ is altijd zuiver/ en zonder eenige Winkels; door dien den Koning meestentijd tegen den avond derwaards gaat/ om het vermaak te hebben van Leeuwen/ Beeren/ Stieren/ Rammen/ Hanen/ en andere soorten van Beesten/ welke men te deezer plaatze brengt/ te zien vegten. 't Volk van Ispahan is/ gelijk in meer andere Steden/ en gelijk ik hier voor gezegt heb/ in twee partyen verdeeld/ 't geen d' oorzaak is dat 'er in deeze gevegten tusschen deeze twee partyen groote weddingschappen gedaan worden. Den Koning/ die nooit zijde kiest/ doet gemeenlijk aan den Meester van het Dier/ 't welk d' overhand behouden heeft/ eenig geld geeven/ 't geen somtijds al een redelijke som beloopt; ook geeft den geen/ die de weddingschap gewonnen heeft/ hem eenige vereering. Noch hebben zy een spel om eyeren te breeken door de zelven met de punten tegen malkander te slaan/ en men heeft van deeze eyeren/ die drie en vier Rijksdaalders mogen gelden. De Hoenders/ die de zelve leggen/ zijn van een gewest/ 't geen men Sausevare noemd/ omtrent honderd mijlen van Ispahan, na de Provincie van Karason toe; en men heeft ook Hanen van dat Land/ die ongelijk sterker zijn als

Vremd slag van Eyeren.

als de gemeene Hanen / en die honderd Rijksdaelders kosten. Na den middag komen ook gemeenlijk eenige Goochelaars hun toneelen op den Meidan oprechten; en tegen den avond omringen de Marionetten-Speelders met een zeil een vierkantige plaats / waar in zy door een zeer fijne doek hun Marionetten doen verschijnen / die niet anders als schaduwen zijn / welke duizend wonderlijke postuuren maken. Als het spel geeindigd is / versoeken zy iets van d' aanschouwers; zulks dat men niet gehouden is / gelijk in Europa, hen meer te geeven / als men missen wil. Alle Vrydagen / die gelijk Markt-dagen zijn / is de gantsche Markt vol volks / brengende de boeren daar alles / wat 'er in de Dorpen gemaakt word. Ook verkoopt men 'er op deeze dagen paarden / kemels / muilen / en ezels / 't geen een groot volk van alle kanten derwaarts trekt.

Ten westen / daar de poort van des Konings Paleis / en de Poort van Ali is / ziet men tusschen de galderyen en tusschen de gracht omtrent seventig stukken kanons / groot en klein / op een ry op hun affuiten leggen. Dit zijn de stukken / welke den grooten Cha-Abas, benevens het Uurwerk van den Meidan, van Ormus deed komen / na dat hy zich meester van die Stad gemaakt had. Van deezen buit hadden d' Engelschen ook hun deel behooren te hebben / dewijl ze hem de plaats hadden helpen innemen / en dat hy zonder hun hulp nooit ten einde van deezen toeleg geraakt zoude hebben.

Verdeeling van den Meidan.

Ziet hier nu wat de gebouwen behelzen / welke deeze groote plaats besluiten; en om den Leezer van 't eene quartier tot het ander te brengen / zal ik van de Zuid-zijde beginnende van den hoek van deeze zijde af / welke tegen d' Oost-zijde aanstoot / tot aan een Mosquee / die in 't midden staat / heeft men altemaal winkels van zadelmaakers / en van de Mosquee af tot aan den anderen hoek / welke tegen de West-zijde aankomt / is 't quartier der Boekverkoopers / Boekbinders / en Koffermaakers. In 't midden van deeze Zuid-zijde is een groot portaal met een toorn aan ieder zijde / 't welk doorgang geeft tot aan een Mosquee / welkers deur t' eenemaal met zilvere plaaten bedekt is; en deeze deur / benevens den ingang van de Mosquee / zijn de besten van alle de Mosqueen van Persien.

Aan 't andere einde van de zelve zijde / daar ze zig met die van 't westen saamen voegd / is een groot portaal / waar door men tot een poort van des Konings Paleis komt / waar benevens / zoo haast men 'er in getreeden is / men 't vertrek van den grooten Tresorier vierd / welke een blanke Gesubde is / en die / de sleutels van de schat-kamer hebbende / daar 't geld in bewaard word / alles betaalen moet / 't geen van den Koning belast word. Door deeze poort komt alle de leeftocht voor des Konings huis in / en men treed door de zelve in een grooten hof / waar van d' eene zijde geschikt is voor de werkers der Tapijten van goud en zijde / en van de Borduurwerkers / welke den Koning tot zijn dienst onderhoud. In deeze zelve plaats komen ook de Franken / die in dag-loon van zijn Majesteit zijn / en die te Zulfa woonen / over dag arbeiden / gelijk ook eenige andere uitsteekende Werkmeesters / die eenige byzondere wetenschap hebben.

De West-zijde/ die een der twee lange zijden van den Meidan is/ is aldus geschikt. Van de hoek van de Zuid-zijde af/ die tegen 't quartier der Koffermakers aanstoot/ tot aan des Konings Paleis toe/ heeft men niet als Winkeliers/ die alderhande kleine Neurenbergsche en Veneetsche waren verkoopen.

Wat het Paleis des Konings belangd/ daar valt geen fraaye beschrijving van te doen/ vermits 'er gantsch geen schoonheid is/ noch in het gebouw/ noch in de tuinen. Ik geloof/ dat ik 'er zoo ver in geweest ben/ als men 'er in komen kan; maar uitgenomen vier Zaalen/ welke men Divans noemd/ heb ik 'er niets gezien/ als eenige kleine laege galderyen/ en die zoo eng zijn/ dat 'er nauwelijks twee menschen nevens malkander konnen gaan.

Paleis des Konings.

Van de poort van des Konings Paleis af tot aan die van Ali, Ala-kapi genoemd/ heeft men Goudsmeden/ Juweliers/ en Wapen-snijders in steen. Deeze poort van Ali is gantsch slegt/ en zonder eenig sieraad/ en geeft doorgang tot een groote gang/ aan welkers einde een andere poort is/ diens drempel uit een ronde steen bestaat/ voor de welke de Persianen een groote eerbiedigheid hebben. 't Is eigentlijk deeze poort/ dien men de poort van Ali noemd/ en den hof/ daar men door de zelve intreed/ is een onschendelijcke vrijplaats voor alle misdaadigers/ die daar maar in konnen komen.

Tusschen de poort van Ali en den anderen hoek van de zelve West-zijde/ is een groote poort/ die doorgang geeft tot een Bazar, daar alle d' Armeniers/ die te Zulfa woonen/ hun winkels hebben/ en daar zy alderhande Lakenen verkoopen/ welke zy uit Europa brengen/ gelijk Engelsche en Hollandsche Lakenen/ als ook Veneetsch Schaarlaken/ benevens eenige andere Koopmanschappen/ die in Persien raar zijn.

Aan 't einde van deezen Bazar, daar d' Armeniers zijn/ treed men in een groote Karvanzera met een dubbelde verdieping/ welke de Moeder van Cha-Abas den tweede heeft doen bouwen. In 't midden is een groot water gelijk een vyver/ en aan de vier hoeken/ vier groote poorten/ waar door men in vier andere Karvanzeras treed. 'k Zal hier in 't voorby gaan een seer dienstigen raad geeven voor de geenen/ die in Persien willen gaan handelen. Zoo ze geen koopmanschappen van grooten omslag by zich hebben/ moeten zy de langste kamers niet neemen/ alzoo de zelve wel drie maal zoo duer zijn als de bovensten/ door dien de Kooplieden/ die van verscheidene groote baalen verzien zijn/ de benedenste kamers zoeken/ om de moeite niet te hebben van hun waaren na boven te doen arbeiden. Niet dat alle de kamers der Karvanzeras door den Koning niet op een zelve prijs gesteld zijn; maar den Kastelein of Waard/ die op zijn voordeel uit is/ doet den Kooplieden gemeenlijk gelooven/ dat de kamers/ daar ze na vraagen/ alreeds verhuurd zijn/ inzonderheid de hoek-kamers/ die de grootsten en de gemakkelijksten vallen. Aldus is een Koopman/ die om zijn handel een tijd lang t' Ispahan verblijven wil/ eer hy de sleutel van een goede kamer kan krijgen/ somtijds gehouden den Kastelein een Toman of twee/ waar van

Schoone Karvanzera.

ieder

ieder omtrent vijftien Rijksdaalders doet/ na de hoedanigheid des kamers/ welke hy begeerd/ te bereeren. Zonder deeze listen zou de huur der Kamers niet zeer duur vallen; want ze zijn altemaal door den Koning tot een redelijke prijs geschat.

't Geen zeer goed in deeze Karvanzeras is/ is dit/ dat men 'er veel veiliger en zekerder is/ als in byzondere Huizen; vermits/ zoo 't quam te gebeuren/ dat 'er eenige goederen gestoolen wierden/ of dat iemand/ die op geloof koopt/ bankeroet ging/ den Kastelein voor 't een en 't ander instaan moet. Maar hier voor is den Koopman gehouden hem twee ten honderd te geeven van alles/ wat hy verkoopt; wanneer 'er dan een koop gemaakt is/ gaat men by den Kastelein/ die terstond in zijn Boek/ zoo de Waren/ als den naam des Koopers en Verkoopers/ aanteekend. Gelijk den Kastelein voor de Penningen moet staan/ gaat hy terstond verneemen/ zoo hy den Kooper niet en kend/ of hy bequaam is om te betalen; en in geval hy het tegendeel bevind/ neemt den Verkooper zijn Waren weer na zich. 't Gebeurd ook by wylen wel/ dat den Koopman/ om deeze twee ten honderd uit te winnen/ zich met den kooper verdraagt/ en hem zijn waren buiten weeten van den Kastelein leverd/ waar voor men dan gemeenlijk iets aan des zelfs Commies geeft/ om niet beklapt te worden; maar zoo 't dan gevalt/ dat den kooper bankeroet speeld/ durft den verkooper zijn klagten daar niet over doen/ om dat de koop in des Konings Boek niet aangeteekend is/ en dat hy des zelfs rechten verkort heeft. Andersins/ wanneer de tijd verstreeken is/ gaat den Kastelein/ zoo den Kooper geen geld en brengt/ hem opzoeken/ en indien hy niet en voldoet/ 't geen hy schuldig is/ laat men hem alle dagen zoo veel stok-slagen onder de zoolen der voeten geeven/ tot dat hy betaald.

Vreemde manieren van handelen in Persien.

Wat de veiligheid der Bazars belangd/ die is ook zeer groot; want de Kramers sluiten des avonds hun winkels maar lichtjes toe/ vermits ze den gantsche nacht van binnen en van buiten zeer wel bewaard worden. Wat de kleine winkeltjes aangaat/ die op den Meidan zijn/ een ieder sluit des avonds zijn waren in een kist met een hang-slot/ en worden alle deeze kisten op een ry gezet; maar de grove koopmanschappen/ daar spreid men een zeil over/ 't geen aan vier stokken/ in d' aarde gesteeken/ vast gemaakt word; want men heeft ook den gantsche nacht Wachters op den Meidan; tot welke plaats ik nu weer keeren zal/ om de beschrijving daar van t'eindigen.

Veiligheid der Markten.

Tusschen de poort van Ali, en die/ welke tot den Bazar leid/ daar d'Armeniers hun winkels hebben/ heeft men luiden/ die in leer werken/ gelijk ook Boog- en Pijl-maakers/ en Swaardveegers. Van deeze laatste poort tot aan het einde der galdery/ hebben de Drogisten en Kruideniers hun winkels.

Aan den hoek der twee zijden van 't westen/ en van 't Noorden/ is een poort die intreede geeft op een grooten Bazar, daar zich de geenen houden/ die rokken/ hembden/ en andere diergelijke dingen verkoopen/ welke tot kleeding noodzaakelijk zijn.

Van

Van deezen Bazar treed men in een andere / die grooter is / en welkers vierde deel bezeten word door Kopersslaagers / die alderhande keuken-gereedschap maaken; ook heeft men hier Vijl-en Zaag-maakers. 't Overige van deezen grooten Bazar word beslaagen door Verwers / en ten einde van de zelve staat een zeer schoone Karvanzera, waar in zich alle de Koopliedén houden / die Mugkus / pelterpen / &c. verkoopen.

Den Koning trekt een grooten inkomst uit de Bazars en de Karvanzeras, die hy heeft doen bouwen / welke penningen inzonderheid besteed worden tot zijn mond-kost / en de gewoonlijke onderhouding van zijn huis; want de Wet van Mahomet den Prinsen verbiedende hun volk met tollen of schattingen te belasten / gelooven zy niet / dat het geld / 't geen daar uit spruit / rechtvaerdig genoeg zy om het ten gebruik des levens te besteden / en zy zouden zwaarigheid maaken in zich tot hun mond-behoefte daar van te dienen / alzoo zy een gevoelen hebben / dat zodanige spijs of drank hen niet wel bekomen zoude. 't Is ook uit kragt van dit verbod van Mahomet, dat de Koopliedén / zoo veel als 't hen mogelijk is / de tollen trachten te verkorten / als niet geloovende hun Prins daar mede te beleedigen / dewijl zy niet tegen de wet en zondigen; te meer noch / om dat / indien men alle de rechten betaalde / de waaren zoo hoog zouden loopen / dat den gantschen handel daar door te niet zoude raaken. d' Inkomsten echter uit de Karvanzeras, Bazars, en Tuinen, zouden mogelijk niet genoeg zijn voor des Konings keuken; maar men moet weeten / dat de Kans of Gouverneurs der Provincien de zelve ieder beurt om beurt een week onderhouden / en dat 'er aldus hier om geen geld uit des Konings schat-kisten gaat.

Groote inkomst des Konings uit de Bazars en Karvanzeras, en waar toe gebruikt.

Ik kom nu tot de zijde van den Meidan, die na 't Noorden strekt. Men heeft hier onder de Galderyen afschutsels gemaakt voor eenige kamers / welke op de Markt uitkomen / waar in men Tabak rooken / en Kaffe gaat drinken. De banken van deeze Kamers zijn gemaakt als in de Schouwburgen / en in 't midden van een ieder heeft men een bak met water / 't geen diend om de pijp uit te spoelen / wanneer de rook van de Tabak de koleur daar van onaangenaam gemaakt heeft. Alle de Persiaanen / die een weinigje op hun gemak konnen leeven / missen niet zich alle dagen des morgens tusschen zeven en acht uuren na deeze kamers te vervoegen / daar hen terstond een pijp Tabak en een kop Kaffe aangebooden word; maar den grooten Cha-Abas, die een Prins van een doordringende geest was / bespeurende / dat deeze kamers zoo veel vergader-plaatsen waren / om van Staatszaaken te spreeken / 't geen hem niet aan en stond / bedacht / om den loop te stutten der Kabalen en factien / die daar uit konden ontstaan / deeze list.

Kamers om Tabak te rooken en Kaffé te drinken.

Hy beval / dat een Moullah of Priester alle morgens in ieder kamer zoude gaan / eer 'er noch iemand in was / en dat hy deeze Tabak- en Kaffe-drinkers onderhouden zoude / nu eens met eenig punt van de Wet / en dan eens met Historien / of met Poëzy; welke gewoonte noch tegenwoordig gehouden word; en na dat 'er met deeze oeffening twee of drie uuren verloopen zijn / roept den Moullah, opstaande / tegen alle de geenen / die in de

kamer zijn; Ter goeder uure, dat een ieder zich vertrekke, en na zijn dingen ga. Op deeze vermaaning gaan zy altemaal voort / na dat ze alvoorens aan den Moullah eenige kleinigheid vereerd hebben.

In 't midden van deeze Noord-zijde is een groot portaal / waar boven een Uurwerk staat / 't geen Cha-Abas van Ormus, wanneer hy deeze Stad op de Portugeezen won / deed brengen; maar dit Uurwerk is een onnut stuk / vermits het niet en gaat / en daar is geen groote schyn / dat het ooit weer te recht zal gebragt worden. Een groote galdery / die van alle kanten open is / en welkers verdek op pilaartjes steund / gaat 'er rondom. 't Is op deeze galdery / daar alle avonden / wanneer de Zon ondergaat / gelijk ook des middernachts / een gespeel van trompetten en schalmeyen gemaakt word / 't geen men door de gantsche Stad kan hooren; maar / om de waarheid te zeggen / 't is een onaangenaam Muziek / en een teder oor zou 'er zeer weinig behaagen in scheppen. Op eenige plaatsen van deeze galdery heeft men kleine kamertjes gebouwd / waar in de voornaamsten van deeze harmonie hun woon-plaats hebben. In alle de Steden / waar in Kans hun verblijf-plaats houden / heeft men 't voorrecht van een diergelijke Harmonie.

Van beide de zijden van dit portaal / 't geen onder het Uurwerk staat / heeft men vijf of ses kassen van Juweliers / die daar eenige Robynen / Paerlen / Smaragden / Granaaten / en Turkoisen / welke van geen groote waardy zijn / voordoen. Jeder soort legt byzonder in een klein schoteltje of bakje / en is de gantsche bank / daar deeze schoteltjes op staan / overtrokken met een zijdene net / waar door men de steenen ziet / op dat de zelven niet gestoolen souden worden.

Tegen over dit zelve portaal / na de Zuid-kant gaande / ziet men twee paalen / ieder omtrent vijf of zes voeten hoog / en zeven of acht voeten van den ander staande. Deeze staan daar om te paard met de maly te speelen; want men moet in een volle loop tusschen beide de paalen doorslaan / daar veel Persianen zoo in afgericht zijn / dat het byna ongeloofelijk schijnt; want ik heb 'er gezien / die van meer als honderd treeden ver in een volle loop de kloot hier soo net door wisten te slaan / dat men niet zou hebben konnen seggen / dat ze nader aan d' eene als aan d' andere paal liep.

Maly-spel te paard.

De vierde zijde van den Meidan, welke ten Oosten / en tegen over d' andere groote zijde is / daar des Konings Paleis staat / is aldus geschikt. In 't midden ziet men een Mosquee / welkers Dom met gebakkene aarde gedekt / en / gelijk het portaal / 't geen een ongemeene hoogte heeft / t' eenemaal gevernist is. Men klimt 'er in langs negen of tien trappen / en komt des zelfs voor-gevel tegen over de poort van Ali, welke aan d' andere zijde des Markts staat. Van het einde deezer galderyen / 't geen aan de Noord-kant stoot / tot aan de Mosquee / heeft men altemaal Kramers / die naay-zijde / linten kousebanden / en diergelijke dingen verkoopen; en van de Mosquee af tot aan het ander einde / ziet men alderhande Houtdraayers / die by na niet anders maaken / als wiegen en spin-wielen. Ook heeft men 'er eenige Katoen-werkers / die gepikeerde dek-kleeden maken.

ken. Buiten de Galderyen heeft men niet als Smeden / die hamers / nyptangen / spijkers / en diergelijk yzer-werk maaken; benevens eenige Messe-maakers.

Ziet daar alles / 't geen 'er 't voornaamst aan te merken is / zoo in de Stad Ispahan, als op deeze groote Markt / waar van eenigen mogelijk veel fraaijer afbeeldingen gedaan hebben; maar 't papier / 't welk alles lijd / verbeeld de zaaken gemeenlijk veel schoonder / als ze in der daad zijn / en 't valt niet zeer moejelijk dusdanig een beschrijving eenig sieraad by te zetten; maar die manieren zijn t'eenemaal strijdig tegen myn natuur. 'k Heb de dingen hier zoodanig gezeid / als ik ze in waarheid gezien heb / en niet getracht / gelijk veele doen / de Steden van verafgelegene Landen voor wonderwerken van de kunst te doen doorgaan.

Europische Geestelijken te Ispahan en te Zulfa.

Men heeft zoo t'Ispahan, als te Zulfa, vier soorten van Europische Geestelijken. In Ispahan heeft men Augustinen / Karmeliten / en Kapucijnen / en te Zulfa Jesuiten; dat 's te zeggen / twee of drie ten hoogsten van ieder deezer vier Geestelijke Orders. De Jesuiten / die 'er de laatsten gekomen zijn / hebben te Zulfa maar een klein huisje; maar daar en tegen is hun tuin zeer groot en schoon. 't Getal deezer Geestelijken / hoe wel in soo weinig persoonen bestaande / is echter veel grooter als dat van hun Parochiaanen; want in gantsch Ispahan, en gantsch Zulfa, zal men zoo van mannen als vrouwen / 't zy van Franken uit Europa gekomen / 't zy van Franken in Persien gebooren / naauwelijks vijf of ses persoonen vinden / die professie doen van de Roomsche Religie. Wat d'Armeniers belangd / die kleven soo vast aan de heure / dat ze zelfs van geen andere willen hooren spreeken / en men heeft op verscheidene tijden wel bespeurd / dat het het belang van de beurs alleen is / 't geen eenigen gebracht heeft tot te veinzen / dat zy een andere Godsdienst omhelzen wilden.

Verscheidene Inwooners van Ispahan.

Behalven d'Armeniers / de Franken of Europische Kristenen / en de Gauren / heeft men noch t'Ispahan Jooden / en Banjaanen of Afgodische Indiaanen. De Jooden zijn 'er in geen zeer groot getal; doch hoewel ze zoo arm en elendig schijnen / zijn ze 't echter in der daad niet. Zy bemoejen zich / volgens hun gewoonte op andere plaatsen / met verscheidene dingen / en indien men eenige koopmanschap van belang koopen of verkoopen wil / men heeft maar by hen te gaan; want men vind ze nimmermeer zonder geld. Onder de regering van Cha-Abas wierden ze zoo sterk vervolgd / dat ze / of door list / of door geweld / gedwongen wierden Mahometaansch te worden / waar voor men uit order des Konings aan ieder vier Tomans toetelde / om zich daar mede te generen / vermits ze toenmaals in een slechter staat waren / als ze tegenwoordig zijn; maar den Koning eindelijk bespeurd hebbende / dat ze maar door dwang en uiterlijk Mahometaansch waren / stond hy hen toe hun eerste Godsdienst weer aan te neemen / en te leeven / gelijk zy 't verstonden.

't Getal der Banjaanen / of Afgodische Indiaanen / is vry grooter; want men teld 'er t'Ispahan wel tien of twaalf duizend. Eerstond kend men ze aan hun getaanyde koleur; maar noch lichter aan een geel teeken niet

met Saffraan op 't voorhoofd gemaakt / 't geen zy door een punt van hun Godsdienst draagen. Ook zijn hun Tulbanden kleinder / als de gemeene slag; maar hun schoenen zijn by na gelijk d' onzen / met geborduurde bloemen daar boven op. Altemaal zijn zy gelijk Wisselaars / en zeer doortrapt / inzonderheid in de kennis van geld. Wanneer men eenige aanzienlijke som van nooden heeft / men kan ze / behoudens goede verzekering / binnen vier-en-twintig uuren van hen krijgen; doch men moet hen groote woeker betaalen / ja somtijds achtien ten honderd. Maar deeze betaaling moet in 't heimelijk geschieden; want / gelijk de Wet van Mahomet niet alleen alle woeker / maar zelfs alle interest verbied / word de som / hoe groot of klein de zelve ook weezen mag / wanneer 'er 't Gerecht achter komt / terstond verbeurd gemaakt.

Wocker der Banjaanen.

Door zoo veelderley volkeren heeft men in Persien veelderhande Religien; want men heeft 'er de Mahometaansche / die der Gauren / de Levantijnsche of Oostersche-Kristelijke / waar van verscheidene Secten zijn / de Latijnsche-Kristelijke / de Joodsche / en die der Banjaanen; maar de drie eersten zijn de voornaamsten. De Mahometaansche is de Hoofd-Religie / als zijnde die van den Koning / en in 't algemeen van 't gantsche Land. De Godsdienst der Gauren is die der oude Persianen / eer ze zich aan 't geloof van Ali, den eene der navolgers van Mahomet, onderworpen hadden. Die der Armeniers / welke 't grootste getal van alle de Kristenen van 't Oosten uitmaaken / is ook de geene / die d' overhand in Zulfa heeft / en die zich in verscheidene Steden en Dorpen uitstrekt / gelijk men wel heeft konnen bespeuren uit de Kerken / waar van ik in de beschrijving van mijn tocht gewag gemaakt heb. 't Is dan alleen van deeze drie soorten van Religien / daar ik in 't verbolg den Leezer van zal onderrechten / volgens de aanmerkingen / welke ik op verscheidene tijden op hun geloof en kerkelijke plegtigheden gemaakt heb; maar / vermits in dit Hoofd-stuk op meer als een plaats van het Stedetje Zulfa gesprooken word / 't geen maar een half uur gaans van Ispahan afgelegen is / en dat ik omtrent het zelve eenige dingen aangemerkt heb / die den Leezer mogelijk noch nooit ter ooren gekomen zijn / zal ik de beschrijving daar van voor af laaten gaan / en vervolgens tot de Godsdiensten / Land-bestiering / zeden der Inboorlingen / en wat daar meer toe behoord / overtreeden.

Verscheidene Religien in Persien.

ELFDE

ELFDE HOOFDSTUK.

Vermakelijke weg tuſſchen Iſpahan en Zulfa. Oorſpronk des naams. Hoe d' Armeniers te Zulfa gekomen zijn. Cha-Abas zoekt geld in Perſien te trekken, en door wat middel. Stuurd Gezanten aan de Kriſten Koningen; doch met een zeer ſlegt gevolg door den kwaaden raad van een Auguſtijner Monnik. Rampzalig einde van een Perſiaanſch Gezant. Darden toeleg van Cha-Abas, om den Koophandel in Kriſtenrijk op te regten, mislukt door het overdadig leeven van een jongen Perſiaan. d' Armeniers voor d' eerſte maal tot den Koophandel gebruikt. Hun groote ſoberheid. Rijkdom van eenigen der zelven. Byzondere vryheden en voorregten der Armeniers, &c.

Vermaakelijke weg tuſſchen Iſpahan en Zulfa.

ZUlfa, 't geen anderen Julfa, en Giolfa, noemen/ volgende een ieder in deeze vreemde namen van Steeden/ Provincien/ en Rivieren/ de ſpelding/ die hem de beſte dunkt/ legt ten Zuiden van Iſpahan omtrent een half uur gaans/ loopende de Rivier Senderu by na op een gelijke afſtand tuſſchen beide deſe Steden. Den weg/ die van d' eene Stad tot d' andere leid/ is het ſchoonſte/ dat 'er t' Iſpahan, en in gantſch Perſien, te zien is; want ze beſtaat uit een laan van omtrent vijftien honderd treeden lang/ en tuſſchen de ſeventig en tachtig breed. By na recht in de midden word deeze weg door de voornoemde Rivier doorſneeden/ ter welke plaatſe een zeer ſchone Brug legt.

Oorſpronk des Naams.

Zulfa is eigentlijk een Colonie of Volk-planting van Armeniers/ die den grooten Cha-Abas uit Zulfa, Stad van Armenien, getrokken had/ waar van ook deeze Colonie haar naam genomen heeft/ die ſedert 300 geweldig toegenomen is/ dat ze tegenwoordig voor een matelijke Stad kan gaan/ als hebbende by na een half mijl in de langte/ en half 300 veel in de breedte. Men heeft 'er twee voornaame ſtraaten/ die bykans de gantſche langte daar van maken/ waar van d' eene aan ieder zijde een ry ſchoone en hooge Boomen heeft/ welker ſtammen verfriſcht worden door een kleine water-gracht/ dien d' Armeniers in hun tuinen leiden/ volgens d' order/

die

die daar toe gesteld is / om de zelven te besproeien. De meeste andere straeten hebben insgelijks een ry Boomen en een Gracht. Wat de Huizen belangd / die zijn in 't algemeen daar beter gebouwd / als t' Ispahan, en veel gemakkelijker om te bewoonen; maar eer wy verder in deeze beschryving treeden / zal ik den Leezer in weinig woorden verhalen / hoe d' Armeniers hier gevestigd zijn geworden / waar uit men lichtelijk zal konnen afmeeten het goed beleid van Cha-Abas den eerste van die naam / die door de Wapenen en den Koophandel 't Rijk in zijn eerste luister herstelde.

Hoe d'Armeniers te Zulfa gekomen zijn.

Na dat Cha-Abas zijn overwinningen diep in Armenien voortgezet / en de gantsche Provincie gelijk woest gemaakt had / door alle d' Armeniers / zoo van Zulfa, als van Naksivan, en van d'omleggende plaatsen van Kars, en van Erivan, tot Erzerom toe / na Persien te doen trekken / om den Turken de middel te beneemen van hem van die kant meer te komen ontrusten / stuurde hy de geenen / welke hy uit Zulfa gehaald had / na Ispahan en d' omleggende plaatsen en wierd het meeste deel der anderen na Mazandran gevoerd / om het land te bouwen / waar van de kwaade lucht hen by na altemaal deed sterven; invoegen dat 'er van vier-en-twintig duizend / welke men derwaarts deed trekken / tegenwoordig naauwelijks vijf of zes duizend meer overig zijn. Eenige jaren daar na beteekende Cha-Abas aan d' Armeniers / die hy t' Ispahan geplaatst had / een quartier aan d' andere zijde des Riviers / om daar in 't toekomende te woonen Deeze eerste Armeniers hun nieuwe Colonie in een redelijke staat gebracht hebbende / trokken 'er anderen na hun voorbeeld uit Tauris, Erivan, en andere plaatsen / en kwamen zich te Zulfa ter neer zetten. 't Getal der Inwoonders van deze nieuwe Stad is sedert weinige jaren noch aangegroeid door eenige andere kristenen van verscheidene Secten of Gezindheden / gelijk Jacobiten / Kopten / en Nestorianen / die voor heen in de Voor-steden van Ispahan woonden; want den Koning begeerde / dat zy ook hun Quartier met d' Armeniers aan d' andere zijde des Riviers zouden hebben; doch / gelijk 'er geen Huizingen genoeg waren voor zoo veel nieuw-aangekomenen / stond hy hen toe boven Zulfa, na de west-zijde langs het water / zoo veel lands te neemen / als zy tot Huizen en Hoven van nooden hadden. Aldus en deed Cha-Abas, met d' Armeniers uit hun Land te voeren / hen zoo veel leeds niet / als 't gemeen zich wel zoude konnen inbeelden; want zy waren altemaal niet anders als arme Land-Bouwers / die niet en wisten / wat Koophandel te zeggen was / en die in een Frontier-Provincie nu eens van de Turken / en dan eens weer van de Persianen / kwalijk gehandeld wierden. In tegendeel zijn 'er sederd die tijd veele tot groote rijkdommen gekomen; invoegen dat d' Armeniers van Zulfa geen reden hebben om het land hunner Voorouders te beweenen. Om dan te weeten / hoe zy zich zoo ver in den handel gevorderd hebben / moet men de zaak van een weinigje hooger ophalen.

Cha-Abas, die een Vorst van een doordringende kennis was / overweegende / dat Persien een dor Land was / daar weinig Koophandel gedreven wierd / en daar by gevolg zeer weinig geld moest weezen / besloot lieden na Europa te stuuren met rouwe Perzysche Zyde / om te weeten / wat die daar

zoude

zoude mogen gelden / en aldus penningen in zijn Rijk te trekken. Hy wilde zich meester maken van alle de Zijde van zijn Land / en met de zelve tot een prijs / die hy stelde / en die redelijk genoeg was / van zijn onderzaten te koopen / door zijn Facteurs al het voordeel daar van trekken. Ter zelve tijd schoot hem in den zin / de vriendschap der voornaamste Koningen van Europa aan te zoeken / en Gezanten aan hen te zenden / ten einde hen in zijn belangen tegen den Turk te wikkelen. Hy begon door den Koning van Vrankrijk, en den eersten Gezant / die hy na Europa deed trekken / was eenen Pater Justus een Kapucijn / dien hy aan Hendrik de Groot schikte; maar tot alle ongeluk kwam den voornoemden Pater eerst eenige maanden na deezes Konings dood te Parijs, en kreeg voor alle antwoord / dat / zoo den Koning van Persien iets met Vrankrijk te doen had / hy een nieuwen Gezant aan Lodewijk de XIII. stuuren moest; 't geen niet gedaan en wierd.

Cha-Abas zoekt geld in Persien te trekken, en door wat middel.

Stuurd Gezanten aan de Kristene Koningen.

Drie of vier jaren daar na vaardigde Cha-Abas een Gezant af aan den Koning van Spanje, vergezelschapt van een anderen Persiaansch Koopman van Ispahan, ter zake des Koophandels / stellende hen een aanzienelijke menigte van Balen zijde ter hand. Te deezer tijd was 'er in Persien een Portugees van d' Augustijner Order / die zeer wel by den Koning stond / en die van voornemen was weer na Spanje te keeren. Cha-Abas diende zich van deeze gelegentheid / en geloovende een goeden Leidsman gebonden te hebben / gingen den Gezant van Persien en den Koopman met den zelve te Goa te scheep / om de Cabo de Bonne Esperance te dubbelen / en door den Oceaan in Spanje te komen. Den Augustijner Monnik / die den Koning van Persien een goeden dienst wilde doen / of die mogelijk eenig ander oogmerk had / vertoonde den Gezant onder wege / dat / wanneer hy maar in Spanje de waardy der zijde / die hy derwaarts bracht / ontfangen konde / hy denken moest om zijn zaken met een adelheid te verrichten / en zoo veel / als 't hem mogelijk zoude weesen / tot glory van sijn Meester / hoewel 't hem niet onbekend en was / dat hy zeer na geld haakte; maar dat hy echter geloofde / dat hem de glory en eer veel waarder was: dat hy hem derhalven ried / in plaats van de Zijde te doen verkoopen / de zelve aan den Koning van Spanje te vereeren / die edelmoedig en mild zijnde / niet nalaten zoude een ander geschenk in vergelding aan den Koning van Persien te stuuren / 't geen van geen minder waardy zoude weezen. Den Ambassadeur liet zich dit lichtelijk inprenten / en in Spanje gekomen zijnde / stelde hy sich in staat om den raad van den Monnik te volgen. Den Persischen Koopman / die een ander order van den Koning had / stelde sich daar t' eenemaal tegen; doch siende sich niet sterk genoeg om het te beletten / vertrok hy weer na Persien, daar hy den Koning bekend maakte / 't geen 'er in Spanje omgegaan was. Cha-Abas prees sijn beleid / en verwachte met geduld de wederkomst van sijn Gesant / die inmiddels deese rouwe Zijde aan den Koning van Spanje vereerd hebbende / niet weinig verset stond / dat den Koning / deselve met een versmaadend gelaat aangenomen hebbende / hem vroeg / of den Koning sijn Meester hem voor een Vrouw nam /

Doch met een zeer slegt gevolg, door den kwaaden raad van een Augustijner Monnik.

dat hy hem Zijde om te spinnen stuurde. Ook deed den Spaanschen Vorst daar terstond een geschenk van aan de Koningin; maar 't geen, dat hy hem gaf, was zoo geweldig gering, dat den armen Persiaan by na van droefheid meende te sterven, niet weetende tegen wien hy zich hier over beklagen zoude, als tegen den geen, die hem in deezen handel bedraaid had; doch deeze verschoonde zich met te zeggen, dat hy niet gedacht had, dat de zaak zoo slegt zoude uitgevallen hebben. Den Gezant dan ziende, dat hier geen verhelpen aan en was, begaf zich met een bedrukt gemoed weer op zee op een Schip dat na Goa ging; en van daar na Ormus getrokken zijnde, kwam hy eindelijk t'Ispahan, daar den Koning toenmaals was; welke zijn komst en 't kwaad gevolg van zijn Handeling verstaan hebbende, hem terstond by de kop grijpen, en op den Meidan deed brengen, daar men hem in 't gezigt van al 't volk leevendig den buik opsneed. Niemand was 'er, als den Augustijner Monnik, die by dit Gezantschap voordeel deed; want, na dat den Ambassadeur vertrokken was, vertoonde hy aan 't Spaansche Hof, dat hy de geen was, die den Koning van Persien geraden had den Koning van Spanje eerst aan te zoeken, en den Koophandel tusschen hun Staten op te rechten, 't geen niet als voordeelig voor de Onderdanen van zijn Katholijke Majesteit konde weezen. Men geloofde van ten Hove, dat den Monnik daar eenige vergelding voor verdiende, en deeze vergelding was het Bisdom van Ceuta.

Rampzalig einde van een Persiaansch Gezant.

Veertien of vijftien jaren daar na hernam den zelven Cha-Abas, die geduurende deeze tijd genoeg te doen had gehad met zijn overwinningen verder voort te zetten, en vervolgens de rust in zijn Staten te bevestigen, den toeleg, dien hy had, van den Koophandel daar te doen bloejen, en Zijde na Kristenrijk te stuuren. Hy betrouwde derhalven daar een aanzienlijke menigte van aan den Zoon van een rijk Koopman van Ispahan, en zond hem na Veneetien. Zoo haast deezen jongen Persiaan daar gekomen was, voorzag hy zich van een heerlijk Huis, en maakte ongemeen-groote kosten, waar van de Hoeren een goed gedeelte trokken. Om dit leeven nu gaande te houden, vond hy zich genoodzaakt een party van de Zijde te verkoopen, met welke penningen hy 't noch eens zoo bont aanstelde. De Republijk verwonderd zijnde over een particulier met zodanig een luister te zien leeven, en zich niet konnende inbeelden, dat zulk een menigte van Zijde aan een eenig man toebehoorde; maar eer geloovende, dat het den Agent van eenige groote Maatschappy was, die ongetwijfeld van dit dwaaze leeven niet en wist, schreef daar over na alle de Havens van de Levant, om te weeten, wie deezen jongeling weezen mocht, en van waar hy kwam; maar noch den Bailo van Konstantinopolen, noch den Consul van Smyrna, wisten daar eenig bescheid van te doen; doch men schreef van Aleppo aan den Raad van Venetien, dat deezen jongen Persiaan den Zoon van een magtig Koopman was, en dat men geloofde, dat den Koning hem daar als zijn Agent, en om 'er zijn Zijde te verkoopen, gezonden had. Op dit bericht, en vermits men beducht was, dat deezen onbezonnen Jongeling in 't kort alles zoude verteeren, 't geen den Koning van Persien hem toebee-

Darden toeleg van Cha-Abas, om den Koophandel in Kristenrijk op te regten, misluk door het overdaadig leeven van een jongen Persiaan.

vertrouwd had/ oordeelde het den Senaat dienstig zich van zijn persoon/ en het overige zijner koopmanschappen te verzekeren / om de gantsche verkwisting daar van te verhinderen. Terstond daar op schreeven zy een beleefden Brief aan den Koning van Persien, om hem te verwittigen van het beleid/ 't geen zy gehouden hadden/ ten opsichte van den jongen Persiaan zijn Onderzaat/ en om hem te gelijk te doen weeten/ dat het niet ondienstig zoude weezen/ dat hy iemand stuurde/ om de penningen te komen ophalen van het overige der Koopmanschappen/ welke men/ zoo voordeelig als 't mogelijk was/ zoude trachten te verkoopen. Den Koning van Persien antwoordde hier op in zeer beleefde termen/ betuigende hen/ dat hy deeze goede dienst indagtig zoude weezen. Tot alle geluk viel het te deezer tijd voor/ dat eenen Antonio Doro, wederkeerende uit Indien door Sultanie trok/ daar Cha-Abas toen ter tijd was/ om zich na Venetien te verwoegen. Deezen Antonio Doro was geboortig van Mesopotanie, en had zich om den handel te Venetien met 'er woon begeeven/ van waar hy alreeds eenige tochten in Persien en in Indien gedaan had/ hebbende toenmaals tot een Medgezel een ander Venetiaansch Koopman/ Matassi genaamd. Den Koning diende zich van deeze gelegentheid/ om order te geeven tot het verkoopen der zijde/ welke hy te Venetien had; en hen deeze zaak zorgvuldig aanbeveelende/ stuurde hy een bekwaam en verstandig Persiaansch Koopman met hen/ met brieven aan den Senaat/ en order van hem de penningen/ die uit den verkoop der zijde zouden spruiten/ ter hand te komen stellen; 't geen getrouwelijk nagekomen wierd. Den jongen Persiaan/ die 't te Venetien zoo bont aangesteld had/ wel oordeelende/ dat hy op zijn wederkomst zeer kwalijk ontfangen zoude worden/ en ongetwijfeld niet onweetend zijnde van het geen eenige jaren van te vooren den Gezant/ daar hier voor van gesprooken is/ wedervaaren was/ geloofde dat het best voor hem zoude zijn/ in Europa te blijven/ gelijk hy ook daar/ na dat men my verhaald heeft/ zijn leeven heeft geëindigd.

1627.

Cha-Abas door deeze twee voorvallen van Spanje en van Venetien, en door eenige andere teekenen/ wel oordeelende/ dat de Persiaanen niet zeer bekwaam waren tot den koophandel/ als van natuure te veel genegen zijnde tot gemakkelijkheid/ hovaardy/ en overdaad/ 't welk drie dingen zijn/ die een Koopman gantsch niet en dienen/ wierp hy 't oog op d' Armeniers/ by de welken hy zijn rekening beter geloofde te zullen vinden; want hy wist by ondervinding/ dat ze sterk/ en bekwaam waren om lange tochten t' onderneemen/ als weetende zich zeer sober te behelpen/ en alle ongemak met een geduldig gemoed te verdraagen. Daar en boven/ dewijl zy Kristenen waren/ liet hy zich voorstaan/ dat ze des te gemakkelijker door gantsch Kristenrijk zouden konnen handelen. Hebbende dan twee uit den gantschen hoop verkoozen/ welke hy de bekwaamsten en de verstandigsten tot den handel oordeelde te weezen/ deed hy aan ieder eenige baalen zijde geeven/ die zy op hun wederkomst betaalen moesten/ volgens de redelijke schatting/ daar ze hen voor aangereekend waren; 't geen ze meer daar voor konden krijgen/ was voor hun moeite en voor de kosten

d'Armeniers worden voor d'eerste maal tot den Koophandel gebruikt

van

van de reis. Deezen aanslag gelukte / en sedert die tijd zijn z'er zoo ervaren en doortrapt in geworden / dat 'er tegenwoordig geen slag van Koophandel is / daar ze zich niet mee bemoejen; want niet alleen trekken zy na Europa; maar tot aan 't einde van Azia, Indien, Tunquin, Java, en na alle de plaatsen van 't Oosten / uitgenomen China en Japon. Maar wanneer zy hun zaken niet wel en verrichten / komen zy niet meer t' Ispahan, om dat dit een plaats is / daar men naauwkeurig reekenschap moet doen / en daar men ook goed en kort recht doet; want de stok-slagen ontbreeken geensins aan de Factoors / die de Goederen van hun Meesters kwalijk bestierd hebben.

Zoberheid der Armeniers.

D' Armeniers zijn zoo veel bekwamer tot den Koophandel / dewijl ze / of door deugd / of door gierigheid / spaarzaam en zeer zuinig gewoon zijn te leeven. Wanneer ze op lange reizen zullen gaan / neemen zy voorraad mee van Beschuit / gerookt Buffels-vleesch / Uyens / Boter / Meel / Wijn / en gedroogde Vrugten. Zelfs koopen zy geen versche kost op de dagen / dat het hen geoorlofd is die t'eeten / ten zy dat ze in 't gebergte eenige Lammeren of Geiten goed koop konnen krijgen / en men heeft 'er weinig onder / die hun netten niet met zich voeren / om / wanneer ze staande waters of rivieren ontmoeten / hun kost met visschen te zoeken. Deeze voorraad kost hen zeer weinig van vracht; want gelijk ik hier voor gezegt heb / een Koopman / die zes Kemels met zijn Koopmanschappen belaad / heeft een zevende / die hem niets kost / om zijn eetwaren en reis-tuig te voeren; zoo hy 'er twaalf belaad / heeft hy 'er twee / en zoo voorts / wordende de zevende Kemel altijd op de zes anderen toegegeven. Wanneer deeze Armeniers nu in een Stad komen / daar ze eenige tijd verblijven moeten / maken zy met hen vijf of zes een gezelschap / en huuren een ledige kamer / die terstond gestoffeerd is; want ieder voerd zijn Matras / Dekens / en Keuken-gereedschap / met zich / 't geen een groot geld uitwint. Voor 't overige weeten zy zoo sober met hun mond-behoefte te werk te gaan / dat het menigmaal gebeurd / dat ze uit Vrankrijk of Italien weer te rug komende / noch eetwaren t' huis brengen. Wanneer ze na Kristenrijk trekken / voorzien zy zich van Safraan / Peper / Muskaat-nooten / en andere Speceryen; en hier van is 't / dat ze in de Dorpen Brood / Boter / Kaas / Wijn / Melk / en andere Waren / die ze van d' arme Boerinnen koopen / betalen. Als ze nu uit Kristenrijk weer na Huis keeren / neemen zy alderhande snuisteryen van Venetien en Neurenburg met zich / gelijk kleine spiegeltjens / glaze Baggen / valsche Paarlen / en meer diergelijke dingen / waar mede zy op de zelve manier als met de Speceryen leeven.

Rijkdom.

Eindelijk zijn zy zoo wel in den Koophandel gevorderd / dat 'er verscheidenen geweest zijn / die van twee tot twintig duizend Tomans nagelaten hebben; maar de magtigste / die 'er ooit onder d' Armeniers is geweest / liet achter veertig duizend Tomans aan gemunt geld / zonder zijn Huizen / Landeryen / Juweelen / Gouden en Zilvere Vaten / en zijn kostelijk Huisraad / daar by te rekenen; want in Persien rekenen / noch de Mahometanen / noch de Kristenen / onder de rijkdom van een Koopman zijn

Huis-

Huisraad / Huizen of Landeryen ; maar alleen 't gereed geld / daar hy zijn handel mee kan drijven.

d' Armeniers van Zulfa hebben dit voorrecht boven d' andere Kristenen van 't Oosten / dat ze Landeryen bezitten / en schoone vryheden hebben / latende den Koning niet toe / dat men hen 't minste ongelijk doe / of dat eenig Mahometaan te Zulfa woone. Zy hebben de Privilegie of 't Voorregt van zoo wel gekleed te mogen gaan als de Persianen/en/ gelijk zy/ goudene en zilvere toomen aan hun Paarden te hebben. Hun Vrouwen zijn ook zeer rijkelijk gekleed / en dragen de kostelijkste stoffen / die in Kristenrijk gemaakt worden.

Byzondere Vryheden der Armeniers van Zulfa.

Den Koning noemd den geen / die 't hem belieft onder d' Armeniers / om het Hoofd van d' anderen te zijn / en hen onder de Koninglijke macht te bestieren en te gebieden. Deezen word de naam van Kelonter gegeven / en veld het oordeel over alle geschillen / die onder hen mogen komen t' ontstaan. Ook schat hy alle d' andere Armeniers / een ieder na zijn macht en gelegentheid / om de som uit te maken / welke zy jaarlijks aan den Koning moeten betalen.

De taal der Armeniers is tweederley ; de gemeene taal / welke van hen altemaal gesprooken word / en d' andere / die alleenlijk tot de Godsdienst gebruikt / en van niemand gekend word / als van de Kerkelijke Persoonen. Zy schrijven / gelijk wy / van de slinker na de rechter hand / en gebruiken / sederd ontrent vier honderd jaaren / een zonderling en zeer vreemd slag van Letters. Drie taalen hebben zy / die hen gantsch natuurlijk zijn / en die echter zeer veel van malkander verscheelen ; d' Armenische / welke die van hun oude Vaderland is / en dien zy van Vader tot Zoon behouden hebben ; de Persiaansche / welke die van het Land is / daar ze tegenwoordig in woonen ; en de Turksche / dien zy ook van hun Voorouders geerfd hebben / en daar ze zich 't meest in den Koophandel van dienen. Wat de Vrouwen belangd / zy spreken by na geen andere taal als d' Armenische / vermits ze gantsch geen ommegang met Vreemdelingen hebben / en dat ze zeer zelden buiten hun Huis komen. Men heeft ook eenige Armeniers / die Italiaansch en Fransch en andere Talen spreken / 't geen ze leeren in de reizen / welke zy in Europa doen.

Tweederley Taal.

Eindelijk zal ik noch dit van Zulfa zeggen / dat 'er omtrent vijftien of zestien zoo Kerken als Kapellen van d' Armeniers zijn / waar onder men twee Vrouwe-Kloosters moet rekenen. Zy hebben een Aardsbisschop / en verscheidene Bisschoppen met hun Monniken / daar ik hier niet van zeggen zal / als zullende haast gelegentheid hebben om daar wijdloopiger van te spreeken.

TWAALFDE HOOFD-STUK.

Waar in het onderſcheid der Mahometaanen in de Religie beſtaat. Eerſte Succeſſeurs ofte Navolgers van Mahomet. Liſtigheid om de Kriſtenen, Jooden, en Heidenen tot het Mahometaanſch geloof te brengen. Vreemde Plegtigheden gebruikelijk voor het Feeſt van Hocen en Huſſein, en beſchrijving van het gedagte Feeſt. Feeſt des Kemels, en plegtigheden daar omtrent gebruikelijk.

DEwijl 'er op een andere plaats breeder van de Mahometaanſche Godsdienſt geſprooken zal worden / zal ik hier maar alleenlijk in weinige woorden 't onderſcheid toonen / 't geen 'er tuſſchen de Religie der Turken en die der Perſianen is / waar by ik een beſchrijving zal voegen van het groote Feeſt van Hocen en van Huſſein, Zoonen van Ali, 't welk men met een ongemeene plegtigheid in Perſien vierd.

Waar in het onderſcheid der Mahometaanen in de Religie beſtaat.

't Onderſcheid / 't geen onder de Mahometanen gevonden werd / beſtaat niet in de verſcheidene uitleggingen / welke zy aan den Alcoran geeven; maar wel in de verſcheidene gevoelens / die zy hebben / wegens de eerſte Navolgers van Mahomet, waar uit inzonderheid twee t' eenemaal ſtrijdige Secten of Gezindheden ſpruiten / d'eene dien men noemd de Secte der Sunnis, en d' andere de Secte der Schiais.

Eerſte Succeſſeurs of Navolgers van Mahomet.

d'Eerſte / dien de Turken volgen / beweerd / dat Abou-baker terſtond op Mahomet gelijk zijn Vicarius of Stede-houder gevolgd is; op Abou-baker Omar; op Omar Oſman; en op Oſman Mortuz-Ali Neef en Swager van Mahomet. Dat Oſman Geheim-ſchrijver van Mahomet en een Man van verſtand was / zoo wel als de drie anderen / die daar en boven dappere Krijgshelden en groote Kapiteinen waren / en die hun Wet meer uitgebreid hebben door de kracht der Wapenen / als door de reden. Hier van daan komt het / dat het in deeze Secte der Sunnis niet geoorlofd is over de Wet te redentwiſten; alleenlijk moet men ze door de Wapenen handhaven.

De tweede / die de Perſianen volgen / word de Secte der Schiais genoemd. Zy hebben een afkeer van de drie eerſte Navolgers van Mahomet, Abou-baker, Omar, en Oſman, en houden / dat zy de ſucceſſie van Mahomet, die Ali zijn Neef en Swager toekwam / tegen alle recht en met geweld bezeten heb-

hebben. Deeze successie/ zeggen zy/ bestaat in elf Priesters/ welke van Ali afdaalen/ en met hem 't getal van twaalf uitmaken. Ziet hen hier achtervolgens. 1 Ali Zoon van Abou-taleb. 2 Hocen oudste Zoon van Ali. 3 Hussein zijn tweede Zoon/ die om hals raakte om dat hy de successie van zijn Vader beweerde. De plaats van de slag/ welke hem de Sunnis leverden/ en daar hy 't leeven liet/ word Kerbela genoemd/ leggende dicht by Babel; deeze plaats word noch tegenwoordig voor heilig en van de Persianen in een groote eerbiedigheid gehouden. 4 Imanzin el Abedin. 5 Mehemet-el-Baker. 6 Jafer el Schadek, die deeze gewoonte in Persien opgebracht heeft/ dat/ zoo 'er eenig Kristen/ Jood/ of Heiden is/ die zich tot de Mahometaansche Godsdienst begeefd/ hy door de Wet algemeen erfgenaam van zijn huis verklaard word/ met uitsluiting van zijn broeders en zusters/ zoo hy 'er heeft. Hier van daan komt het/ dat verscheidene Armeniers/ Georgiers/ en andere Kristenen/ die onderdanen des Konings van Persien zijn/ Mahometaansch worden/ om alle het goed van hun huis t' erven/ waar uit weer een ander kwaad ontstaat; want d' andere kinderen/ om niet van hun erffenis ontsteeken te zijn/ verzaaken insgelijks hun geloof/ en omhelzen de Wet van Mahomet. Den 7 navolger is Moussa-Katsem. Den 8 Ali el Rezza, welkers Graf/ 't geen te Meched gezien word/ by na in de zelve eerbiedigheid by de Persiaanen is/ als het Graf van Mahomet. De 9 is Mahammet-el-Jouad. De 10 Ali el Hadi. Den 11 Hocen el Askeri. Den 12 Mouhemmet el Mohadi Saheb-zaman. De Persiaanen hebben van deezen laatste 't zelve gevoelen/ 't welk wy van Enoch en van Elias hebben; 't geen oorzaak is/ dat verscheidene hem op hun dood-bed wel-gestoffeerde huizen/ stallen vol schoone paarden/ en andere noodzaakelijkheden/ tot zijn dienst/ wanneer hy weder zal komen/ by testament maaken. Alle deeze goederen/ die hem aldus by uiterste wille gemaakt worden/ mogen van niemand gebruikt worden/ wordende de huizen wel dicht toegeslooten/ en de paarden uit de daar toe gestelde inkomsten gevoed. Deezen navolger van Mahomet geeft men den bynaam van Saheb-zaman, dat 's te zeggen/ Heere des tijds.

Listigheid om de Kristenen, Jooden, en Heidenen tot het Mahometaansch geloof te brengen.

Deeze twee Secten van de Sunnis en de Schiais worden ook gevolgd in de drie voornaamste Koningrijken van Indien, welke zijn 't Rijk van den Grooten Mogol, 't Koningrijk van Golkonda, en 't Koningrijk van Viziapour, daar hier na breeder van gesprooken zal worden.

Ik kom nu tot de groote plegtigheid der Persiaanen/ welke is het vermaarde Feest van Hocen en van Hussein, Zoonen van Ali. Geduurende d' acht of tien dagen/ die voor dit Feest gaan/ maken d' ieverigsten tot de Wet zich 't gantsche lichaam en aangezigt swart/ en gaan naakt langs de straaten/ niet anders als een klein doekje voor de deelen hebbende/ welke de natuur gebied te bedekken. In ieder hand hebben zy een steen/ daar zy me tegen malkander kloppen/ terwijl ze hun lichamen en aangezichten in duizend wonderlijke postuuren stellen/ en gestadig schreeuwen Hussein, Hocen; Hocen, Hussein; 't geen ze met zulk een geweld doen/ dat hen

Vreemde Plegtigheden gebruikelijk voor het Feest van Hocen en Hussein.

'tschuim

't schuim ten monde uit loopt. Des avonds zijn 'er godvrugtige luiden/ die deeze naakt-loopers in hun huizen ontfangen/ en hen wel t'eeten geeven. Geduurende deeze dagen ziet men op de hoeken der markten en kruis-straaten stoelen gesteld voor de Predikers/ welke men gaat hooren/ en die het volk tot de devotie van dit Feest bereiden; en/ gelijk 'er van beide de kunnen en van alderhande ouderdom na deeze Predikers loopen/ zijn 'er geen dagen in 't gantsche jaar/ dat de vrouwen beter gelegentheid hebben om hun Minnaars tijd en plaats te stellen.

'k Zal hier de beschrijving van dit Feest zodanig doen/ als ik 't gezien heb op den darden July van den jaare 1673. door de gunst van den Nazar, of Groot-Meester van des Konings Huis/ die ons en eenigen Hollanders een bekwaame plaats op den Meidan deed geeven/ tegen over den Dela, daar den Koning op zat. Deezen Dela is gelijk een overdekte Schouwplaats/ welkers dak van verscheidene pilaaren onderssteund word/ en staat aan de zijde van de Poort des Paleis/ hebbende de hoogte van een gemeene verdieping.

Omtrent des morgens ten zeven uuren kwam den Koning/ vergezelschapt van de Grooten des Hofs/ op deezen Dela, en zettede zich in een Troon/ die in des zelfs midden stond/ blijven alle de Heeren over einde staan. Zoo haast hy gezeten was/ zag men aan 't einde van de markt den grooten Provoost verschijnen/ zittende op een schoon Paard/ en gevolgd wordende van eenige jonge Heeren. Deezen schikken terstond het volk/ 't geen gekomen is om dit Feest by te woonen/ ieder op zijn order; want om de wanorder en ongeregeldheid te vermijden/ die gemeenlijk by deeze gelegentheid placht t' ontstaan/ willende 't eene quartier of wijk van de stad voor 't ander gaan/ beval den Koning/ nu eenige jaren geleden/ dat den Grooten Provoost de Ceremonie-meester weezen/ en ieder zijn rang beteekenen zoude. Terwijl hy zich nu in staat stelde/ om deeze quartieren of Compagnien van de Stad/ die ten getale van twaalf zijn/ te doen voort trekken/ deed men hem stil houden/ om een Ruiter te laten binnen treeden/ gewapend met een boog/ een pijl-kooker/ en een Sabel/ en gevolgd van seven mannen/ die ieder een piek/ op welker punten even soo veel hoofden stonden/ recht om hoog droegen. Deesen waren hoofden van d' Usbeks welke Nabuuren en Erf-vyanden der Persianen zijn. Terstond belaste den Koning/ dat men vijf Tomans soude geeven aan ieder der geener die deeze hoofden droegen/ en die de zelve afgehouwen hadden/ en tien Tomans aan hun Hoofdman. Vervolgens deed men omtrent drie honderd Turken binnen treeden/ die uit de Frontierplaatsen van Turkyen gevlugt waren/ daar men de boeren met geweld ten oorlog deed trekken. Deeze Turken tot dicht voor den Dela gekomen zijnde/ groetten zy den Koning tot drie maalen toe/ en baden hem te willen toestaan/ dat zy met hun vrouwen/ kinderen/ en beesten/ in sijn Rijk mochten komen woonen. Den Koning beval daar op/ dat men hen met eenig geld bystaan/ en eenige landeryen zouden geeven/ om die te bebouwen. Vervolgens stelde zich den Grooten Provoost weer in staat om de Compagnien te doen voort trekken

Beschrijving van het gedachte Feest.

ken

ken/ hebbende ieder een rosbaar/ die van acht of tien mannen gedraagen wierd. In iegelijk van deeze rosbaaren stond een doodkist van tusschen de drie en vier voeten hoog/ en tusschen de vijf en zes voeten lang. 't Hout der rosbaaren was geschilderd met Festonnen van goud en zilver/ en de doodkisten met geborduurde kleden overdekt. Zoo haast d' eerste Compagnie bevel gekreegen had om voort te trekken/ leidde men drie hand-paarden voor aan met schoone harnassen/ en aan de zijden van den zadel zag men den boog/ de pijlen/ den schild/ en het swaard vast gemaakt. Toen zy nu omtrent honderd treeden ver op de Markt geborderd waren/ en dat zy den Koning begonden te zien/ deeden de geenen/ die deeze drie paarden leidden/ hen galopperen/ en de gantsche Compagnie/ die de zelve volgden/ stelden zich daar op aan 't loopen/ dansen/ en springen. Ook wierpen zy de gordels en tulbanden om hoog/ en staken de vingers in de mond/ om een scheller geluid te maaken. Men zag 'er anderen/ die/ uitgenomen een doek voor de schamelheid/ gantsch naakt waren/ gelijk ik hier voor gezegt heb/ en die/ twee groote steenen in de handen hebbende/ de zelve tegen den ander sloegen/ schreeuwende gelijk dolle menschen/ Hussein, Hocen; Hocen, Hussein; tot dat hen 't schuim ten monde uit liep. Na dat ze aldus drie of vier keeren op de Markt gedaan hadden/ deed men d' andere Compagnien ieder in zijn rang voort trekken. Hier gingen van gelijken drie hand-paarden voor/ welke de paarden verbeelden/ die deeze Propheeten in den kryg beschreeden. Zy maakten altemaal de zelve grimassen/ en deeden insgelijks drie of vier keeren langs de markt; waar na men ieder Compagnie in een hoek deed gaan/ om de plaats voor de geene/ die volgde/ vry te laaten. Onder deeze Compagnien waren 'er twee/ voor ieder van de welken/ gelijk als voor alle d' anderen/ een rosbaar gedraagen wierd/ waar in twee kleine doodkistjens stonden; en in deeze kistjens lagen twee kleine kinderen/ gelijk of ze dood geweest waren. Alle de geenen/ die omtrent deeze twee kinderen gingen/ schreiden en zuchten geweldig; want deeze kinderen verbeelden die van Hussein, welke/ wanneer den Propheet 't leeven liet/ gevangen genomen wierden door Yerid Kalif van Bagdat, die ze om hals deed brengen. 't Is in deeze gelegentheid/ dat men een menigte van Hoeren/ die by deeze plegtigheid komen/ dapper ziet schreyen/ alzoo ze hier door vergiffenis van alle hun zonden gelooven te hebben. Toen nu al dit volk op de Markt was/ ontstonden 'er/ onaangezien den goeden order/ welke den grooten Provoost daar in trachte te stellen/ verscheidene gevegten/ 't geen veroorzaakt word door de hovaardy/ dien zy hebben/ in malkander in des Konings tegenwoordigheid dapper te keer te gaan/ en door het gevoelen/ dat/ zoo iemand by deeze gelegentheid om hals raakt/ hy voor Heilig gehouden word/ gelijk ook in der daad een ieder als dan iets geeft/ om hem treffelijk te doen begraaven. Vervolgens wierden 'er vijf Elephanten op de Markt gebracht/ die een voor een achter malkander gingen/ ieder na zijn hoedanigheid/ dat 's te zeggen/ na dat ze 't best ten oorlog afgerigt waren; niet dat den Koning van Persien zich van Elephanten in zijn legers diend; maar eers halven bewaard

by deezen / welke hem de Gezanten der Indische Koningen schenken. Deeze Elephanten waren overdekt met kostelijke geborduurde dek-kleeden / rondom met schoone franje; en op den eerste / die de hoogste en grootste was / zaten twee mannen / waar van den een / die 't beest bestierde / op den hals / en den ander / die een grooten standaard droeg / daar des Konings wapen in stond / meer achterwaarts zat. Op ieder der vier anderen zat niemand / als den bestierder. Voor de plaats gekomen zijnde / daar den Koning gezeten was / wierden zy alle vijf nevens malkander gesteld / waar na de grootste / die in 't midden stond / de voorste beenen voor / en d' achterste beenen achter uit / begon te steeken; invoegen dat den buik by na d' aarde raakte / 't geen de manier is / waar op d' Elephanten hun eerbiedigheid bewijzen. De vier anderen deeden van gelijken; en hebbende daar op altemaal de snuit na d' aarde doen daalen / heften zy die weer op tot boven over 't hoofd / 't welk zy drie maal na malkander deeden. Dit gedaan zijnde / deed men hen 't achterste voor keeren / en lichtte de dek-kleeden op / om den Koning te doen zien / dat ze in een goeden staat waren / en wel onderhouden wierden / waar na hun Meesters hen weer weg brachten.

Aan de zijde van den Dela, daar den Koning op zat / had men een kleine stellagie gemaakt / met tapijten overdekt / omtrent vijf of zes voeten laeger als die des Konings. In 't midden van deeze stellagie stond een grote arm-stoel / met swart fluweel overdekt / waar in een Moullah of Priester zat / met noch zes andere Moullahs rondom hem. Den Moullah, die in den stoel zat / deed een vertoog van omtrent een half uur over de dood van Hussein en van Hocen, waar na den Koning hem den Kakaät, of 't Koninglijk kleed deed geven / gelijk d' anderen ook ieder een diergelijk kleed kreegen; maar van veel minder waardy / als den Moullah, die 't vertoog gedaan had. Zoo haast zy deeze koninglijke kleederen aangetrokken hadden / zettede den zelven Moullah zich weer in zijn stoel / en deed een gebed voor des Konings gezondheid / en de voorspoed van zijn regering.

Deeze gantsche plegtigheid duurde van des morgens ten zeven uuren tot omtrent den middag / waar na den Koning zich vertrok; maar niet het volk en blijft het daar niet by; want zy loopen met deeze doodkisten door de Stad / zoo lang als den dag duurd; en / wat men daar ook tegen doen mag / ziet men altijd / dat / als twee Compagnien malkander ontmoeten / zy handgemeen worden / 't zy om de hooger hand te hebben / of om eenige andere oorzaak; waarom zy ook / om zoo veel in alle ongelukken te voorzien als 't mogelijk is / geen andere wapenen by deeze gelegentheid als stokken mogen draagen.

Feest des Kemels, en plegtighedē daar omtrent gebruikelijk.

Eenige tijd na het Feest van Hussein en van Hocen vieren de Persiaanen een ander / 't geen zy het Feest des Kemels noemen / ter gedachtenis van Abrahams offerande. Dit Feest houden zy in een groote eerbiedigheid / en zeggen / dat het een kemel was / welke God in de plaats van Ismaël stuurde / en geen schaap; want zy zeggen / dat het Ismaël, en niet Izak, was / die geofferd zoude worden. Tot deeze plegtigheid verkiezen zy een der schoon-

schoonste Kemels / die zy vinden konnen / welke met valsch goud en zilver vercierd en opgepronkt hebbende / brengen zy hem des morgens vroeg buiten de Stad op een groote plaats / die voor een Mosquee gelegen is / aan geen zyde de rivier van Ispahan, na de kant van Zulfa, gaande den Daroga, die gelijk den grooten Provoost is / met al het volk mede derwaarts. Den Koning placht zich ook voor deezen op dit Feest te vinden; maar sedert eenige jaren is die gewoonte verstorven / en den Daroga bekleed daar zijn plaats.

Zoo haast den Koning daar gekomen was / deeden verscheidene Moullahs geduurende een half uur eenige gebeden / waar na den Koning een werp-spies nam / dien hy tegen den Kemel uitwierp; doch tegenwoordig word dit door den Daroga gedaan. Terstond daar op word den Kemel ter aarde getrokken met eenige touwen / welke hem ten dien einde aan de beenen vast gemaakt zijn / en na dat men hem den hals afgesneeden heeft / word het overige des lichaams in elf deelen gehouwen / maakende 't hoofd het twaalfde / ten einde de twaalf Compagnien van Ispahan ieder hun deel konnen hebben / welke deelen aan de geenen / die gelijk als Hopmannen daar over zijn / en die van ouds altijd deeze eer gehad hebben / te zouten / en tot het volgende Feest te bewaaren gegeeven worden / wordende inmiddels het deel van het voorgaande jaar met rijst gekookt / 't geen het fondament van de maaltijd is / die den Hopman aan de gantsche Compagnie geeft; want dit deel zoo groot niet zijnde / dat het voor al het volk volstrekken kan / behalven dat de voornaamsten daar maar van eeten / die 't voor een zeer groote eer houden daar van te konnen nuttigen / doet men een menigte van andere rijst met schaapen- en hoenderbleesch voor 't overige van de Compagnie kooken / en worden daar en boven groote aalmoessen aan den armen uitgedeeld. Ziet daar / op wat manier de Persianen hun twee groote Feesten vieren / en 't geen men in 't algemeen zeggen kan van de Secte van Ali, die een der twee groote takken van de Mahometaansche Godsdienst is. 'k Zal nu vorders tot die der Gauren treeden / welke d' overblijfsels der oude Persiaanen zijn / en daar men noch een aanzienlijk getal van in Persien vind.

DARTIENDE HOOFD-STUK.

Oorspronk van de Godsdienst der Gauren, en hun Propheeten. Hun gevoelen van de Opstandiging, &c. Boeken der Gauren. Hun manieren van Doopen, en van Huwelijken. Vreemde gewoonte der Maand-stondigen. Vast- en Vier-dagen. Gevoelen van de Hel, Duivelen, en Verdoemden. Wijse van Begraaven. Tot hoe ver de Gauren 't Vuur eeren. Hun Zeden en Gewoonten. Vreemde reiniging van Zonden. Wonderlijk gebruik omtrent Stervenden. Welke Beesten van de Gauren geliefd, of gehaat worden, en waarom, &c.

NOoit is 'er eenig Volk ieveriger geweest om de Geheimenissen van haar Godsdienst verhoolen te houden, als de Gauren; waarom ik een zeer groote moeite heb gehad om t' ontdekken, 't geen ik hier van de hunne gaa beschrijven.

Sederd dat de Persianen de Gauren begonnen te vervolgen, vertrokken 'er zeer veel na Suratte, en na andere plaatsen der Provincie van Guzeratte; maar tegenwoordig laat hen den Koning van Persien in vrijheid leeven; 't geen d' oorzaak is, dat 'er meer als tien duizend te Kerman zijn, vier dagreizen van waar zy een voorname Tempel hebben, daar hun Grooten Priester zijn residentie houd, waar na toe zy eenmaal in hun leeven gehouden zijn in Pelgrimagie te gaan.

Oorspronk des Godsdienst der Gauren, en hun Propheten.

Zy zeggen, dat de Vader van hun Propheet een Frank of Europische Kristen van geboorte was, Azer genoemd, en een Beeldhouwer van zijn ambacht. Dat hy uit zijn Land trok, om het hunne te komen bewoonen, 't geen toenmaals de Stad Babel was, daar hy een Vrouw nam, Doghdon genoemd. Dat deeze Vrouw zekere nacht een gezicht had, en dat haer docht, dat God haar uit het Paradijs door een Engel deed bezoeken, welke haar zeer kostelijke kleederen bracht, daar hy haar mee bekleedde. Dat 'er terstond een Hemelsch licht zich op haar aangezicht verspreidde, en het zelve zoo schoon gelijk de Zon maakte; en dat wakker geworden zijnde, zy bemerkte, dat ze swanger was, uit welke swangerheid gekomen is den Propheet, welke zy Ebrahim-zer-Ateucht noemen. Dat de Starrekijkers van dien tijd door 't bezigtigen van 't gestarnte kennis hadden van de geboorte

voorte deezes door God gezondene Kints / 't geen de menschen beheerschen / en in de herten regeren zoude. Dat deeze zelve Starrekijkers de zaak aan den Koning gingen bekend maken / zeggende hem / dat 'er een kind gebooren stond te worden / 't geen hem t' eeniger tijd zijn Kroon zoude beneemen. Dat deezen Koning / die zich Noubrout noemde / en die de Kroon door tyranny verkreegen had / uit vreez van die te verliezen beval / dat men alle de Vrouwen / die zich in d' uitstrekking van zijn Rijk swanger bevonden / ter dood zoude brengen / 't geen ook alzoo volbracht wierd ; maar ziet hier het mirakel of wonder-werk / 't geen zy verhalen / en dat de Moeder en 't Kind behield.

De swangerheid des Moeders van hun Propheet door een byzondere voorzienigheid Gods niet hebbende konnen bemerkt worden / gelijk die van andere Vrouwen / ontkwam zy de dood / en baarde den Propheet op haar tijd. Haar Man / die tot daar toe geen kennis van deeze geheimenis had gehad / ziende dat hy in gevaar was van zijn hoofd te verliesen / indien hy de zaak niet aan den Koning ontdekte / en dat den zelve door een ander daar van mocht komen verwittigd te worden / ging hem bekend maken / dat hem een Zoon gebooren was / en dat zijn Vrouw swanger was geweest / zonder dat hy 't ooit had konnen bemerken. Dat zy door haar listigheid ontkomen was het onderzoek der geenen / welke hy gezonden had / om alle de swangere Vrouwen te doen sterven / en dat het Kind aldus behouden was geworden.

Dit Kind / zeggen de Gauren / was niet zoo haast gebooren / of 't begon te lachen / tegen de gewoonte van alle andere kinderen / die uit de buik hunner Moeders komende terstond beginnen te schreyen / gelijk alreeds de elenden van dit leeven gevoelende ; want in de wereld komende / om daar over der menschen herten te zegenpralen / moest het met teekenen van blijdschap weezen ; en het volk begon zich ook van hun kant te verheugen over de toekomende gelukzaligheden / daar zy zich mee vleiden. Den Koning dit ter ooren gekomen zijnde / deed zijn Starrekijkers ontbieden / om uit hen te hooren / wat doch een zoo ongemeene zaak beteekenen mocht / en wat 'er van dit Kind worden zoude ; maar de Starrekijkers hem ongetwijfeld daar niet wel op voldaan hebbende / deed hy dit Kind in zijn tegenwoordigheid komen / en meende het met zijn eigene hand te doorsteeken ; doch God hem op staande voet gestraft / en zijn arm verdord hebbende / kon hy zijn voorneemen niet volbrengen. Den Koning / ver van zich door een zoo zichtbare straf te verneederen / liet zich tot gramschap vervoeren / beveelende / dat men een groot vuur ontsteeken / en 't kind daar in zoude werpen ; maar door Gods Almachtigheid veranderde het vuur / 't geen men aangelegt had om het kind te verbranden / in een bed van roozen / daar 't zeer zoet op lag te rusten.

De geenen / die van toen af deezen kleinen Propheet begonden t' eeren / namen van dit vuur / 't geen tot op deezen dag toe behouden zoude weezen. Zy bewaren 't / zeggen zy / ter gedachtenis van dit groot Mirakel / en zy houden 't in een groote eerbiedigheid / om dat het gediend heeft [illegible] de ver-

dienste van hun Propheet te doen kennen.

Den Koning bleef daar inmiddels niet by/en door dese twee wonderen van zijn godloosheid niet hebbende konnen overtuigd worden / deed hy nieuwe straffen voor dit kleine kind gereed maken ; maar God kastijde zijn ongeloovigheid en die van zijn volk / door hen zulk een menigte van muggen te stuuren / en van een zoo kwaden aard / dat alle de geenen / die daar van gebeeten wierden / zonder genade stierven / indien ze zich niet terstond voor den Propheet kwamen verneederen / en hem de voeten kussen tot een teeken van leedweezen. Den Koning / die onderwijl in zijn hardnekkigheid voortvoer / kreeg daar een voorbeeldelijker straf voor ; want een deezer muggen hem in 't oor gekomen zijnde / stierf hy in de grootste razerny des weerelds.

Die hem in 't Rijk volgde / noemde zich Cha Glochtés. Deezen ondernam ook in den aanvang van zijn regeering dit kleine kind / 't geen te gelijk in jaren en deugd opgroeide / te vervolgen. Hy deed het gevangen zetten ; maar hy was wel verbaasd / wanneer men hem terstond kwam verwittigen / dat een zeker Paard / daar hy geweldig veel van hield / als zich verzekerd houdende / wanneer hy daar in den strijd op zat / van d' overwinning te zullen weg dragen / de vier beenen bedorven had. Hy was wijzer als zijn voorzaat / en erkennende van waar hem zodanig een straf kwam / deed hy den Propheet ontsluiten / verzocht hem vergiffenis van hun ongeloovigheid / en bad hem te willen aanhouden om de herstelling der beenen van zijn paard. Den Propheet hem deeze genade wel willende doen / bad God vier maalen / en ieder maal kwam een der beenen weer tot zijn voorige staat. Den Koning dit wonder ziende / wierd ten halven bekeerd / en besloot dit kind voor Propheet t'erkennen ; maar zich alvoorens noch beter van de waarheid zijner zendinge verzekeren willende / sloeg hy hem voor / dat hy zich in een bad van gesmolten zilver / 't geen hy voor hem gereed zoude doen maaken / werpen zoude / beloovende hem / zoo hy 'er zoo gezond en ongeschonden uitkwam ; als hy 'er in trad / dat hy en zijn volk hem gelijk van God gezonden aanneemen / en zich aan het geen / dat hy hen kwam leeren / onderwerpen zouden. Den Propheet nam deeze aanbieding blijmoedig aan / en het bad gereed gemaakt zijnde / zoodanig als 't den Koning hem voorgeslaagen had / trad hy daar zonder eenige vrees in / en kwam 'er weer uit / gelijk hy 'er ingegaan was / zonder het minste kwaad geleden te hebben. Terstond bad hem den Koning aan / gelijk ook al het volk / dat daar tegenwoordig was / houdende hem voor een waaragtig Propheet / en zy noemden hem Zer-Ateucht, gelijk of men zeide / met zilver gewasschen.

Deezen Propheet bespeurende / dat al het volk hem in 't algemeen in een groote eerbiedigheid hielden / verborg zich voor hun oogen / en zy zagen hem niet meer. Ook weeten zy eigentlijk niet / waar hy bevaaren is / 't geen den meesten gelooven doet / dat hy met lichaem en ziel in 't Paradijs opgenomen is. Anderen zeggen / dat / by Bagdat een yzere Doodkist op den weg gevonden hebbende / hy daar in ging leggen / en dat deeze kist vervolgens door d' Engelen weg gevoerd wierd. Drie kinderen gee-

ven

ven zy aan hun Propheet / die noch niet in de weereld zijn / hoewel hen alreeds ieder zijn naam is gegeven. Zy zeggen / dat deezen Propheet Ebrahim miraculeuselijk zonder schip of schuit over een rivier varende / drie droppelen van sijn zaad in 't water vielen / en dat ze daar tot omtrent het einde des weerelds bewaard worden. Dat God een zeer van hem geliefde Dochter op dit zelve water zal stuuren; en dat zy door d' ontfanging van d' eerste droppel deezes zaads swanger sal worden van het eerste kind / 't geen zy al van nu af Ouchider noemen. Hy sal met groote autoriteit zijn intreede in deese weereld doen / en de Wet / welke sijn Vader Ebrahim mede gebracht had / doen ontfangen / en met welsprekendheid predikende / sal hy die door verscheidene mirakelen bevestigen. Den tweede / die Ouchiderma sal heeten / sal op de selve manier ontfangen worden; hy sal de voorneemens van sijn Broeder helpen bevorderen; en hem bystaande in de bediening sijner predikinge / om de gedachte Wet de gantsche weereld door te gaan verkondigen / sal hy den loop der Zonne tien dagen lang doen stilstaan / om het volk door dit wonderwerk te doen gelooven / 't geen hy hen verkondigen sal. Den darde sal / gelijk de twee anderen / van de selve Moeder ontfangen / en Senoiethotius genoemd worden. Hy sal met grooter authoriteit in de weereld komen / als de twee andere Broeders / om vorders alle Volkeren tot de Religie van hun Propheet te brengen / waar na d' algemeene weder-opstandiging geschieden zal / in welke tijd de zielen / die in het Paradijs of in de Hel zijn / de bezitting hunner lichamen zullen komen wedernemen. 't Is als dan / zeggen zy / dat de Bergen / en alle Metaalen / die in de weereld zijn / smelten en dienen zullen tot dien grooten afgrond / daar de Hel is / te vervullen / en dat aldus de woonplaats der Duivelen verdelgd zal worden. Na deeze groote verandering zal de Weereld effen / en zeer aangenaam te bewoonen zijn / en de menschen zullen daar ieder hun vertrek in hebben volgens de maat en de hoedanigheid van het goed / dat zy in hun leeven gedaan zullen hebben. Maar hun grootste vermakelijkheden zullen weezen / God en hun Propheet Ebrahim te zien en te looven. Zy voegen daar by / dat voor d' opstandiging / die in 't Paradijs zijn / God niet en zien / noch zelfs ook d' Engelen / uitgenomen een alleen / die altijd by God is / om tot zijn dienst / en tot het uytvoeren zijner bevelen / gebruikt te worden. Dit Paradijs der Gauren wijkt minder van de redelijkheid af / als het geen / 't welk Mahomet aan zijn Navolgers doet hoopen; en uit alles / 't geen ik tot hier toe van hun Geloof vertoond heb / is het lichtelijk t' oordeelen / dat zy een verwarde kennis gehad hebben van de verborgendheden des Kristelijke Godsdiensts / gelijk van ouds verscheidene Volkeren onder de Heidenen hebben gehad.

Gevoelen van de opstandiging, &c.

Ebrahim-zer-Ateucht met lichaam en ziel in 't Paradijs opgenomen zijnde / kreegen zy door zijn middel zeven Wet-boeken / welke God de goedheid had van hen te stuuren om in den weg hunner zaligheid onderweezen te worden. Vervolgens kreegen zy 'er noch zeven anderen / welke d' uitlegging behelsden van alle de droomen / die men hebben konde; en eindelijk noch zeven anderen / waar in geschreeven stonden alle de geheimen van de Geneeskonst /

Boeken der Gauren.

konst / benevens alle de mogelijke middelen om lang by gezondheid te blij-ven. Veertien / zeggen sy / zijn 'er van deese Boeken / die verlooren zijn / en dat deese de geenen zijn / die van de Genees-konst en d' uitlegging der Droomen handelden ; dat / wanneer den Grooten Alexander hun Land kwam veroveren / hy dese veertien Boeken / gelijk een groote schat / deed weg neemen ; en / wat d' andere seven Boeken belangd / daar hun gantsche Godsdienst in geschreeven stond / dat Alexander die / vermits se in een taal waren / die maar van d' Engelen en van hun Priesters verstaan wierd / uit spijt deed verbranden ; maar dat hem God op staande voet over sijn roeke-loosheid strafte / en hem een afgrijselijke siekte toesond / daar hy van stierf. Eenige Priesters en Leeraars / die in 't gebergte geweeken waren / om hun leeven te behouden / vergaderden na de dood van Alexander, en siende dat hen niets van deese Boeken overgebleeven was / maakten sy 'er een van het geen / dat sy noch uit het leesen der anderen in hun geheugenis hadden. 'k Heb dit Boek gesien / 't geen bry dik is / en geschreeven met gantsch by-sondere letters / en seer verschillende van de Persische / Arabische / en Indische Letters. Hun Priesters selfs / die in dit Boek leesen / verstaen niet wat se leesen ; maar zy hebben andere Boeken / die hen uitleggen / 't geen daar in begreepen staet. Als zy in dit Boek leezen / gelijk wanneer zy God bidden / binden zy een Neusdoek om den mond / als beducht zijnde / dat de woorden zich met de lucht vermengen / en daar eenige onzuiverheid van ontfangen mochten.

By de Gauren word het gebruik der Besnijdenisse niet geoeffend ; maar in de geboorte hunner Kinderen doen zy iets / 't geen eenigsins na onsen Doop sweemd. Ettelijke dagen na dat het Kind gebooren is / wasschen zy 't in water / daar ze eenige blommen in hebben doen kooken. Geduuren-de deeze wassching doet hun Priester / die daar tegenwoordig is / eenige ge-beden ; doch soo het Kind zonder deese wassching komt te sterven / laat het daarom echter niet na 't Paradijs te gaan ; maar d' Ouders zullen reken-schap van hun nalatigheid te geven hebben / vermits deeze wassching de verdienste en de genade des Kinds voor God vermeerderd.

Manier van Doopen.

Wat het Huwelijk belangd / hun Godsdienst staat hen toe vijf Vrou-wen te hebben / zoo sy se onderhouden konnen ; doch sy mogen 'er geen een verstooten / als om baarblijkelijk Overspel / of dat se Mahometaansch worden ; en in sulk een geval moeten ze noch een jaar wachten / om te sien of se geen leedweesen sal hebben ; 't welk zijnde / legt haar de Priester een Penitentie of boete van drie jaaren op / waar na hy ze weder te saamen trouwd.

Van Huwe-lijken.

Wanneer men tot de plegtigheid des Huwelijks komt / vraagd den Prie-ster de bewilliging aan den Man en aan de Vrouw in de tegenwoordigheid van eenige getuigens ; waar na hy water neemt / daar hy eenige gebeden over doet ; vervolgens wascht hy hen daar het voorhoofd mee / sprekende noch eenige woorden ; en hier mee is het Huwelijk klaar. Maar tot in den darden graat is hen 't trouwen verbooden.

Hoewel ze nu vijf Vrouwen mogen hebben / moet men echter weeten / dat

'er eigentlijk maar een echte Vrouw onder is/ met de welke sy gehouden zijn ten minsten alle nachten tusschen Vrydag en Zaterdag te bed te gaan. Deeze gaat ook altijd voor d' anderen; maar soo se seven jaaren sonder kinderen blijft/ staat het den Man vry een ander te trouwen/ sonder nochtans d' eerste te mogen verstooten; in tegendeel moet hy die bewaaren/ en volgens sijn middelen onderhouden.

Zoo haast de Vrouwen of Dochters voelen/ dat se hun tijden krijgen/ gaan se terstond uit den huise/ en begeeven zich alleen in 't veld in een klein hutje/ daar een kleed voor hangt/ 't geen tot een deur diend. Hier word hen soo lang t' eeten en te drinken gebracht/ waar na een ieder/ soo haast se daar van verlost zijn/ volgens haar vermogen/ iets aan den Priester tot offerande stuurd/ 't zy een Reebok/ of een Hoen/ of een Duif/ of iets diergelijks. Vervolgens gaan sy in 't Bad/ en sich gereinigd hebbende/ noodigen sy gemeenlijk eenigen van hun Magen ten eeten; 't welk geschied om den dienst t' erkennen/ dien sy hen gedaan hebben/ terwijl sy hun verblijf in 't veld hielden.

Gewoonte der Maandstondigen.

De Gauren drinken wijn/ soo wel Vrouwen als Mannen/ en eeten ook Varkens vleesch/ behoudens dat sy se self een tijd lang gevoed hebben. Zy slaan seer naauw acht/ dat se geen vuiligheid eeten; want indien ze gewaar worden/ terwijl zy ze voeden/ dat ze iets vuils nuttigen/ is 't hen wel scherpelijk verbooden daar van te proeven. Sy scheeren hun hoofd-hair niet af/ gelijk d' andere Volkeren van de Levant doen; maar draagen 't zeer lang. Ook korten zy hun nagelen niet; en zoo 't gebeurd/ dat ze door eenige ongenade genoodzaakt zijn hun hair of nagelen af te snijden/ brengen zy 't geen/ dat zy daar van afkorten/ op een sekere plaats/ die hier toe geschikt is.

Vijf dagen hebben zy in 't jaar/ dat ze geen vleesch/ visch/ boter/ of eyeren eeten/ en drie andere dagen/ dat se tot den avond toe gantsch niets nuttigen. Ook hebben zy dartig Feest- of Vier-dagen voor zoo veel van hun Heiligen/ op de welken niemand eenig werk durfd doen; maar die van hun Propheet word met veel grooter heerlijkheid gehouden als d' anderen/ en zy deelen dien dag groote aalmoessen uit.

Vast- en Vier-dagen.

Een dag hebben zy in 't Jaar/ op de welke alle de Vrouwen van ieder Stad of Dorp by een vergaderen/ om alle de Kikvorschen te gaan dooden/ welke zy in 't veld konnen vinden; en dit is een gebod van hun Propheet/ om dat hy zekere dag daar door ontrust wierd.

Hun Priesters hebben Boeken/ daar een hoop lompe Figuurtjes in staan/ welke verbeelden/ hoe de zonden in de Hel zullen gestraft worden/ en inzonderheid de zonde tegen de natuur/ welke zy in een groote verbloeking onder hen houden. Zy leeren/ dat op het einde des weerelds de Hel ook sal eindigen/ en dat de Duivelen insgelijks alsdan een einde sullen neemen; maar dat God medelijden sal hebben met de verdoemden/ en dat ze in 't Paradijs zullen gaan/ als al genoeg voor hun misdaaden geleeden hebbende.

Gevoelen van de Hel, Duivelen, en Verdoemden.

Wanneer de Gauren ziek zijn/ ontbieden zy hun Priesters/ aan de wel-

ken zy een slag van biegt doen / waar na hen de Priesters bevelen aalmoessen en andere goede werken te doen / om vergiffenis van hun zonden te verkrijgen.

Wijze van Begraaven.

Hun dooden begraaben noch verbranden zy; maar brengen ze buiten de Stad op een met muuren beslootene plaats / daar zeer veel pilaaren zijn van omtrent zeven of acht voeten hoog. Aan een deezer pilaaren binden zy den doode recht over eind met het aangezigt na het Oosten. Die het lijk verzeld hebben / doen hun gebeden van verre / tot dat de Ravens komen / waar van men 'er altijd omtrent deeze plaats een groote menigte heeft. Zoo nu een deezer Ravens terstond op het rechter oog van den overleedene aanvalt / gelooven zy / dat hy zalig is / doen van blijdschap groote aalmoessen / en gaan altemaal in een veld goed cier maaken. Maar zoo den Raven zich op het slinker oog werpt / houden zy 't voor een kwaad voorteeken / en keeren altemaal droevig wederom / sonder malkander toe te spreeken / zonder aalmoessen te doen / en zonder te drinken of t' eeten.

Tot hoe ver de Gauren het Vuur eeren.

De Gauren geeven aan 't vuur d' eer niet / welke men zich onder deeze naam van aanbidding zoude konnen inbeelden. Zy zijn 'er geen dienaars van; want zy seggen / dat zy niet en erkennen als een God / Schepper van Hemel en van Aarde / den welken zy alleen aanbidden. Dat / wat het vuur aangaat / zy 't bewaaren en eeren / in erkentenis van het groot mirakel / waar door hun Propheet van de vlammen verlost wierd / gelijk ik hier voor gezegt heb. Terwijl wy ons verblijf t' Ispahan hielden / een tocht na Kerman gedaan hebbende / daar wy veertien dagen stil bleeven / bad ik de Priesters / dat ze me dit Vuur eens wilden laaten zien. Zy gaven me ten antwoord / dat het niet geschieden konde / en dat zy 't sedert eenige tijd aan niemand meer lieten zien. Ziet hier de reden / dien ze me daar van gaven. Zeker dag / zeiden zy / dat de Kan van Kerman dit Vuur wilde zien / kwam hy in hun Tempel / en hebbende 't hem niet durven weigeren / toonden zy 't hem; maar den Kan verwacht hebbende eenige ongemeene klaarheid te zien / en die verschillende was van die des vuurs van een kamer of van een keuken / en niet als het zelve gezien hebbende / begon hy te vloeken / en op het vuur / 't geen men hem getoond had / te spuuwen. Dit heilige Vuur aldus ontheiligd geworden zynde / vloog weg in de gedaante van een witte Duif / 't geen de Priesters ziende / en dat hen dit ongeluk door hun onbescheidenheid overgekomen was / begaven zy zich met al het volk tot bidden / en deeden groote aalmoessen / waar door dit Hemelsch Vuur weer in de zelve gedaante op sijn plaats kwam.

Alle maanden eens deelen hun Priesters hen van dit Vuur uit; doch zy doen hen deeze gunst duur genoeg betalen. Wanneer zy iemand willen doen sweeren / soo geschied sulks in de tegenwoordigheid van dit Vuur; want zy gelooven / dat een Mensch zoo godloos niet kan weezen / dat hy valschelijk in 't gezigt van dit Heilige Vuur / 't geen zy tot getuige van hun eed neemen / zoude durven sweeren. Te deezer oorzaak doen hen de Priesters ook groote straffen vreezen / en dreigen ze / dat dit Hemelsch Vuur hen zekerlijk verlaaten zou / indien zy zoo snood waren / dat ze in des selfs tegenwoordigheid een valschen eed deeden.

Wat

Wat hun taal belangd / die is verschillende van de Perzische / gelijk ook hun schrift. Zelfs draagen zy ook altemaal een byzondere manier van kleeding. Borders maken zy gaarne goed cier / en drinken Wijn en Brandewijn in overvloed over de maaltijd. 't Heb hier voor gezegt / dat zy hun baard en hair zorgvuldig laaten groeyen / en dat / wanneer zy genootsaakt zijn door eenig ongeval de zelve af te snijden / zy die in hun huizen niet bewaren mogen / maar dat zy se buiten de Stad op een plaats brengen / die hier toe geschikt is. Men moet daar en boven ook dit aanmerken / dat / wanneer 't gebeurd / dat 'er onder 't kemmen van hun baard of hoofd-hair / eenige hairen op hun kleederen vallen / en dat ze daar langer als zes uuren op blyven leggen / deeze kleederen in Koeje- of Osse-pis gewasschen moeten worden / om ze te reinigen. Zoo ze by geval ook eenige vuiligheid aanraaken / moeten zy zich insgelijks / zoo haast als se t' huis komen / met deese pis wasschen. Indien 't gebeurd / dat een Priester / welke sy Kazi noemen / een doode in sijn weg ootmoet / en dat hy by onvoorsigtigheid sijn oogen daar op komt te vestigen / is hy gehouden zich met Koeje-pis te wasschen / zijnde deeze pis hun groote reiniging. Niet alleen hangen de Gauren deeze bygeloovigheid aan ; maar men ziet ook het zelve in verscheidene plaatsen van Indien. Zy zeggen ook / dat ze deeze gewoonte van hun Propheet niet hebben ; maar dat se al lang voor sijn tijd in swang heeft gegaan. Ik vroeg eens aan hun Priester / hoe ze de kracht van deeze pis gewaar waren geworden / waar op hy my antwoorde / dat een zeker persoon / die ten tijde van den eersten mensch leefde / den arm bedorven en gantsch swart hebbende door eenig toeval / 't geen hem door de kwaadwilligheid des Duivels overgekomen was / en in een veld in slaap geraakt zijnde / een droppel pis van een Os / die by hem gekomen was / op zijn arm spattende / en de plaats van het vel / daar ze op viel / t'eenemaal wit en zonder vlekken maakte. Den man / na dat hy ontwaakt was / dit gewaar geworden zijnde / en den Os gevolgd hebbende tot dat hem de nood tot pissen drong / ontfing hy dese pis op zijn arm / die daar t'eenemaal van geneezen / en zoo wit gelijk d'andere wierd. Sedert die tijd / seggen zy / is de kracht van deeze pis bekend geweest / en heeft hen tot een zuivering van alle hun onreinigheden verstrekt. Zy dienen zich / daar ook af tot de compositie van een water / 't geen zy den geenen / die in eenige zonde gevallen zijn / en die zich daar van gebiegt hebben / te drinken geeven. Dit water noemen zy 't Water van Kazi, en de pis / daar zy 't van maaken / moet veertig dagen bewaard geweest zijn / gemengd met de schors van Wilgen / en eenige andere kruiden / die zy daar by voegen. Na dat den Boetvaerdige zijn zonden gebiegt heeft / moet hy / zoo 't een dood-zonde is / tien dagen lang in het Huis van den Kazi blijven / en niet anders eeten / als 't geen den Priester hem geeft ; en om zijn absolutie te verwerven / ontkleed hy zich gantsch naakt / waar na men hem aan de groote teen van de rechter voet een klein hondtje bind / 't welk hy overal / waar hy in des Kazis huis gaat / met zich sleept / dan een gantschen dag / dan langer / volgens de begaane zonde. In dit postuur zijnde / verzoekt hy aan den Kazi, dat hy hem wil reinigen /

Hun zeden en gewoonten.

nigen / en dat / wat hem belangd / hy gereinigd geloofd te weesen. Den Kazi geeft hem daar op ten antwoord / dat hem den hond moet reinigen / en dat die reinder is als hy. Vervolgens giet hy hem tot zeven maalen toe van dit water over 't hoofd; waar na hy 'er hem van drinken doet / en daar mede is hy van zijn zonde ontslaagen. Den Kazi doet dit niet om zunst; 't kost den Boetvaerdige al vry wat; want na deeze plegtigheid moet hy ten huize van den Kazi aan alle zijn Vrienden een maaltijd geeven. Over deeze belachelijke bygeloovigheid verwonderd zijnde / vroeg ik aan een deezer Lieden / of de Vrouwen de zelve penitentie of boete voor den Kazi deeden; maar ik verstond / dat de Vrouw van den Kazi dit omtrent de Vrouwen en Dochters waarnam.

Vreemde gewoonte omtrent stervenden.

Noch hebben zy een vreemde gewoonte / te weeten / dat ze / wanneer iemand op sterven legt / een klein hondtje neemen / 't geen ze hem op de borst leggen. Als ze nu zien / dat hy gereed is om den geest te geeven / leggen zy de bek van den hond op den mond des zieltoogende / en doen hem in dit postuur twee maalen blaffen / gelijk of ze de ziel deezes persoons in den hond wilden doen gaan / welke / zeggen zy / die in handen van den Engel / die verordend is om de zelve t' ontfangen / zal leeveren. Wat meer is / zoo 'er eenige hond komt te sterven / brengen zy hem buiten de Stad / en bidden God voor dit kreng / gelijk of de ziel van dit beest door hun gebeden eenige gunst na zijn dood ontfing.

Welke Beesten van de Gauren gemind, of gehaat worden, en waarom.

Daar zijn beesten / die de Gauren zeer hoog achten / en daar ze zelfs groote eer aan bewijzen. Daar zijn weer anderen in tegendeel / die zy in een gruwel houden / en welken zy / zoo veel als 't hen mogelijk is / trachten uit te roepen / als geloovende dat ze niet van God geschaapen zijn / maar dat ze uit het lichaam des duivels zijn gesprooten / waar van ze de kwaadaardigheid noch altijd behouden hebben.

De twee Dieren / welke sy 't meest beminnen / zijn den Os of de Koe / en den Hond. 't Word hen wel strengelijk door hun Priesters verbooden Osse- of Koeje-vleesch t' eeten / of de voornoemde Beesten te dooden. De reden / waarom sy de selve in soo groote eerbiedigheid hebben / is / dat den Os groote diensten aan den mensch doet met d' aarde te bearbeiden. Wat de Koe aangaat / daar houden sy noch meer af als van den Os / ter oorsaak van de melk / welke sy geeft / en insonderheid om den middel / dien sy hen beschaft om sich te reinigen / en vergiffenis van hun sonden te verkrijgen.

De Dieren / welke sy in een gruwel houden / zijn de Serpenten / de Slangen / de Haagdisschen / de Padden / de Kikvorschen / de Kreeften / de Mieren / de Katten / de Muisen / en insonderheid de Ratten / die / seggen sy / de gelijkenis van den Duivel hebben / welke hen soo veel kracht gegeeven heeft / dat men se naauwelijks ter dood kan brengen.

Wat d' andere Dieren belangd / daar ik van kom te spreeken / wanneer de Gauren siek zijn / doen sy die door arme luiden / welken sy daar voor betaalen / soeken; vervolgens doen zy se dooden / en stellen deese offerande in 't getal der goede werken / die de ziel van een overleedene nut en heil aanbrengen.

brengen. 't Geen hen sulk een afkeer van deese Dieren baard / is 't geloof / 't welk sy hebben / dat se niet van God / maar van den Duivel / geschaapen / en dat se de beulen zijn / waar van sich de Duivelen dienen om de Verdoemden te pijnigen. Sy trachten se dan / soo veel als 't hen mogelijk is / uit te roejen / geloovende een werk van liefde te doen met door deesen middel de pijnen der Verdoemden / die op het einde des weerelds / seggen sy / met alle d' anderen in 't Paradijs sullen gaan / te verminderen.

Ziet daar alles / 't geen ik bysonders / soo lang als ik in Persien en Indien geweest ben / heb konnen opmerken wegens de belachelijke Godsdienst / Zeden / en gewoonten der Gauren.

VEERTIENDE HOOFD-STUK.

Op wat manier d' Armeniers de Communie of 't Nachtmaal consacreren en bedienen. Hun Vast- en Vier-dagen. Hoe de geenen geconsacreerd worden, die tot het Priester-ampt zoeken te geraaken, en der zelver strenge manier van leeven. Der Armeniers wijze van Doopen, Huwelijken, en Begraaven der Dooden, &c.

'k ZAl hier niet verder van de Godsdienst der Armeniers spreeken / als alleenlijk van hun voornaamste plegtigheden / waar van eenige seer aanmerkelijke bysonderheden mogelijk noch niet ter kennisse van al de weereld gekomen zijn.

Sedert dat d' Armeniers in Europa gekomen hebben / zijn hun Kerken beter vercierd geweest / als se van te vooren waren. Sy spaaren tegenwoordig niets om het Koor en den Altaar op te schikken. Over al gaat men over schoone tapijten / tot welken te maaken sy de beste Werkluiden en de beste stoffen uitzoeken / die sy vinden konnen. 't Koor staat vijf of zes trappen hooger als de beuk of 't ruim / en in ieder Kerk is maar een Altaar / waar op sy 't brood leggen / 't geen sy consacreren of heiligen / zonder den Beker / daar de Wijn in is / daar terstond by te setten. Wanneer de Mis in ceremonie door een Aardsbisschop gedaan word / steekt men / soo lang het Evangelie geleezen word / een menigte van Was-kaarsen op / die even gelijk toortsen of fakkels gemaakt zijn. Na het Evangelie neemen verscheidene Noviti of Nieuwelingen stokken van omtrent vijf voet lang in hun hand / aan welker einde belletjes vast gemaakt zijn / waar mede sy 't geluid der Symbaalen willen navolgen. Daar zijn 'er ook anderen / die

Op wat manier d' Armeniers de Communie of 't Nachtmaal consacreren en bedienen.

zodanige stokken niet en hebben; maar in der zelver plaats houden zy in ieder hand een klein plaatje / met bellen omringd / waar mede zy tegen den ander slaan. Ondertusschen zingen de Geestelyken en Weereldlyken te samen / en hun gezang is redelyk goed. Den Aardsbisschop heeft twee Bisschoppen aan zyn zyden / welke hem voor Diaken en Onderdiaken dienen. Wanneer 't nu tyd is / gaat hy een venster openen / 't geen in de muur des Koors ter zyde des Evangeliums is / daar hy den Beker uit krygt. Daar op gaat hy met al deeze Musyk rondom den Altaar / daar hy vervolgens onder 't seggen van eenige gebeden den Beker opzet. Daar na keerd hy zich met den Beker in de hand / daar het Brood boven op legt / na het volk; waar op ze altemaal op de knien vallen / d' aarde kussen / en op de borst kloppen / spreekende den Aardsbisschop ondertusschen deeze woorden; 't Is den Heer, die zijn lichaam en zijn bloed voor u gegeeven heeft. Hier na keerd hy sich na den Altaar / en eet van het Brood in den Wyn gedoopt; want men moet aanmerken / dat ze de Wyn niet en drinken; maar dat ze het Brood daar alleenlyk in doopen. Dit gedaan zynde / keerd zich den Aardsbisschop ten tweede maal na het volk met het Brood en den Beker in de hand / waar op die communiceeren willen / beneden aan 't Koor komen; want geen Weereldlyk Persoon / wie hy ook zou mogen zyn / mag daar in treeden. Den Aardsbisschop geeft aan ieder / die communiceeren / het Brood in den Wyn / welke in den Beker is / gedoopt / even gelyk hy 't zelf gegeeten heeft. Dit Brood / waar van d' Armeniers zich in de Communie dienen / is ongedeessemd / plat en rond / hebbende omtrent de dikte van een Ryksdaalder en de grootte van een Hostie / en word daags te vooren van den Priester / die consacreren moet / zelf gemaakt. Zy doen geen water by den Wyn in den Beker; want zy seggen / dat het water voor den Doop is / en dat Kristus Wyn nemende / wanneer hy 't H. Nachtmaal instelde / de zelve zuiver dronk / en sonder 'er water onder te mengen.

Wanneer d' Armeniers ter Communie gaan / spreekt den Aardsbisschop of den Priester deeze woorden; Ik belijde, en ik geloof, dat dit het lichaam en het bloed des Zoons Gods is, die de zonden des weerelds weg neemt, en die niet alleen onze zaligheid is, maar ook die van alle menschen. Den Priester zeid deeze woorden tot drie maalen toe tegen het volk / om hen t'onderwyssen / en te doen weeten / ten welken einde zy dit Sacrament neemen. Ieder reis dat de Priester deeze woorden spreekt / herhaald het volk die van woord tot woord; want ze zyn zeer onweetenden / en men heeft 'er zeer weinig Vrouwen onder / die leezen of schryven konnen. Den Priester / om de Communie aan het volk te geeven / breekt de Hostie in kleine stukjens / en doopt die in den Wyn / waar na hy aan ieder der Communiceerders een van deeze stukjens geeft. 't Geen te verwonderen is / is / dat ze ook de Communie geeven aan kleine kinderen / van twee of drie maanden / welke de Moeders / die Communiceeren komen / op den arm dragen; daar nochtans meestentyd deeze kinderen weer uitspouwen / 't geen men hen gegeeven heeft. Zoo lang als hun Vasten duurd / Communiceeren zy niet / vermits

mits 'er als dan geen Misse gedaan word / als alleenlijk des Zondags na den middag; en deeze Misse noemen ze een laege Misse / om dat ze den Priester niet en zien / die niet overluid en spreekt als het Evangelie en het Credo / zijnde 'er een groot gordijn voor den Altaar geschooven / 't welk belet / dat men den Altaar / of den Priester / die consacreerd / ziet. Op den Heiligen Donderdag doen ze ook des namiddags een van die laege Missen / waar na / die zich biegten en Communiceren willen / zulks doen konnen / maar gemeenlijk wachten ze tot den Heiligen Zaterdag / op de welke een deezer Missen tusschen vijf en zes uuren des avonds gedaan word. Alsdan biegt en Communiceerd al het Volk / waar na 't een ieder vry staat visch / eyeren / boter / oly / en alle andere dingen t' eeten / uitgenomen vleesch alleen. Op Paasch-dag word 'er met het aanbreeken van den dageraad een laege Mis gedaan / ten einde van de welke de Priester noch eens biegt en Communiceerd / waar na een ieder de vryheid heeft van vleesch te eeten; maar de beesten moeten op Paasch-dag geslagt zijn; want zoo ze daags te vooren gedood waren / zouden zy 'er niet van mogen proeven. Vier andere Feesten hebben ze noch in 't jaar / waar in ze de zelve plegtigheden onderhouden / noch vleesch / noch visch / noch eyeren / noch boter / noch oly / in den tijd van acht dagen eetende; en deeze vier Feesten zijn Kermis / Hemelvaart / Maria-boodschap / en S. Joris. 't Is inzonderheid op dit laatste Feest / dat d' Armeniers hun godvruchtigheid betoonen; want men heeft 'er / die gantsch geen eeten in drie dagen proeven; ja zelfs zijn 'er / die vijf dagen lang vasten.

Vast- en Vier-dagen,

Wanneer een Vader een zijner Kinderen tot de Kerk verordend / brengt hy het by den Priester / die het den Kazuiffel over de schouders hangt / spreekende onderwijl eenige gebeden / waar na de Vader en de Moeder 't kind weer na huis brengen. Deeze plegtigheid word tot zeven maalen toe in verscheidene jaaren gedaan / volgens des kinds ouderdom / tot dat het de jaaren heeft om Mis te konnen doen. Zoo 't niet geschikt is om een Monnik te worden / en dat het maar geschied om het Priester-ampt te bedienen / huwelijken zy het op de vierde maal / dat zy de plegtigheid doen van 't den Kazuiffel om te hangen; want hun Priesters trouwen eens / en wanneer de Vrouw komt te sterven / mogen zy geen Mis meer doen / zoo ze weer trouwen willen. De zes eerste plegtigheden verricht zijnde / als den jongeling nu tot den ouderdom van achtien jaaren komt / welke de geene is / dat ze Mis mogen doen / zoo die Monniken sullen worden / als die gehuwde Priesters zijn / treed men tot de zevende en laatste plegtigheid / die door een Aardsbisschop of een Bisschop verricht moet worden / wanneer den geen / die na het Priesterdom staat / gekleed word met alle de kleederen / welke de Priesters draagen / als se de Mis celebreeren. Dit gedaan zijnde treed hy in de Kerk / waar uit hy in geen jaar mag gaan / geduurende welke tijd hy tot alle Kerkelijke Diensten gebruikt word. Den Priester / die getrouwd is / blijft / na dat hy Mis gedaan heeft / alleenlijk vijf dagen eer hy in sijn huis mag komen eeten / drinken / of by sijn Vrouw slaapen; en soo wel de Monniken als de Priesters / wanneer se weer Mis willen doen / moeten

Hoe de geenen geconsacreerd worden, die tot het Priester-ampt soeken te geraaken.

moeten vijf dagen in de Kerk blijven / zonder te mogen slaapen / noch iets met hun handen aan te raaken / als alleen den leepel / daar se mee eeten. Ook en durven zy noch spouwen / noch hun neus snuiten. Vijf andere dagen / na dat de Mis gedaan is / hoewel 't dagen zijn / op de welken het hen anders vry soude staan vleesch en visch t' eeten / proeven zy se echter niet / en mogen niet anders eeten / als eyeren sonder boter en zonder oly / en rijst in Zout en water gekookt. Zoo den Priester des morgens eer hy de Mis doet / by geval maar een droppeltje waters ingeslikt had / zou hy niet konnen celebreren.

Wat hun strengheden belangd / die zijn groot / en verscheidene Bisschoppen eeten maar vier maal in 't jaar vleesch en visch; maar inzonderheid / zoo haast zy Aardsbisschoppen geworden zijn / leeven ze niet als van aard-vrugten. Zes maanden en drie dagen hebben zy in 't jaar / of van de Vasten / of van byzondere Vasten-dagen / en geduurende deeze tijd eeten / zoo de Geestelijken als de Weereldlijken / niet anders als brood / en eenige vrugten / zoo als ze uit den Hof komen. Op 't Feest van S. Joris vasten ze / gelijk ik gezegt heb / de gantsche week zeer strengelijk / en de meesten eeten niet als des Donderdags; want voor deezen Heilig hebben zy een zeer groote eerbiedigheid. 'k Heb te Zulfa een Armenier gezien / welkers bygeloovigheid zoo ver ging / dat hy zijn paard met sich deed vasten / geevende het selve maar even zoo veel t' eeten / dat het 'er 't leeven by konde houden. Wat de slechte ambachtsluiden belangd / die eeten eenige aard-vruchten in water en zout gekookt; want geduurende de groote Vasten mogen ze / niet meer als d' anderen / boter of oly eeten; en al lagen ze zelfs op sterven / zou 't hen niet vry staan op verboodene dagen vleesch t' eeten. Alleenlijk mogen ze nooten / amandelen / pistagsjes / of iets diergelijks neemen / daar men oly uit trekken kan / die stampen / en in hun spijzen doen.

Doopen. 't Is de gewoonte der Armeniers / hun kinderen des Zondags te doopen / en zoo z' 'er eenigen in de week doopen / dat geschied alleenlijk / als de zelve in doods gevaar zijn. De plegtigheid word aldus verricht. De Vroedvrouw neemt het Kind / 't geen ze ter Kerke draagd / en houd het zoo lang op d' armen / tot dat den Aardbisschop / den Bisschop / of den Priester / die het doopen zal / een gedeelte van het Formulier des Doops gezegt heeft. Alsdan neemt de geen / die doopt / het Kind / 't welk naakt is / dompeld het in 't water / en 't zelve daar weer uitgetrokken hebbende / legt hy 't op d' armen van den Gevader / en leest noch eenige gebeden. Terwijl hy hier mee bezig is / draaid hy eenig katoen / 't geen hy in de hand heeft / en maakt daar een koord van / omtrent een half el lang. Een andere van de zelve langte maakt hy vervolgens van roode zijde; en van deeze twee koorden / welke hy in malkander draaid / maakt hy een eenige koord / dien hy 't Kind om den hals doet. Zy zeggen / dat deeze koord / aldus van twee verscheidene draaden gemaakt / te weeten van wit katoen en van roode zijde / betekend het bloed en het water / 't geen uit het lichaam van Kristus vloeide / wanneer hy aan het Kruis met een lancie in de zijde gesteeken wierd. Na dat hy deeze koord om des Kinds hals gedaan heeft / neemt

hy

hy de heilige oly / om het op verscheidene plaatsen des lichaams daar mede te strijken / maakende het teeken des Kruis boven ieder plaats / welke hy met deeze oly bestrijkt / en t' elkens deeze woorden spreekende; Ik doop u in den naame des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes. Deeze zalving / of bestrijking / begind hy van 't voorhoofd / van daar komt hy op de kin / daar na op de kolk van 't hert / en vervolgens onder d' oxelen / op de handen / en op de voeten.

De plegtigheid des doops geeindigd zijnde / gaat den Gevader uit de Kerk / hebbende het Kind op d' armen / en in ieder hand een brandende kaars van wit was. Volgens den staat van des Kinds Vader / maaken de trommelen / schalmeyen / en andere speel-tuigen / een groot geluid / en gaan voor het Kind / 't geen zy vergezelschappen tot aan huis / alwaar gekomen zijnde / steld den Gevader het Kind weer in handen des Moeders. Terstond werpt zy zich voor hem neder / en kust hem de voeten / terwijl ondertusschen den Gevader haar het opperste des hoofds kust. Den Vader / noch de Gevader / geeven nooit den naam aan het Kind; maar die het doopt / geeft het den naam des Heiligs / welkers dag den Zondag des Doops is. Zoo 'er by geval geen Heilig in hun Almanak op die Zondag komt / krijgt het den naam van den eersten Heilig / die in de week komt; en in deezer voegen vind men onder hen geen gemaakte of vreemde naamen.

't Kind weer t' huis gebracht zijnde / word 'er een maaltijd aangerecht voor de maagen en vrienden / en voor den geen / die 't gedoopt heeft / welke gemeenlijk gevolgd word van den meesten hoop der Priesters / en Monniken van het Klooster / of van de Parochy / daar den Doop verricht is. 't Slegte volk doet op diergelijke Maaltijden / gelijk ook op die van Huwelijken / en Begraaffenissen / dikwils zoo groote kosten / dat ze den meesten tijd des anderen daags niet zoo veel meer hebben / om van te konnen leeven / en dat se niet betaalen konnen / 't geen ze tot deeze onnoodige kosten geleend hebben. 't Is de gewoonte in Persien, op de hoeken der straaten den geenen / die schuldig zijn / en niet betaalen konnen / stok-slaagen onder de voeten te doen geeven; ja zelfs worden ze somtijds zoo kwalijk gehandeld / (want dit geschied twee of drie maalen ter week) dat hen de nagelen van de teenen springen / en dat se voor een tijd lang onbequaam zijn om maar alleenlijk over eind te konnen staan. Dit doen de Schuld-heeren / op dat de Verwanten en Vrienden des Schuldenaars daar deernis mee hebben / en hem soo veel geeven mogen / daar hy zijn schulden mee betaalen kan. Maar zy weeten den middel wel te vinden om zich deeze straf te onttrekken; want ziende / dat zy niet betaalen konnen / neemen zy de vlucht in d' Ali-Kapi, dat 's te zeggen / de Poort van hun Propheet, 't geen een toevlucht-plaats is voor alle de geenen / welker zaaken in een kwaaden stand zijn / en die hun Schuld-heeren niet voldoen konnen. Deeze plaatsen / (want men heeft 'er meer als een) hebben zulke geregtigheden / dat den Koning zelf hen daar niet uit kan haalen; en worden zy aldaar gevoed uit d' oude inkomsten welke daar aan gemaakt zijn / en uit d' aalmoessen / die daar noch dagelijks ten dien einde aan gegeeven worden. Aldus plachten d' Armeniers /

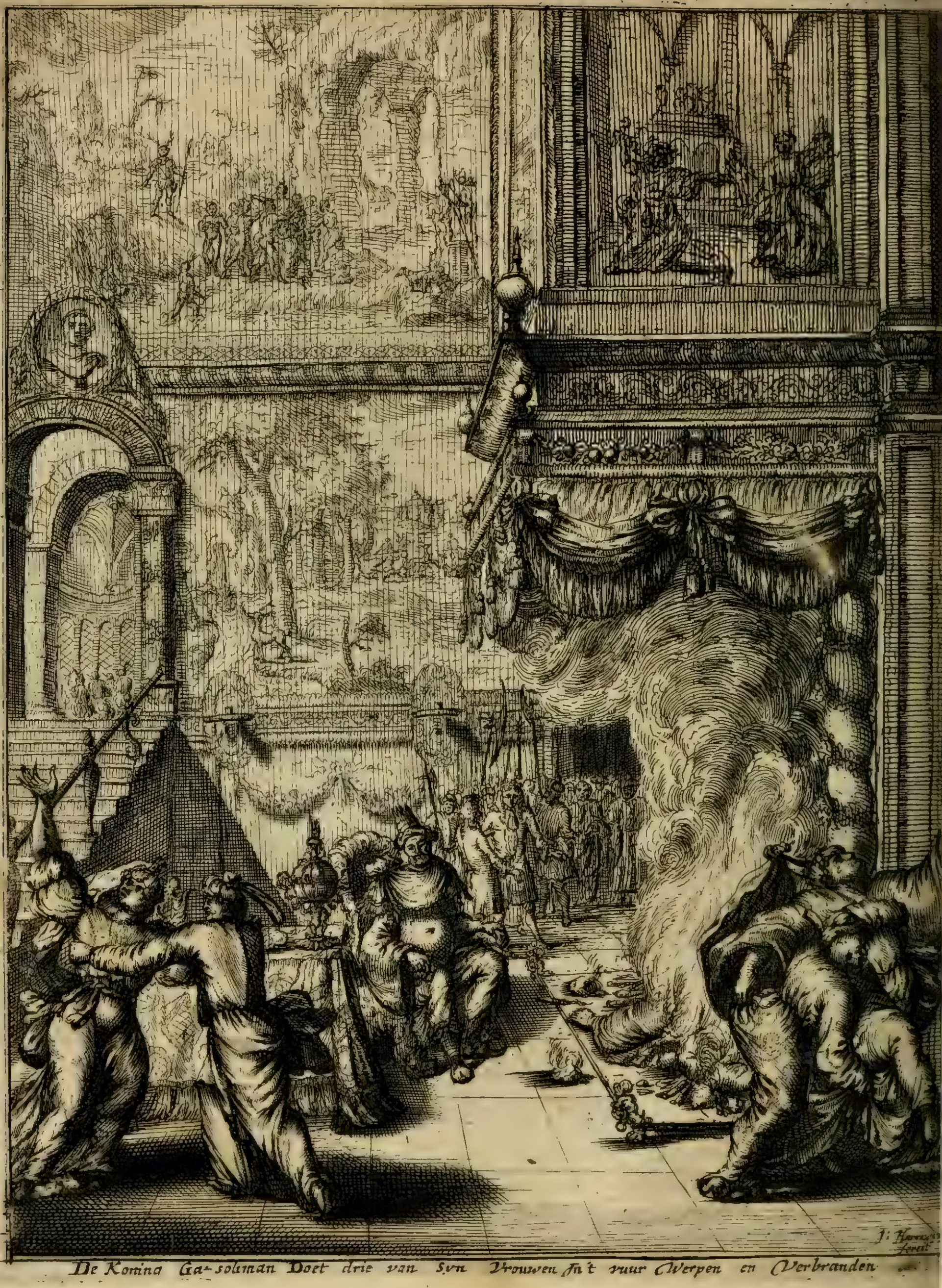
om de kosten van deeze maaltijden / dikwils zeer jammerlijk geslaagen te worden / of zy zagen zich genoodzaakt hun toevlugt tot deeze Vry-plaatsen te neemen / daar zy zoo lang bleeven / tot hun zaaken door hun Vrienden bygelegt waren ; maar tegenwoordig dragen zy zich daar gantsch anders in ; want d' Armeniers / die arm zijn / en zich om een Doop-maal niet in schulden willen steeken / hebben sedert weinige jaaren een gewoonte ingevoerd / welke hen daar voor bevrijd / en ook te gelijk voor de schande / dien zy grlooven te zijn in hun Vrienden by deeze gelegentheid niet dapper te onthaalen. Zy doen het Kind in de week doopen / 't geen gelooven doet / dat het zeer ziek is / te meer / dewijl ze zonder eenige pracht of plegtigheid in der haast na de Kerk loopen / en tegen een ieder met schreyende oogen zeggen / dat het Kind zoo krank is / dat het mogelijk naauwelijks voor zijn dood gedoopt zal konnen worden ; want by zoodanige gelegentheden word 'er geen vreugde gepleegd.

Zoo een Vrouw vyftien of twintig dagen / ja selfs twee maanden / voor Kersmis in de kraam komt te vallen / stellen zy den Doop van het Kind tot deeze Hoogtijd toe uit / behoudens echter dat het niet ziek en worde ; en ziet hier / welke de plegtigheid zy / die men gemeenlyk op deezen Doop doet. In alle de Steden of Dorpen / daar Armeniers zijn / en daar een rivier doorloopt / of daar maar eenig staande-water gevonden word / hebben zy twee of drie platte schuiten / boven met tapijten bedekt / waar op men op Kers-dag een manier van een Altaar oprecht. Des morgens / zoo haast de Zon doorbreekt / verboegd zich alle d' Armenische Geestelijkheid / zoo van die Stad of Dorp als van d' omleggende plaatsen / gekleed met hun Kerkelijk gewaat / en met kruisen en vaanen / op deeze voornoemde schuiten. Vervolgens dompelen zy 't kruis des Altaars drie maal in 't water / en op ieder reis gieten zy van de heilige oly daar in. Daar na leezen zy 't gewoonlijk Formulier des Doops / en den Bisschop / of den Priester / het kind neemende / dompeld hy het in dit staande-water / of in de rivier / tot drie maalen toe / zeggende ieder reis deeze gewoonlijke woorden ; Ik doop u in den naam des Vaders, des &c. , waar na hy 't met oly bestrijkt / gelijk ik hier boven gezegt heb. 't Is wonder / dat de meesten deezer kinderen niet sterven / inzonderheid als 't in de Winter is. Den Koning van Persien, wanneer hy te deezer tijd t' Ispahan is / laat zich gemeenlijk by deeze plegtigheid vinden / verboegende zich te paard op den oever des riviers met alle de Grooten van zijn Hof. De plegtigeid verricht zijnde / begeeft hy zich / volgens een oude gewoonte / na Zulfa, ten huise des Kelonters, die / gelijk hier voor gezegt is / den Gouverneur of Rechter der Armeniers is / by den welke het middagmaal tegen die tijd van zijn komst al gereed staat.

Hoe men de Koningen van Persien te gast kan nooden.

Daar is geen plaats in de weereld / daar men een Koning met minder moeite kan onthaalen / als in Persien ; want zoo een particulier den Koning tot zijnent ten eeten noodigd / en zoo zijn Majesteit hem deeze eer wil doen / heeft hy maar by het Opperhoofd der Keuken-dienaars te gaan / en hem twintig Tomans te brengen / die omtrent drie honderd Rijksdaalders maaken / zeggende / dat hy zijn Majesteit verzoekt een maaltijd in het huis

van

De Koning Ga-soliman Doet drie van syn Vrouwen In't vuur Werpen en Verbranden

van zijn slaaf te komen doen. Door deeze twintig Tomans is het Opperhoofd gehouden ten huyse van den geen / die den Koning onthaalen zal / alles te stuuren / 't geen tot de maaltijd van nooden is. Zonder dat zou 't onmogelijk vallen / vermits den Koning nooit eet als uit goudene vaten. Ten einde van de maaltijd brengt men den Koning het geschenk / 't geen men hem altijd by dusdanige gelegentheden doet / en dat gemeenlijk bestaat in eenige Europische aardigheid / die zelden minder als vier of vijf duizend Rijksdaalders komt te staan. In geval zy hem nu niets aardigs aan te bieden hebben / leggen zy zodanig een som aan Veneetsche Dukaaten in een bekken of schaal / en bieden zijn Majesteit met een groote onderdaanigheid die aan. Ook doen zy geschenken aan eenige Heeren / en aan de voornaamste Gelubden / die in zijn gevolg zijn / zonder 't geen te reckenen / dat zy aan des Konings Moeder zenden / zoo hy 'er een heeft / en aan de Sultanen zijn vrouwen / en aan zijn Zusters. Hoewel nu deeze maaltijd / voor zoo veel de spijzen en drank belangd / goed koop gedaan word / komt ze door deeze geschenken echter duur genoeg te staan ; maar d' Armeniers van Zulfa, al de kosten gelijkerhand by deeze gelegendheid draagende / konnen deeze schaade zoo zeer niet gevoelen. 'k Heb t' Ispahan de plegtigheid van deeze Kers-doop van den aanvang tot het einde toe bygewoond / en zelfs ook te Zulfa ten huize des Kelonters op de maaltijd geweest / daar ik den tegenwoordigen Koning Cha-Soliman zoo veel wijns zag binnen slaan / dat zijn herzenen daar door bedwelmd wierden ; 't geen oorzaak tot een groot ongeluk gaf; want weer in zijn Paleis gekomen zijnde / wilde hy niet alleen noch meer drinken / maar zelfs drie van zijn Vrouwen dwingen zulks met hem te doen. Deezen eindelijk ziende / dat hy geen eind daar van scheen te willen maaken / sloopen stilletjes uit de kamer / en lieten hem alleen zitten. Den Koning dit gewaar wordende / wierd van zulk een raazende spijt ingenomen / dat ze zonder zijn verlof voortgegaan waren / en hem geen gezelschap in 't drinken wilden houden / dat hy se door sijn Gelubden by de kop grijpen / en soo leevendig in 't vuur / daar hy sich by sat te warmen / liet werpen ; en / hoewel deese arme Vrouwen seer erbarmelijk schreeuwden / en om genade baden / wierd hy daar geensins door bewoogen / en ging selfs niet eer van het vuur af / voor hy se alle drie tot de beenen toe door de vlam had sien verteeren. Uit dit voorbeeld kan men sien / hoe naauwkeurig de Koningen van Persien sich doen gehoorsaamen ; want men durfd niet eens denken / of hun bevelen billijk of onbillijk zijn.

Gruwelijke daad van Cha-Soliman.

Siet daar 't geen ik heb konnen waarneemen raakende de plegtigheden en gewoonten der Armeniers in hun Doopen; nu sal ik den Leeser gaan verhaalen / hoedanig sy sich draagen in hun Huwelijken en Begraavingen.

d' Armeniers huwelijken gewoonlijk hun Kinderen / sonder dat de twee partyen elkander gesien hebben / en selfs sonder dat de Vaders of Broeders daar iets van weeten. De geenen / die men huwelijken wil / moeten sich gedraagen aan 't geen de Vaders of de Vrienden hen daar af seggen. Na dat de Moeders 't Huwelijk onder sich besloaten hebben / spreeken sy hun

Manier van Huwelijken by d' Armeniers.

Mannen daar van / welke goed keuren / 't geen zy gedaan hebben. Op deeze goedkeuring gaat de Moeder des Jongsmans met twee oude Vrouwen en een Priester ten huise van de Moeder des Dochters / en bieden haar een ring aan van de kant des geene / met de welke men haar huwelyken wil. Vervolgens verschynt den Jongman / waar na den Priester iets uit het Evangelie leest / om de twee partyen te zegenen ; dit gedaan zynde / geefd men hem eenig geld volgens de goederen / welke des Dochters Vader bezit. Hier na bied men 't Gezelschap te drinken ; en dit word den ondertrouw genoemd.

Somtyds verlooben zy de Kinderen / als ze maar noch twee of drie jaaren oud zyn ; en self wanneer twee Vrouwen zich ter zelve tyd swanger bevinden / belooben zy by wylen een Huwelyk te zullen maaken tusschen de twee Kinderen / welke zy draagen / indien 't gebeurd / dat het een een jongetje en 't ander een meisje zy. Dit nu aldus uitvallende / verlooben zy se / soo haast ze gebooren zyn. Na dat den jongman de ring gegeeven heeft / daar hier boven van gesprooken is / al bleef hy ook twintig jaaren zonder te trouwen / is hy gehouden alle jaar op Paasch-dag een kleed aan zyn Meesteres te stuuren / benevens alle de toebehoorte / volgens des Dochters staat en hoedanigheid. Drie dagen eer het Huwelyk voltrokken word / doen de Vader en Moeder van den Jongman een maal gereed maaken / 't geen zy ten huise van des Dochters Ouders doen brengen / alwaar sich de Vrienden van beide de kanten laaten vinden. De Mannen en Vrouwen zitten ieder in byzondere plaatsen of kamers ; want op openbaare maaltyden eeten ze nooit te saamen. Daags voor de Bruiloft stuurd den Bruidegom de kleederen aan zyn Bruid ; en een wyl daar na komt hy haalen / 't geen des Bruids Moeder hem van haar kant geeft. Zoo de Bruid geen Moeder heeft / is 't eenige oude Vrouw van haar naaste Maagschap / die den Bruidegom kleed ; want anders word dit door de Moeder zelve beschikt. Vervolgens stygt den Bruidegom te paard / en de Bruid op een ander / die heerlyk toegerust zyn / met goudene of silvere toomen / na 't de Luiden vervallen konnen. De slegte luidtjes / die geen eigene Paarden hebben / neemen hun toevlugt tot de Grooten / welke ze hen tot deeze plegtigheid gaarne leenen. Uit des Dochters huis treedende / ryd den Bruidegom voor uit / hebbende op syn hoofd een sluper van inkarnaat Gaas / of een goud en zilver net / waar van de malien zeer dicht op malkander zitten / en 't geen hem tot den buik toe bedekt. 't Einde van een gordel / die omtrent drie of vier ellen lang is / houd hy in zyn hand / en de Bruid / die achter hem te paard komt / houd het ander einde daar van vast. Zy is ook bedekt met een groote witte sluyer / van het hoofd tot de voeten toe / gelyk ook het paard ten halven daar mede bedekt is. Onder deeze sluyer / die beter een groot laken gelykt / zit ze zodanig / dat men niets van haar gantsche lichaam ziet / als alleen haar oogen. Twee mannen gaan aan de zyden van ieder paard / om den toom te houden ; en wanneer 't kinderen van drie of vier jaaren zyn (want men trouwd ze ook somtyds zoo jong) gaan 'er drie of vier by ieder paard / volgens den staat van hun Ouders / om ze in den zadel

del te houden. Achter aan volgt een lengte van jong volk / zoo bloedverwanten als vrienden en kennissen van beide de zijden / sommigen te paard / en anderen te voet / met een was-kaars in de hand / even of ze in processie gingen. Hier voegen zich noch by de Trom-slagers / Trompetters / Schalmey-speelders / en andere Speellieden / volgens de Gewoonte des Lands / welke dit gantsche Gezelschap tot aan de Kerk volgen. Zoo haast zy de voet ter aarde gezet hebben / maakt een ieder plaats voor de Bruidegom en de Bruid / die zich aan de voet des Altaars vervoegen / houdende noch gestadig den gordel vast; waar na zy met de voorhoofden tegen malkander gaan staan. Hier op komt den Priester / en den rug na het Altaar gekeerd hebbende / neemt hy den Bybel / en legt die op hun hoofden / welke hem by deeze gelegentheid voor een lessenaar of stoel verstrekken / en die daar genoeg mee belaaden zijn / vermits deeze Bybels gemeenlijk groote Folianten van een redelijke swaarte zijn / en zoo lang op hun hoofden leggen / als het Formulier des Huwelijks geleezen word; 't geen gemeenlijk door een Bisschop of een Aardsbisschop gedaan word. Dit Formulier komt al vry na aan 't onze. Dit gedaan zijnde vraagd den Bisschop aan den Bruidegom; Neemt gy niet zodanig eene voor u Vrouw? en aan de Bruid; Neemt gy niet zodanig een voor u Man? Alle beide antwoorden zy met een teeken des hoofds. De Huwelijks-zegening nu gedaan zijnde / hooren zy de Mis / waar na zy altemaal weer na des Dochters huis keeren / in de zelve order / als zy van daar gegaan zijn. De Bruiloft duurd drie dagen; en daar zijn slechte luiden / gelijk ik gezegt heb / die zich in dusdanige gelegentheden tot de grond toe bederven / en nooit weer tot hun verhaal konnen komen. Den Man gaat eerst na bed / en de Vrouw trekt hem de kousen uit / doch zy neemt haar sluyer niet af / als na dat sy de kaars uitgebluscht heeft. Wat tijd van 't jaar het ook zy staan de Vrouwen voor den dag op; en zy eeten nooit met hun Mannen; zelfs niet al bestaat hun huisgezin maar uit hen beide; invoegen dat deeze Huwelijken zeer veel van d' Europische verscheelen.

Wat nu de Begraavingen belangd / die draagen zich aldus toe. Zoo haast iemand gestorven is / gaat zeker Man / die men tot deeze diensten geschikt heeft / terstond na de Kerk / om een pot met Wy-water te halen; en hebbende de zelve vervolgens ten huize van den Overledene gebracht / werpt hy die in een groot vat met water / daar sy 't doode lichaam in leggen. Deezen man noemt men Mordichou, dat 's te zeggen / die de dooden wascht; en deeze Mordichous zijn in zodanig een gruwel onder 't volk / dat het een zeer groote schande is / met hen gegeeten te hebben. Al wat den doode aan zich heeft / wanneer hy gestorven is / hoord hem toe / al was 't ook een kostelijke ring / of iets diergelijks / en 't is de gewoonte in de Levant of d' Oostersche landen / te slapen met den Onderbroek / het hembd / en de borstrok / vermits men geen lakens en gebruikt. Na dat den gestorvene nu gewasschen is / doet men hem een schoon hembd aan / benevens een onderbroek / een borstrok / en een hoofd-doek of murs; 't geen altemaal nieuw moet zijn / zonder dat het ooit aan iemands lichaam gewees

Manier der Begravingen by de Armeniers.

weest zy. Vervolgens steekt men hem in een groote zak van nieuw doek/ welkers mond zy terstond daar na toenaayen. Dit gedaan zynde/ komen de Priesters het lichaam haalen/ om het in de Kerk te brengen/ en word het zelve vergezelschapt van alle de bloedverwanten en vrienden des Overleedene/ welke altemaal een Was-kaars in de hand hebben. In de Kerk gekomen zynde/ zetten zy het lichaam voor den Altaar/ daar den Priester eenige gebeden over het zelve spreekt. Hier op ontsteekt men eenige Was-kaarsen daar rondom/ en men laat het vervolgens den gantschen nacht in deezen staat. Des anderen daags morgens doet een Bisschop of een slecht Priester de Mis/ ten einde van de welke men het lichaam brengt voor de deur van den Ardsbisschop/ of van den Bisschop des plaats/ daar het vergezelschapt word van zyn Maagen en Vrienden/ en van al het volk/ dat in de Kerk geweest is/ hebbende den meesten hoop een Was-kaars in de hand. Voor deeze deur nu gekomen weezende/ treed den Bisschop uit zyn huis/ en bid een Vader ons voor de ziel van den overleedene; waar na de meesten der geenen/ die het lyk van de Kerk af tot aan des Bisschops deur verzeld hebben/ weer na huis gaan/ blyvende daar niet anders als de Bloedverwanten en eenige Vrienden. Hier na doet den Bisschop en de Priesters door acht of tien arme luiden/ die ten deezen einde daar ontboden zyn/ 't lyk opvatten/ en na het Kerkhof draagen. Langs den weg zingt men eenige gebeden/ welke de Priesters vervolgen/ wanneer zy 't lyk in den kuil nederlaten. Thans neemt den Bisschop tot drie malen eenige aarde in de hand/ en werpt die daar boven op/ sprekende t' elkens deeze woorden; Gy zijt van aarde gekomen, en gy zult weer tot aarde keeren; en blijft hier tot dat onzen Heer komt. Deeze woorden gezegd zynde/ vuld men den kuil. De Maagen en Vrienden/ die weer na het huis van den overleedene willen keeren/ vinden daar 't maal gereed/ en zelfs zoo 'er eenige andere lieden komen/ die niet eens mee te begraaffenis geweest zyn/ worden ze niet geweigerd. Ook hebben zy voor een gewoonte/ zeven dagen lang 's middags en 's avonds eenige Priesters/ en een menigte van arme luiden/ zoo ze de middelen daar toe hebben/ t' eeten te geeven; want zy gelooven/ dat des overleedene ziel niet zalig zoude weezen/ zoo se deeze onkosten niet doen/ wanneer se de macht daar toe hebben; en hier van daan komt het/ dat de meesten der slechte luiden altyd elendig/ en gelyk slaaven der Mahometaanen zyn/ ter oorzaak des gelds/ 't geen zy van hen leenen/ en dat ze niet betaalen konnen.

Wanneer 'er een Bisschop of een Aardsbisschop sterft/ doen zy dit noch meer als aan een weereldlyk persoon. Als de Mis gedaan is/ schryft een Aardsbisschop/ of een Bisschop/ een briefje/ en den zak/ daar den overleedene in is/ open tornende/ steekt hy hem het briefje in de hand/ daar deeze woorden in geschreeven zyn; Gedenkt, dat gy van aarde gekomen zijt, en dat gy weer tot aarde keeren zult.

Zoo een hunner Slaaven komt te sterven/ eer zyn Meester hem de vryheid gegeven heeft/ schryft den zelve/ als het lyk in de Kerk gebracht is/ een briefje/ daar hy deeze woorden in steld; Weest niet bedroefd, ik houd

u voor vry, en ik geef u de vryheid. Want zy gelooven / dat men hem in d' andere weereld zijn slaverny verwijten zoude / en dat zijn ziel daar eenige droefheid over zoude konnen lijden. Zoo den Slaaf geen Meester heeft / schrijft zijn Meesteres / of by gebrek van haar / een der kinderen dit briefje.

Als 't gebeurd / dat een Armenier zich zelven om hals brengt / doet men het lijk niet uit de deur des huis draagen; maar men maakt een gat ergens op een daar toe bekwaame plaats in de muur / en het zelve aldus uit den huize gedaan hebbende / word het zonder eenige plegtigheid ter aarde gebracht.

Des nachts / die voor den Heiligen-Kruis-dag gaat / verboegen zich mannen / vrouwen / en kinderen / na het Kerkhof / daar zy een menigte van spijs en wijn brengen. Eerstond begeeven zy zich op de graven der overleedenen aan 't schreijen / en na eenige tijd in deeze droevige oeffening geweest te zijn / begint een ieder t' eeten en te drinken / en aldus brengen zy den gantschen nacht door / by beurten schreijende / en by beurten goed cier makende.

De slechte luiden ontzien zich by wijlen de kosten te doen van Doopen / Trouwen / of Begraaben; maar wat de gedachte nacht belangd / zy zouden zich d' ongelukkigsten des weerelds achten / zoo sy niet soo veel hadden om op hun Kerkhoven / daar ze eer gaan om vroolijk te weezen / als om God voor de zielen der overleedenen te bidden / t' eeten en te drinken te brengen / en liever zouden ze een halve week vasten / als met d' anderen hier niet verschijnen.

In 't algemeen houden zich d' Armeniers zeer vast aan hun gewoonten / en aan hun plegtigheden / en hoewel 'er onder hen zijn / die om de belangen des weerelds 't Mahometaansche Geloof aanneemen / zijn dusdanige voorbeelden echter zeer zeldsaam; in tegendeel vind men 'er / die een ongemeene standvastigheid betoonen / wanneer zy hun Godsdienst tegen de vervolgingen der Mahometaanen moeten gestand doen. 'k Zal te zijner plaatse daar een geschiedenis van verhaalen / dien ik zelve gezien heb / en daar al de weereld over verwonderd zal moeten weezen.

VYF-

VYFTIENDE HOOFD-STUK.

Regering van Perſien. Wreedheid der Koningen van Perſien tegen hun Broeders en Neeven. Verdeeling der Staaten van Perſien. Voornaamſte Bedieningen des Rijks van den Eerſten Staat. Liſtigheid der Perſiaanſche Ruiters om zich van het voeden hunner paarden t'ontſlaan. Beſchrijving der Perſiaanſche Militie. Voornaamſte Bedieningen des Rijks van den Tweeden Staat, &c.

Regeering van Perſien.

DE Regering van Perſien is t'eenemaal deſpotijks/ en den Koning heeft recht van leeven en dood over alle zijn Onderdaanen/ zonder van eenigen Raad af te hangen/ of zich te moeten houden aan andere in ons Europa gebruikelijke proceduuren. Hy kan de voornaamſten des Rijks/ op wat manier het hem belieft om hals doen brengen/ zonder het lichaam van den Staat daar in te kennen/ of zonder dat hem iemand daar reden van durft vragen; invoegen men zeggen kan/ dat 'er geen volkomener Souverain in de weereld is/ als den Koning van Perſien.

Wreedheid der Koningē van Perſien tegen hun Broeders, en Neeven.

Den Koning mannelijke kinderen hebbende/ en komende te ſterven/ neemt men den oudſte om hem op den Throon te ſetten/ die terſtond daar na tot ſijn grooter verſekertheid ſijn Broeders in den Haram bewaren/ en hen d'oogen doet uitſteeken; maar zoo hy ſlechts 't minſte vermoeden heeft dat ze op ſijn leeven toeleggen/ doet hy ſe zonder eenige andere zekerheid om hals brengen. 't Is niet alleen tegen ſijn Broeders/ dat hy ſich dus draagt; maar ook tegen de zoonen van ſijn Broeders en van zijn Zuſters.

Voor deeſen placht men met ſulk een ſtrengheid daar niet in te gaan/ en men vernoegde ſich met hen een gloeijend yzer over d'oog-appelen te doen ſtrijken/ zonder hen die t'eenemaal uit te booren/ gelijk men tegenwoordig doet; maar ſedert dat Cha-Sefi bemerkt had/ dat men hem had bedrogen/ en dat men ſoo licht heen liep over 't bevel/ 't geen hy gaf/ van het gloejend yzer over d'oogen deezer rampzalige Prinſen te ſtrijken/ dat hen noch eenig gezigt overig bleef/ gebood hy/ dat men hen d'oogen gantſch en al zoude uitgraven.

Hoewel de Bedieningen des Rijks gemeenlijk van den Vader op den Zoon overgaan/ en dat ſe gelijk als erffelijk zijn/ belet dit echter niet/ dat den Koning/ wanneer 't hem belieft/ geen Gouvernementen van Provincien

vincien en andere waardigheid aan sijn Goulons en geeft / welke sijn slaven zijn / insonderheid als hy hun bekwaamheid bespeurd / en dat hy 'er goede diensten van hoopt te trekken. Indien een Zoon / die zijns Vaders Bediening gekregen heeft / noch te jong is om de selve behoorlijk te konnen waarneemen / geeft men hem iemand / die de bekwaamheid daar toe heeft / welke die soo lang waar neemt / tot hy de vereischte ouderdom heeft bereikt. Daar zijn 'er ook / die Bedieningen verkrijgen door geschenken te doen aan de geenen / die in de gunst staan / ten einde sy voor hen spreeken / en hen met hun vermogen by den Koning ondersteunen.

Den Staat van Persien kan men / gelijk by na alle de Staten van Europa, in drie lichamen / of trappen onderscheiden. D' Eerste is die van den degen / welke met den Adel over een komt / en begrijpt des Konings Huis / de Kans of Gouverneurs der Provincien / en alle de krijgsmagt. De tweede is die van de pen / welke behelsd het volk van de Wet / en van de Justitie of de handhaaving des Gerechts; en de darde is / gelijk onze darde Staat / en bestaat uit Kooplieden / Ambachtslieden / Arbeiders / en wat daar meer toe behoord.

'k Zal hier maar kortelijk van de voornaamste dingen deeser drie Staaten spreeken / om den Leezer door het op haalen van alle de geenen / die eenig bewind in het Weereldlijk of in het Geestelijk hebben / niet te verveelen.

Voornaamste bedieningen desRijks van den eersten Staat.

Den Eersten Officier des Rijks word Athemat-doulet genoemd / 't geen in onze taal Steun der Rijkdommen beteekend / en is als den Grooten Vizier in Turkyen. Gelijk alle de zaaken des Rijks door sijn handen moeten gaan / behoord hy eer een man van de pen / als van den degen / te weesen / en hier in is 't / dat sijn Bediening veel verscheeld van die des Grooten Viziers, die voor de Legers moet trekken / en die om de minste fout / of door eenige vervolgentheid van den Grooten Heer, op staande voet gewurgd word. Maar in Persien, daar de Regering vry zachter is / sterven d' eerste Ministers van Staat gemeenlijk in hun Bediening / of soo se afgezet worden / verband men ze in eenige Stad / daar se gelijk particuliere luiden leeven.

Voor 't overige heeft men seer voorsigtig te weezen in d' oeffening van deese eerste Bediening des Rijks; vermits / na dat den Athemat-doulet iets in den Raad gearresteerd heeft / de Gesneedenen / die gunstelingen van den Koning zijn / en de geliefdste Sultanen / dikwils by nacht om ver stooten / 't geen deezen eersten Minister by dag gedaan heeft / en inzonderheid wanneer den Koning jong is / en dat hy sich gantsch en al aan sijn geneugten overgeeft zonder kennis der Staats-zaken te neemen.

Den Nazer of Nazar, dat 's te zeggen den Ziender heeft het opzicht op alle des Konings goederen.

Den Mehter, die altijd een blanke Gelubde is / is den Konings Opperste Kamer-Dienaar / en volgd sijn Majesteit altijd met een zak vol neusdoeken op zy / om den Koning / wanneer hy 'er een wil hebben / die te geven. Te deeser oorsaak is hy by na altijd by sijn persoon / en / gelijk hy

derhalven 't oor van sijn Meester heeft / valt het hem licht iemand voordeeelig of schadelijk te zijn.

Den Mir-akhor-Bachi, of Groot Stalmeester / heeft het opzicht op des Konings Stallen / welke gelijk de deur van Ali-kapi, daar ik hier voor van gesprooken heb / vry-plaatsen zijn / daar niemand de macht heeft van eenig persoon uit te halen. Alle de paarden van des Konings stal zijn met een gloejend yzer op de slinker dy geteekend; maar die van particulieren of byzondere persoonen teekend men op de rechter dy. De geenen / welke den Koning aan de Ruiters geeft / die in sijn Legers dienen / hebben het selve teeken / en deeze paarden konnen niet meer verkocht worden; maar 't staat hen vry onder elkander daar mede te ruilen. Zoo 't gebeurd / dat een deeser paarden komt te sterven / moet den Ruiter de plaats villen / daar des Konings merk staat / en dit stuk van de huid aan d' Onder-Officiers van de Generaal der Ruitery brengen / om een ander paard te hebben / want anders moet hy 'er op sijn eigen kosten sich van voorzien. Deeze Onder-Officiers weeten / door dit stuk van de huid in 't water te leggen / door 'k weet niet welk een ondervinding / t' onderscheiden / of het paard van ziekte of van ouderdom gestorven is / dan of men 't moedwillens om hals heeft gebracht; want in Persien heeft men / zoo wel als op andere plaatsen / Ruiters van een zeer ongeregeld en woest leeven / en ook anderen / die zeer zuinig zijn / en die / als 'er geen oorlog is / of dat ze in bezetting leggen / liever geen paard willen hebben; en 't gebeurd zeer dikwils / dat se sich door den een of ander middel / die de selve doet sterven / daar van ontslaan / om de kosten te mijden / en niet als hun persoon te voeden hebben; want men moet weeten / dat den Koning / zoo wel in vreede als in oorlog / veertig duizend paarden onderhoud / om tot alle uuren gereed te zijn / weetende ieder Ruiter / waar hy sijn betaaling moet halen; en dat het omtrent dartig jaren geleeden is / dat de Persiaanen met hun Gebuuren geen oorlog gehad hebben. Geduurende een soo lange vreede heeft men / gelijk ik gezegt heb / Ruiters / die om sich voor een tijd lang van de kosten der paarden te bevrijden / de hunne doen sterven; maar / wanneer de monster-tijd op handen is / brengen sy den huid van het doode paard aan de geenen / die de proef daar van neemen; zoo men nu bevind / daar se echter door loosheid van de beesten siek te maken gemeenlijk wel in weeten te voorsien / dat den Ruiter sijn paard heeft doen sterven / geeft men hem geen ander / en hy moet 'er een van sijn eigene geld koopen / soo hy met schande niet wil weg gejaagd zijn. Niet alleen zijn 't de paarden der Ruiters / die des Konings merk dragen; maar ook hun sabels / musketten / boogen en pijl-kokers / en op alle monsteringen moeten sy dit altemaal aan de Commissarisen toonen.

Listigheid der Persiaansche Ruiters om zich van het voeden hunner paarden te ontslaan.

Den Mir-chikar-Bachi, of den Grooten Jager / en die ook de Bediening van Groot Valkenier oeffend / heeft meer als duizend Officieren onder hem / benevens een groot getal van vogelen.

Den Seguon-Bachi krijgt d' orders van den Grooten Jager / en heeft het opsigt over de honden / leeuwen / luipaards / en andere beesten / waar van men sich op de jacht bedient.

Den

Den Zenkon-Kourlchisi is het Opperhoofd van de geenen/ die den stegelreep houden/ wanneer den Koning te paarde klimt.

Den Kelege-Kourlchisi draagt des Konings Sabel.

Den Oriaje-Kourlchisi draagt den boog en de pijlen.

Den Vakanuies is gelijk den eersten Secretaris van Staat/ en deeze Bediening word om zijn belang seer selden gegeven als aan lieden/ die diep in de gunst staan. Deezen is 't/ die voor den Koning alle de requesten en papieren leest/ welke men hem aanbied.

Den Kasnadar-Bachi is den geen/ die al het gemunt geld bewaard/ 't geen in des Konings koffers is/ en dien wy den Grooten Tresorier souden noemen.

'k Zou hier noch veel meer andere Officieren konnen opnoemen/ doch de zelve van minder hoedanigheid zijnde/ zal ik tot de Krijgs-Officieren overtreeden/ en my vernoegen met alleen van de voornaamsten te spreeken.

Den Sepeh Salar is den Generalissimus van des Konings legers; maar deese Bediening word niet als by tijde van oorlog vergeeven/ en deeze geëindigd zijnde/ eindigd ook de Bediening. Hy heeft sijn plaats in den Raad immediatelijk onder die van den Athemat-doulet.

Gelijk 'er driederhande Militie in Persien is/ welke gelijk als drie verscheidene lichamen uitmaakt/ heeft ook ieder lichaam sijn Generaal. Deze drie lichamen zijn de Korschis, de Goulams, en de Tufenkgis.

De Korschis zijn afgedaald van een oud uitheemsch geslacht/ 't geen altijd door haar dapperheid in groote achting is geweest. Zy legeren onder tenten even gelijk de Turkomans/ en stuuren te goeder uure hun jeugd aan den Koning/ welke sy van alles verzorgen/ en zoo lang onderhouden/ tot ze aan den Koning bekend zijn. Zy dienen altemaal te paard/ worden wel betaald en onderhouden/ en geraaken dikwils tot d' eerste Bedieningen des Rijks. Men noemdze gemeenlijk Kezel-bachs, dat 's te zeggen/ Rood Koppen, door dien ze eertijds roode bonnetten of mutsen droegen. Men houd/ dat den Koning van Persien tot twee-en-twintig duizend van deeze Korschis onderhoud/ die altemaal goede Soldaten zijn/ en wonderen in den strijd doen.

Beschrijving der Persiaansche Militie.

Den Generaal des Korschis, Korschi-Bachi genoemd/ moet van hun lichaam zijn/ en den Koning kan geen ander Hoofd over hen stellen. Den Mim-Bachi heeft het gebied over duizend mannen/ den Yus-Bachi over honderd/ en den Om-Bachi over tien. Den Korschi-Bachi heeft 150 Tomans of 2250 Rijksdaalders in 't jaar; den Mim-Bachi heeft 'er seventig; den Yus-Bachi dartig; en den Om-Bachi vijftien; en de betaaling van ieder Ruiter is van negen tot vijftien Tomans. Daar en boven doet den Koning alle drie jaren een algemeene monstering/ en geeft als dan een darde meer aan de Korschis als de gewoonelijke betaling/ echter aen den een meer en den ander minder/ volgens de gunst/ die hen den Koning doen wil/ of volgens hun verdienste. Wanneer sijn Majesteit beslooten heeft/ eenig Heer te doen ombrengen/ is het gemeenlijk aan een Korschi, dat hy d' uitvoering daar van beveeld.

Den Gouler-Agazi is den Generaal der Goulams, dat's te zeggen / der Slaven; want ze zijn in der daad Slaven/ of Zoonen van Slaven van alderhande landaard/ waar van den Koning zeer wel gediend word. De meesten zijn verloochende Georgiers / en hun getal bestaat in 't geheel uit omtrent achtien duizend. Zy dienen insgelijks altemaal te paard/ en hebben van vijf tot acht Tomans ter jaar. De Korschis zijn seer zuinig; maar zoo haast de Goulams hun betaling ontfangen hebben/ gaan ze goet cier maken/ in plaats dat d'anderen/ zoo se maar iets overhouden/ een schaap daar voor koopen; want gelijk se niet als onder tenten leeven/ bestaat alle hun rijkdom in Vee. De meesten hoop van het Persische Hof is uit deese twee lichamen / en men heeft onder de Korschis en de Goulams verscheidene groote Heeren/ die tot de voornaamste Bedieningen geraken. De Goulams hebben dit byzonder / dat de revolten of muiteryen zeer seldsaam onder hen zijn / vermits / altemaal Slaaven of kinderen der zelver van verscheidene landaarden zijnde / zy geen verbintenis of maagschap onder elkander hebben. Wanneer den Koning iemand van hen wil doen straffen / diend hy zich van den eerste hunnes lichaams / daar hy maar 't oog op werpt / om sijn orders uit te voeren. Op 't minste teeken / 't geen den Koning doet / gaat hy sijn Makker 't hoofd af slaan / en d' ongenade van den een maakt de bevordering van den ander. Zy gebruiken voor alle wapenen tegenwoordig niet anders / als den Sabel / den boog / en de pijlen. Deeze Ruiters hebben geen beschansingen in 't veld / gelijk men in Europa heeft / noch Veld-Maarschalken / die een ieder sijn plaats ordonneeren; als de voornaamsten zich op de beste plaatsen gelegerd hebben / slaan d' anderen hun tenten op daar se best konnen; doch zy trachten / zoo na als 't hen mogelijk is / zich by de tent van hun Opperhoofd te legeren.

Den Tufenkgiler-Agazi is den Generaal der Tufenkgis, welke het darde lichaam uitmaaken. Deeze Militie is van een nieuwe inzetting / en bestaat uit lieden / die men van achter de ploeg haald / om tot alle ongemak bekwaamer te zijn. Zy dienen te voet / geen andere wapenen hebbende / als den Sabel en het Musket; maar als ze op trekken / hebben zy een Paard of een Muil-ezel onder hen drie of vier / om hun bagagie en leeftocht te draagen. Hun soldy beloopt van vier tot vijf Tomans in 't jaar / en hun Officieren trekken meer of minder volgens de hoedanigheid van hun Bedieningen. Deeze nieuwe Krijgsmacht is in geen groote achting / en d'oude Benden drijven 'er den spot mee / gelijk met arme boeren / die den vyand niet onder d' oogen souden durven zien. Dit en verhinderd echter niet/ dat het Persiaansch Voetvolk geen seer goede diensten zoude konnen doen; niettemin / hoewel hun getal in tusschen de veertig en vijftig duizend mannen bestaat / dient 'er sich den Koning niet van als in d' uiterste nood. Als hy zelf in persoon optrekt / doet hy 'er slechts acht of tien duizend van / welcke hy uit zodanig een Provincie doet komen als 't hem beliefd / in 't Leger verschijnen / daar ze zeer nut zijn / als dienende voor een gedeelte voor Zoetelaars. Dit voetvolk / 't geen / gelijk ik gezegd heb / uit de Boeren getrokken is / houd sich zeer wel in de kleederen; want men vind 'er naauwelijks een / die sijn nieuw kleed niet in de kist / en sijn musket / sabel en

pon=

ponjaard niet altijd in een goede staat heeft; en hoewel ze maar domme boeren en zonder eenige opvoeding zijn / zijn se echter seer wel onderweesen om sich by nood behoorlijk van hun wapenen te dienen; want alle twee of drie maanden doet ieder Gouverneur een reveue of overziening van alle de Soldaten / die in sijn Provincie in besetting leggen / en doet de zelven in sijn tegenwoordigheid hun exercitie of krijgs-oeffeningen doen. Ten deezen einde doet hy se tien aan tien voor by hem heen trekken / staande ter zelve plaatse tien halve pieken in d'aarde geplant met een appel op de punt van ieder / op dat de tien Soldaten voor deeze pieken staande / ieder na een byzondere appel kan schieten. Honderd treeden staan sy 'er omtrent van af / en de geenen / die d'appelen aan flarden van boven afschieten krijgen van den Gouverneur / tot vergelding van hun behendigheid / eenige vereering / die gemeenlijk van zeer weinig belang is. Wanneer den Koning een gedeelte van dit Voetvolk ontbied / weet ieder onder wat Gouverneur hy zich voegen moet. Zy komen als dan zeer lustig en wel gekleed voor den dag / vermits se hun nieuw kleed nooit aandoen / als wanneer se gemonsterd of overzien worden / of dat se ten oorlog trekken. Zy betalen aan den Koning seer weinig / en van al het Vee / zoo groot als klein / geeven sy hem niet meer als een ten honderd / benevens een Abassi, 't geen omtrent vijftien stuivers doet.

Den Echek-Agazi is het Hoofd der Kecheklahis, welke des Konings Wachters zijn / die Musketten van een ongemeene swaarte dragen. Dezen Officier heeft meer als twee duizend mannen onder hem / waar van hy 'er alle nachten een zeker getal rondom het Paleis steld. Wanneer den Koning in den raad is / staat hy gestadig over einde met een stok in de hand / en hy werpt zich ter aarde / als hem den Koning een teeken doet van te naderen om sijn bevel uit zijn mond t' ontfangen.

Den Topigi-Bachi is den Meester van 't Geschut / en 't Hoofd der Zeezaaken; maar hy heeft noch met het een / noch met het ander / veel te doen; want / wat het kanon belangd / men heeft maar twee of drie lompe stukken in ieder frontier-plaats / en die t' Ispahan zijn / leggen / gelijk ik gezegt heb / vlak op d' aarde neer. Voor de groote Schepen / men heeft 'er geen in Persien, als de geenen / die uit Europa en uit Indien na Ormus en Balzara komen. De Persianen zelve hebben voor alle Schepen niet anders als eenige groote Barken in de Golf van Persien / en langs de kusten van de Kaspische Zee / daar ze een klein vlootje onderhouden tegen d' Uzbegs / de Kalmouks / en andere Volkeren.

Nu is my noch overig te spreeken van de Kans of Gouverneurs der Provincien / welke gemeenlijk getrokken worden uit de Lichamen der Korschis en der Goulams, even gelijk d' Officiers van des Konings Huis. De reden hier van is / dat de Korschis en de Goulams wel-gemaakte lieden zijn / en die boven hun goed gelaat veel dapperder zijn als de natuurlijke Persianen. 't Oorspronkelijk bloed van Persien is geen fraay bloed / 't geen men wel bemerken kan in de Gauren / die na 't getaande-geele trekken / en meestendeel kwalijk gemaakt zijn. 't Bloed is niet goed geworden in Persien,

 als

als door de vermenging der Georgiers van d' eene en d' andere kunne / zijnde het bloed deezer volkeren / die tusschen de Kaspische Zee en de Pontus Euxinus woonen / 't beste van gantsch Azie. Ook zijn 'er weinig Persianen van den Koning af tot den minste zijner Onderdanen toe / die niet een zoon van een Georgisch man of een Georgische vrouw / of ten minsten van hun bloed gesprooten zy ; want alle jaren brengt men een menigte van Slaven uit dat Land ; en 't is door de huwelijken / welke men met hen gedaan heeft / en die men noch alle dagen doet / dat de dapperheid der Georgiers met hun schoonheid en goed gelaat in Persien overgegaan is.

De Kans of Gouverneurs der groote Provincien zijn zoo veel kleine Koningen / wordende gevreesd en geëerd van al het volk ; en sedert dat ze aangesteld zijn / worden se niet afgezet / ten minsten soo se sich niet en laten vervoeren tot een overmaat van wreedheid / welke klagten tegen hun Bestiering verwekt ; doch in zulk een geval trachten zy die gemeenlijk te smoren door geschenken / welke sy aan de geenen doen / die in de gunst staan ; want indien se den Koning ter ooren komen / kost het hen 't hoofd / en de zelve straf staat ook voor de geenen / die eenige geschenken over dusdanig een zaak aanneemt. Men heeft van deeze groote Landvoogdyschappen of Gouvernementen / die den Kan jaarlijks zeven of acht duizend Tomans konnen opbrengen ; maar daar voor zijn sy ook gehouden den Koning alle Nieuwe-jaaren eenig aansienelijk geschenk te doen / zonder 't welk sy wel haast ontgunstigd zouden weezen. 'k Heb ook elders gezegt / dat deeze Gouverneurs ieder sijn week des Konings Keuken onderhoud ; en den Koning stuur hen van sijn kant den Kalaat of 't volkomen kleed tot een teeken van sijn goedgunstigheid.

Onder de Kans zijn andere minder Gouverneurs / Sultans genaamd / die echter ook van des Konings hand gesteld zijn / en die ook niet als door hem konnen afgezet worden. Als ze hun macht misbruiken / worden de klachten / welke men tegen hen te doen heeft / aan den Kan gebrocht / en zoo 't gebeurd dat se den Staat betreffen / moet den Kan den Koning daar van onderrechten / die daar zodanig in voorziet / als hy 't raadsaam oordeeld ; maar soo de klachten van geen groot belang zijn / en dat se de Politie niet en raken / is 't in zulk een geval den Gouverneur der Provincie geoorlofd daar recht over te doen / en deeze Sultans weer tot hun plicht te brengen.

Noch is 'er een darde slag van Gouverneurs / welke men Affefs noemd / die gelijk Lieutenanten des Konings zijn in de plaatsen / daar eertijds Kans waren / en daar 'er noch behoorden te wezen ; maar die den Koning te niet heeft gedaan / om d' inkomsten deezer Provincien in sijn Schat-kisten te steeken ; want in de Provincien / daar den Koning Kans steld / eeten den Kan en sijn Officieren by na alle d' inkomsten op / uitgenomen een jaarlijks recht / 't geen den Kan gehouden is aan den Koning te betalen.

De tweede der drie Staten van Persien begrijpt in 't algemeen de lieden van de Pen of Study / gelijk de Leeraars van de Wet / d' Officiers der Justitie / en die der Reken-kamers.

Gelijk den Athemat-Doulet den eersten Minister voor het Wereldlijke is/

is

is den Sedre den eerste Minister voor het Geestelijke / en den Grooten Priester des Wets; maar die echter geen sitting in den Raad of in d' openbaare plechtigheden neemt / als na den Athemat-Doulet. Dit onderscheid is 'er tusschen den Sedre en den Moufti van Turkyen, en in 't algemeen tusschen de luiden van de Wet der Persianen en der Turken / dat de kerkelijke waardigheden in Persien niet en verhinderen gelijk in Turkyen, dat men niet tot Staats-bedieningen zou konnen overgaan; want het gebeurd dikwils / dat iemand van de waardigheid van Sedre tot die van Athemat-Doulet overtreed.

Voornaamste Bedieningen des Rijks van den tweeden Staat.

De waardigheid van Sedre is niet bepaald aan een eenig persoon; maar ze kan aan twee gedeeld worden / te meer dewijl 'er tweederhande by uiterste wille gemaakte goederen zijn / d' eenen door de Koningen van Persien, en d' anderen door byzondere persoonen. Aldus / om het opsicht over deeze tweederhande goederen te hebben / maakt men somtijds twee Sedres.

Den Sedre is dan het Opperhoofd van de Wet / en heeft in zijn bestiering alle de goederen / die aan de Mosqueën gemaakt zijn / om de selve soodanig te besteeden / als hy 't raadsaam oordeeld; maar eer hy aan iemand eenige uitdeeling doet / voorziet hy zich zelven eerst. Twee mannen heeft hy onder hem / welker bediening en magt by na gelijk de zijne is. Den een word Scheik-el-Selom, en den ander Kadi genoemd / en deeze zijn de geenen / die alle geloofs-punten schiften / die over verstootingen of verbreekingen van Huwelijken oordeelen / en die de Contracten en publique Acten maaken. Deeze twee waardigheden staan ter noeming des Konings / en in alle de voornaame Steden des Rijks heeft men twee dusdanige kerkelijke Rechters voor alles / wat de Wet betreft.

In ieder Mosquee is een Pichnamaz, die zich altijd d' eerste derwaarts voegd / om het gebed te beginnen / en het volk te doen bidden / 't geen hem alles na doet / hebbende gestadig d' oogen op hem geslaagen.

De Moullahs zijn de Leeraars des Wets / en trekken jaarlijks een groot geld uit de goederen / die aan de Mosqueën gemaakt zijn / om daar alle Vrydagen in den Alkoran te leezen / en de zelve voor 't volk uit te leggen. Den geen / die leest / staat in een stoel / en die uitlegt / in een andere wat laeger ter slinker hand des Leezers. Zy zijn ook gehouden de weetenschappen te leeren aan alle de geenen / die zich daar toe komen aanbieden. Tot teeken van heiligheid draagen zy een groote witte Tulband; hun gang is deftig / en hun praat zeer ernstig; niettemin is dit alles niet anders als huichelaary.

In ieder Mosquee is een Monteucli, welkers Bediening is acht te slaan op de bouwing / en op den dienst van de Mosquee / en een Mouazen, die des morgens en des avonds boven van een toorn roept; Dat 'er maar een God, en dat Mahomet sijn Propheet is, en meer andere diergelijke dingen.

Ik kom nu tot de Collegien / welke de Persianen Medrezé noemen. In deeze heeft men een groot getal van Schoolieren / die zeer sober onderhouden worden uit de goederen / die aan deeze Collegien gemaakt zijn. Men geeft hen slechts een bloote kamer; invoegen dat zy zich zelven van alles voor-

voorzien moeten/ dat zy daar op willen hebben. Zy hebben geen vast Meester; maar sy gaan lessen neemen daar 't hen believd/ nu eens by den Opperste van het Collegie/ en dan eens weer by een der andere Meesters of Regenten. Maar behalven deeze Regenten van Collegien/ is'er by na geen man van aansien in de voornaamste Steden/ die niet eenige weetenschap onderwijst om zich een groote achting te verkrijgen; want de Persianen stellen daar een zonderlinge eer in; 't geen d' oorzaak is/ dat se veel gelds in giften en gaven verspillen/ om een menigte van Studenten te krijgen/ die zoo veel trompetten zijn in het verbreiden van hun geleertheid.

Gemeene Schoolen/ daar de kinderen in onderweezen worden/ zijn 'er zeer veel. Hier hoord men een geweldig geraas/ vermits se hun lessen altemaal te gelijk over luid leeren/ wordende den geen/ die stil swijgt/ daar over van den Meester gestraft. Maar de kinderen van goeden huize gaan in deeze schoolen niet/ neemende hun Ouders Meesters voor hen in huis.

Wat de Bedienaars der Justitie aangaat; men heeft 'er den Divan-Begui, die den Grooten Intendant of Opziender der Justitie zoo in 't Civil als in 't Crimineel is. Hy houd sijn kamer in den Ali-Kapi, of in des Konings Huis/ laatende zijn Majesteit zich daar veeltijds by vinden. 't Is voor deezen Officier/ die van een zeer groot aanzien is/ dat alle de Crimineele saken des Rijks beroepen moeten worden/ en hy is 't/ die 't proces der Kans en der andere Grooten van Persien maakt.

Den Deroga is by na gelijk den Lieutenant Crimineel in Vrankrijk, en men appelleerd van sijn vonnis aan den Divan-Begui, gelijk aan 't Opperhoofd der Justitie. Deesen Deroga heeft het oog op de dieveryen/ gevegten/ en doodslagen/ en doet daar recht over. 't Behoord ook tot sijn Bediening alle openbare huizen van debauche of ongeregeltheid te beletten; en wanneer hy daar iemand op bevind/ heeft hy macht om hem op tweederhande manieren te straffen/ te weeten/ met stok-slagen/ of met een geld-boete; maar gemeenlijk gebruikt hy de laatste straf/ als sijn rekening daar beter by vindende.

In de Reken-kamer heeft men veel Officiers. Alle de boeken en registers gaan door hun handen/ en inzonderheid de papieren/ die d' inkomsten en Domeinen des Konings betreffen; want het meeste land van gantsch Persien behoord den Koning toe/ en word het zelve aan verscheidene particulieren verpagt. Daar en boven trekt den Koning groote inkomsten uit de koopmanschappen/ die swaare tollen en rechten moeten betalen. Bander-Abassi alleen/ 't geen de naaste haven aan Ormus is/ daar men zich in scheept om na Indien te trekken/ brengt op 't minst alle jaren omtrent twintig duizend Tomans aan den Koning op. d' Engelschen behoorden daar de helft van te hebben/ volgens het traktaat/ 't geen sy met den Grooten Cha-Abas maakten/ wegens het leenen van hun schepen/ en voor dat sy hem bygestaan hadden in Ormus van de Portugeezen te neemen; maar gelijk d' Engelschen in deese landen tegenwoordig swak zijn/ vernoegen sy zich met 't geen men hen geeft/ 't welk naauwelijks acht honderd Tomans in 't jaar beloopt/ en noch moeten sy de helft van deeze acht honderd

derd Tomans aan d' Officiers wel laten vallen / om d' andere helft te krijgen / en een quitantie geeven / even of ſy de gantſche ſom genooten hadden; anders zouden ſe niets krijgen. Behalven deeze gelden / komen 'er noch anderen in des Konings Schat-kiſten / welke men trekt uit d' Ambachts-lieden / &c.; invoegen dat 'er verſcheidene Officieren van nooden zijn / om dit alles zonder verwarring te verrichten.

'k Zal van de darde Staat hier niets zeggen; want / dewijl de zelve niet bestaat als uit Kooplieden / Handwerks-lieden / en diergelijk ſlag van volk / en dat men die de gantſche weereld door heeft / dunkt het my niet nodig andere dingen / daar den Leezer mogelijk meer beter behagen in zal ſcheppen / daar om uit te ſtellen.

ZESTIENDE HOOFD-STUK.

Zeden en Gewoonten der Perſiaanen. Vreemde manier van naamen aan hun Kinderen te geeven. Almanak der Perſiaanen, en hoe veel geloofs zy daar aan geeven. Verſcheidene wijzen van Voorzeggingen. Eeden der Perſiaanen. Geſchenken des Konings aan de Gouverneurs der Provincien, en hoedanig die ontfangen worden. Behendigheid der Perſiaanſche Goochelaars, en Koorde-danſers. Bygeloovigheid der Perſiaanen, en hun veelvoudig gebruik der Baden. Kleedinge der Perſiaanſche Vrouwen, en macht der Mannen over de zelven, &c.

De zeden en gewoonten der volkeren volgen gemeenlijk hun Religie of Godsdienſt. De Perſianen houden de naam van hun geſlacht niet; maar om zich te onderſcheiden / en wanneer ſy iemand noemen willen / zeggen ſy / zulk een den zoon van zoodanig een. Als men een kind zal beſnijden en den naam geven / ſchrijven ſy 'er drie of vier op byzondere briefjens / en de ſelve heen en weer gehutſeld hebbende / doen ſy 'er door een klein kind een uit trekken / volgens uitwijſen van 't welke den naam gegeven word. Wat de beſnijding belangd / zy hebben geen vaſte tijd daar toe gelijk d' andere Mahometanen; alleenlijk houden zy gemeenlijk die gewoonte / dat ze de kinderen zeer jong laten beſnijden / op dat ſe te minder pijn mogen hebben. Den meeſten hoop der Vrouwen / die onvrugtbaar

Vreemde manier der Perſiaanen van naamen aan hun kinderen te geeven.

zijn / eeten 't geen op / dat men daar van afsnijd / geloovende dat dit bekwaam is om hen de moeder t' openen.

De Persianen zijn in 't algemeen zeer geneigd tot het toekomende te weeten / en houden de Starrekijkers voor doorlugtige Perzoonazien / hen / gelijk Orakelen of God-spraken / raad vragende. Den Koning heeft 'er altijd drie of vier by zijn Persoon / om hem zijn geluk of ongeluk te voorzeggen. Men verkoopt alle jaren in Persien den Almanak welke Takuim genoemd word. Deeze behelsd de langte en breedte der Planeeten / der zelver conjunctien en oppositien / en andere diergelijke dingen / en is vol van voorseggingen wegens oorloogen / siekten / duurentijden / en zoo voort. Daar en boven beteekend hy de tijden / in de welken het goed is zich in 't nieuw te kleeden / te laaten / 't lichaam te zuiveren / reizen / en meer dingen van die natuur. Aan deezen Takuim geeven zy een volkomen geloof / en die 'er een van bekoomen kan (want ze zijn 'er zoo gemeen niet als in Europa, vermits men 'er geen Drukkeryen heeft) bestierd zich in alles volgens des zelfs regelen. Anderen / om te weeten of een zaak hen gelukken zal of niet / gaan by een Leeraar des Wets / en bidden hem den Alkoran t' openen / om hen te zeggen / welk het gevolg daar van zal weezen. Deezen Leeraar opend het boek / terwijl hy eenige onbekende woorden spreekt / en zoo hy ter eerste opslag bevestigende geboden vind / zeid hy / dat d' onderneeming een gelukkigen uitslag zal hebben; maar vind hy 'er ontkennende / raad hy hen terstond de zaak te staaken. Op deese manier oordeelen zy seer kwalijk van het toekomende; want de helft van de tijd vallen de dingen wel anders uit.

Almanak der Persiaanen; en hoe veel geloof zy daar aan geeven.

Vreemde manieren van voorzeggingen.

Daar en boven hebben zy den Ramlé, 't geen een soort van waarseggen is door stippen by even en oneven gezet / gelijk als dobbel-steenen / en van deezen handel houden de Rammals winkel; trachtende met dit waarseggen de luiden 't geld uit de beurs te lokken. Zoo zy eenig volk van verre zien komen / hebben zy luiden / die met de hand toegesloten in de winkel treeden / en den Rammal vragen / of hy wel zeggen kan / wat ze in de hand hebben. Hier op schiet het nieuwsgierige volk gemeenlijk toe / en den Rammal houd zich geweldig bezig / werpende verscheidene malen met deeze teerlingen / daar / gelijk ik gezegt heb / deese evene en onevene stippen op geteekend staan. Als 'er nu volks genoeg na sijn sin is / seid hy van punt tot punt / wat zijn makker in de hand heeft / en deese sich gelaatende daar geweldig verwonderd over te zijn / verwekt door sijn voorbeeld d' onnoselen tot ook iets te waagen.

Noch hebben sy den Faal, 't geen is / een boek t' openen / om door d' evene of onevene getalen geluk of ongeluk te weeten. Wat d' uitlegging der Droomen belangd / den Uitlegger zijnde gaan zitten / zeid de toekomende zaken op zoodanig een manier / die hem best met de droom over een dunkt te komen. Hy heeft een groot boek voor zich leggen / 't geen vol van alderhande wonderlijke postuuren is / waar in hy d' onnozele lieden zodanige dingen wijst / die overeenkomst hebben met de denkbeelden / die hen in den droom te voren gekomen zijn. Aldus trekt hy iets door de hoop / welke

hy

hy hen geeft / dat hy hen ongetwijfeld voorzeggen zal / 't geen hen zal gebeuren. Deeze bedriegers onthouden zich gemeenlijk omtrent des Konings Paleis / vermits de leeggangers daar alle dagen vergaderen. En ook omtrent den weg / die na Zulfa leid / daar se de voorbygangers door hun guichelerpen in 't net zoeken te krijgen.

De Persiaanen zijn meestendeel zeer geneigd tot vuile woorden / en scheldredenen / en wanneer twee mannen in geschil raaken / zullen ze malkander zelden met vuisten / maar doorgaans / gelijk de wijven / met schelden te keer gaan; maar men hoord nooit eenige lasteringen tegen God uit hun mond komen; en zoo ze by God hooren vloeken / of dat sich iemand aan den duivel geeft / gelijk die van Europa gemeenlijk door een gewoonte hebben / zeggen sy met een groote verbaagdheid; die man moet zot weezen, dat hy zich aan den duivel geeft, en van 't Paradys afstaat. Als sy een zaak bevestigen willen / zijn al hun eeden / by 't geliefde hoofd des Konings, en by den geest van den Propheet, zijnde deze twee eeden van een gewigt.

Eeden der Persiaanen.

Van natuure zijn zy altemaal seer beveingd / en groote vleyers / en soeken door alderhande middelen eenige achting te verkrijgen; want zy hebben geen grooter droefheid / als dat ze onbekend moeten leeven. Geweldig gaarne ontfangen / en doen sy geschenken / en insonderheid de Grooten. Zoo men een geschenk aan den Koning wil doen / laat men 't waardeeren / en volgens deeze waardeering moet men tien ten honderd in geld aan den Grooten-Deurwaarder senden / en vijf ten honderd aan zijn Lieutenant. Dit is een recht / 't geen den Koning hen vergunt heeft / en soo men 't hem met gemak niet en geeft / doet hy sich met geweld betaalen / gelijk ik daar een voorbeeld van gesien heb in een Afgesant van de Hollandsche Maatschappy / die deese tien en vijf ten honderd niet betaalen wilde.

Den overdaad en onmaatige kosten gaan in Persien geweldig in swang / en men siet geen Heer van aansien / welkers Paarden niet met goud en silver opgeschikt zijn / en die niet een menigte van Huisgenooten heeft / waar van de namen en bedieningen geëvenaard zijn na die van des Konings Huis.

Zy hebben een gewoonte van elkander op alle Hoogtijden te besoeken / om den een den ander een gelukkige Hoogtijd te wenschen. De vermogenste houden sich in huis / om de bezoekingen der geenen af te wachten / die minder als sy zijn. Vervolgens stijgen sy te paard / en gaan deeze besoekingen weer afleggen. De Hovelingen vervolgen deese besoekingen 't gantsche jaar door / en gaan by de grootste Heeren / blijvende soo lang in den Divan of de Zaal / tot dat se uit den Haram komen / daar hun Vrouwen zijn. Wanneer deeze Heeren in de Zaal treeden / neigen zy met het hoofd / leggende inmiddels de hand op de borst / om 't geselschap te groeten / 't geen hen verwacht. Na eenige plichtspleegingen klimmen zy te paard / gevolgd van de geenen die hen zijn komen besoeken / en die hen tot by den Koning vergeselschappen / om door hun gunst en voorspreeking eenige genade van den selve te verkrijgen. De genaden of gunst-bewijsingen / welke den Koning gemeenlijk aan zodanige lieden doet / zijn hen van sijnent wege

Geschenken des Konings aan de Gouverneurs der Provincien, en hoedanig die ontfangen worden.

te stuuren aan een Kan of Gouberneur van een Provincie / om den zelve een vogel of den Kalaat, welke zijn Majesteit hem vereerd / te brengen / met bevel van aan den Brenger een redelijke somme gelds te geeven. Den Kan ontfangt dit geschenk gelijk een onwaardeerlijke schat / hoe wel 't den meesten tijd niet veel waard is / en aan den Brenger 't bevolene geld geevende / doet hy hem daar en boven noch een geschenk / en betoond hem zoo veel teekenen / als 't mogelijk is / van de blijdschap / welke hy gevoeld over in des Konings geheugenis te zijn.

Den Koning stuurd menigmaalen aan de Gouverneurs der Provincien / tot teeken van eer en goedwilligheid / een rijkelyk kleed / 't geen men Kalaat noemd. Deezen Kalaat, waar van ik hier voor noch eens gesprooken heb / en 't geen ik hier ter plaatse den Leezer volkomentlijk wil afbeelden / is een kleed op de Persiaansche manier / gemeenlijk met goud en zilver doorweeven. 't Diend den Gouverneurs / om hun macht te vergrooten / en hen meer gezags over het volk te geeven / 't welk hun Kan van den Koning bemind ziende / des te meer vreeʒ en eerbiedigheids voor den zelve heeft. Wanneer deeze gunst-bewijsen achterblijven / weeten de Gouverneurs die te verwerven door middel van geschenken / welke zy aan des Konings Gunstelingen en aan de Grooten van 't Hof doen.

Den Kan verwittigd zijnde dat hem den Kalaat toe zal komen / gaat uit de Stad / gevolgd van alle zijn Officiers / en de voornaamsten des plaats / met den grootsten hoop des volks. Ook moeten zich hier by vinden alle de Dansers / met de Trompetters / Trommel-slagers / en andere Speellieden. De Byeenkomstplaats is gemeenlijk in een lust-hof een mijl of twee van de Stad / daar hem den Gezant des Konings / die den Kalaat brengt / verwacht. Zoo haast den Gouverneur hem in 't gezicht krijgt / maakt hy een zeer diepe eerbiedigheid / en doet een gebed voor den Koning / dankende God over dat den Koning hem in zijn geheugenis heeft. Thans trekt hy den Kalaat aan / en is deezen Kalaat, welke den Koning stuurd / volgens des Gouverneurs hoedanigheid; want aan sommigen stuurd hy alleenlijk den rok; aan anderen den rok en den mantel; aan anderen weer / behalven den rok en den mantel / de gordel en den tulband; maar zoo 't een der Grootsten des Rijks is / zend hy hem ook den Sabel en den Ponjaard. Wanneer d' Ambassadeurs den Kalaat ontfangen / ontstaat 'er dikwils groote twist; want men handeld ze volgens de plaats / daar ze van daan komen / en zoo den Ambassadeur niet van een groot Prins komt / wil men hem den Sabel en den Ponjaard niet geeven. Aan eenigen geeft men den Ponjaard zonder den Sabel; en aan anderen den Sabel zonder den Ponjaard / en zijn deeze twee stukken gemeenlijk met kostelijke gesteenten bezet. Den Kan nu met deezen Kalaat bekleed zijnde treed met al het volk weer in de Stad / gaat vervolgens na des Konings Huis (want in ieder Stad heeft men 'er een) kust de stijlen van de deur / en doet aldaar eenige gebeden voor het welvaaren van den persoon des Konings. Hier na keerd hy weer na zijn Paleis / daar een groot maal ondertusschen gereed is gemaakt / toonende deezen Kalaat aan alle de geenen / die hem komen zeggen / Mouba-

rek

rek Bachet, dat 's te zeggen / gezegend en van een goed voorteeken moet dit zijn.

Noch de Persiaanen / noch alle d' Oostersche Volkeren / weeten wat wandelen is / gelijk wy doen / en zy konnen zich niet genoeg verwonderen over ons in een tuin of andere plaats te zien gaan / en vervolgens weder ter plaatse keeren / daar wy eerst van daan gingen / en dit aldus een uur twee of drie vervolgen. Zy daar en tegen doen een tapijt spreyen op de vermaakelijkste plaats van den tuin / om daar op te gaan zitten / en de groente te beschouwen. Zoo zy ondertusschen eens opstaan / sulks geschied niet / als om eenige vruchten te plukken / daar zy van eeten willen; want zy maken 'er veel meer staats af als zy ze zelfs plukken / alzoo zy niet gaarne iets eeten / 't geen gehandeld is.

De Mannen dansen in Persien niet; want het zou hen voor een groote schande gerekend worden. Alleenlijk word deeze oeffening gedaan van de Hoeren / welke men op de maaltijden ontbied. Deeze weeten de wonderlijkste postuuren des weerelds te maken / om het gezelschap te verheugen. Zy hebben ook Goochelaars / die voor d' onzen geenzins behoeven te wijken; want daar de laatsten zich van kleine dingetjes gelijk als knoopen onder hun bekers dienen / heb ik de Persiaansche Goochelaars groote hoender-eyeren zien gebruiken / daar zy zoo behendig mee wisten om te gaan / dat het aldergaauwste oog daar in bedroogen zoude worden. Hun Koordedansers gaan d' onzen ook ver te boven. 'k Heb verscheidene maalen gezien / dat ze een touw boven aan een toorn vast maakten / daar ze niet alleen / vattende het touw tusschen de groote en de nevensstaande toon / op en rugwaarts weer afliepen; maar ik heb dit ook zien doen / met een kind van tien jaaren op de schouders / 't welk hen om den hals vast hield / hebbende niet anders om zich in 't gewigt te houden / als een stok / waar van d' einden met loot of yzer beslagen waren. Dat noch meer te verwonderen is / is dat ik dit door een jongman von omtrent twintig jaren zonder stok heb zien doen / strekkende alleenlijk beide d' armen uit / welke hem voor alle tegenwigt dienden.

Behendigheid der Persiaansche Goochelaers en Koordedansers,

De bygeloovigheid heerscht onder de Persianen zoo veel en meer als onder de Turken. Alvorens hun gebed te doen / zijn sy gehouden zich te wasschen / waar toe sy in ieder huis een groote vierkantige water-bak hebben / waar van het water door het stil staan gemeenlijk vol wurmen is / vermits men op veel plaatsen van Persien 't zelve in geen groote overvloed heeft. In dit water steeken sy 't hoofd / wasschen den mond / en wrijven 'er zich 't aangezigt mee; en wanneer men hen hun vuiligheid hier in voorhoud / antwoorden sy / dat dit water in een genoegsame menigte is tot de reiniging; want het moet vier voeten hoog in deeze bakken zijn; maar wat de loopende wateren belangd / hoe ondiep die ook zijn / konnen ze volstaan om hen te reinigen / en tot bidden bekwaam te maaken / grondende zich daar in op deezen regel van Mahomets Wet / dat / zoo den Pichkil, dat 's te zeggen de kemels drek / vloeide / dezelve tot de reiniging zoude konnen volstaan.

Bygeloovigheid der Persiaanen, en hun veelvondig gebruik der Baden.

Zy hebben noch een andere soort van wassching / insgelijks door de Wet ge-

gebooden / welke is / wanneer ze hun Vrouwen bekend hebben / na 't bad te gaan; en men heeft 'er / die bygeloovig genoeg zyn om 'er twee of drie maalen op een dag te gaan. Deeze baden zyn kamers / die van alle kanten gesloten zyn / en geen ander licht als door het gewelfsel ontfangen / daar eenige ronde glazen in zyn. Wanneer het water warm gemaakt is / klimt een knecht van het bad op het dak / en blaast op den hoorn / om de geenen / die zich baden willen / te waarschouwen. Zoo een Persiaan of een andere Mahometaan daar in acht dagen niet geweest was / zou hy een onlydelyke jeukte over syn gantsche lichaam gevoelen / 't welk komt van dat hun sweet-gaten / die de hette van het bad te vooren geopend had / zich komende te sluiten / de dampen des lichaams niet meer door deeze zelve sweet-gaten konnen uitwazemen. d' Order is / dat de mannen van des morgens al heel vroeg tot twee uuren na Zonnen opgang in deeze baden gaan / na welke tydt het hen verbooden is zich derwaarts te vervoegen; maar wat de luiden van middelen belangd / die hebben altemaal baden in hun huizen. Twee uuren na dat de mannen uit het bad zyn gegaan / gaan 'er de Vrouwen in. Aan den ingang is de plaats / daar zich een ieder ontkleed/ waar na men na binnen treed. Zoo iemand geen doek heeft om te bedekken / 't geen de schaamte niet toestaat te toonen / leend men 'er hem een / waar na men hem warm water over de schouders stort. Vervolgens komt 'er een knegt / of / zoo zich de vrouwen baaden / een vrouwspersoon / die hem met een grove doek alle de vuiligheid van het lichaam afvryft. Thans werpt hy zich in het warme bad / daar hy zich zoo lang reinigd als 't hem goed dunkt. Gelyk nu alderhande lieden in deeze baden gaan / en dat ze zich den een by den ander wasschen / gebeurd het menigmaal dat men 'er eenige kwaadaardige vuiligheid overgaard / gelyk ik daar een voorbeeld van gezien heb in twee Persiaanen / die nooit / volgens een waarschynelyke bekentenis / met eenig onzuiver mensch hadden te doen gehad.

'k Zou nu overtreeden tot de kleeding der Persiaanen; maar vermits wy ze in Europa hedensdaags genoeg zien / en dat zy de zelve kleeding ook daar gebruiken / oordeel ik / dat deeze moeite onnoodig zoude zyn / voor zoo veel het man-volk betreft; maar de vrouwen nooit of zeer zelden in andere plaasen komende / zal ik den Leezer hier der zelver kleeding gaan beschryven.

De Vrouwen gaan in Persien zeer prachtig gekleed / doch hun kleeding is niet afgezonderd in een bovenste en een onderste / of lyven en rokken / gelyk men in Europa draagt; maar is by na gelyk die der mannen. Van vooren is de rok open / en komt niet verder / als tot midden op de kuiten. Hun gordel / of kleed / 't geen de mannen om 't lichaam winden / is niet gesloten; maar hangt slechts losjes by 't lyf neer. De mouwen komen tot aan de hand / en sluiten daar zeer eng. Op 't hoofd draagen ze een klein hoog bonnetje / van zoodanig een fatsoen als de hoeden / welke men placht te dragen / uitgenomen dat deeze bonnetjes geen randen hebben / en volgens hun staat of middelen met gesteenten vercierd zyn. Van deeze bonnet slingerd somnigen een zydene sluier van achteren af / 't geen met het hair / 't welk hen niet tuiten langs de schouderen swierd / een aangenaam voor-

Kleeding der Persiaansche Vrouwen.

werp

werp voor het gezicht maakt. Zy draagen / gelijk de mannen / een onder-broek / welke hen tot d'enklaauwen toe komt / en zijn ook hun ſchoenen niet verſchillende van die der mannen / hoewelze met meerder recht muilen genoemd mochten worden; want ze zijn van zoodanig een maakſel als de muilen / welke de vrouwen by ons draagen / uitgezonderd dat ze een klein yzertje onder de hiel hebben.

Men heeft in Perſien zeer veel ſchoone Vrouwen / zoo geelachtigen als blanken; want gelijk men 'er van alle kanten van d'eenen en d' anderen brengt / kiezen de geenen / die daar de Koopluiden van zijn / de ſchoonſten die ze vinden konnen. De blanken komen van Poolen, Muskovie, Cirkaſſie, Mengrelie, Georgie, en van de Frontieren van Groot Tartarye. De geelagtigen haald men uit de Landen van den Grooten Mogol, en uit die des Konings van Golkonda, en des Konings van Vizapour. Wat de ſwarten belangd / waar van men 'er ook een menigte in Perſien heeft / die komen van de kant van Melinde, en van de Roode Zee.

De vrouwen in Perſien laaten zich niet zien / aan wie 't ook zoude mogen weezen / als alleen aan hun mannen. Wanneer ze in d' openbaare baden gaan / 't geen niet gedaan word als van de geringer ſlag / bedekt hen een groote ſluyer van 't hoofd af tot de voeten toe / en daar zijn maar twee gaatjes / ter plaatſe daar d' oogen ſtaan / daar ze door zien om de weg te konnen gebruiken. In huis bemoeyen zy zich nergens mee / zelfs niet met de huishouding; ook eeten zy nooit met hun mannen / wanneer 'er maar iemand van buiten inkomt. Aldus ſtaat alles ter beſchikking van den man / en zijn de vrouwen geen meeſtereſſen / maar eer ſlaavinnen. 't Meeſte gedeelte van den dag brengen zy door met Tabak op verſcheidene manieren te gebruiken; want zy konnen in hun gevangenis geen ander vermaak hebben. Zoo haaſt een dochter getrouwd is / heeft ze geen anderen ommegang / als met haar dienſtmaagden / of haar Gelubden; en de vrouwen van Staat zijn de geenen / die 't naauwſt bewaard worden. Hoe hooger een man in waardigheid verheven is / of hoe hy meer rijkdommen bezit / hoe hy een grooter getal van vrouwen en ſlaaven zal onderhouden; want de Perſianen hebben gaarne dat een ieder hun macht en gezag bekend zy; en over deeze vrouwen hebben zy zulk een volkomene heerſchappy / dat ze in hun tegenwoordigheid malkander geen kwaad opzigt durven geeven.

Macht der Perſiaanen over hun Vrouwen.

Men heeft tweederhande Gelubden tot de bewaaring der Sultaanen / en Vrouwen van groote Heeren. D' Eenen zijn blank / doch deeze komen niet by de Vrouwen / maar zijn alleenlijk geſteld tot de bewaaring des eerſte ingangs van den Haram; d' anderen zijn ſwart / lelijk van aangezigt / en tot den buik toe gelubd / gelijk ook d' eerſten zijn; want in Perſien gebruikt men geen Gelubden / die maar iets mannelijks overgehouden hebben. Deeze laatſten zijn 't / die 't binnenſt van den Haram bewaaren. Zoo een Vrouw van Staat noodzaakelijk uit moet weezen / gaan 'er verſcheidene Gelubden voor en achter / met groote ſtokken / om een yder te doen wijken. Wanneer des Konings Vrouwen te Landewaart zijn om zich te verluſtigen / moet men zich wachten van op een mijl of twee die plaats te na-

de-

deren; om hier van verwittigd te zijn / trekt 'er een menigte van blanke Gelubden voor uit / die de tijding daar van brengen; want de swarte Gelubden blijven altijd tot bewaaring der Vrouwen / en worden zeer zelden tot eenige andere diensten gebruikt. Zoo 't kam te gebeuren / dat iemand na deeze waarschouwing / 't zy slaapende of waakende / omtrent de plaats gevonden wierd / daar des Konings Vrouwen zijn / zou hy terstond / zonder eenige maniere van rechtsvordering / aan stukken gehakt / of op eenige andere wreeder manier om hals gebracht worden / gelijk uit het volgende voorbeeld wel af te meeten is. Cha-Abas den tweede zekere tijd met zijn Vrouwen te Landewaart getrokken zijnde / raakte een der geenen / die de tenten had helpen oprechten / vermoeid zijnde door den weg en door den arbeid / by ongeluk onder een deezer tenten in slaap. Kort hier op des Konings Vrouwen daar gekomen zijnde / en deezen rampzalige in 't oog gekreegen hebbende / gaven uit verbaasdheid een geweldige schreeuw. Terstond schooten de Gelubden toe / en / zonder hem eens den tijd te geeven van ter deeg t'ontwaaken / wonden zy hem in 't kleed / daar hy op lag / en begroeven hem alzoo leevendig; over welke daad / gelijk over een teeken van genegentheid tot hun Meester / zy van den Koning begiftigd wierden. Als deeze Vrouwen door een Dorp trekken / al was 't ook in 't midden van de winter / en zelfs by nacht / moeten alle de mannen / zoo haast zy hier van verwittigd zijn / ten bedde uit / om zich zoo lang aan een kant te houden / tot dat ze ten minsten met alle hun gevolg twee of drie mijlen verder zijn getrokken,

Gruwelijke wreedheid van eenige Gelubden.

ZEVEN-

ZEVENTIENDE HOOFD-STUK.

Vreemde manier van Erven en van Huwelijken. Hoedanig d'Echt-scheidingen in Persien verricht worden. Rouwklagten over Dooden, en wijze van begraaven. Wonderlijke gebaarden der Moulhas, als zy de lijken na het Kerkhof verzellen. Gedaante der Persiaansche Graven. Vreemd gevoelen der Persiaanen omtrent de Dooden, d'Opstandiging, &c.

WAt de Huwelijken der Persiaanen belangd / d' Ouders zijn gewoon hun kinderen zeer vroeg en omtrent d' ouderdom van negen of tien jaaren t' ondertrouwen. De Wet van Mahomet staat hen niet toe meer als vier wettige Vrouwen te neemen / welke zy Nekha noemen; maar daar zijn 'er anderen / Amoutha geheeten / dat 's te zeggen Huur-wijven, en van deezen mogen zy 'er zoo veel neemen / als zy voeden konnen / en voor zoo veel tijds als 't hen believd / 't geen met kennis van den Rechter toegaat. Ook konnen zy de Slaavinnen / welke zy koopen / gebruiken / en worden de kinderen / zoo van d' eenen als van d' anderen voor wettig gehouden / en erven gelijkerhand / zonder dat 'er van oudste of jongste gesprooken word; maar twee Dochters trekken maar zoo veel als een Zoon. Wanneer de tijd der Vrouwen / die ze te huur genomen hebben / verstreeken is / stuurd den man / zoo hy ze niet langer houden wil / wederom / en zijn zy als dan gehouden zich veertig dagen van alle vleeschelijke gemeenschap te onthouden / om te zien of ze ook swanger zijn.

Vreemde manier van erven.

Den Man geeft aan de Vrouwen / welke hy trouwd / een Bruidschat / op zijn goederen beteekend / en stuurd hen geld en stoffen om zich te kleeden. De Dochters stuuren 'er ook insgelijks aan de Mannen / maar weinig / en alles door tusschenkomst van deeze of geene bedaagde Vrouwen; want de twee partyen hebben malkander nooit voor heen gezien. De Bruilofts-dag gekomen zijnde / stuurd men op 't geluid van trompetten en trommels eenige Paarden of Mannen / die gelaaden zijn met Kleederen van de Bruid / ten huize van den Bruidegom / 't geen dikwils uit een ydele roemzucht geschiet / en meestentijd zoo veel niet te beduiden heeft / als het wel schijnt. De Bruid word te voet geleid / gevolgd van verscheidene Vrouwen met ontsteekene Was-kaarsen in hun handen; voor aan gaan eenige trommelslagers en andere Speellieden. Aan het huis gekomen zijnde van den geen / die

Van Huwelijken.

die haar Man zal zijn / houd hy de deur geslooten / in geval hy / om des Dochters Ouders in het Huwelijk te doen bewilligen / een grooter Bruidschat belooft heeft / als hy kan of wil geeven. Terstond klopt men; maar op hy te kennen geeft / dat hy de Dochter tot die prijs niet en begeerd; maar eindelijk / na eenige woorden over en weer / overeengekomen zijnde / treed de Bruid binnen met de Vrouwen / die haar verzellen / en alle de Bloedverwanten. Thans leest een Moulha de voorwaarden des Huwelijks / waar na de Bruid en alle de Vrouwen met haar in 't binnenste van 't huis in eenige kamer gaan; want de mannen en vrouwen eeten ieder in een byzondere plaats.

Dit is het alles / dat op den trouw-dag gedaan word; maar de volgenden vallen niet altijd zoo aangenaam / en 't gebeurd menigmaal / dat de twee partyen wel haast in kwaad verstand raaken; in welken gevalle / en wanneer de man de vrouw kwalijk handeld / de vrouw / die d' echt-scheiding verzoekt / te gelijk ook om het beloofde Huwelijks-goed spreekt; maar gemeenlijk word dit van den man geweigerd / onaangezien welke weigering de vrouw by haar verzoek blijvende / word ze dikwils noch arger gehandeld / en daar door genoodzaakt tegen hem te zeggen / dat hy haar maar gaan zal laaten / en dat ze niets van hem begeerd. Hier op gaan zy te saamen na den Kazi of Cheic-lesloum, die den Leeraar des Wets is / in welkers tegenwoordigheid zy malkander verlaaten / blijvende vervolgens een ieder weer zoo vry als voorheen. Volgens hun Wet konnen zy dit drie maalen doen; maar na deeze drie maalen mag den vrouw niet weer by den man keeren / ten minsten zoo van te vooren / indien hy haar voor de vierde maal weer aan wilde neemen / een ander haar niet en trouwde / en vervolgens verstiet.

Echt-scheidingen.

Nu is my noch overig eenige aanmerkingen te doen wegens het sterven en begraaven der Persiaanen. De gewoonte is / wanneer den zieke gevaar van 't leeven loopt / verscheidene buuren boven op het dak van 't huis t' ontsteeken / om de buuren te verwittigen / dat zy God voor hem bidden zullen. Als hy nu komt te sterven / weergalmd het gantsche huis van 't schreeuwen en krijten / inzonderheid der vrouwen / die zich 't hair uit 't hoofd trekken / en zulke wonderlijke postuuren maaken / dat men zeggen zou / dat ze met den Duivel bezeten waaren. Onder dit schreeuwen en klaagen doen ze lange vertoogen van alle des overleedenens braave hoedanigheden / waar na sy t' elkens weer afgrijselijk aan 't gillen tyen. Hier na gaat men by den Kazi, om hem te verwittigen / dat zoodanig een gestorven is / waar op den Kazi antwoord aan den geen / die hem deeze tijding brengt Serchouma salamet-bachet, dat 's te zeggen / dat u hoofd in veiligheid zy. Ondertusschen neemt hy zijn zegel / en zegeld de verlof-brief aan den Mourderchour, welke den geen is / die de dooden wascht / om het lichaam uit den huise te haalen / en het zelve te gaan wasschen in een huis / 't geen ten deezen einde dicht by eenig loopend water gestigt is. Hier na siet men een menigte van Moulhas komen met de Vaanen van de Mosquee / welke lange stokken gelijk als pieken zijn / aan welker einden men breede ysere en latoene plaaten hegt /

Rouw-klagten over Dooden, en maniere van Begraaven.

hegt / die zoo dun en swak zijn / dat se op de minste beweeging gelijk als zijde of iets diergelijks buigen. Rondom deeze stokken is ook eenig tafraf gewonden / even gelijk men onze vaandels opzold. Deeze Moulhas roepen luidskeels Alla, Alla, Alla, niet anders herhaalende / en nu op den eenen en dan op den anderen voet danzende; en / vermits de geenen / die 't luidst schreeuwen / 't meeste geld krijgen / steeken zy beide de duimen in d'ooren / en trekken met de vingers de wangen te rug / om meerder geweld te konnen schreeuwen. 't Lichaam gewasschen zijnde / worden de kleederen / daar den overleedene in gestorven is / aan den Mourderchour gegeeven / gelijk hem toebehoorende. Als men nu de baar moet draagen / daar het lijk oplegt / is 't de gewoonte / dat een ieder / dien zy ontmoeten / de schouder daar zoo lang toe leend / tot dat een ander hem komt verlossen / en worden deeze lieden door de Maagen van den overleedene daar na voor hun moeite vergolden. Zoo 't een man van Staat is / zadeld en toomd men alle zijn paarden / en men leend 'er zelfs van anderen / om zijn lijkstaatie t' aanzienlijker te maaken. Op 't een legt men zijn tulband / op 't ander zijn sabel / op anderen zijn pijlen / zijn boog / sijn schild / en in 't algemeen alles / 't geen dienen kan om den staat of dapperheid van den overleedene te doen kennen. Ziet daar / hoedanig de Lijk-staatie der Grooten is; want de gemeene en slegte lieden gebruiken niet veel omstandigheden / en word het lijk maar alleenlijk met het schreeuwen en zingen der Moulhas na het Kerkhof gebracht. 't Grootste / dat men t' Ispahan vind / word Kabreston genoemd; maar in des zelfs gantsche omkring ziet men geen een fraaye Graf-stede. d'Armeniers doen by wijlen een grote steen of zark leggen op de plaats / daar ze begraaben zijn; maar de rijksten doen vier pijlaaren oprechten / welke een gewelffel onderschraagen / waar onder zy voor de zon bevrijd zijn / wanneer zy alle jaaren / volgens hun gewoonte / gelijk hier voor gezegt is / op de graven ter geheugenis der overleedenen gaan eeten en drinken.

Vreemde gebaarden der Moulhas, omtrent de dooden.

Maar om weer te keeren tot het Kerkhof der Persiaanen; men maakt de kuil van zes voeten in de langte en even zoo veel in de diepte / doch de breedte kan gemeenlijk niet meer als twee voeten haalen. Hier na graafd men in een der zijden / welke na Mekka gelegen is / een plaats / zoo groot als het lichaam / alwaar men den doode op de zijde in legt / met het aangezicht na Mekka gekeert. Thans steld men twee tichels aan de zijden des hoofds op zoodanig een manier / dat d'aarde / indien ze komt te vallen / zijn aangezicht niet bedekken kan. Zoo 't een rijk man is / of die een goed Soldaat is geweest / begraafd men met hem zijn tulband / zijn sabel / zijn pijlen / en zijn pijl-koker / en men steld ook eenige spijzen by het lichaam. Eindelijk bemuurd men dit gat / daar het lichaam in legt / met gebakkene steenen / en men vuld d' andere kuil weer met aarde / gelijk men by ons doet / waar na een ieder weer heen gaat. De Moulhas alleen keeren weer na het huis van den Overleedene / daar men hen ten eeten geeft / en voor de moeite voldoet / welke zy gehad hebben met zoo lang te zingen en te schreeuwen. Vervolgens komen de vrienden by den erfgenaam van den overleedenen / om

Gedaante der Persiaansche graven.

hem te betuigen de droefheid / welke zy over de dood van zijn Bloedverwant hebben. Thans ſpreeken zy van de verſmaading des weerelds / en zeggen / dat het daar mee gelegen is als met een Karavaane / waar van de eenen eer als d' anderen ter Leger-plaatſe komen. Acht dagen daar na ſtijgt den erfgenaam te paard / en gaat alle deeze bezoekingen weer afleggen.

Wat de groote Heeren belangt / zy beveelen gemeenlijk by hun teſtament / dat hun lichaam na Mekka, of na Meched, daar een van hun Heiligen legt / gevoerd zal worden.

Vreemd gevoelen omtrent de dooden, en d'opſtandiging, &c.

De Perſiaanen gelooven / gelijk de Turken / dat / zoo haaſt de kuil daar ze in begraaven zijn / weer toegemaakt is / twee Engelen daar komen / Neguir of Manguer genoemd / die den overleedene tot den gordel toe oprechten / en hem reden van zijn geloof vraagen / en dat zy hem / volgens het goed of kwaad dat hy gedaan heeft / wel of kwalijk handelen. Aangaande de pijniging der zielen voor d' opſtandiging / zommigen zeggen / dat deeze pijniging niet anders en is / als een geweldig berouw over de weetenſchappen en andere volmaaktheden van de ziel / welke zy verkrijgen konden / niet verkreegen te hebben / en derhalven tot die volmaaktheid niet gekomen te zijn / welke God van hen vereiſchte. Anderen gevoelen / dat de zielen der rampſaligen geplaagd worden met droomen en afgrijſelijke verſchijningen / daar in tegendeel die der geluk zaligen geduurige verſchijningen van dingen hebben / die hen verheugen konnen / tot dat den Saheb-el-zaman, den meeſter des tijds / komen zal / om de Wet van Mahomet te beveſtigen / welke met zijn eigene hand den Dedgar zal dooden / die zoo veel is als of wy zeiden den Antichriſt, en dat dan alle leevendigen op ſtaande voet zullen ſterven / 't geen ter zelve tijd gevolgd zal worden van d' algemeene opſtandiging / dien zy Maavedet-hechré noemen. Dat de zelve lichaamen en zielen zich weer vereenigen zullen / om in den dag des oordeels voor den troon van den grooten Rechter des weerelds te verſchijnen / en dat 'er / om derwaarts te komen / een brug is / Polſerat genoemd / ſcherper als een mes / waar over de Muſulmans ligter zullen gaan / als een vogel vliegen kan. Dat de godloozen en ongeloovigen op d' eerſte tree onder deezen brug zullen vallen / alwaar een vloed loopt van vuur met duizend Duivelen / gewapend met harpoenen / tangen / en diergelijke inſtrumenten / om hen daar in te trekken. En in der daad wanneer een Perſiaan geen recht van een ander Perſiaan kan hebben / zal hy hem eindelijk dit dreigement doen; Eer ghy den Polzerat overgaat, zult gy 't me dubbeld wedergeeven; 'k zal u by de ſlip van uw kleed vaſt houden, en u beletten een voet voort te zetten, voor gy my voldaan hebt. Maar die wat loozer zijn / lachen met deeze praatjes / en antwoorden; wel, wel, wy zullen eens zien of ik ſtruikelen zal, als ik den Polzerat overgaa. Den Portier van 't Paradijs / welke zy Ruzuen noemen / zal hen / zeggen zy / de deur open doen. Hier zullen zy zitten op den boord van den grooten Kauſſer, 't geen een fontein is / daar hun Propheet met een groote pollepel hen van dit water te drinken zal geeven; en dat zy vervolgens een menigte van vrouwen zullen hebben /

daar

daar expresselijk toe geschaapen / benevens alderley lekkere geregten; en om deeze plaats van vermaak en van heiligheid niet te besmetten door de noodzaakelijkheden / welke op het eeten en op het drinken volgen / zal alles uit wazemen in een welruikend sweet / en zy zullen in eeuwigheid in deezen staat blijven. Anderen / die verstandiger zijn / zeggen / dat men deeze dingen niet volgens de woorden vatten / maar dat men gelooven moet / dat de geluksaligheid niet en bestaat / als in de volmaakte kennis der weetenschappen / en dat / wat de zinnen belangd / de zelve hun voldoening gelijkformig heur hoedanigheid zullen hebben.

EINDE
DES
DARDE DEELS.

Zeldzaame en gedenkwaardige ZEE- en LAND-REIZEN van EDUWARD MELTON, Engelsch Edelman, Door de voornaamste Gedeelten des Werelds.

VIERDE en LAATSTE DEEL, DOOR PERSIEN, TURKYEN en INDIEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Den Schrijver vertrekt van Ispahan na Turkyen. Komst tot Erzerom. Onmenschelijke wreedheid der Turken, gepleegd tegen een Armenisch Kind, en des zelfs wonderlijke volstandigheid in het Geloof. Menigte van Turksche Kerkhoven. Des Schrijvers aankomst tot Konstantinopolen, &c.

Den Schrijver vertrekt van Ispahan na Turkyen.

GElijk alle menschen van nature tot veranderingen geneigd zijn / en dat deeze drift door het bezigtigen van vreemde Gewesten / en anderer volkeren zeden / geweldig aangroeid / alzoo men altijd die gedagten heeft / dat men op andere plaatsen noch iets wonderlijkers zal zien / begon ons / na dat wy in Persien tusschen de veertien en vijftien maanden overgebracht hadden / het verblijf aldaar te verdrieten; waarom wy ons gereed maakten / om met d' eerste Karavaane, die

die na Turkyen gaan zoude/ te vertrekken. Indien wy alleenlijk door Persien hadden moeten trekken/ zouden wy zoo lang na geen Karavaane hebben willen wachten; maar vermits het reizen in Turkyen op ver na zoo veilig niet en is/ en dat men gestadig voor de Roovers/ die in menigte tot allen tijde op de Reizigers passen/ te vreezen heeft/ waren wy genoodzaakt/ na dat wy alles al vaardig hadden gemaakt/ alzoo de Karavaane op haar vertrek stond/ noch drie weeken t' Ispahan te verblijven/ 't geen veroorzaakt wierd door een geschil/ 't welk onder eenigen der voornaamste Kooplieden van de Karavaane ontstond/ en dat buiten twijfel noch langer geduurd/ en grooter ongelukken als het doodslaan van ettelijke Armenische en Turksche Dienaars/ benevens vier a vijf Kemel-houders/ veroorzaakt zoude hebben/ indien den Koning daar geen order in had doen stellen.

Komst tot Erzerom.

't Geschil dan aldus eindelijk ter neder gelegt zijnde/ vertrokken wy op den 2 April des jaars 1674 uit Ispahan, en kwamen op den 26 Juny t' Erzerom; want vermits wy by na alle den tijd de zelve weg trokken/ dien wy gehouden hadden/ wanneer wy met de Karavaane van Smyrna na Persien reisden/ en dat die alreeds hier voor in 't breede beschreeven is/ zou het te eenemaal onnoodig zijn de beschrijving van alle de plaatsen/ daar wy door trokken/ noch eenmaal hier in te voegen; en zelfs zou ik ook hier van Erzerom geen gewag gemaakt hebben/ indien wy daar geen aanschouwers waren geweest van d' afgrijselijkste wreedheid/ die de Zon ooit beschouwd heeft. Ziet hier 't verhaal daar van.

Zeker jonge Turk/ welkers Moeder een groote Vriendin was van een der aanzienlijkste Armenische Vrouwen/ trouwde/ op den tweeden dag na onze komst in de voornoemde Stad/ een Dochter van zijn Landaard. d' Armenische Juffer/ die maar een mannelijk kind had/ een jongetje van omtrent twaalf jaaren/ wierd overmits hun onderlinge vriendschap van de Turkin te bruiloft genoodigd. 't Gedagte jongetje/ die 'er by geweest was/ wanneer des Bruidegoms Moeder de zijne kwam nooden/ wenschte/ gelijk de kinderen/ ook wel op deeze Feest te weezen/ en vroeg derhalven aan zijn Moeder/ of ze hem mee wilde neemen. De Moeder/ dien de gewoonten des Lands zeer wel bekend waren/ zei tegen haar zoontje/ dat dit geensins geschieden konde/ vermits het geen mannelijk kind van meer als vijf/ of ten uitersten zes jaaren/ geoorlofd was zich onder de Turksche Vrouwen en Dochters te vermengen. Den jongen Armenier liet daarom echter niet sterker als te vooren aan te houden/ en wierd daar in geholpen van een Moeye/ die hier by was/ welke/ om haar Neefje te behaagen/ zeide/ dat men hem als een meisje zoude kleeden/ en dat 'er onder zoo veel menschen niet eens acht op geslaagen zoude worden. Om kort te gaan/ de Moeder liet zich bepraaten/ en nam haar Zoontje/ gelijk een meisje gekleed/ met zich op de Bruiloft. Zekere oude Turkin/ die zich mede op deeze Bruiloft vond/ had gestadig 't oog op dit gewaande Dochtertje/ 't geen haar al te rustig en rad scheen te weezen/ om te zijn 't geen de kleederen voorgaven/ inzonderheid wanneer het danste. De genoodigden des avonds vertrokken zijnde/ nam deeze oude vrouw des Bruidegoms Moeder

Be ſpiegelt u Europa aan De deugt, Van Trouw geloof in deeſe Armeenſe

past op Beül noch 's Moeders droeve toon, Staat alles door en wint de Martel kroon,

Moeder alleen / en zei haar / dat zy niet geloofde / dat haar Vriendin een dochtertje met zich gebracht had / maar dat zy uit alle de gebaarden niet anders konde oordeelen / of 't was een jongetje / 't geen men aldus verkleed had. Des anderen daags 't gantsche gezelschap weer by een gekomen zijnde (want de Bruiloften duuren in Turkyen ten minsten drie dagen) kwam d' oude Turkin de zelve reden voorhouden aan de Moeder en aan de Moeye van den jongen Armenier. Deeze twee zich daar over zeer gestoord aanstellende / en haar verzekerende / dat het een meissen was / vond de Turkin / die de schande niet wilde hebben van geloogenstraft te worden / den middel van het kind aan een kant te krygen / en het zelve in den kamer der slaavinnen van des Bruidegoms Moeder gebragt hebbende / trokken zy 't d' onderbroek uit (want in 't Oosten of de Levant draagen de Vrouwen die zoo wel als de mannen) en bevonden / dat d' Oude zich in haar oordeel niet bedroogen had. Terstond vloog het gerucht daar van door 't gantsche huis / en dit gerucht wierd van een geweldig gemor gevolgd; al het volk riep / dat de kamer ontreinigd was / en dat d' Armenische dit gedaan had om met hen en hun wet te spotten. Weinig hier na (want in een oogenblik was de gantsche Stad daar vol van) kwamen verscheiden der aanzienlykste Mahometaanen in huys stooten / en de Moeder / de Moeye / en het Kind / by de kop grypende / sleepten zy ze voor den Bassa, ten einde hy daar recht over deede. Den Bassa stuurde de twee Vrouwen weer na huis / en bewaarde het Kind zeven of acht dagen / geloovende dat het volk inmiddels weer tot stilstand zoude raaken / maar 't was te vergeefs / en of hy hen voorhield / dat het maar een Kind was / en dat de nieuwsgierigheid meer deels in deeze zaak had als de kwaadwilligheid / 't mocht alles niet helpen. Den Vader / voor onheil beducht zijnde / bood half zoo veel gouds te geeven als zijn zoontje swaar woeg; doch deeze raazende gemeente was nergens mee te stillen. Den Bassa echter geen vonnis des doods tegen het Kind willende uitspreeken / stelde het in handen van des Bruidegoms Ouders; want het was hem niet mogelyk / zonder een merkelyk gevaar / zich langer tegen het woeden des volks te konnen stellen. Deeze brachten het arme jongetje op het midden van de groote markt / en hebbende het aldaar naakt uitgekleed / uitgenomen den onderbroek / begonden zy het leevendig te villen / van den hals af tot de middel toe; doch dien dag deeden zy niet meer als het vel van den rug af taenen. Vervolgens dit rampzalig schepsel met goede wacht den gantschen nacht in deezen staat daar gelaaten hebbende / kwaamen zy des anderen daags weder / om het den borst en d' armen te villen. Den Kadi, den Moullah, en verscheiden der voornaamste Mahometaanen van de Stad / waren den jongen Armenier geweldig aan om hun wet t' omhelzen / en alzoo deeze afgryselyke tormenten t' ontgaan. Zijn Moeder kwam daar ook / en hem zeer minnelijk omhelzende / bad zy hem met d' oogen vol traanen / deernis met haar en met zich zelven te hebben / en Mahometaansch te worden / om zijn leeven te behouden; maar noch haar traanen / noch de beweegelykste woorden / welke de droefheid haar in den mond gaf / waren bekwaam om zyn standvastigheid te doen wag-

Onmenschelijke wreedheit der Turken gepleegd tegen een Armenisch Kind.

waggelen. Hy antwoordde zijn Moeder met een kloekmoedig gelaat / dat hy alles geduldig geleeden had / en dat hy ook noch zoo zoude doen; dat d'aldersvaarste pijnigingen hem niet bevreest maakten; maar dat zijn grootste droefheid was / dat zijn eigene Moeder hem aan was om zijn Zaligmaker te verloochenen / 't geen hy nooit zoude doen. D' Onmedoogende Turken / in plaats van door deeze standvastigheid bewoogen te worden / voeren voort met hem den borst en d' armen te villen / na welke wreede daad / die veelen der aanschouwers de traanen uit d' oogen trok / lieten zy hem als vooren onder goede bewaaring; want hun voorneemen was / alle dagen eenig deel van zijn lichaam te villen / tot dat hy den geest zoude geeven; doch den Bassa eindelijk een gruwel van deeze onmenschelyke wreedheden hebbende / kwam des morgens vroeg met zijn wagters op de Markt / en deed deezen jongen Martelaar 't hoofd afslaan / waar door men geloofde / dat hy onder de hand eenig geld ontfangen had. Uit dit voorbeeld kan den Leezer zien / hoe volstandig d' Armeniers in hun geloof zijn. 't Was te wenschen / dat d' Europische Kristenen / welken God ongelijk meer genade heeft gedaan / hen daar in navolgden.

Op den 19 July weer van Erzerom getrokken zijnde (want de Karavaanen moeten hier gemeenlijk zoo lang stil blijven / waar van ik hier voor in de beschrijving der zelve Stad d' oorzaak gezegt heb) kwamen wy op den 5 Augusti te Tokat, daar wy op nieuws elf dagen stil bleeven leggen. Tot dus ver zal den Leezer de beschrijving van alle de plaatsen konnen vinden / welke men onder wege aandoet / benevens eenige byzonderheden / die daar omtrent aan te merken zijn. 'k Zal nu wijders voortgaan met te zeggen / hoedanig men van hier tot Konstantinopolen, de Hoofd-Stad van Turkyen, komt.

Tokat.

Van Tokat den 16 des voornoemde maands vertrokken zijnde / begaaven wy ons in een tocht na Turkal, 't geen een groot vlek is by een zeer hoogen berg / op welkers top een sterkte legt. De rivier / die van Tokat komt / slaat hier tegen de huizen aan / en is geweldig visch-rijk. Men heeft hier een der beste Karvanzeras vast de gantsche weg.

Turkal.

Van de voornoemde plaats trokken wy na Amazia, 't welk een groote Stad is / gebouwd op 't hangen van een berg. Van de zuider kant alleen heeft ze het gezigt op schoone Landerpen. De rivier / die hier voor by loopt / komt van Tokat, en gaat zich vier dag-reizen van Amazia in de Swarte Zee werpen. Men trekt 'er over langs een houten brug / die zoo eng is / dat 'er maar drie menschen nevens malkander konnen gaan. Om Fonteinwater in deeze Stad te doen komen / heeft men eertijds een mijl ver een weg daar door gebaand door rotsen / die in hardheid voor geen marmer-steen behoeven te wijken / 't geen een grouwelijken arbeid is geweest. Ten Oosten ziet men op een hooge Berg een sterkte / daar men geen ander water kan hebben / als 't geen men van de regen in een bak vergaderd. In 't midden van den Berg / daar de Stad op gelegen is / vind men een schoone waterwel / en ter zelve plaatse verscheidene kamers / in den Berg gehouwen / daar eenige Dervis hun woon-plaats in hebben. Niet meer als twee lompe

Amazia.

ye Karvanzeras heeft men in Amazia; maar 't landschap daar rondom is zeer goed / en draagt de beste wijn en de beste vrugten van gantsch Natolie.

Daar van daan trekt men op Delekiras, 't geen een groot Dorp is. Delekiras.

Hier aan volgd Azilar, een groot vlek / daar men twee Karvanzeras heeft. Azilar.

Vervolgens komt men t' Ozeman, een klein Stedetje / gesticht aan den voet van een heuvel / waar op een zeer sterk Kasteel legt / en aan des zelfs voet twee gemakkelijke Karvanzeras. De rivier van Gizelarman, die wijd en diep is / loopt aan de zuider zijde langs de Stad / en trekt men over de zelve langs een der schoonste Bruggen / die men zien kan. Zy steund op vijftien boogen van gehouwene steen / die altemaal zeer hegt en vast gebouwd zijn. Niet ver van deeze Brug ziet men zes Kooren-molens / die aan malkander gestigt zijn / invoegen dat ze maar een schijnen te weezen. Ozeman.

Agizenzalou, daar men in gevolg aankomt / legt by een Rivier. Men heeft 'er een Karvanzera en een schoone Mosquee. Deeze vier laatste dag-reizen zijn zeer gevaarlijk / vermits de doortochten naauw / en den Roovers derhalven voordeelig zijn / waar van men 'er een groote menigte hier te lande heeft. Op de tijding / welke wy te Delekiras kreegen / dat een troep van dit volk op ons paste / deeden wy een geleide van den Bassa van Tocia verzoeken / welke ons vijftig Ruiters tot onze verdeediging stuurde. Agizenzalou.

Van hier namen wy onze weg op Tocia, 't geen een groote Stad is / leggende op heuvels / die aan groote Bergen gehegt zijn. Op den hoogsten deezer heuvels / welke ten Oosten strekt / staat een sterkte / daar den Bassa in woond / en in de Stad een der schoonste Karvanzeras van de gantsche tocht. De meeste inwoonders van deeze plaats zijn Grieksche Kristenen. Tocia,

Vijf dagen daar na kwamen wy te Polia of Polis, een redelijk Stad / leggende aan de voet van een gebergte / waar van de meeste Inwoonders insgelijks Grieksche Kristenen zijn. Deeze Bergen zijn geweldig hoog / en vervolgen twee dag-reizen ver. Ze staan vol van alderhande Boomen / die recht en zeer hoog zijn / gelijk Dennen-boomen / en zijn doorsneeden met een menigte van vlieten / daar men zeer beswaarlijk over zoude konnen komen / zonder de Bruggen / welke den Grooten Vizir Kuprigli daar heeft doen bouwen. Gelijk in alle deeze Gebergten 't Land zeer vet is / zouden 'er de paarden in blijven steeken / wanneer 'er sterke regens vallen / of wanneer de sneeuw begint te smelten / indien den zelven Vizir geen zorg gedraagen had om alle de kwaade weegen van dit gebergte tot Konstantinopolen toe te doen bestraaten; 't geen niet zonder een uitsteekende koste heeft konnen geschieden / om dat alle de steen van zeer ver heeft moeten gehaald worden. Men heeft 'er een menigte van groote Duiven / gelijk Hoenderen / die van een zeer goede smaak zijn. Tusschen de Stad en 't gebergte is een schoon plein / 't geen omtrent twee mijlen lang is; waar na men over een rivier trekt / die 't land bevogtigd / en het zelve een groote vruchtbaarheid bybrengt. Langs beide de zijden van de weg teld men meer als twintig Polia of Polis.

Menigte van Turkiche Kerkhoven. groote Kerkhoven; want 't is de gewoonte der Turken zich op de gemeene wegen te doen begraaven/ alzoo zy gelooven/ dat de voorbygangers als dan gebeden voor hunne zielen zullen doen. Op ieder graf ziet men een marmere kolom/ die half wege in d'aarde staat/ en daar is 'er zulk een menigte van verscheidene koleuren/ dat men daar uit wel oordeelen kan/ dat 'er een groot getal van schoone Kristene Kerken te Polis en daar omtrent geweest moet zijn. Men zei ons ook/ dat 'er noch zeer veele van deeze kolommen of pylaaren in verscheidene Dorpen van dit gebergte zijn/ en dat de Turken 'er noch alle dagen van daan haalen/ om ze op hun Graf-steden te stellen.

Chabangi. Drie dagen daar na kwamen wy te Chabangi, een klein Stedetje/ gestigt op den oever van een Meir/ Chabaubigul genaamd/ daar op sommige plaatsen het paard tot den buik toe ingaat; invoegen dat deeze weg/ indien ze langer duurde/ geweldig ongemakkelyk zoude vallen.

Isnich. Den volgenden dag kwamen wy t' Isnich. Een gedeelte van deeze Stad is gestigt op 't hangen van een heuvel/ en 't ander gedeelte in een vlakte/ welke tot de zee toe strekt. De jagt omtrent deeze Stad zeer goed zynde/ en des zelfs Landschap alderlei schoone vruchten en zeer goede wijn voortbrengende/ deed Sultan Amurat op de hoogste plaats een Serraglio bouwen/ van waar men te gelijk de zee en de Landeryen kan beschouwen. De meeste Inwoonders van deeze plaats zijn Jooden/ welker voornaamsten handel in koorn en in hout om te bouwen bestaat.

Hier scheidden wy ons van de Karavaane af; want/ dermits de wind goed was/ en dat men in zeven of acht uuren van Isnich ter zee tot Konstantinopolen kan komen/ zonder 't minste gevaar te loopen/ daar de Karavaane noch drie dagen onder wege moet zijn/ vonden wy 't raadzamer/ alzoo wy van een zoo lange tocht vry vermoeid waren/ de korste weg te kiezen.

Aankomst tot Konstantinopolen. Des morgens omtrent tien uuren derhalven met alle onze byhebbende goederen scheep gegaan zynde/ kwamen wy des avonds ten zes uuren op den 5 September tot Konstantinopolen, van welke Stad den Leezer de beschryving in 't volgende Hoofd-stuk zal vinden.

TWEEDE HOOFD-STUK.

Gelegentheid van Konſtantinopolen. Schoone Haven. Veſting van Konſtantinopolen. Aangenaame beſchouwing van buiten, en lelijkheid der Stad van binnen. Beſchrijving van de Kerk S. Sofia, &c. Verdeeling van plaatſen in de Kerken. Gewoonte der Turken in 't bidden. Ongemeene Sieraaden rondom de Moskeën of Kerken. Wooningen en Paleizen, en der zelver geſteldheid. Menigte van Tuinen buiten de Stad. Pompejus Pilaar. Toorens van de Swarte Zee, een gevangenis voor de Grooten. Hippodromus of Renbaan, en gevoelen der Turken wederſprooken wegens de holligheid onder de zelve, en onder de Kerk S. Sophia. Beſchrijving van een onderaardſche Water-bak. Verſcheidene overblijfſelen der Oudheid. Plaats van Arius dood. Overblijfſelen van 't Hof van Konſtantinus. Beziſtens of Verkoop-hallen. Wooning der Janitzaren. De Zeven Toorens, een gevangenis, en waar toe gebruikt. Begraaf-plaatſen der Turckſche Keizeren, benevens die van hun Vrouwen en Kinderen. Begraaf-plaats van Sultan Amurat, en 't groot getal zijner Zoonen. Ongeſtadige lugt te Konſtantinopolen. Geduurige peſt, en des zelfs oorzaaken. Onagtſaamheid der Turken, &c.

Gelegentheden van Konſtantinopolen.

Konſtantinopolen legt op een uitſteekende hoek Lands / waar af de grond driehoekig is / en dat met zijn eene hoek in die zee uitſteekt / de welke aan 't vaſte land van Europa ſpoeld / tegen over de plaats / daar 't oud Chalcedonia heeft geſtaan / 't welk heden de naam van Kadi Kioi, of de Stad der Kadi voerd; en zich met een andere hoek uitſtrekkende / ſchijnt het met de natuur een verdrag gemaakt te hebben om de Bosforus van Tracien enger te maaken / daar men / gelijk men zegt / het gekraay der haa-

nen van d' andere oever / te weeten van die van Azia, hoord. De Stad beslaat deeze geheele driehoek lands / en is van muuren omringd / welke op d' oude manier gebouwd zijn / met groote toorens / die op zekere wijdte van malkander staan. Deeze muuren / zoo men den inwoonders geloofd / hebben achtien duizend schreeden in hun omkring; maar met eigene ondervinding heb ik nooit konnen zien / dat ze boven de dartien duizend schreeden konnen haalen. De twee zijden van deeze driehoekige gestalte zijn aan de zee gelegen / / d' een die zich na 't zuiden strekt / aan d' opene zee van de Propontis, en d' andere die na 't Noord-westen gelegen is / heeft haar stant aan een arm van de zee / welke / vijf of zes duizend schreeden tusschen twee hoeken lands indringende / de haven van Konstantinopolen maakt / die zoo groot is / dat 'er duizend Schepen in konnen leggen / en zoo veilig / dat de grootste Schepen aan land konnen komen / en hun Waaren op de wal lossen / zonder eenige ladder of trap te gebruiken. Deeze arm der zee / welke deeze haven maakt / is ter plaatse daar hy aanvang neemt / omtrent een kleine halve mijl wijd / en maakt d' engte / die Konstantinopolen van Pera scheid / 't geen men anders Gabata noemd / en een byzondere Stad is / taamelijk groot / aan d' andere oever tegen over Konstantinopolen gelegen / daar de regte haven is. Echter legt deeze plaats in Europa, een weinig noordelijker / ten deele aan d' oever der zee / en ten deele op een berg / die / allengs opgaande / met de hoogte der huizen van Pera, en met de toorens der muuren van haar omkring een aangenaame en cierlijke aanschouwing vertoond.

Omtrent 5000 schreeden maaken een Nederlandsche mijl.

Schoone Haven.

De plaats / daar Konstantinopolen op legt / is niet vlak en effen / maar een ongelijk land / 't geen met Bergen bezet is. Eenigen maaken die tot het getal van zeven / gelijk de Bergen van Rome; anderen vermeerderen hen tot negen / tien / of elf; doch deezen tellen 'er / mijns oordeels / zekere heuveltjes onder / welke slegts deelen van deeze zeven zijn. Wat my belangd / ik heb 'er niet onderscheidelijk af konnen oordeelen / ter oorzaak van de verwarring der huizen / die daar op staan. Voorders ziet men binnen de muuren geen ledige plaats / noch wijngaarden noch tuinen; maar alles word 'er zeer dicht bewoond; ja indien men / buiten de muuren zijnde / het oog rondom keerd / zoo ziet men alles daar omtrent / veel duizend schreeden verre / zoo vol gepropt van huizen / en zoo wel bevolkt / dat het schijnt / dat Pera met zijn voorsteden / en Skutari, 't welk een andere Stad is / die Pera wel gelijkt / en / aan d' andere zijde van Konstantinopolen gelegen / oostwaarts na 't oud Chalcedonia strekt / niet meer als een zelvige wooning / hoewel d' een wat anders als d' andere / uitmaaken. Hier toe helpt niet weinig d' enge deurvaart van den Bosforus, die / achtien duizend schreeden lang zijnde / tot aan de swarte zee strekt / en die van weerzijde met treffelijke Dorpen / Hoeven / Tuinen / en Lust-huizen van den Grooten Heer / en van de voornaamsten van 't Turksche Hof / bezet is.

Welbevolkdheid.

Aan de zijde van de Stad / die niet van de zee omringd is / en aan 't vaste land gehegt legt / is een dubbelde muur / dewijl dit gewest meest voor de aanslagen en bestormingen der vyanden bloot staat. Deeze twee muuren / die

Vesting van Konstantinopolen.

die met swaare toorens bezet zijn / hebben beide hun byzondere grachten / en echter is de muur / die naast aan de huizen staat / hooger dan d' ander / 't welk een aangenaame aanschouwing aan de geenen vertoond / die langs deeze weg na de Stad komen. In dit gewest is een poort / de voornaamste van allen / dien zy Adrianopels-poort noemen / om dat men daar uit na deeze plaats gaat. Als men binnen deeze poort gekomen is / gaat men altijd / langs een zeer lange en breede straat / tot aan 't Hof van den Grooten Turk / over de Bergen heen / 't welk maakt / dat hy voor de beste van allen geacht word/en dat den Grooten Heer en andere voornaame lieden langs de zelve hun intreede doen. Wanneer men deezen straat ten einde gegaan is / komt men aan eenige anderen / die niet zoo gelijk zijn / ter oorzaak van d' ongelijkheid der Bergen / en die somtijds / door de diepte der dalen / laag nedergaan / en in eenige plaatsen schijnen over te hangen / en naar de beide zeën strekken. Dit geeft den geenen / die van buiten komen een aangenaame aanschouwing / en noch meer den geenen / die haar van verre op de Zee zien; om dat by na alle de straaten / en alle de huizen langs hun rijgen al hooger rijzen; invoegen dat men by na van alle de Huizen / ten minsten van de hoogsten / de daken en vensters kan zien / waar by gevoegd zijnde de witheid der gebouwen / en de groente van veel cypressen / die men over al vind / geloof ik niet / dat 'er een Stad in de weereld is / die zich van buiten schoonder opdoet.

Aangenaame beschouwing van buiten.

Doch van binnen komt ze met haar aangenaame aanschouwing niet over een; want zy is inwendiglijk zeer lelijk / om dat men de straaten nu niet meer zoo schoon houd / als in de voorgaande tijd / toen zy beter opgeschikt waren / in plaats dat ze tegenwoordig / door d' onachtsaamheid der inwoonders / zeer onbekwaam en ongemakkelijk zijn geworden. Ja men vind 'er slechts weinigen / langs de welken men niet kleine slegte wagentjens kan rijden / gelijk de vrouwen en andere lieden gebruiken / die niet te voet konnen voortkomen; maar in alle d' andere straaten moet men te voet of te paard gaan / en dat met weinig vernoeging.

Lelijkheid van binnen.

Wat de gemeene Huizen belangd / die zijn doorgaans niet zeer aangenaam / en van slechte stoffen / en anderen heel van hout gebouwd / voornamentlijk de winkels der Straaten / welke zy Bazars noemen. Anderen zijn van hout en aarde / en deeze worden beter geacht.

Slechte huizen.

De Moskeën zijn meer aanmerkenswaardig / en voornaamentlijk vier of vijf / die door 't bevel der Groote Heeren op de hoogste plaatsen der Bergen gebouwd zijn; invoegen dat men ze altemaal van weerzijde op beide d' oevers der zee kan zien. Zy zijn van marmer / verschillen niet veel van malkander / en gelijken wel Tempelen / welke hun vierkantigheid en rondheid hebben / en ik geloof / dat zy ze na 't voorbeeld van S. Sofia hebben gebouwd / welke kerk / noch in haar geheel stond / toen de Turken Konstantinopolen bermeesterden / en die noch heden de schoonste van allen is / te weeten / om haar grootheid / om de kostelijkheid van haar verscheidene marmeren / en om haar bouwing. De romp van deeze kerk / of eerder / van deeze Moskee / is zeer groot van binnen. In 't midden staat een groot Koor /

Moskeën of Kerken.

S. Sophia.

taame-

taamelijk hoog / 't welk met marmersteenen gevloerd is / niet van kleine / maar van groote gesleepene stukken. Ook zijn de muuren van marmer / doch niet zoo aangenaam als sterk. 't Gebouw steund van binnen op twee rijgen van pijlaaren boven malkander / welke geheel van schoon en gestreept marmer / en veel van porfyrsteen zijn ; maar de bovenste pilaaren zijn niet zeer groot. Van binnen aan 't gewelfsel van 't Koor / en ook aan d'andere gewelfselen / ziet men noch eenige gesnedene werken / met beelden vercierd / maar die ten deele door de Turken geschonden / en bedorven zijn / inzonderheid d' aangezichten / om dat hen door hun Wet verbooden is beelden te hebben / die menschelijke lichaamen / of eenige andere leevendige dieren vertoonen. Van hier gaat men met trappen op na een galdery / die bequaam is om veel duizenden van menschen te bevatten. Tegen over de groote poort is een afgescheidene plaats / als een byzonder Koor / tusschen de twee galderyen / daar men met een verborgene trap door een klein deurtje / achter in de zelve Kerk / en niet verre van de groote poort van 't Turksche Hof / opgaat. Hier in begeeft zich den Grooten Heer / om zijn gebeden te doen / als hy in deeze Moskee komt / en hy word hier van niemand gezien / om dat het veinster van deeze bedeplaats zeer dicht met traljitjes bezet is. Hier tegen over / dicht aan de muur / staat een marmere preekstoel / tot de welke men van booren langs veele trappen opgaat / die niet / gelijk d' onzen / als een wenteltrap draayen / maar zoo eng als de preekstoel zijn / en zich recht over de Kerk uitstrekken. De Mahometaansche Prediker doet op deeze stoel zijn redenen tot de menigte / namentlijk alle vrydagen / welke hun vierdagen zijn / op welke dagen men hier een groote menigte van menschen na toe ziet loopen ; en / dewijl 't hen niet geoorlofd is met schoenen in de Moskeen te gaan / of daar geschoend in te zijn / zoo hebben zy deeze vloer met zekere stoffen / gelijk tapijten / bedekt / welke met lange reepen aan malkander genaaid zijn / en op de vloer uitgestrekt leggen / doch yeder reep een weinigje van den ander af ; invoegen dat de gantsche Kerk daar af vervuld is. En deeze strooken van stoffen / die dus nedergespreid leggen / hebben ieder hun stant van menschen / welke daar op mogen zitten / nederknielen / en voor over ter aarde buigen / volgens de verscheidene gewoonten / die by hen onderhouden worden. Vorders trekken zy hun schoenen uit buiten de deur van de Kerk / en ieder draagt ze / om ze niet te verliesen / of doet ze door zijn knegt draagen / die niet verre van hen wijkt. De plaatsen op de vloer / tusschen beide / die niet met stoffen bedekt zijn / verstrekken tot een gemeene gang voor alle de lieden / om van d' een na d' ander plaats te gaan. Wat de Vrouwen belangd / aan de welken de Wet der Turken verbied in de Moskeen te bidden / hoewel men in andere tijden d' ingang daar in aan hen toelaat / zy gewennen zich gelijk de Mannen te doen / en zitten op d' aarde neer in 't buiten-portaal. In de Kerk zijn noch Autaaren / noch Beelden / noch eenige andere dingen / na de welken zy zich keeren als zy bidden ; maar zy vernoegen zich / wanneer ze hun gebeden doen / met het aangezigt na die zijde te keeren / na de welke zy gelooven dat de Tempel van Mecha staat. Men ziet in alle deeze

Plaats des Grooten Heers in de Kerk.

Verdeeling van plaatsen in de Kerkē.

Gewoonte in 't bidden.

Kerken

Kerken niet anders / dan de bloote muuren / alleenlijk met een groote menigte van Lampen bezet / die op verscheidene plaatsen taamelijk en even wijd van malkander hangen / waar tusschen men ook Struis-eyeren gehangen heeft / die waarlijk daar eenige verciering geeven. Voorts / het hoogste gewelfsel / en d' anderen / mitsgaders veele andere stukken van 't gebouw / welke van buiten in de hoogte staan / zijn niet loot bedekt.

Sederd hebben de Turken / gelijk ik gezegt heb / in hun andere Mosk eën de Kerk van S. Sofia tot hun voorbeeld genomen met weinig verandering te maaken / en volgen dat ook noch in alle de geenen die zy van nieuws bouwen / welke zy met een opperste gewelfsel vercieren / benevens noch verscheidene andere gewelfselen / die laeger en altemaal met lood gedekt zijn. Zy vercieren de zelven noch met groote voorplaatsen daar voor / die zy met wandelryen omringen / en die ook met gewelfselen bedekt zijn / daar het lood zoo weinig op gespaard word / als op d' andere gewelfselen ; en in deeze ruimten zijn springbronnen en groote waterbakken / daar in zy altijd water houden tot gerijf van de geenen / die zich / volgens hun gewoonte / moeten wasschen / eer zy tot de Kerk ingaan. Voor en achter de Moskeën maken zy Kloktoorens / voor sommige Kerken twee / voor anderen vier / ja tot zes toe / op welker top zy / in plaats van een kruis / een vergulde wassende Maan zetten. Deeze Klok-toorens zijn niet gelijk d'onzen / maar rond en dun / gelijk groote kandelaars / 't welk ook de naam is / daar zy ze mee noemen. Alle vierdagen ontsteekt men op der zelver top een menigte van lichten; ja hun Priesters klimmen daar alle dagen op / in die tijd / welke tot de gebeden gesteld is / en 't ampt der klokken bedienende / (want in gantsch Turkyen heeft men 'er geen) roepen zy met luide stemme / om het volk aan te porren tot God te looven. Alle deeze vercieringen maken hun Kerken seer aangenaam om t' aanschouwen. De schoonste van alle de nieuwe Moskeen is die van Sultan Soliman , welke men de Solimansche noemd / om zijn geheugenis t'eeren / dewijl ieder de naam van den geen draagt / die se gebouwd heeft / en indien se van een Keiser der Turken gebouwd zy / soo word hy / na sijn afsterven / in de selve plaats / doch echter buiten / begraven. Behalven de nieuwe Kerken / die op de kosten van de Keisers der Turken / en van de Bassas / of van eenige bysondere rijke lieden gebouwd zijn / na dat Konstantinopolen onder hun heerschappy is geweest / zijn 'er noch een groot getal van oude Kerken / die ten dienste der Kristenen geweest hebben / van de welken de Turken het grootste en beste deel hebben genomen / om dat in Moskeen te veranderen / hoewel 'er noch genoeg voor de Grieksche Kristenen van dat Land gebleeven zijn / om hun dienst daar in op de Grieksche wijse t' oeffenen. De geenen / die van de Latijnsche Godsdienst zijn / hebben 'er niet meer dan twee kleine Kerken / niet verre van malkander staande / d' eerste onder de naam van Onze Vrouw van Konstantinopolen , en de tweede onder die van S. Nikolaas; maar deese Kerken worden weinig besogt / vermits de Latijnsche Kristenen te Pera woonen / daar sy / soo wel als de Grieksche en Armenische kristenen / veel Kerken hebben / welke sy cierlijk onderhouden / en daar sy hun Godsdienst

Vyveren en wandelryen aan de Kerken.

Kloktoorens.

Veel andere Kerken.

dienst in pleegen. De Geestelijken van S. Dominikus; en van S. Franciskus, hebben te Pera mede hun Kerken / gelijk ook de Jesuieten, die 'er over ettelijke jaren hun wooning gehad hebben.

Wooningen en Paleizen, en der zelver gesteldheid.

Binnen Konstantinopolen zijn groote Paleisen / maar niet wel geschikt / en slordig gemaakt. Zy hebben verscheidene pleinen en veel poorten by malkander. Hun woonplaatsen zijn verre van de straten / en met weinig trappen op te gaan / met groote zalen / en ook kleine kamers / doch weinig in getal. Hun gewoonte is niet / met malkander te gaan wandelen / of elkander te gemoet te gaan / of hun vrienden uit te geleiden / gelijk wy doen; maar sy blijven sitten. Na de zaal is 'er niet meer als een kamer om met malkander te spreeken; want de geenen / die dieper in huis zijn / dienen slegts tot vertrek van ieder in 't bysonder / en voornamentlijk van de Vrouwen / by de welken geen man mag komen / als den Huiswaard / en de Gelubden / die tot hun dienst zijn. Hun stallen / kookens / en d' andere plaatsen / die tot de gewoone dienst gebruikt worden / staan in goede staat / vermits sy groote keursindelijkheid daar in betoonen. In eenige wijken van de Stad vind men noch vaste huisen / in de tijden der Kristenen gebouwd / maar weinig in getal / en van de welken sy het beste deel verdorven hebben / om dat tot hun gebruik bekwaam te maken.

Menigte van Tuinen buiten de Stad.

Men heeft 'er overvloedig veel tuinen / doch altemaal / uitgenomen die van den Grooten Heer / staan se buiten de Stad / soo wel van Grooten als van de middelmatige lieden. Ten meestendeel leggen sy aan de vaart van de Swarte Zee / die sich in sijn langte met veele bochten kronkeld; invoegen dat de geenen / die van Konstantinopolen na de Swarte Zee / of van daar na de Stad varen / meenen dat sy 't land voor sich hebben / en geen deurvaart sien / en dat Azia en Europa sich aldaar aan malkander vereenigen / en niet meer dan een stuk lands uitmaken.

Pompejus-pilaar.

Aan de mond van deese deurvaart / die tot in de Swarte Zee strekt / siet men noch heden op de top van een klip / een pilaar van wit marmer / dien sy Pompejus-pilaar noemen / zonder de reden daar af te weeten. Dit maakte my nieuwsgierig om op het hoogste van deese klip te klimmen / en deese pilaar van naby t' aanschouwen. Ik vond 'er een opschrift op / doch het selve was soo seer bedorven / soo door de ramp des tijds / als door de golven van de Zee / die somtijds soo hoog steigeren / dat het niet meer leesbaar was. Vorders is de klip / daar deeze pilaar op staat / aan de West zijde van 't vaste land afgescheiden / door middel van een kleine arm / of gracht van de zee / omtrent seventig voeten breed / met zeer weinig waters en veele punten van klippen.

Toorens van de Swarte Zee, een Gevangenis voor de Grooten.

Aan deese deurvaart / ter zijde van Europa, omtrent zeven duisend schreeden van Konstantinopolen, staat die vermaarde gevangenis / dien se de Toorens van de Swarte Zee noemen. 't Is een vaste Burgt / daar op men geduuriglijk wagt houd / en daar den Grooten Heer / om sijn opperste magt te toonen / veele lieden van hooge staat / als in een eeuwige bewaarnis / seer vast beslooten houd / welke hy sijn vyanden acht / 't sy dat se gevangen zijn terwijl sy tegen hem oorlogden / of dat sy op een andere wijse

onder

onder de handen van sijn Amptlieden zijn gevallen. Men segt / dat men eertijds by deese Toorens een lange keten tusschen d'oevers van Azia en Europa spande / waar mede de deurvaart / hoewel seer breed zijnde / gestopt wierd / op dat men by onveilige tijden niet / dan met kennis / daar door zou konnen varen. Men siet in zee noch eenige pilaren / daar deeze wonderlijke keten aan gespannen wierd; maar zy zijn heden geheel onnut; want men spand 'er geen ketenen meer aan.

Groote keten.

Ook zijn aan deeze deurvaart veel goede vlekken / en over al veel gebouwen / maar voornamentlijk tuinen / die aan hun Meesters het vermaak van de zee en van het land geeven. Echter ziet men 'er niets / dat heerlijk is / dan zeer breede wandelrpen / van weder zijden met lange rijgen van zeer hooge Cypresse-boomen bezet; en in de tuinen ziet men aangename bedden / op zekere maat afgepast / altemaal met veele en verscheidene bloemen bevuld / in 't welk zy in deeze plaatsen meer vermaaks scheppen / dan in eenig ander ding In deeze tuinen maken zy zekere gebouwen / vlak by d' aarde / die zy Kiosken noemen / welke zalen of kamers zijn / rondom van d' andere timmeringen afgescheiden / welker daken hoog zijn / en spits opgaan. De zolderingen van binnen zijn van de zelve gestalte / cierlijk gesneeden / verguld / en geschilderd. De muuren zijn van binnen met fijn porcelein en met andere kostelijkheden verciert. Deeze kamers zijn rondom met banken bezet / die met tapijten bekleed / en een weinig boven de vloer verheven zijn om daar op te konnen zitten en leggen / daar men kijkgaten of dichte tralyen voor maakt / om zittende of leggende daar door te konnen zien / 't geen buiten gedaan word. By deeze Kiosken doen zy kleine baden of vyvers maken / daar den Grooten Heer zich byzonderlijk vermaakt / met sijn Dwergen / Bootsemakers / en Stomspeelders in 't water te doen springen; en is hy gewoon met dusdanige Lieden en met zijn Boelinnen / geheel van ander gezelschap afgescheiden / gemeenzamelijk te verkeeren. Deeze Kiosken hebben noch verscheidene uitsteekende hoeken / of liever zekere vertrekken / die zy tot verscheidene gerijflijkheden gebruiken. Deeze gebouwen worden niet alleenlijk in de tuinen buiten / maar ook in de huisen van de Stad gemaakt / en voornamentlijk in die plaatsen / daar men eenige uitzigt ter zee of te land heeft.

Lust-huizen.

Wat d' oude dingen aangaat / een der vermaardsten is den Hippodromus, een bekende plaats / of liever een zeer beroemde Renbaan / die noch in stant is / hoewel van zijn vercieringen / welke hem omringden / ontbloot; gelijk onder anderen van een treffelijke Kerk der oude Kristenen / die men voor aan zag / en die door de Turken verdelgd / en tot een ander gebruik veranderd is / gelijk veel andere overblijfselen van zeer treffelijke oude gebouwen / die heden niet dienen / dan om wilde beesten daar in te sluiten / welke den Grooten Heer tot zijn vermaak onderhoud / als Leeuwen / tijgers / en diergelijke wilde beesten / die ik eens altemaal op een ochtend zag / en onder hen een klein hondtje / dat by na van zijn moeder af by hen opgevoed en gewend was / en onbeschroomdelijk omtrent hen speelde / en rondom hun muil en pooten sworf / zonder van hun tanden en klaauwen be-

Hippodromus of Renbaan.

beschaadigd te worden. Men bewaard nogh in de Hippodromus of in deeze Renbaan een Pyramide van een matelyke grootte / geheel van een stuk / en een ander van veel stukken / die niet kleinder is. Ook ziet men 'er een koopere pylaar / bestaande uit drie slangen van de selve stoffe / welke om malkander gewrongen zyn / en welker hoofden zich van buiten om hoog opheffen / en daar / in plaats van een kapiteel of hoofd-stuk / een rechte driehoek uitmaken. De straat-praatjes seggen / dat deese pilaar door een Toovenaar gemaakt wierd / welkers betoovering / dien hy 'er bygevoegd had / de Stad toenmaals van veel slangen / daar zy af geplaagd wierd / verloste / doch dit zyn spreukjes van d' onweetende menigte.

Holte onder de Renbaan, en onder S. Sofia.

'k Heb d' inwoonders dikmaals hooren seggen / dat de Hippodromus of Renbaan / die een groote en langwerpige plaats is / onder open en hol zoude zyn. 't Zelve zeggen zy ook van de Kerk van S. Sofia, namentlyk dat zy op onderaardsche gewelffselen gebouwd is / die op vaste pilaaren staan / en dat de holligheden / die groote water-bakken gelyken / met regen-water verbuld / en alle zoo hoog zyn / dat een schuit daar in komen / en zich over al keeren en wenden kan. 'k Geloof echter / dat de Stedelingen hier in missen; doch ik wil niet ontkennen / dat ze diergelyke water-bakken in hun Stad hebben; maar niet in die plaats; want indien 'er dusdanigen onder de Kerk van S. Sofia geweest hadden / zoo zou Prokopius daar af gesprooken hebben / te weeten / in de beschryving van deeze Kerk / door den Keizer Justinianus vermaakt / en in beter staat hersteld. Hy spreekt wel van een groote anderaardsche waterbak / die van deeze Keizer gemaakt wierd / tot nuttigheid van de Stad / welke somtyds by de Zomer gebrek van water had; en hy bracht het water uit de bronnen daar in / door middel van zekere water-geut / die altyd genoeg verschafte om deeze plaats vol te houden. Men maakte dan deeze groote waterbak niet onder de Kerk van S. Sofia, maar elders onder een groote zaal of vierkantig hof / van pilaren omringd / die boven tot een steun van deeze zaal dienen / na by het Koninglyk portaal / daar de geenen / die pleiten / en hun voorspraken zich vaardig houden / om ter gehoor te verschynen. Deeze water-bak wierd eertyds de Koninglyke water-bak genoemd. Hy was drie honderd en zegen-dartig voeten lang / en honderd twee-en-tagchentig voeten breed / en stond op een groot getal van marmere pilaren / altemaal even groot / en twaalf voeten van malkander gesteld / in twaalf rygen geschikt / van de welken ieder acht-en-twintig pilaren begreep. Niet meer dan tagchentig Roomsche schreeden stond hy van deeze voorgedagte Kerk afgelegen; 't welk my vermoeden doet / dat deese Stedelingen / ter oorzaak van de bygelegentheid gemeent hebben / dat de zelve recht onder deeze Kerk is.

Beschrijving van een Onderaardsche Water-bak.

Wat de Hippodromus of Renbaan belangd / 't dunkt my niet waarschynlyk / dat men holligheden daar onder gelaten zoude hebben / zoo om dat dusdanig een plaats vast en hegt moet zyn / dewijl ze tot d' openbare schouwspeelen gebouwd wierd / en daar men met paarden en wagenen in rennen / en diergelyke andere geweldige oeffeningen zoude pleegen / als ook om dat men daar op de bloote aarde gaat / zonder dat de zelve eenigsins gevloerd is /

't welk echter weezen moest / zoo zy ergens eenige gewelfselen had.

In de zelve Stad zijn noch andere vermaarde merkteekenen van d'Oudheid / als die twee groote pilaren / daar af den een met histoorien en beeldwerk versierd is / gelijk de geenen van Trajanus en Antonius te Rome, en ook niet kleinder / welke / gelijk 'er gelooft word den geen is / dien den Keizer Arkadius deed oprechten / met zijn beeltenis daar boven; doch dit en ziet men nu niet meer / vermits het door eenige aardbeeving nedergeworpen is. Den ander is by na van gelijke grootte / en van veel stukken / maar niet hol van binnen / en staat in deeze lange rechte straat / van de welke ik hier voor gesproken heb. Hy is van gepolijst marmer / een weinig door 't vuur verdorven / 't welk aan hem de naam van de gebrande pilaar heeft gegeven; en hy is met yzere banden beslagen / misschien om dat hy dreigde te vallen. Deeze pilaar gelooft men den geen te zijn / op de welke Konstantinus zijn beeltenis van koper deed zetten / 't geen sederd nederviel / en onder de heerschappy van Alexus Komnenus door een geweldigen wind in stukken geworpen wierd.

Verscheidene overblijffelen der Oudheid.

Niet verre van daar toonde men ons noch de plaats / daar Arius borst / met zijn ingewand nederwaarts uit te storten / door de kragtige gebeden van den Heiligen Bisschop van Alexandria, gelijk men in 't Roomsch Martelaars-boek leest. Ook ziet men noch eenige overblijffelen van een Paleis / 't welk zy zeggen het Hof van Konstantinus geweest te zijn / en op 't een einde der Stad staat / na 't vaste land / op een hooge plaats; invoegen dat men 't van de haven en van de zee kan zien. 't Geen 'er heden af staat / is van weinig belang / en word niet bewoond / uitgesonderd een groote kamer / en eenige andere overdekte plaatsen / daar zich de geenen houden / die spiessen en ander lang geweer voor 't Leger maken; 't welk al 't geen is / dat in deeze plaats gedaan word.

Plaats van Arius dood.

Overblijfselen van 't Hof van Konstantinus.

Ik weet niet / of ik de twee Bezistens, of de twee Bezazistans , gelijk sommigen hen noemen / in 't getal der oude gebouwen van de Grieken / of van de nieuwe der Turken stellen zal. Dit zijn twee ruimen plaatsen / met muuren omringd / die met sterke deuren geslooten worden / en met gewelfselen overdekt zijn / daar men veel uitzichten boven ziet; 't welk alles op veele vaste pilaren rust / die in goede ordening staan; en dit doet my oordeelen / dat d'oude Kristenen / niet de Turken / de stichters daar af geweest zijn. Doch de laatsten gebruiken ze nu / om daar hun waaren / die van belang zijn / te koop te stellen / gelijk de namen zulks mee brengen. Deeze geheele ruimte is nergens anders mee bezet / dat met handwerkslieden / en verkoopers / die daar hun plaatsen hebben / gelijk winkels / daar men alle kostelijke dingen verkoopt / als kleederen / lakenen / boeken / vercieringen van goud en zilver / in 't kort / al 't kostelijkste en dierbaarste / dat in de Stad gevonden word.

Verkoop-Hallen.

De wooningen der Janitzaren zijn niet van de minsten van' Konstantinopolen. Zy zyn tweederhande / te weeten / d' ouden en nieuwen / op de wijze van twee groote kloosters / daar alle de Janitzaren / die noch vrouwen noch huizen hebben / gelijk men hen ten meestendeel vind / wel gehuisvest

Wooningen der Janitzaren.

huisvest zijn / en wel onderhouden worden / staande ieder by benden onder zijn Overste. 't Zijn groote en zeer welgelegene gebouwen / daar alderhande gemak in is.

De Zeven Toorens een gevangenis, en waar toe gebruikt.

Ook moet men in de rijg der groote Gebouwen tellen het Paleis / of de Burgt / die men de Zeven Toorens noemd / aan d' oever der Zee / in dit uiterste van de Stad / daar een hoek is / in de welke twee oevers te samen komen / waar af den een van 't vaste land / en den ander van de Propontische zee besloten is. Deese plaats / die heden tot een Burgt diend / en haar naam van de Zeven Toorens voerd / daar af zy omringd is / word altijd van Krijgslieden bewaard / en is niet anders geacht dan een vermakelijke gevangenis van eenige magtige lieden / die of door hun Vorsten en Ouders / of door anderen aan den Grooten Heer / als tot Gijzelaars / of om eenige andere inzichten / gezonden zijn / daar zy in gesloten gehouden worden / zonder eenig ander ongemak te lijden. Zy hebben 'er goed gerijf van alles / met treffelijke kamers en zalen / benevens alle andere dingen / die tot gemak van 't leeven dienen ; invoegen dat men zeggen kan / dat hen niets als de vryheid ontbreekt.

Het voornaamste Paleis / 't geen nu de gewoone verblijfplaats is / en daar den Grooten Heer zijn Hof houd / is aan 't ander einde van de Stad ; doch wy zullen 'er hier niet meer van zeggen / als voorneemens zijnde een byzonder Hoofd-stuk daar van te maken / waar in wy alles ordentelijk zullen beschrijven / 't geen met groote moeite en kosten daar van tot onze kennis is gekomen.

Begraafplaatsen der Turksche Keizeren.

Maar laat ons de Begraaf-plaatsen der Ottomannische Keizeren niet overslaan. Sedert dat zy meester van Konstantinopolen zijn geworden / hebben veel van hen Moskeën doen bouwen / gelijk Sultan Muhammed, die 't Grieksche Rijk verdelgde / en deeze treffelijke Stad veroverde / Sultan Bajazet, Sultan Selim, en Sultan Soliman, die / de stichters daar af zijnde / hun Grafsteden daar by hebben doen bouwen / maar echter daar buiten / hoewel in de gemeene omkring van 't geen / dat tot deeze Moskeën behoord. Doch Sultan Muhammed, Vader van Sultan Achmet, en Sultan Amurat, die zijn Grootvader was / en deeze andere Sultan Selim de tweede / die Cyprus won / en Solimans zoon was / hoewel zy geen byzondere Moskeën voor zich hebben doen bouwen / hebben zy echter hun Grafsteden rondom de kerk van S. Sofia. Altemaal zijn zy van gestalte gelijk Kapellen / sommigen rond / en anderen kantig / en met verscheidene zijden / eenigen meer / en eenigen minder / na dat ze groot zijn. De muuren van binnen zijn verscheiden / of geheel wit / of met fijne porceleinen bezet / met letteren tusschen beide / en met Arabische teekenen / volgens hun gewoonte / en met goud en zilver verzierd. De vloer is geheel met tapijten bedekt / op de welke een groote houte kas staat / met zijde lakenen / en met goude brokaden overdekt / waar in het lichaam van den Keizer legt. Men ziet noch boven deeze stoffen een uitgespannen kleed / en aan den top een tulband / op de zelve wijse als den overleeden die droeg. Indien wy wel bericht is / zoo zijn zy gewend deeze tulband en dit kleed jaarlijks te vernieuwen.

wen. d' Oude kleederen vallen hun Dienaars ten deel / die / met geld bekogt om altijd by deeze lijken te zijn / malkander verpoozen / en gedurig daar by blijven / terwijl zy in hun boeken leezen / en God bidden voor de zielen der geenen / welker lichamen daar onder leggen.

Ter zijde van deeze groote kas staan noch eenige anderen / die niet zoo wijd en niet zoo hoog zijn / waar in de Vrouw of Vrouwen / die van den overleeden meest bemind wierden / leggen. Rondom staan noch eenige andere kassen / die kleinder zijn / en welker deksel niet plat is / maar in 't midden spits oprijst / en hooger na 't hoofd als na de voeten. Hier in leggen de kinderen / welker kassen grooter of kleinder / na 't getal van hun jaren / zijn. Deeze kisten zijn ook / zoo wel als d' anderen / met kostelijke stoffen overdekt; en indien sy zoonen zijn / zoo staat boven op ieder een Tulband; maar indien sy dochters of vrouwen zijn / zoo ziet men daar andere vercieringen / en ronde mutsen van zilver laken / met bloemen verciered / boven scherp / gelijk suikerbrooden / met wit fijn en deurschijnend lijnwaat bewonden / 't geen het hulsel der vrouwen is. Ik was met mededoogen bewoogen / toen ik mijn oogen op de begraaf-plaats van Sultan Amurat liet gaan / en / behalven zijn kist / en de kisten sijner liefste vrouwen / noch de geenen van een groot getal sijner kinderen van alle ouderdommen zag / die wel festig / andere zeggen meer dan honderd / waren / welke hy by verscheidene vrouwen had geteeld; en men verteld onder andere dingen / dat sy alle gelijk met hem / op een selve dag / begraben zijn; want sy wierden altemaal / volgens hun wreede gewoonte / uit inzicht van staat / door hun oudste Broeder / eenige erfgenaam van 't Keizerrijk / om hals gebracht; en zeker / hoe ik dit wreed geval meer overwoog / hoe ik deeze stant van hen dus by malkander te zien / mededoogender vond.

Begraaf-plaatsen der Vrouwen en Kinderen.

Begraaf-plaats van Sultan Amurat, en 't groot getal zijner Zoonen.

Wat de lugt te Konstantinopolen belangd / die is geweldig ongestadig / en het gebeurd dikwils / dat men op een selve dag een zeer groote hette en koude gevoeld. De noorde winden veroorzaaken 'er veel kwaads / om dat sy van de zijde der Swarte Zee veel grove dampen meebrengen / die uit deese zee rijzen / welke zeer modderig is door d' invloeping van verscheidene vloeden / en door de Meotische poelen, die zich daar in ontlasten; en dewijl al 't land tusschen Konstantinopolen en de Swarte Zee / effen en gelijk is / of zeer weinig heuvelen heeft / zoo zijn d' eerste hoogten / welke dampen ontmoeten / de bergen van de Stad / daar sy gestuit worden / 't welk oorzaak is dat alle de tegeldaken met de geuten altijd van groen mosch bedekt zijn / 't geen elders voor een bewijs van een kwade lucht word genomen. En zeker / de pest / die by na altijd te Konstantinopolen gevonden word / schoon de lucht daarom niet besmet is / spruit ten deele uit deeze gesteldheid van de lucht / en ten deele ook uit de weinige vlijt / welke men toond / om in veel voorvallen de gezondheid te bewaren; gelijk met toe te laten / dat men daar in de zomer alderhande ongezond en onrijp gewas verkoopt / 't welk in de maag gekomen / en met water gemengd / dat de gewoone drank is / geen goede uitwerkingen kan voortbrengen; als ook met te lijden / dat hun straaten ten meestendeel zeer vuil zijn; want sy werpen

Ongestadige lucht te Konstantinopolen.

Gedaurige Pest, en des zelfs oorzaken.

Onachtsaamheid der Turken.

pen daar alderhande vuiligheid op/ 't geen 'er op vergaat/ zonder dat het iemand weg neemt; 't welk eertijds zoo niet en was/ en ook tegenwoordig zoo niet en zoude weezen/ indien men altijd een gewelffsel/ dat tot een geut verstrekte/ open gehouden had; want dit gewelffsel/ 't geen na de zee schuins neder liep/ was dienstig om alle vuiligheid van de Stad daar door te lossen/ 't welk de straaten zuiver en klaar hield; doch heden is het nergens toe nut/ ter oorzaak van d' onachtsaamheid der Turken/ die dit gewelffsel geheel hebben laaten verbuilen en verderven. Kort om; deeze lieden gebruiken niet alleenlijk geen hulpmiddelen/ om zich tegen de pest te beschutten; maar ook worden de kleederen der geener/ die van deeze besmettelijke ziekte gestorven zijn/ al voort op de markt verkogt/ en terstond weer gebruikt.

DARDE HOOFD-STUK.

Gelegentheid van het Serraglio. Bewaring en wacht. Menigte van Kamers en Vertrekken. Kamer daar den Grooten Heer de Gezanten in ontfangt. Vermaakelijke Hoven en Tuinen. Vrouwen-Serraglio. Kamers der Amptlieden. Verscheidene gebouwen. Gasthuis. Verdeelingen van 't Serraglio. Slaap-kamer van den Grooten Heer. Elendigen staat der geener, die onder 't Turksch gebied leeven. Op wat manier de Maagden van 't Serraglio Tursch gemaakt worden. Wijze van leeven der Boelinnen van den Groten Heer. Teeken van Byslaapen. Huwelijken der Keizerlijke Zusters en Dochters zeer ongelukkig voor de Mannen. Straf over de Vrouwen van 't Serraglio, &c.

Gelegentheid van het Serraglio.

Het Serraglio, in het welk den Grooten Heer sijn verblijf en wooninge heeft/ is byzonderlijk wel gelegen/ als staande juist op de plaats gebouwd/ op de welke Byzantium gestaan heeft/ namentlijk op een grooten hoek van het vaste land/ welke na de mond van de Swarte Zee ziet/ hebbende de gedaante van een driehoek/ waar van twee zijden door d' Egeesche Zee bespoeld worden/ en de darde aan het overige van de Stadt gehegt is.

Het

Het staat omcingeld met een zeer hooge en sterke muur / op de welke men verscheidene wacht-toorens ziet / en is na rekening ongevaar drie Italiaansche mijlen groot. Het heeft verscheidene poorten / van de welken sommigen zich openen na de zee / en d' anderen na de Stad. De voornaamste poort / die in der daad zeer aanzienlijk is / is een van de geenen / welke na de Stad toe staan / waar door een ieder dagelijks in en uit gaat / blijvende d' anderen geslooten / tot dat den Grooten Heer / of iemand zijner Grooten / eenige der zelver openen doet.

Groote.

Deeze poort word by dag bewaard door een groote bende Kapoches, die by beurten afgelost worden / en alzoo by nacht weder door anderen / alle welke Kapoches onder 't bevel van zes Kapoche-Bassas staan / die verbonden zijn ieder een week binnen in 't Serraglio te blijven. Buiten de poort / omtrent tien of twaalf treeden / staat een kleine wooning van planken opgeslagen / die men / op raders staande / verzetten kan waar men wil. In deeze wooning heeft alle nachten een bende Janitzaren de wacht / welke by alle gelegentheid die van binnen konnen waarschouwen / en kennis geven / van alles wat 'er buiten om mag gaan.

Bewaaringe, en Wacht.

Niet minder is het des nachts aan de Zee-kant bewaard / dewijl 'er in de Wagt-toorens / die op de muuren staan / gestadig verscheidene Agiomoglians de wagt houden / die by alle voorvallen vaardig zijn om de Wagters van binnen te waarschouwen ; en op dat geenig vaartuig iets mogt komen t' ondernemen / hebben zy hun gelaaden geschut en busschieters altijd by de hand.

Men heeft in dit Keizerlijk Gebouw een menigte van treffelijke kamers en vertrekken / alle na den tijd des jaars geschikt en voorzien. De meesten staan nevens d' aarde ; eenigen op de heuvelen die daar binnen zijn ; en anderen na de zeekant / die ze Kioks, Belvederes, of plaatsen van een vermakelijke uitzigt noemen. Ook dienen ze tot Banket-huizen / in de welken den Grooten Heer somwijlen alleen / maar meest met zijn Vrouwen of Bywijven / tot zijn vermaak gaat. Onder de gedachte kamers is ook die / daar den Grooten Heer de Gezanten in ontfangt / en zijn Bassas in gewigtige zaken aanspraak geeft. Deeze kamer staat op een schoon klein Nederhof / dat met veel lieffelijke en schoone Fonteinen verciert is. Van binnen is zy verheerlijkt met een Safa of Throon / en bespreid met zeer kostelijke tapijten van goud en zijde / en met heerlijke kleederen van karmozijn en felp / geborduurd met zeer uitsteekende paerlen / daar den Grooten Heer op zit. De wanden zijn rondom / in plaats van behangselen / bezet met zeer schoone steentjes / beschilderd met alderhande gebloemte en loof-werk / 't geen een aangenaam voorwerp voor het gezigt maakt.

Menigte van Kamers en Vertrekken.

Kamer, daar den Grooten Heer de Gezanten in ontfangt.

Aan deeze kamer is noch een kleinder vast / welkers geheele binnen-wand met zilvere platen met goud doorwerkt overtrokken is / hebbende voorders de vloer met zeer kostelijke Persiaansche tapijten van zijde en goud bedekt. Tot deeze kamers en verblijf-plaatsen van den Grooten Heer zijn zeer schoone Hoven en Tuinen / bezet en voorzien van alderhande vrugten en bloemen / welke in deese Gewesten konnen gevonden worden / met menigte van zeer ver-

Vermaakelijke Hoven en Tuinen,

vermakelijke wandelingen / die aan beide de zijden met hooge Cypresse-boomen beslooten zijn / en vind men de Fonteinen daar in zulk een overvloed / dat 'er by na aan ieder wandelweg een te zien is; invoegen dat deeze plaatsen in vermakelijkheid voor geen ding ter weereld behoeven te wijken.

Vrouwen-Serraglio.

Behalven de gedachte kamers / die in een zeer groot getal zijn / en alleen voor des Keisers eigene persoon dienen / zijn 'er noch verblijf-plaatsen voor de Vrouwen / welke by na een gedaante van een Klooster uitmaken / waar in d' opperste Sultana en d' andere Sultanas, benevens een menigte van Bywijven en hun gevolg / woonen. Dit Serraglio heeft van binnen al het gemak / dat men zoude konnen vereisschen / van bedde-kamers / eet-zalen / vertrek-kamers / bad-kamers / en meer andere kamers / welke of tot vermaak / of tot een noodwendig gebruik dienen.

Kamers der Amptlieden.

Van gelijken zijn 'er ook verscheidene kamers en wooningen affonderlijk gebouwd / welke dienen voor de voorname Bevelhebbers. De minder beampten zijn ook zoo wel voorzien / dat niemand gebrek aan eenige noodwendigheden behoefd te lijden. Onder deezen zijn 'er twee zeer groote Gebouwen / van de welken den een den Hazinch of groote Theaufry of Schat-kamer / en den ander des Keizers Garderobbe of Gewaad-kamer is. Deezen zijn twee zeer fraaye gebouwen / en ter oorzaak van hunne dikke muuren / en sterke yzere vensters / veilig en zeker genoeg. Ieder der zelver heeft ook een yzeren deur / die beide altijd geslooten worden gehouden; maar die van de Schat-kamer word noch daar en boven met des Keizers zegel verzegeld.

Verscheidene Gebouwen.

Men heeft hier ook kamers voor gebeden / voor baaden / voor schoolen / slachteryen / kookens / distilleer-plaatsen / plaatsen om te swemmen / om paarden te berijden / om te worstelen / doelens om na het wit te schieten; en / om kort te gaan / al wat tot nooddruft / gemak / of vermaak / kan dienen.

Op het eerste inkomen in het Serraglio, ziet men een zeer groote en aanzienlijke Poort / in welkers portaal altijd een wacht staat van omtrent vijftig mannen / hebbende geduurig hun wapenen by zich / als roers / boogen / en swaarden. Wanneer men deeze poort door is gegaan / door de welke de Bassas en diergelijke Grooten te paard mogen rijden / komt men in een zeer ruim plein of neder-hof / 't geen omtrent in de lengte een vierdendeel van een Italiaansche mijl kan halen / en ook by na zoo veel in de breedte. Aan de slinker hand van dit plein / niet verre van de poort / is een plaats / daar men de paarden en menschen / by regenachtig weder / kan onder verschuilen. Ter rechter hand is een Gasthuis voor de sulken / als in het Serraglio siek komen te worden / in het welke alle noodwendigheden worden gevonden / zijnde een Gelubde daar over gesteld / die een menigte van mindere dienaren onder zich heeft om op de zieken te passen. Van gelijken is ook aan d' andere zijde ter slinker hand / een zeer groote ruime plaats of verdek / in de welke timmer-hout / karren en diergelijke dingen bewaard worden / om de zelve in tijd van nood by de hand te hebben. Boven

Gasthuis.

ven dit verdek is een groote zaal / voorsien met alderhande wapenen van de oude en nieuwe slag.

Als men dit plein over is gegaan / vind men een tweede poort / voor de welke de Bassas van hun paarden afstijgen / die een weinigje kleinder is als de voorgaande / maar in vergelding veel cierlijker en kostelijker. Onder deeze is ook een staatelijk portaal / alwaar van gelijken een wacht van Kapoches, met hun wapenen / gelijk aan d'eerste poort / gevonden word. Wanneer men daar door gaat / vind men een tweede plein / kleinder als het voorgaande / maar ongelijk veel schoonder / ter oorzaak van de lieffelijke Fonteinen en wandelplaatsen / omringd van cypresse-boomen / en lieffelijke groene gras-weiden / op de welke de Gazels en geiten hun jongen voortbrengen en voeden. Over dit plein moet een ieder / behalven alleen den Grooten Heer / te voet gaan. Aan beide de zijden van de gezeide poort is een opene galderye / rustende op zeer fraaye pilaaren / buiten de welken de Chiaussen, de Janitzars, en de Spahis gewoon zijn in rang en op ryen te staan / alles in zeer nette en fraaye kleedingen / terwijl een grooten Divan of Raads-vergadering / op de komst van eenig vreemd Gezant / om den Grooten Heer de handen te kussen / gehouden word. In het selve neder-hof / op de rechter hand / zijn alle de kookens / negen in 't getal / hebbende ieder haar byzondere koks en dienaars. D'Eerste en de grootste is die van den Grooten Heer; de tweede die van d'eerste Sultana, de darde die van d' andere Sultanas; de vierde die van de Kapi-Agaas; de vijfde voor den Divan; de zesde voor d' Agaas, des Keizers Edellieden; de zevende voor de mindere Dienaren; de achtste voor de Vrouwen; en de negende voor de onder-dienaars van den Divan.

Verdeelingen van 't Serraglio.

Op de slinker hand van dit Neder-hof is des Keizers stal / van omtrent vijf- of zes-en-dartig zeer schoone paarden / welke zijn Hoogheid alleen voor zijn oeffening houd. Boven deeze stal zijn kamers / daar den toestel van deeze paarden in bewaard word / die in der daad van een onwaardeerlijke kostelijkheid is; want de breidels / borst- en staart-strengen / zijn zoo dik met alderhande edele gesteenten bezet / dat d' aanschouwers daar over verstomd moeten staan.

By de zelve stal zijn zekere gebouwen / tot den dienst der Bedienaars en Amptenaren van den Divan; en wanneer men twee darde-deelen van dit plein over is gegaan / ontmoet men de plaats / in de welke den Divan gehouden word / waar aan de Hazineh vast is / die d' uiterste Hazineh of Schat-kamer genoemd word / welke / zoo haast als den Divan geeindigd is / met het zegel van den Grooten Vizir weder verzegeld word. Nevens aan den Divan, maar een weinigje achterwaarts / en na de slinker hand toe / is de poort / door de welke men in het Vrouwen-getimmer gaat. Deeze poort word des Koninginnes of Sultanas poort genoemd / en door een bende van swarte Gelubden bewaard.

Het voorzeide plein eindigd aan de darde poort / welke des Keizers poort geheeten word. Deeze leid tot de kamers en verblijf-plaatsen / die alleen voor hem / en zodanige Edellieden / als gedüuriglijk nacht en dag op hem

passen / gehouden worden / en niemand anders vermag daar binnen te komen / ten ware uit een volkomen bevel van den Grooten Heer (wel verstaande luiden van groot gezag / behalven die tot de keuken behooren / Genees-meesters / en diergelyken / die alleen op bewilliging van den Kapi-Aga, zoo veel als den Opper-kamerling van 't Serraglio, binnen gelaten worden.

Aan het einde van het Serraglio, 't geen na de water-kant staat / is een ry van zomer-gemakken op een kleinen heuvel gebouwd / zoo wel geschikt met zaalen en kamers / zoo vermakelijk gelegen / en zoo rijkelijk toegemaakt / dat ze te recht het verblijf van een zoo magtig Monarch verdienen te zijn. Onder anderen is 'er een zaal / na het oosten toe open staande / met zeer schoone pylaren onderstut. Deeze zaal heeft haar uitzicht op een door konst gemaakt meertje / 't welk zy Hawoor noemen / voort komende van omtrent dartig fonteinen / die op een slag van Terras of aarde hoogte gemaakt staan / zijnde altemaal van zeer schoon marmer / en het gezeide meertje omringende ; zulks dat het water van de bovenstaande fonteinen in dit meertje valt / van waar het weder door zekere water-leidingen in eenige bystaande hoven loopt. In dit meertje legt een kleine schuit / in de welke / gelijk my gezegt wierd / den Grooten Heer menigmaal met zijn Stommen en Bootsemakers gaat / latende hen op en neder roeyen / terwijl hy vast met hen speeld / en hen menigmaal voor zijn vermaak over boord laat springen.

Slaapkamer van den Grooten Heer.

Wat de Slaap-kamer van zijn Hoogheid belangd / de muuren daar af zijn bedekt met steentjes van het fijnste Chineesche porcelein / beschilderd met bloemen van alderhande verwe / 't geen een zeer aangenaam gezicht maakt. De voorhangsels zijn van goud laken van Burzia, en hun boorden van karmozijn felp / geboorduurd met goud en paerlen. De posten van zijn bed-stede zijn van louter zilver / hol van binnen / en boven op der zelver toppen staan / in plaats van knoppen / leeuwen van kristal. Het behangsel is van goud laken / gelijk ook de bulsters en matrassen. De vloer is bedekt met zeer kostelijke persiaansche tapijten / of alkativen / geworogt van zijde en goud ; en de zittingen met de kussens om op te leunen zijn van goud laken.

In 't midden van deeze kamer hangt een zeer groote lantaarne / rond van gedaante / hebbende de stijlen van zilver-verguld / seer dicht met robijnen / esmerauden / en Turkoysen bezet. De glazen zijn van zeer fijn kristal ; 't welk alles een zeer aangenaam voorwerp voor het gesicht maakt. 't Lampet met de Schotel / daar zich den Grooten Heer in wascht / zijn van enkel goud / dicht bezet met robijnen en turkoizen.

Elendigen staat der geener, die onder 't Turks gebied leeven.

Wat vorders de geenen belangd / die zich in het Serraglio onthouden / daar van kan men zeggen / dat zy altemaal / 't zy mannen of vrouwen / slaaven en slaavinnen van den Grooten Heer zijn / even gelijk alle zijn Onderdaanen ; want gelijk hy alleen hun Opperheer is / alzoo erkennen zy / dat alles / wat zy bezitten of genieten / hem in eigendom toebehoord / en dat zy 't van zijn goedheid en gunst maar te leen hebben.

Wijders

Wijders mag dit Serraglio met recht de zaay-plaats/ of het plantsoen van zijn Dienaaren/ genaamd worden/ dewijl alle zijn voornaamste Beampten aldaar hun opvoeding hebben.

Deeze/ die binnen de darde poort/ des Konings poort genoemd/ zich onthouden/ zijn omtrent twee duizend sterk/ zoo mannen als vrouwen/ van de welken de vrouwen/ oud en jong/ des Keizers byslaapsters oude vrouwen en dienaressen/ altemaal by den ander gerekend/ omtrent een getal van elf/ of twaalf honderd konnen uitmaken. De geenen/ die hier ter oorzaak van hun schoonheid bewaard worden/ zijn altemaal jonge maagden/ die van vreemde volkeren genomen of toegebracht worden/ welke/ na goede manieren/ 't speelen op snaren-spel/ zingen/ dansen/ aardig werken/ en naayen geleerd te hebben/ aan den Grooten Heer/ als zeer waardige geschenken/ opgeofferd worden. 't Getal van deezen neemt dagelijks toe/ na dat ze veel of weinig van de Tartaren/ of door de Bassas en andere Grooten/ toegezonden worden. Ook neemen zy wel af in het getal/ wanneer den Grooten Heer/ om sommige oorzaken/ d'eene of d'andere uit zijn in het oude Serraglio doet verhuizen; 't welk ook een zeer schoone en groote plaats is; gelijk hier na gezegt zal worden.

Op wat manier de maagden van 't Serraglio Turks gemaakt worden.

Zoo haast als deeze maagden in 't Serraglio komen/ worden sy Turksch gemaakt/ 't welk alleen met deeze plegtigheden geschied/ dat zy de voorste vinger opsteeken/ en de volgende woorden zeggen; Las illas Heh il alla Muhammed resul alla; 't geen beteekend/ daar is geen God als God alleen, en Mahomet is Gods Boode; en na dat zy in jaaren en gestalte/ en van neiging zijn/ ten welken einde zy ondervraagd worden door een Vrouw/ die ze Kahyah Kadun, of Moeder der Maagden noemen/ worden zy in een kamer gebracht by de geenen/ welke van dezelve jaren/ geest/ en neigingen zijn/ om aldaar te saamen te leeven. In dit verblijf der vrouwen leeven zy even gelijk de Nonnen in de kloosters. Zy slaapen op Sofaas of beddingen/ die aan beide de zijden des kamers staan/ blijvende een breede en ruime plaats in het midden/ om te konnen wandelen. Hun bedden zijn zeer hard en by ieder tiende maagd legt een oude vrouw. De geheele nacht over branden 'er verscheidene lichten in de slaap-kamers; zulks dat men ze gemakkelijk aan alle zijden kan overzien.

Maniere van leeven der Boelinnen van den Grooten Heer.

Dicht by deeze slaap-kamers hebben zy hunne baden en keukens/ benevens een menigte van fonteinen/ door de welken zy met water gediend worden. Boven de gezeide slaap-kamers zijn verscheidene andere kamers/ in de welken zy zitten te naajen/ of eenig ander werk te doen. Hier staan ook hun koffers/ waar in zy hun kleederen en toestel leggen. Als zy eeten/ eeten zy in een getal te samen/ wordende door andere vrouwen gediend en opgepast. Noch hebben zy eenige andere plaatsen/ daar zy te school gaan/ en onderweezen worden/ 't zy in het spreeken of leezen van de Turksche taal/ of in het naajen/ borduuren/ of speelen op instrumenten/ of andere diergelijke aardigheden/ waar in zy oude Vrouwen tot Meesteressen hebben.

Den Grooten Heer ziet deeze maagden nooit/ dan alleenlijk wanneer ze

hem eerst toegebragt worden / of dat hy 'er een tot zijn byslaapster begeerd / in welk een geval hy de voornoemde Kahyah Kadun kennis van zijn voorneemen doet hebben / die daar op terstond zoodanigen verkiest / als zy de bekwaamsten en minnelijksten acht te zijn; en hebbende die in een kamer op twee ryen gestelt / brengt zy den Grooten Heer daar in / die vier of vijf malen in het midden van deeze twee ryen heen en weder wandeld. Na dat hy ze nu altemaal wel bezien heeft / zonder echter een woord te spreeken / steekt hy de geene / die hem 't best bevalt / wanneer hy weder uit gaat / zijn neusdoek in de hand; 't geen het teeken is / dat zy die nacht by zijn Hoogheid leggen zal. Thans bedrijft deeze dochter alle bedenkelijke vreugde / en vervolgens door de Kadun met alle welvoegende sieraden en optopselen tot die vorstelijke byslage bereid en verbaerdigd zijnde / word zy des nachts na de kamer gebragt / in de welke haar den Grooten Heer beslaapen zal / hoedanige kamers 'er verscheiden in het Vrouwen-getimmer zijn. Als ze nu te saamen te bed leggen / staan 'er twee groote was-lichten den gantschen nacht over te branden / het een aan de voet van de bed-stede / en het ander by de deur. Ook worden 'er door de Kadun verscheidene oude swarte moorinnen besteld / welke die nacht by beurten de wacht in de kamer houden / twee en twee / zittende d' eene aan het voeten-einde by het gezeide licht / en d' andere by de deur. Zy veranderen / wanneer zy willen / en dan komen 'er twee anderen in de plaats / zonder het alderminste gerugt te maken / op dat den Grooten Heer niet eenige ontrustinge kome te lyden.

Teeken van Byslaapen.

Als hy des morgens weder opstaat / veranderd hy zijn gantsche gewaad / van 't hoofd tot de voeten / laatende dat van den voorigen dag voor de geen / daar hy by gelegen heeft / benevens alle het geld / dat in de zak / of de kostelijkheid / die daar om en aan is. In zijn eigen verblijf weer gekomen zijnde / zend hy haar terstond eenig geschenk van juweelen / kleederen / en geld / na 't genoegen / dat hy 'er van gehad heeft. Op deeze manier handeld hy met alle de geenen / daar hy zijn genot af neemt; maar hy houd zich wel langer by de eene als by d' andere.

Indien 't nu komt te gebeuren / dat een van deeze Dochters beswangerd word / en den Grooten Heer zijn eerste geboorte ter weereld brengt / die word met de naam van Koninginne Sultana genoemd / en zoo 't kind een zoon is / word ze met een groote pracht en heerlijkheid in haar staat bevestigd / en in een byzondere wooning geplaatst / alwaar haar een gevolg / een Keizerin betaamende / gegeeven word.

Wanneer het nu gebeurd / dat d' eerst gebooren Zoon en Erfgenaam van het Rijk komt te sterven / en een andere van de Sultanas een tweede Zoon ter weereld te brengen / als dan komt deeze laatste in de plaats van d' eerste / en d' eerste word maar een gemeene Sultana; en zoo verwandeld die hoogste eernaam van d' eene op d' andere.

Des Keizers Dochters / Zusters / en Moeyen / hebben ook hun wooningen in het Serraglio, en worden aldaar Koninglijk gediend / en kostelijk in kleeding gehouden / leevende onder malkander in allerhande vermaakelijkheden / tot dat het den Groten Heer believd / hen den een of den ander Bassa

of

of Vizir ten Huwelijk te geeven; in welken geval zy een kist met zich uit het Serraglio neemen / dien den Grooten Heer hen geeft / vol van goude lakene kleederen / kostelijke juweelen en Chekinen of goude dukaaten; invoegen dat zodanig een kist ten minsten tusschen de drie en vier tonnen gouds waardig is / 't geen hen tot een bruidschat verstrekt. Ook neemen zy noch met zich alles / wat zy ooit hebben weeten by een te schraapen / 't geen somwijlen ook al vry veel bedraagt.

Houwelijke der Keizerlijke Zusters en Dochters zeer ongelukkig voor de mannen.

Deeze Sultanas en Bassas vrouwen zijn voor het meeste gedeelte de meesters van hunne mannen / en heeten en gebieden hen / zoo als 't hen maar gevalt. Zy draagen altijd een Haniar of Ponjaard / met kostelijke gesteenten bezet / tot teeken van hunne voogdy / geevende hun mannen den naam van slaaven / en hen goed of quaad doende / na zy hun genoegen van de zelven ontfangen. Somwijlen verstooten ze hen ook wel / en neemen een ander in de plaats / doch met bewilliging van den Grooten Heer / 't geen gemeenlijk de dood en het verderf van deeze arme mannen is.

d' Andere vrouwen / die nooit het geluk hebben gehad van door den Sultan bemind te zijn / leeven / eeten / en drinken te saamen / en verslijten hun jonge jaaren onder een in snoode gedagten (want zy zijn te wel opgeslooten en bezorgd om iets kwaads te doen) en wanneer zy nu oud geworden zijn / dienen zy voor Meesteressen en Opsiensters van de jonge aankomelingen / houdende het voor hun beste geluk van daar in het Oude Serraglio gezonden te worden / uit het welke zy met bewilliging der Meesteresse van het zelve trouwen / en met zich neemen mogen / 't geen zy door hun zuinigheid hebben konnen bespaaren.

Wanneer den Grooten Heer komt te sterven / moeten alle deeze arme en verlaatene Jussers en Sultanas, welke naam zy alsdan verliezen / uit dit Serraglio, behalven alleen de Koninginne-moeder van den opvolgenden Heer / en worden in het Oude overgebracht / latende hun zoonen en dochters / indien zy 'er eenigen hebben / in het Koninglijk Serraglio, om aldaar / onder de bestiering van andere Vrouwen / veeltijds tot een treurig einde / voor zoo veel de zoonen belangd / opgebracht te worden.

Straf over de Vrouwen van 't Serraglio.

Als de Vrouwen van 't Serraglio eenige misdaad komen te begaan / worden ze zeer strengelijk gestraft / en geweldig door hun Opziensters geslaagen; doch indien ze zich t' eenemaal moedwillig en ongehoorzaam aanstellen / worden ze / door order van den Grooten Heer / uit dit in het Oude Serraglio gezet / en van alles ontbloot / wat sy hebben; maar worden zy aan toovery / of eenige diergelijke sware misdaad / schuldig bevonden / zoo worden sy gebonden in een zak gesteecken / en alzoo by nacht in de zee geworpen; invoegen dat zy wel duidelijk genoodzaakt zijn binnen de paalen van betamelijkheid te blijven / indien zy anders een goed einde van hun leeven verhoopen.

VIERDE HOOFD-STUK.

Getal der Agiamoglans. Hun opvoeding en verdeeling. Onderhoud en oeffening. Vreemde praat door teekenen. Ontmanden, en hun bedieningen. Op wat wijze des Keizers Vrouwen in hun ziekte door de Geneesmeesters bediend worden. Opvoeding der Kinderen van den Grooten Heer. Op wat manier den Grooten Heer zijn maaltijd houd. Tekenen van gunst. Vasten der Turken. Des Grooten Heers Kleeding, Bedding, &c. Gevaarlijken staat der Grooten van 't Turksche Hof. Jaarlijksche plegtigheden ontrent het kussen van des Grooten Heers kleed, &c.

Eer wy tot de beschrijving van het oud Serraglio overtreeden, zullen wy iets zeggen van de mannen, die hun verblijf-plaats in het nieuw Serraglio hebben, en inzonderheid van d' Agiamoglans, welken in het zelve dienen. Deeze zijn omtrent ten getale van zeven honderd, van twaalf tot twintig of ten uitersten dartig jaren ouderdoms toe. Altemaal zijn sy verlochende Kristenen, gelijk ook alle d' andere Agiamoglans zijn, die alle jaren in Morea en d' andere Provincien van Albanien vergaderd worden. Somwijlen sijn sy meer, en somwijlen minder in getal, na de redelijkheid der Kapigis, die over deeze inzameling gesteld zijn: maar een geheele vergadering van deeze Kristene kinderen gaat zeer zelden het getal van twee duizend te boven. Zy worden genomen uit zodanige huisgezinnen, daar men geloofd dat de beste Oorlogs-lieden in zijn; maar mogen niet boven de twaalf of veertien jaren oud weezen, op dat men ze te bekwaamer na de hand, en een nieuwe wijze van leeven en gods-dienst, zou konnen zetten. Wanneer zy verkregen zijn, worden zy een wijl van de Kapigis vast gehouden, en eindelijk na Konstantinopolen gezonden, om na de gewoonlijke wijze verdeeld te worden.

Getal der Agiamoglans.

Zoo haast als sy aan de Porta komen, worden zy in Salonisch laken gekleed, zonder onderscheid van wat verwe het zelve zy, en dragen bruinagtige hoeden of mutsen, na de gedaante van zuiker-brooden, op 't hoofd. Voor den eersten Vizir gebracht zijnde, die te deeser tijd met d' andere Bassas en Beampten van 't Serraglio verzeld zit, maakt hy een

een verkiezing van een goede menigte / welke hy voordeeld wel gemaakt van lichaam / vol moeds / en by gevolg tot den oorlog en wapen-handel bekwaam te zijn. Hier na worden deeze uitgekoozene door den Bostangi-Bassa in des Keizers eigen Serraglio gebracht / en aldaar onder Benden gesteeken / die gebrek aan hun volle getal hebben. Thans worden ze besneeden / Turks gemaakt / en vorders in de Turksche spraak in leezen en schrijven onderweezen. 't Aldergemeenste is / dat men ze in het worstelen / schieten met de boog / springen / loopen / en diergelijke lichamelijke oeffeningen onderhoud.

Hun opvoeding en verdeeling.

Een gedeelte nu van d' overigen word door den Eersten Vizir in alle de hoven en huizen van den Grooten Heer / ook wel op schepen verdeeld / wanneer die voor des Keizers rekening ter zee gaan; en worden deeze laatsten den Oversten der zelve scheepen zodanig aanbevolen / dat zy deeze jongelingen weder zullen leveren / wanneer hen die weder afgeeischt worden; en zoo doen ze ook met alle andere Werkluiden en Konstenaars / welken zy deze jongelingen aan besteeden. Ook geeft hy wel eenigen van hen over in dienst der Bassasen Grooten van het Hof / al onder de zelve voorwaarden; maar deeze zijn gemeenlijk het schuim van al de rest / en pas bekwaam om in de stallen / kookens / en tot diergelijke oeffeningen gebruikt te worden. d' Anderen worden in verscheidene Serraglios, onder de bewaaring en tucht van eenige ontmanden gesteld / en bekwaam geworden zijnde / onder de Janitzaren gestoken / in plaats van d' ontbreekenden / of die Emeriti en afgedienden zijn / en verlof hebben om t' huis te blijven.

Wanneer deeze Agiamoglans aldus verdeeld zijn / vertoond den eersten Vizir aan den Grooten Heer het boek / daar alle hun naamen in geschreeven staan / welke hen dan een ieder zijn pensioen en onderhoud toe legt / zijnde twee of drie / of ten uitersten vijf Aspers daags. d' Anderen / welke in de Serraglios gebruikt worden / steld men te werk in alle geringen arbeid / gelijk hout-klooven / keuken-werk / roepen op de Roepjagten / leiden van de Jacht-honden / en diergelijke dingen. Na hun bekwaamheid of ouderdom worden zy gevorderd / zelfs wel tot de waardigheid van Bostangi-Bassa, of Opper-tuin-meester.

Onderhoud en oeffening.

Onder deeze Agiamoglans of Tribuit-kinderen komen somwijlen ook wel geboorene Turken / doch zeer zelden / met toestand van den Grooten Heer / en door gunst van den Bostangi-Bassa, om eenigen behoeftigen Ouders / die de middelen niet hebben om hun kinderen te voeden / door dit middel te hulp te komen.

De kamers / baden / en kookens der Agiamoglans zijn rondom de wal en muur / na hun eigene verdeeling / verdeeld / en tot zodanigen dienst en werk gebouwd / als ieder deel van hen is opgelegt. Nooit zien zy den Grooten Heer / 't en zy hy mocht komen voor by te gaan / of op de jagt / daar hen den zelve / om hun raddigheid / veeltijds als Jagt-honden gebruikt. Maar wanneer zich den Grooten Heer in zijn hoven met zijn vrouwen vermaaken wil / moeten alle d' Agiamoglans, op een gegeeven teeken / zich aan een kant pakken / en niet weder van de water-kant / daar z' op

den oever mogen gaan wandelen / te voorschijn komen / voor dat den Sultan met zijn Vrouwen vertrokken is. Indien zich nu onderwijl iemand hier of daar in een hoek mocht komen te verbergen / om een gezigt te hebben / die word / zoo hy 't ongeluk heeft van betrapt te worden / terstond om hals gebracht. Derhalven pakt zich een ieder / zoo haast het teeken gegeeven word / wel ver uit de weg / om in geen vermoeden te vallen.

Behalven de Vrouwen en Agiamoglans van dit Serraglio, is 'er noch een menigte van andere Dienaars / voor alderhande noodwendigheden / gelijk ook maak-gekken van alle slag / Muzikanten / Worstelaars; en een groot getal van Stommen / jong en oud / die de vryheid hebben van / met bewilliging van den Kapi-Aga, uit en in te gaan. 't Is een zeer aanmerkelijke zaak / dat / zoo wel den Keizer als anderen / wel en onderscheidentlijk stommeling redenen voeren / en zich onderling door tekenen verstaan konnen / even als of ze spraken. 't Zelve word ook onder de Sultanas gebruikt / by de welken ook veele stomme vrouwen / zoo oud als jong / gevonden worden / konnende zoo zy als de Grooten / en den Grooten Heer zelve / daar door / met te minder krenking van hun stemmigheid / als hen wat vermaaks lust / met hun volk boerten en jokken.

Vreemde praat door tekenen.

De Sultanas hebben / behalven de swarte / geen witte Ontmanden in hun dienst; maar wel den Grooten Heer / tot bewaaring van sijn poorten / en d' oudsten en waardigsten van deezen worden / zoo omtrent den Keizer / als in andere gewigtige diensten gebruikt. Den eerste van hen is den Kapi-Aga, of opperste van alle d' Ontmanden. Den tweede is den Hazinegdar-Bassa, zoo veel als Opper-Schatmeester. Den darde is den Kelerge-Bassa, of Meester van de Kleer-kamer. Den vierde is den Saray-Agazy, of de Huismeester van het Serraglio. Deeze vier Ontmanden mogen Tulbanden draagen/en worden van een ieder met groote eerbiedigheid bejegend; doch de drie laatsten mogen door zich zelven tegen den Grooten Heer niet spreeken / maar alleenlijk antwoorden / wanneer hen iets gevraagd word / hoewel zy meest altijd omtrent hem zijn. Wat hun getal belangd / zy konnen omtrent altemaal by den ander gevoegd / honderd persoonen uitmaken / en zijn niet alleen uit / maar zelfs glad afgesneeden. De swarte Ontmanden zijn hoe lelijker hoe beter / en zy laaten daarom echter niet alle noodwendigheden voor de vrouwen te verzorgen.

Ontmanden en hun bedieningen.

Wanneer by geval iemand der Vrouwen ziek komt te worden / gaat men terstond verzoeken / dat den Hekin-Bassa, of des Keizers Genees-meester / by haar mag komen. Deeze van zijn Hoogheid daar verlof toe gekreegen hebbende / en vervolgens door de poort der Sultanen ingegaan zijnde / ziet niemand als de swarte Ontmanden / zijnde alle d' andere Vrouwen zoo lang in een andere kamer vertrokken / welke hem in de kamer van de Zieke brengen / die van den top des hoofds af tot de voet-zoolen toe met floers en lampers wel dicht bedekt zijnde / alleenlijk haar arm buiten houd / op dat den Genees-meester haar pols mag tasten. Zoo haast hy nu geordonneerd en besteld heeft / 't geen 'er te doen valt / gaat hy langs de zelve weg weer voort. Maar indien de zieke de Koningin / of iemand der Sultanas was / als

Op wat wijze des Keizers Bywijven in hun ziekte door de Genees-meesters bediend worden.

als dan is haar arm en hand / die zy van het bedde af steekt / met een fijn stuk zijde of taffatas bedekt; want haar vleesch mag geensins gezien worden; zelfs mag ook den Genees-meester niets zeggen / 't geen zy hoord; maar hy is gehouden uit de kamer te gaan / en aldaar t' ordonneren / dat hem dienstig dunkt / 't geen meest den tijd / volgens de gemeene gewoonte der Turken / een slag van openende Serbeth is; want zeer zelden gebruiken zy eenige andere hulpmiddel / gelijk ik ook hun weetenschap niet genoegzaam oordeele te zijn / om ieder ziekte zijn hulpmiddel voor te schrijven; maar zoo 't gevalt / dat 'er een Wond-heelder van nooden is / zoo moet zy doen wat ze best kan / dewijl 'er geen middel is om haar vel voor die verborgen te houden. Wat d' andere Vrouwen belangd / die geen Sultanas, of ten minsten niet van d' alderbeminsten zijn / deeze worden na het Oud Serraglio gezonden / wanneer zy een Wond-heelder van nooden hebben / om aldaar geneezen te worden.

De Zoonen des Grooten Heers / welke hem door zijn Koningin gebooren zijn / worden door daar toe verkorene Voedsters opgebracht; maar indien hy Zoonen by andere Vrouwen heeft / die worden byzonder / en niet by d'eersten / opgetrokken / zulks dat ieder Moeder zorg voor haar eigene kinderen draagt / en dat met groote nabedenken en jalouzy. Niettemin mogen deeze kinderen wel te saamen speelen / tot dat zy zes of zeven jaaren oud geworden zijn. Inmiddels worden zy zeer naauw gade geslaagen / en kostelijk gehouden. Zy leeven onder de Vrouwen tot hun negen of tien jaren toe / en worden omtrent den ouderdom van veertien jaaren besneeden / 't welk met zeer groote statie toegaat / inzonderheid den oudsten Zoon van den Grooten Heer. Geduurende de tijd / die ze omtrent de Vrouwen zijn / hebben zy hun Hojahs of Onderwijs-meesters / die hen van hun Vader toegeschikt worden / en dagelijks in het Vrouwen-Serraglio komen / alwaar zy in een kamer by de swarte Ontmanden worden gebracht / zonder ooit eenige Vrouwen te zien. Hier komen de kinderen by hen / verzeld van twee swarte Slaavinnen / en worden daar zoo veel uuren geleerd / als hun Onderwijzer toegelaaten is te vertoeven.

Opvoeding der kinderen van den Grooten Heer.

Wat de Dochters aangaat / daar word zoo veel staats niet van gemaakt / gelijk ook den Sultan hen zoo veel liefde niet toedraagd. Ook komen zy in geen vermoeden over zaaken / die den Staat betreffen. Niettemin worden zy van den Grooten Heer hun Vader zeer wel bezorgd / ingeval zy tot huwbaare jaaren komen.

Alle de spijzen in het Serraglio worden meestendeel door d' Agiamoglans, welke daar toe opgebracht zijn / toegemaakt / hoewel 'er meer als twee honderd Onder-koks onder hen staan. Des Keizers keuken begint voor den dag gemeenlijk al te kooken; want zijn Hoogheid vroeg opstaande / moet 'er altoos iets voor hem vaardig zijn / en menigmaal eet hy wel drie of viermaal des daags. Zijn middagmaal houd hy gemeenlijk des morgens ten tien uuren / en zijn avondmaal des avonds ten zessen / zoo wel des Zomers als des Winters. Wanneer hy lust heeft om t' eeten / geeft hy den Kapi-Aga zulks te kennen / welke terstond een Ontmande afzend / om den Op-

Opper-kok daar van te verwittigen. Deeze brengt / 't geen hy toegemaakt heeft / schotel voor schotel op zijn Hoogheids tafel / die op de Turksche wyze / gelijk de Kleermaakers / met de beenen kruisweegs / daar voor zit / hebbende een zeer kostelijk-geborduurden hand-doek voor zich gespreid op zijn knien / om zijn klederen niet te bevlekken / en noch een ander hangende op zijn slinker arm / die hem voor een servet diend / om zijn mond en vingers daar aan af te wisschen. Men snijd hem niet te vooren / gelijk by andere Prinsen de gewoonte is / maar hy helpt zich zelven / hebbende op een stuk Bulgarisch leder / 't geen hem voor een tafellaaken verstrekt / schoon wit brood voor zich / van drie of vierderhande slag / zeer varsch en wel gereezen. Hy gebruikt noch mes / noch vork / maar alleenlijk twee houte leepels / waar van hem den een diend tot het eeten van pottagie / en den ander om nu en dan iets van zeer lekkere Syroopen te neemen / welke van alderhande vrugten gemaakt / en met limoen-sap en suiker toebereid zijn / om den dorst daar mede te lesschen. Hy proefd uit zijn schootels / den een voor en den ander na / en wanneer hy met die gedaan heeft / worden ze weder afgenomen / en anderen in der zelver plaats gesteld. Zijn spys is zoo mals en lekker toegemaakt / dat hy geen mes van nooden heeft om de zelve te snijden of te kerven; maar hy pluist het vleesch zeer gemakkelijk met de vingers van de beenen af. Zout gebruikt hy nooit op zijn tafel / gelijk ook geenige voor-spijze; maar hy valt terstond aan vleesch / en besluit zijn maaltijd gemeenlijk met een taart / of iets diergelijks. Vervolgens drinkt hy een teug Serbeth, welke in een diepe overdekte porceleine kop / op een platte onder-schotel / by hem staat; en dit doet hy maar een reis op ieder maaltijd.

Op wat manier den Grooten Heer zijn maaltijd houd.

Terwijl hy aan de tafel zit / hoord men hem zelden tegen iemand spreeken. Ondertusschen staan 'er verscheidene Stommen en Bootsemaakers omtrent hem / om hem wat vrolijkheids aan te doen / maakende ten dien einde alle de snaakeryen / die ze bedenken konnen / al zonder een woord te spreeken. Niettemin verstaat hy hen zeer wel / dewijl ze hun meening door teekenen genoegsaam weeten uit te drukken. Zoo 't inmiddels by geval gebeurd / dat hy een woord of twee komt voort te brengen / zulks geschied maar alleenlijk om iemand zijner Agas, die by hem staan / te begunstigen / ten welken einde hy hem een bol broods van zijn tafel toewerpt / 't geen voor een byzondere gunst en genade gehouden word. Deeze de toegeworpene bol vervolgens onder zijn Makkers verdeelende / maakt hen alzoo door de tweede hand aan die gunst deelachtig.

Teekenen van gunst.

De schotels voor des Grooten Heers tafel zijn al van enkel goud / gelijk ook der zelver dekfels zijn / en staan altemaal ter bewaaring van den Kielergy, die 't opzicht over de kooken heeft. Insgelijks staan ter zijne bewaaring alle de geele porceleine schotels / die ook zeer kostelijk en naauwelijks voor geld te bekoomen zijn / waar uit den Sultan eet ten tijde van de Ramazan, zoo veel als hun Vasten / die een geheele maand duurd / na welke Viertijd die maand ook zijn naam heeft. Geduurende deeze tijd eeten zy nooit over dag / maar alleenlijk in de nacht / zonder daarom echter onderscheid

Vasten der Turken.

scheid in eenig eeten te maaken / ten ware omtrent Swijnen-vleesch / of iets dat verworgd is / van 't welk hen door hun Wet verbooden is te proeven. Zeer zelden eet den Grooten Heer eenige visch / als alleenlijk wanneer hy met zijn Vrouwen buiten in eenige zijner Lust-huizen aan de zeekant is.

Des Grooten Heers kleeding, bedding, &c.

't Gewaat des Grooten Heers verscheeld gantsch niet van dat van anderen / als alleenlijk in de lengte zijner Vesten en Rokken / en de kostelijkheid der zelver. Zijn schoenen zijn ook niet met yzer gehield / gelijk die van alle de Turken / maar glad en geschilderd / even als kindere schoenen / met knoppen en bloemen. Hy slaapt op matrassen van fluweel of goud-laaken / by de Zomer tusschen lakens van Shash, geborduurd met zijde / en in de winter tusschen deksels van kostelijk Bont of Sabels / houdende den gantschen nacht een kleinen Tulband op zijn hoofd. Wanneer hy alleenig in sijn eigen verblijf-plaats slaapt / word hy altoos door de pagies van sijn kamer opgepast / die twee en twee by hem blijven / en alle drie uuren verwisseld worden / van de welken den een aan de deur van de kamer / en den ander by het bed staat / om hem te dekken / wanneer hem 't deksel komt t' ontschieten / en by der hand te zijn / indien sijn Hoogheid iets mocht komen t' ontbreeken. In de zelve kamer / daar hy in slaapt / zijn ook altoos twee vrouwen met toortsen in hun hand / zonder die te durven uit doen / voor dat hy opgestaan is.

Wanneer den Grooten Heer uitgaat / na de Stad of te lande / rijd hy altijd te paard / en ten meestendeel door de groote poort van 't Serraglio, inzonderheid als hy na de Moskee of sijn Godsdienst gaat / 't welk op Vrijdag / die hun Sabbath-dag is / geschied. Als hy langs de straat rijd / groet hy het volk met toeknikken van sijn hoofd / en word weder van de menigte met toejuigchen / en gebeden voor sijn gezondheid en lang en gelukkig leven daar voor beloond. Nu en dan steekt hy wel de hand in de zak / en werpt een party gelds onder 't volk / gelijk ik twee malen gezien heb; niettemin gebeurd dit niet zeer dikwils / want gemeenlijk ontstaan 'er ongelukken uit / door dien een ieder / selfs tot koste van leven of gezondheid / van dit geld wil hebben.

Groeten van den Grooten Heer.

De dienaars van het Serraglio, die nevens zijn stegel-reep gaan / hebben order om zodanige Verzoek-schriften / als zijn Majesteit aangeboden worden / t' aanvaarden. Veele arme lieden / die hem niet durven genaaken / staan van verre met vuur op 't hoofd / houdende hun Verzoek-schrift om hoog in de hand / 't geen den Grooten Heer ziende / stuurd hy terstond iemand om hen hun schriften af te vorderen. Vervolgens weer in 't Serraglio gekomen zijnde / leest hy ze altemaal / en steld terstond order tot voldoening van hun verzoek. Menigmaal oeffend hy zijn uiterste strafheid tegen de grootsten zijner Heeren / zelfs eer zy daar op verdacht zijn; want hy vangt geen rechts-pleeging tegen hen aan; maar beveeld alleenlijk op staande voet zodanige executie te doen / als 't hem goed dunkt / en als hy met hun misdaaden oordeeld over een te komen. Dit is d' oorzaak / dat zy zoo heel gaarne niet zien dat den Grooten Heer uit rijd / uit vreeze

Gevaarlijken staat der Grooten van 't Turksche Hof.

dat 'er deeze of geene klagten tegen hen mogen komen; en in der daad zy leeven in een groote en geduurige benaauwdheid / en zijn hun leeven nooit zeker.

By het Serraglio heeft den Grooten Heer tot gebruik van zijn huishouding een zeer groote stal / daar meer als duizend paarden in staan. Hier over heeft hy zijn Opper- en Onder-stalmeesters / die alle zijn Dienaars / wanneer hy ter jagt rijd / hun paarden moeten bezorgen. Behalven deeze stallingen van paarden / waar van hy 'er verscheiden op verscheidene plaatsen heeft / is hy noch voorzien van meer als vijf duizend Muilen / om / wanneer hy eenige reis aanvangt / zijn tenten / koffers / water / en andere noodzaakelijkheden te draagen.

Jaarlijksche plegtighedē omtrent het kussen van des Grooten Heers kleed.

Vorders is den Grooten Heer gehouden / uit kracht van zekere grondregel der Regeeringe / op den eersten dag van den Byram, ten einde van de Ramazan, zich zelven opentlijk te vertoonen / en alle de Grooten / benevens de voornaamsten van zijn Dienaaren / zijn kleed te laaten kussen. Ten deezen einde op dien dag uit de poort van zijn Serraglio, te weeten uit de poort der Ontmanden / in het darde Hof gekomen zijnde / zet hy zich aldaar op een Persiaansche tapijt van goud en zijde / op zekere plaats dicht by de gedachte poort / en gaat niet van daar / voor ze altemaal zijn kleed / tot teeken van eerbiedigheid en plicht-bewijzing / gekust hebben. Den Eersten Vizir staat by deeze gelegentheid nevens zijn Hoogheid / en noemd hem de naamen der geener / die 't hem goed dunkt / op dat den Grooten Heer eenig acht op de zelven mag slaan. Tegen eenige groote Regtsgeleerden / die van hoogen staat zyn / verheft zich den Keizer een weinig uit zijn plaats / om hen weder eer te bewijzen. Ook toond hy den een meer gunsts en genegentheids als den ander.

Wanneer nu deeze plegtigheid geëindigd is / begeeft hy zich na de Mosquee van S. Sophia, gevolgd van hen allen / en op zijn wederkomst oorlof van hen genomen hebbende / vertrekt hy zich weer in zijn eigene verblijfplaats / alwaar hy / volgens zijn gewoonte / alleenig eet / hoewel hy op dien dag een treffelijke gastery voor de Bassas in den Divan gewoon is aan te rechten / gelijk ook een ander op de plaats van het Hof voor alle de geenen / die hem vergezelschapt hebben. Geduurende dit Feest zend hy den eersten Vizir een rok met een zeer kostelijke voeder gevoerd / en ook zoo vervolgens eenig geschenk aan alle de Grooten van het Hof / ieder na zijn staat. Den Agas geeft hy swaarden / of eenige andere diergelijke wapenen; en de Sultanas zend hy kostelijke kleinoodien / en vorders andere vereeringen aan de andere Vrouwen van 't Serraglio.

Ieder nacht / geduurende de drie dagen van den Beiram, doet hy vuurwerken aansteeken / en andere diergelijke vermaakelijkheden aanrechten / 't geen tot den morgenstond toe duurd. Dit alles geschied in het gezicht der Sultanas, onder de welken hy zich te deezer tijd komt begeeven / om vrolijk met hen te zijn; want hy toond zich by deeze gelegentheid vryer en gemeenzamer met hen / als op andere tijden.

Alle de Sultanas, die buiten het Serraglio woonen / worden hier ook toe genoo-

genoodigd / die hun geschenken aan den Keizer doen / en weder geschenken van hem ontfangen. Alzoo word hy ook / geduurende deeze drie dagen / van de Bassas en andere Grooten met geschenken / die in der daad kostelijk genoeg zijn / begiftigd / dewijl een ieder hier in den ander zoekt t' overtreffen / om des Grooten Heers gunst daar door te winnen. 't Geen hem de Sultanas geeven / zijn hembden / neusdoeken / lindene broeken / en diergelijke dingen / welke hy daar na gebruikt en draagt. Deeze Beiram word ook door zijn geheele heerschappy gevierd; doch inzonderheid in Konstantinopolen, daar men op by na alle de hoeken van de straaten aardige debijsen en spreuken ziet. Maar terwijl deeze Vierdijd duurd / valt het wat gevaarlijk voor d'arme Kristenen en Jooden langs de straaten te gaan; want de Turken als dan in alle dartelheid uitgelaaten zijnde / zijn niet te goed om hen het een of ander ongemak aan te brengen / indien zy niet t' elkens / wanneer zy hen daar toe vergen / in de beurs en willen; en alzoo doen zy ook in een anderen Beiram, dien ze den kleine noemen / welke omtrent darde half maand laater komt.

VYFDE HOOFDSTUK.

Gelegentheid en grootte van het Oud Serraglio. Door wie het zelve bewoond word. Sober onderhoud der Vrouwen, &c.

NAdemaal hier voor verscheidene maalen van het Oud Serraglio gewag is gemaakt / dunkt het ons niet ondienstig daar mede van te zeggen / 't geen wy 'er van te weeten hebben konnen komen. Dit Serraglio is zeer groot / en met een hoogen muur omringd. 't Heeft een groote menigte van inwoonders / 't geen niet vreemd en is / alzoo des zelfs omtrek omtrent een Italiaansche myl kan uitmaken. 't Is gelegen in het beste gedeelte van de Stad / en gebouwd door Mahomet de Tweede, die 't voor sich zelven en zijn hof-houding stigten deed / om daar in te woonen / wanneer hy Konstantinopolen overwonnen had. Dit Hof heeft maar een poort / en die van yzer / welke door een troep witte Ontmanden bewaard word. Geen mans persoon durft daar in komen / ten ware om zulke noodwendigheden in te brengen / als zy van nooden hebben / op welke tijd zy echter de vrouwen niet mogen zien.

't Oud Serraglio.

Deeze / die daar in zijn / zijn de geenen / die uit het Koninglijk Serraglio gezet zijn / namentlijk zodanige Sultanas, als den voorgaanden Keizer hebben toebehoord; insgelijks ook zulke vrouwen / die door hun kwaade geschikt-

Door wie bewoond.

geschiktheid of anderzints in d' ongenade van den Grooten Heer gevallen zijn; mitsgaders ook de geenen, die swak, ziekelijk, en onvermogende zijn geworden. Deeze worden altemaal door een Oude Vrouw, die als hun Opzienster is, bestierd, en in een goede tucht gehouden.

De meesten van deeze Sultanas, Koninginnen uitgezonderd, konnen, indien zy eenigsins rijk zijn, met verlof van den Keizer door verzoek van de gedachte oude Vrouw, uit dit Serraglio gaan en trouwen, met zich neemende, al wat zy verzameld, en achter de hand gehouden, of gestoolen hebben; want, wanneer zy uit des Keizers Serraglio gaan, neemt hen de Kadun alles af, wat zy van eenige groote waardy by zich mogen hebben, 't welk zy den Grooten Heer weder ter hand steld; invoegen dat zy genoodzaakt zijn, zoo ze iets behouden willen, hun beste goederen in tijds aan een kant te maaken.

Men heeft in dit Serraglio, zoo wel als in het ander, alle noodige dienst en vermaakelijkheden van hoven, fonteinen, en schoone baden. Ook heeft 'er den Grooten Heer eenige toebereide kamers, om somwijlen daar te komen, en zijn Maagschap, welke mogen zijn zijn Groot-moeder, Moeder, Moeye, Zusters, e. z. v., die om de voorzeide oorzaaken uit het ander Serraglio gezet zijn, te bezoeken. D' Andere vrouwen van dit Serraglio hebben maar gemeen onderhoud, en zoo zy niet somwijlen wat van zich zelven hadden, zouden zy 't niet zeer overdaadig konnen stellen. Te deezer oorzaak zijn zy ook genoodzaakt de naald te gebruiken, om daar mede iets tot deeze en geene kleinigheden te verdienen, ten welken einde zy verscheidene Joodinnen op de hand hebben, die hun werk voor hen verkoopen.

Sober onderhoud der Vrouwen.

Dit is 't alles, wat ik van de Serraglios heb konnen te weten komen, 't geen my, hoe wel het niet zoo veel is, als zodanig een stof wel vereisschen zoude, echter groote moeite heeft gekost; want, vermits den toegang daar in aan een ieder verbooden is, spreeken de Turken daar zoo verscheidentlijk af, dat men naauwelijks weet, wat men daar van grlooven zal; en nooit zou ik tot eenige rechte weetenschap deeser zaaken geraakt zijn, indien ik geen kennis had gemaakt met een ouden Turk, die lange jaaren in verscheidene diensten in het selve versleeten had, en eindelijk, in ongenade geraakt zijnde, daar uit verstooten was; doch, vermits hy geen man was, die ooit tot eenige hooge bedieninge gebruikt was geweest, kon ik niet soo veel van hem te weeten komen, als ik wel gewild had; waarom ik my genoodzaakt gevonden heb veele dingen, daar ik den Leezer gaarne van onderweesen zoude hebben, met stilswijgen voor by te gaan.

ZESDE

ZESDE HOOFD-STUK.

Godsdienſt der Turken. Hun Wet-boeken. Gevoelen der Mahometaanen wegens de Prædeſtinatie. Eerbiedigheid voor het papier, gelijk ook voor de Rooze-bladen, en waarom. De vijf noodzaakelijke punten, om een waaren Mahometaan te maaken. Waar in de Gebeden der Turken beſtaan. Gevoelen der Turken van de Beſnijding, en plegtigheden daar omtrent gebruikelijk. Religieuſe Orders der Mahometaanen, &c.

Godsdienſt der Turken.

DE burgerlijke wetten een gedeelte van de Godsdienſt by de Turken maakende / hangen deeſe twee zaken ſodanig aan malkander / dat men naauwelijks van d'eene kan ſpreeken / ſonder ook ſulks te gelijk van d'andere te doen. Zy glooven / dat / de burgerlijke Wet hen van hun Propheet gegeeven zijnde / zoo wel van God komt / als die / welke de Godsdienſt betreft / en dat zy gehouden zijn de zelve te gehoorzamen / ſonder zich daar van te konnen ontſlaan. Want hoewel deeze Staats-liſt een binding zy van de geenen / die heerſchappyen opgeregt hebben / gelijk Numa Pompilius, Solon, en anderen / om het volk in toom te houden / ſoo wel door de conſcientie als door de vrees van ſtraf / laat echter deeze algemeene ſtelling niet waaragtig te weeſen / dat de wetten / welke de geregtigheid / d'eerlijkheid / en de billikheid tot hun wit hebben / van God zijn. Daar is geen macht dan van God, ende de machten die daar zijn, die zijn van God geordineerd; ſegt Paulus in ſijn Brief tot den Romeinen. Zoo God derhalven alle de Prinſen en alle de Overigheden / ſoo Heidenen als Kriſtenen / 't zy dat ze wel of kwalijk heerſchen / op der aarde geſteld heeft / ſoo is 't ook zeker / dat God de Wetten niet en maakt / welke zy maken / en aan hun onderzaaten geven / die hy hen verplicht daar aan te gehoorzamen / hoewel ze eer gegront zijn op hun byzondere belangen / en op maxime van hun bedurven oordeel / als op de waare regelen van de rechtzinnige redelijkheid.

Een ieder weet wel / dat de Wetten der Turken by een geſchraapt zijn van Mahomet, daar in geholpen door den Monnik Sergius, en dat het om die oorzaak is / dat deeze verzameling 't Mahometaanſche Geloof genoemd word. 't Godloos leeven van deezen Bedrieger is zoo byzonderlijk in een oneindige menigte van boeken beſchreeven / dat het overtollig zoude zijn

hier daar af te spreeken; invoegen dat wy ons genoegen zullen met de plegtigheden/ de leere/ en de wetten van deeze Religie te beschryven/ welke drie dingen vervat worden in drie boeken.

Wet-boeken der Turken.

't Eerste is den Alkoran; 't tweede den Azorach, of d'overleeveringen der Propheten/ dat's te zeggen/ de toestemming der Wyzen; en het darde behelsd de gevolgen/welke men daar uit trekt. Mahomet schreef den Alkoran,en maakte eenige wetten voor de burgerlijke bestiering. 't Overige is gemaakt door Ebbubecher,Omor,Osman,en Haly,die na hem volgden. Hoewel de gevoelens hunner Leeraaren verschillende zyn raakende d'uitlegging van hun Wet/ laat echter niet den geen/ die de vyf volgende Artykelen onderhoud/ gelijk weezendlijke en fondamenteeler punten/ welke ieder Turk in conscientie gehouden is t'oeffenen/ voor een waare geloovige te gaan.

Vyf voornaamste Artykelen des Mahometaansche Geloofs.

't Eerste is/ d'uiterlijke deelen des lichchaams zuiver te houden/ en net op zijn kinderen te zijn; het tweede/ vyf maalen des daags te bidden; het darde/ de Ramazan of de vasten te houden/ geduurende een maand; 't vierde/ den Zeket te volbrengen/ dat's te zeggen/ aelmoessen te geven/ volgens 't gene geschreeven is door hun vier Leeraaren in zeker boek/ Azan Embela genoemd; en 't vyfde/ in pelgrimagie na Mecha te gaan/ zoo 't hen mogelijk is. Maar 't eenigste Artykel des Geloofs/ 't geen zy gelooven moeten/ is/ dat'er maar een eenig God/ en dat Mahomet zyn Propheet is. d'Andere plegtigheden/ gelijk de besnyding/ de Godsdienstige viering van den Vrydag/ d'onthouding van Varkens vleesch/ en bloed/ zyn/ zoo zy zeggen/ niet van 't getal der vyf voornaamste punten/ en om geen andere oorzaak geboden/ als om de gehoorzaamheid der Geloovigen in de weezendlijkste en noodwendigste zaaken des Wets te beproeven.

Gevoelen der Turken wegens de Prædestinatie.

De Turken gelooven de Prædestinatie zonder eenige achterhouding/ en op de vastste manier des weerelds. De verstandigsten onder hen dienen zich/ om hun gevoelen staande te houden/ van plaatsen uit de H. Schrift/ welke de zelve schynen voor te spreeken/ gelijk dezen zijn; Zal het vat tegen den Pottebakker zeggen, waarom hebt gy my alzoo gemaakt? 'k Zal het hart van Pharao verharden. 'k Heb Jakob bemind, en Ezau gehaat; en anderen diergelijken. Want de Turken hebben een groote eerbiedigheid voor het Oude Testament/ en hebben des zelfs autoriteit en gezag in groote agting/ vermits zy gelooven/ dat het door Gods bevel geschreeven is; maar zy zeggen/ dat den Alkoran, die naderhand gekomen is/ preciezer en volkomener Gods wil te kennen geevende/ het eerste afgeschaft/ en 't ander in des zelfs plaats gesteld is.

Daar zyn'er onder hen/ die dit gevoelen zoo stoutelijk beweeren/ dat zy niet vreezen te zeggen/ dat God auteur van 't kwaad is/ zonder zich van eenige onderscheiding/ of van eenige verzagting/ te dienen/ om de zuiverheid van God voor de besmetting der zonde te bevryden/ gelijkende hier in de Ketterſche Manicheen. Noch hebben zy een ander gevoelen 't geen zy altemaal/ zonder uitzondering/ gelooven/ dat is/ dat God auteur is van alles; wat'er gelukkigs gebeurd. Dit was oorzaak/ dat sy de kinderen van Bajazet niet deeden sterven/ ten tyde dat sy zijn Broeder

Selim

Selim den oorlog aandeed / vermits sy verwachtten / gelijk een onfeilbaar teeken van Gods wille / hoedanig het lot des Vaders zoude zijn. Op deezen grond besluiten zy / ter oorzaak van hun overwinningen / en van hun tegenwoordige voorspoed / dat hun Godsdienst de beste is / en dat God goed keurd / alles wat zy doen.

Zy glooven / dat het noodlot van een ieder op sijn voorhoofd geschreven staat / 't welk hy niet vermyden kan / noch door zijn voorzigtigheid / noch door iets dat hy daar tegen zoude mogen doen. Dit gevoelen staat zoo vast by het volk / dat de Krijgsknegten geen swaarigheit maken om onversaagdelijk hun leeven in de gevaarlijkste en wanhoopigste gelegentheden te wagen / en dat zy zelfs hun lichchamen by nood / in plaats van aarde / gebruiken / om de graften der vyanden daar mede te vullen. Men kan met waarheid zeggen/dat dit gevoelen zoo veel toegebragt heeft tot het vergroten van hun heerschappy / als eenige van hun andere Politike Maximen. Niemand vreesd of vlied de pest / alzoo hen Mahomet bevolen heeft hun huizen/ welke zy ter plaatse hebben / daar de zelve is / niet te verlaaten / vermits God hun dagen geteld / en alles voorordend heeft / 't geen hen gebeuren zal; invoegen dat zy alzoo lichtelijk de geene gaan bezoeken / die met deeze gevaarlijke ziekte besmet zijn / als wy onze vrienden doen / welke de jigt / de steen / of de koorts hebben. En hoewel ze daarblykelijk zien dat de Kristenen / die zich na een beter lucht begeeven / en op plaatsen welke van deze ziekte bevrijd sijn/zich van deeze besmettelijke kwaal zuiver houden/ter zelve tyd dat gantsche Steden daar door ontvolkt worden/ maken sy echter niet de minste swarigheid/soo seer zijn sy door dit gevoelen voorkomen/ om den geenen / die daar aan sterven/ de klederen uit / en de zelve terstond weer aan hun lichchaam te trekken. En gelijk het de gewoonte is by luyden van grote staat / verscheiden van hun huisgenooten in een selve kamer op stroozakken te doen slapen en dat de gesonden en de zieken sonder onderscheid onder malkander leggen / is het dikwils gebeurd / dat de drie vierde deelen van een Bassas huisgesin / bestaande gemeenlijk uit omtrent twee honderd personen/gedurende de groote hette van July en Augustus/van de pest gestorven zijn. Aldus sterven 'er alle zomers gantsche huisgezinnen uit / daar niemand van overblyfd om d'erffenis in te vorderen; in welken geval den Grooten Heer den meester en eigenaar daar van word.

De Mahometaanen beelden zich in / dat / wanneer Mahomet hen uit hun gewaande Vagevuur zal roepen / om zich op den dag des oordeels te vinden / zy langs een weg zullen moeten gaan / gemaakt van gantsch gloeyende yzere bouten / en dat'er geen andere middel zal weezen om daar niet door gebrand te worden / en d'onlydelyke pyn daar af te gevoelen / als de zelve te bedekken met het papier / 't welk zy geduurende hun leven / belet zullen hebben door menschen of beesten vertreeden te sijn geworden. Hierom is / dat de Turken nooit een stuk papiers ter aarde zullen zien leggen / of zy raapen 't op / en steeken 't in eenig gat van een muur / daar men 'er niet over heen kan gaan / zeggende / dat het schande is te lyden dat het papier / waar op men Gods naamen schryven kan / zoo z' 'er alreede niet

Eerbiedigheit voor het papier, en waarom.

opgeschreeven is / zodanig onteerd word; waar by men voegen kan de hoop welke zy hebben wanneer zich daar af te zullen dienen / gelijk wy gezegt hebben / om te beletten / dat deeze gloeiende yzers hun voet-zoolen niet en branden / wanneer zy daar over sullen moeten gaan.

Ook voor de Roose-bladeren.

De zelve eerbiedigheid hebben zy ook voor de rooze-bladeren / om dat sy gelooven / dat de roozen alderëerst uit het sweet van Mahomet voortgekomen zijn.

De vyf noodzakelyke punten om een regten Mahometaan te maaken.

Hoewel Mahomet in den Alkoran zegt / dat zijn Godsdienst in de suiverheit bestaat / en dat de zelve 't beste gedeelte van sijn Wet maakt / is het echter zeker / dat d'Arabieren / welke van Ismaël afgekomen zeggen te weesen / en die sich te deeser oorsaak Ismaëliten noemen / zich lang voor hem van Wasschingen dienden; invoegen dat hy by deese vinding niets gevoegd heeft / als zijn gesag / 't welk de selve noodsaakelijk maakt voor de geenen die belydenis van sijn Wet doen. 't Is waar / dat de Turken seer sindelijk zijn in hun uiterlijke manier van leeven / en nauwkeurig tot overgeloovigheit toe in hun Wasschingen en alle d'oeffeningen van Godvrugtigheit / welke hen geboden zijn. Zy gelooven / dat het water / daar zy sich in hun Wasschingen van dienen / hen zodanig reinigd van de besmetting hunner zonden / gelijk het hen suiverd van de vuiligheid hunner lichamen. Zy hebben driederley soorten van Wasschingen.

De Wasching.

d'Eerste / welke sy Abdest noemen / geschied om sich te bereiden tot God te bidden / tot in de Mosquee te gaan / of om den Alkoran te leezen / 't geen sy op de volgende wyse doen. Zy wasschen sich eerstelijk de handen en d'armen / en verbolgens het voorhoofd / het opperste des hoofds / d'ooren / de tanden / het aangesigt / 't onderste van den neus / en de voeten; maar wanneer het koud is / en dat ze zich sonder gevaar van hun gesondheit niet ontblooten konnen / is het genoeg sulks door uiterlijke teekenen aan te wysen.

De tweede word Guzul genoemt / en geschied / als ze zich door het bad reinigen / na dat ze vleeschelijke gemeenschap met hun vrouwen / of iets diergelijks / gehad hebben. Zoo lang als dit niet gedaan is / noemen sy sodanig een Giunab / dat 's te seggen / een man welkers gebeden een gruwel voor God zijn / en met wien d'anderen geen verkering moeten houden.

De darde word Taharet geheeten / en is / als ze sich wasschen na dat ze hun gevoeg gedaan / of hun water gemaakt hebben. Om dit te doen gebruiken sy de drie laatste vingeren van de slinker hand; en om dat de Kristenen sich aan deese suivering niet gelegen laten zijn / houden sy hen voor onrein. 't Is zoo gemeen onder hen / sich soo wel voor als na de maaltijd te wasschen / dat ze voor een gemeen spreekwoord seggen / dat God de spysen geschapen heeft / om den menschen gelegentheid te geeven van sich dikwils de handen te wasschen.

Gebeden.

Na de wasschingen komen de Gebeden / welke Mahomet, om zijn Leerlingen de kracht en 't vermogen daar van te beter te doen kennen / in sijn Alkoran de zuilen van de Godsdienst en de sleutels des Paradijs noemd. Hy heeft hen geboodeu die vijf malen in vier-en-twintig uuren te doen; te weeten /

ten/ d'eerste maal/ tusschen 't krieken van den dag en 't opgaan van de Zon; de tweede / op den middag; de darde / tusschen den middag en Zonnen ondergang; de vierde/ als de Zon ondergegaan is; en de vijfde maal / anderhalf uur na de nacht. Dit alles doen zy met een groote eerbiedigheid en godvrugtigheid / en gelooven vastelijk / dat men geduurende deese godsdienstige plicht sodanig daar aan gehegt moet zijn / dat 'er niets in de weereld bequaam zy om hem daar van af te trekken / al was 't ook zelfs dat men de bevelen des Sultans volbrengen / de brand / die onderwijl in hun huis macht vatten / blusschen / of den vyand afweeren moest / indien hy immiddels hun Stad stormenderhand of andersins stond in te neemen.

't Formulier van hun gebeden is niet uit den Alkoran genomen; alleenlijk heeft men 'er eenige Spreuken uitgetrokken / die d eigenschappen van God betreffen / gelijk / in den naam des almagtigen Gods; God is barmhertig, rechtvaardig, &c. 't Overige is te saamen gesteld door de vier Leeraaren / daar wy hier voor af gesprooken hebben / te weeten / Ebubecher, Omar, Osman, en Hali, welker namen met goudene letteren tegen de meeste Mosqueen staan. Terwijl zy bidden maken ze verscheidene posituuren; zy leggen de handen den een in den ander op de borst / buigen het lichaam / vallen op de knien / raken d'aarde aan met het voorhoofd / waggelen met het hoofd over beide zijden / en soo voorts; invoegen dat het onder sulk een menigte van verscheidene postuuren niet wel mogelijk is t'onderscheiden / de geenen die Mahomet bevolen heeft / uit die / welke voor hem by d'oude Arabiers in gebruik waren.

Voor 't overige zijn 'er onder alle de Landaarden geen soo groote huigchelaars. Zy zijn van deese lieden / die gaarne op de markten en op de hoeken der straten bidden / op dat men hen zien / en over hun godvrugtigheid prijsen mag; en 't is aanmerkelijk / dat de Turken / daar sy een menigte van volk sien / insonderheid Kristenen / hun neusdoek neer spreyen / hoe ongemakkelijk de plaats ook zy / om daar hun gebeden te doen. Zy bestaan voornaamentlijk in God in alle sijn eigenschappen te looven / waar by sy op sommige plaatsen gebeden voegen voor 't leeven van hun Prins / voor 't welvaren sijner Staten / en om scheuring en oorlog onder de Kristenen te verwerven. Gelijk sy van de saken uit de gevolgen oordeelen / gelooven sy / dat God hen ten deese opsigte verhoord heeft / en dat alle de wanorders / welke men in 't Kristendom siet / uitwerkingen sijn van Gods goedheid jegens hen lieden / en dat hun gebeden de selve verworven hebben.

Waar in de gebeden der Turken bestaan.

Het darde noodwendige punt van hun Godsdienst / is d'onderhouding van den maand Ramazan, of de Vaste / welke deese gantsche maand duurd. In alle dese tyd is 't hen niet geoorloofd t'eeten of te drinken / of iets in de mond te steeken / soo lang als de Zon op is; maar zoo haast als sy onder is gegaan / en dat den Emaum de lampen aangestooken heeft / die rondom de kloktoorns der Mosqueen hangen / hebben sy verlof om t'eeten. 't Meeste gedeelte van de nacht brengen zy over in maaltyden en in goede cier te maken; waarom zy gemeenlijk hun beste voorraad voor deeze Vasten-tyd bewaaren.

Ramazan of Vasten.

waaren. By na alle hun saaken doen sy alsdan by nacht/ en gebruiken den dag tot slapen en uit te rusten; sulks dat/ om eigentlijk te spreeken/ hun Vasten niet anders en is/ als een verandering van den dag in de nacht. Deese Maand noemen sy heilig/ en seggen/ dat geduurende deese tyd de poorten des Paradys open/ en die van de Hel toegesloten zyn. Zoo strengelijk is hen deese Vasten geboden/ dat/ zoo een Turk de selve verbrooken had/ het hem zyn leeven soude kosten. Binnen deeze maand wyn te drinken/ houden sy voor een onvergeevelijke sonde; waarom de geenen/ welke deese vryheid op andere tyden neemen/ sich veertien dagen van te vooren daar af onthouden/ om geen argernis te geeven. De vrouwen en d'overgeloovigen beginnen deese Vasten vyftien dagen voor den door hun Propheet gestelden tyd. Die ziek of onpasselyk zyn/ en die reisen/ hebben verlof om by dag t'eeten; maar op die voorwaarde/ dat ze/ als hun gesondheid of hun saaken 't toelaaten/ weer soo lang de Vasten daar voor sullen houden. Mahomet heeft selve deese maand Ramazan ingesteld/ in het tweede jaar van zijn Prophetische Bediening/ welke hy niet oeffenen wilde voor zyn ouderdom van veertig jaaren. Hy had/ in navolging der Joden/ den Arabieren eerst een anderen Vasten bevolen; maar in gevolg vreesende/ dat men hem gelijk een schandelijke zaak verwyten mocht/ dat hy den Joden/ van welker Vasten ter geheugenis van 't verdelgen van Pharao en zijn leger in 't Rode Meir in Livitikus gesproken word/ sulks ontleend had/ stelde hy den Ramazan in/ waar van den tyd volgens de loop des Maands geregeld word/ en alle jaaren tien dagen vroeger komt/ als het voorgaande jaar; invoegen dat deese Vasten metter tyd 't gantsche jaar doorloopt. Maar 't valt den Turken gemakkelijker/ wanneer ze in de korte wintersche dagen/ dan als ze in de zomer komt/ dat de dagen lang en heet zijn; want 't slegte volk heeft het dan geweldig kwaad/ als die door nood gehouden zijnde t'arbeiden/ echter niet een droppel waters tot verfrissching in de mond mogen nemen.

Den Zakat, of uitdeling van Aelmoessen.

Den Zakat is insgelijks een der noodwendige punten om een waren Mahometaan te maken. Zy bestaat in aalmoessen te doen/ volgens sekere regelen/ die hen voorschreven zijn door vier der voornaamste Leeraaren van hun Wet. Dit woord beteekend soo veel/ als groepen en vermeerderen/ vermits d'aalmoessen/ seggen sy/ Gods segen op hen trekken/ en de goederen der geenen/ die mededoogende en barmhertig zijn/ vermeerderen. Een iegelijk is door dit bevel gehouden een ten honderd van alle zijn goederen te geeven/ om d'armen daar mede te helpen; maar de gierigheit en listigheid heerschen soo geweldig onder de Turken/ dat de rijken dit niet onderhouden/ hoewel het bevolen sy/ gelijk een saak/ die onafscheidelijk aan de Godsdienst gehegt is. De gierigheit belet hen sich van een soo aanzienlijke gedeelte hunner goederen te berooven; en de listigheit begeerd niet/ dat men weete/ waar in de selve bestaan/ gelijk men door een naauwkeurige uitrekening van den Zakat wel soude konnen doen; invoegen dat'er niet en zijn als de geringe luiden/ die sich van deese plicht wel kwyten/ beweerende d'anderen dat dit gebod overtollig/ en dat het Gods meening nooit geweest

is/

is/ dat sy/ door het selve te volbrengen/ gevaar souden loopen van hun goederen en hun leeven te verliesen.

Wat de Pelgrimagie na Mecha belangd/ die is bevolen aan alle de geenen/ die goederen hebben/ en die de groote lasten van den Staat niet en verhinderen de selve te doen. De Turken houden die gelijk een voorbeelding van hun overgang uit deese in d'andere weerelt. 't Getal der Pelgrims/ welke alle jaaren deese reis doen/ is onzeker. Dit kan ik 'er alleenlijk van seggen/ dat'er gemeenlijk meer als vyftigh duisend opgeschreeven zijn/ welke uit verscheiden plaatsen/ daar men belydenis van de Mahometaansche Godsdienst doet/ sich derwaarts begeven. Deeze Pelgrims vertrekken uit Constantinopolen omtrent het einde van de maand May/ en voegen sich te Damaskus by die van Natolie, Karamanie, en daar omtrent leggende plaatsen; die van Persien vergaderen te Babel, en die van Egypten te Groot Kairo; en altemael voegen sy sich op den berg Ararat by malkander. Zy onderhouden verscheiden plegtigheden/ wanneer sy daar zijn/ en doen een Korban of offerande/ ter gedagtenis van dat Abraham zyn Zoon Yzak daar wilde offeren. Deese offerande bestaat in het slagten van schaapen/ tot een geschenk aan hun vrienden daar af te stuuren/ en in den armen daar van mede te deelen. Ook verlaten sy hun gewoonlijke kleeding/ winden sich in een wit kleed/ en gaan in processie rondom den berg/ betekende daar mede/ dat sy hun zonden af leggen/ en alle weereldsche vermakelijkheden moeten laaten vaaren.

De Pelgrimagie na Mecha.

Den geen/ die als Opperhooft over deese Pelgrims 't gebied heeft (want onder een soo groote menigte van menschen moet noodsakelijk eenige order gehouden worden) heet men Sur-Emini. Den Grooten Heer noemd hem/ en 't is door deese dat hy alle jaren vijf honderd Sekinen, een Alkoran met goud bedekt/ welke op een Kemel gedragen word/ en soo veel swart laken stuurd/ als 'er van nooden is voor de Mosqueen van Mecha. 't Laken van 't voorgaande jaar word als dan afgenomen/ en door de Pelgrims in stukken gescheurd; want niemand is 'er/ die 'er niet een stuk van zoekt te krijgen/ 't zy klein of groot/ om het selve voor een reliquie of heiligdom te bewaren/ en daar mede te betoonen/ dat hy deese pelgrimagie gedaan heeft. Den Kemel/ die gediend heeft om den Alkoran te dragen/ word op zijn wederkomst met blommen en andere sieraaden opgepronkt/ en wanneer hy deese heilige reis gedaan heeft/ is hy 't overige van sijn leeven voor 't arbeiden bevrijd.

De besnijding is niet van het getal der vijf voorname punten/ welke een waren Mahometaan maken. Zy is maar een proef van de gehoorsaamheid/ die zy gehouden zijn aan de weezendlijker saken des Wets te bewijsen. De plegtigheid daar van is by de Turken niet aangenomen gelijk een geloofs punt/ 't geen uitdrukkelijk in den Alkoran gebonden word/ maar gelijk een oude overleevering/ welke by d' Arabieren in gebruik was/ die/ lang voor Mahomet, van Ismaël afkomstig seggen te zijn; en selfs d' Arabische Leeraars seggen/ dat hy besneeden ter weereld kwam/ om hem met Mozes en eenige andere Patriarchen/ waar van de Jooden 't selve seggen/

Gevoelen der Turken van de besnyding, en plegtigheden daar omtrent gebruikelijk.

in

in gelijkheid te stellen. Mijns oordeels, is het sulk een wonderlijken ding niet, kinderen in dusdanig een staat ter weereld te sien komen, in een Land daar besnijding in swang gaat. Deese kinderen noemen sy Maan-kinderen, dat 's te seggen, kinderen over welken de Maan meer vermogen heeft, als over d' anderen; want d' oude Arabiers geloofden dat de geenen, die ter weereld kwamen, wanneer de Maan vol was, den voorhuid gekort en besneeden hadden.

De Turken besnijden hun kinderen nooit als in d' ouderdom van seven jaren en daar boven. Zy laaten 't werk door een wondheelder gemeenlijk doen, alsoo sy niet gelooven, dat dit eigentlijk den Emaum of Priester toekomt. De plegtigheden, welke sy in de Besnijding oeffenen, zijn verscheiden, volgens 't land en de plaats daar se geschieden; maar gemeenlijk setten sy 't kind op een paard, en doen het door sijn school-gesellen volgen, die eenige woorden uit den Alkoran met luider stemme menig maal herhalen. De Besnijding gedaan zijnde, heft het kind d' oogen ten hemel, gelijk hem de Priester, die deeze plegtigheid bywoond, sulks van te vooren al onderregt heeft, en de voorste vinger van de rechter hand opsteekende, zeid het deese woorden; God is God, en Mahomet is zijn Propheet. Vorders draagt men goede sorge voor de geneezing, en ter selve tijd recht men een maaltijd aan voor die 't kind vergeselschapt hebben, en die by de plegtigheid zijn genoodigd geweest. Zoo de geenen, die Mahometaans worden, gelijk ik te Konstantinopolen van twee Slaaven heb zien geschieden, ouder zijn, voerd men ze op een paard langs sekere straten door de Stad, met een pijl in de hand, welkers punt na 't hert gekeert is, daar mede beteekenende, dat sy eer lijden sullen daar mede doorboord te worden, als dat zy de Godsdienst, dien sy omhelsen, souden afsweeren. De Besnijding is dan by hen, even gelijk by de Jooden, en den Doop by de Kristenen, een teeken dat men in 't getal der Geloovigen aangenomen is.

Religieuse orders der Mahometaanen.

De Turken hebben ook verscheidene Religieuse Orders, doch de meesten daar van sijn seer godloos en sonder eenige Religie; want de geenen, die ze Imailer, en Religieuze Broeders der Liefde noemen, welke Order een der aansienlijksten is, zijn arger als beesten in hunne wellusten, spaarende noch vrouwen noch jongens. Hun kleed is een langen rok violet-koleur, sonder naad, omgord met een gouden gordel, daar silvere schelletjes aan hangen, welke op de minste beweeging des lichaams een groot geluid maken. Zy wandelen met een boek in de hand, daar Minne-liedtjes en Sonnetten in de Persische taal in geschreeven zijn, en gaan overal singen, om van hen dwase toehoorders eenig geld te krijgen. Altijd zijn zy bloodshoofds, en dragen lang hair, 't welk sy aartig weeten te krullen.

d' Order van Kalender doet professy van een geduurige maagdom, en onthouding van vleeschelijke wellusten. Deeze hebben hun bysondere Tempels of Kapellen. Zy dragen een korten rok van wol of paards hair, sonder mouwen, vilte-hoeden op hun hoofd, van de welken ettelijke snoertjes van paardshair, omtrent een hand breed lang, af hangen, en snijden 't hair heel kort af. Yzere ringen hebben sy in hun ooren, om den hals en armen,

armen; insgelijks dragen sy een yfere of silvere ring van drie ponden gewigts aan hun schamelheid / waar door sy genoodzaakt zijn kuisch te leeven. Sy geneeren sich van gelijken met eenige Rymen of Balletten in de Steden of ten platte lande te gaan leezen.

De Dervis gaan om een aalmoes / biddende in de naam van Hali, Schoon-zoon van hun Propheet Mahomet. Sy draagen twee schaaps-vachten / die in de Zon gedroogd zijn / waar van sy den een op de rug / en den ander op de borst hangen / blyvende het overige des lichaams naakt. Sy schrappen hun gantsche lichaam / gaan bloots voets / en branden zich 't slag van 't hoofd met een heet yzer. In d'ooren hebben sy ringen / daar kostelijke gesteenten in staan. Een knodsig hout draagen sy in de hand. Vorders zijn sy snoode moordenaars / en roovers. Sy eeten van een seker kruid / Afforad of Marslag genoemd / daar ze dol van worden. Thans sny-den ze in hun eigen vleesch / en hoe ze hun uitsinniger aanstellen / hoe ze meer geëerd worden. In Natolia, dicht by een graf van een hunner San-ten of Heiligen / is een konvent van deese Monniken / konnende daar om-trent vijf honderd uitmaken / alwaar eens des jaars een algemeene verga-dering van dese order is / welke omtrent uit acht duizend in 't geheel bestaat / waar over hun Opperste Affambaba President is. Des Vrydaags na hun Godsdienst maaken sy sich dronken met Affarad, in plaats van wijn / waar na sy in 't rond beginnen te dansen om een vuur / singende onderwijl eenige baletten / 't welk gedaan zijnde / snijdense met een scherp mes eenige bloemen en figuuren in hun vel / ter liefde der vrouwen / die ze 't aldermeest beminnen. Dit Feest duurd seven dagen / waar na sy van den ander schei-den / met vliegende vaandelen en slaande trommelen / begeevende zich ieder na hun byzondere konventen / en den gantschen weg / waar langs zy gaan / aalmoessen eisschende; doch so hen onderwijl gelegentheid voorkomt om den een of ander Reiziger te berooven en te vermoorden / zullen sy die seer selden verwaarloosen.

De Torlachs gaan gekleed gelijk de Dervis, behalven datze Beeren hui-den draagen; maar sy gaan bloodshoofds en geschooren. Vorders sal-ven sy 't hoofd met oly tegen de koude / en branden hun slaapen tegen de zinkingen. Hun manier van leeven is snood en beestagtig; want sy leeven in onweetenheid en ledigheid. Op alle hoeken siet men se staan bedelen; doch 't is zeer gevaarlijk hen op eenige woeste plaatsen t'ontmoeten; want sy rooven en plonderen / alles wat sy maar konnen. Sy doen professy van hand-kijkery / gelijk onse Heidens / die gewoon zijn de beurzen der slegte vrouluí te snijden / terwijl ze hen kwansuis hun geluk of ongeluk uit de li-nien der handen sullen voorseggen. Gemeenlijk voeren sy een ouden man met zich om / dien zy gelijk een Propheet aanbidden. Wanneer se nu gaar-ne een stuk gelds van eenig rijk man hadden / gaan zy aan den selfs huis / alwaar dezen Ouden Man een schrielijk verderf tegen het selve uitspreekt en voorkondigd / om 't welk te voorkomen / versoekt den meester van het huis de gebeden van den Ouden Man / waar voor hy hem eenig geld aanbied / om hem te meer daar toe aan te moedigen. Doch deese lieden hebben sedert

weinig tijds veel van hun achting verlooren; invoegen dat hun voorzeggingen tegenwoordig seer weinig van de Turken geacht worden.

'k Zou hier noch meer van diergelijke saken konnen by voegen; maar vreezende den Leezer daar mede te sullen verveelen/ sal ik liever tot andere saken overgaan/ uit welker kennis meer vermaaks te verwachten staat; te meer/ dewijl'er meer anderen zijn/ die van de Mahometaansche Godsdienst geschreeven hebben/ hoewel men doorgaans in hun schriften groote misslagen bespeurd/ of uit onweetendheid/ of dat se de luiden/ om dat deese landen verre van d'onzen afgelegen zijn/ en dat men de waarheid derhalven soo wel niet na kan vorschen/ dingen hebben willen verhalen/ die bekwaam waren om een ongemeene verwondering te baaren. 'k Heb in tegendeel/ soo veel my mogelijk is geweest/ in alles volgens de regte waarheid gegaan/ en de saken sodanig op 't papier gesteld als ik de selve gevonden heb/ of gelijk als ik van geloofwaardige luiden daar van onderrecht ben geweest.

ZEVENDE HOOFD-STUK.

Vreemde manier van Trouwen by de Turken gebruikelijk. Hoe veel Vrouwen de Turken mogen hebben. Hoe de Turken met de Kinderen van hun Slavinnen leeven. Verscheidene soorten van Huwelijken. Waarom den Groten Heer niet trouwen mag. Driederhande soorten van Echtscheiding, en hoedanig de zelve verrigt worden, &c.

'T HUwelijk word by de Turken gehouden voor een eerlijke en heilige zaak/ en een wettig middel om het getal der menschen te behouden en te vermeerderen. Ondertusschen hebben hun Priesters/ indien men ze soo noemen mag/ het minste deel aan de plegtigheid/ welke by deese gelegentheid geoeffend word; want de saak word voor den Kadi, of weereldlijken Regter verricht; invoegen dat het huwelijk/ om eigentlijk te spreeken/ by hen niet anders is/ als een verklaaring en verbintenis/ waar by den Man sig/ in de tegenwoordigheid des Rechters/ verbind zoodanig eene voor sijn Vrouw te neemen/ en in geval van sterven of echt-scheiding haar een sekere en vaste Bruidschat te sullen geeven/ waar over zy t'eenemaal volgens haar believen zal konnen schikken. Als dit gedaan word/ is'er de Vrouw niet tegenwoordig/ maar haar Vader/ of Broeder/ of naaste Bloed-vriend. 't Verdrag getroffen zijnde/ leid men ze te paard onder een gehe-

Vreemde manier van Trouwen by de Turken.

gehemelte/ bedekt met een sluyer en gevolgd van verscheidene Vrouwen/ ten huize van den Man/ die met opene armen aan de deur staat om haar t' ontfangen. Daags voor dat de Vrouw aldus by haar Man gebragt word/ recht men/ ieder na zijn staat/ een prachtige maaltijd aan; maar zoo haast zy ten huise van den Man gekomen is/ hoord men 'er gantsch geen gerugt/ en alles is 'er in een diepe stilswijgendheid. Met het naderen van de nacht word de Nieuw-getrouwde/ indien ze van staat is/ door een Gelubde/ doch zoo niet/ door een Vrouw van haar naaste maagschap/ in een kamer gebracht/ en in handen van haar Man gesteld/ die haar zelve ontkleed/ tot zoo verre dat zy in staat is om in 't bed te treeden.

De Polygamie of Veelwyvery staat den Turken door hun Godsdienst vry; maar sy mogen geen meer als vier wettige Vrouwen hebben/ hoewel anderen schrijven/ dat zy'er zoo veel mogen hebben/ als zy voeden konnen. Niettemin had'er Mahomet negen/ en Hali veertien; maar gelijk deeze Godlijke menschen en boven 't gemeen verheven waren/ hadden sy voorrechten in de saken/ die de geneugten des vleesch betreffen/ welke anderen niet en hebben.

Hoe veel Vrouwen de Turken mogen hebben.

't Is waar/ dat dese bepaling van Vrouwen tot het getal van vier geen gebod van hun Godsdienst is; 't is alleenlijk een wet/ welke men om eenige politike redenen daar by gevoegd heeft. By voorbeeld/ dat een al te groot getal van Vrouwen de kosten vermeerderd/ en de goederen der Mannen vermunderd/ ter oorsaak des Bruidschats/ dien zy gehouden zijn hen te geeven; dat deese veelheid ook ongeregeldheid en wanorder in de huisgesinnen zoude konnen veroorsaken/ ter oorsaak van d'onvermydelijken jalouzy/ en meer diergelijke dingen. Maar op dat deese bepaling niet schynen zoude de vryheid te kwetsen/ welke zy zeggen dat God den Mannen gegeeven heeft om zich van de Vrouwen te dienen/ staat het hen vry zich met hun Slavinnen te verlustigen/ en 'er zoo veel te hebben/ als zy koopen en voeden konnen/ gevende deeze soort van boelschap geen jalouzy aan de Vrouwen/ behoudens dat zy altijd krijgen/ 't geen hen wettelijk toekomt/ en een redelijk deel in het bed van hun Man/ 't geen volgens de wet eens ter week is. Zoo 't gebeurd/ dat hy een gantsche week wacht/ zonder zijn bed aan iemand zijner Vrouwen mede te deelen/ verzoekt zy den Donderdag van de toekomende week/ gelijk een zaak/ die haar van rechts wege toekomt/ en die den Vrouwen door de Wet toegestaan is. Maar zoo zy zedig genoeg is om haar Man in 't recht niet te vervolgen/ over dat hy een gantsche week in gebrek is gebleeven/ ontbreekt het haar aan geen loosheid om zich zelven te rechten/ en elders haar voldoening te zoeken; want/ gelijk deeze Vrouwen op een zeer afgezonderde manier opgetrokken zijn/ dat zy by na nooit Manvolk zien/ dat zy geenige Morale deugd hebben/ die hen tot de zedigheid en d'eerbaarheid aanprikkeld/ 't geen het voornaamste sieraad der Vrouwen is/ en dat zy geen vergeldinge voor hun goede werken in het andere leeven verhoopen/ of voor de kwaade eenige straffe vreezen/ zijn zy de wellustigste en ongebondenste Vrouwen des wereldts/ en de doortrapsten in middelen uit te vinden om hun minne-lusten te voldoen.

By de Turken / in plaats dat onder de Kristenen den Man de schande moet dragen van zijns Vrouws ongebondenheit / valt zulks op haar Vader / op haar Broeder / en op haar naaste Maagen ; invoegen dat den Man met d'echt-scheiding te verwerven / welke hem in zulk een geval nooit geweigerd word / zich te gelijk van zijn Vrouw en van de schande ontslaat.

Hoe de Turken met de Kinderen van hun Slaavinnen leeven.

De Kinderen / die zy van hun Slavinnen hebben / achten zy al zoo veel als die hen van hun wettige Vrouwen gebaard zijn. Echter steld'er de Wet dit onderscheid in ; indien den Vader hen door zijn Testament niet in vryheid steld / en dat hy hen geen goederen na laat om van te leeven / staan ze ter barmhertigheid van den oudsten Zoon van een zijner wettige Vrouwen / en worden zijn Slaaven / en hy hun Heer ; invoegen dat een zelve Vader kinderen kan nalaten / waar van d'eenen vry / en d'anderen van een slaafagtige staat zijn.

Verscheidene soorten van Huwelijken.

De Turken hebben ook onder zich een seker soort van Half-huwelijk / 't welk zy Kabin noemen. Dit is / wanneer een Man een Vrouw neemt voor een maand / of voor twee maanden / of voor eenige andere bepaalde tijd ; waar in de partyen overeengekomen zijnde / beramen zy den prijs in de tegenwoordigheid van den Kadi. De vreemdelingen / die de gaaf van ontshouding niet en hebben / en die over al van Vrouwen voorzien moeten zijn / dienen zich zeer veel van dit slag van Huwelijk.

Noch hebben zy een ander soort van Huwelijken / indien men 't een zoo eerlijke naam kan geeven ; dat is van een Gelubde met een Vrouw / 'k meen zodanig een Gelubde / dien niets overgebleeven is. Ondertusschen neemen zy echter verscheidene Vrouwen / en oeffenen een beestagtige en onbekende wellust met de zelven.

Daar is een exceptie of uitzondering in de Godsdienst der Turken / rakende het Huwelijk / die een byzondere opmerking verdiend ; dat is / dat een Mahometaan trouwen kan met hoedanig een vrouw het ook zy / hoewel ze voor ongeloovig gehouden word / gelijk met een Kristinne / met een Joodinne / of met een andere van zodanig een Godsdienst als 't hem believd / behoudens dat het van een Godsdienst zy / voor de welke boeken geschreven zijn / om ze te verdedigen en staande te houden ; maar 't staat hem niet vry een te neemen van een Godsdienst / daar geen gegronde weetenschap in steekt / of daar geen boeken voor geschreven zijn. Ook is 't den Turken verbooden met deeze Landloopsters te trouwen / die wy Egyptische Heidinnen noemen / welke zonder wet en zonder Godsdienst leeven / en waar van men'er een groote menigte in Turkyen heeft / daar men ze aanziet gelijk menschen / die vervloekt zijn.

Waarom den Grooten Heer niet trouwen mag.

Hoewel den Sultan boven alle de wetten zy / heeft hy echter de vryheid niet van te trouwen / welke de minste van zijn onderzaten heeft. Deeze gewoonte is ingevoerd sedert Bajazeth , en word van de Turken voor een der geheimen des Rijks gehouden. Men brengt daar verscheiden redenen van te berde. Busbeek zegt / dat onder alle de rampen / welke Bajazeth wedervoeren / na dat hy door Tamerlaan verwonnen en gevangen was / hem geen zoo gevoelig en hard viel / als zijn Vrouw Despina, dien hy hertgrondelijk

lijk beminde / in de handen van zijn Vyand te zien / die zijn goed geluk misbruikende / haar onwaardiglijk in zijn tegenwoordigheid handelde; en dat de Sultans sedert die tijt / om zich voor zodanig een ongeluk niet bloot te stellen / geen Vrouwen en neemen / daar zy zich meer aan laaten gelegen zijn / als aan het verlies van hun goederen. Maar ik geloof zekerlijk / dat deze gewoonte een staatkundiger grond heeft / als een zaak / die t'eenemaal van 't geval afhangt / en die / hoewel ze mogelijk zy / wel nimmermeer zoude konnen gebeuren; want / gelijk ik my wel heb laaten zeggen / doet den Sultan geen andere plegtigheid / wanneer hy een Vrouw neemt / als haar zoo veel goederen te geeven / die met haar staat overeenkomen / 't geen niet Kabin of Bruidsschat / maar Pachmalas genoemt word / dat's te zeggen / geld voor haar schoenen; en dat zy / behalven de geschenken / welke hy haar in juweelen en in kleederen doet / een heerlijken stoet / en even zodanig een inkomst moet hebben als de Valede, of des Grooten Heers Moeder / welke gemeenlijk vier of vijf honderd duizend Rijksdaalders jaarlijks beloopt; invoegen dat / zoo den Sultan de vryheid had van te trouwen / de voornaamste inkomsten des Rijks verdaan zouden worden in de pracht zijner Vrouwen t'onderhouden / in plaats van ten beste des Staats aangewend te worden. Ten anderen / zoo de Sultans Vrouwen namen / zulks zou rechtdraads tegen der Turken Staatkunde stryden / welke is / te beletten dat hun Prins Alliantien of verbintenissen met Uitheemschen maakt. Dit was d'oorzaak des Doods van Sultan Osman, den tiende Keizer der Turken; want de Krijgslieden / die hem deeden sterven / beschuldigden hem voornamentlijk van een Vrouw getrouwd / en vreemde verbintenissen gemaakt te hebben / tegen de Grond-wetten des Rijks.

Ziet daar hoe de Huwelijken by de Turken gemaakt worden. De Vrouw kan zich daar nooit van ontbinden / zoo lang als haar Man haar versorgd van brood / boter / rijs / houd / en vlas / om te spinnen daar zy sich kleederen van kan maken; want de wet steld dat alvorens vast / dat zy een genoegsaam goede huishoudster is om door haar arbeid in deese noodzaakelijkheid te voorzien. Zy kan om zekere redenen somtijds d'echtscheiding wel verzoeken / gelijk om onmagtigheid / koelheid / en diergelijken; maar 't ontbreekt den Mannen nooit aan middelen en redenen / om zich daar van te verdeedigen; invoegen dat d'echtscheidingen om dusdanige oorzaken zeer zelden geschieden.

By de Turken zijn driederhande soorten van Echt-scheidingen / welke altemaal geschieden in de tegenwoordigheid des Regters / die d'Actens daar toe noodig insteld / en die zelve registreerd.

D'Eerste doet niet anders / als den Man en Vrouw van een zelve Huis en Bed scheiden / blijvende den Man gehouden haar van alle de genoemde noodzaakelijkheden te verzorgen.

Driederhande soort van Echt-scheiding by de Turken.

De tweede scheid hen niet alleen zoodanig, maar noodzaakt den Man de Bruidschat aan zijn Vrouw uit te keeren; invoegen dat zy niets meer t'eisschen heeft / noch op zijn persoon / noch op zijn goed / en / zoo zy begeerd / weer aan een ander kan trouwen.

De

De darde manier van Echt-scheiding / welke men Ouch Talak noemd / geschied op een gantsch andere wijze / en met veel harder voorwaarden. Wanneer den Man berouw heeft over zijn Vrouw verlaten te hebben / en dat hy ze weer aan wil neemen / kan hy sulcks niet doen / 't en zy hy alvorens vrywillig toesta / dat een ander in sijn tegenwoordigheid de zelve gebruike. Deeze voorwaarde is van de Wet ingesteld / om d' ongestadigheid en lichtvaerdigheid der Mannen te straffen; en om te doen sien / dat / zoo ze groote inwilliging wegens de verkiezing der Vrouwen voor hen heeft / sy ook niet en laat door een openbare schande de geenen / die de zelve misbruiken / te straffen. Dit en belet niet / dat 'er niet somwijlen gevonden zijn / die / om hun Vrouwen weer te hebben / na daar eerst t'eenemaal van afgescheiden geweest te zijn / eenig wel gemaakt jongeling gekoozen hebben / om hem sijn lust daar mede te laten boeten; maar tegenwoordig hebben de Turken van deeze schandelijke weder-neeming zulk een afkeer / dat zy Ouch Talak noemen / alles wat sy ter oorzaak van de schande onmogelijk gelooven te zijn.

ACHTSTE HOOFD-STUK.

Op wat manier de Slaaven te Konstantinopolen verkogt worden. Wreedheid der Turken en Verloogchende tegen de Kristene Slaaven. Gruwelijke manieren van straffen. Wreede Justitie gedaan over een Kristen Slaaf, die zijn Meester gedood had, &c.

HOewel de Turken / gelijk in 't voorgaande Hoofd-stuk gezegt is / vier wettige Vrouwen mogen hebben / gaat hun geilheid echter zoo ver / dat ze zich met dit getal niet te vreede konnen houden; ja men vind 'er / die noch wel drie maal soo veel Slavinnen in hun huis hebben / om hun geile lusten daar mede te boeten. Tot deezen einde is 'er tot Konstantinopolen een Besisten of openbare Markt-plaats / alwaar alle woensdagen Slaven en Slavinnen van allerhande slag verkocht worden / doch niet alleenlijk tot soodanig een gebruik / gelijk ik aangeroerd heb; maar ook om allerhande werk buiten en binnens huis te doen. Ook worden hier niet alleen de geenen verkogt / die alreeds by anderen in slaaverny geweest zijn; maar ook die in den oorlog / 't zy te land of te zee / of door de Vrybuiters genomen worden. De verkooping daar van / welke ik / om mijn nieuwsgierigheid te vol-

SLAVE MA

te voldoen / hoewel het deerlijk om aan te zien is / menigmaal bygewoond heb / gaat aldus toe.

Eerstelijk worden de Slaven of Slavinnen / welke verkogt sullen worden / op een ry gesteld. Vervolgens treed een Opveiler met een stok in de hand voor den dag / en den eerste van de ry by den arm genomen hebbende / gaat hy vier of vijfmaal heen en weer met hem langs de Markt / die vry lang / doch niet zoo breed is / om d' Omstanders te doen zien / dat hy geen letsel aan zijn gang heeft. Zoo 'er nu iemand is / die zin heeft om zodanig een Slaaf te koopen / die ziet hem terstond in de mond / of hy hegt van tanden / en bekwaam is om Beschuit op de Galeyen te konnen bijten. Men meend ook / dat zy aan de tanden d' ouderdom konnen zien / en dat deeze kunst zoo zeker gaat / dat het hen in luiden / die onder de veertig jaren zijn / zeer zelden drie jaren ontschieten zal; doch of dit soo vast gaat / als men wel zegt / zou ik voor de waarheid niet durven verzekeren. Thans kijkt hy hem ook in de handen / om uit der zelver hardheid t'oordeelen / of hy den arbeid gewoon is / dan of hy van een hooger staat zy; want / wanneer 'er een schip van de Vrybuiters genomen word / verkleeden en vernoemen zich de geenen / die daar op geweest zijn / gemeenlijk zoodanig / dat men niet wel weeten kan / van wat afkomst of geboorte zy zijn; en / vermits de Turken veeltijds de Kristene Slaven alleenlijk op hoop van een aansienlijk los-geld koopen / ja dat men 'er zelfs onder hen vind die daar t' eenemaal hun handel van maken / vinden zy dit bezien der handen zeer noodzakelijk. Dit gedaan zijnde / gebied men den armen Slaaf te draven / loopen / springen / en alle geweldige oeffeningen te doen / waar uit men van iemands rapheid en kracht kan oordeelen. Als men hem nu zodanig bevind / gelijk hy behoord te zijn / word hy door den Opveiler opgeveild / die op ieder bod / wandelende inmiddels met den Slaaf heen en weer / met luider stemme roept / Arrache, Arrache; 't geen te zeggen is / Wie bied 'er meer voor? De koop eindelijk getroffen zijnde / gaat men by den Emeen of Tollenaar / welke midden op de Markt / omtrent de verkoop-plaats zit / en men betaald hem / te weeten zoo wel den Verkooper als den Kooper / een zeker recht / 't welk door den Grooten Heer daar toe gesteld is. Hier op staat het den Kooper vry met zijn Slaaf heen te gaan. Vervolgens word weer den eerste van den ry genomen / en na men hem na zijn afkomst / vaderland / ambacht / en zoo voorts / daar door de Slaven van aanzien / om op een minder rantsoen gesteld te worden / gemeenlijk verkeerd bescheid op gegeeven word / gevraagd heeft / en dat men vorders d' andere gewoonelijke proeven omtrent hem geoeffend heeft / leefd men 'er even zoodanig mee / gelijk hier boven van den eerste gezegt is.

Op wat manier de Slaaven te Konstantinopolen verkogt worden.

Maar omtrent Slaven / die alreeds by andere Turken eenige tijd in dienst zijn geweest / worden zoo veel omstandigheden niet gebruikt / door dien daar zoo veel voordeels niet uit te verwachten staat / als wel uit nieuwelings gekomene Slaven. Alleenlijk doet men hen een maal drie of vier langs de Markt gaan / en aan den Meester der zelver gevraagd hebbende / waar zy bekwaam toe zijn / word de koop volgens deeze bekwaamheid gemaakt.

maakt. Ook worden zodanige Slaven meer onder de hand, als op d' openbare Markt, verkogt; en in zulk een geval krijgt den Emeen of Collenaar zeer zelden een penning van zijn recht.

Als 'er Slavinnen te koop geveild worden, vraagd men hen terstond, wat zy konnen doen, naaſen, spinnen, weeven, of diergelijke vrouwelijke handwerken, waar na zy veel of weinig gelds kosten; maar indien ze van Turken gekogt worden, die de zelve voor Byslaapsters, en om hun geile lusten te boeten, gebruiken willen, word 'er maar alleenlijk op de mooiheid, en op de welgemaaktheid des lichaams gezien. Zoo 'er een maagd onder is, die schoon en bevallig bevonden word, die houd men op een zeer hooge prijs; doch den Verkooper is gehouden, indien ze geen maagd bevonden word, niet alleen alle het geld weder uit te keeren, maar word ook, ter oorzaak van zijn bedrog, in een boete verweezen, die geregeld word na de prijs, welke hy voor de Dochter genooten heeft.

Insgelijks gelden de jongens, die van een fraay gelaat en gestalte zijn, veel gelds, vermits de Turken geweldig tot de vervloekte Zodomitische zonden genegen zijn. Ja men vind 'er zelfs onder hen, die zich niet als met jongens vermengen willen; en is deeze zonde in Turkyen zoo gemeen, dat ik binnen Konstantinopolen verscheiden Turken gezien heb, die diergelijke jongens opkogten, om ze voor een zekere penning te laten gebruiken.

Wreedheid der Turken over hun Slaaven.

De Turken leeven op een gantsch wreede manier met hun Slaven; want niet alleen gebruiken zy ze tot alle ambagten, daar zy ze tot van nooden hebben, 't zy dat ze de zelven geleerd hebben, of niet; maar zy geeven hen ook geen eeten. Alleenlijk laten zy hen twee of drie vrye uuren op een dag, binnen welke tijd zy zich daar af verzorgen mogen; inboegen dat alle de Slaven, die niet iets weeten te doen om binnen de voornoemde tijd hun kost te winnen, genoodzaakt zijn te steelen, of van honger te vergaan. Echter wil ik niet ontkennen, dat men 'er wel vind, die niet zoo wreed zijn, en die hun Slaven van hun nooddruft verzorgen; maar deze zijn in zo kleinen getal, dat van honderd Slaven naauwelijks een zodanig een Patroon aantreft. Niettemin zou den staat van deeze arme Schepselen zoo elendig niet zijn, hoewel 't elendig genoeg is de vryheid te moeten missen, indien de Gardianen; welke de Meesters, een of twee of meer, na dat het getal der Slaven groot is, over hen stellen, niet d' onbarmhertigste beesten waren, die de natuur ooit voortgebragt heeft. Dit zijn de geenen, die 't opzigt over deeze arme menschen hebben, en die hen ten arbeid geleiden, voor welke moeite zy hen de stok-slagen, zelfs buiten schuld, zoo dicht toetellen, dat ze by na altijd de teekenen daar af dragen. 't Schijnt dat deeze Barbaren geneugte scheppen in de Kristenen zoo deerlijk te mishandelen, hoewel ik 'er verscheiden onder gezien heb, die zelfs Kristenen waren geweest, of die ten minsten den naam daar van gevoerd hadden. 'k Heb hun onmenschelijke handelingen menigmaal met schreyende oogen aangezien; en inzonderheid kon ik mijn tranen niet wederhouden, wanneer ik aan een jongeling van omtrent twee-en-twintig jaren of daar omtrent,

Wreede
Ouer

Turken
uen

trent/ een Franschman van geboorte/ door zoodanig een Verloochende/ om dat hy een koffer/ vermits hem de zelve te swaar was/ ter aarde liet vallen/ zulks dat ze in stukken brak/ drie of vier slagen met een stok van een ongemeene dikte met zulk een geweld in 't aangezigt zag geeven/ dat hem de neus en de mond t'eenemaal verpletterd waren; en dit doen deeze beesten/ of uit een byzondere haat/ om dat de Slaven hen de handen niet vullen/ of om kwamsuis hun getrouwheid jegens hun Meesters te betuigen; want het is zeker dat de Turken met zodanige blijken gediend zijn.

Zoo 't gebeurd/ dat een Slaaf eenige misdaad komt te begaan/ en dat den Gardiaan/ die de zaken/ zoo 'er geen penningen zijn/ gemeenlijk verswaard/ tegen den Patroon klagtig valt/ worden hem d'onverdragelijkste straffen des weerelds bereid; want ik heb gezien/ dat twee van mijn landsluiden/ om dat ze/ door den dronk geschil gekreegen hebbende/ elkander eenigsins gekwetst hadden/ naakt ontkleed/ ieder van vier mannen by armen en beenen vast gehouden/ en zoo lang met een kabel-touw op den blooten buik geslagen wierden/ dat se voor dood bleeven leggen; hoewel ik den Turk/ dien ze toekwamen/ vermits ik verstond dat ze van goeden huize waren/ voor ieder honderd stukken van achten meer bood/ als ze hem in koop kwamen te staan.

Wreede manier van straffen.

Noch heb ik eens een andere Slaaf/ om dat hy zich tegen den Gardiaan gesteld/ en hem zijn stok ontwrongen had/ daar hy hem/ tot zijn onschuld/ dapper mede had afgerost/ op een manier zien straffen/ die niet minder wreed is. Deeze wijze van straffen noemen zy la Falaka. Den lijder gaat op de rug ter aarde leggen/ en steekt de beenen om hoog/ leggende de hielen in een hout van omtrent vijf voeten lang/ in welkers midden ten deezen einde twee gaten gemaakt zijn. Vervolgens de zelve met een tou hier zodanig aan vast gebonden zijnde/ dat ze niet verwiggelen konnen/ word dit hout door twee Slaven opgehouden. Twee anderen Slaaven houden d'armen vast; invoegen dat den geen/ die tot deeze afgrijzelijke straf geschikt is/ zich geensins verroeren kan. Thans staat een vijfde/ die gemeenlijk een Gardiaan is/ met een hout/ welkers handvatsel rond/ en 't einde breedagtig loopt/ of ook wel met een stuk van een kabel-touw/ soo lang met alle magt onder tegen de voet-soolen aan/ als 't den Patroon goed vind. Den ongelukkigen Slaaf/ dien ik op deeze manier sag straffen door den selven Gardiaan/ dien hy de stok ontwrongen had/ kreeg over de twee honderd slagen; zulks dat zijn voet-soolen soo swart als een kool waren/ en hy zes weeken daar van te bedde bleef leggen/ zonder in al die tijd een voet te konnen voortsetten.

Maar deese straffen zijn niet te beduiden by een afgrijselijk voorbeeld/ dat ik van de Turksche wreedheid gesien heb. Zeker jongeling van omtrent seventien jaren/ die seer schoon van gedaante was/ dagelijks van sijn Patroon aangezogt wordende om sich tot een verdoemelijke onkuisheid te laten gebruiken/ daar hy sich lang tegen gesteld had/ wierd eindelijk soo seer door een edelmoedige gramschap vervoerd/ dat hy den Turk op een namiddag/ wanneer hy hem weer om de zelve zaak aan was/ en dat hy hem

Wreede Justitie gedaan over een Kristen Slaaf, die zijn Meester gedood had.

dreigde geweld daar toe te zullen gebruiken / met een mes zoo geweldig in den buik stiet / dat hy achter over viel / en maar even zoo veel tijds van leeven had / om den armen jongman / die 't beblocde mes noch in de hand had / door zijn Huisgenooten by den hals te doen grypen. Terstond wierd hy na 't Gevangen-huis gebragt / en binnen drie dagen verweezen tot geëmpaleerd te worden. 'k Heb deeze uitvoering / welke omtrent een uur door den middag geschiedde / by gewoond / en kan derhalven met zekerheid van deeze manier van straffen spreeken. Op de Gerecht-plaats was een paal in d' aarde gezet van omtrent anderhalf voeten hoog. Midden in deeze paal stond een yzere pen / van dikte als den arm aan den hand is / doch na boven allengskens dunder / en eindelijk gantsch scherp toeloopende. Den armen jongeling te deezer plaatse gekomen zijnde / wierd naakt ontkleed / en vervolgens door vier Turken / die op een kleine stellagie stonden / met het fondament in deeze pen gezet / en zoo sterk neergedrukt / dat hem de zelve door het gantsche lichaam heen ging / en door de slinker schouder by het hoofd uitkwam. In deezen staat liet men hem zitten / zonder hem eens de genade te willen doen van hem voorts om hals te helpen / hoewel hy d'ootmoedigste gebeden des weerelds daar toe aanwende. Eindelijk geraakte hy door d' onverdragelijke pijn in zodanig een razerny / dat hy zich met beide de handen / want die had hy los en vry / omtrent twee uuren na dat men hem in de pen had gezet / met zulk een geweld den keel toe wrong / dat hy zelve een einde van zijn martelingen maakte. De Turken waren hier over verheugd / vermits zy / wel weetende dat het den Kristenen niet geoorlofd is zich zelven om den hals te brengen / nu hoop hadden / dat zijn ziel zoo wel als zijn lichaam verlooren zouden weezen. Zoo ver gaat hun haat tegen een Kristen / die maar de minsten misdaad begaan heeft.

'k Zou hier noch meer voorbeelden van wreedheid konnen bybrengen / welke ik zelf te Konstantinopolen en elders gezien heb; maar de Leezer zal uit deeze staaltjes wel konnen oordeelen / hoedanig den inborst van deeze bloeddorstige Land-aard is.

NEGEN-

NEGENDE HOOFD-STUK.

Verſcheidene Naamen van den Grooten of Eerſten Vizir. Waerom en door wie deze Bediening ingeſteld is. Vizirs van den Raad, en hun Bediening. Pragtige Hofhouding des Eerſte Vizirs. Zijn groote magt. Vreemde gewoonte der Turken en Perſiaanen wanneer hen onregt gedaen is. Wankelbaare en gevaarlijke ſtaat der Eerſte Vizirs. Der zelver Inkomſten. Middelen der Turkſche Keizers om de Groote Vizirs niet te magtig te laten worden. Andere waardigheden des Rijcks, en hun Eerteekenen, &c.

EEr wy onze reis verder voortzetten, dunkt het ons niet ondienstig te zijn, om den Leezer eenige kennis van de Turksche Regeering te doen hebben, iets te zeggen van de voornaamste Bedieningen des Rijks, zoo in 't Wereldlijke als in 't Geestelijke; ter welker einde wy een aanvang zullen maken met de Bediening van den Grooten of Eersten Vizir, als zijnde den geen, op welkers schouderen de sware bestiering van de magtige Heerschappy der Ottomannen rust.

Naamen van den Grooten Vizir.

Dezen Vizir noemd men in 't Turksch den Vizir Azem, dat 's te zeggen, 't Opperhoofd van den Raad, of Eersten Raadsheer. Men noemd hem ook somtijds Lieutenant van den Grooten Heer, of Stedehouder des Rijks, om dat in der daad alle de magt en alle het gezag des Sultans op zijn perzoon steund. Men gebruikt geen andere plegtigheid, wanneer men een Eersten Vizir wil maken, als dat men hem des Grooten Heers zegel, op het welke des Keizers naam gegraveerd is, en dat hy altijd in zijn boezem draagd, in handen steld. Uit kracht van dit zegel word hy met alle de magt des Rijks bekleed, en kan, zonder eenige formaliteiten waar te neemen, alle hinderpalen aan een kant doen, welke zich tegen de vryheit van zijn bediening mogen stellen. Gelijk d' Oostersche Prinsen van alle tyden zeer genegd zijn geweest tot de verwijfdheid en wellustigheid, hebben sy dienstig geoordeeld, om te beter 't vermaak en de rust van de ledigheid te smaaken, iemand hunner Ministers of Staats-dienaars boven d' anderen te verheffen, aan den welke sy den zorg der Staats-zaaken konden betrouwen; zich inbeeldende, dat het ligter viel zich daar rekenschap af te

Waarom deeze Bediening ingeſteld is.

doen door een alleen / als door veelen / en de feilen des Regerings / en den kwaden uitslag der gewigtige onderneemingen op hem te werpen.

En door wie.

De Turken volgen noch hedensdaags deeze Maxime / met alle het gezag in de handen des Eerste Vizirs, waar af wy spreeken / te stellen. Men ziet in hun Historien niet / dat deese Bediening in gebruik zy geweest voor Amurat den Derde / welke met Lala Schabin in Europa trekkende / hem Opperhoofd van zijn Raad / en Generaal van zijn Leger maakte / met het welk hy Andrinopel, 't geen men eertijds Orestie noemde innam. Zedert die tijd hebben d' andere Sultans deeze Bediening altijd in weezen gehouden; en wanneer zy gemeensaam en in vriendschap tegen den Eersten Vizir spreeken / noemen zy hem noch Lala, 't welk Bestierder of Beschermer wil zeggen.

Viziers van den Raad, en hun bediening.

Behalven den Eersten Vizir zijn 'er noch zes anderen / diemen Vizirs van den Raad noemd. Deeze Vizirs hebben uit sich selven geenig gesag of vermogen in zaken / welke den Staat of de Regering betreffen. Gemeenlijk zijn het deftige en wijze luiden / die eenige bediening geoeffend / en verstand van de wetten hebben. Zy hebben met den Grooten Vizir sitting in den Divan, maar geen deliberative of raadende stem / en konnen geen raad of oordeel geeven / over wat saak het ook sy / ten ware den Eerste Vizir hen op eenige punt des Wets daar om vroeg; 't geen hy seer selden doet / om zijn bekwaamheid en ervarendheid niet te verongelijken. Hun loon-gelden worden genomen uit den Schat-kist des Grooten Heers / en gaan niet boven twee duisend Rijksdaalders ter jaar. Jeder deeser ses Vizirs heeft magt om des Sultans naam te schrijven onder alle d' orders en bevelen / welke men van zijnen wege na buiten stuurd. Gelijk hun rijkdommen niet uitsteekend groot / en dat sy niet gehouden zijn / ter oorsaak van hun bediening / zich met de gevaarlijkste Staats-zaaken te moeyen / leeven sy lange tijd sonder benijt te worden / en zijn deese groote heeren des gelukś / waar voor de geenen die in de groote bedieningen zijn bloot staan / niet onderworpen. Middelertwijl wanneer men eenige saak van groot belang t'overweegen heeft / roept men hen in den geheimen raad / met den Eersten Vizir, den Moufti, en de Kadileskers of Opperhoofden van de Justitie / alwaar men hen dikwils de vryheid geeft van hun gevoelen te seggen / rakende de saak die op 't tapijd gebragd word; invoegen dat men deese Vizirs gelijk medehelpers van den Grooten Vizir kan aansien.

Pracht, en hofnouding des Eersten Vizirs.

Den Eersten Vizir leefd op een manier / welke t'eenemaal over een komt met de grootheid des geene / dien hy verbeeld. Gemeenlijk heeft hy meer als twee duizend Officieren en huisgenooten aan zijn Hof. Wanneer hy in eenige plegtigheid in 't openbaar verschijnt / draagt hy twee vederen voor aan zijn tulband / bezet met diamanten en andere dierbaare gesteenten / gelijk 'er den Grooten Heer drie draagt; en men draagt drie paarde staarten voor hem / gehegt aan het einde van een groote stok / daar een gouden knop boven op staat. De drie voornaamste Bassas des Rijks / te weeten / die van Babel, die van Kairo, en die van Offen, hebben insgelijks verlof / met uitsluiting van alle anderen / voor de welken men maar een paarde-

staart

staart draagt / om in den omkring van hun gebied zich van dit eer-teeken te dienen. Deeze drie Groote Bassas konnen Vizirs van den Raad worden / en met den Eersten Vizir zitting in den Divan nemen / wanneer de tijd van hun last en van hun bediening verstreken is / en dat ze wel ten Hove staan.

Gelijk den Eersten Vizir den Grooten Heer verbeeld / is hy by gevolg den meester en den uitlegger des Wets. Een iegelijk kan den loop van de gemeene rechts-pleeging vermijden / en zijn zaak voor hem doen oordelen; ten minsten zoo zijn groote bezigheden of de geringe aangelegentheit van de zaak hem niet en verplicht de zelve af te wijzen / om volgens de Wet geoordeeld te worden.

Om aan al de weereld te doen sien / hoe seer hy voor de gemeene saken sorgd / mist hy nooit vier maal ter week in den Divan te gaan / te weeten / des Zaterdags / Zondags / Maandags / en Dingsdags; en d' andere dagen / uitgenomen des Vrydaags / houd hy Divan ten zijnen huise. Zoo sorgvuldig zijn deese luiden om geregtigheid te doen oeffenen / en zich behoorlijk van hun bedieningen te quiten.

De macht van den Eersten Vizir is zoo groot / als die van den Meester / welke hem de zelve gegeeven heeft / uitgenomen alleenlijk dat hy geenigen Bassa 't hoofd kan doen afhouwen / ten zy uit kracht des teekenings van den Grooten Heer / geschreeven met zijn eigene hand. Niet meer kan hy ook een Spahis, een Janitzar, of een andere Krijgsknecht straffen / zonder kennis en bewilliging van hun Opperhoofden / hebbende de Krijgsmagt zich dit voorrecht behouden / 't geen hen voor een oneindige menigte van onderdrukkingen en geweldenaryen beschermd. In alle andere zaken heeft hy t'eenemaal een volkomene macht / en zoo veel vermogen op den geest van den Grooten Heer / dat / wanneer hy 't raadsaam vind eenigen Officier des Rijks / wie 't ook soude mogen weezen / te verbannen / hy terstond d' onderteekening des Keizers daar toe verkrijgt. Men leeverd geen Verzoek-schriften in / om welke zaken het ook zy / welke niet eerst door des Grooten Vizirs handen gegaan zijn; maar zoo iemand eenig merkelijk onrecht geschied / daar hy medepligtig aan is / of dat hy geweigerd heeft hem recht te doen / staat het zodanig een vry / door een zeer oude gewoonte / zijn zaak aan den Grooten Heer te beroepen. De geen / die men ongelijk gedaan heeft / legt vuur op zijn hoofd / treed aldus in het Serraglio, en loopt uit alle macht ter plaatse / daar den Grooten Heer is / zonder dat hem iemand durft tegen houden. Thans heeft hy de vryheid om zich mondelijk te beklagen over 't onrecht / dat men hem gedaan heeft.

Groote magt des Eerste Vizirs.

In zodanige gelegentheden zijn de Persianen gewoon zich te kleeden met een kleed van wit papier / en aldus voor den Koning te verschijnen / om hem te doen bemerken / dat men op zoo veel papiers / als men van nooden heeft tot het bedekken van zijn lichaam / niet zoude konnen zetten alle de ongerechtigheden / welke men hem gedaan heeft.

Vreemde gewoonte der Turken, wanneer hen onrecht geschied is; gelijk ook der Persianen.

Gelijk de Bediening van den Eersten Vizir de hoogste en d'aanzienlijkste des Rijks is / staat zy ook voor Jupiters blixemen / en voor de nijd der andere

andere Bassas, die zich gaarne met deeze macht bekleed zouden zien / 't meeste bloot. Men verhaald wonderlijke Historien / bevestigd door oog-getuigen / van de schielijke en onvoorziene val der geenen / die tot deeze hoogte gesteigerd waren / en van de verheffing van anderen / die eens slags van de laagste staat / zonder langs eenige trappen geklommen te hebben / tot deze hooge eer-top geraakt zijn. Sommigen hebben deeze Bediening niet langer bezeten als eenige dagen / anderen een maand / anderen een jaar / en zoo voorts. Men heeft zoo veel wonderzinnigheid des Fortuins bespeurd / zelfs in die geenen / die 't langst en 't gelukkigst daar in geleefd hebben / dat het een leevendig afbeeldsel is van d' ydelheid der weereldsche zaaken. 't Is altijd het lot geweest der Gunstelingen van d' Oostersche Prinsen niet lang te leeven ; 't zy dat ze vermaak scheppen in de geenen te verdelgen / die ze verheft hebben / en anderen in hun plaats te stellen / om hun macht te doen blijken ; 't zy dat ze hen zoo met weldaden opgehoopt hebben / dat zy hen niets meer konnen geeven / en dat zy 't schande gelooven te zijn daar by te blijven ; of 't zy eindelijk dat d' anderen zoo veel gekreegen hebben / dat hen niets meer te verhoopen staat / en dat ze daar baldadig door worden. 't Hof der Ottomannische Prinsen is de Kabalen en Factien / meer als eenig ander / onderworpen. Somtijds regeerd 'er de Koninginne-Moeder ; somtijds heeft 'er den Kuslir Aga het bevel ; en menigmaal is 'er eenige schoon vrouwspersoon Meesteres / zoo wel van de magt als van de genegentheid des Sultans. Alle deeze lieden hebben hun vrienden / welke zy zoeken te vorderen ; 't geen zy niet doen konnen zonder anderen te bederven. Men slaat alles gade van den geen / die 't Bewind heeft ; men wikkeld d' eer des Prinse in alle de feilen / welke hy begaat ; en eindelijk / 't zy door 't bevel des Grooten Heers / of door de muitery der Krijgsknegten / welke men daar toe aanpord / beneemd men den rampzaligen Vizir te gelijk en zijn Bediening en zijn leeven ; 't geen wel blijken doet / dat een geleende macht en grootheid / en die niet uit zich zelven bestaat / van geen lange geduurzaamheid is.

Wankelbaare en gevaarlijke staat der Eerste Vizirs.

Niettemin gebeurd het niet altijd / dat den Eersten Vizir te gelijk met zijn Bediening zijn leeven verliest ; want dikwils daald hy zachtjes van den troon van eer en glory / om eenig Gouvernement of Land-voogdyschap in vreede te bezitten / inzonderheid zoo 't een man is / die van geen inborst en zy om zich op d' auteurs van zijn ongenade te wreeken / of die niet gaauw genoeg / of genoegsaam van het volk bemind zy / om een oproer te verwekken / en alles over hoop te werpen ; want zoo hy deese hoedanigheden heeft / moet hy noodsakelijk sterven.

Hoewel deeze Bediening met soo groote gevaaren en swarigheden vermengd is / heeft men echter gezien / die / na ze achtien of negentien jaren geoeffend te hebben / de zelve niet verlaten hebben als door een natuurlijke dood ; 't geen voet tot deeze vraag kan geeven / of de gunst of ongenade des Prinse van het goed of kwaad geluk komt / daar wy mee gebooren worden / of dat de menschelijke voorzigtigheid bekwaam is om een weg te vinden / langs de welke men tusschen de dappere kloekmoedigheid en de verachtelijke

vleyery

bleyery veiliglijk kan gaan / sonder tegen de klippen van gevaar en van staatsucht te stooten ; maar dusdanige voorbeelden zijn seer schaars ; want soo de Vizirs kwaad zijn / bevorderen hun wreedheid en hun gierigheid hun ondergang ; en zoo se goed zijn / zijn hun verdiensten d'oorzaak van hun verdelging / uit vrees dat de groote diensten / welke zy aan hun Prinsen gedaan hebben / niet zonder vergeldingen schijnen mogen te blijven.

D'Inkomsten / welke den Grooten Vizir van het Hof trekt / en die gelijk de loon-gelden voor zijn Bediening zijn / zijn niet seer groot / en gaan niet boven twintig duisend Rijksdaalders ter jaar / welke men heft op sekere Dorpen van Romelie. 't Overige der onmeetelijke rijkdommen / die deese Bediening opbrengt / komt van alle de plaatsen des Rijks ; want daar is geen Bassa, of aansienlijke Staats-Bedienaar / die geen groote geschenken aan den Eersten Vizir doet / om sijn bewilliging te hebben / eer hy in sijn Gouvernement of in sijn Bediening treed / en om sich vervolgens daar in te houden. De geenen / die sodanige Bedieningen ver van het Hof hebben / hebben daar altijd Agenten / die 't hert des Vizirs met geschenken vermurwen / en die hem onophoudelijk bidden / den Grooten Heer ter gunste van hun Meesters en der selver diensten te spreeken. En hoewel in de lente / ten tijde dat den dag en nacht even lang is / alle de Bassas, en alle de geenen die aanzienlijke Gouvernementen hebben / gehouden zijn geschenken van een groote waardy aan den Grooten Heer te doen / en dat den Eersten Vizir ook te deezer tijd de zijnen ontfangt / laat hy echter niet merkelijke geld-sommen te neemen van alderhande persoonen / volgens 't belang der zaaken / welke men van hem zoekt te verwerven. En dit geschied niet heimelijk / maar in 't openbaar; want in Turkyen koopt men het recht en de gunst / gelijk wy in de winkels de waaren kopen / die wy van nooden hebben / daar een ieder zo nauw dingt / als 't hem mogelijk is ; invoegen dat / zoo den Eersten Vizir gierig is / gelijk dat gemeenlijk gebeurd / en dat hy zich niets wil laaten ontsnappen van 't geen / dat hy krygen kan / zijn inkomsten onwaardeerlijk zijn / en wel tegen die van den Grooten Heer opmogen. Maar gelijk den Vorst deeze praktijken niet onbekend zijn / heeft de Staatkunde der Turken verscheidene middelen uitgevonden om d' overvloeijinge / welke in de Schat-kisten des Grooten Vizirs geschieden / voor een gedeelte droog te maken. Eerstelijk laat men hem een groote somme gelds betaalen / wanneer hy in zijn bediening treed ; daar na komt hem den Grooten Heer / onder den dekmantel van vriendschap en gunst / menigmaal bezoekē / en gaat daar nooit van daan zonder groote geschenken ontfangen te hebben / in vergelding van d'eer welke hy hem gedaan heeft ; somtijds doet hy van hem een vereering verzoeken van honderd duizend Rijksdaalders voor juweelen / schoone paarden / of andere dingen van een groote Prijs. En aldus doen zy deeze kleine stroompjes betaalen den tol / welke zy aan den Grooten Oceaan schuldig zijn. Den Sultan Mahomet de Vierde / die tegenwoordig op den troon zit / heeft een nieuw middel by alle d'anderen gevoegd ; want hy verplicht den Vizir dikwils hem zijn maaltijd te betaalen / laatende twintig schootelen eetens in des zelfs keuken voor hem gereed maaken / 't welk

Inkomsten van den Grooten Vizir.

Middelen der Turksche Keizers om de Groote Vizirs niet te magtig te laten worden.

't welk zoo veel is / als men gewoonlijk op zijn tafel discht. Somtijds nood hy zich zelve tot des Grooten Vizirs ten eeten / 't geen al vry dikwils gebeurende / al de weereld gelooven doet / dat hy 't doet om te bespaaren / 't geen hem een maaltijd zoude kosten / vermits men hem voor gierig houd / en van een inborst / welke na die van Solyman den Heerlijke niet en gelijkt.

Na den Vizir Azem, of den Eersten Vizir, komen de Beglerbeys, welke men niet kwalijk kan gelijken by eenige Aartshertogen van Europa. Zy hebben onder hen verscheydene Graaven of Sangiaks, en verscheidene Beys, Agas, en meer ander lager Officieren. Den Grooten Heer geeft aan ieder deezer Beglerbeys, tot een teeken van eer / drie vaandels / welke de Turken Tug noemen / 't geen stokken zijn / aan welker top een paarde staart vast gemaakt is / met een groote gouden knop boven op; en dit geschied om hen t' onderscheiden van de Bassas, die 'er maar twee / en van de Sangiaks Beys, welke men ook Bassas noemd / die 'er maar een hebben. Men maakt geen andere plegtigheid / wanneer men een Bassa in de bezitting van zijn bediening steld / als dat men een Standaart voor hen doet draagen / dien men vergeselschappen doet van eenig muzijk en gezangen / door den Mirialem, welke een Officier is alleen tot deeze bediening geschikt.

Andere waardigheden des Rijks, en hun eer-tekenen.

De Gouvernementen der Beglerbeys, welke verscheidene Graafschappen onder zich hebben / zijn van tweederhande soort. d'Eersten worden Hasile Beglerbeys genoemd; deezen hebben een zekere inkomst / beteekend op de Steden / Vlekken / en Dorpen / die in hun Gouvernement gelegen zijn. d'Anderen heet men Salians Beglerbeys. Deeze trekken hun loongelden uit de penningen / welke geheven worden in de Provintien van hun Gouvernement / door d' Officiers van den Grooten Heer; invoegen dat men zeggen kan / dat ze uit de Schat-kisten des Sultans betaald worden / zoo wel als de Sangiaks Beglers of byzonder Heeren van die Provincien.

Vijf zijn 'er van deeze Beglerbeys, welke de hoedanigheid van Vizirs hebben / of Raadsheeren van Staat / te weeten / de Bassas van Anatolie, van Babel, van Kairo, van Romanie, en van Offen; 't geen de grootste / magtigste / en rijkste bedieningen des Rijks zijn. d' Andere Bassas hebben hun rang / volgens d'oudheid des verovrings en bezittings der plaatsen / daar zy Gouverneurs van zijn.

In ieder Gouvernement heeft men altijd drie voornaame Officieren of Amptlieden / te weeten / den Moufti; den Reis Efendi, dien men anders Reis Kitab noemd / welke den Kancelier / of Sekretaris van Staat / of liever alle beide te gelijk is; en den Tefterdar Bassa, of Grooten Tresorier. Deeze drie Officieren zijn d'eerste Ministers en Raadsheeren des Bassas van de plaats / soo wel als van den eersten Vizir, welkers Moufti, Reis Efendi, en Tefterdar d' anderen zoo ver in magt en in waardigheid overtreffen / als het Origineel de Kopy te boven gaat. Wy zullen hier van de twee laatsten spreeken / en van den Moufti, wanneer wy iets van de Geestelijke Bedieningen zullen aanroeren.

Reis

Reis Efendi beteekend den Overste of den Meester der Schryvers; en met deeze naam noemen de Turken alle de geenen / die in de Wet ervaren zyn / de luiden van letteren / en de Priesters van Parochien of Wyken. Deezen Amptenaar is altyd by den Vizir, om d' orders / de Patenten / d' Ordonnantien / en de Commissien gereed te maken / welke men in zulk een menigte alle dagen na verscheidene plaatsen des Ryks afvaerdigd / dat het ongeloofelyk is; want de Turken heerschen meer volgens een goedkeurende macht / en volgens de noodwendigheid der zaken / als na zekere regelen. De Hoven zelfs / daar men 't gewoonlyk recht doet / zyn daar niet van vry / en worden geschikt na d' orders / die van hooger komen. Deeze drukheid der zaken verplicht de Reis Efendis een menigte van onder hen staande Schryvers te gebruiken / en geeft hen middel om hun zakken te vullen / en onmaatige rykdommen te vergaderen / inzonderheid zoo ze luiden van verstand en naarstigheid zyn.

Den Tefterdar, of Grooten Tresorier / is den geen / die d' inkomsten van den Grooten Heer ontfangt / die de Kryghsknechten betaalt / en andere openbare kosten verzorgd. Deeze Bediening verscheeld van die des Tresoriers van het Serraglio, welke maar zorg draagt voor de kosten van het Hof / en om de gevallige voordeelen en de geschenken t' ontfangen / die men aan den Grooten Heer doet / welke zoo aanmerkelyk zyn / dat 'er by na geen Sultan is / die niet een byzondere schat vergaderd. Deese schatten worden na der zelver dood in byzondere kamers geplaatst / met dit opschrift in goude letteren boven de deur; Dit is de Schatkamer van Sultan . . . . . Ziet daar het geen / dat wy van de weereldlyke Bedieningen en Waardigheden des Ryks hebben konnen ondervorschen. Wy zullen nu vorders van de Geestelyke gaan spreeken.

TIENDE HOOFD-STUK.

Gezag van den Moufti, en waar in zijn bediening bestaat. Hoe zich de Mouftis in de zaaken van de Godsdienst draagen. Straf over de Mouftis, die aan swaare misdaaden schuldig bevonden worden. Bediening der Kadileschers, en der Mollahs. Emaums of Priesters, en hoedanig de zelven aangenomen worden. Hoe men de Mouftis in hun bediening bevestigd, en der zelver inkomsten. Emirs of Afkomelingen van Mahomet, en in welk een agting zy by de Turken zijn. Hun Koophandel, &c.

Gezag van den Moufti, en des zelfs bediening.

DEn Moufti is het Opperhoofd van de Mahometaansche Godsdienst, of het Orakel, dat alle swaare geschillen des Wets oplost. Hy is by de Turken in groote agting en eerbiedigheid. Zijn verkiezing staat enkelijk aan den Grooten Heer, die altijd tot de vervulling van deeze plaats een man van vroomheid, ervaren in de Wet, aanzienlijk om zijn deugd, verkiest. Zijn gezag is zoo groot, dat, wanneer hy over eenige zaak, hoedanig de zelve ook zy, zijn oordeel veld, den Grooten Heer zelve daar nooit tegen spreekt.

De resolutien, welke hy geeft, geeft hy by geschrift, 't geschil alvorens wel en in weinig woorden op 't papier gezet zijnde, waar onder hy zijn oordeel steld door een Ja of Neen, of op een andere korte manier, die men Festa of Vonnis noemd, waar onder hy deeze woorden voeg, God weet het beeter; 't geen baarblijkelijk betoond, dat zijn oordeel niet onfeilbaar is. Wanneer deeze Festa of dit Vonnis voor den Kadi of Rechter gebracht word, volgd hy het in 't oordeel, 't geen hy veld; invoegen dat men processen van groot belang binnen een uur geëindigd ziet, zonder dat men zich tegen d' uitvoering van het Arrest stellen noch daar van appelleren, noch zich dienen kan van zodanige listigheden, als men gemeenlijk in 't werk steld om de zaaken sleepende te houden.

Den Sultan neemt hem te raad in de zaaken van Staat, gelijk wanneer 'er eenig persoon van aanzien ter dood te veroordeelen, of dat 'er vreede of oorlog te maaken valt, of iets diergelijks. 't Zy dat hy zulks doet om rechtvaerdig en Godvrugtig te schijnen, of om het volk te verplichten tot gewilliger te gehoorzaamen: Hoe 't daar mee zy, den Grooten Heer ver-

verband altoos by na nooit een Eersten Vizir, of steld een Bassa onder den dekmantel van eenigen misdaad buiten sijn bediening / of onderneemt eenige zaak van belang / zonder 't vonnis van den Moufti daar toe te hebben / om dat de menschen gelooven / dat 'er meer billikheids is in 't oordeel van een vroom en eerlijk man / als in de volkomene magt van den Prins / en 't gebeurd zeer zelden / hoewel den Grooten Heer boven de Wet zy / dat sy soo ongeregeld te werk gaan / en een gezag zoude versmaden / in 't welk hun Godsdienst de macht gesteld heeft van alderhande geschillen t' oordeelen.

't Gebeurd echter somtijds wel / dat den Grooten Heer hem vragen doet / welke hy niet ontknoopen kan / wanneer hy te gelijk sijn gemoed en den Sultan zal voldoen; en dreze swarigheden van den Moufti maken / dat de gewigtige zaken van den Staat hinderpalen vinden / en sleepende gehouden worden; maar als dit wat te veel geschied / beneemt men den Moufti sijn bediening / en steld een ander in sijn plaats / die na des Prinse wil spreekt; en soo 't gebeurd / dat ook deeze zulks niet en doet / ontslaat men 'er sich insgelijks van / tot zoo lang dat men 'er een gevonden heeft / die zich na de belangen van zijn Meester schikt; waar uit het wel te bespeuren is / dat / hoewel den Moufti van den Vorst om raad gevraagd word / hy sich echter / zoo hy by zijn bediening wil blijven / na des zelfs wille voegen moet.

Deeze bediening wierd eertijds door d' Ottomannische Prinsen heiliger gehouden / als ze tegenwoordig doet; want nooit ondernamen sy eenigen oorlog / of ontwierpen eenige zaak van gewigt / zonder alvorens met eerbiedigheid den raad van den Moufti daar over te hooren / buiten de welke men geen gelukkig gevolg verhoopen konde; maar tegenwoordig zijn ze daar zoo zorgvuldig niet in. Niettemin doet men 't somtijds om de sleur; maar gemeenlijk matigd sich den Eersten Vizir, verzekerd zijnde van de middelen en ondersteund door zijn vermogen en gezag / de macht aan van de zaak in 't werk te stellen / en vraagd als dan de goedkeuring van den Moufti, volgens de zin des Wets. 't Is in deeze gelegentheden / dat den Moufti een groot veld geopend vind voor zijn uitleggingen; want sy komen daar in over een / dat hun Wet verscheidene uitleggingen krijgt volgens de verscheidenheid van den tijd en de staat / daar de zaken in zijn. Niettemin preeken sy voor 't volk / dat den Alkoran volmaakt is in alle zijn deelen / en dat hy niets gebrekigs behelsd; maar dit en verhinderd niet / dat de Staatkundigen niet en gelooven / dat men by de Wet kan by voegen / en de zelve schikken na den tegenwoordigen staat der zaken des Rijks / zoo menigmaal als daar eenig voordeel uit spruit; om dat / zeggen sy / de Wet niet gegeven en is om tot een verhindering te dienen voor de voortzetting van hun geloof / maar in tegendeel om des zelfs vordering te bezorgen.

Men vroeg eens aan den Moufti, hoe sich een Turk in sijn Godvrugtigheden moest dragen / als hy in de Noordelijke gewesten des weerelds was / daar 't des winters maar een uur dag is / en hoe hy sich daar zoude konnen kwijten van de gebeden / welke de Turken gehouden zijn vijf maal binnen

Hoe zich de Moufcis in de zaaken van de Godsdienst dragen.

vier-en-twintig uuren te doen / gelijk hier voor gezegt is / dewijl hy de noodzakelijke tijd daar toe niet zoude konnen onderscheiden. Den Moufti gaf daar op ten antwoord / dat God geen onmogelijke dingen belastte / en dat men derhalven de gebeden schikken moest volgens de plaatsen en de tijden / en de zelve korter maken; wijders dat men d' eerste maal bidden zoude voor den dag / twee maal des daags / en twee maal als het geen dag meer en was / en dat men aldus doende sijn plicht voldeed.

Een vraag van even zodanig een natuur stelde men den Moufti eens voor / rakende den Kiblah, of de heilige plaats van Mecha, waar na zy gehouden zijn 't gelaat te wenden terwijl zy hun gebeden doen. Men vroeg hem hoe het mogelijk was / als men op de Zee is / daar geen teeken en is welke de gelegentheid van deeze plaats kan doen kennen / inzonderheid aan zulke kwaade land-kenners als de Turken zijn / dat men zich behoorlijk van deeze Godsdienstige verbintenis zoude kwijten. Waar op den Moufti hy na gelijk als op d' eerste vraag antwoorde / te weeten / dat zy zich in 't bidden rondom zouden draajen / alzoo het niet mogelijk was of hun gelaat zou dus doende somtijds na de heilige stad gewend staan / 't geen in zodanig een gelegentheid genoeg was.

Veele diergelijke vraagen worden den Moufti nu en dan voorgesteld / welke hy zodanig ontknoopt / gelijk wy komen te zeggen. Zelden doet men iemand sterven / zoo lang hy met deeze bediening bekleed is; maar zoo 't den Grooten Heer echter noodzakelijk vind / zet men hem eerst af / en alsdan brengt men hem ter dood. Indien een Moufti aan afgrijselijke misdaden of aan verraad schuldig bevonden word / werpt men hem in een grooten mortier / welke ten deezen einde altijd in de gevangenis der Zeven Toorens te Konstantinopolen bewaard word / waar in men hem zoo lang stampt tot zijn beenen en vleesch tot pap geworden zijn.

Straf over de Mouftis, die aan swa-re misdaden schuldig be-vonden worden.

De bediening / welke na die van den Moufti volgd / is den Kadilescher, of Rechter van de krijgsmacht; want in Turkyen hebben de krijgsknegten het voorrecht / met uitsluitinge van alle d' andere Onderzaten / van niet te pleiten als voor hun Officiers / en niet als door de zelven geoordeeld te worden. Niettemin laat den Kadilescher niet alderhande andere processen t' oordeelen / hoedanig die ook mogen weezen. Noodzakelijk moet den Moufti door de Bediening van Kadilescher opgeklommen zijn / en de zelve met eer en goedkeuring geoeffend hebben / eer hy tot deeze hooge waardigheid kan geraaken.

Bediening der Kadile-schers.

De Bediening / welke op deeze volgd / is die van Mollah. Men heeft 'er tweederhande / d' een van drie honderd / en d' anderen van vijf honderd Aspers / en worden zy door hun loon-gelden onderscheiden. Die van de eerste soort zijn d' eerste Rechters in de kleine Provincien / en gebieden niet als over Kadis van verscheidene rijke en aanzienelijke plaatsen. Deeze lieden worden menigmaal Mouftis; maar zy moeten langs verscheidene trappen tot deeze waardigheid klimmen / en 't bevel gehad hebben in plaatsen / daar den stoel des Rijks geweest is / gelijk in Pruza, en in Andrinopel, waar na zy Kadileschers, en somtijds Mouftis worden.

En der Mol-lahs.

Men

Men kan deeze lieden / zoo wel als de Kadis, die de laegste Rechters zijn / in 't getal der Geestelijke Bedienaars stellen / even gelijk den Moufti; want / gelijk ik alreeds gezegt heb / de Turken gelooven dat hun civile of burgerlijke Wetten van hun Propheet / en van hun andere Uitleggers komen; dat ze van al zoo vaste verbintenis zijn / als de geenen welke den Goddelijken dienst betreffen; en dat men d' eenen niet van d' anderen scheiden moet.

D' Emaums, of Priesters der Wijken / moeten in den Alkoran konnen leezen / en by hun Gebuuren de naam hebben van eerlijke luiden en van een goed leeven / eer zy tot deeze bediening aangenomen worden. Ook moeten zy van de geenen geweest zijn / die alle dagen op de tot d' openbare gebeden geschikte uuren van boven de Klok-toorens tot het volk zodanig roepen / gelijk hier voor gezegt is. Als 'er een Emaum gestorven is / bied het volk des Wijks iemand aan den Eersten Vizir aan / om de plaats van den afgestorven te bekleeden / hem verzekerende / dat hy alle de vereischte hoedanigheden heeft om deeze Bediening behoorlijk waar te neemen / en zelfs beter als den voorgaande; waar op hy terstond in de ledige plaats aangenomen word / na dat hy echter alvorens / tot teeken van zijn bekwaamheid / in de tegenwoordigheid des Eerste Vizirs iets uit den Alkoran gelezen heeft. Dit is alle de plegtigheid / welke geoeffend word in 't aanneemen van een Emaum. Hun Bediening is / 't volk tot de gebeden te roepen / en op de daar toe geschikte uuren in de Mosquee te geleiden / en alle Vrijdagen zekere Spreuken of zekere Vaerzen / uit den Alkoran getrokken / te leezen. Daar zijn 'er zeer weinig onder hen / die preeken durven / ten minsten zoo ze niet geweldig laatdunkend zijn / of gaben daar toe in zich gevoelen. Deeze bediening laaten zy aan de Soighs, of aan de geenen / die hun beroep daar van maken / en die gemeenlijk hun leeven in Kloosters overbrengen.

Emaums of Priesters, en hoedanig de zelven aangenomē worden.

Den Moufti heeft geen gebied over d' Emaums; want men heeft onder hen geen Geestelijke Opperhoofdigheid. Ieder is onafhangend in zijn Wijk / en kan van niemand gebooden of berispt worden. Alleenlijk staan zy / wat aangaat de civile en criminele zaken / onder d' Overigheid.

Na dat den Moufti verkoozen is / oeffend men geen andere plegtigheid als deeze / om hem in zijn bediening te bevestigen. Hy vertoond zich voor den Grooten Heer / welke hem bekleed met een prachtige rok van fyne marters / die ten minsten duizend Rijksdaalders waardig is. Vervolgens doet hy hem een geschenk van duizend Rijksdaalders in goud / in een neusdoek gewonden / 't geen hy hem met eigene handen in den boezem steekt / en maakt hem een hoofd-som om van te bestaan van twee duizend Aspers daags / welke omtrent vijf ponden steerlings konnen uitmaken. Meer heeft hy niet voor vaste inkomsten / maar hy kan over eenige Geestelijke bedieningen schikken / welke van zekere Koninglijke Mosqueen afhangen / en daar zoo veel gelds uit trekken / als 't hem mogelijk is / zonder te vreezen van valsheid of van omkooping beschuldigd te zullen worden.

Hoe de Mouftis in hun bediening bevestigd worden.

Der zelver inkomsten.

Wat de Vonnissen belangd / die hy geeft / welke men Festa noemd / daar trekt hy geen een Asper van / hoewel 'er ieder acht kost / doch deeze acht Aspers worden door zijn Amptenaren getrokken / te weeten door zijn Mude-

dewegi, of die de saak in steld/ vijf; door sijn Mumeis, of die ze na schrijft en in 't net steld/ twee; en door die/ welke des Moufti's zegel bewaard/ een.

Zeer weinig andere profijten heeft den Moufti, als de bovengenoemde/ ten ware wanneer hy in deeze bediening treed; want als dan komen alle de Ambassadeurs en alle de Residenten der vreemde Prinsen hem geluk wenschen/ gelijk mede d'Agenten van verscheidene Bassas, die aan de Porte zijn; en gelijk 't de gewoonte niet en is daar met ledige handen te komen/ doet hem een ieder eenige geschenken/ welke ten minsten op vijftig duizend Rijksdaalders geschat worden; want/ vermits hy een persoon is/ welkers raad van groot gezag en gewigt is by den Grooten Heer en by den Eersten Vizir; dat sijn woord en d'aandiening/ welke hy van de zaken doet/ zeer geacht word; en dat de gunstige vonnissen/ die hy geeft/ by na nimmermeer tegen gesproken worden/ word hy van alle de Groote Heeren des Rijks geliefkoosd/ die geen zekerder middelen hebben om de vriendschap van een Turk te winnen/ als geschenken en gaven/ welke meer op deeze Landaard vermogen/ als alle de diensten des wereldts.

Wanneer een Moufti afgezet/ en van sijn bediening ontbloot word/ en dat daar geen andere reden toe is/ als de wil van den Grooten Heer/ verziet men hem met een Arpalik, dat 's te zeggen/ met de macht van in zekere Provincien/ waar over men hem het opzigt geeft/ over eenige rechtsbedieningen te schikken; 't geen hem zoo veel opbrengt/ daar hy rijklijk van bestaan kan.

Emirs, of Afkomelingen van Mahomet, en in welk een agting zy by de Turken zijn.

Wy konnen ook d'Emirs, welke men anders Eulad Rezul noemd/ onder 't getal der Kerkelijke of Geestelijke persoonen stellen/ door datze van Mahomets Geslagt zijn. Zy dragen altemaal een donker-zee-groene Tulband/ 't geen de koleur van hun Propheet is; en gelijk de Turken een groote eerbiedigheid voor dit bloed hebben/ 't welk sy voor heilig houden/ heeft hen de wereldlijke Overigheid verscheidene voorrechten toegestaan/ en onder anderen/ dat ze door geen Turk beleedigd en geslagen mogen worden/ of 't kost hem sijn rechter hand/ maar op dat deeze vryheid hen niet te baldadig en make/ hebben zy een Generaal of Overste/ dien de Turken Nakil Eschrel noemen/ welke sijn Officieren en Sergeanten onder hem heeft/ met een volkomene macht van leeven en van dood over alle de geenen/ die hem onderworpen zijn; doch hy doet dit Geslagt nooit de schande aan van iemand daar af in 't openbaar te doen sterven. Hoewel 'er weinig onder hen zijn/ welke behoorlijk bewijsen konnen/ dat ze van Mahomet afkomen/ laat men niet hen te helpen/ wanneer ze daar maar eenigsins na staan konnen; want den Nakib doet tot allen tijde zijn uiterste best om nieuwe onderzaten te verkrijgen/ en op dat dit zonder argernis geschiede/ geeft hy hen een lijst/ daar hun Geslagt-rekening zoodanig opgeschreeven staat/ dat men daar eindelijk de naam van Mahomet in vind. Dit is d'oorzaak dat de Turken/ die deeze misbruiken/ dikwils genoeg in swang zien gaan/ hen veel minder achten/ als ze eertijds wel gedaan hebben/ en dat ze geen swarigheid maken/ wanneer ze van deeze

lieden

lieden beleedigd worden/ in hen/ na hen alvorens de groene tulband afgenomen en de zelve met eerbiedigheid gekust te hebben/ dapper daar af te rossen/ gelijk ik eens te Konstantinopolen, niet zonder geweldig te lachen/ heb zien geschieden; want het docht my zoo wonderlijk/ dat men den tulband zoo veel eerbiedigheids beweeg/ en dat men de persoon/ die ze droeg/ zoo dicht de lendenen smeerde/ dat ik my/ al had ik 'er ook door in swarigheid moeten raken/ zeer beswaarlijk zou hebben konnen inbinden.

Hun tweede Officier word Alemdar genoemd. Deeze draagt den groenen Standaart van Mahomet, zoo menigmaal als den Grooten Heer in eenige openbaare plegtigheid verschijnt. Deeze Emirs konnen alderhande bedieningen bezitten. Weinig zijn 'er die zich tot den Koophandel begeeven/ 't en zy tot de geen/ dien zy Ezirgi noemen/ dat 's te zeggen/ Slaaven koopen en verkoopen/ daar deeze lieden geweldig toe genegen zijn/om dat zy hun Propheet een grooten dienst meenen te doen met de Kristenen in de slaverny en in de ketenen te houden. Zy zijn van natuure de vervloekelijkste Sodomiten/ en de grootste bederbers en verleiders van welgemaakte jongens/ die 'er in de gantsche wereld zijn.

Hun Koophandel.

ELFDE HOOFD-STUK.

Vertrek des Schrijvers van Konstantinopolen. Komst tot Erivan, daar hy van de Karavaane scheid. Den Schrijver word by de gedagte plaats van een Troep Roovers aangetast, en door zijn eigen pistool in 't dik van zijn been gekwetst. Wreede Justitie over twee der zelve Roovers. Wederkomst tot Ispahan.

1675. Vertrek des Schrijvers van Konstantinopolen.

Ruim vijf maanden hadden wy in den zetel-plaats des Ottomannische Rijks toegebracht/ wanneer wy met een Karavaane van omtrent drie honderd mannen sterk op den 14 February des jaars 1675 van Bursa vertrokken/om over Persien onze reis na Indien voort te zetten; want van Konstantinopolen trekken zelden Karavaanen na Persien, maar van Bursa, 't welke daar maar drie dag-reizen van daan is/ by na alle twee maanden. Op den zesden Maart kwamen wy te Tokat, waar van ik hier voor de beschrijving gegeven heb/ gelijk ook van alle de andere plaatsen welke men tot Konstantinopolen toe doortrekt; invoegen dat ik my nu daar mede niet zal ophouden/ maar alleenlijk zeggen/ wat my in deeze tocht merkwaardigs is wedervaaren.

Dan

Van de voornoemde plaats vertrokken wy op den 17. van de zelve maand / en kwamen na een reis / van 18 dagen / te weten op den vierden April t' Erserom; en van daar drie dagen daar na op getoogen weezende / vonden wy ons op den 20. t' Erivan.

Komst tot Erivan.

Alhier gekomen zijnde / vermits de wegen in Persien vry veiliger vallen als in Turkyen, gelijk ik elders meer gezegt heb / vonden wy raadzaam / benevens noch drie Armenische Kooplniden / die niet zeer veel omslag by zich hadden / de Karavaane te verlaaten / om zoo veel spoediger onze reis te konnen voort zetten; want men kan met een klein getal van volks gemakkelijk in veertien dagen zoo veel weegs af leggen / als de Karavaane in een gantsche maand doet.

Na dat wy dan een leidsman genomen hadden / vertrokken wy des morgens op den 28 des voornoemde maands / met het aan breeken van den dag / maakende in alles met onze dienaaren een gezelschap van negentien menschen / wel voorzien van geweer / om in geval van nood ons te konnen verdedigen; en zeker deeze voorzag kwam ons zeer wel te stade; want wy hadden noch naauwelijks zes mijlen afgelegt / wanneer wy elf of twaalf mannen te paard met lossen toom op ons aan zagen komen. Terstond kreegen wy een kwaad vermoeden van deeze lieden / waarom wy ons geweer in de hand namen / en in een goede order hen afwachten. Hoewel ze nu zoo veel swakker als wy van getal waren / lieten zy echter niet / zoo haast zy verstaan konden worden / luidskeels te roepen / dat wy af zouden leggen / of dat wy ons gereed moesten maaken tot sterven; doch ziende dat wy om deeze dreigementen niet veel en gaven / en dat wy gereed stonden om los te branden in geval zy nader kwamen / vielen zy als desperate menschen op ons aan; maar wy ontfingen hen van onze kant zoo dapper / dat 'er drie van hun bende met d' eerste schooten / die wy uit onze roers deeden / van 't paard tuimelden. Terstond trokken wy onze pistoolen / terwijl d' Armeniers met breede Sabels (want deeze hadden geen ander schiet-geweer als ieder een goede snaphaan) zich als kloekmoedige helden verdedigden; en ten tweede maal vuur gegeevende hebbende / schooten wy 'er noch twee van 't paard; 't geen d'overige ziende / en dat wy hen in 't kort altemaal op deeze wijze zoude handelen / koozen zy de vlugt. De gelukkigen uitslag van dit gevegt maakte ons al te heet om onze overwinning hier by te laaten blyven. Wy stieten met ons vyven hen dan na; maar tot mijn ongeluk / want mijn paard in een volle loop komende te strukelen / viel ik ter aarde / door welke val 't pistool / 't geen ik in de hand had / los gaande / trefte my de kogel in 't dik van mijn slinker been; zulks dat het my niet mogelijk was van de plaats op te staan. Mijn Gezellen dit ongeluk bespeurende / lieten af van de Roovers te vervolgen / en brachten my by ons overige Gezelschap / daar men mijn wond / zoo goed / als de gelegentheit toeliet / verbond. Hoewel ik nu vry wat flaauw geworden was / wilde ik echter zien / hoe 't met onze vyanden die wy d' aarde hadden doen meeten / geschaapen stond. Mijn Dienaars brachten mijn doen derwaarts / en bevindende dat 'er van de vijf noch twee waren / die leeven genoeg in sich hadden

Den Schryver word by Erivan van een troep rovers aangetast, en door zijn eigen pistool in 't dik van zijn been gequetst.

om 't zelve naderhand door een schandelijke dood te verliezen / gebood ik / dat men ze op twee paarden binden / en weer na Erivan zoude brengen. Van onze kant hadden wy in dit gevegt vier gekwetsten gekreegen / te weeten / een Dienaar van d' Armentsche Kooplieden / die acht dagen daar na t' Erivan kwam te sterven / twee Dienaars van de geenen / die wy met ons uit Engeland gebragt hadden / en een van mijn Reis-broeders / welke een weinigje aan de slinker arm gewond was; maar twee van de Muil-ezels / daar onze goederen op lagen / hadden hier 't leeven moeten laaten.

Vermits mijn wond te gevaarlijk / en dat'er geen nader plaats was / als daar wy van daan gekomen waren / begaven wy ons weer derwaarts; maar het was my niet mogelijk zoo hard te konnen aanrijden / dat wy voor de nacht in de Stad konden komen; zulks dat wy gehouden waren de zelve onder onze tenten over te brengen / met een voornemen van niet het opgaan der Sonne 't overige van deze weg af te leggen; maar mijn wond des nachts geweldig verargerd en ontsteeken zijnde / vond ik my niet bekwaam om te paard te zitten / waar om wy twee van ons volk na de Stad stuurden / om een rosbaar te gaan haalen / waar mede wedergekeerd zijnde / liet ik my op hun schouders / 't geen my veel gemakkelijker viel als te paard te zitten / binnen Erivan brengen. Zoo haast wy binnen de poort kwamen / namen de Wagters ons de twee Roovers af / om ze in handen van den Kan of Gouverneur van de Stad te leeveren / welke vervolgens zijn Deroga, die zoo veel als Lieutenant Crimineel is / by ons gezonden hebbende om de waarheid van de zaak te verstaan / noch dien zelve dag / omtrent twee uuren voor 't vallen van den avond / deeze twee Roovers met het hoofd om laeg door twee kemels / aan welker zadels hun beenen vast gemaakt waren / met een opgetarnden buik / waar in men de darmen bloot zag leggen / zoo lang langs de straten liet sleepen / tot zy hun geest uitbraakten. Zoo streng is het Geregt in Persien tegen de geenen / die de wegen ontveiligen.

Wreede Justitie over twee der zelve Roovers.

Als ik nu weer na drie weeken tijds tot zoo verre van mijn kwetsuur te recht gebragt was / dat ik my te paard konde houden / hoewel 't my noch wat pijnelijk viel / vertrokken wy voor de tweede maal op den 19. May in gezelschap van de zelve Armeniers / die my geensins hadden willen verlaten / en kwamen op den 24. van de zelve maand te Tauris, na dat wy den hemel-hoogen berg Ararat voor de darde maal gezien hadden / zonder noch ooit van alle die drie reizen des zelfs kruin met onze oogen te hebben konnen bereiken.

Den Eersten Juny vertrokken wy van Tauris, daar wy zoo lang stil gebleven waren / om dat de voorgaande tocht de smert van mijn wond zoo vermeerderd had / dat ik niet bekwaam was om eer weer te paard te zitten. Op deeze reis / welke de Karavane gemeenlijk in vier-en-twintig dagen aflegt / versleeten wy 'er zeventien / daar wy anders / indien ik geen letsel had gehad / naauwelijks twaalf toe van nooden zouden gehad hebben. Aldus kwamen wy dan op den 17. Juny weer t' Ispahan, daar ik my ten vollen genezen liet.

Weder-komst tot Ispahan.

TWAALFDE HOOFD-STUK.

Des Schrijvers vertrek van Iſpahan. Aankomſt tot Schiras en des zelfs beſchrijving. Put daar d'overſpeelige Vrouwen in geworpen wierden. Gedenkwaardige wraak over 't ombrengen van een Jongen Perſiaan. Beſchrijving van Lar, mitsgaders van Bander-Abaſſi of Gomron. Kragt der Weſte en Zuid-weſte winden te Bander. Beſchrijving van Ormus. Op wat manier de Nagelen t' Ormus goed gehouden worden. Verdrag der Engelſchen en Perſiaanen, om Ormus te vermeeſteren, en hoedanig onderhouden. Beſchryving van Suratte, &c.

Vertrek van Iſpahan.

NA dat wy op nieuws wat meer als twee maanden t' Ispahan ons verblijf gehouden hadden / zoo om mijn wond ter deeg te doen geneezen / als om eenige andere zaken / die ons daar te verrichten ſtonden / vertrokken wy op den vijf-en-twintigſte dag van Auguſtus / ſonder eenig ander gezelſchap als dat van onſe Dienaars en twee Weg-wijſers / waar van men ſich noodzakelijk verzorgen moet / om in zoo groote en woeſte plaatſen geen verkeerde weg te kieſen.

Komſché.

Des anderen daags kwamen wy te Komſché, een redelijk-groote Stad / daar men verſcheidene Karvanzeras vind / die / hoewel maar van aarde gebouwd / echter vry fraay en ſierlijk zijn. Deeſe Stad beſtaat uit een reeks van Dorpen / die by na een half mijl in de langte zich uitſtrekken. Drie vierdendeel mijls of daar omtrent / aan deeſe zijde van de genoemde Stad / ſtaat een braave Moſquee met een kleine vijver / daar ſeer veel viſch in is; maar de Moullahs willen niet toeſtaan / dat men 'er in viſcht / om dat deeze vijver / ſeggen ſy / aan een hunner Propheeten / aan wien de Moſquee gewijd is / toebehoord.

Yesdekas.

Den acht-en-twintigſte vertrokken wy twee uuren na middernacht / en na een tocht van acht uuren door een onvruchtbare vlakte / kwamen wy te Yesdekas, een klein Stedetje / gebouwd op een rots in 't midden van een groote valley. Hier word het beſte brood van gantſch Perſien gebakken.

Den eerſten September met het aanbreeken van den dag te paard geſtegen zijnde / reeden wy langs een groote vlakte / welke Cha-Abas den eerſte

van

van die naam aan de Georgiers te bebouwen had gegeeven / en kwaamen omtrent elf uuren t'Ondgiom, een fraay Dorp / staande aan den oever van een rivier.

Ondgiom.

Drie dagen daar na kwaamen wy te Schiras, omtrent des avonds ten zes uuren.

Aankomst tot Schiras, en des zelfs beschrijving.

Deeze Stad legt op de langte van 78 graden en 15 minuten / en op de breete van 29 grad. en 36 min. in een vlakte / die zich omtrent vier mylen van 't Noorden tot het Zuiden / en by na vijf mijlen van 't Westen tot het Oosten strekt. De gedagte vlakte is omringd van hooge onbrugtbaare bergen / daar men noch boom noch kruid op ziet. Aan de Zuid-oost zijde is een Meir van zout water / 't geen niet veel minder als vier mijlen in den omtrek heeft. Aan 't einde van de vlakte / wanneer men na 't Zuiden wil gaan / passeerd men tusschen twee bergen / die malkander zoo zeer niet en dringen / dat ze geen plaats en laaten voor een aangenaame valley van een half mijl in de breedte / alwaar men eenige bouw- en wey-landen vind. De Landsdouwe van Schiras is goed en vrugtbaar maar op zeer weinig plaatsen; en inzonderheid is ze beroemd door haar uitsteekende wijnen / welke de besten van geheel Perzien zijn; doch wat de Stad belangd / daar is niet veel fraays te zien. Eertijds waaren 'er muuren van aarde; maar tegenwoordig leggen ze meest ter neer / en dat eens gevallen is / word niet weer opgeregt. De Huizen zijn insgelijks van aarde / in de Zon gedroogd / en met kalk bestreeken. Gelijk 'er somtijds regen te Schiras valt / 't geen t' Ispahan niet gebeurd / konnen de huizen niet zeer lang bestaan; want d' aarde door 't water week en slibberig geworden zijnde / valt eindelijk om ver; 't welk voor een gedeelte / d' oorzaak is dat de halve Stad by na verwoest legt. Alleenlijk zijn 'er eenige Mosqueën / die van in de Zon gebakkene steenen gebouwd zijn / gelijk ook het Collegie / dat Inaan-Kouli-Kan heeft doen stigten. Niettemin hebben deeze gebouwen niet 't geen een nauwkeurige opmerking waardig zy.

Binnen Schiras zijn vier Glas-blaazerijen / daar een menigte van groote en kleine bouteljes gemaakt word / welke dienen tot het vervoeren der ruikende wateren / die in deeze Stad gedistilleerd worden. Men maakt 'er ook veelderhande aarde vaat-werk / om vrugten met azijn in te leggen / welke men in de vreemde Landen vervoerd / en inzonderheid na Indien, 't eiland Sumatra, Batavia, en meer andere plaatsen; want men weet hier alderhande-vrughten in te leggen / ja zelfs konnen ze de Druiven in azijn in leggen / welke een zerp-zoete smaak daar door verkrijgende / by heete dagen zeer aangenaam om t' eeten zijn. Te deezer oorzaak komen d' Indiaanen hier een menigte van vrugten haalen die hen in hun lant ontbreeken; en die den Afgoden-Dienaars tot een groote hulp verstrekken / doordien ze niets en eeten / 't geen een gevoelend leeven gehad heeft. De groote Mahometaansche Heeren doen 'er zich ook altijd een schotel of twee van opdisschen / al was 't maar alleen voor het gezigt; want deeze vrugten zijn na 't verloop van een jaar noch by na zoo schoon / als of ze eerst varsch geplukt waren.

Men ziet hier te Schiras een oude Mosquee / daar het Graf van Sadi in is / dien de Persiaanen voor den beste van hun Poëeten achten; maar dit gebouw is / gelijk veel anderen / by na t' eenemaal vervallen. Een weinigje verder / op een hooge rots / ziet men de puinhoopen van een oud Kasteel / en boven op den top van de rots een vierkantige put / die in deeze harde rots gehouwen is. De gedachte put is zeer diep / en heeft omtrent twaalf voeten in de wijdte. D' Inwoonders wisten ons te zeggen / dat men hier eertijds de Vrouwen in wierp / die van overspel overtuigd wierden. Tegenwoordig ziet men 'er een menigte van Duiven in nestelen. Noch heeft men in deeze Stad een andere wonderlijke put / dien ik verscheidene malen gezien heb / waar van men zegt dat het water vijftien jaren klimt / en vijftien andere jaren daald; dat 's te zeggen / dat het d' eerste vijftien jaren tot aan de mond van de put klimt / en dat het verbolgens ten einde van vijftien andere jaren tot de grond toe gezakt is.

Put daar d' overspelige Vrouwen in geworpen wierden.

Eer wy verder gaan / zal ik een gedenkwaardige zaak verhaalen / welke voorviel terwijl wy te Schiras waren. Eenige boeren van omtrent de genoemde plaats aan den Kan komende klaagen / dat men 't water / 't geen men door middel van een gragt door alle de landeryen voerd / afgeleid had / stuurde den Kan een zijner Gunstelingen / om t' ontdekken waar dit quaad van daan mocht komen / en werwaarts men 't water heen geleid had. Deezen vertrok uit Schiras in een goede toerusting / en wel van wijn voorzien; en omtrent den avond een jong Heer ontmoetende / die met eenig wildbraad van de jagt kwam / noodigde hy hem om zijn vangst te voegen by 't geen / dat hy van zijn kant had / en eens vrolijk met hem te weezen. Deezen jongen Heer / die eerst kortelings getrouwd / en zeer wel gemaakt van persoon was / had den Gunsteling zoo wel aangestaan / terwijl zy met malkander vrolijk waren geweest / dat hy des nachts in het Dorp kwam / daar den ander / vermits hy geen tent by zich had / een kamer had doen gereed maaken. Terstond was hy hem geweldig aan om een zaak / dien d' eerbaarheid verbied te noemen. Den jongen Persiaan stelde zich daar dapper tegen / hem zeggende / dat hy zijn wijn uitdrinken / en hem met vreede zoude laten / of dat hy genoodzaakt zoude weezen kragtiger middelen daar toe aan te wenden. Den Gunsteling hield echter aan / en perste hem noch eens zoo zeer; doch eindelijk ziende / dat 'er geen kans was om tot zijn wit te geraaken / trok hy / uit raazerny en uit schaamte van zich zoo ver bloot gegeeven te hebben / zijn ponjaard / en drukte den jongen Persiaan die verradelijk in den boezem / zulks dat hy / zonder eenig geluid van zich te geeven / dood ter aarde viel. Hier op nam hy de vlugt / en vertrok zich in 't gebergte; maar 't gerugt van de moord inmiddels verspreid geworden zijnde / gingen de Weduwe / de Moeder / en de Zuster van den omgebrachte met schreyende oogen den Kan daar recht over verzoeken. 't Is de gewoonte in Persien, wanneer de Vrienden van den doode bloed komen eisschen / dat men de zaak tracht by te leggen / en dat men een zekere somme gelds geeft / indien de partyen daar mee te vreeden zijn; maar hedensdaags gebeurd dit zeer zelden / ter oorzaak van de schande die op deeze

Gedenkwaardige wraak over 't ombrengen van een jongen Persiaan.

Schriklyke Vraak over t'ombrengen van een Jongen Persiaen

deeze omkopingen volgd; en ingeval van dusdanig een weigering moet men den beleedigden den Misdaader geknevelt en gebonden overleveren/ op den welke het hen vry staat zoo veel en zodanige wreedheden t' oeffenen/ als hen de wraak-zugt inboezemd. Den Kan, die zijn Gunsteling hertgrondelijk beminde/ en derhalven alle bedenkelijke middelen aan wilde wenden/ om hem 't leeven te behouden/ deed tegen deeze Vrouwen zeggen/ dat men hen een aanzienlijke somme gelds zoude geeven/ zoo zy haar vervolging wilden staken; maar ziende/ dat zy daar gantsch niet na luisteren wilden/ en dat zy hem dreigden/ aan den Koning te zullen gaan klagen/ zoo hy hen den Misdader niet in handen stelde/ was hy gedwongen hem te doen zoeken/ en eindelijk/ na hen menigmaal te hebben doen bidden tot eenig verdrag te willen komen/ hun begeerte te voldoen/ dat 's te zeggen/ zijn Gunsteling hen wel vast gebonden over te leeveren. Terstond brachten zy hem in deezen staat op de markt/ daar hem de Weduwe van den omgebrachte met de zelve ponjaard een steek in de borst gaf; de Moeder deed terstond daar op het zelve/ en de Dochter de darde steek hem toegebragt hebbende/ hielden zy een kom onder de wonden/ die niet zoo haast met bloed gevuld was/ of ik zag hen alle drie daar zoo lang uit drinken tot hun wraak-zugt ten deele voldaen was; waar na zy hem de borst openden/ en 't hart uit het lijf rukten/ daar de Moeder zoo gretig in beet als zy in de lekkerste spyze zoude hebben konnen doen.

Wy vertrokken van Schiras den 16 September / en kwamen na een togt van elf dagen/ binnen welke tijd wy niet veel bezonders zagen / op den zeven-en-twintigste van de gedachte maand te Lar.

Lar is de Hoofd-stad van een Provincie/ die de zelve naam voerd/ en die eertijds de tijtel van Koningrijk droeg. Deeze Stad is van een matelijke grootte/ van alle kanten met hooge bergen omringd/ en rondom een rots gebouwd/ op de welke een Kasteel van gehouwe steen staat/ daar den Koning van Persien besetting in houd. Men heeft hier geen ander water/ als dat van den Hemel valt/ 't welk men in bakken bewaard. In de Stad/ en rondom/ heeft men een menigte van boomen/ inzonderheid Palm- en Tamaris-boomen; en in de tuinen/ mitsgaders in 't gebergte/ ziet men zeer veel Oranje-boomen/ waar van 'er eenigen van zulk een ongemeene dikte zijn/ dat twee mannen se naauwelijks konnen omvademen.

Beschrijving van Lar.

Men heeft maar twee Karvanzeras te Lar, een midden in de Stad/ die niet zeer goed is/ en d' andere aan 't einde van de Stad/ na de zijde van Ormus, die gemakkelijk genoeg zoude weezen/ 't en waare 't water de zelve onbruikbaar maakte/ wanneer de groote regenen komen te vallen. Dit is d' oorzaak/ dat de Franken gemeenlijk by de Hollanders/ die hun Huis aan een eind van de Stad hebben/ zo lang hun verblijf gaan neemen; want zy zijn genoodzaakt hier een Huis te hebben/ vermits hun Zijde van Ispahan na Ormus zullende voeren/ zy noodzakelijk van Kemels moeten veranderen/ wanneer zy te Lar zijn/ hebbende ieder Stad zijn recht/ en zijnde het niet geoorlofd aan die van Ispahan verder te komen/ behalven noch dat deeze Beesten de groote hette/ welke van Lar tot Ormus heerscht/ niet verdragen

gen konnen. Aldus doet hen den Gouverneur van deeze plaats dikwils een lange tijd wagten / eer hy hen versche Kemels doet geeven / 't geen hen tot groote schade verstrekt / vermits hun schepen / die 't Ormus na 't laden van de Zijde leggen te wagten / inmiddels niet weinig komen te kosten. Daar is geen ander middel om hier in te voorzien / als den Gouverneur een geschenk te doen; en dit is d' algemeene remedie om zich in deeze Gewesten uit alderhande zaaken te redden.

d' Inwoonders van Lar zijn meest Jooden / die in Zijde werken / en verscheide rare dingen daar af weeten te maken / inzonderheid seer fraaye gordels / 't geen een matelijken handel in deeze Stad veroorzaakt. De Provincie brengt goede en zeer veel Kemels voort / daar insgelijks een grooten koophandel mee gedreeven word.

Zoo heet als hier de dagen vallen / zoo koel zijn 'er de nachten; invoegen dat men 'er vermakelijk zoude konnen slaapen / indien de muggen / die 'er in overvloed zijn / de rust niet en stoorden.

Men heeft een oneindige menigte van water-bakken / zoo in als omtrent de Stad / 't geen ten hoogsten noodzakelijk is / vermits 'er somtijds twee of drie jaren verloopen / zonder dat het 'er regend / in welke tijd de Karvanzera, daar hier boven gewag van gemaakt is / grooten toeloop heeft. Wanneer de regenen komen te vallen / vuld men de bakken d' eerste dag niet; in tegendeel stopt men de gaten toe / welke het water ontfangen / vermits men wagten moet tot dat d' aarde wel bespoeld zy / en dat het eerste water de vuiligheid weg genomen heeft. Wat d' uitdeeling belangd / daar is al zoo goede order toe / als of deeze bakken gemeene wijn-kelders waren. Zelden houd men 'er meer als drie te gelijk open; en wanneer men de zelve openen moet / is den Gouverneur / of iemand van zijnen wege / daar tegenwoordig / zijnde dit water / hoe kwaad het ook is / hier te lande een kostelijke vogt. Gelijk het dikwils gantsche jaren in deeze bakken blijft / groejen 'er duizenden van wurmen in; en / hoewel men 't door een doek laat loopen / of dat men 't opkookt / ziet men 'er altijd / als men 'er wel op let / gelijk als kleine bezeltjes in / welke 't zaad van deeze wurmen zijn. 't Is deeze bederving die inzonderheid in de beenen en in de voeten zeker wurmen doet groejen / die niet zonder gevaar daar uit konnen gewonden worden.

Men betaald hier een recht voor de veiligheid der wegen; en men word op zijn vertrek onderzocht / om te weeten wat goud en zilver men 'er uitvoerd; want men is gehouden voor ieder Dukaat een zekere tol te betalen / en insgelijks voor zilvere munt / volgens des zelfs waarde.

Op den eersten dag van Oktober vertrokken wy des morgens ten vijf uuren van Lar, en reeden tot drie uuren na den middag door een dor en steenagtig land / uitgenomen een Dorp Tcherkab genaamd / daar veel palm-boomen en eenige koorn-landen zijn. Wy namen onze nachtrust in een kleine Karvanzera, Chamzengi geheeten. Deeze is zeer laeg en kruiswijs gebouwt met vier deuren / om de wind van alle kanten te konnen ontfangen. Alle de Karvanzeras tot Bander toe zijn van dit maaksel / en

dicht

dicht by malkander / tot grooter verligting der Reizigers / die hier te lande schaduw en koelte van nooden hebben; maar de beesten moeten buyten blyven / want deeze Karvanzeras hebben geen Stallen. Ook zijn alle de huizen / van Lar tot Ormus toe / zodanig gebouwt dat de kamers door middel van gooten / die gelijk schoorsteenen zijn / de wind konnen ontfangen / 't geen den Vreemdelingen / die tot een zoo geweldige hette niet gewend zijn / tot een groote verfrissching verstrekt.

Des anderen daags vertrokken wy van Chamzengi des namiddags omtrent vier uuren / vermits hier te lande tegen den avond zich gemeenlijk een klein windtje verheft / 't welk de hette verdraagelijker maakt. Drie uuren reeden wy door een onvruchtbaare vlakte / en vervolgens tusschen vervaarlijke rotsen / en kwamen des avonds te tien uuren te Kormout, een groot Dorp / daar men een menigte van palmboomen ziet.

Vijf dagen daar na / te weeten op den 7 van de voornoemde maand / kwamen wy te Guitchi. Hier heeft men twee Karvanzeras, waar van den een vry gemakkelijk / doch den ander zeer kwalijk gelegen is / vermits de grond niet anders als los zand zijnde / de wind het zelve by wylen met zulk een menigte daar tegen aan voerd / dat den gantschen ingang / en alles wat daar omtrent is / daar door onbruikbaar gemaakt word. Niet ver van deeze plaats hadden wy tien of twaalf tenten van Arabiers gebonden / welker Vrouwen ons terstond melk en boter en eenige andere verversschingen brachten.

Omtrent anderhalf mijl van Guitchi vind men twee wegen / een ter slinker hand / die gebruikelijker schijnt / en d' ander ter rechter hand. Men zou sich ligtelijk in de keur konnen vergissen / indien men geen goede Leidsmannen had / en 't zou zeer vervaarlijk zijn die ter slinker hand te neemen / vermits deeze weg vol van afgrijselijke steiltens en gelijk een gestadig Doolhof tusschen rotsen is / waar uit het by na onmogelijk is zich te redden. d' Inwoonders van hier omtrent weeten ook wonderlijke dingen van geesten en spooken te verhaalen / die te deezer plaatse dagelijks zouden voorvallen; maar / gelijk het luiden van weinig verstand zijn / welken men alles kan wijsmaaken / verdiend het niet veel geloofs. d' Andere weg / die ter rechter hand legt / welke d' eenige goede weg is / is by na niet als een geduurig zand tot Bander-Abassi toe / en gemeenlijk reisd men 'er maar een dag over. Onder wege vind men twee Karvanzeras, waar van de laatste / die op den oever van de zee staat / Band-Ali genoemd word. Van deeze Karvanzera tot Bander-Abassi zijn maar twee groote mijlen / en de meeste weg is met palm-boomen beplant / zulks dat ze zeer vermakelijk valt / soo voor 't gezigt / als om dat des zelfs schaduwen de hette van de Zon vry wat verdragelijker maken.

Komst tot Bander-Abassi, en des zelfs beschrijving.

Gomrom of Bander-Abassi, alsoo genaamd om dat den Grooten Cha-Abas deeze plaats eerst in achting heeft gebracht / is tegenwoordig een redelijk-groote Stad / vol van veele schoone pakhuizen / boven de welken de verblijf-plaats der Kooplieden is. Zelfs ten tijde dat de Portugeezen Ormus in bezit hadden / geschiedde alle den handel te Bander, hoewel

zy

zy t'Ormus woonden / vermits het de veiligste plaats van deeze gantsche kust is. 't Is noch maar weinig jaren geleden / dat Bander een opene plaats was; maar / gelijk men daar derhalven by nacht in konde komen / en alzoo de tol te kort doen / heeft men 't met muuren beslooten. d'Engelschen en de Hollanders hebben 'er hun kantooren / gelijk ook hun huisen / op den oever van de zee gebouwd. Gelijk 't de beste inham van de Persische Golf is / komen 'er meest alle de schepen van Indien aan / die koopmanschappen mede brengen voor Persien, Turkyen, en andere plaatsen van Azie, mitsgaders voor een gedeelte van Europa. Tegen deeze tijd vind men 'er een menigte van Kooplieden / maar meestendeel Persianen / Armeniers / en Indianen / die in Persien woonen / en daar souden 'er noch meer komen van alle de plaatsen / welke ik genoemd heb / indien ze niet bevreest waren voor de kwade lucht van Bander; 't geen hen verplicht soo lang t' Ispahan te blijven / tot d'andere Kooplieden wederom komen / daar ze alsdan de waren van koopen / die se van noden hebben.

Ongezonde lucht.

De lucht van Bander is in der daad zoo ongezond en soo heet / dat de vreemdelingen / soo sy hun gesondheid in acht willen neemen / daar niet langer konnen blijven als de maanden December / January / February / en Maart; maar wat d'Inwoonders belangd / welker gesteldheid met deese lucht beter over een komt / die konnen 'er tot omtrent het einde van April toe woonen / waar na sy meest altemaal twee of drie dag-reisen van daar de koelte gaan zoeken in 't gebergte / alwaar se vijf of ses maanden hun verblijf houden / en van het geen leeven / dat ze in den tijd van den handel gewonnen hebben. Die gedurende de hette te Bander blijven / gelijk wy 'er op onse aankomst eenigen vonden / die niet eens uit hun huizen geweesen waren / hoewel het gevaar hen niet onbekend was / worden gemeenlijk door kwaadaardige koortsen aangetast / waar van / zoo se niet en sterven / sy seer beswaarlijk geneezen konnen worden / en deeze geneesing word doorgaans gevolgd van een geelzugt / die hen / zoo lang sy leeven / by blijft. De maand Maart verstreeken zijnde / begind de wind te veranderen / en gemeenlijk West of Zuid-west loopende / is ze bywijlen soo geweldig heet en verstikkende / dat ze d'ademing belet. d'Arabiers noemen ze El-Samuel, dat 's te zeggen / de fenijnige wind; en 't geen meest hier in te verwonderen is / is dat / zoo men een arm of been of eenig ander gedeelte

Kragt der Weste en Zuid-weste Winden te Bander.

van iemand aanvat / die door deeze wind verstikt is geworden / het zelve in de hand blijft / gelijk of 't een lijmagtig vet was / en of het lichaam al een maand was dood geweest. Deeze winden heerschen gemeenlijk in de maanden van Juny / July / en Augustus / doch sommige jaaren ook wel langer / 't geen ons by na 't leeven gekost zoude hebben / hoewel 't al zoo veel later in den tijd was; want den tweeden dag van onze komst buiten de Stad aan de zee-kant ons wat vermakende / zouden wy altemaal verstikt geworden zijn / zonder de tijdelijke waarschouwing van twee der Inwoonders / daar wy gehuisvest waren. Deeze uit eenige teekenen bespeurende dat deeze wind aankwam (want ze blaasd maar by poosen van een half uur of daar omtrent) riepen ons met een groote verbaasdheid toe / dat wy

van

van 't paard springen / op onze buik gaan leggen / en ons wel dicht met onze mantels toe zouden dekken. In deezen staat bleeven wy ruim een half uur / waar na deeze goede luiden ons gebooden hebbende weer op te staan / vonden wy een van onze paarden dood / en d' anderen soo geweldig beswеet en magteloos / dat zy ons niet draagen konden.

Zoo de lucht van Gomron of Bander zoo kwaad en gevaarlijk is / de landsdouwe deugd 'er ook niet; want men ziet 'er niet anders als zand; en 't water / 't welk men uit eenige bakken trekt / is ook niet zeer goed. Niet te min kan men in dit gebrek verzien / wanneer men 'er de koste toe doen wil / want drie mijlen van Bander is een schoone Bron; doch dit water komt al zoo duur te staan als de beste wijn.

Twee Sterktens zijn 'er te Bander, een aan de West / en een aan d' Oost-zijde / waar onder de Portugeezen hun Barken plagten te leggen / daar hier na breeder van gesprooken sal worden.

De lucht te Bander zoo geweldig ongezond / en 't verblijf derhalven daar soo gevaarlijk zijnde / scheepten wy op den twaalfden October onze goederen in / en deeden ons na het Eiland Ormus over zetten / 't geen daar by na vlak tegen over legt / alwaar wy des avonds omtrent ses uuren aanquamen.

Beschrijving van Ormus.

Dit Eiland legt op de langte van 92 graaden / en 45 minuten / en op de breedte van 25 graaden en 30 minuten / aan de mond van de Perzische Golf / twee goede mijlen van het vaste land / en heeft 'er maar drie in den omtrek. Daar groeid noch boom noch kruid / maar men vind 'er een menigte van Zout / 't geen seer goed en soo wit als sneeuw is. Ook heeft men 'er geen zoet water / als 't geen van den Hemel valt / en dat men in bakken vergaderd.

Eer de Portugeezen t' Ormus kwamen / was 'er een Stad / daar de Koningen van Ormus, die insgelijks Koningen van Lar waren / gewoonlijk hun Zetel-plaats hielden. De Portugeezen naderhand meester van 't Eiland Ormus geworden zijnde / maakten van een kwalijk-gebouwde een zeer schoone Stad / en welke na de heerlijkheid en pracht helde / daar deeze Landaard zoo seer op vernibbeld is. 't Yzer der deuren en vensters was altemaal verguld; en men segt 'er noch gemeenlijk / dat / zoo de Portugeezen meester van Ormus gebleeven waren / daar tegenwoordig / in plaats van yzer / niet anders als goud aan de deuren en vensters zoude weezen. Gelijk ze altemaal rijk waren / bouwden ze om strijd de pragtigste huizen / die men zien konde. De Fortres of Sterkte was toenmaals ook seer schoon / en wel onderhouden; gelijk ook een Kerk / gewijd aan de Heilige Maagd / daar ze hun Godsdienst gingen plegen / welke zy op een hoogte gestigt hadden. Wat de Sterkte belangd / die is noch in een redelijk-goede staat / en sederd dat de Koningen van Persien sich daar meesters van gemaakt hebben / onderhouden sy 'er een Besetting / stellende den Kan van Ormus, die te Bander woond / daar een Bevelhebber na sijn believen; maar voor soo veel de Stad betreft / die is t' eenemaal verwoest / en hebben de Hollanders / onder dekmantel van ballast voor hun schepen / die ledig weder keerden / in te neemen / de beste marmer- en andere steenen van Ormus na Batavia gevoerd / om hun huizen daar af te bouwen. Noch zouden zy 'er veel meer

van weg gesleept hebben / zoo den Kan van Ormus zich daar eindelijk niet tegengesteld / en 't hem wel strengelijk verbooden had. Maar zout te laden is hen geoorlofd / 't geen / gelijk ik gezegt heb / zeer schoon en blank is / en wel genoeg zout. Zy verboeren 't zelfs tot in Japon, doende het in de zelve kassen / daar ze de nagelen in medegebragt hebben; want men moet weeten / dat / ter oorzaak van d' uitsteekende hette des lands / men gehouden is / zoo haast de schepen t' Ormus gekomen zijn / de nagelen in zakken te doen / waar van ieder twee honderd ponden kan bergen. Alle deeze zakken plaatst men nevens malkander op den oever van de zee / op dat het water daar over heen springende / de nagelen bevogtigd mogen worden. Als dit aldus eenige dagen geschied is / brengt men de zakken in de pakhuizen / en men giet 'er alle dagen eenig zee-water over heen / tot dat men ze na Ispahan en andere plaatsen van Persien verboerd; want zoo men deeze voorzorg niet en gebruikte / zouden door de geweldige hette en droogte alle de nagelen tot stof worden.

Op wat manier de nagelen te Ormus goed gehouden worden.

Tusschen 't Eiland Ormus en het vaste land is de zee niet zeer diep / waarom de groote scheepen / die in of uit de Golf moeten weezen / aan d' andere kant van 't Eiland omvaaren. De Sterkte / die aan de punt van het Eiland na de West-zijde gelegen is / word t' eenemaal van de zee omringd. Recht tegen over deeze Sterkte van Ormus, hadden de Portugeezen een andere op 't vaste land / na de zijde van Persien, omtrent vijf honderd schreeden van Bander, waar onder zy hun gewapende Barken plaatsten / zijnde daar geen bekwame plaats toe in het Eiland / en zy hadden 'er omtrent dartig. Wanneer men eenig schip in de Golf ontdekte / deeden die van 't Kasteel van Ormus een Kanon-schoot / 't geen een sein voor deeze Barken was / om het recht van de daar in zijnde koopmanschappen te gaan ontfangen.

Nooit zou Cha-Abas 't Eiland Ormus gekreegen hebben / zonder de hulp der Engelschen; want de Persiaanen geen kragten ter zee hebbende / was dit geen zaak voor hen alleen t' onderneemen. Zy kwamen dan te saamen over een / dat den Koning te Bander met twintig duizend mannen de kust zoude bewaren / vermits 'er (gelijk ik gezegt heb) t' Ormus geen water is / als 't geen men in de bakken vergaderd / en dat dit water wel haast geëxonken zijnde / de Portugeezen genoodzaakt zouden weezen aan 't vaste land te komen om zich daar af te voorzien) en dat d' Engelschen met heur schepen van hun kant de Stad en de Sterkte beschieten souden; en was het verdrag sodanig / dat / in geval zy de plaats kreegen / alle de buit gelijkelijk tusschen den Koning van Persien en d' Engelschen gedeeld zoude worden, wat de gevangenen belangde / dat alle de Kristenen den Engelschen zouden toebehooren / om daar mede na hun wel gevallen te leeben / 't zy hen op losgeld te stellen / of tot slaven te maken / of de vryheid te geeven; maar zoo men eenige Mahometanen in de Stad vond / die souden voor den Koning weesen; dat in 't toekomende van alles dat 'er van de tollen stond te komen / welke men te Bander zoude opstellen / de helft den Koning / en d' andere helft den Engelschen toebehooren zoude / en dat d' Engelschen te deeser oorzaak een huis by den Tol zouden hebben / mitgaders een sleutel daar af / soo:

Verdrag der Engelschen en Persiaanen om Ormus te vermeesteren, en hoedanig onderhouden.

soo wel als den Koning; dat de Stad verdelgd / en dat 'er een Persiaansche Besetting in de Sterkte gelegt soude worden; maar dat d' Engelschen altijd met vier Oorlog-schepen op de rede zouden zijn / om te beletten dat de Portugeezen iets ter zee ondernamen.

Ormus wierd dan vermeesterd / waar na het met de deeling aldus ging. Van alle den Buit / welke daar gevonden wierd / wierden twee deelen gemaakt / een voor den Koning en een voor d' Engelschen / welker deel gescheept wierd in een groot Schip van meer als sestig stukken / om na Londen gevoerd te worden. Dit Schip wendde de steven na Suratte, om van daar met vier of vijf anderen / die gemeenlijk alle jaaren vertrekken / na Engeland te gaan. Zoo haast het te Suratte gekomen was / kwam den President der Engelschen / gevolgd van al zijn volk / zich met den Generaal over 't inneemen van Ormus verheugen; en eenige dagen daar na / wanneer de Vloot vertrekken moest / rechtte men maaltijden op alle de schepen aan / wordende de gezondheden / welke men dronk / van kanonschooten vergezelschapt. 't Kleinste van allen immiddels zijn geschut op het drinken van een gezondheid lossende / vloog 'er de brand in / sonder dat men ooit ter deeg heeft konnen weeten waar door / of op wat wijs. Terstond had de vlam d'anker-touwen verteerd / en de vloed zeer sterk zijnde / dreef dit kleine schip tegen den Admiraal; invoegen dat in minder als twee uuren de twee schepen t'eenemaal verbrand waren / hebbende de menschen moeite genoeg gehad om sich te bergen. Dit droevig ongeluk gaf aan veele lieden voet om te gelooven / dat het een regtvaardige straf van den Hemel was / en dat d' Engelschen de selve wel verdiend hadden; om dat sy met d'Ongeloovige tegen de Kristenen samen hadden gespannen.

De ... der Engelschen verbrand.

Wat d'andere Verdrags-punten belangde / noch den Koning van Persien, noch d' Engelschen / hielden hun woord ter deeg. Den Koning wilde alle de Gevangenen hebben / 300 Kristenen als Mahometaanen / seggende dat sy / daar geboren zijnde / zijn ondersaten waren; en hebbende hen na Ispahan gezonden / om ze tot dingen te gebruiken / daar hy se bekwaam toe vond / wierden de meeste Portugeesen Mahometaansch. Insgelijks nam hy al het kanon / waar van hy een gedeelte op de Sterkte van Lar liet leggen / doende d' overigen na Ispahan voeren / werwaarts ook het Uurwerk gebracht wierd / gelijk ik in de beschrijving van den Meidan gesegt heb.

Van d' andere kant kwamen d' Engelschen hun woord ook niet wel na; want daar se 't eerste jaar vier schepen gehouden hadden / volgens 't geen daar sy sich toe hadden verbonden / hielden sy 'er 't volgende jaar maar drie. Naderhand / kwamen sy soo ver / dat z' er maar een hielden / en ten einde van vijf of zes jaren sag men 'er geen meer. Echter lieten sy niet alle jaren de helft van d' inkomsten der tollen t' eisschen; maar den Cha-bander, of Hoofd der Kooplieden siende / dat sy hun woord niet meer en hielden wegens de schepen / welke sy onderhouden moesten / kwam heimelijk met de Kooplieden / rakende de tol / over een / en maakte den Engelschen wijs / dat een baal / daar voor duizend rijksdaalders aan Koopmanschap in

 stak

stak / geen twee rijksdaalders aan tol betaalde / trekkende onder de hand het overige geld / en niet dulden willende / dat d'Engelschen iets deeden openen / noch zelfs dat zy in 't Tol-huis kwamen. Voor reden zeid' hy hen / dat de kooplieden klagtig vielen dat men hun balen bezigtigde / en dat zy verklaarden / soo men hen soo strengelijk handelen wilde / dat zy niet meer te Gomron zouden komen. Ten anderen / wanneer een Koopman verscheidene balen in 't Tol-huis had / wist den Cha-bander 't zoo te maken / dat 'er by nacht ettelijken van voort raakten / welke ten huize van den Koopman gestuurd wierden / en aldus bleeven d'Engelschen van het beste gedeelte versteeken. Den Koning trekt van tol zestien ten honderd; en aan den Cha-bander en zijn Kommizen / om t'eerder klaar te raken en van de hette en kwade lucht van Gomron op 't spoedigst verlost te worden / moet men noch twee ten honderd betaalen. Hoewel men gemeenlijk alle jaren een- of twee-en-twintig duizend Tomans uit den tol trekt / heb ik gezien dat d'Engelschen niet meer als vijf of zes honderd kreegen; en den Agent en Makelaar trekken 'er ook omtrent zoo veel van den Cha-bander, die hen daar door verpligt d'ogen te sluiten. d'Engelschen trachten van hun kant den Cha-bander met gelijke munt te betalen / en hem zoo veel te bedriegen / als 't immers mogelijk is; want gelijk d'Engelsche Maatschappy / zoo wel als de Hollandsche / geen tol in Persien betaald / doen d'Engelschen verscheidene Koopmanschappen van byzondere lieden onder 't merk van de Maatschappy doorgaan / en met hen over een gekomen zijnde / geeven zy ze hen te Gomron weder / zich gelatende / hen die te verkopen; invoegen dat ze niet meer als twee ten honderd daar voor betalen. Men moet hier op merken / dat alle de tollen van Persien en van Indien niet verpagt worden / en dat een Cha-bander eigentlijk niet anders is als een Kommis / welke den Koning daar toe steld / en die hem rekenschap doet van 't geen / dat hy ontfangen heeft. Maar het is tijd om met mijn eigene zaaken voort te varen / en 't Eiland Ormus te verlaten / om den Leezer een afbeelding van Suratte, en vervolgens van meer andere plaatsen te geeven.

Wat tijd de Indische Zeeën bevaaren worden.

't Varen in d'Indische Zeeën geschied niet op alle tijden / gelijk in onze Zeeën van Europa. Men moet de bekwame tijd waarnemen / buiten de welke men zich op 't water niet en waagd. De maanden November / December / January / Febuary / en Maart / zijn d'eenige maanden van 't jaar / dat men de steeven wend van Ormus na Suratte, en van Suratte na Ormus, echter met dit onderscheid / dat men zelden laater van Suratte vertrekt / als op het einde van Febuary / maar dat men / om van Ormus af te steeken / wachten kan tot het einde van Maart / en zelfs tot den vijftiende van April / vermits alsdan de Weste wind / welke de regenen in Indien brengt / begint te waeyen. Geduurende d'eerste vier maanden heerscht 'er eerst een Noord-Ooste wind / met de welke men van Suratte binnen de tijd van vijftien of twintig dagen t'Ormus gevoerd word; hier op de wind allengskens Noordelijk loopende / diend hy even zeer de schepen / die na Suratte toe gaan / en die 'er van daan komen; en te deezer tijd maken de Koop-

Kooplieden gemeenlijk staat/ dat ze tusschen de dartig en vijf-en-dartig dagen in zee zullen zijn; maar wanneer men binnen veertien of vijftien dagen van Ormus te Suratte wil gebragt zijn/ moet men in de maand Maart/ of in 't begin van April/ te scheep gaan/ door dien men als dan met een Weste wind gestadig voor wind zeild.

Op den 4 November traden wy dan te scheep op een Hollandsch schip/ de Meermin genaamd; en twee dagen daar na/ in gezelschap van noch drie andere Hollandsche Schepen/ 't zeil gegaan zijnde/ kwamen wy op den vijf-en-twintigsten dag van de selve maand te Souali, 't geen maar vier mijlen van Suratte afgelegen is/ en twee ten Noorden van de mond des Riviers. Van hier worden de koopwaren met wagens of met kleine scheepjes na Suratte gevoerd/ vermits de groote schepen niet in de Rivier van Suratte konnen komen/ als na dat se ontladen zijn/ ter oorsaak der sand-banken/ welke men in des selfs mond heeft. De Hollanders keeren wederom/ na dat sy hun medegebragte goederen te Souali te land hebben gezet/ en d' Engelschen plagten van gelijken te doen/ zijnde het noch aan den eenen noch aan den anderen geoorlofd in de Rivier van Suratte te komen; maar sedert eenige tijd heeft den Koning daar een plaats aan de laatsten gegeeven/ om geduurende de regen-tijd daar t' overwinteren.

Die nacht/ vermits wy met het vallen van den abond eerst te land kwamen/ sliepen wy te Souali, en des anderen daags onze goederen hebbende doen lossen/ reden wy na Suratte, daar wy omtrent twee uuren na den middag aankwamen.

Beschrijving van Suratte.

Suratte is een Stad van een middelmatige grootte/ vergeselschapt van een lompe Fortres of Sterkte/ welkers voet men voor by moet/ 't zy dat men te water of te lant komt. Deese Sterkte heeft vier torens op haer vier hoeken. Den Gouverneur daar van heeft geen gebied/ als over de Krijgs-knechten/ die daar in bezetting leggen/ want de Stad heeft haar eigen Gouverneur byzonder/ om den tol en d' andere inkomsten van den Koning in d'uitstrekking van de Provincie t'ontfangen. De Stads wallen zijn maar van aarde/ en de huizen der particulieren/ welke gelijk schuuren zijn/ van ried/ gestreeken met aarde gemengde koependrek/ om d'ydele plaatsen te vullen/ en te beletten dat men van buiten door de rieden niet en ziet/ 't geen 'er van binnen gedaan word. In gantsch Suratte ziet men niet meer als veertien of vijftien huisen/ die redelijk wel gebouwt zijn/ waar van 'er den Cha-bander of Hoofd der Kooplieden drie heeft. d'Anderen behooren Mahometaansche Kooplieden toe; en die der Engelschen en Hollanders zijn niet van de minsten/ draagende ieder President en ieder Commandeur zorg om dezelven wel t' onderhouden/ welke kosten sy op de reekeningen van hun Compagnien brengen. Deeze huisen zijn echter maar huur-huizen/ willende den Koning niet toestaan/ dat eenig Frank een Huis in eigendom heeft/ uit vrees dat zy 'er een Sterkte van mogten maeken. De Kapucynen hebben 'er niettemin een zeer gemakkelijk Huis doen bouwen/ nae 't voorbeeld van onze Huizen in Europa, benevens een schoone Kerk; maar de grond moest onder de hand gekogt worden/ en voor die van een ander doorgaan.

Bouwing der huizen.

DARTIENDE HOOFD-STUK.

Manieren van Reizen door Indien. Verdeeling der Offen-houders, en hun merkteekenen. Vreemde Kleeding en cieraad hunner Vrouwen. Pragt der Reizigers in Indien, &c.

Manier van reizen door Indien.

Eer wy met deeze beschryving verder voortvaren, zal 't niet ondienstig zyn te spreeken van de maniere van reizen door Indien, welke, myns oordeels, niet minder gemakkelyk is, als alles wat men in andere Landen, Nederland uitgezonderd, heeft konnen uitvinden, om gemakkelyk van d'eene plaats tot d'andere te komen. In Indien diend men zich tot het reizen niet van ezels, van muilen, noch van paarden; maar alles word 'er op ossen of met wagens vervoerd, zynde het land doorgaans effen en gelyk; en zoo eenig Koopman een Persiaansch paard met zich voerd, zulks geschied maar prachts halven, en om 't aan de hand te doen leiden, of om 't met voordeel aan eenig Heer te verkoopen.

Men geeft aan een os de lading van 300 of 350 ponden; en 't is wonderlyk te zien tien of twaalf duizend ossen by malkander, tot het brengen van rys, koorn, en zout, na de plaatsen daar men deeze waaren tegen anderen vermangeld. Ook diend men zich van kemels, maar zeer zelden, en deeze worden inzonderheid geschikt tot de bagagie der Grooten te dragen. Wanneer het saisoen dringt, en dat men de waaren metter spoed te Suratte wil hebben om ze in te scheepen, laad men ze op ossen en niet op wagens. Die deeze ossen leiden, doen van al hun leeven geen ander ambagt. Zy woonen in geen huizen, en voeren derhalven hun Vrouwen en Kinderen met zich; en men heeft 'er onder hen, die honderd offen hebben; anderen hebben 'er meer of minder, en altemaal staan zy onder een Hoofd, die altyd een keten paarlen om den hals heeft hangen.

Om den Leezer deeze manier van reizen door Indien te doen verstaan, moet men opmerken, dat 'er onder d' Afgoden-dienaars van dit Land vier Stammen zyn, welke zy Manaris noemen, waar van ieder omtrent honderd duizend zielen kan uitmaken. Deeze lieden woonen niet als onder tenten, en kennen geen ander ambagt, als de waren van het eene land tot het ander voeren. De eerste deezer Stammen bemoeid zich niet als met koorn, de tweede met rys, de darde met aard-vrugten gelyk erwten, boonen, e.z.v. en de vierde met zout. Deeze Stammen onderscheid men ook noch op deeze manier. Hun Priesters teekenen die van d'eerste met een roodagtige gom in 't midden van 't voorhoofd, omtrent zoo groot als

Verdeeling der Offen-honders, en hun merkteekenen.

een

een Rijksdaalder / en maken een streek langs de neus / daar ze eenige koornkorlen op plakken / dan eens negen / dan twaalf / even gelijk een roos. Die van de tweede Stam zijn op de zelve plaatsen geteekend met een geele gom / maar met rijs-korlen. Die van de darde met een graauwe gom / met korlen van hirsse / en selfs zijn deezen ook op de schouders geteekend / maar sonder daar korlen op te plakken. Wat die van de vierde Stam belangd / deeze dragen een sakje met zout om den hals / 't welk somtijds acht of tien ponden weegt (want hoe swaarder dit sakje is / hoe meer eers den drager daar af heeft) waar mede zy uit boete voor hun begane misdaden / eer ze hun gebed doen / zich alle morgens wel dapper voor de borst slaan. Altemaal dragen se een koordje of snoertje / daar een klein zilver doosje aan hangt / op de manier van een reliquie / van groote als een hazenoot / in 't welk zy een obergeloovig geschrift bewaren / 't geen hun Priesters daar in gesloten hebben. Zy hangen ook diergelijke doosjes aan de halsen hunner ossen en andere dieren / die in hun kudde gebooren zijn / en voor de welken zy een sonderlinge genegentheid hebben / houdende hen in waarde gelijk hun kinderen / insonderheid wanneer sy 'er geen hebben. De kleeding der Vrouwen is niet anders als een lange lap doeks / wit of geschilderd / welke van den gordel af tot beneden toe vier of vijf maal om 't lijf gaat / even gelijk een schort / daar men noch drie of vier rokken of schorten onder had. Van den gordel af tot den hals toe / doen zy sich bloemen in het vel snijden / en deeze bloemen beschilderen zy / met sap van wortelen / met verscheidene koleuren; invoegen dat hun huid een gebloemde stof schijnt te weesen.

Vreemde kleeding en cieraad hunner Vrouwen.

Terwijl deeze lieden des morgens hun beesten laden / en dat hun Vrouwen de tenten weer opbouwen / rechten de Priesters die hen volgen / in de beste plaats van de vlakte daar zy gelegerd zijn / een Afgod op / in de gedaante van een slang / die rondom een stang van ses of seven voeten hoog gewrongen is. Aan deezen Afgod komt ieder eerbiedigheid bewijsen; waar na de Priesters hem weer weg neemen / en op een os laaden / die tot geen andere als deeze dienst geschikt is.

De Karavaanen van karren of wagens zijn gemeenlijk van niet meer als honderd en vijftig / of ten hoogsten twee honderd. Voor ieder is een gespan van tien of twaalf ossen / en een geleide van vier Soldaten / welke den geen / dien de koopmanschap toebehoord / betalen moet. Twee gaan 'er aan ieder zijde van de wagen / waar over twee touwen kruiswijs gespannen zijn / welker einden door de vier Krijgsknegten vast gehouden worden / op dat / indien de wagen door eenige ongelijke weg aan d' eene zyde te veel mocht komen over te hellen / de twee die aan d' andere zyde gaan / de touwen stijf vast houden / en alzoo 't omvallen beletten mogen.

Wat d' ossen belangd / daar men mede reist / men heeft 'er onder / welker gang zoo sagt en gemakkelijk is / als die van een hakkeney. Maar voor al moet men hier op letten / wanneer men een os koopt of huurd / dat zijn hoorns niet hooger als een voet zijn; op dat / zoo ze langer zijn / en dat de vliegen hem komen te steeken / in welk een geval zy 't hoofd geweldig opwaarts werpen / hy u met de hoorns de borst niet en beschadigd; gelijk men

men daar menigmaal droevige voorbeelden van gezien heeft. Deeze ossen laten zich handelen en bestieren gelijk onse paarden / en hebben voor alle toom niet anders als een touw door de muil/of door 't middelschot der neusgaten. In gelijke en blakke landen / daar men geen steenen heeft / worden ze niet beslagen ; maar anders beslaat men ze gelijk de paarden.

Tot gerijf der Reizigers heeft men 'er ook kleine zeer lichte karrosjes / daar twee persoonen in zitten konnen ; maar gemeenlijk voegd men 'er zich maar alleen in / om te gemakkelijker te konnen zitten en leggen / waar toe ze zeer bequaam zijn / minder ongemaks te lijden / 't zy door de hette van de lucht / of door de geene welke d' ademing van twee menschen in zoo heete landen veroorzaakt. Zoo men geene groote pakkazy by zich heeft / kan men sijn goederen hier ook in bergen ; want onder deeze karrosjes is een plaats / daar men een fles-kelder / en eenig ander goed in hebben kan ; invoegen dat men in de karros zelfs gemakkelijk een middelmatige koffer kan plaatsen. Zy hebben gordijnen en kussens / gelijk als onze karrossen/ maar ze hangen niet ; 't geen d' oorsaak is / hoewel de twee ossen / die men 'er voorspand / een zeer gelijke tred houden / dat ze zoo gemakkelijk niet en vallen.

Die de middelen hebben om hun gemak na hun welgevallen te neemen / dienen zich van Pallankinen, daar men zeer gemakkelijk in reisd. Deeze Pallankinen zijn omtrent zes of zeven voeten lang / en drie wijd / en hebben een klein hekje of beschutseltje rondom. Een zeker soort van ried / Bambous genaamd / 't welk men / noch jong zijnde / buigd om 't in 't midden de gedaante van een boog te doen krijgen / ondersteund het deksel / 't geen gemeenlijk van satijn of brokade is. Wanneer nu de zon van d' eene kant daar in schijnt / slaat een knecht / die nevens de Pallakin gaat / het deksel aan deeze zijde toe. Noch gaat 'er een ander dienaar nevens / die op 't einde van een stok een zeker ding van teenen / met eenige kostelijke stoffe bedekt / van gedaante als een rondas / draagd / om den geen / die in den Pallankin legt / wanneer hy zich omkeerd / terstond tegen 't steeken der zonne-stralen te beschermen. Deeze Pallankinen worden van eenige mannen op de schouders gedragen / die daar van hun jeugd af zoo dapper op afgeregt zijn / dat ze veertien of vijftien mijlen op een dag zullen af leggen.

Pragt der Reizigers in Indien.

't Zy dat men zich met een Karros of met een Pallankin laat voeren/die in Indien gelijk een man van aanzien wil reisen / moet twintig of vartig wel gewapende mannen met zich leiden / waar van d' eenen boogen en pijlen / en d' anderen musketten dragen / en welke men zoo veel ter maand geeft / als de geenen die de Pallankin dragen / dat 's te zeggen vier Rouples, zonder iets meer; maar zoo de reis boven de sestig dagen is / geeft men'er deezen omtrent vijf. Somtijds voerd men / tot teeken van een meerder pracht / een bannier of vaandel / 't geen d' Engelschen en Hollanders / ter eere van hun Compagnien / gemeenlijk doen / en dat wy ook om deeze reden doorgaans van Suratte af tot Goa toe gedaan hebben. Deeze lieden waken ook tot uw verzekertheid / malkander des nachts / of wanneer men zich elders ter neer geslagen heeft / verpoozende / en alle hun iever aanwendende om geen

reden te geven tot over hen te klagen. Want men moet weeten / dat in de Steden / daar men ze aenneemt / zy een Opperhoofd hebben / die voor hun getrouwheid borg staet. Deeze krijgt van ieder man / zoo menig als men 'er met zich neemt / een Roupie, of omtrent een halve Rijksdaelder.

VEERTIENDE HOOFD-STUK.

Des Schryvers vertrek van Suratte. Wonderlijke Guigchelaaryen van eenige Indiaansche Landloopers. Vreemde manier om de Kinderen in Indien over de Rivieren te voeren. Wonderlijcke bewaaring van een Banjaansch Kind. Gasthuizen voor zieke en verminkte beesten t' Amad-abat. Opmerkelijke gewoonte der Aapen ter zelve Plaatse. Manier van Leeuwen te temmen. Komst tot Agra, &c.

Vertrek van Suratte.

Hebbende van alles tot het voortzetten van onze reis vaerdig gemaekt / en behalven onze Dienaers / Ossen-hoeders / en dragers der Pallankinen, een geleide van acht-en-twintig gewapende mannen aengenomen / vertrokken wy op den zesden dag van December van Suratte, en kwamen na twee dagen te Baroche.

Alle het Land / dat tusschen deeze twee Steden is / is een land van koorn / van rijs / van hirsse / en van suiker-ried. Eer men te Baroche komt / vaart men te scheep over een Rivier / welke na Kambaya loopt / en zich vervolgens in de Golf van de zelve naam gaet ontlasten.

Baroche.

Baroche is een groote Stad / vergezelschapt van een oude Sterkte / dien men verwaerloosd heeft t' onderhouden; maer se is van alle tijden zeer vermaard geweest ter oorsaek van haer Rivier / welke een byzondere eigenschap heeft om alderhande doek wit te maken. Te dezer oorzaak is 'er een grooten toeloop van alle de hoeken des Rijks van den Grooten Mogol / daer men 't gemak van water niet en heeft. Men moet te deezer plaetse de tol betalen van alle de koopmanschappen / die 'er in of uit gevoerd worden. d' Engelschen hebben 'er een seer schoone logie / by de welke wy op den dag van onze aenkomst een zeer wonderlijk ding zagen.

Zoo als wy 't Opperhoofd waren gaen begroeten / kwamen 'er eenige Land-loopers hem vragen / of hy hen d' eer wilde aendoen van iets van

 hun

Wonderlijke Guichelaryen van eenige Indiaansche Landloopers.

hun kunst te zien; waer op zijn nieuwsgierigheid hem ja hebbende doen antwoorden / staken zy een groot vuur aan / waer in zy eenige ysere ketenen deeden gloeyend worden / 't geen gedaen zijnde wonden zy zich die om het bloote lichaem / veinzende een onverdragelijke pijn daar door te lijden; maer soo haest hadden zy de ketenen niet weg geworpen / of men kon niet zien / dat hun vel daer in 't minst door gezengd was. Vervolgens nam een van hen een klein stukje houts / en vroeg het Opperhoofd / wat voor een boom hy daer af gemaekt wilde hebben / waer op hem deeze een naam noemende / bedekte den Landlooper zich 't gantsche lichaam met een katoene laken / en viel op d' aerde neer. Terstond als hy weer opzees / was dit houtje wel eens zoo hoog opgeschooten / en wanneer hy de darde mael het selfde had gedaen / kwamen 'er takken met botten uit. Toen hy de vierde mael opstond / had de boom al bladeren gekreegen / en na de vijfde mael zag men 'er bloeisel aen. Den Predikant van de plaets was hier tegenwoordig / en niet dulden konnende / dat Kristenen zodanige dingen met vermaek aensagen / sei rond uit / soo haest hy gezien had dat deeze lieden uit een droog stukje houts in minder als een half uur een boom van vier of vijf voeten hoog met bladeren en bloeisel daer aen wisten te maken / dat hy nooit het nachtmaal zoude uitdeelen aen alle de geenen / die daar langer na bleeven staen kijken. Dit verplichte het Opperhoofd deese lieden met een kleine vereering te laten vertrekken / welke met Vrouwen en Kinderen van plaets tot plaets reisen / even gelijk de Heidens in Europa doen.

Tegen den avond vertrokken wy van Baroche, om ons na Broudra te vervoegen. Naaulijks hadden wy een mijl afgelegt / of wy kreegen de zelve Landloopers in 't oog / die wy de voorverhaalde dingen hadden zien doen / en wel haast vonden wy ons by hen / want zy begonden gereedschap te maken om hun tenten op te regten. Wy vroegen hen terstond / of zy wel zodanig een boom wilde maken / zonder zich te bedekken. In 't eerst scheenen zy daar niet wel aan te willen; maar wanneer wy hen tien Roupies beloofden / sprong 'er een voor den dag; en hebbende ons verzocht een weinigje met hun aan een kant te willen gaan / vermits hy van al ons byhebbende volk zijn konst niet wilde laten zien / stak hy een stokje in d' aard / om daar zodanig een boom af te maken / als wy begeerden te hebben. Terstond daar op sneed hy zich met een scheermes een gat onder den oksel / en waschte met bloed / dat uit deeze wond liep / 't gedagte stokje van alle kanten. Thans zagen wy het zelve allengskens hooger / en eindelijk tot een boom gelijk de voorgaende worden / na dat hy tot vijf verscheidene reizen zich ter zelve plaetze gesneeden / en t' elkens met het bloed den stam van zijn boom wel ter deeg gewasschen had. 'k Was verwonderd / dat ik d' eerste maal geen bloed aan zijn lichaam gezien had; maar als ik 'er nu op nieuws na keek / bespeurde ik ook niet het minste teeken daar af / en zelfs / als hy sijn arm ophefte / kon men niet eens de plaats / daar de sneeden gegeeven waren geweest / van 't overige vel onderscheiden. Hy zou ons noch meer dingen hebben laten sien; maar / vermits de nacht op handen kwam / kon men hem daar niet toe bren-

brengen / om wat oorzaak kan ik niet weeten / hoewel wy hem gelds genoeg booden ; alleenlyk zeid hy ons / dat sy by nacht sich met deeze dingen niet en bemoeiden.

Wy verlieten van deeze Landloopers / en onze weg vervolgende / kwamen wy op den tiende van de voornoemde maand te Broudra, 't geen een groote Stad is / in een goede landsdouwe gelegen / en daar een sterken handel in doek gedreven word.

Broudra.

Vijf dagen daar na kwamen wy t' Amat-abat, een der grootste Steden van Indien, daar een zeer grooten koophandel in zijdene stoffen / goudene en zilvere Tapijten / Salpeter / Suiker / en meer andere waren / gedaan word. Hier placht een Pagode te zijn / welke de Mahometanen in besitting genomen hebben / om daar een Mosquee van te maken. Eer men daar in treed / gaat men door drie groote hoven of plaatsen / bevloerd met marmer-steenen / en met Galderijen omringd. In den darden hof mag men de voet niet zetten / zonder de schoenen uit te trekken. 't Binnenst van de Mosquee is op sijn Mozaïsch verCierd / zijnde 't meeste gedeelte van agaten van verscheidene koleuren / welke men uit het gebergte van Kambaya trekt / 't geen hier maar twee dag-reizen van daan is. Men siet 'er verscheidene Graf-steden van oude Afgodische Koningen / welke gelijk soo veel kleine kapelletjes op zijn Mozaïsch zijn / met kleine marmere pilaren / die een klein gewelf / daar het Graf mee overdekt is / ondersteunen.

Amad-abat.

Aan de Noord-west zijde van Amat-abat loopt een klein Rivierlje / 't geen in de regen-tijd / welke in Indien drie of vier maanden duurd / zeer wijd en snel word / en alle jaren groote schade doet. Van gelijken gaat het met alle de Rivieren van Indien ; en wanneer de regenen ophouden / moet men gemeenlijk noch wel ses weeken of twee maanden wagten / eer men door die van Amad-abat, ter plaetse daer geen brug is / kan waden. Men heeft 'er wel twee of drie schuiten ; maer men kan 'er sich by na niet van dienen / als wanneer het water zoo geweldig snel niet meer en loopt / en selfs dan is men noch lange tijd met het overzetten bezig. De Boeren maken daer zoo veel stanks niet van / en gebruiken / om van d'eene oever tot den ander te komen / niet anders als het vel van een bok / 't geen sy met wind vullen / en dat sy sich tusschen de borst en de buik vast binden. Aldus swemmen alle de slegte luiden / zoo wel mannen als vrouwen / over deeze rivier ; maer noch vreemder is de manier / op de welke sy hun kinderen daer over voeren. Zy neemen een ronde aerde pot / daer een mond van omtrent vier vingeren hoog aan is / boven de welke men des kinds hoofd (want in deeze potten zetten zy ze) kan zien uitsteeken. De Vader of Moeder swemt achter deeze pot / en stoot ze al swemmende zoo lang voort / tot se aan den oever geraekt is. Dit doet my aen een saek gedenken / welke my van oog-getuigen t' Amad-abat verhaald / en die al t' aanmerkelijk is om hier geen plaets te hebben.

Vreemde manier om de kinderen in Indien over de rivieren te voeren.

Zeker Boer en zijn Vrouw swommen op zodanig een wijs over de rivier / als ik hier boven gezegt heb / en hadden een kind van twee jaren in een pot voor zich / 't geen zy al swemmende voort douwden. Omtrent in 't midden van de Rivier gekomen zijnde / vonden zy daer gelijk een kleine zand-

 bank

bank / daar een groote dikke boom by lag / welke 't water met zich had gesleept. De Vader stiet de pot / daar het kind in was / daer tegen aen / om een weinigje te rusten. Gelijk dit nu zonder gerugt niet geschieden konde / sprong 'er een slang uit de wortels van den boom / welke ten halve boven 't water dreeven / in de pot. d' Ouders over dit ongeval van schrik zoo geweldig ingenomen zijnde / dat ze hun zinnen geen meester waren / lieten de pot dryven / welke de Rivier weg voerde / terwijl zy als onbeweegelijk aen de voet van de boom bleeven staen. Omtrent twee mijlen laeger waschten zich een Benjaen met zijn Vrouw en een klein kind / om vervolgens te gaen eeten. Deeze zagen de pot van verre op het water komen aendrijven / en 't hoofd van een kind ten halven boven de mond uitsteeken. Den Benjaen stelde zich terstond in staat om het kind te helpen / en 'er bygekomen zynde / stiet hy 't na den oever. De Vrouw / van haer kind gevolgd / ging straks daar na toe / om 't onnozele wigt uit de pot te krijgen; maar zy had 'er zoo haast haar hand niet toe uitgestooken / of de slang / die dit kind gantsch geen leed gedaan had / sprong 'er uit / en zich om des andere kinds lichaem wringende / 't geen nevens zyn Moeder stont / stak hy 't in den hals / zulks dat het in een oogenblik stierf. Dit zoo ongemeen geval verbaasde deeze arme luiden zoo geweldig niet / dat het hen niet glooven deed / dat het geschied was door een heimelijke schikking van hun God / die hen hun eigene kind afgenomen had om hen weer een ander te geeven; invoegen dat zy in een oogenblik hier zeer wel over getroost waren. Eenige tijd daar na 't gerucht van deeze wonderlijke zaak ter ooren van den eersten Boer gekomen zijnde / ging hy na den ander toe / om hem te zeggen / hoe 't gegaan was / en hem zijn kind weer af t'eisschen / 't geen een groot geschil onder deeze twee deed ontstaan / beweerende den tweeden Benjaan / dat het kind hem toebehoorde / en dat zijn God het hem gegeeven had / in de plaats van 't geen / dat door den slang was omgebragt. Om kort te gaan / de partijen kwamen eindelijk voor den Koning / welke beval / dat het kind weer aan zijn Vader ter hand zoude gesteld worden.

Wonderlijke bewaring van een kind.

De Banjanen hebben een groote eerbiedigheid voor d' Apen; zelfs voeden zy 'er in eenige Pagoden / welken zy gaan aanbidden. t' Amad-abat zijn drie huizen / die voor Gasthuisen dienen / inzonderheid voor Koejen en Ossen / Apen / en andere zieke en verminkte dieren / en men brengt daar alle de geenen / welke men kan vinden / om z' 'er te voeden. Een byzondere opmerking verdiend dit / dat ieder dingsdag en vrijdag alle de Apen uit de nabuurschap van Amat-abat door hun eigene ingeeving gezamentlijk zich na de Stad verboegen / en aldaar op de huizen klauteren / welke ieder een klein platje hebben / daar men geduurende de groote hetten op gaat slapen. Men mist niet deeze twee dagen op de gedagte platj s eenige rijs / hirsse / zuiker-ried / zoo 't in de tijd is / en andere diergelijke eet-waren / te brengen; want zoo d' Apen by geval hun gewoonelijke voorraad daar niet en vonden / zouden zy de tigchelen of pannen / daar 't overige der huizen mee bedekt is / altemaal aan stukken breeken / en een groot geweld aanregten. Hier staat ook op te merken / dat d' Apen nooit eeten / 't geen ze alvoorens niet

Gasthuizen voor zieke en verminkte beesten t' Amad-abat.

Opmerkelijke gewoonte der Aapen.

niet wel gerooken hebben / en dat ze / eer ze iets nuttigen / voor den toekomenden honger zorgen / en ten deezen einde beide hun kaken zoo vol proppen / als 't hen mogelijk is.

Na dat wy ons twee dagen t' Amad-abat uitgerust hadden / vertrokken wy van daat op den 17 December / en kwamen op den 21 te Chitpour.

Chitpour is een redelijk-goede Stad / alzoo genaamd ter oorzaak van den grooten handel / welke daar gedreeven word in die geschilderde doeken / die men Chissen heet. Vier of vijf honderd treeden ten zuiden van deeze Stad loopt een klein Rieviertje / welkers water zeer goed is.

Chitpour.

Even buiten deeze Stad / midden in een groote vlakte / zagen wy een vreemde manier van leeuwen te temmen / 't welk aldus toeging. Men bind de leeuwen twaalf treeden van malkander / met d' achterste beenen aan een touw / 't geen met beide d' einden aan twee dikke staken vast is / die op een rechte linie wel diep in d' aarde zijn gevestigd. Ieder van deeze leeuwen heeft een touw om den hals / 't welk de Meesters der zelver in de hand houden. Recht tegen over 't eerste touw word insgelijks op een gelijke linie een andere koort gespannen / die even zoo breed is als de plaats / welke de leeuwen beslaan. Tusschen beide laat men een wijdte van omtrent vijftien of zestien treeden. Het touw nu / daar de leeuwen met d' achterste pooten aen vast zijn gemaakt / hangt zoo los / dat ze by na met de voorste pooten tot aen het andere touw konnen springen / daer de geenen / die hen tergen en met steentjes werpen / met het lichaem over gaen leggen. Als nu den getergden leeuw uit al zijn kracht na dit touw toe gesprongen is / rukt hem den Meester / met het touw dat hem aan den hals vast gemaakt is / t' elkens weer te rug. Op deeze manier gewennen zy ze allengskens hun verwoedheid af te leggen / en met de menschen te verkeeren / zonder hen te beleedigen ; waar toe men ons zeide dat men gemeenlijk vijf of zes maanden van nooden had.

Manier van Leeuwen te temmen.

Vier dagen na dat wy van de gedagte plaats vertrokken waren / vonden wy ons te Bargant, daar men een zekere tol aan den Raya of Prins betalen moet ; en op den 30 van de voornoemde maand kwamen wy te Chalaour.

Bargant.

Chalaour is een oude Stad / op een berg gelegen / omringd met muuren / en van een zeer ongemakkelijken toegang. Eertijds was het een zeer sterke plaats ; maar door de tijd is ze vry wat vervallen. Boven op den Berg is een staande water / hoedanig een men ook beneden ziet / tusschen 't welk en de voet des bergs de weg is om na de Stad te gaan.

Chalaour.

Vervolgens kwamen wy op den 6 January des Jaars 1676 te Mirda, een groote Stad / maar zeer kwalijk gebouwd ; en op den 17 van de selve maand te Banjana, een Stad / daar d' Indigo die rond is / plat gemaakt word ; 't welk hier een redelijken handel veroorzaakt.

1676. Mirda.

Banjana.

Twee dagen daar na zagen wy ons te Vittapour, een seer oude Stad / daar veel wollene tapijten gemaakt worden ; en op den een-en-twintigste kwamen wy t' Agra, alwaar wy onze Geleiders / welke wy van Suratte mede genomen hadden / oorlof gaven / alzoo wy van voorneemen waren eenige tijd t' Agra te verblijven / en dat men zich insgelijks daar van diergelijke lieden wel voorzien kan.

Vittapour.

Agra.

VYFTIENDE HOOFD-STUK.

Beſchrijving van Agra. Vegt-plaats der Elephanten. Pragtige Graf-ſteden. Gewoonte der Indiaanſche Afgodiſche Vrouwen van zich met de Lichamen hunner afgeſtorvene Mannen te verbranden. Vreemd gevoelen der Afgoden-dienaers raakende de zielen der menſchen na de dood, &c.

Beſchrijving van Agra.

AGra legt in een zandige Landsdouwe / 't geen daar by de zomer uitſtekende hette veroorzaakt. 't Is de grootſte Stad van Indien, en hier voormaals de Zetel-plaats geweeſt der Koningen. De huizen der Grooten zijn ſchoon en wel gebouwd; maar die der gemeene lieden hebben niets fraays / niet meer als in alle d' andere Steden van Indien. Zy ſtaan los van malkander af / en zijn rondom met hooge muuren omringd / uit vrees dat hun Vrouwen gezien mochten worden; invoegen dat men hier uit wel afmeeten kan / dat alle deeze Steden niets ſierlijks hebben / gelijk onze Europiſche Steden.

Alles dat 'er derhalven aanmerkelijks t' Agra is / is het Paleis des Konings / benevens eenige ſchoone Graf-ſteden / zoo in als omtrent de Stad. Dit Paleis is een groot gebaerte met een dubbelde muur omringd / op de welke men eenige kleine huisjes gebouwd heeft voor eerelijke Officiers van het Hof. De Rivier Gemene loopt 'er voor by; doch niet zoo dicht / of tuſſchen d' uiterſte muur en de Rivier is / een groote plaats / daar den Koning zijn Elephanten doet vegten. Men heeft deeze plaats expres by het water gekoozen / om dat den Elephant / welke d' overwinning behouden heeft / in een onuitſpreekelijke razerny zijnde / men hem in lang niet weer tot bedaren zoude konnen brengen / zoo men hem niet in de Rivier dreef / waar toe men deeze loosheid gebruikt. Men bind aan het einde van een halve-piek eenige vuurwerken / die een groote ſlag van ſich geeven / welke men in de brand ſteekt / om hem na 't water toe te jagen / daar hy niet zoo haaſt twee of drie voeten diep in is / of hy begint terſtond te bedaren.

Vegt-plaats der Elephanten.

Pragtige Graf-Steden

Wat de Graf-ſteden belangd / welke in en omtrent Agra zijn / men ziet 'er zeer ſchoonen / en in een groot getal; want daar is by na niet een Ontmande van des Konings Haram of Vrouwen-huis / die d' eer-zucht niet en heeft van ſich een pragtige Graf-ſtede te doen opregten; waar van dit volgende de voornaamſte oorzaak is. Wanneer ze groote rijkdommen vergaderd

derd hebben / zouden ze gaarne na Mecha willen trekken / om aldaar aan het Graf van Mahomet aanzienlijke geschenken op t' offeren / maar den Groten Mogol, die niet en begeerd dat het geld uit sijn land gaat / staat hen seer zelden 't verlof toe van deeze bedevaart te doen ; en aldus met hun rijkdommen niet weetende uit te regten / besteeden zy 't grootste gedeelte daar van aan deeze Graf-steden / om eenige geheugenis van hun naam na te laten.

Van alle de Graf-Steden / welke men t' Agra ziet / is die des Gemalins van Cha-gehan de pragtigste. Hy deed ze expresselijk digt by den Tasimakan maken / daar alle de Vreemdelingen aankomen / op dat een ieder ze zien / en zich over des zelfs heerlijkheid zoude verwonderen. Deezen Tasimakan is een grooten Bazar bestaande uit zes hoven / altemaal met galderyen omringd / onder de welken kamers tot woon-plaatsen der Kooplieden gestigt zijn. 't Graf van deeze Begum of Koninginne-Sultana is ten Oosten van de Stad langs de Rivier / in een groote met muuren beslootene plaats / welke in parken / gelijk als een tuin / verdeeld is / doch met dit onderscheid / dat / ter plaatse daar wy zand leggen / men niet anders als witte en swarte marmer-steen ziet. In deeze plaats treed men door een groot portaal / waar na men terstond aan de slinker hand een schoone galdery ziet / na de zijde van Mecha gelegen / daar drie of vier nissen in zijn / in de welken de Moufti zich op de gewoonlijke uuren komt vervoegen / om 't gebed te doen. Een weinigje verder als het midden van de plaats / na de zijde des waters / ziet men drie platte formen boven malkander opgeregt / met vier toorns aan de vier hoeken van ieder / en de trap van binnen in / om ter uure des gebeds te roepen. Boven op staat een zeer pragtige dom / die van binnen en van buiten met wit marmer bekleed is. Onder deezen Dom ziet men een ledige Graf-stede ; want de Begum is begraven onder een gewelfsel / 't geen onder d' eerste platte forme is. De zelve veranderingen / die hier onder in deeze onderaardsche plaats gedaan worden / worden ook boven rondom het Graf gedaan ; want van tijd tot tijd veranderd men van tapijten / kandelaars / en andere dergelijke Sieraden / en altijd heeft men daar eenige Moullahs om te bidden. Met dit werk heeft men twee-en-twintig jaren toegebragt / hoewel 'er gestadig twintig duizend mannen aan arbeidden.

Cha-Gehan had sijn Graf-stede aan d'andere zijde des Riviers begonnen te maken ; maar den oorlog / dien hy met sijn Zoonen kreeg / verbrak zijn voorneemen / en Aureng-zeb, die tegenwoordig op den Troon zit / heeft sich niet veel bekommerd met de zelve te laten volemdigen. Een Ontmande / die 't gebied over twee duizend krijgsknechten heeft / is gesteld tot de Wachter / zoo wel van de Graf-stede des Begums, als van den Tasimakan, daar de zelve by legt.

Wat de Graf-steden der Ontmanden belangd / die hebben maar een platte forme / met vier kleine kamertjes aan de vier hoeken.

Wanneer men t' Agra komt van de kant van Dehly, vind men een grooten Bazar, by de welke een tuin staat / daar den Koning Gehan-Guir Va-

der

der van Cha-Gehan begraven legt. Boven 't portaal van deezen tuin ziet men syn Graf geschilderd / bedekt met een groot swart kleed / met verscheidene toortsen van wit was / en twee Paters Jesuieten aan de twee einden. Men verwonderd sich geweldig over dat Cha-Gehan, tegen 't gebruik der Mahometanen / welke de beelden in een gruwel hebben / deeze schildery daar geleeden heeft; maer de verstandigsten gelooven / dat zulks geschied is ten insigte dat den Koning syn Vader en hy eenige beginzelen van de Wis- en Starre-konst van de Jesuieten geleerd hadden. Maar hy had de zelve inwilliging in een andere gelegentheid niet voor hen; want zeker dag een zieken Armenier gaande bezoeken / daar hy seer veel van hield / en dien hy met seer aansienlyke bedieningen vereerd had / en de Jesuieten / welker huis dicht by dat van den gedachten Armenier stond / ter zelve tijd hun klok doende luyen / waar van 't geluid den Koning geweldig mishaagde / vermits hy wel voorzag dat het den Zieke verveelen zoude / beval hy met een gram gemoed / dat men de klok van daar nemen / en aan den hals van syn Elephant zoude hangen; 't geen van stonden aan volbracht wierd. Eenige dagen daar na den Koning syn Elephant met deeze klok / die al vry groot was / aan den hals ziende gaan / geloofde hy dat een zoo swaar gewigt hem zoude konnen bederven / en deed ze derhalven ter plaatse brengen / daer men ze tegenwoordig noch ziet.

Ziet daar voor soo veel de Stad Agra en haar Graf-steden betreft; 'k sal nu een zaak gaan verhalen / welke gebeurde terwyl wy ons verblyf aldaar hielden / en daer ik oog-getuige van geweest ben.

Gewoonte der Indiaansche Afgodische Vrouwen van zich met de lichaamen hunner afgestorvene mannen te verbranden.

't Is noch een oude gewoonte onder d'Afgoden-dienaars van Indien, dat / den Man komende te sterven / de Weduwe nooit hertrouwen kan; invoegen dat / zoo haast den Man overleeden is / de Vrouw aan een kant gaat om hem te beweenen. Eenige dagen daar na scheerd men haar 't hair af / wanneer sy zich te gelyk ontbloot van alle de sieraden / daar zy haar lichaam mede placht op te pronken / neemende de braseletten van haar armen en beenen / welke den Man / haar trouwende / daar aan had gedaan / tot teeken dat sy onder hem gesteld / en aan hem gebonden was / en sy blyft het overige van haar leven in haar huis / zonder daar meer als de minste Slavin geagt te zyn / in plaats dat sy sich voor heen daar meesteres zag. Deeze rampzalige staats verandering doet hen 't leeven haten / en sy willen sich liever levendig met hun overledene Mannen laten verbranden / als 't overige van hun dagen tot een smaad van al de wereld te leeven. Voeg hier by / dat hun Braminen of Priesters hen hoopen doen / dat / aldus met hun Mannen sterbende / sy weer met de zelven in een ander gedeelte des wereld met grooter eer en genengte zullen leven / en dat hun God Ram, eer sy in 't vuur den geest geven / hen wonderlyke dingen sal openbaren. Ziet daar de twee beweeg-redenen / welke deeze rampzaligen doen besluiten tot sich met de lichamen van hun Mannen te doen verbranden.

Maar men moet opmerken / dat een Vrouw zich met het lichaam van haar Man niet verbranden kan / zonder daar verlof te hebben van den Gouverneur der plaatse / daar zy haar woon-plaats heeft / en deeze Gouver-

t'ver
Vrouw
Branden
met
van
Haar
Een Indiaensche
Gestorven Man.

verneuren / welke Mahometanen zijn / en die deeze vervloekte gewoonte van zich zelven om hals te brengen in een gruwel hebben / staan / zonder niet geld daar toe gekogt te zijn / hen zulks niet ligtelijk toe. Ten anderen zijn 'er niet als de Vrouwen / die weduwen zonder kinderen blijven / welken men verwijten kan geen liefde voor hun Mannen gehad te hebben / indien ze niet moedig genoeg en zijn om zich met de zelven / na hun dood te verbranden / en welken dit gebrek van moed / zoo lang zy leeven / voor een teeken van schande verstrekken kan / die dit verlof konnen verkrijgen; want / wat de weduwen aangaat die kinderen hebben / deeze mogen zich geensints met de lichamen hunner afgestorvene Mannen verbranden; en verre van dat de gewoonte hen daar toe verbinden zoude / word het hen wel uitdrukkelijk geboden in 't leeben te blijven / om zorg voor d' opvoeding hunner kinderen te dragen. De geenen / welken de Gouverneurs geensins willen toelaten / zich te gaan verbranden / brengen 't overige van hun leven door in groote boetvaerdigheden / en in werken van barmhertigheid te doen; maar de zulken zijn gemeenlijk arme of geringe lieden; want andersins ziende kwansuis / dat alle de vermaningen / die sy aan deeze door hun eigene Vrienden en door de Braminen tot zich te verbranden opgestookte Vrouwen konnen doen / niets en vermogen op het verbloekte besluit / 't geen zy genomen hebben van op een zoo wreede manier te sterven / en dat ten anderen hun Geheimschrijvers hen een teeken doen dat men hen de handen gezalft heeft / staen sy hen eindelijk toe te doen / 't geen sy willen / 't welk gemeenlijk met deeze woorden geschied / dat ze voor den duivel zullen loopen. Niettemin vind men 'er wel onder deeze Gouverneurs / die godvrugtiger en soo geldgierig niet en zijn / welke het geensints willen toestaen.

Zoo haest dit verlof verkregen is / begint alle hun muzijk zich te laaten hooren / en gaan sy op het geluit van trommels / fluiten / en andere diergelijke instrumenten / na het huis van den overledene / van waar sy het lichaam vergeselschappen tot op den oever van een rivier of staande water / daar 't verbrand sal worden. Thans komen alle de Magen en Vrienden van de Weduwe / welke met haer Man wil sterven / haar geluk wenschen met de gelukzaligheid / dien sy in d'andere wereld gaat besitten. Tot dese gruwelijke plegtigheid komt sy opgetooid / gelijk op haer Bruilofts-dag / en men geleid haer als in zegen-praal ter plaatse / daer sy verbrand zal worden. Inmiddels maken de boven-genoemde instrumenten een groot geschal / waar toe ook niet weinig helpen de stemmen der vrouwen / die haar volgen / en die liedtjens ter eere van deeze rampzalige singen. De Braminen, welke haar vergezelschappen / vermanen haar onderwijl tot kloekmoedigheid; en veele van onze Europeërs gelooven / dat / om haar de vreeze des doods te beneemen / waar van den mensch van nature een afschrik heeft / sy haar eenige drank ingeven / welke haar de sinnen ontroerd / en haar alle angst en schrik beneemd / dien deeze toestel en voorbereidselen zouden konnen veroorzaken; want de Priesters hebben hun belang daar by / dat deeze rampzalige vrouwen sich aldus om den hals gaan brengen; vermits alle de brazeletten / welde sy zoo aan d' armen als aan de beenen

 heb-

hebben / mitsgaders hun Oorsieraden en hun ringen hen / na dat de Vrouwen verbrand zijn / van rechts wege toe komen. Volgens den staat en rijkdom deezer verblinde menschen / zijn deeze Brazeletten / deeze Oor-sieraden / en deeze ringen / van groote of kleine waardy ; want daar ze de rijken van goud en zilver hebben / zijn die der arme lieden van koper of tin ; maar juweelen draagen ze niet / wanneer ze sich gaan verbranden.

Na de verscheidentheid der plaatsen van Indien worden deeze Vrouwen op driederhande manieren verbrand ; doch dewijl andere Reizigers gewag van d' andere twee manieren gemaakt hebben / zal ik alleenlijk van die geene spreeken / daar ik / gelijk ik hier voorgesegt heb / oog-getuige van geweest ben.

Zekere Vrouw verlof tot sich te verbranden gekreegen hebbende / wierd met een soodanig een toestel / als hier boven gezegt is / tot omtrent een half vierdendeel mijls buiten de Stad aan den oever des Riviers gebragt. Hier stond een klein hutje opgeregt van elf of twaalf voeten in 't vierkant / 't geen gemaakt was van ried en van alderhande klein hout / tusschen welkers voegen hier en daer potten met oly / en andere brandende stoffen geplaatst waren / om te spoediger alles door de vlam te doen verslinden. In dit hutje stapte de Vrouw met een blymoedig gelaat / vergezelschapt van den oudtste der Braminen, die haar / na dat sy op d' aarde was gaen nedersitten / aan een pilaer / welke vlak in 't midden stond / en daer iets gelijk een hoofd-peuluw van hout aan gemaakt was / om met het hoofd op te konnen leunen / met de rug wel stijf vast bond / op dat sy / de hette van de vlam gevoelende / daar niet uit en zoude loopen. Terwijl sy in deeze gestalte zat / knaauwende gestadig haar betel / plaatste den Bramin 't lichaam van haar Man dwars over haar schoot. Omtrent een half uur had sy in deezen staat gezeten / wanneer den gedachten Bramin uit de hut kwam / en sy met luider stemme riep / dat men 'er de brand in zoude steeken. Terstond zag men de hut van alle kanten in de vlam / die sig hemel-hoog verhefte door het inwerpen / 't geen haer Magen en Vrienden deeden van verscheidene potten met oly ; 't welk met sulk een geweldig geraas geschiedde / dat men 't naeuwelijks zoude hebben konnen hooren donderen / 'k laat staan dat men 't schreeuwen of kermen van deeze elendige vrouw zoude gehoord hebben. Na dat de lichamen aldus tot assche verbrand waren / zochten de Braminen, 't geen hen / gelijk gezegt is / van rechts wege toekomt / te weeten / de Brazeletten / Oor-sieraden / en Ringen / welke de Vrouw voor haar dood had aangehad.

Vreemd gevoelen der Afgoden-dienaars raakende de zielen der menschen na de dood.

Geweldig vreemd is ook het gevoelen / 't geen deeze Afgoden-dienaars hebben rakende de zielen der menschen na de dood. Sy gelooven / dat de zielen uit der menschen lichamen verhuizende / aen God aangeboden worden / welke volgens 't leeven / dat ze geleid hebben / hen lichamen aanwijst om te bewoonen ; invoegen dat een zelve persoon meer malen in de wereld herbooren word. Zoo nu eenig mensch een kwaad leeven gevoerd / en tot alle ongeregeldheden geneigd heeft geweest / stuurd God / zeggen sy / sijn ziel in het lichaem van eenig vuil beest / gelijk in een ezel / een hond /

een

een kat / en zoo voorts / om in deeze versmadelijke gevangenissen boete van sijn misdaden te doen. De zielen / die in de lichamen van koejen overgaan / gelooven sy gelukkig te zijn / om dat sy deese dieren gelijk een zeker slag van Godheid houden / en 't is genoeg / zeggen sy / wanneer een mensch met een koeje staert in de hand sterft / om hem geluksalig in 't ander leeven te maken.

Gelijk sy deeze overgang of verhuising der redelijke zielen in de lichamen van onredelijke dieren vastelijk gelooven / hebben sy een afschrik van eenig dier / hoedanig het ook zy / te dooden / uit vrees van schuldig te zijn aen de dood van iemand hunner Magen of Vrienden / die in zoodanig een lichaem boete doet.

Zoo een mensch / geduurende sijn leeven / deugdelijke daden heeft gedaen / gelijk bedevaerten en aelmoessen / houden sy / dat sijn ziel in het lichaem van eenig magtig Raja of ander rijk persoon overgaet / die de geneugte des levens genieten gelijk een vergelding der goede werken / welke sy in andere lichamen gedaan hebben.

Men vind 'er ook onder hen / die dwaes genoeg zijn / om hun schatten by hun leeben te begraaven / gelijk meest alle de rijken des Koningrijks van Azen doen / ten einde sy / hun ziel na hun dood komende over te gaen in het lichaem van een bedelaer of ander arm mensch / hun toevlugt konnen nemen tot het geld of de goederen / welke sy begraven hebben / om sich in dusdanig een geval uit de nood te redden. Dit is d' oorzaek / waerom 'er soo veel gouds en zoo veel Juweelen in Indien begraven zijn ; en sy moeten geweldig arm weezen / zoo ze niet iets onder d' aerde verborgen hebben.

ZESTIENDE HOOFD-STUK.

Des Schrijvers vertrek van Agra. Vreemde daad van een Elephant. Krijgslist van den Veldoverste Ast-kan om de Fortres van Dultabat onder de magt van den Grooten Mogol te brengen. Begraaf-plaats van Aureng-zebs eerste Gemaalin. Beschrijving van Golkonda. Maniere van Regts-pleeging der Koningen van Golkonda. Menigte van gemeene Vrouwen of Hoeren, &c.

Vertrek van Agra.

NA dat wy zestien dagen t' Agra ons verblijf gehouden, en weer een nieuwe geleide van gewapende lieden aengenomen hadden, vertrokken wy van daat op den zevende Febzuary, en kwamen 4 dagen daer na te Goualeor.

Goualeor.

Goualeor is een groote Stad, maar kwalijk gebouwd, gelijk d' andere Indiaansche Steden. Zy is gelegen langs een berg, welke sy ten westen heeft, en die na boven toe met muuren en toorens omringd is. In deesen omring zijn eenige staande waters, welke de regenen maken, en 't geen hier gezaaid word is genoeg om de bezetting te voeden, 't welk doet, dat deeze plaats voor een der besten van Indien gehouden word. Op 't hangen van deezen berg, aan de Noord-west zijde, deed Cha-Gehan een Lust-huis bouwen, van waar men de gantsche Stad kan oversien, en 't geen voor een Fortres of Sterkte zou konnen verstrekken. Beneden dit huis ziet men verscheidene Beelden verheven in den rots gehouwen, welke altemaal de gedaante van duivels hebben. Onder anderen is 'er een van een ongemeene grootte.

Sedert dat de Mahometaansche Koningen sich meesters van deeze Landen gemaakt hebben, is dit Lust-huis of deeze Sterkte van Goualeor de plaats, werwaarts sy de Prinsen en Groote Heeren stuuren, wanneer sy sich van hun persoonen verzekeren willen. Cha-Gehan door list op den Troon geklommen zijnde, deed alle de Prinsen en groote Heeren, welke hy geloofde hem hinderlijk te konnen weezen, by de kop grijpen, en na Goualeor voeren; maar hy liet hen altemael leeven, en d' inkomsten hunner goederen genieten. Doch Aureng-zeb syn Zoon leefd'er gantsch anders mee; want wanneer hy eenig groot Heer derwaarts stuurd, doet hy hem na negen of tien dagen vergeeven; waer in hy sich aldus draegt, ten einde

einde het volk niet zeggen foude / dat hy een bloeddorftig Koning is / welke naam hem ongetwyfeld na foude gaan; indien hy alle de geenen / welke hy aldus heeft doen fterven / voor d' oogen van een ieder om hals had doen brengen.

Van Goualeor, daar wy vernachten / des anderen daags vertrokken zijnde / kwamen wy op den 14 van de voornoemde maand te Nader, een groote Stad / gelegen op 't hangen van een Berg / boven op de welke een foort van een Sterkte ftaat / die gelijk als ook de gantfche berg / met muuren omringd is.

Nader.

Op den 17 kwamen wy te Kollazar, een klein Stedetje / welkers Inwoonders altemaal Afgodendienaars zijn. Zoo als wy daar binnen ftonden te treeden / kwamen 'er acht groote Stukken Kanons aan / waar van ieder door twintig Offen voortgetrokken wierd. Achter aan ging een groote en fterke Elephant / die / wanneer d' Offen eenige ongelijke weg ontmoeten / daar ze niet wel voort konden / met zijn fnuit de ftukken voortftiet. Buiten de Stad / langs de groote weg / ziet men een menigte van fware boomen / Mengues genoemd / en op verfcheidene plaatfen / dicht by deeze boomen / eenige kleine Pagoden, welke ieder hun Afgod voor de deur hadden ftaan. Den Elephant voor by een deezer Pagoden gaande / daar wy dicht by ftonden om deeze Artillery te zien pafferen / greep den Afgod / die daar voor ftond / welke omtrent vijf voet hoog was / in fijn fnuit / en wierp hem zoo ver en foo hoog / dat hy in vier ftukken brak. Vervolgens floeg hy 'er noch een / die voor een andere Pagode ftond / midden door. Eenigen geloofden / dat den geen / die hem beftierde / hem daar op afgerigt / en hem een teeken had gedaan; maar ik kon zulks niet bemerken / hoewel de nieuwigheid van de zaak my geftadig d'oogen op het beeft geveftigd had doen houden. Ondertuffchen zagen de Banjaanen dit niet een kwaad oog aan / zonder echter iets te durven zeggen; want ze waren meer als twee duizend fterk by dit gefchut/altemaal volk van den Koning en Mahometanen / uitgenomen de Konftapels / welke Engelfchen / Franfchen en Hollanders waren. Den Koning ftuurde dit Kanon na zijn Leger / om gebruikt te worden tegen een Raja, die zijn bevelen niet had willen nakomen.

Kollazar.

Vreemde daad van een Elephant.

Den twee-en-twintigfte van de gedagte maand February vonden wy ons te Seronge, een groote Stad / waar van de meefte Inwoonders Banjaanfche Kooplieden en Handwerkers zijn; 't geen d' oorzaak is dat men hier eenige huizen van fteen vind. Hier word een grooten handel gedreeven in alderhande gefchilderd doek / Chis genaamd / waar mede al het flechte volk van Perfien en Turkyen gekleed is / en daar men zich in verfcheidene andere landen tot bedde-en tafel-kleeden van dient. Dit zelve flag van doek word ook op andere plaatfen als te Seronge gemaakt / maar de koleuren daar van zijn zoo leevendig niet / en ze gaan af / wanneer ze dikwils gewaffchen worden. In tegendeel worden die van Seronge, hoe meer ze gewaffchen worden / hoe fchoonder. Daar loopt een Rivier / welkers water de kragt heeft van deeze leevendheid en luifter aan de koleuren te geeven.

Seronge.

Ook

Ook word hier een zeker slag van doek gemaakt / 't geen zoo uitsteekend dun en fijn is / dat men 't vleesch daar alzoo wel door kan zien / als of het naekt was. 't Is den Kooplieden niet geoorlofd een enkele el van dit doek te vervoeren; maar word het zelve altemaal door den Gouverneur verstuurd voor het Serrail van den Grooten Mogol / en voor de voornaamsten van het Hof. 't Is hier af / dat de Sultanas en de Vrouwen der Groote Heeren zich hembden en rokken voor de hette doen maken / alzoo den Koning en de Grooten vermaak scheppen in hen door deeze fijne hembden te zien / en aldus voor zich te doen dansen.

Tusschen Agra en deeze plaats trekt men dikwils gantsche dagen door vrugtbare landerpen / die altemael met koorn en rijs bezaeid zijn / en van Seronge tot Suratte toe valt het land noch wel zoo goed. Gelijk de Dorpen hier zeer dicht by malkander zijn / reisd men op zijn gemak / en men maakt de tochten niet langer als men wil.

Vijf dagen na dat wy uit Seronge getrokken waren / te weeten op den acht-en-twintigsten Febuary / kwamen wy t' Andy, daar een Rivier loopt / welke zich tusschen Banarou en Patna in den Ganges gaet werpen.

Op den 5 Maart kreegen wy Brampour in 't gezigt / daar wy met het vallen van den avond binnen kwamen.

Brampour. Brampour is een groote Stad / doch zeer verwoest / en welkers huizen meest altemaal met stroo gedekt zijn. In 't midden van de Stad staat noch een groot Kasteel over eind / 't geen den Gouverneur tot woon-plaats verstrekt. 't Gouvernement of de bestiering van deeze Provincie is zoo aanzienlijk / dat men ze niet en geeft als aen den Zoon of aan een Oom des Konings / en Aureng-zeb, die tegenwoordig regeerd / heeft / geduurende de tijd dat zijn Vader op den Troon zat / lange tijd Gouverneur van Brampour geweest; maar sederd dat men geweeten heeft / wat de Provincie van Bengala op kan brengen / welke eertijds de naem van Koningrijk droeg / is dit Gouvernement voor 't aanzienlijkste des Rijks van den Grooten Mogol gehouden geweest. In deeze Stad word een grooten koophandel gedreeven; want zoo te Brampour als over al in de Provincie word een ongeloofelijke menigte van zeer helder doek gemaakt / 't geen na Persien, Turkyen, Muskovie, Poolen, Arabie, Groot Kairo; en andere plaatsen verhoerd word. Te deezer plaatse word ook het doek gemaakt / waar langs soo lang als het gantsche stuk is / men een of twee goudene of silvere streepen ziet / en welkers beide einden somtijds wel vijftien duimen hoog met goud / zilver / en zijde / zeer aardig met bloemen en loofwerk doorweeven zijn / zonder regte of verkeerde zijde te konnen onderscheiden.

Dultabat. Van Brampour na een verblijf van zes dagen vertrokken zijnde / kwamen wy op den 17 Maart te Dultabat, 't geen een der beste Fortressen is / welke den Grooten Mogol in sijn Staten heeft / als gelegen zijnde op een berg / die van alle kanten even steil is / en waer van de weg zoo eng valt / dat 'er maar een paard / of een kemel te gelijk kan opkomen. De Stad zelf is aan de voet van den Berg gelegen / en van seer goede muuren voorsien. Deeze plaets / die van zulk een belang is / welke de Mogols verlooren

ren hadden / wanneer de Koningen van Vizapour en Golkonda zich tegen hen op- en 't juk afwierpen / wierd onder de regeering van Gehan-guir door een doortrapte krijgslist weer ingenomen. Sultan Kouram, die sedert Chagehan wierd genoemd / had in Dekan 't bevel over 't Leger van den Koning sijn Vader. Ast-kan Schoon-vader van Cha-Est-kan, die een der Veldoversten des zelve Legers was / hield eenige redenen tegen den Prins / welke hem kwansuis soo seer verstoorden / dat terstond een van die papouches of schoenen / die men aan de deur laat staan / doende halen / hy hem daar een slag vijf of ses mee op den tulband deed geeven / 't geen in Indien d' uiterste hoon is / waer na iemand niet meer te voorschijn behoefd te komen. Dit was een opgestemd werk tusschen den Sultan en deezen Velduoverste / om het volk te beter te bedriegen / inzonderheid de verspieders / welke den Koning van Vizapour in des Prinse leger mocht hebben. 't Gerucht van Ast-kans ongenade wel haast verspreid zijnde / en hy zelf een vrij-plaats aan den Koning van Vizapour zijnde weezen verzoeken / deed hem deeze / welkers oogen niet doordringend genoeg waren om deeze list t' ontdekken / een zeer goed onthaal / en verzekerde hem van sijn bescherming. Ast-kan sich zoo wel ontfangen ziende / bad den Koning / dat het hem / tot zijn meerder verzekerdheid / geoorloft mocht zijn / met tien of twaelf van zijn Vrouwen / en omtrent zoo veel van sijn dienaren / zich te vertrekken in de Fortres van Dultabat; 't geen hem toegestaan wierd. Hy verboegde zich dan derwaarts met acht of tien kemels / zijnde de twee Kajavas of kassen / die aan ieder zijde des Kemels hangen / zeer wel gesloten / volgens de gewoonte / om de Vrouwen / die daar in sitten / niet te konnen sien; maer in plaats van Vrouwen had men in ieder Kajava twee dappere en stoute krijgsknegten gezet / hoedanig ook de geenen waren / die de Kemels voerden; invoegen dat het hen niet zeer swaar viel de bezetting / die niet op haer hoede was / om den hals te brengen / en sich meester van de plaats te maken / die sedert onder de gehoorzaamheid des Groote Mogols gebleven is.

Krijgslist van de Veld-overste Ast-kan om de Forties van dultabat onder de magt van den Grooten Mogol te brengen.

Des anderen daags / tegen den middag / kwamen wy t' Aurengabat, 't geen hier voormaels een dorp was / daar Aureng-zeb een Stad af heeft gemaakt; zoo ter oorzaak eens Meirs van omtrent twee mijlen in den omtrek / by 't welk dit dorp gestigt was / als ter geheugenis van sijn eerste Gemalin / die daar gestorven is / en die moeder van sijn kinderen was. Zy is begraven aen het West-einde van dit Meir / daar den Koning een Mosquee met een pragtige Graf-stede en een schoone Karvanzera heeft doen stigten. De Mosquee en de Graf-stede hebben zeer veel gekost / vermits ze met wit marmer bekleed zijn / 't geen men met wagens van omtrent Lahor doet komen / en dat by na vier maanden onder wege blijft.

Aurengabat.

Begraafplaats van Aurengzebs eerste Gemaalin.

Den 3. April vonden wy ons te Satanagar, daer men in 't Land des Konings van Golkonda begint te komen / en op den 8. van de zelve maand kwamen wy te Golkonda.

't Gantsche Koningrijk van Golkonda, in 't algemeen te nemen / is een zeer goed land / overvloedig in koorn / rijs / ossen / schapen / hoenderen /

Beschrijving van Golkonda.

en

en andere noodzakelijkheden tot onderhoud des leevens; en gelijk 'er zeer veel staende wateren zijn, heeft men 'er ook een menigte van visch. De Natuur heeft meer gedaan als de konst tot deeze staande wateren te maken, daer het land van vol is, en die men gemeenlijk ziet op de plaetsen, die een weinigje boven d' anderen verheven zijn.

Bagnagar hoofd-Stad des Rijks.

Bagnagar is de naam des Hoofd-Stads van dit Koningrijk, maar gemeenlijk noemd men ze Golkanda met de naam van de Fortres of Sterkte, die daar maar twee kleine mijlen van daen legt, en welke de Zetel-plaats des Konings is. Deeze Sterkte heeft by na twee mijlen in den omtrek, en derhalven een sterke bezetting van nooden. z' Is gelijk een Stad, daar den Koning zijn schat-kamer houd, alzoo hy Bagnagar verlaten heeft, sedert dat het geplonderd wierd door een leger, 't geen Aureng-zeb, derwaarts stuurde.

Bagnagar is van de Stad, welke men gemeenlijk Golkonda noemd, en wierd aengevangen gestigt te worden door den Overgrootvader des Konings, die tegenwoordig regeerd, ten verzoeke van een zijner Vrouwen, Nagar genaemd, welke hy hertgrondelijk beminde. 't Was voor heen maer een lust-plaats, daar de Koning eenige schoone Hoven had; en zijn Vrouw hem menigmaal voorhoudende, dat de plaats, ter oorzaek des Riviers, zeer goed was om 'er een Paleis en een Stad te bouwen, deed hy daer eindelijk de grondvesten van leggen, en begeerde, dat se de naam van zijn Vrouw zoude dragen, noemende deeze nieuwe Stad derhalven Bag-nagar, dat 's te zeggen Nagars-tuin of hof. 't Land daar rondom is een effen en gelijk land; maer dicht by de Stad ziet men een menigte van rotsen. Een groote Rivier bespoeld aen de Zuid-West zijde des Stads wallen, en gaet zich dicht by Maslipatan in de Golf van Bengala werpen. Men gaet 'er te Bagnagar over langs een schoone steene brug. Wat de Stad zelve belangd, die is al vry groot, wel bebouwd, en wel verdeeld, en men ziet 'er verscheidene schoone groote straten, doch niet besteend, gelijk in alle de Steden van Persien en van Indien; 't geen in de zomer zeer ongemakkelijk valt.

Eer men aan deeze brug komt, gaat men door een groote Voor-Stad, Erengabad genoemd, daar alle de Kooplieden, Makelaers, Ambagtslieden, en in 't gemeen alle het geringe volk hun huizingen hebben; want de Stad zelve word niet bewoond als door luiden van staet, Officiers van des Konings Huis, Geregts- en Oorlogs-Beampten. Van elf of twaelf uuren des middags tot omtrent des avonds ten vijf uuren, komen de Kooplieden en Makelaers in de Stad, om met de vreemde Kooplieden te handelen, waer na zy weer na hun woon-plaetsen keeren. In deeze Voor-stad zijn twee of drie schoone Moskeen, welke gelijk Karvanzeras voor de Vreemdelingen dienen; en in de nabuurschap ziet men verscheidene Pagoden. 't Is door deeze zelve Voor-stad, dat men van de Stad na de Fortres van Golkonda gaat.

Des Konings Paleis.

Wanneer men de brug overgegaen is, treed men terstond in een lange straet, welke tot des Konings Paleis leid. Ter rechter hand ziet men verscheide-

ne

ne huizen van eenigen der aanzienlijkste Heeren des Hofs / en vier of vijf schoone Karvanzeras met twee verdiepingen / die schoone zalen en kamers hebben / daar men in de koelte kan zitten. Ten einde van deeze straat vind men een groote markt of plaats / daar een der zyden van het Paleis op uitkomt / in welkers midden een balkon is / daar den Koning op komt zitten / wanneer hy gehoor aan 't volk verleend. De groote poort van het Paleis komt niet op deeze plaats / maar op een andere / die daar dicht by is; waar na men terstond in een grooten hof treed / rondom met galderyen omringd / daar sich des Konings Wagt onder houd. Van deezen hof treed men in een andere van het zelve maaksel / rondom de welke verscheidene schoone vertrekken zijn / waar van het dak boven plat is. Hier op / gelijk als op die van het kwartier des Paleis / daar men d' Elephanten houd / ziet men schoone tuinen / en zoo sware boomen / dat het te verwonderen is / hoe deeze gewelfsels zulk een last konnen dragen. Om kort te gaen / men kan zeggen / dat dit gantsche gebouw zeer koninglijk is.

Aan d' andere kant van de Stad / daer men na Maslipatan gaat / zijn twee groote staende wateren / ieder van omtrent een mijl in den omtrek / daer men eenige schoone versierde barken in ziet / welke tot des Konings vermaek dienen / en langs d' oevers verscheidene schoone lust-huizen / die aen de voornaamste Heeren des Hofs toebehooren.

Twee groote mijlen van de Stad staat een seer schoone Mosquee / daer de Graf-steden der Koningen van Golkonda in zijn / en daer alle dagen / des namiddags te vier uuren / brood en een zekere gekookte kost / gelijk als bry / aen allen den armen / die sich daer aenbieden / uitgedeeld word.

Ziet nu hier / wat ik heb konnen opmerken van d' order en politie / welke in deeze Stad onderhouden word. Zoo haest een Vreemdeling aen de poorten komt / betast men hem overal / om te sien / of hy ook zout of tabak by sich heeft / vermits deeze twee waren des Konings beste inkomst opbrengen. Daer en boven moet een Vreemdeling dikwils een dag of twee wagten / eer hy verlof heeft om binnen te mogen komen. Een Soldaet gaet terstond den Officier van de Wagt van sijn komst verwittigen / en deze zend vervolgens na den Deroga, om hem insgelijks de weet daar af te doen. Gelijk 't nu menigmael gebeurd / dat den Deroga belet / of buiten de Stad sich is gaen verlustigen / of ook wel dat den Soldaet / welke men derwaerts stuurd / sich gelaet hem niet gevonden te hebben / om 'er noch eenmael heen gezonden te worden / en sich zoo veel te beter van sijn moeite te doen betalen / is den Vreemdeling gehouden soo lang buiten te blijven staen.

Wanneer den Koning / om recht te doen / zich op de Balkon vervoegd heeft / daer ik hier voor af gesprooken heb / moeten alle de geenen / die daar te doen hebben / of die daer aenschouwers van willen zijn / vlak tegen over deeze plaets blijven staen. Tusschen de muur van het Paleis en het volk plant men drie rijen stokken / van langte als een halve piek / in de aerde / aen welker einden men touwen kruiswijs over malkander vast maekt; en is 't aen niemand geoorlofd / wie 't ook zy / verder als tot deeze

Manier van rechts-pleging der Koningen van Golkonda.

stokken te naderen / zonder geroepen te worden. Deese affchutting / die daer niet en staet / als wanneer den Koning recht doet / beslaet de gantsche breedte van de markt of plaets / en heeft maer een opening / tegen over de Balkon / om de geenen / die geroepen worden / te laten door gaen / wanneer twee mannen / welke een touw voor deeze opening gespannen houden / 't zelve laten zakken. Onder de Balkon / op de plaets / zit een Secretaris van Staat / om de requesten of verzoek-schriften t' ontfangen / waer van als hy 'er vijf of zes in de hand heeft / steekt hy ze in een zak / welke een Ontmande / die op de Balkon by den Koning staet / ten deezen einde met een touw laet nederdalen / en dien hy daer na weer om hoog trekt / om de zelven aen sijn Majesteit aen te bieden.

Menigte van gemeene Vrouwen of Hoeren te Golkonda.

Men heeft / zoo in de Stad / als in de Voor-steden / en in de Fortres / die gelijk een andere Stad is / zulk een menigte van gemeene Vrouwen / dat 'er doorgaens meer als twintig duizend op het boek van den Deroga staen / zonder 't welk het aen niemand geoorlofd is dit ambacht t' oeffenen. Zy betalen geen schatting aen den Koning / maer sijn alleenlijk gehouden alle Vrydagen in een zeker getal met hun Opzienster en hun Muzijk sich op de plaets voor de Balkon te komen vertoonen. Zoo den Koning daer is / vangen sy eenige dartele dansen aan / waer onder ettelijken van hun bende op verscheidene instrumenten speelen / die een redelijk-aengenaem geluid van zich geven; maer soo hy 'er niet en is / komt hen een Gelubde een teeken met de hand doen / dat se wel weer heen konnen gaan. Des avonds / in de koelte / ziet men ze voor de deuren van hun huizen / die meestendeel maer kleine hutjes zijn; en wanneer de nacht aenkomt / zetten sy / tot een sein om niet mis te loopen / een brandende kaers of lamp daer voor. 't Is ook te deezer tijd / dat men alle de winkels opend / daer men Tari verkoopt / een drank uit een zekere boom gemaakt / en die zoo zoet als most is. Men brengt deze drank van vijf of zes mijlen in vel-fleffen op paerden / die 'er een aen ieder zijde dragen / en daer mede op een sterke draf voort loopen. Alle dagen worden 'er omtrent vijf of zes honderd aldus in de Stad gebragt. Den Koning trekt uit den impost / welke hy op deeze Tari steld / een zeer aenzienlijke inkomst; en 't is inzonderheid ten deezen insigte / dat men zoo veel van deeze gemeene Vrouwen daer duld / dewijl om hunnen wille zeer veel Tari gesleeten word / houdende de geenen / die deeze drank verkoopen / hun winkels in der Hoeren gebuurten.

Alle het volk van Golkonda, soo mannen als vrouwen / is wel geëvenaerd van leeden / fraay van gestalte / en redelijk blank van aengezigt / behalven alleen de Boeren / die wat taenagtiger vallen; hoewel de hette van de zon daar wel de voornaemste oorzaak af is / want se zijn op ver na soo bruin niet / als ze ter wereld komen.

ZEVEN-

ZEVENTIENDE HOOFD-STUK.

Vertrek des Schrijvers van Golkonda. Beroerte in 't Koningrijk van Vizapour door de wederspannigheid van Seva-gi. Beschrijving van Goa. Voorgaande en hedendaagsche staat der Portugeezen in Indien. Menigte van Geestelijken te Goa. Veelvoudige laatingen. Elendigen staat der Zieken in 't Gasthuis van Goa. Vertrek van Mingrela na Batavia. Komst by den Koning van Bakanor. Afgrijselijke Storm. Komst des Schrijvers te Batavia, &c.

Vertrek van Golkonda.

Wy vertrokken na een verblijf van twaelf dagen van Golkonda, om ons na Goa te vervoegen / en ten deezen einde de weg van Vizapour genomen hebbende / als die de naeste is / kwamen wy / na een reis van tien dagen / op den laetste van de gemelde maend April in de laatst-genoemde plaats.

Vizapour.

Vizapour is een groote Stad / die niets opmerkelijks heeft / noch in gemeene gebouwen / noch in den koophandel. Des Konings Paleis is een groot gebaerte / maer kwalijk gebouwd; en 't geen den toegang te zwaerder maekt / is dat in de gragten / welke het zelve omringen / en die vol waters zijn / zich zeer veel Krokodillen onthouden. Den Koning van Vizapour heeft drie goede havens in sijn Landen / welke zijn Rejapour, Daboul, en Krapaten. Deeze laatste is de beste van allen / en slaet de zee tegen de voet van 't gebergte aen / daar dicht onder 't land tot veertien en vijftien vademen waters is. Boven op den Berg legt een Sterkte met een waterbron; en hoewel 'er niets deeze Sterkte van boven kan beschieten / en dat ze van natuure gelijk als onwinnelijk is / heeft den Koning ze echter / sedert dat hy vreede met de Portugeezen gemaakt heeft / wild en woest zonder eenige bezetting laten leggen. Deeze plaets legt maar vijf dagreizen ten Noorden van Goa, en Rabake, daar den Koning van Vizapour sijn Peper doet verkoopen / even zoo ver ten oosten. Deezen Koning was eertijds / gelijk als den Koning van Golkonda, cijnsbaar aan den Grooten Mogol; maar tegenwoordig niet meer.

Beroerte in 't Koningrijk van Vizapour door de

Eenige tijd is dit Rijk in beroerte geweest door de wederspannigheid van den Näir-Sevagi, welke by den Koning van Vizapour was / 't geen wy Kapitein van de Lyf-wagt noemen. Deeze eenige kwade daad gedaan heb-

hebbende / wierd daar over door den Koning by de kop gegreepen / en in de gevangenis geworpen / daar hy / na 'er een lange tijd gezeten te hebben / eindelijk kwam te sterven. Den jongen Seva-gi zijn Zoon nam daar door zulk een onverzoenlijken haat tegen den Koning op / dat hy zich tegen hem opwierp ; en gelijk hy gaauw en mild was / kreeg hy zoo veel volks als hy begeerde / zoo van Ruiters als voetknegten ; zulks dat hy in korten tijd een aanzienlijk Leger op de been had / want de Soldaten kwamen op de naam van zijn mildheid van alle kanten na hem toeloopen. Hy was nu in staat van iets te ondernemen / wanneer den Koning van Vizapour zonder kinderen kwam te sterven ; en toen was het / dat hy zonder groote hinderpalen zich meester maakte van een gedeelte van de Malabaarsche kust / overweldigende Rejapour, Razigar, Krapaten, Daboul, en meer andere plaatsen. Men gelooft / dat hy / wanneer hy de Fortificatien van Razigar deed verdelgen / daar onmeetelijke schatten gevonden heeft / en dat hy hier van zijn benden onderhield / waar van hy zeer wel gediend wierd / vermits zy altijd geweldig naauwkeurig betaald wierden. Eenige jaren voor des Konings dood / de Koningin bespeurende / dat ze geen kinderen van hem te verwagten had / nam een klein jongetje voor haar Zoon aan / aan 't welk zy alle haar genegentheid gaf / en 't geen zy met groote zorgvuldigheid in de Leere der Sekte van Hali deed optrekken. Den Koning naderhand zijnde komen te sterven / deed zy deezen aangenomen Zoon voor Koning uitroepen. Seva-gi een magtig leger aan de hand hebbende / vervolgde den oorlog / en maakte de Koningin / geduurende des Konings minderjarigheid / een tijd lang niet weinig te doen ; maar eindelijk deed hy haar eerst voorslagen van Vreede aanbieden / en 't verdrag wierd op deeze voorwaarde getroffen / dat zy alle het land / 't geen hy ingenomen had / bezitten zoude als Leen-man van den Koning / die de helft der zelver inkomsten zoude trekken. Den jongen Koning door deeze Vreede in den Troon volkomentlijk bevestigd zijnde geworden / ontsloeg zich de Koningin zijn aangenomene Moeder van de zorg der Regeering / en trok na Mecha in bedevaart.

Wederspannigheid van Seva-gi.

Maar vier dagen bleeven wy stil te Vizapour, vermits wy 'er niets zagen / 't geen eenige opmerking waardig was. Onze tocht dan wijders met den morgenstond van de vijfde dag uit de genoemde plaats voortgezet hebbende / vonden wy ons op den 13 May te Goa.

Beschrijving van Goa.

Goa legt op de breedte van 15 graden en 32 minuten / in een Eiland van zes of zeven mijlen in 't rond / op de Rivier van Mandoua, die twee mijlen daar beneden zich in de zee ontlast. 't Eiland is overvloedig in koorn en in rijs / en draagt zeer veel vrugten / gelijk Mangues, Ananas, Adams-vijgen, Kokos, en meer diergelijken. De haven van Goa is een van de besten die ik ooit gezien heb. De Stad is zeer groot / en haar muuren zijn van schoone steen. De huizen zijn 'er meestendeel zeer pragtig gebouwd / en inzonderheid het Paleis van den Viceroy of Onder-koning. Zoo de Stad niet zoo zeer gedrukt wierd door de bergen / die haar omringen / ze zou buiten twijfel meer bewoond / en 't zou 'er gezonder zijn ; want deeze ver-

bergen beletten de winden haar te verfrisschen / 't geen oorzaak van uitstekende hetten is.

Eer de Hollanders de macht der Portugeezen in Indien gekneust hadden / zag men te Goa niet als pracht en rijkdom / maar sederd dat deeze laatst gekomenen hen den handel van alle kanten benomen hebben / hebben zy hun goud- en zilver-bronnen verlooren / en zijn t'eenemaal van hun eerste luister vervallen. 't Is seker / soo de Hollanders nooit in Indien gekomen waren / dat men tegenwoordig in de meeste huizen der Portugeezen geen een stuk ysers meer gevonden zoude hebben ; want zy hadden niet meer van nooden / als twee of drie togten te doen na Japon, na de Philippines, na de Moluksche Eilanden / of na China, om rijk te worden / en op hun wederkomst vijf of ses van een te maken / en zelfs tot tien op de groote koopmanschappen. De slegte Soldaten vergaderden / zoo wel als de Gouverneurs en Kapiteinen / groote rijkdommen door den koophandel. Niemand is 'er als den Viceroy / die geen handel drijft / of zoo hy 't doet / gaat het onder de naam van een ander door; en ten anderen heeft hy buiten dat inkomsten genoeg. De Portugeezen deeden dan te deezer tijd groote winsten / en behoefden voor geen schaden door bankeroeten bezorgd te zijn. Toenmaals was 'er ook een brave order voor de Militie / op dat de Soldaten gevorderd mochten worden ; want men gaf aan allen den geenen / die uit Portugaal gekomen waren / na negen jaren dienst / eenige bediening te water of te land; doch soo sy daar niet aan en wilden / stond men hen toe voor Koopman te reizen. Zoo men iemand van verstand onder deeze ruuwe gasten vond / die miste nooit sijn fortuin te maken ; want men had 'er altijd lieden / die hun geld / honderd ten honderd op de wederkomst van de reis / gaarne wilden uitsetten. Indien het Schip kwam te vergaan / verlooren de geenen / die de penningen of waren op deeze manier vertrouwd hadden / het hunne / zonder dat den ander / soo hy zich geborgd had / daar aansprakelijk voor was; maar kwam het in behouden haven / kon men van een rijksdaalder wel vijf of ses maken.

Voorgaande en hedendaagsche staat der Portugezen in Indien.

Binnen Goa heeft men een menigte van Geestelijken; want behalven den Aardsbisschop en zijn Geestelijkheid / ziet men 'er Dominikanen / Augustijners / Franciskanen / Barvoeter-Karmeliten / Jesuieten / en Kapucen die gelijk Rekollekten zijn / mitsgaders twee Kloosters van Geestelijke Dochters / daar d' Augustijners Directeurs of Bestierders af zijn. De Karmeliten / die de laatsten gekomen zijn / zijn 't best van allen gehuisvest ; en zoo ze wat ver van 't hert van de Stad afwoonen / hebben zy daar voor weer het voordeel van in een beter lugt te zijn / en 't gesondste huis van gantsch Goa te hebben ; want het legt op een schoone en vermakelijke heuvel / daar de wind hen dagelijks verfrischt / en is zeer wel gebouwd met twee galderyen / den een boven den ander. d' Augustijners / die d' eersten te Goa geweest zijn / hadden zich wel ter neer geslagen aan den voet van een klein heuveltje / komende hun Kerk op de groote straat / met een brave plaats daar voor ; maar de Jesuieten / een huis gebouwd hebbende / waren d' Augustijners geweldig aan / om hen dit heuveltje / 't geen toenmaals gelijk

Menigte van Geestlijken te Goa.

woest lag / te verkoopen / onder voorwending van daer / tot verlustiging hunner Schoolieren / een tuin af te willen maken; maar de Augustijners hadden 't hen niet soo haast verkogt / of sy lieten 'er een pragtig Collegie op stigten / 't geen 't Klooster der Augustijners versmoort en verhinderd lucht t' ontfangen. Zy hebben hier groote geschillen met malkander over gehad; maar eindelijk hebben de Jesuieten hun zaak gewonnen.

Veelvoudige laatingen.

Elendigen staat der zieken te Goa.

't Gasthuis van Goa was eertijds door gansch Indien zeer beroemd; want gelijk het groote inkomsten heeft / wierden de zieken daar volmaaktelijk wel gediend; maar tegenwoordig word 'er zeer slegt op de zelven gepast / en veele van onze Europeërs / die daar in gaan / komen 'er niet uit als om na het graf gebracht te worden; doch sederd weinig jaren herwaarts heeft men het geheim gevonden van 'er eenigen by 't leeven te houden door veelvoudige latingen; ja men heeft 'er gehad / die tot veertig malen toe gelaten wierden / want zoo lang als 'er kwaad bloed komt / laat men daar niet van af; en zoo haast als 'er dit bloed altemaal uit is / is den zieke / hoe swak hy ook zy / buiten gevaar; doch boter en vleesch is hem ondertusschen vergift / en zoo hy daar af at / zou hy perijkel van zijn leeven loopen. Eertijds placht men voor de geenen / die weer wat by kwamen / 't een of 't ander lekkers / en dat den eet-lust verwekken konde / toe te maken; maar tegenwoordig moeten zy zich te vreede houden met een sop van Koeje-vleesch en een kommetje rijs. Gemeenlijk schreeuwen en karmen deeze arme lieden / wanneer ze weer een weinigje tot hun gezondheid komen / van dorst / en bidden met gevouwene handen om een weinigje waters; maar de genen / die hen dienen / die hedensdaags swarten of Mestisen zijn / een gierig volk en zonder eenig mededoogen / geeven hen geen een droppel / of zy hebben 'er hun genot af / dat 's te zeggen / dat men hen de handen daar voor moet zalven; en om hun vuiligheid een glimp te geeven / reiken zy dit water den zieken zoo heimelijk toe / als 't mogelijk is / zeggende dat het den Dokter op hals en keel verbooden heeft. Wat zuiker en konfituuren belangd / daar hebben zy geen gebrek van; maar dit en is 't niet / 't geen 't meest tot de herstelling des gesondheids doet / welke in een heet land eer verkoelende dingen bereischt.

'k Zou daar by na vergeeten hebben een aanmerking te doen op de veelvoudige latingen ten opzichte van onze Europeërs; dat is / dat men hen / om hun koleur weer te krijgen en tot een volkomene gezondheid te geraken / ordonneerd twaalf dagen lang drie glazen met koeje-pis te drinken / een des morgens / een omtrent den middag / en een des avonds; maar gelijk deeze drank niet als zeer onaangenaam kan weezen / drinken zy 'er zoo weinig af / als 't mogelijk is / hoe zeer zy ook verlangen om zich weer in hun voorige gezondheid te zien. Deeze hulp-middel heeft men geleerd van d' ingeboornen des Lands / die meest altemaal Afgoden-dienaars zijn; en 't zy dat men deeze pis in drinkt / of dat men ze weg werpt / men laat ze niet uit het Gast-huis gaan / voor de gedagte twaalf dagen verstreeken zijn.

Op de tijding / welke wy na een verblijf van 15 dagen te Goa kreegen / dat 'er te Mingrela een Hollandsch Schip lag / 't geen eerst daags na Bata-

via

via stond te vertrekken / daar wy ook gaarne op 't spoedigst wilden weezen / want wy begonden 't reizen over land al moe te worden / vervoegden wy ons op den 29 van de voornoemde Maand na de gedagte plaats / daar wy des anderen daags middags eerst aankwamen / vermits het zoo geweldig stil was / dat wy naauwelijks wind konden voelen. Andersins is men gemeenlijk niet meer als zes / zeven / of acht uuren onder wegen / gelijk wy geen meer tijds in deese tocht toegebragt hadden / wanneer wy van Vizapour na Goa toe gingen.

Mingrela. Mingrela is een groot Vlek / een half mijl van de zee gelegen / in 't land van Vizapour. 't Is een der beste inhammen van gantsch Indien, en daar de Hollanders verversingen kwamen halen / zoo menigmaal als zy Goa kwamen blokeeren / en daar zy se ook noch komen halen voor hun Scheepen / die om den handel na verscheidene plaatsen van Indien stevenen; want men heeft te Mingrela zeer goed water en zeer goede rijs. 't Is derhalven niet soo seer om den koophandel / als om de ververschingen / die men te Mingrela kan krijgen / dat 'er de Hollanders een Kantoor houden; want alle de Scheepen van Batavia, van Japon, van Bengala, van Ceilon, en andere plaatsen / die na Suratte, Ormus, e.z.v. gaan / of die van de laatst- na d' eerst-genoemde plaatsen de streek zetten / komen daar aan; invoegen dat het 'er doorgaans zeer leevendig van zee-vaarend volk valt.

Vertrek van Mingrela. Wy vertrokken dan van Mingrela, na verding voor ons en onze Dienaars met den Kapitein gemaakt te hebben / op den 14 Juny. Ons Schip kwam met zijde van Persien af / en had order van onder wege te Bakanor aan te leggen / om rijs in te neemen / aan welke plaats wy op den 18 van de voornoemde maand kwamen. 'k Ging met mijn getrouwe Reis-broeders met den Kapitein aan land / die zich na den Koning ging vervoegen / om hem verlof te verzoeken van een zekere menigte van rijs te laden / 't welk hem den Koning gaarne toestond. Wy moesten de Rivier wel drie mijlen oproepen / daar wy deezen Koning vonden / zijnde langs het water gelegerd met tien of twaalf hutten / gemaakt van takken van palm-boomen. In des Konings hut lag een Persiaansche tapijt onder hem gespreid / en wy zagen daar vijf of zes wijven; waar van d' eenen hem waaiden met waajers van Paauwe-staarten / en d' anderen hem de Betel aanbooden / en de pijpen tabak stopten. d' Aanzienlijksten des Lands waren in d' andere hutten / en wy telden omtrent twee honderd menschen / waar van de meesten boogen en pijlen voor hun wapenen hadden. Ook hadden zy twee Elephanten by hen. 't Is te gelooven / dat zy elders wel eenige andere vertrek-plaats hadden / en dat zy hier gekomen waren / om de koelte / welke de boomen en eenige vlietjens maakten / te genieten / want voor de woon-plaats van een Koning zag 't 'er vry wat slegt uit. Den Koning verbolgens verlaten hebbende / en weer in onze Chaloup getreeden zijnde / stuurde hy ons tot een geschenk twaalf hoenderen en zes potten vin de palm, die wy met groote dank-zeggingen aannamen.

Komst by den Koning van Bakanor.

Wy lagen hier tot den 29 / wanneer wy weer onder zeil raakten; maar nauwelijks waren wy drie mijlen in zee / of daar ontstak zulk een afgrijselijke

ke wind / dat onze Stuurman geen beter middel vond / om het Schip met alles wat 'er in was te bergen / als weer ter plaatse te keeren / daar wy van daan gekomen waren / alwaar wy / na groote moeite daar toe aangewend te hebben / tegen den avond t' anker wierpen; maar de wind wakkerde zoo geweldig / dat wy genoodzaakt waren noch een anker uit te werpen; want wy wierden nu / vermits de wind geen vaste streek hield / na land toe gedreeven / en dat met zulk een kragt / dat wy in 't kort vier ankers verlooren. Een ieder begon nu met ernst op zijn Conscientie te denken / en men deed het gebed drie maal in twee uuren tyds. Omtrent den middernagt hadden wy alle onze ankers tot zeven in 't getal verloozen; invoegen dat 'er nu geen meer hebbende / en niet weetende wat aan te vangen / riepen onze Stuurlieden / dat een ieder zoude trachten zich te bergen / wanneer het schip tegen 't land stiet. Ondertusschen / terwijl wy nu niet anders als de dood verwachten / zag men op 't Kompas / dat de wind weer begon om te loopen / en een oogenblik daar na kwam ze met een groot geweld uit het land waajen. Terstond begonden de Bootsgezellen weer moed te scheppen. Met het aanbreeken van den dag wierd de wind Noord-Oost / en begon vry wat te gaan leggen. Eindelijk deed ons God de genade / dat wy ons / des morgens omtrent vijf uuren / drie of vier mijlen van land zagen. Hier op hield men raad / om t' overleggen / werwaarts men de streek zoude zetten / ter oorzaak dat wy geen ankers meer en hadden. Sommigen waren van meening / dat men weer na Mingrela behoorde te keeren; anderen dat men 't na Ponte de Galle zoude zetten / 't geen d' eerste Stad is / welke de Hollanders in 't Eiland Ceilon op de Portugeezen gewonnen hebben; want wy waren niet veel verder van d' eene plaats als van d' andere / en de wind was ons na alle beiden even gunstig. Eindelijk kwam men over een / dat men de steven na Ponte de Galle zoude wenden. Ondertusschen waren wy altijd in vrees / dat ons weer eenige storm beloopen / en tegen 't land aan werpen mocht / alzoo wy geen ankers hadden om ons tegen te houden.

Afgrijselijke Storm.

Onder onze Bootsgezellen was by geluk een / die lang met dit zelve schip gevaren had / en die ons verzekerde / dat 'er een swaar anker onder in 't schip lag / doch dat het maar een arm had. Men wenschte het wel te hebben; maar daar was zoo licht niet aan te komen / ter oorzaak van de menigte van koopmanschappen / die 'er in 't Schip waren. Niettemin besloot men ze aan een kant t' arbeiden / en twee Timmerlieden / die wy hadden / zeiden raad te weeten / indien zy 't anker maar krijgen konden / om het zoo wel te verhelpen / als of het beide d' armen had / 't geen zy ook deeden; invoegen dat wy binnen twee dagen weer t' eenemaal klaar waren.

Ponte de Galle.

Acht dagen daar na bevonden wy ons voor Ponte de Galle, en streeken eenigen van onze zeilen / om in de haven te komen / die een der kwaasten van gantsch Indien is / ter oorzaak der klippen / die zich hier en daar onder 't water verschuilen. Om deeze reden / zoo haast men een schip ontdekt / send den Gouverneur gemeenlijk twee Stuurlieden / om het binnen te

te brengen. Aldus geraakten wy eindelijk in de haven/ en vervolgens te land.

't Vond in deeze Stad niets aanmerkelijks / als noch eenige puinhoopen / welke de Mijnen en de Kanon-kogels daar gemaakt hebben / wanneer de Hollanders de Portugeezen daar uit verjaagden.

Den 25 July vertrokken wy van Porte de Galle, met een ander Schip als daar wy 'er mee gekomen waren / vermits het zelve bezigtigd zijnde / bevonden wierd / dat het deeze reis niet zonder gevaar konde doen. Aldus wierden alle de koopmanſchappen ontladen / en overgearbeid in het geen / daar wy mee na Batavia zouden gaan.

Den 6 Auguſti zagen wy het Eiland Nazakos genaamd. Den 17 ontdekten wy de kuſt van Sumatra. Den 20 zagen wy verſcheidene kleine Eilandtjes / en de kuſt van Java. Daags daar aan ontdekten wy Bantam, en wierpen eindelijk op den 22 Auguſti 't anker voor de reede van de ſchoone Stad Batavia.

Komſt te Batavia.

ACHTIENDE HOOFD-STUK.

Aard der Chineezen. Opvoeding hunner Kinderen. Kleeding en gewaad. Hun Huwelijken en veelheid van Vrouwen. Huizen en Wooningen. Geſchilderde muuren. Huisraad, en maniere van eeten. Begraaving van Dooden. Zeldzaame Konſten en Googchelaarijen van eenige Chineeſche Tijdverdrijvers of Bootſemaakers. Des Schrijvers vertrek met de Hollandſche Vloot van Batavia, en komſt aan Cabo de Bone Esperance, &c.

'k Zal niet onderneemen een beſchrijving van deeze niet minder vermakelijke als pragtige Stad te doen / dewijl 'er Nederlanders genoeg zijn / die deeze moeite al lang voor my genomen hebben. Alleenlijk ſal ik hier maar ſpreeken van eenige dingen / die ik 'er geduurende een verblijf van omtrent zes maanden gezien en opgemerkt heb.

Binnen Batavia zijn meer Chineezen / als andere Landaarden / en den Gouverneur trekt 'er zijn tol af. Meeſt altemaal zijn zy rijke Kooplieden / en hebben winkels van groote waardy. Alle maanden betalen zy aan den Gouverneur een Rijksdaalder / om verlof te hebben van een vlok hairs op het hoofd te dragen / zijnde het overige des hoofds t'eenemaal kaal geſchooren,

ren. De minsten van hen zijn in China gebooren / maar meest in Azia; doch hun voorouders / uit China gesprooten / hebben aan hunne nakomelingen te gelijk met de naam / hun meeste gewoonten / zeden / en Godsdienst overgelaten. Doorgaans zijn ze schrander van geest / listig in den koophandel / bedriegelijk om hun waren te vervalschen / en ieverig om inzonderheid den Kristenen een voordeel af te zien. Wyders zijn zy kloeke bazen in allerley ambagten / hanteeringen / en konsten / helden op zee / en ongemeen gaauw in 't stuk van de Navigatie / beminners van een goed getal Vrouwen / en uitsteekende Dobbelaars; maar dat het meest te beklagen is / elendige dienaars van den Satan. Hun kinderen / die zy gemeenlijk tot hun zeven / acht / of negen jaren naakt / of met een dun kleedtje om 't lijf laten loopen / besmeeren zy 't lichaam met Borreborry van 't hooft tot de voeten / wanneer zy maar 't minste letsel aan de zelven bespeuren. Deeze Borreborry is een soort van geele Indiaansche Saffraan / welke zy met Klappers-oly / Sandel-hout / en ook wel met andere dingen vermengen. Grooter geworden zijnde / worden zy in 't leezen / schrijven / en cijfferen / mitsgaders in 't Boekhouden / en wijders in alderhande konsten en weetenschappen / handwerken en ambachten / onderweezen en vlijtig voortgezet. De Dochtertjens leeren ook naayen / borduuren / braapen / en diergelijke vrouwelijke handwerken / en worden insgelijks in alderhande koopmanschappen geoeffend en bekwaam gemaakt.

Aard der Chineezen.

Opvoeding der Kinderen.

De kleeding der Chineezen op Batavia, gelijk ook in 't meeste deel der andere plaatsen van Oost-Indien, zijn doorgaans hembden van wit of blaauw katoen / met lange wijde neerhangende mouwen. Deeze hembden / of Kabayen, welke zy gemeenlijk over de naakte schouders dragen / hangen over hun broeken nederwaarts / die sommigen kort / en anderen tot aan de voeten toe komen. Zy dragen muilen of klompjens zonder over-leer / die vastigheid geeven door een klos-wijs pennetje / 't geen tusschen de groote toon en zijn gebunten komt. Den baard trekken zy zich uit / laatende maar alleenlijk eenige enkelde hairen boven de mond en aan de kin. Sommigen van de staatigsten en aanzienlijksten hebben een fijn gevlochten floersje / of een netje / fleys-wijze over het voor- en opper-hoofd heen gebonden / om de pronk en tot cieraad van 't hair / daar zy meest altemaal zeer hovaardig op zijn; ook bestrijken zy 't bywijlen / om het gladdigheid te geeven / met Klapper- of met andere oly; invoegen dat de geenen / die de Chineezen nooit gezien heeft / hen eer voor vrouwen als voor mannen zoude neemen. De Vrouwen dragen lang git-swart hair / zonder tuiten / doch met een knoop of slinger achter omtrent de nek gebonden. Sommigen hebben een linden / katoene / of dun kamerijksdoeks Baytjen, of boezem-kleedtje / los en lugtig over den naakten boezem heen hangen. Anderen gaan met het boven-lijf t'eenemaal naakt / behalven dat ze het schortje / of kleedtje van katoen / Fotas, of andere stoffen / wat hooger als andere Indiaansche Vrouwen / om de middel / en zelfs over hun nederhangende borsten / met drie of vier slagen om 't lijf omwinden / hangende hen vorders deeze kleedtjes tot de voeten toe.

Kleeding en gewaad.

Zy

Zy trouwen / zonder veel plegtigheden of ceremonien / dikwils meer Vrouwen / als zy beheeren konnen / of magtig zijn de kost te geeven; maar hier tegen hebben zy een gewoonte ingevoerd / dat ieder van deeze Vrouwen niet alleen zich zelven / maar ook den Man daar af verzorgen moet / indien ze niet dapper afgerost wil weezen. Niettegenstaande deeze menigte van Vrouwen / voerd d' eerst-getrouwde gemeenlijk / na haar Man / 't hoogste woord; doch 't gebeurd niet zelden / dat d' anderen / inzonderheid zoo ze wat goelijk zijn / zich daar dapper tegen zetten / en met kracht van vuisten de heerschappy trachten te verkrijgen.

Huwelijken en veelheid van Vrouwen.

De Wooningen en Huizen der ryke Chineezen binnen Batavia zijn van steen / kalk / en andere harde materialen gebouwd / en tamelijk ruim en groot / met kamers en vertrekken afgezonderd; doch de solderingen zyn niet bevloerd / maar in de mooiste kamers met Indiaansche matten beleid. d' Andere Chineezen / die van minder vermogen zijn / hebben in hun huizen en wooningen doorgaans duistere naare vertrekken / daar men selfs by daag wel licht diend te branden. De muuren / en deuren / zijn met Duivels-koppen / en veelderhande vervaarlijke Monsters beschilderd / waar door zy / selfs in het byzijn van anderen / somtijds hun gebeden doen.

Wooningen.

Geschilderde muuren met duivels-koppen, &c.

Doorgaans hebben zy weinig huis-raad / want daar bekommeren zy zich niet veel mede. 't Voornaamste dat men in hun wooningen vind / zijn matten / stoelen / banken / nappen / kruiken / en balyen / met wat aardewerk / koper / pinang-bekkens / en andere leuren. Hun spijs bestaat in alderhande wel-toegemaakte geregten / die den Man door sijn Vrouwen op een klein tafeltje / in zeven of acht of meer kleine schoteltjens / voorgezet worden. Den Man zit alleen aan dit tafeltje / of met andere Mannen vergezelschapt / maar nooit met sijn Vrouwen. Zy vatten de spijzen met twee kleine stokjens / die sy tusschen de vingeren van de rechter hand houden / zonder ooit met de handen in de schotel te tasten. Lepel-kost weeten zy zonder Lepels al slobberende binnen te krijgen. Den Man of de Mannen / hun maaltijd aldus geeindigd hebbende / komen de vrouwen / die zoo lang achter af hebben moeten staan / en neemen het overschot weg / 't geen ze ter plaatse draagen / daar sy de maaltijd zullen houden.

Huisraad.

Manieren van eeten.

Hun dooden begraben sy buiten de Stad Batavia, in een vlakte / die hen van de Nederlanders vergund is / en den naam van het Chineesch Kerkhof draagt. De Graben zijn van kalk en steen / boogs-wijze boven door metsel-werk bedekt. Hier komen de Chineezen somtijds met hun Vrouwen / Kinderen / en Vrienden / met zich brengende alderhande wel-toegemaakte spijzen / fruit / versnaperingen / en soo voorts / om de gunstige bystand aan de ziele van hun Naamaagschap by den Satan te verwerven / offerende hem ten dien einde / met nijgen en buigen / alle het medegebragte op / gelijk ook eenige stukken geschilderd papier / daar wonderlijke figuuren op staan. 't Zelve doen sy ook / wanneer sy hun dooden begraven. Als ze de spijzen nu dusdanig aan den Satan aangebooden hebben / deelen sy se onder malkander. Ook betoonen se bywijlen hun mildaadigheid wel in

Begraaving van dooden.

in den Nederlandsche Bootsgezellen / die daar als aanschouwers gekomen zijn / een gedeelte daar af te bieden / welke somwijlen door honger / nieuwsgierigheid / of onwetendheid / hier fouten begaan / die in een Kristen waarlijk verfoejelijk zijn.

Zeldsaame konsten en googchelaryen van eenige Chineesche Tijdverdrijvers.

Men vind onder de Chinesen ook veele Tovenaars / Teeken-bedieders / Waarzeggers / en konstige Bootsemakers en Googchelaars / die van d'eene plaats na d' andere reizen / om in gevaar van hun leeven / ten minsten soo 't schijnt / hun kost te verdienen. 'k Zag een diergelijk Gezelschap in de maand van December te Batavia dingen doen / die te recht voor wonderlijk konden gaan / en waar van ik den Leezer hier 't verhaal zal mededeelen.

Eerstelijk kroop een van den hoop onder een mand / die zoo eng was / dat hy 'er naauwelijks onder konde zitten. Terstond daar op stak sijn Makker met een bloote degen soo dapper door en weer door den mand / dat den geen / die 'er onder zat / luidskeels begon te schreeuwen / en het bloed van alle kanten door de teenen liep; maar zoo haast hy daar onder weer van daan kroop / kon men gantsch geen letsel aan hem bespeuren. Wy stonden verwonderd / dat niet een van deeze steeken hem getroffen had / daar nochtans de mand zoo geweldig naauw was / en den degen daar t' elkens door en weer door had gescheenen te gaan / en daar wy met onze oogen 't bloed daar hadden zien uitloopen.

Vervolgens nam een ander met wonderlijke gebaerden een Bamboes, die wel 18 of 20 voeten lang was / en onder de dikte van omtrent anderhalve span had / loopende vorders na boven allengskens scherper toe. Deeze Bamboes zettede hy met het dikste einde in den Gordel / dien hy om sijn middel om gewonden had; wanneer een ander van de bende / een jongeling van omtrent 20 jaren / met een lugtige loop den Bamboes-drager van achteren op de schouderen sprong / en in een oogenblik tot boven aan den top palmde / daar hy met sijn eene been op ging staan / zonder zich ergens aan vast te houden. Dit scheen ons geweldig wonderlijk; maar noch wonderlijker was 't wanneer den Bamboes-drager de stok los gelaten hebbende / zulks dat de zelve nu niets meer als op sijn gordel steunde / met wakkere schreeden heen en weer begon te wandelen / zonder zijn last te laten vallen. Dus wandelende / stak hy den buik / om den Bamboes des te beter in 't gewigt te konnen houden / dapper voor uit / en zettede de handen in de zijden / ziende geduurig opwaarts na de beweeging van den geen / dien hy droeg / en sijn lichaam daar gestadig gints en weer na buigende; invoegen dat wy klaerlijk bespeuren konden / dat deese konst door geen tovery / maar alleenlijk door een behendig en vaerdig balanceeren toeging.

Na dat den jongeling nu weder beneden gekomen was / en aldaar eenige kuurtjes aangeregt had / klom hy andermaal op de zelve manier na boven / en ging thans met de buik op het spits van den Bamboes leggen / steekende handen en voeten van zich / even gelijk men de vliegende Kupidootjes pleegt uit te schilderen. Met deeze vragt begon den Drager weer als voor heen

heen dapper met rasse schreeden heen en weer te wandelen / zonder dat men eens bespeuren konde / dat hy angstig voor sijn vragt was.

Voor de darde maal zettede hy de Bamboes wak boven op sijn hoofd / en den gedachten jongeling daar kruiswijs met de beenen onder 't lichaam op zynde gaan sitten / liep hy / zonder dat de stok nu eenig steunsel had / daar soo geswind mee voort / dat ik ieder oogenblik / wanneer hy sich omkeerde / niet anders dagt / of den ander zou van boven neer gekomen hebben; maar deese wist sich met d'armen soo wel in 't gewigt te houden / dat hy onbeschadigd met een vrolijk gelaat weer beneden kwam.

Maar nu zal ik een zaak gaan verhalen / die alle geloof te boven gaat / en dien ik hier naauwelijks zoude durven inboegen / indien 'er niet duizend nevens my oog-getuigen van geweest waren. Een van deese selve bende nam een klouwen touw / waar van hy het eene eind in de hand hield / en het overige met sulk een kragt na de lugt wierp / dat wy met ons gesigt het eind daar van niet bereiken konden. Thans klauterde hy met een onuitsprekelijke geswindheid by dit touw op tot soo hoog / dat wy hem niet langer sien konden. 'k Stond nu vol verwonderings / niet weetende wat hier van worden zou; wanneer 'er een been uit de lugt kwam vallen. Een van deeze tooveragtigen hoop raapte het terstond op / en wierp het in de mand / daar ik hier voor af gesprooken heb. Een oogenblik daar na viel 'er een hand / en terstond daar op het andere been. Om kort te gaan / alle de leden des lichaams kwamen aldus uit de lugt vallen / en wierden by malkander in de mand geworpen. 't Alderlaatste stuk / dat wy neer sagen komen / was het hoofd / 't geen niet soo haast d'aarde had geraakt / of den geen / die de stukken opgeraapt / en in de mand geworpen had / stolpte de selve 't onderste boven. Thans sagen wy voor onse oogen alle deeze leeden weer aan malkander kruipen / en in 't kort een volkomen mensch uitmaken / die terstond weer / gelijk voor heen / gaan en staan konde / zonder het minste letsel te hebben. Nooit ben ik soo verwonderd geweest / als toen ik dit wonderlijk werk aanzag / en ik twijfelde nu niet langer / of deeze verblinde menschen wierden van den Duivel daar in geholpen; want het dunkt my t'eenemaal onmogelijk / dat men door natuurlijke middelen iets diergelijks zoude konnen doen.

In January des jaars 1677. begon men ses Schepen te laden / om na Holland te trekken. Vermits wy nu insgelijks / zoo wel als de Hollandsche Soldaten en Bootsgesellen / begeerig waren om na een soo lang afweesen / en een omswerving van zoo veel honderd mijlen / ons liebe Vaderland en Vrienden weder te sien / beslooten wy deeze gelegentheid niet voor by te laten gaan / en hebbende derhalven versogt op een deezer Schepen mede na Holland gevoerd te mogen worden / wierd ons zulks beleefdelijk toegestaan; zelfs hadden wy ook d'eer van op de maaltijd genoodigd te worden / welke den Generaal gewoon is alle jaren by deeze gelegentheden aan de voornaamste Officiers van de Vloot te geeven.

1677.

Na dat wy dan afscheid van alle goede bekenden hadden genomen / lieten wy ons op den 9. February met een Chineesch schuitje aan boord bren-

Vertrek van Batavia.

gen / alwaar den Kapitein ons terstond een kamer aanwees / daar wy gedurende de reis ons verblijf in souden hebben.

Wy lagen noch drie dagen op de reede / eer wy de zeilen ophaalden. Den eersten dag kwam den Opper-koopman van het Fort / die register houd van alle de koopmanschappen / welke men inscheept / zoo voor Holland als voor andere plaatsen / volgens gewoonte in ons schip / om de memorie van alle d' ingescheepte goederen te doen leezen / en met den Kapitein van het schip / en de Kooplieden die daar mede gaan / t' oversien.

Den tweeden dag kwam den Majoor / den Advokaat-Fiskaal / en den Opper-Chirurgien / insgelijks in 't Schip / om aldaar te doen / 't geen hun bediening mede brengt.

Den darden dag kwamen de voornaamsten van de Stad / benevens verscheidene aanzienelijke Juffers / om nochmaals afscheid van hun Vrienden te neemen / 't geen niet toe en ging zonder dapper te drinken / en voor 't laatst noch eens helder uit de borst met malkander vrolijk te zijn.

Des anderen daags met den morgenstond haalde men de zeilen op met een seer goede wind ; invoegen dat wy eer door d' engte waren / als wy staat gemaakt hadden. Kort daar aan kreegen wy de Prinsen Eilanden in 't oog / van waar wy onze streek recht na Cabo de Bonne Esperance stelden / daar wy op den 68. dag van ons vertrek van Batavia t' anker wierpen / en alwaar wy des anderen daags met den Kapitein te land gingen.

Komst aan Cabo de Bonne Esperance.

NEGEN-

NEGENTIENDE HOOFD-STUK.

Uiterſte paalen van Afrika. Gelegentheid van Cabo de Bona Eſperanca. Waterbeek door het midden des zelfs vloejende. Cabo Falſo, en oorzaak van des zelfs benaaming. Bank voor Cabo Falſo. Cabo d' Aiguillas, en oorzaak van haar benaaming. Agnada de S. Bras. De Vleeſch baay, en waarom zoo genaamd. Daſſe-Eiland, en See-Robben by het zelve. Cornelia, of Robben-Eiland. Tafel-baay, en haar haven, Boſſchagien, &c. Beſchryving van den Leeuwen-en Tafel-berg, &c.

Uyterſte palen van Africa.

DE Weerelt word van de Land-beſchrijvers verdeeld in vier deelen/ daar van ſy het derde Africa noemen/ ſtrekkende inſonderheid Zuid en Noord/ word van Azia geſcheiden door het Roode Meir/ en te gelijk van Europa door de Middellandſche Zee/ hebbende ten Weſten de Grooten Oceaan/ van waar het na America wijdluſtig uitſtrekt/ en wederom na het Zuiden inbalt tot een ſmallen Land-ſtreek/ welke met eenige hoeken in zee uitſteekt/ daar van d' uitterſte punt genaamd word Cabo de Bona Eſperanca.

Gelegentheit van Cabo de Bona Esparance.

Het leid op de hoogte van ruim 34 Graden/ bezuiden de Middellijn des Hemels; vertoont haar van buiten aan met verſcheiden hoeken en bogten/ in welke de Zee ſchijnt door te vloepen/ hebbende hooge Bergen/ achter welken een vetten Heuvel/ daar een grazige Weide/ verciert met aangename en wel-ruikende Kruiden gelegen is. Midden door de ſelve ſtroomt een klare Waterbeek/ die uit de Bergen/ in 't Zuiden gelegen/ aldaar in zee uitlooſt/ van daar en Ooſtwaarts/ tot aan Cabo Falſo, krimt het inwaarts/ der zelver oever doorgaans met klippen bezet/ dat met Zuidelijke winden een lager wal maakt/ dervoegen de Schepen te nakomende/ in gevaar zijn van te ſtranden. De gemelte Cabo Falco, of Valſche Caap/ alſoo genaamt van d' Engelſchen Admiraal Candiſch, vermits hy deſen hoek voor Capo de Bonna Eſperanca aanſag/ daar ze nogtans van deeſe wel te onderſcheiden is/ door de drie hooge Bergen/ daar van de middelſte boven d' andere in hoogte verheven is; 't land niettemin laeger en vlakker/ ook bequamer gelegentheid om havens te bezeilen. De ſoete Rivier/ die ver boven de Tafelberg ſijn weg neemt/ leit binnen de in-

Waterbeek door het midden van Cabo de Bona Esperance vloejende.

Cabo Falso, en oorſaek van des ſelfs benaming.

wijk

Bank voor Cabo Falso.

wijk boven Falco; voor deselve leit een bank / die de Scheepen nootsaakt om ter zijden in te loopen. Ter selver weg is den naast aangelegenen hoek genaamt Cabo de Aiguillas, dat is 't Hoofd van de Naelde of Compasse / en dat vermits de Compassen aldaar van haar gewoone streek afwijken / en van 't Noorden na 't Oosten trekt. Vijf-en-veertig mijl be-oosten de Cabo de Bona Esperanca leit Agnada de S. Bras, in 't midden der selve een Eiland / dat onbewoond van menschen alleen een schuilplaats verstrekt voor wanschikkelijke Beesten / Vogelen / en Visschen; aan 't vaste land is 't hoog en heuvelig / met Bergen en Dalen / dat niettemin een goede weide verschaft / voor een groot getal van allerley vee / 't welk aldaar zich onthout. Van de Westelijke hoek valt het water (dat klaar en soet is) uit het Gebergte / dog is beswaarlijk om te halen / vermits de quade Stranden een moeijelijke arbeid geeft om te landen; ook leit de Reede voor alle Winden open / behalven als hy uit het Noorden waait. De Vleesch-baay aan gene zijden der Rivier (die tusschen deeze en die van S. Bras een scheidinge maakt) is alzoo genaamt om d' overvloet van Vee / 't welk Pieter Both in sijn tijd aldaar vont; gelijk de Vis- en Mossel-baay (be-oosten Cabo Tallado) van de selve om dier oorzaak alzoo genaamt zijn.

Cabo de Aiguillas, en oorsaek van haar benaming.

Beschrijving van Agnada de S. Bras.

Vlees-baei, en waerom alsoo genaamt.

Tot soo verre is het om de Oost soodanig als wy verhaalt hebben. Wat om de Noord belangt / beginnende van de Baja de S. Martin, is 't langs de Strand vol Klippen. Wat 'er naast aanleid is de Baai van Saldanha; en herwaarts aan leit het Eiland Elisabeth, by Spilbergen genaamt het Dasse Eiland, gelegen op 33 Graden en 40 Minuten / 2 mijlen van 't vaste land; beslaat in sijn omtrek een mijl gaans / heeft aan de Oost-zijde bequame haven / om met de Scheepen te setten op 16 vademen wit zand-grond / omtrent een gootelinghs schoot van 't Land / het leid lager aan Zee / en met Klippen beset / alwaar haar een meenigte van Zee-Robben onthouden / gelijk op 't Land veel Wild-gedierten; maar geen varsch water daar te bekomen is. 't Eiland Cornelia, by de gemelte Spilbergen, 't Robben-Eyland geheten / leid een mijl van ons af / is wat grooter en hoger als 't voorgaande / doch in Dieren en Vrugten het selve eenigsins gelijk.

Het Dasse Eyland.

Het Eyland Cornelia, anders Robbe-Eyland.

Nu komen wy tot Cabo de Bona Esperance, met welke naam dese gantsche Landstreek / en der selver Inwoonders bekent staan; anders is haar naam de Tafelbaay, hebbende een bequame Haven voor een groot getal Schepen / welk een half mijl t' Zeewaart op 8 / 10 / en 15 Vademen Steen-gront konnen neder setten / leggende beschut tegen veel winden / (hoewel by dijsig weer / veel schielijke stormen van tusschen 't gebergte hervoort komen /) doch die de Schepen meer vrees als gevaar veroorsaken. Van Land zijn digte bosschagien / en nare Wildernissen / omset met dikke Boomen / welkers Schorse sappig en ros van verwen zijn: Onder haar digte takken konnen geheele Heyr-legers verschuilen, maar voornamentlijk verstrekt het voor Leeuwen / Tijgers / Adderen-gebroetsels / en andere afgrijselijke Wanschepsels / (van welke nader verhaalt sal worden.) Tussen / en agter de Berg zijn lage Valeyen / op welke het Vee sigh kan verlusten / in een grasige Weide / versien met overaangename en welruikken-

Tafelbaay, en haar Haven.

Bosschaagien en Wildernissen op de Tafelbaay.

Valeijen, en bequame Weiden voor het Vee.

kende kruiden en bloemen. Midden door de selve bruisen de beekjens/ met een overaengenaam soet en koel water.

Behalven de Bergen binnen 's lands gelegen (daar van sommigen met sneeuw bedekt zijn) leggen alhier ter plaatse twee hooge bergen: Namentlijk/ de Tafelberg en Leeuwenberg, dese soo genaamt om datse als een leggende Leeuw vertoont/ als ook om de Leeuwen die aldaar sigh onthouden; se is rondom met lang Gras/ aangename Kruiden/ en welruikende Bloemen versien; se heeft een steilen spits/ die beswaarlijk toegank maakt/ en by deisig weer/ in de wolken verbergt. Aldaar is weinig geboomte/ dan na de Valeyen; welke na de Tafelberg nadert/ heeft het een vrugtbaren landsdouw van veelerley vrugten.

Leeuwenberg.

Maar de Tafelberg/ soo genaamt om haar gestalte/ is ongelijk grooter/ en ook beswaarlijker om op haar hoogte te geraken. Ik die dese reis onderstaan heb/ weet 'er dit volgende af te seggen.

De Tafelberg.

Na een en een half uur gaans van de strand/ komt men aan den voet des selven bergs/ en opwaarts gaande over een smalle weg/ verheven als een Ka-Dijkje/ dat omtrent halver hoogte komt te eindigen; ter wederzijde desen weg is een aflopende laagte/ en boven dien/ ter rechterhand een sterk aflopende waterstroom/ die langs dese Valley/ met Klippen/ Spelonken/ en digte Bosschagien beset/ een schuilplaats verschaft voor 't wildgedierd des Wouts. De Klippen/ die den weg moeyelijk om te gaan maaken/ benoodzaakt den Reisiger dikwijls ter zijde af/ en in de Valeyen te treden/ dus door de menigte der Steen-rotsen en Klippen/ tusschen heen/ en overklimmende; doch de weg valt te dragelijker/ vermits men onder de schaduwen der boomen/ voor de stralen der Sonne kan verschuylen. Naderende een stuk weegs boven de helft der hoogte/ komt men aan een smallen weg/ nauwlijks vier voet breed/ latende ter slinkerhand een hoog opgaande rots/ diens top-punt tot den Hemel schijnt te reiken; en ter rechterhand daald dit nederwaarts tot een afschrikkelijke diepte/ soo dat men (om niet nederwaarts te vallen) by 't gras en andere struiken/ moet vast houden.

Van dese weg komt men eindelijk tussen twee groote overhangende Klippen. Verwonderens-waardig is 't/ dat groote Steen-rotsen in 't hangen des bergs gevest staan/ waar van ook somtijts groote brokken afstorten/ dat een ysselijk gelupt geeft. Tot de kruyn des bergs nadert men tussen de gemelte kloof die aan weder zijde als hooge muuren verstrekken/ alleenlijk een smalle doortogt maakt. De bodem des Bergs is met effen steenklippen als bevloert; de hoolen en kuilen sijn bezet met klaar water/ dat den dauw en veelvoudige wolken aldaar overlaat. Van daar ziet men na alle zijden wel veertig mijlen in 't rond. De huisen/ schepen/ en stranden/ omtrent de Baay/ zijn als stofkens in de oogen der geenen die op de Berg zijn. Het gras en loof wast daar hooger en weeliger als in de dalen en weiden/ overmits de winden aldaar (door de hoogte) weinig blasen/ en veel met wolken zijn beset. Daar komen wel Rheën en Steen-bokken/maar voor wreede Dieren schijnt het te hoog/ alzoo die om laag in de kloven der

Groote overhangende Klippen aan de Tafelberg.

Steen-rotsen en nare Wildernissen haar onthouden. Onder de lange Struiken/ Distelen/ en Doornen verschuilen de Adderen en Slangen. Maar dat 'er Visschen in seeker Water-poelen souden weemelen/ is een louter verdichtsel.

Getempertheid des Luchts.

De lucht is 'er redelijk gematigt en gesont. Voor den dorst is 'er goed en smakelijk water/ dat ligt te bekomen is. Tot Spijs ten dienst des menschen zijn hier overvloedige vrugten van Vee en Veld/ van het welke in 't bysonder verhaalt sal worden.

TWINTIGSTE HOOFD-STUK.

Elendigen staat der geboorene Inwoonders van Cabo de Bona Esperanca. Maniere van Kleeding. Waarom Hottentots genaamd. Hun Spijze en voedsel. Ongemeene snelheid in het loopen. Aanmerkelijk voorbeeld van der Hottentotten onbuigsaamen aard. Afbeelding van hun Schuil- en Verblijf-plaatsen. Vreemde manier van vryen en Huwelijken. Opvoeding der Kinderen. Handel en Koopmanschap. Onderscheid in staat en waardigheid. Wapenen en Oorlogs-geweer. Maniere van Godsdienst en van Begraavinge, &c.

Elendige staat der Inwoonders.

NA de beschrijving deser Gewesten/ aanvangen wy der selver Inwoonders/ van welk het wel noodig was een ander Heraclites her-voort te doen komen/ die haar beklaaglijke stant en blinden woethept al aan beschreide; want behalven d' elende die sy met alle menschen/ om der sonden wille onderworpen zijn/ is ook nog te geloven/ dat den vloek over de Kinderen Chams (van de welke sy afkomstig zijn) op haar leid tot desen Dag. Sy zijn in 't gemeen klein/ mager/ en rank; en zoo afschouwelijk/ vuil/ woest/ en wild; dervoegen men in haar niet meer menschelijk kan bespeuren/ als dat se 't uitterlijk zijn/ en na zeden den aard der beesten meer gelijk. Sy zijn dan van een middelbare gestalte/ van een roos-geele verw/ doch soo niet van natuur als wel ter oorzaak van vet en smeer/ waar mede sy haar lichaam bestrijken/ en in de Son dus opdrogen: Dat meer is/ over het gantsche lichaam hebben sy kerven en hakken gesneden/ in welke sy allen alle vuiligheid van geslagte beesten/ niet opvullen/ en veel vet bestrijken/ 't geen soo sterken en vangen lugt van sich geeft/ dat men haar/ eer sy gesien worden/ door de stank konnen vernemen/ en in

dit

dit smeeren zijn sy onverzadig; want wanneer sy door eenige middelen in der Hollanders wooningen weten te geraken/ vervoegen sy sich terstond by de vleyskketels/ alwaarse dan hare huiden ernstig besmeeren/ en strijken met het vet en swart van de Ketel/ waar mede sy meenen haar lichaam wel gereinigt te hebben. Hier by komt noch haer uitterlijke vercierfel/ bestaande in de maagen en darmen der geslachte beesten/ die sy om den hals/ armen/ en beenen vlechten; de selve verstrekt haer met een voog een sak/ in de welke sy haer Tobak/ Pijpen/ en andere kleinigheden weten te verbergen. Haer nackte opperleden hebben sy omgeslagen met een huid van Bokken- of Robbe-vellen/ hebbende het hair na binnen gekeert/ die sy om den hals toebinden/ en alzoo als een Mantel gerond zijnde/ voort tot de billen laten af hangen. Sy bedekken haer Schamelheid met de staert van een Schaap/ dat achter met twee bantjes word vast gebonden/ haer voeten zijn geschoeit met soolen van beeste-vellen; het hooft van de zelve vellen bedekt/ op welke/ tot cieraad/ veeren van Struysen en andere Vogels opgeregt zijn. Eenige dragen kopere Penningen/ ofte snoeren van geslepen Schelpen en Koralen om den hals. Anderen hebben Arm-banden van kleine stukjes kooper of yser/ en andere stoffen/ die in 't midden doorboort zijn/ na de bevattingen van hun geest wel gemaakt.

Maniere van kleeding.

De naam van Hottentots, (die haer by alle volkeren nu bekend maakt) is'er allereerst van de Hollanders gegeven/ om datse hart van spraak/ en beswaarlijk te verstaan zijn; want de woorden die sy voortbrengen/ en verre uit de keel/ met een schor geluid/ al hakkelende op halen/ geeft een geluit als de Kalkoensche hanen. D' Oorzaak hier van/ spruit niet alleen uit een quade manier van leven/ die sy houden in spijs en drank/ en anderen ongematigheid/ maar ook in de jong gebooren kinders schijnt dit gebrek/ met al dat geslagt gemeen te wesen. Haer gewoone Spijsen zijn Beesten/ Vogelen/ ofte Vissen/ en allerley vrugt des Velds. Hier van is haar voorname voedsel eenige wortels die van goeden smaek zijn/ in gedaante en verwe als de Pastinaken. De doode Beesten/ en Vis (hoe zeer dat het ook stinkt/ en dat door siekte en andere toevallen gestorven is) word van haar raauw en gulsig ingeslokt/ scheuren 't met handen en tanden van een/ als de wilde Dieren des Wouts; sy betoonen niet de minste kennis te hebben van Beesten te slagten/ noch Jagen/ of Vogel-vangen/ veel min van Visschen/ leeven alleenlijk van 't geen d' Aerde van sig selfs voortbrengt/ weeten van koorn noch most/ bouwen of planten/ maayen oogsten/ in desen deele de onredelijke beesten gelijk.

Waarom Hottentots genaemt.

Haar Spijse en Voedzel.

Haar drank is water/ ook somtijds melk van de Dieren/ doch door de ommegang met de Hollanders leeren sy ook Brandewijn/ en andere sterke gemengde Wateren drinken/ en Tabak rooken/ dat sy alle sonder o[illegible]erscheid inswelgen; doch konnen niet veel wegen haar swakheid verdragen/ sulks sy van een weinig dronken en vol worden/ onder welk sy dan met schreeuwen en roepen groot misbaar bedrijven. In 't loopen zijn sy soo uitneemend snel/ dat se niet ligtelijk agterhaalt konnen worden/ dat in haar dief-stal/ ('t welk doch haar aller aart is) dapper te stade komt; doch

Ongemeene snelheid der Inwoonders in het loopen

Haar diefachtige aart.

Haar overmatige begeerlijkheid na koper, &c.

haar begeerlijkheid strekt voornamentlijk na koper / yser / en diergelijke waaren / doch nimmermeer na kleederen / dat haar maar tot een last soude verstrekken / en alsoo noode die tot hun derel aantrekken / als wy van de zelve ontbloot wesen. Hier van heeft men een aanmerkelijk voorbeelt gesien in seeker Hottentot / die door last der Hollandsche Maatschappy na Batavia wierd overgevoert / en aldaar op sijn Hollands gekleed / der selver spraak geleerd / ten einde door dit middel / tusschen de Hollanders en sijne Lands-lieden een Taalman te konnen dienen / en wanneer goede zeden geleert hebbende / de sijne door een goed voorbeeld te konnen winnen; maar als hy nu op Batavia genoeg uitgeleert hadde / wierd weder herwaarts na de Caap, en binnen 't Vlek de Goede Hoop gebragt / daar hy zoo lang verbleef / tot dat gelegentheid sag om te ontloopen; 't welk ondernomen hebbende / scheurde 't Hollandsche gewaad van 't lijf / en verboegde sig wederom by sijn eigen Landaard / der selver gewoonte met smeeren en strijken weder aanneemende / hing het Robben-vel weder om de huid / en deed blijken dat soodanige manier van leeven hem best behaagde.

Aanmerklik voorbeeld der Hottentotten onbuighsame aart.

Beschrijving van haar Schuil- en verblijf-plaatsen.

Sy hebben geen hutten daar in zy konnen vertrekken / als alleen seekere heggen / bestaande in een opgeregten staak / daar twee stokken kruiswijs over geleid zijn / met eenige vellen van Robben of andere Dieren overtogen / even als een Sonnen-scherm. De Hollanders noemen 't Verkens-kotten; in het selve verbergen sy haar met Vrouw en Kinderen / en bewoonen het land by buurtschappen / elk man sijn eigen huisgesin hebbende; weeten noch van trouwen en ten Huwelijk uitgeven / self een eigen en bysonderen manier van vryen hebbende; namentlijk / die een Vrouw begeert / spreekt des selfs Ouders tot dien einde om verlof aan / en wanneer die sulks toestemmen / is de Dogter gehouden soodanigen persoon tot haar Bruidegom en Man aan te nemen; na welk besluit de Bruid aan de Bruidegom (mogelijk voor een gouden keten) een vette Koe-darm om den hals werpt / die hy soo lang moet dragen / tot dat ze door ouderdom afvalt; 't welk by haar soo veel is / als de bevestiging des Houwelijken Staats.

Manier van Vrijen ofte Huwelijken.

Opvoeding der Kinderen.

Haar kinderen houden zy kort by een. De jonge zuigelingen hangen gemeenlijk de Moeders op de rug / en willende zuigen / werpen sy de borsten (die zoo lang zijn dat se dikwils tot de navel neerhangen) over de schouderen. Door lange verkeering met de Hollanders / hebben sy eindelijk die kennis bekomen / dat se waren verhandelen konnen / 't welk bestaat in Vee / dat se op sekere tijden des Jaars / aan 't Kasteel de Goede Hoop, met geheele scharen te koop brengen / en verhandelen / tot verversching van de afgaende en aankomende Scheepen. Die 't meeste Vee heeft schijnt by haar als by andere / de grootste eer bewesen te worden; want men bespeurt onder haar een meerder en minder magt / en die de meeste achtbaarheid en aansien heeft / hangt men het smerigste vel om 't lijf; dragen ook wel een klein stokken in de hand / dat aan 't einde met een Vosse-staart vast is. De Wapenen hebben sy van outs al gehandhaaft tegen haren Nageburen / en bestaat haar Geweer in een Assagaay / Boog- en Pyl-koker / met welke sy de Hollanders te keer gingen / doen sy met haar in Oorlog waren / ont-

Handel en Koopmanschap.

Onderscheyd in staat en waardigheid.

Wapenen en Oorlogs-geweer.

staan

staan uit het bouwen / en planten / der Nederlanders / op haar bodem / waar op sy voorgaven dat men haar te na quam; dog haer beste geweer is altijd het lopen geweest / het welk (gelijk alree gesegt is) sy soo snel konnen doen / dat men met een goed Paerd haer nauwlijks kan achterhalen. Van haer Godsdienst is weinig te zeggen / vermits men hier van qualijk bewijs af geven kan. Doch soo veel is 'er van / datse somtijds in een duister Hol by een komen / en aldaar met singen / springen / en hand-geklap malkanderen onderhouden. Ook teekenen sy met een roode Steen eenige streepen en kruissen aan het Voorhoofd / waer op dan haer vergaderinge scheid.

Manier van Godsdienst.

Haer Dooden worden al zittende moeder naakt in een diepen put geset / sonder eenige uitterlijke Lijk-pligten: Maar op datse van 't Wildgedierte niet souden weder opgekrapt en verslonden worden / bedelven de selve met Aarde / en brengen een hoop Steenen te samen / die sy over 't Graf leggen.

Maniere van Begravinge.

EEN-EN-TWINTIGSTE HOOFD-STUK.

Gestalte en aard der Leeuwen, Tijgers, en Rinocerossen, of Neus-hoorns. Of dit Beest den Eenhoorn der Ouden zy. Beschryving der Luipaarts, Panthers, Jakhalzen, Buffels, Schaapen, Harten, Rheën, Steen-dassen, Steenbokken, Yzer-varkens, Land-Schildpadden, Slangen, &c.

NU sullen wy een kort berigt geven van de aard en gestaltenisse der beesten / die sig hier omtrent onthouden.

Voor eerst dan komt in achting den Leeuw / een Konink aller Dieren / zoo door kracht als woestheid / is in groote verscheiden / na der jaren en verscheidentheid der Landen daar ze geworpen zijn. Alhier worden wel d' alderschrikkelijkste van gestalte gevonden; andersints zijnder op ander gewesten van dit zelve deel des Wereldts / zoodanige die niet opwassen in leden en breedheid als de Engelsche Honden; sy hebben een rustig en vierschotig hoofd / groote oogen / met kleine oogen-leeden / die niet beslaan konnen den omtrek der oog-appel / en is dit d' oorzaak dat se met open oogen slapen; zijn breed van Neus en Muil / de Lippen dun / waar van de bovenste d' onderste overdekt. Behalven haar twee rijgen groote Tanden / hebbense vier grooter / die soo scherp zijn als Sagen; en het is verwonde-

Gestalte en aart der Leeuwen.

 rens

rens waerdig / dat de hardigheid des ysers door haar tanden verbrijzeld word / maar niet het hout / daar om bestaan haar Gevangenissen uit houte kotten. De hals is matelijk dik / de borst sterk / en middelbuyk ranck. In de voorste voeten verschuilen sich onder een ruigen huid vijf teenen / in de achterste vier / alle gewapend met yselijke klaauwen. Aan haar geelverwige Manen (die van de hals aan wederzijden afhangen) word den Leeuw onderscheiden van de Leeuwin / als die daar van ontbloot / daar en tegen met twee Melk-mammen versien is. Haar gebeente heeft soo een uitnemende hardigheid / dat het (tegen malkander geslagen) vonken vuur geeft / en haar krachten zijn soo dapper / dat se met een ruk een levendig mensch van een kunnen scheuren. Haar gang is eenparig / en niet met sprongen / of een vierboetige loop; alleenlijk als sy vervolgt worden / rennen sy door Hagen en Struiken / en weten soo voorsigtig te zijn / dat se met de staart hare voetstappen uitvegen / zulks dat men lichtelijk 't spoor bijster word. Sy lossen de Spijse (verzadigt zijnde) uit de Maag / wanneer sy vluchten willen / ofte siek zijn; het een om lichter te wezen / het ander om de gezondheid / want zijn veel siekten onderworpen / insonderheid (zoo de Genees-meesters zeggen) de Koorts / met overloop van de Gal: En onaangesien haar sterkte en woestheid / zijn se niettemin met vreese en verschrikkinge bevangen / het welk d' oude Natuur-kenners ontkent hebben / en elders haar zelven tegenspreken. d' Ervarentheid heeft geleerd / dat / die alhier (op de Tafel-berg / of Leeuwen-berg) overvallen worden van de Leeuwen / dese list gebruiken: Om 't gevaar t' ontkomen lossen op haar aankomst Buspoeder uit een Roer / voor het welk sy vlieden; maar dat ze ook op de vlugt gebragt konnen worden door 't gekraai van een haan / is vals bevonden; want wanneer dit by ons in 't werk is gesteld / is bekend geworden dat de Leeuw niet alleen onvertsaagt was voor de Haan / maar dat hy de selve met de Hennen weg nam en verscheurden. Sy leven van den roof der beesten / en vrugten des Velds. In 't hoeden voor haar Jongen zijn se seer getrouw. In de lust tot versaming boven maten geil; dervoegen menigmaal met anderen aard van Dieren haar lust volbrengen / van welke dan wederom nieuwe Gedrogten hervoor komen / die onderscheidentlijk / op sich zelven geaard / een nieuwe beschrijvinge vereischte; maar ons voornemen is alleen der sulke te verhalen / die alhier bekent en in 't Vaderlandt vreemd zijn.

Gestalte en aart der Tygers.

Wy voegen hier dan aan den Tyger / een naam / die in de Armenische spraak / ten opsigt van sijn snelheid / een pijl te seggen is.

De Rivier be Tygris droeg insgelijk dien naam / om dat ze uitnemend snel in de Oceaen uitstroomde: hierom hebben d' oude Schrijvers / dit dier om sijns naams wille / geswind en vaerdig willen hebben / de luiden wijs makende dat ze uitnemend konde lopen: Opinus vergelijkt se dierhalven by de weste wind; doch d' ervarentheid en voorvallen van onze tijd / hebben dit gevoelen van valsheid overtuigt; want men behoeft nimmer te vreesen voor dit Dier / als men maar op plaetsen is daar men in 't rond alles beoogen kan / maar wel in Kreupel-bosschen / Hagens en Spelonken / uit

welkers schuilhoeken het sijn roof weet te bespieden/ aen te vallen/ en te verscheuren/ en dat soo schielijk gelijk de Kat de Muis; doch wanneer hem dese sprong komt te missen/ gaat het met een tragen gang/ al brullende weg/ treurig zijnde/ dewijle sijn loop soo geswind niet en is om sijn roof te vervolgen; en dit sijn ongeluk komt niet alleen den Menschen/ maer ook Wolven/ Herten/ Geiten/ en ander Wildvang wel te stade/ zonder welke het niet moogelijk was/ dat eenig Dier (uitgenomen d' Eliphant) voor sijn kracht bestaen konde/ waerom het ook niet lichtelijk gevangen word. Hy wassen op tot de groote van een Leeuw/ heeft glinsterende oogen/ een breede muil/ met yselijke scherpe tanden; en immers soo grimmig zijn de klaeuwen aen de pooten. Sijn huid is verciert met verscheide vlekken/ in welke het in schoonheid soo verre d' andere wilde Dieren te boven gaat/ als de Paauw d' andere Vogels/ sijn reuk is soo sterk/ dat hy in deesen deelen (de Civet-kat uitgezondert) voor niemand behoefd te wijken.

Aart en gedaante van den Rinoceros.

De Renoceros (na de Griekse/ en volgens onse Taal Renoster/ of Neus-hoorn genaamt) is niet wel levendig te vangen/ wegens des selfs sterkte/ en groote verwoedheid. Sommige wanen dit Dier den Eenhoorn te zijn/ is in kragt en grootheid den Oliphant in veel deelen gelijk; doch vermits sijn korte beenen soo hoog niet: Sijn Muil by na als die van een Varken/ doch niet zoo spits; den Hoorn groeit hem boven op de Neus/ die op den top scherp word bevonden; van verwen zijn se Bruyn-groen/ en niet swart/ als sommige verkeert schrijven; eenige evelwel zijn graau/ die ook wel 't meest geagt zijn/ en by d' Indianen in groote waerden gehouden; sijn huid is oneffen/ geschrompen/ en als met schilden gewapend/ 't welk soo hart is/ dat met een Sabel nauwlijks is door te houwen; des selfs hoorn/ huid/ tanden/ vlees/ klaauwen/ bloed/ en selfs den drek schrijven sommige voor vergift goed te zijn.

Wy souden van dit Dier (als ook van de anderen) omstandiger verhaal konnen geven/ maar wy hebben belooft kort en eenvoudig te zijn/ en 't geen wy daer van gezien hebben neder te stellen/ de waarheid daar aan te beproeven/ met dit te bevestigen/ en 't ander van dwalinge t' overtuigen.

Of dit Beest den Eenhoorn der Ouden is.

Voormaals is veel geschreven van den Eenhoorn/ des selfs gestalte en eigenschappen; maar in dit woeste deel der aarden (in welke alle vreemde en wreede dieren hervoort komen) en is 'er geen te vinden/ en konnen ook niet bespeuren dat diergelijk geweest is/ of 't moeste de voornoemde Rhenoster wesen; daar van het volk/ dat hoger aan woonen/ en al redelijke geoeffende sinnen hebben/ my hebben verhaalt dat dit 't zelve beest is dat d' Ouden den Eenhoorn genaemt hebben; en voorwaar ik zoude niet vreemt wezen van dat gevoelen/ alzoo de selve in aard en gedaante met alle oude Schrijvers over een komt; zulks wy zouden besluiten dat het Dier ('t welk in de H. Schrift/ en andere Schrijvers/ den Eenhoorn is genaamt) een en 't zelve is dat men thans Renoceros noemt/ een naam die de Grieken (welke dit Beest voormaals onbekend was) haar aldereerst

gegeven hebben / gelijk in de navolgende tijden / meermaels gebeurt is. Om hier toe een voorbeeld uit veelen by te brengen: De Hollanders / die in dese eeuwe veel Landen / Volkeren / en Dieren ontdekkende / hebben maar slegts namen gegeven / naar eigen goed-dunken / sonder acht te geven op de aard en eigenschappen der selve / en om geen andere reeden hebben sy dat breeslijk Zee-gedrogt / de Zee-Eenhoorn genaamd / om dat 'et een lange hoorn / in 't voorhooft uitsteekt / gelijk men verhaald van de Land-Eenhoorns / nu genaamt Renoceros.

Luypaarts en Panthers. Maar om niet wijders af te dwalen / van ons voornemen / siet men hier noch beesten / die genaemt worden Luypaerts en Panthers / hebbende een veelverwige huid / gelijk de Tygers / van de welke sy in aerd en gestalte / minder verschillen als by ons de Honden; sy vermengen sich zonder onderscheid / met ander slag van Dieren / uit welke dan weder andere wanschepsels voortkomen.

Jakhalsen, De Jakhalsen / zijnde de Vossen aldernaest gelijk / onthouden haer in de hoolen der bergen / en in 't diepste van het Woud / maken aldaar een verschrikkelijk gehuil / even als de Honden / inzonderheid in de avondstond / en nacht / op welk geluid sy alle by een komen / als of ze geroepen wierden / by een vergadert zijnde / gaet elk sijns weegs op de roof / en verschoonen geen Dieren / dan die haar te magtig zijn; men dient sorgvuldig over haer de wacht te houden / alzoo sy de menschen op 't lijf vallen eer men 't weet / zijn een verradisch en lustig Dier / bijten in lijf en beenen / en waer maar vatten konnen.

Wonderlijk graeg na menschen vlees. Zy zijn seer verslingert op Menschen-vleesch / zulks sy de doode Lijken niet en sparen uit d' aerde te krabben / doch hier tegen versien sigh de Hottentotten / door de Graf-steden met steen te verzorgen / als voor verhaalt is.

Gedaente en aart der Buffels. De Buffels zijn doorgaans grooter dan de Ossen / maar in gedaante den zelve seer gelijk / doch mager en rank; 't hoofd en beenen (ten aansien der anderen leeden) klein / hebben een dikken en harden huid / die met krullende hairen bezet zijn / doorgaans swart / met een gladden kalen staart / de hoornen zijn agterwaarts gebogen / de lippen dik en omgekrult / sy schijnen ten eersten aansien tam / maar wanneer se van haar gewoone weiden worden afgewent / zijn se heel verwoet / en opgehitst zijnde dol en onstuymigh / echter kan men haar met 'er tijd temmen / en tot de ploeg bequaam maken.

Schapen met bovenmaten sware staerten. Herten, Rheen, Steen-dassen. Steen-bokken. De Schapen die hier zijn hebben lange staarten / welkers groote en gewicht het vierdendeel van 't dier uitmaakt. Op de Bergen springen de Herten / Rheen / niet geheele heyrscharen. Daar loopen de Steen-dassen zonder getal: deeze zijn in aart de Vossen gelijk / maar grooter / hebben een ros-verwige wollige huid / een hooft dat aan wederzijden wit en over de neus swart is. De Steenbokken zijn ongelijk schoonder en grooter van gestalte als een Hert / versien met twee lange gekartelde hoorens / en langs haar veelverwige rug een swarte streep; het word onderscheiden van de Steen-geit door een swarte baard / afhangende onder de muil.

Noch

Noch zijn hier Yzer-verkens / Land-Schilpadden / veelderlei geslacht van Slangen / en andere Dieren meer / waar van eenige genoegzaam zijn bekent / sommige gezien / en alle beschreeven zijn.

Yzer-Varkens, Land-schildpadden, Slangen.

TWEE-EN-TWINTIGSTE HOOFD-STUK.

Gestalte en aard der Vogelstruizen, en Pinguins. Oorzaak des dwalings van Plinius aangaande de Pigmeën. Beschryving der overige Vogelen, welke op Cabo de Bona Esperanca gevonden worden, &c.

WY gaan over van de Beesten tot de Vogelen / welke alhier veelerley / en zoo menigvuldig zijn als elders ter weereld / doch sommige by ons wel bekent / anderen zeldzaam / en alle doorgaans niet soo afschrikkelijk / als wy van de Beesten gesegt hebben / doch niettemin verwonderens waardig / zoo die geene welke over land / als die over 't water zich onthouden. Voor eerst is ons bekent de Vogel-Struis, d' aldergrootste van alle Vogelen; kan staande op sijn voeten het hoofd zoo hooge verheffen / dat boven een man te paard uitsteekt / maar na haar groote zijn ze dapper bot en onvernuftig / in spijse en drank uittermaten gulzig / verswelgen alles wat hun voorkomt / zelfs allerley metalen / maar dat se dat zouden konnen verteeren is op de proef vals bevonden; vermits op zeeker tijd een gedoode Struis is ontleet / en in de maag gezien alle de stukjes koper / yser / en spijkers / die eenige tijd voor sijn dood hadde in geslokt; maar men bespeurde eigentlijk geen steen / met welke deeze Dieren soude geboozen worden / als sommige geschreven hebben. Ten opzichte van haar groove leden hebben ze een klein hooft / luttel hersens / en weinig begrip; sulks als sy haar hooft in de struiken verbergen / wanen wel bewaart en veilig te zijn; dervoegen men haar ligt kan vangen: ja haar botrigheid steekt uit onder andere Vogels gelijk de Hottentots van andere menschen; sy hebben een kleene maar scherpe bek / haar beider oogscheelen zijn als die van menschen / de bovenste met hairtjes beset / hebbende een lange hals / uit den kraproden verwen / over 't lijf wolagtige vederen / welk van de mannekens swart / en van de wyfjes muisvaal zijn / haar vleugels sijn van de selfde verf / maar aan den toppe wit / de heupen en dyen zijn by na als die van een mensch / de beenen als een kameel / de voeten geklaaut als herten / in de welken zy steenen konnen vatten en wegwerpen / konnen door haar swaarlijvigheid niet wel vliegen / maar zoo snel vlieden dat geen Ruiter te paard haar achterhalen kan / op haar breede rug kan men swaren laste laden / zy onthouden

Gestalte en aart van de Vogel-struis.

haar meest in de nare woestijnen en waterachtige Valleyen ; zijn zeer geil van aart / en teelen als de Hottentotten; de eyeren die het wijfjen in menigte leit / worden van haar in 't zant bedolven / en door de hitte der Sonne uitgebroed.

Pinguins.

De Pinguins, alsoo genaamt van d' Engelschen Admiraal Thomas Candisch, die de selve in de Straat Magelanes aldereerst gezien heeft / en dat vermits zy witte hoofden hebben / 't geen in 't Engelsch Pinguins te zeggen is / welke naam deeze Vogels als eygen op alle plaatsen behouden hebben. Alhier en voornamentlijk aan de Stranden / zijn ze zonder getal / maken haar nesten onder de struiken en doornen / leggen haar eieren in 't zand / min of meer verborgen / en dat in elken nest vier of vijf in 't getal / wat grooter als een Gansen ey / en meest wit van verwe; zy zijn zoo yverig op 't broeden / dat ze niet stokken nauwelijks daar van zijn te verdrijven; zy weten haar dapper met bijten te verweeren / zijn van groote aan lijf en voeten de Gansen gelijk / maar niet soo breed / hebben witte en swarte vederen / die kort en dik onder een gemengd over 't lijf hangen / hebben een harden en dikken huid / in plaats van vleugels hebben zy vlimmen / die haar by 't lijf neerhangen / als of 't Menschen armen waren / sulks sy van verre vertoonen als of 't kleine kinderen waren / (mogelijk dat ze by Plinius hier voor zijn aangezien / daar hy schrijft van de Pigmeên, zijnde na zijn meening kleene mannekens van drie spannen lang / die tegen de Kranen en andere Gevogelte een gedurige strijd voeren) sy zijn snel in 't swemmen / en noch veerdiger in 't duiken; haar voedsel is meest visch / inzonderheid van doode Walvisschen / Zee-robben / en anderen aart / waar na zy ook (als men ze eet) smaken; doch dit kan verbetert worden met eenige malen op te kooken / en te verversschen / en dan met boter gebraden / konnen van sommige toebereid worden dat se smaken als het beste Hoen; sy onthouden haar by koppels soo wel in zee / als op de klippen / en in de hoolen der aarde / 't welk zy zoo doorwroeten als de Konijnen de Duinen doen.

Oorsaak der dwaling van Plinius aangaende de Pigmeen.

De Vogelen / die zich wijd en zijd over deeze stranden en Zee verspreiden / zijn veel en veelderlei van aard / en verschaffen voor de Zee-lieden / tot een ken-teeken dat ze omtrent dese kust zijn ; derhalven zijn seker slag van Meeuwen (door Jacob van Nek op zijn tweede reis) Caap-vogels genaamt / en nu noch alsoo / en ook niet anders bekent ; ten opzichte van de gestalte des lijfs schijnen sy alle van den aart der Meeuwen / maar de verscheidentheid der zelve in verwen en groote / doet haar besondere benaminge hebben ; die aldereerst die naam verkreegen / hebben vederen die onder de buik wit / en over 't lijf blaauw zijnde / in grooter en kleinder onderscheiden; een ander slag zijn bont en gespikkelt over 't gantsche lijf en vleugelen / als ook witte met graauwe vleugels; de witte Meeuwen geheeten Jan van Genten, zijn aan d' einden der vleugelen swart; by de selve onthouden haar die men Fulpe Vogels noemt / vermits de selve insgelijks aan de toppen der vleugelen swart / en soo sagt / en der fluweelen gelijk zijn / zijnde voort wit en graauw gesprenkelt / in 't vliegen slaan se met haar wicken te zamen / gelijk de Duiven.

Caap-vogels

Witte Meeuwen, Jan-Van-Genten genaemt.

Fulpe Vogels.

Noch

Noch zijn 'er gespikkelde Vogels / die zich alhier by duisende onthouden / namentlijk / wat grooter dan de Swaluwen / wit gepluimt / met graauwe vlekken / van de Antenais, Alcatraças en Havoitoins, zoo de Portugeezen die hebben genaamt / hebben alle den aart der Meeuwen / en daarom onnoodig verder verhaal af te geven.

Aalscholvers. *Krop-Gansen.* *Wilde Paauwen.* *Witte Lepelaars.*

Maar gelijk dese uit den aart der Meeuwen schijnen hervoort te komen / zoo zijn 'er anderen die den Gansen en Eenden gelijk zijn ; de grootste slag zijn die wy Aalscholvers noemen / zijnde zeer stout en wreed / sonder schroom om de menschen in 't aangesigt te vliegen / zijn in groote en gestalte als de grootste Gansen / swart van veeren. Behalven een besonder slag van Rotgansen / zijnde 'er ook die men Krop-gansen noemt / om dat se een krop onder de snavel hebben / in welke sy de Vissen (die se in de Poelen vangen) een wijl tijds levendig konnen verbergen / haar keel is zoo wijd en ruim dat men met de hand tot in haar krop kan komen / haar vleesch gezooden zijnde / smaakt na de Vis waar mede sy haar geneeren. Op de Bergen zijn Eenden van allerlei aart / als ook Slobben / Pijlstaarten / Hout- en Water-snippen / Smienten / en Teilingen. In de holen der Bergen zijn Gieren / Ravens / Exters / Vleermuisen / met noch andere slag van Dieren / die geheel afschouwelijk zijn. Over de groene Valleyen en Bosschagien vliegen de wilde Paauwen / die om haar wreedheid meer verwondering geven dan haar schoonheid / in welke sy met de tammen nergens op halen konnen. De witte Lepelaars (die alhier haar nesten maken) zijn soo groot als Hoenderen / en hebben een hals met drie bogten. Daar vind men ook de Patrijzen / Quakkelen / Leeuwrikken / en Musschen / alle seer overvloedig en van aangename smaak / lokken dieshalven de Hollanders menigmaal uit tot de Vogel-jagt / waar toe niet veel moeite noch tijd te vergeefs behoeft verspilt te worden ; want behalven dat 'er zijn die door haar gekraai anderen by een lokken / en selfs op de loop van 't roer vliegen / dat te wisser treffen geeft / soo zijn 'er anderen die zoo tam en gerust zijn / dat ze lichtelijk met de hand konnen gegrepen worden. Maar om ons van land na zee te begeven / de Zee-raven / zoo geheten om dat se al aan over Zee vliegt / is in gestalte en verwen als de andere Ravens / maar de hals is wat rootagtig / voor aan de kop / de beenen / voet / en vliesen bruinachtig / leven meest van dood aas / sonder onderscheid of 't van menschen of beesten is.

Zee-Ravens.

DRIE-EN-TWINTIGSTE HOOFD-STUK.

Of alle Dieren zoo wel te water als te land zijn. Overgroote Walvisschen, en hoe de Hottentotten na hun dood daar mede omspringen. Zee-Eenhoorns. Wonderlijk Zeemonster. Zee-paerden. See-Koejen. See-honden, of Robben, en hoe zich de Kaffers in 't water tegen de zelve beschutten. Beschryving der See-Varkens, Bruin-vissen, Haayen en Suigers, Vliegende Visschen, See-Schildpadden, See-harders, Plat-vissen, &c.

Of alle dieren soo wel te Water als te Land zijn.

DAt in Zee diergelijke Dieren zijn als te land / is by overlevering der Ouden meer geloofd en aangenomen als bewesen; maar dat zich alhier aan den oever de afschrikkelijkste Zee-monsters vertoonen / is een waarheid die klaarder bekent staat als by een ygelijk zoude geloofd worden. Deze Zee die hier voornamentlijk wijd en groot van ruimte is / daar in is het wremelende Gedierte klein en groot / en dat zonder getal; daar spelen de Walvisschen / die dikwijls onder het yselijk geloep der steigerende golven / tegen dit woeste hooft / of aangrensende klippen verpletteren / en aldaar op de stranden hun leven afleggen; verstrekken als dan tot geen ander noodwendigheid als gesloopt te werden van de Hottentots, die het Spek daar van raauw inswelgen / 't geen haar een lekker voetzel verschaft; met de traan bestrijken en zalven sy haar naakte huid van den hoofde tot de voeten / latende 't overschot tot aas voor allerlei wildgedierte: Zy zijn in groote / als ook in gedaante eenigsints verschillende / 't welk beter konnen oordeelen die de vangst / en eygen bevindinge der selve in Groenland 's jaarlijks verrigten / en klaarlijk hier door aan den dag brengen d' onkunde der voorige eeuwen / die de zelve plaatsen in 't roode Meyr / zonder dat ze in eenig oord des wereldts anders zoude wezen; de nuttigheid der selve was haar t' eenemaal onbekent / immers nimmermeer aangewesen.

Walvissen.

Hoe de Hottentots met de doode Walvissen omgaan.

De Zee-Eenhoorns.

De Zee-Eenhoorns (van de Matrosen alzo genaamt na zeeker slag van Land-dieren welkers hooft en hoorn / na haar inbeelding / overeenkomt) laten haar zelde zien. Maar 't gebeurt zomtijds dat ze de schepen in 't zeylen voor de boeg komen te stoten tot schade der schepen en haar selfs ondergang. Maar een zeldzaam en wonderlijk Zee-monster gaat alle levende schepselen te boven / hoe namentlijk / somtijds gesien is een beest / aan

dees omleggende Eylanden / hebbende een hooft dat sig verdeeld in noch seven andere hoofden / uit sijn mond spoud het Zee-water met geheele golven / zijnde 300 wijt en groot / dat het twee mannen te gelijk zoude konnen inswelgen / het lijf bereikt de groote van een gemeene Walvisch; Is uit de verwe graau / en rontom met knobbelige klitsen voorzien. By gebrek van naauwkeurige natuurkennis / is dit schrikkelijk waaschepsel in gestalte noch eygenschappen oopt beschreven; alleen de H. Schrift gewaagt / hoe namentlijk / d' almogende Schepper / zijn Dienstknegt Joannis in een gesicht vertoont heeft een beest uit de Zee opkomende / het voorgemelte Beest dat wy gezien hebben eenigzints gelijk / doch ik achte my verplicht / om dit gedrocht / met geen geestelijke verborgentheden te vergelijken / als zijnde saken die een ander beduidenis hebben. In de Revier ten oosten 't Hooft zijn Zee-paarden / in groote en gestalte de Land-paarden zeer gelijk / van verwe Castanie-bruyn / met weinig hair aan de hals. Sy onthouden zig dikwijls op 't Land en aldaar ter weide; maar wanneer ze menschen vermoeden / swemmen weder in Zee. De Caffers (alzoo noemtmen dat Volk) wetense by wijlen tam te maken / en aan Land te houden; doch 't zijn vlagen / die dikwils verslaan tot wilde verwoetheid / en ondergang van den hoeder. Want 't is gebeurt / dat een man met de zelve een revier voorwade / 't welk dit Dier waarnemende / ging met sijn meester te gronde / zonder weer boven te komen.

Wonderlijk Zee-monster.

Zee-paarden.

De Zee-koeyen zijn in aart als de voorgaande Zeedieren / onthouden haar aan den oever der Zeen / en in de Revieren / uit de welke sy somtijts te Land stappen / en zich daar vermaken; want konnen zich soo wel te Land als te water erneren. Sy wassen op tot de groote als een Cameel / sommigen den Oliphant in hoogte niet wijkende / zijnde zeer woest en wild / geven werks genoeg eer dat men een uit hondert vangen kan. Onder anderen heeft men een geschooten / en dood zijnde / hier in 't vlek gebragt / welke zoo groot was als een matelijke Oliphant / zoodanig als eertijds in de Nederlanden is te zien geweest; haar hoofd is der Honden niet ongelijk / hoewel aan de muil wat breeder / daar aan scherpe hairige borstels uitsteeken / aan wederzijde de schouder steken de twee voor-poten / met ellebogen / aan welkers des menschen handen eenigsints gelijk zijn / hebben vijf onderscheydelijke vingeren / met scherpe nagelen / doch niet gekleeft / ofte gekloven / voorts een lange hals / brede borst / en gesplete tong. Mannetjes hebben een groot teel-lid; de Wijfjes na der selve gelijkmatig; sy pissen en versamelen als de Landdieren / en blijven in 't midden harer lusten op de wijse der honden vast hangen. Sy baren hare Jongen op 't land / twee gelijk werpende / die sy na twaalf dagen tot de Zee gewennen. Sy slapen seer beswaarlijk / en ronken als een mensch.

Zee-koejen.

Wondelike groote Zee-koe.

De Zee-honden, of Robben / zijn verscheiden in groote; de Zeekalf in veelen deele gelijk / het hooft (upt welke ronde oogen / oog-schelen / met breden wijn-brauwen en muil / vol yselijke tanden) de Leeuw gelijk is / hebbende twee korte pooten / die elk voor aan met vijf onderscheydelijke klaauwen / en scherpe lange nagels verzien zijn / het achterlijf verdeeld in 't einde met twee

Zee-honden of Robben.

twee pooten / als vinnen / die met scherpe pennen uitsteeken / met welke sy snellijk weten te swemmen. Sy zijn met een taajen gladden huid beset / die korthairig en uitnement blinkend is / gelijk de Bevers; haar ooren zijn ronde gaten / zonder lellen / hebben een gesplitste tong / haar aard is wreed en onvertzaagt; ontsiende in 't water (dat haar eigentlijke woonplaats is) niemand / zelf de menschen niet verschoonende / hier tegen versien sig de Caffers als ze swemmen / (om peerlen te soeken / of uit andere insigten in 't water zijnde) met een beesten vel / dat rondom is bezet met scherpe pennen; in diervoegen als de Egel-verkens / waar door sy te rug deinzen.

Hoe de Caffers haar in 't Water tegen de Zee-honden beschutten.

Nog behalven desen / als ook de Dorades, Bonitos, en Alboceres, zijn 'er ook Zeevarkens, die gekookt / redelijk goed van smaak / maar hart om te verteeren zijn; maar de Matrozen wetense soo wel te bereyden / datse als versch Pekelspek smaken / en voor de Liefhebbers een aangename spijse verschaffen.

Zee-Varkens.

De Bruinvissen zijn van tweederley slag; want sommige hebben Muylen soo scherp als de Verkens; andere plat / gelijk de Pots-hoofd; en om de Kappe / die ze schijnen aan te hebben / Zee-monniken genaamt; haar langte strekt sig uit tot vijf / of ses voeten; de staart / die verkeert staat / is seer breet gespleten / ten aansien van andere visschen. De gedaante van haar inwendige leden / komen seer wel over een met de Verkens; want sy blasen en knorren niet alleen op de selve wijse; maar teelen haar jongen alzoo mede voort; de welke even als Biggetjes / uit de Moeder dikwils gesneden worden. Deze Dieren onthouden sig altoos met geheele scharen by malkander / en als de golven der Zee haar verheffen tot bruisen / komen sy na de schepen / het water / door haar groot getal / schuimende en groen makende / en blasen met sulken getier / als of ze het onweer wilden verheffen.

Bruinvissen, waar van eenige Zee-monniken genaemt.

Als de stormen afnemen / siet men de Hayen, zijnde heel effen van huid / en geduurig vergeselschapt van eenige kleine vissen / Suigers genaamt; deze houden sig met de hoofden / die (plat en geploopt zijn) vast aan de Hay, tot dat hy wat gevangen heeft; want dan eeten sy mede van de buit / swemmende hem de muyl uit en in / zonder haar eenig hinder of schade te doen. Men dient sig seer voor dit Dier te wagten / want het gebeurt somtijds wel / dat hy met een die swemt / na de grond schiet / zonder ooit weer boven te komen.

Hayen en Suigers.

Daar werden ook wijd en zijd vliegende Visschen gesien / in gestalte als de Haringen / van welken sommigen met twee / anderen met vier lange vinnen bezet zijn / daar mede sy haar zelven uit het water opligten / vermits sy vervolgt worden van grooter Visschen / doch de selve swemmen haar met geswinder snelheid na / tot dat se in de zee wederom neervallen; want zoo dikwils haar vleugelen droog werden / konnen ze haar zelven niet langer boven houden / voor en al eer die wederom nat gemaakt zijn / en met dien val geraken se tot een aas der vervolgers; en deeze arme Diertjes hebben niet alleen de groote Visschen in 't water tot haar vyanden / maar ook de

Vliegende Vissen.

Vo-

Vogelen des lugts / inzonderheid de Meeuwen / die haar in de vlugt met menigte vangen / en opslokken; en hier door gebeurt het / dat eenige sterkelijk nagejaagd / haar begeeven hebben na de Schepen / daar de Matroozen de zelven met handen grijpende / een lekker beetjen aan hebben.

Zee-schild-padden, en hoe haar Eijeren uit-gebroed worden.

De zelve zee voed ook overvloed van Schildpadden, die meest al slapende voortdrijven / als zijnde uitnemende logge Dieren / doch echter verwonderens waardig in 't broeden van haar jongen; namentlijk / sy komen met groote hoopen uit de Zee op 't strand / alwaar sy in 't zand seer behendig kuilen konnen graven / in de welke sy haar eyeren / in groot getal / weten te bedekken / die alleen van de hitte der Son / sonder 't broejen van de Oude / te voorschijn komen / zijnde dan zoo klein / dat haar schilden de grootte van een Notendop beslaan; sy onthouden haar zomtijds op 't land / doch konnen niet lang buiten 't water leeben; in 't selve steeken zy haar hooft somtijds om hoog / om lugt te scheppen / en wanneer de Zon haar opperste schelp te veel door-warmt heeft / keeren zy zich met de buik om hoog / waar door men ze dan ligtelijk met een haak (tusschen de schelpen in-geslagen) vangen kan.

Zee Harders.

De Zeeharders die hier zijn verschillen in groote en gestalte; zy hebben doorgaans groote schubben / ronde hoofden / en scherpe bekken / doch met geen tanden voorzien; de vinnen / met welke sy vlieden / zijn zoo lang als 't gantsche lijf; de vin aan de staart is lang / en in twee einden gesplist; die onder aan de buik neerwaards hangt is met scherpe pennen gewapend.

Plat-visschen Huigen genaemt.

Van Plat-visch is hier seker slag / Huigen genaamt / zijnde met den bek lang over 't lijf / 't hoofd neergedrukt / met scherpe tanden in de muil / onder de selve hebben ze een baard / die als hair-lokken afhangt; omtrent de kop zijn twee vinnen / die aan weder zijden scherp uitsteken; het geheele opperhoofd is tot op de rug als blinkend goud / en gelijk als met bruine plekken gemengt; de staart met alle sijn vinnen zijn graauw / daar van ses aan weder zijden als quabben afhangen.

VIER-

VIER-EN-TWINTIGSTE HOOFD-STUK.

Wie d' Eerste onderstaan heeft nieuwe Landen op te doen. Tochten aangesteld door Hendrik de Vierde, Alphonsus de Vyfde, Johannes de Tweede, &c. Waar de naam van Cabo de Bonna Esperanca van daan gekomen is. Tocht der Nederlanders derwaarts. S. Helena voor een Ververs-plaats gekoozen. Manier om de Brieven te overhandigen. Sterkte door de Nederlanders gebouwd. Voornaamsten handel op Cabo de Bona Esperanca. Waar d' Inwoonders zich mee geneeren. Staat van de Politie, en Militie, &c.

DE gelegentheid van Cabo de Bona Esperance, der zelver Inwooners / Dieren / en Vruchten / hebben wy beschreven / soo veel als ons daar van klaarlijk bekent was; en nu zouden wy ten einde zijn van alles / ten sy de kloekmoedige Zee-helden met regt van ongelijk klagen zoude / indien wy haar voor by gingen / als de welke haar leven gewaagd hebben op den woesten Oceaan / en aen welken wy de kennis der zaken (die wy schrijven) dank hebben te weten. Om dan in 't kort eerst over te loopen / 't geen zich zedert d' eerste ontdekkinge heeft toegedragen / zal het nodig wezen / dat wy ons in de eerste Vloot begeeven / die haar streek voor alle anderen herwaarts aangezet hebben.

Hendrik de Vierde de eerste die onderstaan heeft nieuwe Landen op te doen.

d' Eerste die onderstaan heeft nieuwe Landen op te doen / is geweest Hendrik de Vierde, Soon van Jan de Eerste, Koning van Portugaal; alderreerst begonnen op 't jaar duizend vier honderd en tien / met twee scheepen / dewelke tsestig Spaansche mijlen voor by de voeten van den Berg Atlas gekomen zijnde / (dat tot die tijd voor 't uitterste einde der Zeevaart gehouden wierd) zijn te rug gekeert / afgeschrikt door nieuwe stroomen / en ongewone golven. Maar Hendrik, om sijn voorneemen te bevorderen / heeft wederom een Vloot in Zee gesonden / tien jaar na de voorigen / onder 't beleid van Joannes Golsalves, dese was van soo een onbesweken gemoed dat hy alderreerst van 't Land dorst afsteken / en door 't midden der baren van de Zee door breken; geslingerd door verscheiden stormen / heeft hy ten laatste niet weinig Eilanden / de stranden van Africa, tot den berg Leoena (vier hondert en twintig mijlen van den Atlas afgelegen) opgedaan /

Werdt door ongewoone golven afgeschrikt.

Sendt voor de tweede maal een Vloot in Zee, onder beleit van Johannes Gonsalves.

daan; maar met haar wederkomst word de gemelte Hendrik aflijvig. Zijn goede zaak niet te min / heeft Alphonsus de vijfde/ (die nu Koning geworden was) in plaats van sijn Vader Eduward, by der hand genomen; want hy heeft van de berg Leœna, tot Arsenarium (nu Cabo de Verde genaamt) van daer tot Cabo de Sante Cathrijn, sijn naam en wapenen bekend gemaakt. Joannes de tweede is Alphonsus in 't Rijk gevolgt/ die kort daar op afgezonden heeft eenige Schepen onder 't beleid van Jacob Canus, welke voor by de uitterste palen van Alphonsus, tot in de mond van een magtige revier ingevaren is (welke sijn oorspronk heeft uit de vloed der Nyl, en Zair,) hier uit van de Inwoonders verstaande dat hy in Congo was/ is tot twee honderd mijlen boven dit Koninkrijk aangetrokken. Door deze gelukkige beginselen wierden de Portugesen aangemoedigt / om in hare onderneemingen te volherden. Zy rusten dierhalven weder een vloot in Zee; dese de palen van Canus te boven komende/ betoonde dat de wereld rondom bevaren konde werden/ t' huis gekomen zijnde/ wanneer hy voor de Konink opening dede van sijn geheele reise/ en onder anderen dezen uitterste hoek van 't zuyden in Africa aanwees/ welk hy om de schrikkelijke onweeren/ met regt noemde het Buyig hoofd, zeide de Konink daar op/ het zal wezen Cabo de Bona Esperance, dat is het Hoofd van de Goede Hoop, willende alzoo als met de vinger aan wijzen/ de gewenschte schatten uit de Koop-steden van Oost-Indien; en deze naam is uit dat voorval duursaam gebleven tot op desen dag.

Desena verscheide Eilanden opgedaāte hebben, vindin zijn wederkomst Hendrik doot.

Alphonsus de vijfde neemt naderhand de sack ter hand, en doet Cabo de Verde en Cabo de S. Catharine op.

Johannes de tweede stuert eenige Schepen derwaarts, onder het beleid van Jacob Canus.

Zeilt 200 mijlen boven Congo.

Van die tijd af/ beneerstigde sig de Koning om van sijn verwachte hoopen volle bezitting van schatten te verkrijgen; maar terwijl hier mede besig was/ quam hy te sterven/ en Emanuel in sijn plaats/ de welke hy selfs na de dood van Alphonsus tot Erfgenaam verklaart hadde; dese heeft terstond met d' aanvaardinge des rijks/ de reizen na 't oosten ernstig beyvert/ en uitrustende vier kloeke Schepen/ bemand met honderd en sestig/ 300 Boots-gezellen/ als Soldaten/ ten vollen verzien van alle lijfs en krijgs nooddruft/ over welke Vascus Gama tot Overste gesteld is; sy zijn op 't jaar duizend vier honderd en seven en negentig / de tiende van Hooymaand t' Scheep gegaan/ zettende haar loop herwaarts aan/ alwaar na veel stormen/ ongemakken/ en gevaar/ in weerwil van 't Scheepsvolk (want die t' elkens door wanhoop verboerd aan 't muiten sloegen) ter reden quamen/ en wijders om deze uitterste hoek/ vijftig mijlen langs 't vaste Landt zeilende/ geraakte sy voor de Inham/ die sy noemde/ en noch genaamt is Sinte Blarius. Van hier een tragen voortgang makende/ (vermids de vloed haar tegen was) quamen sy aan een Landschap/ het welk de Inwoonders Sanguebas, en sy/ na de Geboorte onses Zaligmakers/ Terra de Natal noemde.

De Portugezen, rusten weder een Vloot in Zee.

Waar van daen den naam van Cabo de Bona Esperance.

Koning Emanuel rust 1497, onder het beleid van Vascus Gama, 4 Schepen derwaarts.

Komen eindelijk aen Cabo de Bona Esperance.

Dit zijn dan die Helden/ door welkers bestier/ aldereerst deze gewesten bekend gemaakt zijn/ en die de weg gebaand hebben/ tot verkrijginge van die kostelijke schatten uit het Oosten/ alwaar sy haar Landpalen hoe langs hoe meer hebben uitgestrekt/ vreemde/ en machtige Kusten opgedaan/ ende de stoel der mogentheid daar hebben vast gesteld.

En aen S. Blarius, en Terra de Natal.

Dit Hoofd verstrekte langen tijd maar voor een baak in Zee.

Tot het einde der vorige Eeuw / had dit meergemelte Hoofd niet anders verstrekt als een baak in Zee / dat alleenlijk vertoonde dat de Landstreek daar was. Maar wanneer de Nederlanders zich tegen den overlast des wreeden Hertogs van Alba trachte te verfekeren / en dat uit dien hoofde een verwoede Oorlog met de Spaansche volgde / uit welke na 't spillen van bloed en goed deze het hoofd begonden boven te steken / en haer handen ruim kregen / zulks dat sy na alle oorden des wereldts haar Schepen uitzonden / en met rijke schatten (dat de Zenuwen des Oorlogs zijn /) haar macht grootelijks versterkte / Oost-Indien, dus lang alleen by de Portugeesen was ingehouden / wierd doe niet alleen by d'Engelsche ondernomen; maar ook hadden de Hollanders verscheide tochten derwaarts gedaan / wanneer den Manhafte Held Joris van Spilbergen, van voorneemen dien zelven weg in te slaan / allereerst voor alle Nederlanders dese kust naderende / zijnde uit het Vaderland / in . . . . des jaars sestien honderd en een / met . . Scheepen t'zeil gegaan / na 't uitstaan van seer swaare stormen / schermutselen / en doodgevaar der vyanden / als ook der klippen / die langs deze kusten ontmoeten / was genoodzaakt / om verversching / bequame haven te socken / komende by de Baay van Sardaigne, noemde hy dat Eiland (dat te vooren Elisabeth genaamt was) het Dassen Eiland, en dat van Cornelia, leggende voor de mond van deze Baai / het Robben-Eiland; hy is 't ook die dese inham der Zee / de naam van Tafelbaai noemde; met welke sy van die tijd af bekend geweest is / gelijk ook deze twee hooge bergen; waar van hy de naaste de Tafel-berg / en d'ander de Leeuwenberg noemde / elk na de gelijkenisse die sy in 't eerste aansien vertoonde / en alzoo zijn deze Reeden / Bergen / en Eilanden / 't welk men in Nederland en elders de Caab noemt / (hoe wel de rechte vijf mijl zuidelijker uitsteekt) met deze naam / tot deze tijt bekend gebleven; en niet alleen dit / maar van die tijd af / is deze plaats aan de nakomelingen een lichter weg aan gewezen / door welke het vaarwater op Indien, met wisser bestek / en minder gevaar te bezeilen was; want behalven de Vogelkens (die wit met zwarte plekken / die sig alleen omtrent deze kusten onthouden / en daarom Kaab-vogels genaamt) zijnder ook Trombas (dat zijn dikke rieten) alle kenteekenen datze niet verre van deze streek zijn.

Joris van Spilbergen neemt allereerst voor de Nederlāders de tocht derwaarts aan.

Verneemt eenige Eylanden.

Hulpmiddel voor de Scheurbuik.

Voor de Scheurbuik (een siekte die de Zee-luiden op deze lange reize gemeenlijk onderworpen zijn) wast hier een bequaam hulpmiddel; hier van wist Paulus van Cuarden, en na hem de Admiraal Cornelis Matelief, die beide na den gegemelte Admiraal Spilbergen, deeze Reeden aan deden / een beschrijvinge uit eygen bevindingen van te hebben / namentlijk / een zeeker slag van Moes-kruiden / dat by vleesch gezoden een goede en aangename smaak geeft tot genesing van de zelve ziekte: De Varen / Suring / en Brem / onder een groot getal lieffelijke Bloemen verborgen / en uit de aarde in 't wild opwast / hebben de gemelte Zeeluiden in haar tijd al in overvloed gevonden: Maer 't voornaamste is het soet water / dat in voortreffelijkheid alhier uit het gebergte in de Revieren afvloeid. Niet te min wierd om de klippen (dat het havenen omtrent deze kust zeer gevaarlijk maakt)

deeze

deeze streek een langen tijd te weynig bezogt / en het Eiland Sant Helena verkozen tot een ververſch en Vergader-plaats der af en aankomende Oost-Indischvaarders / vermids het zelve meer in de weg gelegen lag / dat ook dat pas met overvloediger verversing voorsien was. 't Voornaamste echter diende om Brieven aldaar te laten / tot onderrichting en kennis harer Medebroeders / die met de Schepen herwaarts of derwaarts voeren / en alzoo haar bedrijf en handel elkander te doen verstaan. Dit beschikte sy in dier voegen; dat ze haar geschriften in zeeker bortje of doos / om de hoek van de deur / in welke men het Kerksken / dat 'er doenmaals al was / inging. Deeze manieren onderhield men tot de jaren duizend ses honderd en sestien / als wanneer de Portugeezen (die dat maal der Hollanders vyanden waren) de zelve ontdekte / en door dat middel 't voornoemde volk een voordeel afzagen. Hier door wierd de loopplaats van daar en herwaarts / op de Reede verleid / alwaar / als vooren / al haer wedervaren / in geschrift (dienende tot narichting der volgende schepen) verblijven lieten; indier voegen dat ze die aan land in de aarde begroeven. De Brieven wierden wel digt bewonden in grof Zeildoek / dat rondom met loot beslagen / en wederom met doek bewoeld wierd / dus ten grave gebragt en onder een groote steen bedolven / waar aan het by d' aankomende landslieden te kennen was. Maar dit geheim was zoo diep niet verborgen dat het niet uit konde lekken voor andere volkeren; want de Franceen alhier ter Reede / om verversing aan Land gestapt / bespieden dit geheim / en hier door wierd aan haar alle de staat der Nederlanden van dien tijd openbaar. Een wijle tijds te vooren hadden de Deenen geen kleine ontsteltenis gegeven aan deeze arme Inwoonders / tegen welke sy een aarde schans hadde opgeworpen / om 't vers water en andere behoeftigheden / in weerwil der Wilden / te halen / 't geen niet zonder bloedstorting aan wederzijden afliep; dervoegen dat alle deeze ongemakken / de Heeren Bewindhebbers tegen stonden / en onderling beraden wierden / de verversch-plaats elders te verleggen / ofte de streek recht op Indien aan te setten; maar hier ontstond dan een swarigheid / namentlijk / de lange en moeyelijke reyzen (waar door 't Scheeps-volk veel ziekte en ongemakken onderworpen was) vereischte noodzakelijk verversing te zoeken / op dat ze haar voornemen te beter zouden uitvoeren; en vermids onderwegen de bequaamste Havenen met de macht en wapenen der vyanden al aan versien waren; waar door het volk geen behoeftigheid (ten zy met 't spillen van goed en bloed) bekomen konde; besloten dierhalven / dat deeze Hoek de beste en bequaemste Haven was / als zijnde verre afgescheiden van heerschende machten / en hier door te veiliger om de behoeftigheden te zoeken; zoo wierd dan hier als voorheenen / deeze Reede door de Oost-Indisch-vaarders aangedaan / de vrugten / en 't Varswater verzameld / en de Brieven op gemelte wijzen besteld / met die last om niet te schrijven / van een belang of zaken te vermelden die anderen Landaard tot voordeel kon strekken. Dusdanig onderhield men die gewoonten een geruimen tijd zonder aenmerkelijke voorvallen (want d' Inwoonders gewende met 'er

St. Helena verkoren voor een ververſch plaats.

Manier om de Brieven te behandigen.

Waarom de loop-plaats verandert.

tijt tot het Scheeps volk / en deze schikte sich na haar swakheid / en bragt men door giften en goede woorden zoo verre / dat zeeker Hottentot, die te vooren in Engeland geweest / en aldaar der selve wijse en spraak geleerd hadde / de Brieven onder sijn opzicht vertrouwt wierden / die de zelve ons volk / als ze daar aan quamen / in handen leverden / en voorts na haar opschrift bestelden; tot dat in 't jaar duizend ses honderd vierenveertig het Oost-Indisch Schip Mauritius, deeze kust naderende / op de klippen quam te blijven / het volk bergde haar ter nauwer nood aan land / aldaer wijd en zijd verspreid om haer nooddruft te zoeken / en voorraet te verzamelen zoo veel haer genoeg was / tot de tijd haarder verlossinge / dat uit 't Vaderland te verwagten was; maar de Wilden ongewoon zoo lang verblijf / en ziende een weerloos volk / ontbloot van alle tegenweer (want alles was met het Schip in Zee vergaan) namen de Wapenen aan / om de Hollanders van haar bodem te verdrijven; maer deezen te voorzichtig / om die slag niet te mijden / begonnen te denken op tegenweer / op 't best sy konden; 't voornaamste was sig aan de waterplaats met een aarde wal te versien / dat voort met vier bolwerken wierd afgestoken; en wanneer ze hier al eenige dagen hadden mede bezig geweest / quam een Schip tot haar verlossing / waar door het werk steken bleef.

De Nederlandze Brieven onder opzicht van een Hottentot betrout.

't Schip Mauritius blijft op de kust.

't Volck beschermt sich tegen de Wilden met een aarde Wal.

Maar drie jaren na de genoemde tijd / ontmoete het zelve ongeluk aan enig volk met het Schip Haarlem, gestoten in de bocht van Sardaigne, bleef in Zee / en het volk behouden aan Land / aldaar gelegert tot op een half mijl benoorden deze plaats / de strijt die sy leden door de Wilden was verdragelijker als haar onlijdelijke dorst / om het welke te lesschen / geen versch water te bekomen was. Om dit te verkrijgen / en voor d' anderen te verzekeren / maakten sy een aarde wal / en in de zelve gegraven putten / om versch water te verkrijgen / welk zoo wel beslaagden / dat ze niet alleen den drank konde verkrijgen voor haer zelven / maar ook voorraad vergaderen voor een geheele Vloot; met welke sy het volgende jaar behouden t' huis quamen.

't Volck van het Schip Haarlem maken een aerde Wal, en graven Putten om vars water te krygen.

Deze gelukkige behoudenis des Volks van de gemelte gebleven Schepen / schenen als leer jaren der aenvolgende. Engeland, dat doenmaals tegen sig zelven verdeeld / en hier door een eigen verderf gekregen hadde / bestond om die schade te verhalen op anderen / met het nemen van Schepen / en 't verzekeren van het Eyland Sante Helena, dit dede de Heeren Bewindhebbers uit d' oogen zien / om haar verderf voor te komen; derhalven wierd vast gesteld om deeze Reeden bequaam te maken / tot behoudenis haarder Schepen / tegen alle vyandelijke overlast. Tot dien einde wierd deeze sterkte afgestoken / en uit de Moerassige grond opgehaald / ten deele uit de zelve stoffen / ten deele uit harde steenen met hoge Bol- en Buiten-werken / bedekte wegen / diepe en wijde graften zo gesterkt / dat het onder de vaste steden mag gerekent worden / met alle krijgs en lijfs-nood-druft / onder een Opper-bestierder / met een goed getal minder bedienaars en Soldaten; boven dien ettelijken Huis-gezinnen van Mannen en Vrouwen / bequaem tot de Landbou / tot de voortzettingen van haar Koepen en ander klein Vee;

De Engelse nemen de Schepen, en verfekeren haer van S. Helena.

Sterckte door de Nederlanders gebouwt.

en

en om dit werk smakelijk te maken / wierden de gene / die de reize aannamen / met goede voor-rechten begunstigt. De hoop van winst deed derhalven veelen met Vrouw en Kinderen derwaarts gaan / tot zulk een aantal / dat het is uitgedegen tot een geheele Stad / en gemeene best / staande onder de bescherminge van een vaste sterkte / genaamd de Goede Hoop; achter de zelve staat de gemeene Hof / en Boomgaart / die in sijn ommetrek eenige margen Lands beslaet; aldaer zijn de Appelen / Peeren / Limoenen en Orangie-boomen; als ook de Karstanien / Mispelen / Karssen; behalven de Rapen / Wortelen / Kool / Radijs / Salaad / en andere Nederlandsche Zaden / wasschen ook de Indiaansche Vrugten in groot getal. Buiten het Vlek staan de Boeren Huisen romdom verspreid / gelijk als op de wegen in 't Vaderland; haer vrugtbare Akkers / Wey- en Zaay-land brengen overvloedig hun vrugten voort; daer weiden de Ossen / Koeyen / en Schapen in groot getal; mitsgaders ander klein Vee / met welke sy haer voornaamste handel drijven / dat sy / als de Schepen komen / te markt brengen / verschaffende goede profyte voor haer / en aengename verquikkinge voor de vermoeide Zee-lieden / die hier alles / wat tot haerder verversing dienstig is / in overvloed bekomen konnen; alsoo dat ze lustig en rustig haer reize konnen vervorderen / terwijl de Brieven alhier berusten / soo lange tijd / tot datse door andere Schepen worden afgehaeld / en besteld aen haer Vrienden / die haer sulk een aengename tijding verschaft / als koud water op een vermoeide Ziel.

Dijt eindelik tot een geheele Stadt uit.

Gemeene Hof en Boogaert.

Waar in de voornaemste handel bestaet.

D' Inwoonders / namentlijk / de Hollanders / zijn doorgaans Veeharders / ofte een Volk dat met Vee omgaat / en al wat dies aenhangt sig mee generen / gewennen haer tot een stil en vredig leven / als zijnde ver afgelegen van haren vyanden / latende de wagt bevolen aan de sterkte van 't Slot / en de bezettinge van binnen; aldaer houden twee Opper-hoofden haer Hof / waer van d' eerste over de Oorlogs-zaken / 't voornaemste Bewind heeft / soo om de Inwoonders onder gehoorsaemheid te houden / als ook om den aenval der ver en na by gelegenen vyanden af te keeren; de tweede is de sorg der Koopmanschap bevolen; haer zijn eenige Toesienders toegevoegt / die met haer over de Regering en Koophandel sig beraden / en op alle voorvallende saken agt geven / en aenteekenen; 't selve ter gelegener tijd aen den Opper Bevel-hebber en sijn Raad tot Batavia oversenden / de welke den handel en staat uit dese Schriften te boek stellen / het selve aen haer Meesters in 't Vaderland overschikken. Ook is hier een Rechts-vorderaer / gemeenlijk Fiscaal genaemt / die in de Vierschaer alle voorvallende geschillen uitwijst / ofte het selve overdraegt aen de Hoger-Magten op Batavia, of 't Vaderland. En dit is de Staat dezes Lands en Volkeren / die eertijds in de Duisternisse der onwetenheid lag gedoven / en nu soo berugt en verhoogt / dat van dit puntje der wereld / de wereld in allen sijn deelen / bekent gemaekt zijn.

Waar mede de Inwoonders haer generen.

Staet van de Politie en de Militie.

VYF-EN-TWINTIGSTE HOOD-STUK.

Vertrek des Schryvers van Cabo de Bone Esperance. Komst aan S. Helena. Wonderlijke groente in de Zee. De Hollandsche vloot loopt in Texel. Des Schryvers vertrek van Amsterdam, en aankomst in Engeland, &c.

Vertrek van Cabo de Bonne Esperance.

NA dat wy acht-en-twintig dagen voor Cabo de Bonne Esperance gelegen hadden / deed onzen Admiraal / ziende dat de wind ons gunstig was / 't anker lichten / en wy zetteden vervolgens de streek na 't Eiland S. Helena. Zoo haast de zeilen opgehaald waren / en dat het gebed gedaan was / zeiden alle de Bootsgezellen en Soldaaten tegen malkander / dat ze tot S. Helena toe meenden te gaan leggen slapen; want tusschen deeze twee plaatsen waaid 'er altijd een zelve wind / die de Schepen gemeenlijk binnen 16 of 18 dagen voor de reede van dit Eiland brengt. Men raakte ook in al le die tijd niet aan de zeilen / vermits men gestadig voor de wind had. Alle de moeite / die onze Matroozen derhalven hadden / was dat men / veertien dagen na ons vertrek van Cabo de Bonne Esperance, van uur tot uur twee van hen in de mars van de groote mast op de wacht stelde / om na land uit te zien; want zoo haast men 't Eiland ontdekt heeft / moeten de Stuurluiden wel acht slaan om het anker aan de Noord zijde / en dicht onder 't land uit te werpen / vermits men anders geen grond en vind.

Komst aan S. Helena.

Wy zouden dit Eiland niet aangedaan hebben / indien niet een van onze Schepen / wanneer wy van Cabo de Bonne Esperance vertrokken / zoo zeer ontredderd was geworden / dat het genoodzaakt was ter zelve plaatse te blijven / om alles weer te recht te doen helpen. D' Eenigste oorzaak dan / waarom wy hier ten anker liepen / was om dit Schip in te wagten / 't welk op den elfden dag na onze komst aldaar zich weer by onse Vloot gevoegd hebbende / haelde men twee dagen daar na de zeilen weer op / om onze reis te vervorderen.

Geduurende alle de tijd / dat wy hier ten anker lagen / vond ik my zoo onpasselijk / dat ik geen lust had om aan land te gaan; invoegen dat ik geen naauwkeurige beschrijving van dit Eiland kan doen.

Den Raad gehouden zijnde / gelijk men by deeze gelegentheden gewoon is te doen / deed den Admiraal drie schooten schieten / tot een teeken van vertrekken / waar na wy altemaal onder zeil gingen. Drie dagen na ons vertrek van S. Helena, begon men alle morgens en avonds 't gebed weer te doen / 't geen men achter wege had gelaten soo lang als wy daar gelegen had-

hadden; 't welk ik geweldig vreemd vond / even of men niet gehouden was God zoo wel buiten als in 't gebaar te bidden.

Den elfden dag van ons vertrek / passeerden wy de Linie met een zeer gunstige wind. 'k Weet wel / dat veele geschreeven hebben / dat het onverdragelijk heet valt onder de Linie / en dat het water en de kost terstond aan 't rotten en stinken geraakt; maar zulks wedervoer ons niet / en ik heb op andere plaatsen wel grooter hette gevoeld. Niettemin wil ik wel gelooven / zoo wy hier onder de Linie een stilte hadden gekreegen / dat wy de hette wel beter gevoeld zouden hebben / als wy nu deeden.

Na noch eenige dagen zeilens / waren wy 'er drie bezich met een plaats door te komen / daar de zee gantsch vol groente is / welkers bladeren niet kwalijk en sweemen na die van Olijf-boomen. Deeze groente draegt een zekere vrugt / gelijk groote witte kruisbezien / maar daar is van binnen niet in.

Wonderlijke groente in de Zee.

Eindelijk / na noch eenige andere dagen ontdekten wy de kust van Holland, en kwamen op den 4 September des selve jaars 1677 behouden in Texel binnen. 'k Zou hier wel een langer beschrijving van deese reis gemaakt hebben / indien ik het / aangesien de groote menigte van diergelijke beschrijvingen / die van tijd tot tijd door den druk gemeen zijn gemaakt / niet t'eenemaal onnoodig had geoordeeld.

Komst in Texel.

Na dat wy vervolgens van Texel ons na Amsterdam geboegd / en daar noch omtrent een halve maand toegebragt hadden / vermits wy zoo terstond geen Schepen gereed en vonden / vertrokken wy op den 23 van de gedagte maand na ons Vaderland / daar wy eindelijk gezond en wel te pas aenkwamen / en alwaer ik voortaen / indien 't den goeden God believd / dien ik niet genoeg voor sijn genadige bescherming en bewaring kan bedanken / mijn leeven by mijn Vrienden in rust meen over te brengen.

Komst in Engeland.

EINDE.

BLAD-WYZER
DER
PLAATSEN,
en
Aanmerkelijkste Zaaken.

Den Goed-gunstige Leezer zal d' ingesloopene Drukfeilen volgens zijn bescheidenheid gelieven te verbeteren / alzoo wy by de Correctie altijd niet hebben konnen zijn.

Aan-

Aanwijzing voor den
BOEK-BINDER,
raakende het plaatſen van deze volgende Prenten.

EINDE.

11 [illegible]